DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Dünya Tarihi Atlası

2. Cilt
Fransız Devrimi'nden Günümüze

Hermann Kinder Werner Hilgemann

ODTÜ YAYINCILIK©

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Birinci cildi başlangıçtan Fransız Devrimi'ne kadar olan dönemi kapsayan 'Dünya Tarihi Atlası', bu ikinci ciltle tamamlanmaktadır. 1. cilde ilişkin basın değerlendirmeleri:

"128'i çoğunlukla renkli grafiklerden oluşan 296 sayfa ..... coğrafi dünya tarihinin mükemmel bir özetini sunuyor..." (Stuttgarter Zeitung)

"Dünya Tarihi Atlası olağanüstü bir eser, yayımcılık, redaksiyon ve haritacılık yönünden son derece başarılı bir çalışmadır." (Die Welt)

"Yalnızca zengin bilgi içeren bir başvuru kitabı değil, aynı zamanda öğretime ve öğrenime yardımcı kitap yaratma yolunda alçakgönüllülükle saptanan hedefe kuşkusuz fazlasıyla ulaşılmıştır." (Frankfurter Allgemeine Zeitung)

25. basımda, dünya tarihinde meydana gelen olaylar 1990/91'e kadar yer almaktadır.

38. baskıda, 2004 yılı sonuna kadar dünya tarihindeki olaylar dikkate alınmıştır. Olguların seçiminde, 'Archiv der Gegenwart' (Günümüz Arşivi), 'Fischer Weltalmanach' (Fischer Dünya Almanağı), der 'Grosse Ploetz' (Büyük Ploetz) ile dtv/Spiegel 'Yıllığı'ndan yararlanılmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Dünya Tarihi Atlası

Cilt 2

Fransız Devriminden Günümüze Kadar

Hermann Kinder
Werner Hilgemann
Manfred Hergt

138 Renkli Tablo

Grafik Çizimleri
Harald ve Ruth Bukor
Werner Wildermuth

ODTÜ YAYINCILIK

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

DÜNYA TARİHİ ATLASI
2. Cilt
Fransız Devrimi'nden Günümüze

ISBN 978-9944-344-01-2

ODTÜ Geliştirme Vakfı
Yayıncılık ve İletişim A.Ş. Yayınları
ODTÜ Yayıncılık

© Volume 2: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co KG, Munich/Germany
© for the Turkish edition: 2006: ODTÜ Yayıncılık, Ankara/Turkey

© Türkçe yayın hakları ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş.'nindir. Yayıncının izni olmaksızın, hiçbir biçimde ve hiçbir yolla, bu kitabın içeriğinin bir bölümü ya da tümü yeniden üretilemez ve dağıtılamaz.

Çeviren
Leyla USLU

Editör
Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI

Kapak Tasarımı
Emrullah ÖZ

3. Basım Ekim 2012
Semih Ofset Matbaacılık Ltd. Şti.
Büyük Sanayi 1. Cadde Çakırlar İşhanı İskitler-ANKARA
Tlf.: (312) 341 40 75 Faks: (312) 341 98 98
Sertifika no: 12613

ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş.
Üveçler 1042. Cad. No: 57/1 Çankaya-ANKARA
Tlf.: (312) 480 15 97 - 480 15 98
Faks: (312) 480 15 99
Sertifika no: 15723
E-posta: odtuyayincilik@odtuyayincilik.com.tr
İnternet: www.odtuyayincilik.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1. Basıma İlişkin Önsözden

'Dünya Tarihi Atlası'nın ikinci cildi, -birincisi gibi- bilgilenmeye mümkün olduğu kadar objektif ve kapsamlı biçimde yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Metinlerin amacı, haritaları ya da grafikleri açıklamak değildir; zamandizinsel özetin ve grafiklerin birbirlerini tamamlaması, ancak içerdikleri özgün bilgileri muhafaza etmesi düşünülmüştür.
Geçmişi ne kadar gözümüzde canlandırırsak, geçmişle ilgili bilgilerimiz de o kadar kapsamlı, fakat bir o kadar da bulanık hale gelmektedir. Bilgilerin çokluğu ile yer darlığı, olayların titizlikle seçilmesini ve düzenlenmesini zorunlu kılmıştır.
Kapsamlı dizini hazırlamasından ötürü Bay Günther Schulze'ye, grafikler için yine Bay ve Bayan Bukor'a, özellikle de kitabın tamamının redaksiyonunu özen ve anlayışla yapan Bay Dr. Erhard Klöss'e teşekkürü borç biliriz.

Bielefeld, Eylül 1966 **Yazarlar**

12. Basıma İlişkin Önsöz

Atlasın beklentilerin üstüne çıkan başarısını görecek kadar yaşayan dostum Hermann Kinder'in ani vefatından sonra, yakın tarihi 1977 yılına kadar sürdürme görevi bana kalmıştı: günümüz tarihi değerlendirmeye henüz büyük ölçüde kapalı olduğu için, kısa fakat önemli bilgileri içeren kronolojik bir ek halinde hazırlanmıştır.

Bielefeld, Nisan 1977 **Werner Hilgemann**

25. Basıma İlişkin Önsöz

Bu basıma 1990 yılına kadar olan olaylar eklenmiştir. Yazarın el yazısını büyük bir duyarlık ve uzmanlıkla çözen Bayan Gabriele Wurm'a, redaksiyon için Winfried Groth'a ve hepsini kontrol eden Bayan Lieselotte Büchner'e özellikle teşekkür ederim.

Bielefeld, 3.1.1991 **Werner Hilgemann**

38. Basıma ilişkin Önsöz
Uzun yıllar süren işbirliğinden sonra Werner Hilgemann, 1965'ten itibaren yakın tarihin gözden geçirilmesi ve 1990'dan sonrası dahil edilerek kapsamın genişletilmesi işini bana verdi; 1989 yılından sonra meydana gelen, tarihi açıdan önem taşıyan değişimler ve 2005'e kadar olan dönemin eksik olması nedeniyle bunların yapılması acilen gerekliydi. 2004 yılındaki vefatına kadar dostum yoğun ve verimli görüşmelerle bana danışmanlık yaptı.
Geniş kapsamlı çalışmaların nispeten kısa sürede halledilmesi, lektörüm Bayan Anna Coseriu ile yapılan yoğun işbirliği ve grafik taslaklarının Bay Wildermuth tarafından ustalıkla uygulanması sayesinde mümkün olmuştur.

Bielefeld, Nisan 2005 **Manfred Hergt**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İçindekiler

Önsöz V

Büyük Devrimler Dönemi

Devlet ve Ekonomi Kuramları (19. yy) 289
ABD I (1763-1783) 290
ABD II (1783-1817) 292
Fransa I (1774-1788) 294
Fransa II (1789-1792) 296
Fransa III (1792-1799) 298
Avrupa (1792-1799) 300

Napolyon Devri

Avrupa I (1799-1809) 302
Fransa (1799-1812) 304
Alman İmparatorluğu (1797-1806[09]) 306
Büyük Britanya (1783-1815) 308
Almanya I (Kültür, Bilim) 310
Almanya II (1807-1814) 311
Avrupa II (1808-1812) 312
Avrupa III (1813-1815) 314
Avrupa IV (1814-1815) 316

Restorasyon ve Devrim Çağı

Siyasi Fikirler I 318
Siyasi Fikirler II 319
Büyük Britanya I (1800-1840) 320
Avrupa I (1815-1830) 322
Almanya I (1815-1848) 324
Büyük Britanya II (1815-1848) 326
Fransa (1815-1848) 327
Avrupa II (1830) 328
Latin Amerika (1800-1830) 330
Avrupa III (1848) 332
Almanya II (1848) 334
Avusturya, Almanya III (1848-1849) 336
Almanya IV (1848-1862) 338

Ulus Devletler Çağı

Yahudiler 340
Kültür, Bilim 342
Bilim, Teknik 343
Sosyalizm 344

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İşçi Hareketi, Sosyal Politika ... 345
Rusya (1815-1874) ... 346
Fransa (1852-1871) ... 348
İtalya (1850-1871) ... 350
Almanya (1859-1871) ... 352
Alman İmparatorluğu (1871-1890) ... 354
Avusturya-Macaristan (1867-1914) ... 356
Balkanlar (1871-1908) ... 358
Avrupa I (1871-1914) ... 360
Avrupa II (1815-1914) ... 362
Avrupa III (1840-1914) ... 363
Batı Asya (1736-1914) ... 364
Hindistan (1750-1916) ... 366
Japonya (1680-1853), Çin (1797-1911) ... 368
Latin Amerika (1830-1914) ... 370
ABD (1817-1865) ... 372
Afrika (19. yy) ... 374

Emperyalizm Çağı
Sömürgecilik, Gelişmiş Kapitalizm (1880-1914) ... 376
İşçi Hareketi ... 378
İşçi Hareketi, Barışseverlik ... 379
Büyük Britanya I (1814-1914) ... 380
Büyük Britanya II (1848-1914) ... 382
Fransa I (1870-1914) ... 383
Fransa II (1830-1914) ... 384
Alman İmparatorluğu I (1871-1914) ... 386
Alman İmparatorluğu II (1890-1914) ... 388
Rusya I (1874-1914) ... 389
Rusya II (1815-1914) ... 390
Japonya (1853-1912) ... 392
ABD (1865-1914) ... 394
İtalya (1872-1915) ... 396
Balkanlar (1908-1913) ... 398

Birinci Dünya Savaşı
Savaş Nedenleri, Sorumluluk Konusu, Temmuz Krizi (1914) ... 400
İttifaklar, Savaş Hedefleri (1914-1918) ... 401
Savaşın Batı ve Doğu Cepheleri (1914-1917) ... 402
Tali Savaş Bölgeleri, Barış Çabaları (1914-1917) ... 404
Siyasi Krizler, Rus Devrimi (1917) ... 406
Savaşın Bitişi (1918) ... 408
Barış Antlaşmaları (1919-1920) ... 410

İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönem
Siyasi Sorunlar (1918-1939) ... 412
Milletler Cemiyeti (1919-1946) ... 414

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Avrupa I (1919-1936) 416
Uluslararası Komünizm 418
SSCB I (1918-1924) 420
ABD I (1919-1933) 422
Büyük Britanya I (1918-1929) 424
Fransa I (1919-1931) 425
Almanya I (1918-1923) 426
Almanya II (1923-1930) 428
Avrupa II (1918-1939) 430
Avrupa III (1918-1939) 431
Polonya (1914-1939) 432
Avrupa IV (1918-1938) 434
Avrupa V (1918-1939) 435
İtalya (1919-1939) 436
İspanya (1917-1939), Portekiz (1911-1945) 438
Avrupa VI (1918-1939) 440
Avrupa VII (1918-1939) 442
Türkiye (1918-1945) 444
Batı Asya (1916-1941) 446
Orta ve Güneydoğu Asya (1918-1944) 447
British Commonwealth I (1919-1939) 448
British Commonwealth II (1919-1939) 449
Çin (1912-1945) 450
Japonya (1912-1941) 452
Latin Amerika (1918-1945) 454
Afrika (1914-1939) 456
Keşifler ve İcatlar 458
İtalya'da Faşizm 460
Almanya'da Nasyonal Sosyalizm 461
Dünya Ekonomisi ve Ekonomik Kriz (1919-1939) 462
ABD II (1933-1945) 464
SSCB II (1924-1939) 466
Büyük Britanya II (1929-1940) 468
Fransa II (1931-1940) 469
Almanya III (1930-1933) 470
Almanya IV (1933-1934) 472
Almanya V (1933-1940) 474

İkinci Dünya Savaşı
"Yıldırım Savaşları" (1939-1940) 476
Deniz ve Hava Savaşı; Ekonomi (1939-1945) 478
Kuzey Afrika, Balkanlar (1940-1942) 480
Nazi-Antisemitizmi ve "Nihai Çözüm" (1933-1945) 482
Rusya Cephesi (1941-1942) 484
Direniş (1939-1945) 486
Müttefiklerin Konferansları (1941-1945) 487
Kuzey Afrika, İtalya, Balkanlar (1942-1945) 488

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Doğu ve Batı Cephesi (1941-1944) ... 490
Almanya'nın Çöküşü (1945) ... 492
Pasifik Cephesi (1941-1945) ... 494

1945'ten İtibaren Yakın Tarih

Uluslararası Politika I ... 496
Uluslararası Politika II ... 497
Mülteci Sorunları ... 498
Birleşmiş Milletler I (1945-1965) ... 500
Birleşmiş Milletler II (1945-1965) ... 502
SSCB I (1945-1953) ... 504
SSCB II (1953-1965) ... 506
Avrupa I (1945-1965), Yakın Doğu I (1945-1965) ... 507
Halk Demokrasileri I (1945-1965) ... 508
Halk Demokrasileri II (1945-1965) ... 510
Halk Demokrasileri III (1945-1965) ... 511
Çin, Japonya (1945-1965) ... 512
Kore, Çin Hindi (1945-1965) ... 514
İttifak Sistemleri I (1945-1965) ... 516
ABD I (1945-1960) ... 518
ABD II (1961-1965), Kanada (1945-1965) ... 520
Avrupa II (1945-1965) ... 521
Avrupa III (1945-1965) ... 522
Büyük Britanya I (1945-1965), Fransa I (1944-1946) ... 524
Fransa II (1946-1965), Benelüks Devletleri (1945-1965) ... 525
Almanya I (1945-1949) ... 526
Almanya II (1949-1965) ... 528
Almanya III (1945-1965) ... 530
Almanya IV (1949-1965) ... 532
Yakın Doğu II (1945-1965) ... 534
Filistin-İsrail (1933-1965) ... 536
Kalkınmakta Olan Ülkeler (1945-1965) ... 538
Güneydoğu Asya I (1945-1965) ... 540
Güney Asya I (1945-1965) ... 542
Afrika I (1945-1965) ... 544
Afrika II (1945-1965) ... 546
Latin Amerika (1945-1965) ... 548
Silahsızlanma I (1945-1988) ... 550
Silahsızlanma II (1989-2004) ... 552
İttifak Sistemleri II (1966-2004) ... 554
İttifak Sistemleri III (1973-2004) ... 556
Birleşmiş Milletler III (1966-2004) ... 558
Birleşmiş Milletler IV (1948-2004) ... 560
Birleşmiş Avrupa'nın Oluşumu I (1966-1997) ... 562
Birleşmiş Avrupa'nın Oluşumu II (1969-2004) ... 564
Savaşlar, Çatışmalar, Terörizm (1990-2004) ... 566
SSCB III (1966-1991) ... 568

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Rusya, SB'nin Dağılmasıyla Asya'da Oluşan Devletler (1991-2004) 570
Doğu Avrupa (1966-2004) 572
SB'nin Dağılmasıyla Doğu Avrupa'da Oluşan Devletler (1990-2004) 574
Güneydoğu Avrupa (1966-2004) 575
Yugoslavya'nın Dağılmasıyla Oluşan Devletler (1990-2004) 576
Kuzey Avrupa (1966-2004) 578
Orta Avrupa, Batı Avrupa (1966-2004) 579
Büyük Britanya II, İrlanda (1966-2004) 580
Fransa III, İtalya, Vatikan (1966-2004) 582
Portekiz, İspanya (1966-2004) 584
Malta, Yunanistan, Türkiye (1966-2004) 586
Almanya V (1966-1977) 588
Almanya VI (1966-1990) 590
Almanya VII (1966-1990) 592
Almanya VIII (1991-2004) 594
Yakın Doğu III (1966-2004) 596
Yakın Doğu IV (1959-2004) 598
Yakın Doğu V (1966-2004) 600
Yakın Doğu VI, Güney Asya II (1966-2004) 601
Güney Asya III, Orta Asya (1966-2004) 602
Doğu Asya (1966-2004) 604
Güneydoğu Asya II (1966-2004) 606
Güneydoğu Asya III (1966-2004) 608
Güneydoğu Asya IV, Okyanusya, Avustralya (1966-2004) 609
Kanada II, ABD III (1966-2004) 610
Orta Amerika, Karayipler I (1966-2004) 612
Karayipler II, Güney Amerika I (1966-2004) 614
Güney Amerika II (1966-2004) 616
Afrika III (1966-2004) 618
Afrika IV (1966-2004) 620
Afrika V (1966-2004) 621
Afrika VI: İç Savaş Halindeki Devletler I (1966-2004) 622
Afrika VII: İç Savaş Halindeki Devletler 2 (1966-2004) 624
Afrika VIII: İç Savaş Halindeki Devletler 3 (1966-2004) 625
Afrika IX: Sömürgelikten Kurtulma Sonrasında Oluşan Devletler (1966-2004) 627

Dizin Cilt I ve II 628

Metinde köşeli parantez içinde yer alan yıllar yönetim tarihlerini belirtmekte, yuvarlak parantez içindeki yıllar ise yaşam sürelerine işaret etmektedir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Avrupai-Batılı son çağın (geçiş) dönemi olan 19. yüzyılda (yakın ve yeni tarih) bilimlerde beklenmedik artış olur. Bunlar, her şeyin "hesaplanabilir" olduğu (rasyonelleştirme) bilincine dayanırlar, olguların yalnızca (kesin olarak) tespit edilmesini ve araştırılmasını (olguculuk) hedeflerler ve kuramdan pratik uygulamaya (uygulayıcılık) geçme ihtiyacını hissederler. **"Teknik yüzyıl"** materyalist tutumu, sürekli ilerlemeye duyulan safça inancı ve yarar düşüncesini (yararcılık) teşvik eder, kültürel düzeyde giderek artan üslupsuzluğa rağmen burjuvaya has yaşam biçimleri geliştirir ve yönetimde modern merkeziyetçilik (**bürokratikleşme**) vasıtasıyla büyük hâkimiyet alanlarının oluşmasına ve dünyanın avrupalılaştırılmasına zemin hazırlarlar.

Aydınlanmanın sonucu olarak devrimler dünyaya damgalarını basarlar:

1. **Siyasi devrimler** saltçılığı aşarak, kişisel özgürlüğün ve siyasi eşitliğin güvence altına alınması amacıyla laik bir akılcı veya tabii hukuka dayanan, feodal zümre devletinin yerine demokratik bir **sınıf devletini** getiren ve halkın egemenliği ilkesinde zirveye ulaşan devlet biçimleri kurarlar. Yeni devlet idesi ilk önce Kuzey Amerika'da gerçekleşir, Fransız Devriminden itibaren Avrupa'da yerleşir ve burada eski güçlerle veya NAPOLYON'un egemenliğiyle mücadele çerçevesinde siyasi **milli bilinci** (S.319) doğurur.
2. **Sanayi devrimi** İngiltere'de başlar, o güne kadarki üretim yöntemlerini (zanaat, fason iş, imalathane) aşarak, makineler, özel müteşebbisler (sermaye sahipleri) ve ücretli işçilerle tüm dünya piyasasına yönelik sınai seri üretimi serbest bırakır. Teknik-bilimsel alandaki başarılar, bireyin hukuki ve sosyal yönden bağımsızlığa kavuşması, kapitalist sanayileşme ve nüfus patlaması, maddi, sosyal ve fikri yaşamı değiştirir; bu durum özel ifadesini **sosyalizmde** (S.344) bulur.

Yeni devlet ve ekonomi kuramları

Antik Çağ Roması ve idealize edilmiş İngiltere örneğine odaklanan **Montesquieu** (1689-1755),

1721 'Lettres persanes' (Acem Mektupları) eserinde Fransız saltçılığını alaycı dille eleştirir ve başyapıtı

1748 'De l'esprit des lois'da (Kanunların Ruhu Üstüne), LOCKE'un kuvvetler dağılımı kuramını (S.269) genişletir. Kişisel özgürlüğü yalnızca, bir erkin diğerini frenlediği **meşruti monarşi** gibi "ılımlı bir devlet" garanti edebilir. **Exekutive** (yürütme) kralın elindedir; kral yasama dönemlerini belirler ve **Legislative**'nin (yasama) kararlarına karşı veto hakkı vardır. Yasama, halk tarafından seçilmiş temsilciler vasıtasıyla dolaylı olarak uygulanır (**temsili sistem**), iki kamaraya (aristokrat Lordlar Kamarası ile burjuva Avam Kamarası) bölünür, Exekutive'yi denetler ve vergileri onaylama hakkına sahiptir. Bağımsız **Jurisdiktion** (kaza: yargı erki) diğer erklerden sonra gelir.

Önemi: 19. yy.da anayasanın gelişimine etkisi çok büyüktür (karşıl. ABD, S.290-93; Fransız Devrimi, S.296-99).

Jean Jacques Rousseau (1712-78; S.257) ideal bir demokrasiyi

1762 'Contrat social' (Toplum Sözleşmesi) kitabında anlatır. İnsanlar özgürlüklerinin ve eşitliklerinin korunması amacıyla birleşerek devleti oluşturdukları için, devlet otoritesi halkın elindedir; hükümet edenler halk tarafından çıkarlarını korumaları için görevlendirilmişlerdir, yasalar herkesin onayını gerektirir; çünkü halkın egemenliği mutlaktır, bölünemez, devredilemez ve **Volonté général**'de (milletin genel istemi) kendini gösterir; bu istem herkes için en iyi olanı sağlamayı hedefler, yani her zaman doğrudur ve bireysel istemle özdeştir. Özgürlük yalnızca **eşitlikle** beraber, yani genel istemin kabul edilmesiyle var olur. Genel istem Volonté de tous (bencil bireysel istemlerin toplamı) ile özdeş değildir ve bir azınlık tarafından halk adına temsil edilmesi de mümkündür.

Önemi: Ütopya Fransız Devrimini ve 19. yy.daki demokratik ve milli hareketleri etkiler. Günümüzdeki totaliter demokrasiye olan etkisi tartışmalıdır.

Aydınlanmacı idelerin ekonomiye ve topluma uyarlanmasının etkisi, **ekonomik liberalizmde** görülür. **"Laissez faire, laissez passer"** (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) sloganıyla, üzerinde devletin etkisinin bulunmadığı ve serbest mülkiyet ile endüstrinin, serbest rekabet ile ticaretin ekonomik kalkınmayı ve refahı garantilediği bir "doğal düzen" talep edilir. **Fizyokrasi**yi (Yun. tabiatın hâkimiyeti) savunan, XV. LOUIS'nin özel doktoru **François Quesnay** (1694-1774) merkantilizme (S.261) tepki olarak **toprağı** zenginliğin yegane kaynağı olarak görür. Üretken olan yalnızca tarımdır, buna karşılık ticaret ve endüstri "kısırdır".

Adam Smith'e (1723-90) göre refahın kaynağı **emektir**. Doğal kişisel çıkarlardan ötürü piyasa için mal üretilir; bu mallar (takas-) değerini, arz-talep "doğal yasası" uyarınca **piyasa fiyatında** bulurlar. Serbest rekabet ve serbest ticaretle, sosyal uyum ve adalet de yerleşecektir. Devlete yalnızca dışa karşı (savunma) ve içte (yargı, resmi kurumların bakımı ve yönetimi) himaye görevleri kalacaktır.

Önemi: A. SMITH'in 1776'da yayımlanan, yeni bir çığır açan eseri 'Inquiry into the Nature and Causes of the **Wealth of Nations**' ("Kapitalizmin İncili"dir), ilk kez olarak kapalı bir ekonomi sistemi geliştirir ve 19. yy.da yönü belirleyecek olan **Klasik Milli Ekonomi**'nin temelini atar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

18. yy. da Avrupalıların Kuzey Amerika'ya Yerleştirilmeleri

Amerika Birleşik Devletleri 1783

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bağımsızlık hareketi

Paris Barışı (1763, karşl. S.283), İngiliz göçmenler açısından Fransızlar tarafından muhasara altına alınma tehlikesini ortadan kaldırır ve göçmenlerin siyasi özgüvenini artırır. Ancak, III. GEORG'a [1760-1820] bağlı bir parlamenter grup olan "King's Friends"in merkeziyetçi politikası bu özgüveni zedeler. Anavatan ile sömürgeler arasındaki gerilimler artar (Appalaş Dağlarının batısında iskân yasaklanır, sömürgeler kendi ticaretlerini yapmaktan men edilirler, Britanya'nın savaş borçlarının kapatılması amacıyla dolaysız vergiler alınır v.d.).

1765 Belgeler, gazeteler, kitaplar için damga vergisi yasası çıkarılır. BİRİNCİ PITT (S.283) ile BURKE (S.309) koloniciler lehine girişimde bulunmakla beraber yalnızca kısmi başarılar elde ederler: 1766'da damga vergisi iptal edilir, buna karşılık yeni ithal (Townshend) gümrükleri konur; bu nedenle 1770'den itibaren Boston/Mass.'de çatışmalar olur ve Britanya malları boykot edilir. SAMUEL ADAMS (1722-1803) ve THOMAS JEFFERSON gibi radikaller, "İngiltere'den Kopma Hareketi"ni örgütlemek amacıyla Massachusetts'te "muhabere komiteleri" kurarlar; hareket sonraları THOMAS PAINE'in (S.309) 'Common sense' (1776) bildirisiyle büyük hız kazanır. Parlamentoya katılma ("No taxation without representation") talepleri dikkate alınmaz, buna karşılık özel vergiler, Doğu Hint Kumpanyası'nın çay tekelini pekiştiren çay gümrüğü hariç olmak üzere kaldırılırlar.

1773 **Boston Çay Baskını** (Boston Tea Party): Üç gemide yüklü çaylar suya atılır. Bunun üzerine hükümet limanı kapatır (Olağanüstü Hal).

1774 Philadelphia'da ilk kıtasal kongre yapılır: 13 New England devletinden (Massachusetts, New Jersey, New York, Rhode Island, Connecticut, New Hampshire, Pennsylvania, Delaware, Virginia, Maryland, North Carolina, South Carolina, Georgia) gelen delegeler, eski (1763'ten önceki) hukuki durum yeniden tesis edilinceye kadar İngiltere ile ticaretin durdurulmasını kararlaştırırlar.

18 Nisan 1775 Amerikan milis güçleriyle İngiliz askeri birlikleri arasında Lexington yakınında gerçekleşen ilk çatışma yayılarak

1775-83 Kuzey Amerika'nın bağımsızlık savaşına yol açar. - Yaklaşık 3 milyon göçmenin eğitimli birlikleri, parası, savaş malzemesi ve hepsini kapsayan bir komutanlığı yoktur.

Virginia'lı (Mount Vernon) çiftlik sahibi **George Washington'a** (1732-99) ikinci kongre tarafından başkomutanlık görevi verilir. Rakipleri:

1. İngiliz sömürge ordusu (orduda kısmen güvenilir olmayan, efendileri tarafından satılmış 17 000 Hessenli ve Braunschweiglı paralı asker vardır),
2. İngiltere'ye sadık Amerikalılar olan "Loyalists" ve
3. İngiltere ile müttefik Kızılderili kabileleri.

4 Temmuz 1776 13 birleşik devletin (Amerikan bayrağında 13 şeritle sembolize edilmiştir) **bağımsızlık bildirisi: İnsan hakları** ("life, liberty and the pursuit of happiness") ile bu haklardan yola çıkarak geliştirilen **siyasi direniş hakkı** ABD açısından yol gösterici nitelikte ilk ifadesini bulur. - Yeni milletin ve günümüzdeki süper gücün doğum belgesi **Thomas Jefferson**'ın (1743-1826) eseridir. 4 Temmuz ABD'nin milli bayramı olur.

1776 Gerek ikmal zorluklarından gerek göçmenlerin alışılmadık gerilla taktiğinden ötürü Britanya Trenton yakınlarında Delaware kenarında ve Princeton'da yenilgilere uğrar.

1777 Amerikalılar Saratoga yakınlarında galip gelirler.

ABD'nin ilk elçisi **Benjamin Franklin** (1706-90) Paris'te Amerikalıların davası lehine propaganda yapar. Aristokrat gönüllüler (aralarında: Marquis DE LA FAYETTE [S.297], Polonyalı milli kahraman KOSCIUSZKO [S.285] ve Prusyalı general ve Amerikan ordusunun organizatörü VON STEUBEN) WASHINGTON'un kumandasında savaşırlar. Saltçı güçler Fransa ile İspanya 1778'de "Amerikan cumhuriyetinin doğurtucuları" olarak İngiltere'ye karşı müdahale ederler: 1779-82 Cebelitarık kuşatması sonuç vermez, fakat İspanya Menorca'yı fetheder; Batı Hint Adalarında Britanya (Amiral RODNEY) 1781 St. Vincent ve 1782 St. Domingo'da deniz zaferleri elde eder.

Britanya'nın korsanlık savaşına karşı Rusya, Fransa, İspanya, Hollanda, İsveç, Danimarka, Avusturya ve Prusya

1780 denizde silahlı tarafsızlığı kararlaştırırlar. "Tarafsız bayrak kaçak (savaş) malları dışında düşman mallarını korur" ilkesi modern deniz hukukunda yerini alır. - ROCHAMBEAU kumandasında Fransız Birlikleri Rhode Island'a çıkarlar. Britanyalılar

1781 Yorktown'ın Amerikalılar tarafından fethinden sonra silahları bırakırlar (7200 esir arasında GNEISENAU [S.311] da vardır).

1783 Versailles Barış Antlaşması: Büyük Britanya Amerika'nın bağımsızlığını tanır; Tobago/Batı Hint ile Senegambiya Fransa'ya düşer, İspanya Menorca ile Florida'yı alır.

Önemi - Büyük Britanya açısından: Yüzyıl Savaşlarından (S.191) beri ilk yenilgisidir; Britanya'nın Atlantik-Empire'ı yıkılır;

Fransa açısından: Yeni savaş borçları devletin bozuk maliyesine [S.294] yük getirir; Fransız gönüllüler özgürlük savaşçıları olarak kutlanırlar, Ancien régime'e yönelik eleştiri artar;

Kuzey Amerika yönünden: ağır kayıplardan (70 000 şehit) sonra dışa karşı bağımsızlık elde edilmiştir, "Loyalists" Yukarı Kanada'ya göç ederler; iç teşkilatlanma sorunu halledilmemiştir, gevşek devletler birliği (Confederation) dağılma tehlikesi altındadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

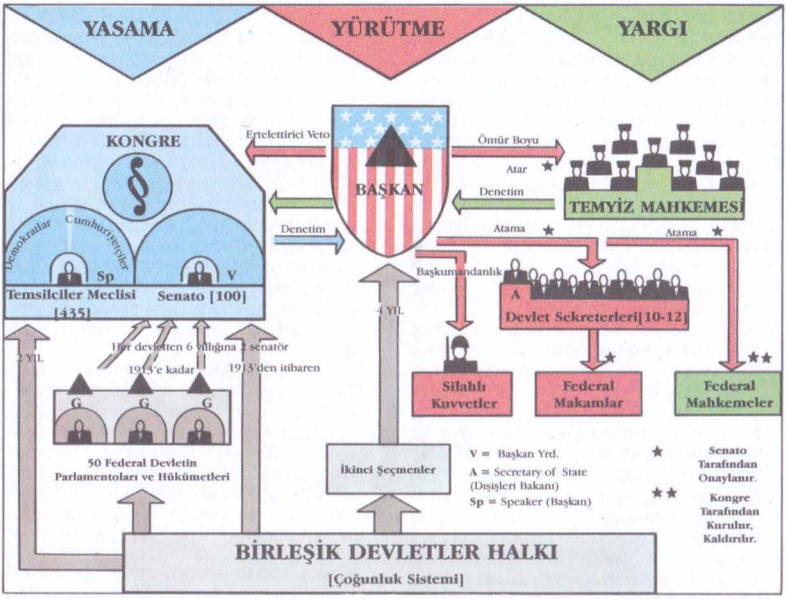

Amerika Birleşik Devletleri Anayasası

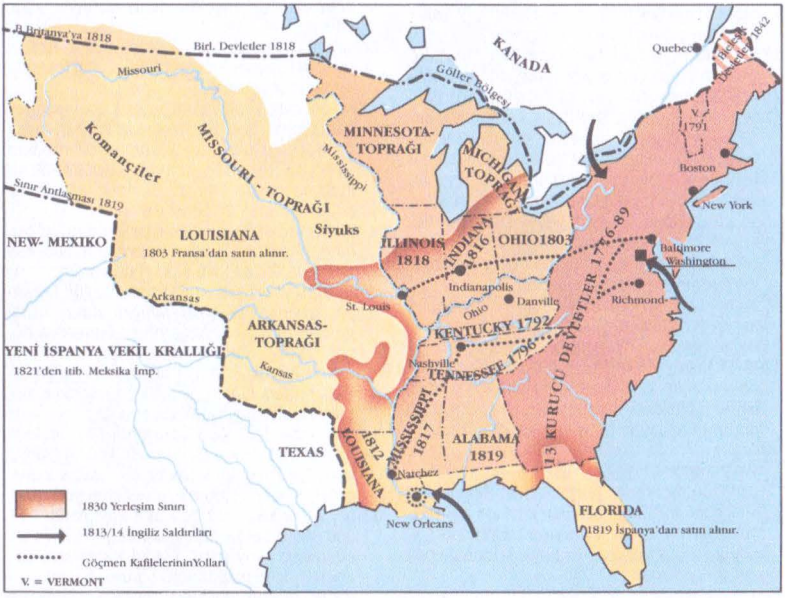

1820 'ye Kadar Amerika Birleşik Devletler'inin Gelişimi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ABD'nin Kuruluşu

Münferit devletler, -Virginia'yı örnek alarak- sömürge tüzüklerinin yerine anayasalar getirirler. Anayasaların sağladığı güvenceler:

1. Demokratik temel haklar vasıtasıyla halkın egemenliği: **1776 Virginia Bill of Rights** (JEFFERSON);
2. Kuvvetlerin ayrılığı ve devletin bütün makamlarına seçilme olanağı;
3. Devlet ile kilisenin ayrılması (1785 Virginia Statute of Religious Liberty).

Paranın değer kaybetmesi, ekonomik sıkıntılar, Kızılderililerle olan sınır çatışmaları, münferit devletleri birleşmeye zorlar.

1787 Philadelphia'da anayasa konvansiyonu: Merkeziyetçi "Federalists" (ALEXANDER HAMILTON, JOHN ADAMS, GEORGE WASHINGTON) ile federasyon taraftarı "Republicans" (sonraları Democrats - JEFFERSON) arasında BENJAMIN FRANKLIN ile JAMES MADISON aracılık ederler. 13 kurucu devletten gelen 55 delege, başkanlık sistemine dayalı **federal cumhuriyet** üzerinde uzlaşırlar. Cumhuriyetin yazıya dökülen anayasası münferit devletler tarafından tereddütle kabul edilmekle birlikte, 1789'dan itibaren yasal olarak yürürlüğe girer. - ABD'de "Founding Fathers"a (Birliğin Babaları) gösterilen derin saygı, Avrupa'daki "köklü hanedan miti"ne denktir. Konvansiyon,

17 Eylül 1787'de ilk modern demokrasinin anayasası olan **Amerika Birleşik Devletleri Anayasası**'nı çıkarır. Önemli özellikleri: **Kuvvetler ayrılığı** (MONTESQUIEU, S.289) ve aşağıdaki kurumlar arasında karşılıklı denetim sistemi (Checks and Balances): 1. Federal Hükümet ile devletler arasında (çifte vatandaşlık): Federal Hükümet savunma, para, dış politika, dış ticaretten; münferit devlet ise ulaşım, eğitim, adalet, emniyet v.d. alanlardan sorumludur; 2. Birliğin devlet otoriteleri arasında.

Başkan, devlet ve hükümet başkanı olarak partiler tarafından aday gösterilir ve devletlerin ikinci seçmenleri tarafından dolaylı olarak dört yıllığına seçilir (bir defaya mahsus olmak üzere yeniden seçilmek mümkündür; istisna: ROOSEVELT 1940/44). Başkan devlet sekreterlerini (bakanlar) atar, yalnızca bir devlet davası ile görevden alınabilir, fakat siyasi yönden kongre, anayasa hukuku açısından ise temyiz mahkemesi tarafından denetlenir.

Kongre, lağvedilmesi mümkün olmayan iki meclisten oluşur: Temsilciler meclisi (2 yıllığına doğrudan seçilir) ve senato (her devletten 2 temsilci 6 yıllığına seçilir; senatörlerin üçte biri iki yılda bir yapılan bir seçimle yenilenir). Başkan (ertelettirici etkisi olan veto hakkı vardır) ile temyiz mahkemesi yasamayı denetlerler.

Temyiz Mahkemesi (Başkan tarafından ömür boyu atanan 9 bağımsız üyeli Supreme Court) anayasa ile yasama üzerinde hukuki denetimi yürütür.

1789'dan bu yana bu anayasaya yalnızca 22 Amendments (ek madde) ilave edilmiştir.

Virginia'lı Başkanlar devri

1789-97 George Washington. ALEXANDER HAMILTON (1757-1804), sanayi, ticaret ve maliyeyi geliştirmeye yönelik bir milli program taslağı hazırlar. - 1793'te kurulan başkent Washington 1800'den itibaren başkanlığın (Beyaz Saray) ve kongrenin (Kapitol) merkezi olur. Daha Başkan

1797-1801 JOHN ADAMS (Federalist) döneminde, Federal Hükümetin yabancılara ve isyanlara ilişkin yasalarından (Alien Bill) ötürü güney devletleriyle (Kentucky) anlaşmazlıklar çıkar, buna bağlı olarak

1801-09 Thomas Jefferson (Republican) döneminde, "mümkün olduğu kadar az devlet ve hükümet" sloganıyla merkeziyetçi federal cumhuriyete tepki doğar. Milletin enerjileri ve çıkarları,

"The Winning of the West", yani iç kısımlarda iskân ve Batı, Orta ve Kuzey Avrupa'dan gelen göçlerle batıya doğru yayılmaya yönelir. Nüfus 3,9 milyondan (1790) 7,2 milyona (1810) çıkar ve Appalaş Dağları'nı aşarak kıtanın içlerine doğru yayılır. Hükümet göçmenlere ve şirketlere yasal-asgari bedel (Morgen [25-36 ar] başına yaklaşık bir dolar) karşılığında yeni toprak verir. Kuramsal olarak eşit haklara sahip olan Kızılderililerle mücadele edilir (General WAYNE, ANDREW JACKSON). Kızılderililer acımasız saldırılarla tepki gösterirler.

1787'den itibaren Kuzeybatı ve Mississippi toprakları iskân edilir; buralarda aşağıdaki devletler oluşur: Kentucky 1792, Tennessee 1796, Ohio 1803, Louisiana 1812, Indiana 1816, Mississippi 1817, Illinois 1818 ve Alabama 1819.

Dış politika: ABD kuruluşundan itibaren **yalnızcılığa** eğilim gösterir.

1793 Fransa ile ittifaka (1778) ve koalisyon savaşına (S.301) rağmen tarafsızlık ilan edilir. Veda mesajında (1796 tarihli "Farewell Address") WASHINGTON, Avrupa ile "daimi ittifaklar" kurulmaması yolunda uyarıda bulunur.

1803 Louisiana'nın satın alınması. "ABD'nin en büyük alışverişi", Mississippi'de gemi seferlerinin artık serbest olması nedeniyle kıtanın işletmeye açılmasını teşvik eder. - Büyük Britanya ile olan gerilimlere (Kızılderililer konusu, toprak talepleri, ticari rekabet) cevaben 1807'de Ambargo Yasası (ticari ambargo) çıkarılır.

1809-17 Başkan JAMES MADİSON (Republican), Kanada'nın fethi amacıyla

1812-14 Büyük Britanya ile (2. bağımsızlık) savaşına sürüklenir, fakat Britanya'nın kıyılara saldırılarını ve Washington'un tahrip edilmesini önleyemez. General JACKSON ("Old Hickory", S.373) New Orleans'ı savunur.

1814 Gent "devamlı barış"ı: Avrupa'daki durumu (S.315) dikkate alan İngiltere statüko ante'nin tesis edilmesiyle yetinir; Göller Bölgesi (Büyük Göller) tarafsız kılınır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

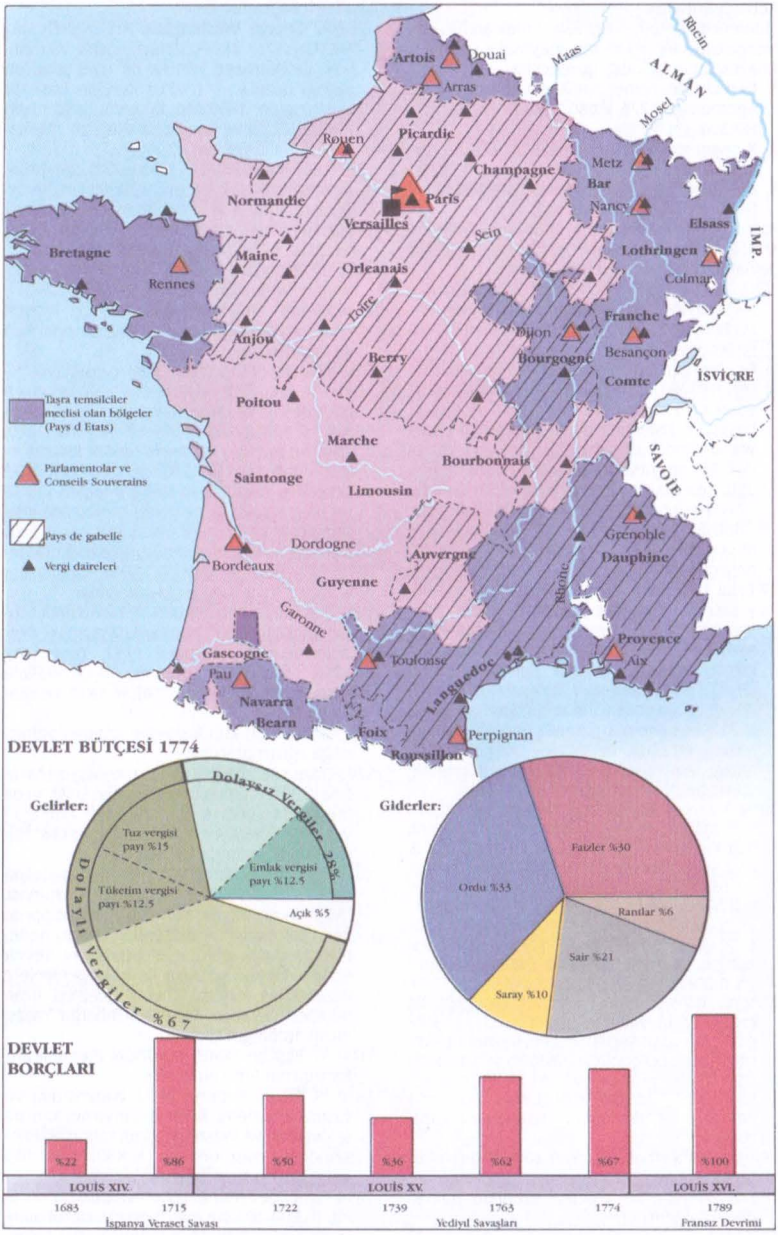

Devrimden önce Fransa

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Devrim öncesinde Fransa

Ancien Régime'in çökmesinin nedeni saltçı sistemin zayıflığıdır.

Kraliyet: XV. LOUIS'nin beceriksizliği (S.281) ile dış politikada 1714'ten itibaren yaşanan ve ağır mali kayıplar getiren başarısızlıklar otorite ve prestijin kaybolmasına yol açar.

Yönetim: Merkezi idaresi olmayan memur teşkilatı (Intendantur); yerel otoriteler (Pays d'états'da taşra zümreleri; daimi mahkemeler olarak **parlamentolar**), kilisenin ve soyluların imtiyazları ile satılık makamlar varlıklarını sürdürürler; Kraliyet yasalarını denetleme hakkı talep eden **Paris Parlamentosu** sarayla anlaşmazlığa düşer.

Toplum/Ekonomi: Eskiyen feodal düzen bütün zümrelerde hoşnutsuzluk uyandırır ve sosyal gerilimlere yol açar.

Subaylık ve yüksek dereceli memuriyetler soylulann hakkıdır; soylular, yüksek soylular (sarayda memuriyete, kraliyet emeklilik maaşına, icar gelirlerine muhtaçtır), kırsal kesimde taşra soyluları ve makama bağlı burjuva soyluları (Noblesse de robe) olarak sınıflanırlar. Borçlanmış

Ruhban sınıfı içerisinde üst ve alt düzey rahipler arasında büyük farklar vardır.

Burjuvazi (bankerler, fabrikatörler, tacirler, hukukçular, doktorlar) merkantilizm (S.260) vasıtasıyla kayırılırlar. Lonca nizamnamelerine bağlı

Zanaatkârlar sınıfı metropol Paris'te (yaklaşık 650 000 nüfus) dağılır. Saray ve ordu toplu mallara ihtiyaç duyarlar; bunlar fabrikasyon üretilir ve endüstride işçi sınıfının doğmasına yol açarlar. Serfliğin bağlamadığı

Köylüler sınıfı, sosyal ve hukuki bakımdan farklılıklar gösterir. Özgür toprak sahipleri "feodal tepki"nin (parlamentoların yardımıyla soylulara münhasır mülkiyet hakkının genişletilmesi) baskısı altındadırlar, fakat rahat yaşarlar. Miras veya kira yoluyla toprak işleyen icarcılar birçok yükümlülüğe (harçlar, angarya hizmeti v.d.) rağmen göreceli olarak bağımsızdırlar. Giderek büyüyen mülksüz **tarım işçileri** (nüfusun % 50'sinden fazlası) kesimi krizlere yatkındır.

Mali politika: Aşırı harcamalar nedeniyle devletin iflasına varan sürekli açıklar. Açıkların kapatılması amacıyla yüksek faizle borçlanılır; gelirler (Aides = tüketim vergisi, özellikle tuz [Gabelle = Tuz vergisi]), vergi iltizamcıları tarafından sıkı idare edilir, kârı onlar toplar.

Soylular emlâk vergisinden (Taille) muafiyetlerini savunur, rahipler yalnızca ihtiyari harçları (Dons gratuits) öderler; bu durumda vergi yükü en fakir kesimlere biner: Köylülerin gelirleri % 70'e varan oranda vergilendirilir.

Rejime karşı **muhalefetin** hazırlıkları aydınlanma döneminde yapılır: Ansiklopediciler ile **Voltaire** (S.257) mevcut durumu sert bir dille eleştirirler; özgürlük ve eşitlikle ilgili sloganlar kamuoyunu etkiler. - Kamuoyunun taşıyıcıları:

1. İmtiyazlı üst tabaka; feodal haklara sarılmakla birlikte aynı zamanda mutlak monarşinin kısıtlanmasını ve yargıya müdahalenin kaldırılmasını talep eder;
2. Burjuvazi; **Üçüncü Zümre** (Tiers état) olarak sosyal alanda eşit haklar ve siyasi alanda birlikte oy kullanmayı talep eder.

1774-92 dürüst fakat silik olan **XVI. Louis** reform yapmaya karar verir. Fizyokrat **Anne Robert Turgot'yu** (1727-81) maliye bakanlığına getirir. Tahıl ticaretinin serbest bırakılmasından sonra Parisli işçiler ekmek fiyatlarının artmasına karşı ayaklanırlar. **Reform programı** (Feodal haklarla lonca hakları kaldırılır, özerk yönetim kurulur, genel bir emlâk vergisi getirilir), Kraliçe MARIE ANTOINETTE'in ("Madam Bütçe Açığı") saray partisi ve parlamentolar tarafından sabote edilir. **La Fayette** (S.297) liderliğinde Amerika'ya gönüllüler gönderilir (S.291).

1778 İngiltere'ye karşı ABD ile ittifak kurulur. - Cenevreli Calvinci ve banker **Jacques Necker** (1732-1804) savaş masraflarını borçlanma yoluyla karşılamaya çalışır, ancak başaramaz. Devletin sefil mali durumunu

1781 'Compte rendu' kitabında açıklamaya cüret ettiği için makamını kaybeder.

1783 Versailles Barış Antlaşması: Senegambiya ve Tobago elde edilir, ancak mali rahatlama sağlanamaz. Amerika'nın özgürlüğünü elde etmeyi başarması, rejime yönelik eleştirileri artırır. Salonlar, kafeler, kulüpler, mason locaları, liberal soyluların, rahiplerin ve burjuvaların (LA FAYETTE, MIRABEAU, PHILIPP VON ORLÉANS, TALLEYRAND, SIEYÉS v.d.) oluşturduğu "yurtsever parti"nin buluştuğu merkezler haline gelirler.

1783-87 Maliye Bakanı Charles Alexandre de Calonne (1734-1802) TURGOT'nun planlarını yeniden ele alır, ancak, kralın yakın çevresindeki seçkinler meclisi (1626'dan beri ilk kez) mali politikayı incelemeden önerileri kabul etmeye yanaşmaz. CALONNE'un ardılı LOMÉNIE DE BRIENNE (1727-94) Paris parlamentosunun direnişi yüzünden muvaffak olamaz; parlamento vergi reformu amacıyla

Genel Meclis'in toplanmasını (en son 1614'te toplanmıştır) kabul ettirir. -

1786 İngiltere ile ticaret antlaşmasından itibaren içte durum, **sanayide** (Britanya'nın rekabetinden kaynaklanan) **krizler,** çatışmalar, **kıtlık** (verimsiz hasat) nedeniyle kötüleşir.

1788 Devlet iflas eder ve NECKER geri çağrılır; Necker Üçüncü Zümre delegelerinin sayısının iki katına çıkmasını sağlar. - Sert bir seçim kavgasından sonra genel meclis kurulur: Kısıtlı bir monarşi için "Cahiers"le (istek ve şikayetler). 'Üçüncü Zümre Nedir?' başlıklı bir bildiride Papaz **Emanuel Joseph Sieyès** (1748-1836) milletin temsilcilerinin hükümete iştirak etmesini ister.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

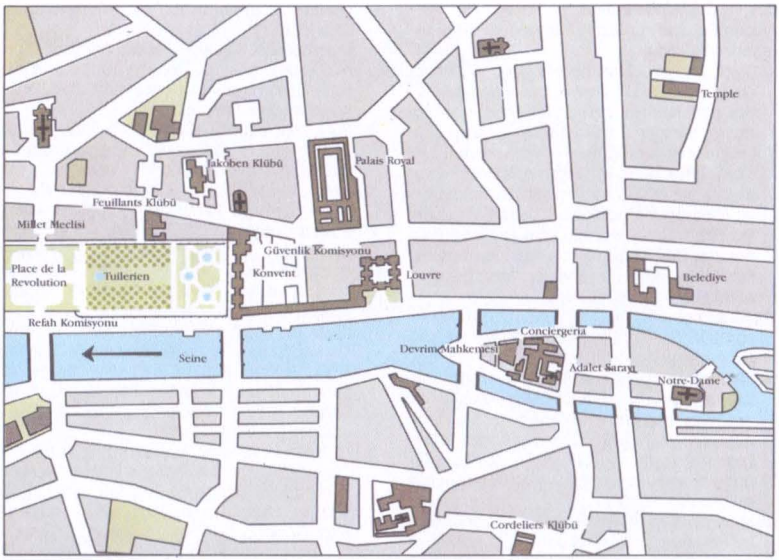

1789 dv. Paris

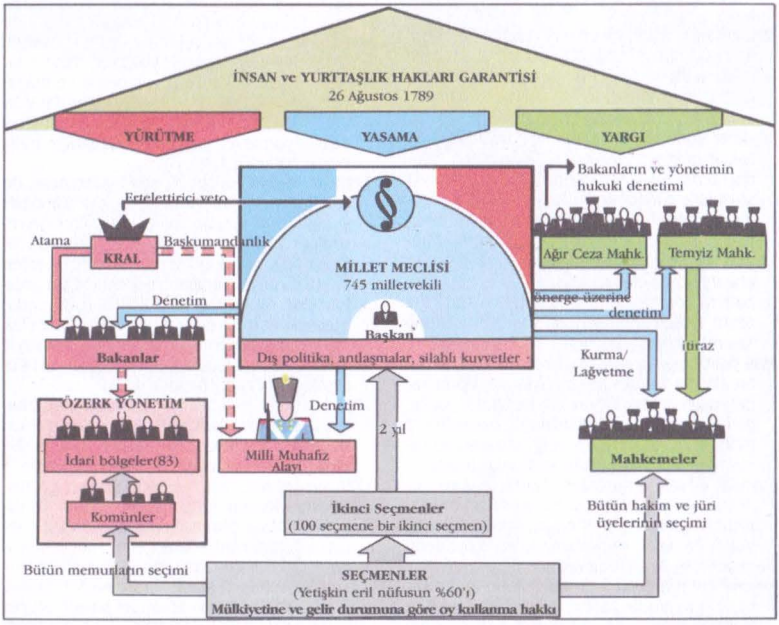

1791 tarihli Fransız Anayasası

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Fransız Devrimi (1789-92)

5 Mayıs 1789 Genel Meclis (S.295) Versailles'da açılır. 3. zümre, zümreler yerine üye sayısına göre oylama yapılmasını talep eder. **Millet Meclisinin** ilanıyla (17 Haziran) ve Versailles' da "Anayasa kuruluncaya kadar asla ayrılmamaya" (BAILLY, Millet Meclisi Başkanı) ve "ancak süngü zoruyla" uzaklaşmaya (MIRABEAU) ant içmeyle devrim başlar.

Anayasa Meclisi (1789-91)

Kral yeni durumu kabul eder, fakat NECKER'in (S.295) görevden alınması ve askeri birliklerin kent etrafında toplanması üzerine Paris'te kitleler

14 Temmuz 1789 Bastille'e (siyasi hapishane olarak despotluğun simgesidir) **baskın** yaparlar. Halk saltçılığa galip gelir (Fransız milli bayramı); ordu dağılır: **La Fayette** (1757-1834) bir milli muhafız alayı kurar (mavi beyaz kırmızı renkli kokart taşıyan burjuva milisi).

Sonuçları: Fransa'nın her yerinde köylüler ayaklanır; soyluların ilk göç dalgası: Devlet yönetimi çöker; Paris örnek alınarak otonom bucaklar (komünler) ortaya çıkar. Millet Meclisi

4/5 Ağustos 1789'da feodal düzenin kaldırılmasını ve köylülerin özgür kılınmasını kararlaştırır. Zümre devleti, memuriyet ve endüstri özgürlüğüne sahip bir **sınıf devleti** olur.

26 Ağustos 1789 İnsan Hakları Bildirgesi (örnek Virginia Bill'dir, S.293): Liberté, Égalité, Fraternité (kişisel özgürlük, hukuki eşitlik, kozmopolitlik) ilan edilir. - Kıtlık ve karşı devrim korkusu Paris'te halk kitlelerini yeni şiddet eylemlerine sürükler.

5 Ekim 1789 pazarcı kadınlar Versailles'a giderler. Kral ve Millet Meclisi, "yeraltı dünyasının ve sokağın" baskısıyla Paris'te (Tuileries: kralın kentteki sarayı) oturmaya zorlanırlar. Halk kıyafeti "Frig beresi" ile uzun pantolon, ayrıca "Monsieur" yerine yeni hitap biçimi "Citoyen" yaygınlaşır. - (1791'de aforoz edilen) Piskopos **Talleyrand-Périgord** (1754-1838) mali sıkıntıyı gidermek amacıyla

10 Ekim 1789 kilisenin, krallığın ve göçmenlerin mallarına el konulmasını talep eder. Bu mallara karşılık verilen assignat adlı kâğıt paralar (1790'dan itibaren cari paradır) enflasyona yol açar; bununla beraber, millileştirilmiş malların satın alınmasıyla mülk sahibi yeni bir burjuva sınıfı oluşur.

Paris'te İngiltere'dekiler örnek alınarak siyasi kulüpler ortaya çıkar: Ilımlı **Feuillants** (BALLY, LA FAYETTE) ve radikal **Cordeliers** (DANTON, DESMOULINS, MARAT).

Jakobenler (adını lağvedilen St. Jacobs Manastırından alır) kendilerini "özgürlüğün düşmanlarına karşı kutsal ittifak" ve "devrimin gözü" (ROBESPIERRE, SAINT-JUST) olarak görürler. Dışa kapalı toplanırlar ve bütün Fransa'da sıkı örgütlenirler.

Temmuz 1790 Rahipler Medeni Teşkilatı Yasası: Kilise devletleştirilir; manastırlar ve tarikatlar kaldırılır; rahipler seçimle belirlenir. Ruhanilerin çoğu yasa üzerine içmeleri gereken andı içmeyi reddeder, devlet ile kilise arasında anlaşmazlık doğar. **Mirabeau'nun** (1749-91) ölümü, krallığın devrimle ilişkisini sağlamayı imkânsız kılar.

Haziran 1791 XVI. LOUIS kaçma girişiminde bulunur: Kral Varennes'de teşhis edilir, Paris'e geri getirilerek siyasi yönden bütün otoritesi elinden alınır ("anayasa otomatiği").

3 Eylül 1791 Yeni Anayasanın ilanı (19. yy.daki bütün medeni anayasalara örnektir).

Niteliği: Meşruti monarşi; yürütme zayıftır, yasa koyucu halk temsilciliği (serveti esas alan seçim uyarınca varlıklı "etkin yurttaşlar" seçilir); bütün memurlar, hâkimler ve jüri üyeleri seçimle belirlenir; kamuya açık mahkemeler; devlet, özerk yönetimli 83 idari bölgeye (Departements) ayrılır. - İnsan hakları, hukuki eşitlik ve özel mülk güvence altına alınır.

Yasama (1791-92)

Yasama Meclisi'nin (% 50'den fazlası avukattır) yeni seçilen 745 milletvekilinin siyasi deneyimi yoktur. Partiler: krala sadık **Feuillants** (yakl. 20 üye; Mart 1792'de lağvedilir); **Jirondenler** (Girondist) (yakl. 250 üye; varlıklı yurttaşların temsilcileri olarak cumhuriyetçi ve federalist); **Jakobenler** (yakl. 30 üye; radikal merkeziyetçidirler; ajitasyon ve gazeteler [MARAT: 'Ami du Peuple', HÉBERT: 'Père Duchesne'] vasıtasıyla kitleleri etkilerler ve Paris komününe hâkim olurlar); açık bir siyasi programları olmayan **İndépendents**.

Bir yandan içteki sıkıntılara yoğunlaşmış dikkati dağıtmak amacıyla, diğer yandan yurtdışına göç edenlerin tahriklerinden ve Habsburg'dan duyulan korkuyla

Nisan 1792 Avusturya'ya savaş ilan edilir: Koalisyon savaşları başlar. Yüzbaşı ROUGET DE LISLE, devrimin mücadele şarkısı ve Fransız milli marşı olan **Marseillaise**'i yazar ve besteler. Ant içmeyi reddeden rahiplerin kovuşturulmasına ilişkin kararnameye kral ("Mösyö Veto") itiraz eder; askeri alanda "vatanı tehlikeye" sokan başarısızlıklar.

Braunschweig dükünün, kralın kurtarılmasına ilişkin olarak göç edenler tarafından yazılan **25 Temmuz 1792 tarihli manifestosu**, devrimcilerin

10 Ağustos 1792 Tuileries sarayını basmalarının en önemli nedenidir. Kral ailesi "Temple"da göz hapsine alınır; Jirondenler krallığın kaldırılmasını ve cumhuriyetçi bir **milli konvansiyonun** seçilmesini talep ederler. Adalet Bakanı **Danton** (1756-94), **Marat** (1743-93) ve komün,

2-7 Eylül 1792 "hapishanenin temizlenmesi" amacıyla **Eylül Katliamlarını** yaptırırlar. 2. bir göç dalgasıyla soylular ülkeyi terk ederler (aralarında Avusturya'da esir düşen LA FAYETTE de vardır).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

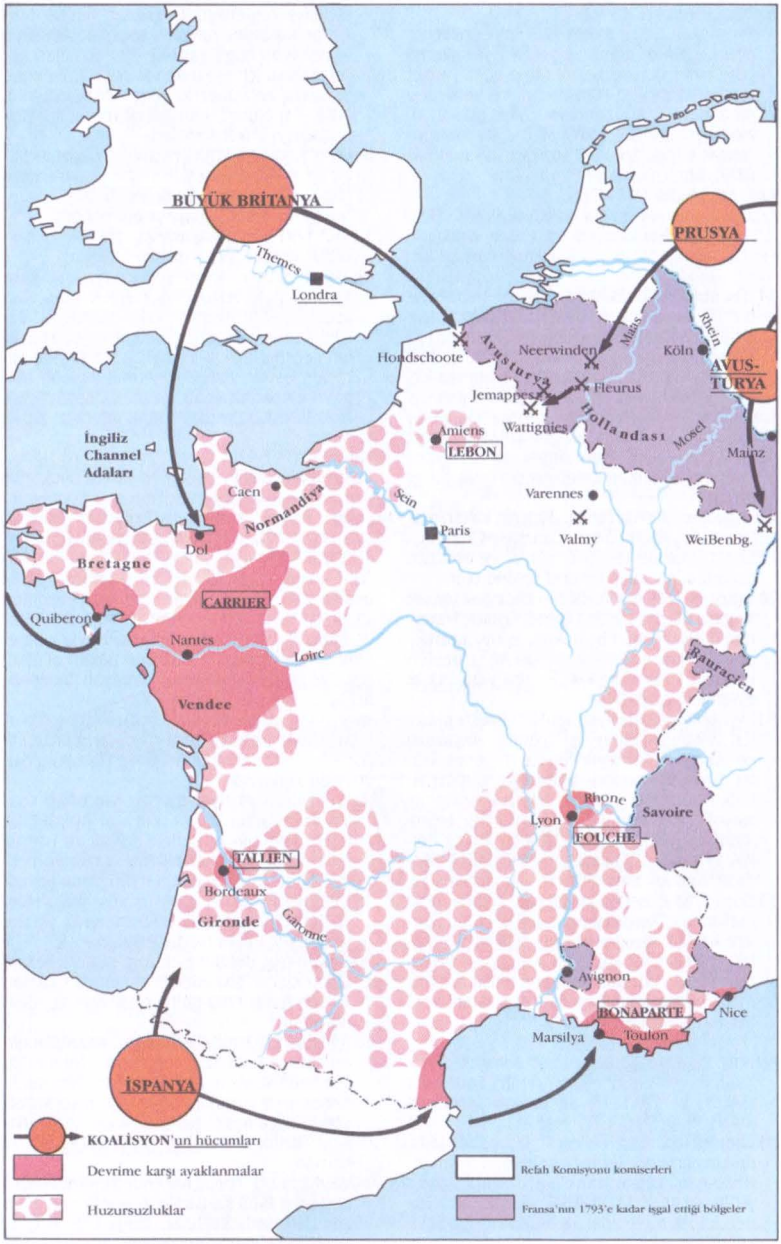

1793 Devrimde kriz

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Konvansiyon Hükümeti (1792/93)

Eylül 1792 Fransa'da cumhuriyet ilan edilir (BRISSOT: Bunu halk istiyor!). 1 yılıyla yeni bir cumhuriyet takvimi yürürlüğe girer. Konvansiyonda yeni partiler oluşur:

Ova (diğer adı Marais = bataklık; konvansiyondaki alt sıralar) ya da Jirondenler, hukuki eşitlik, özel mülkiyet ve özerk yönetimi savunurlar (BRISSOT, VERGNIAUD, ROLAND).

Dağ (Konvansiyondaki üst sıralar; 749 milletvekilinin yakl. 110'u) ya da Jakobenler merkezi yönetim ve halkın sıkıntısını gidermek amacıyla özel mülkiyet üzerinde tasarruf hakkı talep ederler (DANTON, ROBESPIERRE, MARAT).

Yurttaş CAPET (XVI. LOUIS) hakkındaki propaganda amaçlı davada ROBESPIERRE'in talebi üzerine

17 Ocak 1793 ölüm cezası 360'a karşı 361 oyla kabul edilir. Kral 21 Ocak 1793'te giyotinle (idamın daha insani olması amacıyla doktor GUILLOTİN tarafından tavsiye edilen bıçak) başı kesilerek idam edilir. Büyük Britanya ile diğer Avrupa devletleri bunun üzerine savaşa girerler (S.301). Askeri yenilgiler, kıtlık, enflasyon, kralcı köylülerin ayaklanmaları devrimi tehlikeye sokar.

Terör rejimi (1793/94)

Devletin maruz kaldığı tehlikeye bağnazlık ve sertlik yoluyla başarılı bir çözüm bulunur.

Haziran 1793 (Konvansiyon) Anayasası ilan edilir: (ROUSSEAU'ya göre) mutlak halk egemenliği her bir yasa için plebisit öngörür ve kuvvetlerin ayrılığını kaldırır, fakat uygulamada gerçekleştirilemez. Askeri başarısızlıkların etkisiyle Jakobenler

Temmuz 1793 Jirondenleri devirirler. Avukat Robespierre (1758-94) ve "silahşörleri" (SAINT-JUST, MARAT - CARLOTTE CORDAY tarafından öldürülür ve şehit olarak yüceltilir) diktatörlük kurarlar. DANTON, nisan ayında kurulan **Refah Komitesi**'nin (konvansiyon tarafından seçilmiş 9 üyesi vardır) tam yetkili geçici hükümet olmasını talep eder.

Paris'te terör: Katı yasalar ve devrim mahkemesinin (siyasi mahkeme) uyguladığı adli terör pratikte bütün insan haklarını yürürlükten kaldırır. Temmuz 1794'e kadar Paris'te aralarında BAILLY, kimyager LAVOISIER, PHILIPP VON ORLÉANS ("Yurttaş Égalité"), Kraliçe MARIE ANTOINETTE'in de bulunduğu 1251 "şüpheli" giyotinle idam edilir.

İdari bölgelerde terör: Refah Komitesi komiserleri isyanları bastırırlar (toplu katliamlar): Generaller LA HOCHE ile KLÉBER Vendée'de CHARETTE DE LA CONTRIE liderliğindeki kralcılara ve Bretagne'da Chouanlara (adını liderleri COTTEREAU'dan alır) karşı bir imha savaşı yürütürler.

Aynı zamanda Hébertçilerin (adını Jakoben HÉBERT'den 1757-94 alır) ateizmi artar. "Kilise olarak bilinen binalar" kapatılır. Notre-Dame "aklın mabedi" yapılır. "Satın alınamaz" ROBESPIERRE, aşırı Hébertistleri (Mart) ve ılımlı Endüljanları (DANTON ile yandaşları) idam ettirir (Nisan).

Mayıs 1794 **"Akıl kültü"** ile Hıristiyanlık kaldırılır, yeni takvim (onar günlük üç hafta bir aydır) getirilir. - ROBESPIERRE "En Yüce Varlık" bayramını kutlar (Haziran).

Terör, Jakobenlerin "büyük temizliği" ile zirveye ulaşır.

Devrim mahkemesinde reform ("ahlaki deliller" hüküm giymeye yeterlidir), konvansiyondaki bütün karşı grupların birleşmesine yol açar:

27/28 Temmuz 1794 Robespierre devrilir: yandaşlarından 21'i (SAINT-JUST dahil) ile birlikte idam edilir.

Eylül 1794 Devrim mahkemesi ile siyasi kulüpler kapatılır; Marseillaise yasaklanır. Bir gençlik hareketi (Muscadins) Paris komününü temizler; Kralcıların uyguladığı "beyaz terör", özellikle Güney Fransa'da, Jakobenlerin ve Sankülotların uyguladığı terörün yerini alır.

Direktuvar Hükümeti (1795-99)

Teröre ve "halkın diktatörlüğü"ne tepki olarak

Eylül 1795 yeni anayasada zayıf bir yürütme yer alır: 5 direktör; yasama meclisinin iki meclisine (Yaşlılar Meclisi [250 üye] ve 500'ler Meclisi) milletvekilleri servet esasına dayalı dolaylı seçimle seçilirler. Mülk sahibi burjuva (Gironde) hedeflerini kabul ettirmiştir.

Paris sosyetesinin salonlarında lüks ve eğlence düşkünlüğü klasik Direktuvar stili modayı yaratırken, Direktuvar hükümeti, sağda (kralcılar) ve soldaki ("Halk Temsilcisi" FRANÇOIS NOEL BABEUF'ün, 1760-[idamı] 1797, "Eşitler Klubü"ndeki ilk komünistler) huzursuzlukları önleyemeyecek kadar zayıftır. NAPOLYON BONAPART'tan (S.301) büyük destek alan Barras (1755-1829), Direktuvar Hükümetinin talimatıyla

5 Ekim 1795 Paris şubelerinin (13 Vendémiaire tarihli) kralcılar ayaklanmasını bastırır.

Ekonomik ve mali krizi çözme girişimleri devletin iflasını durduramaz.

4 Eylül 1797 devleti kralcıların yolsuzluğundan temizlemek amacıyla General AUGEREAU devrim takvimiyle 18 Fructidor darbesini yapar.

Devrim ordusu organizatörü CARNOT (S.301) ile General PICHEGRU kaçarlar; Direktuvar Hükümeti (BARRAS başkanlığındaki triumvira) NAPOLYON BONAPART'a bağımlı hale gelir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

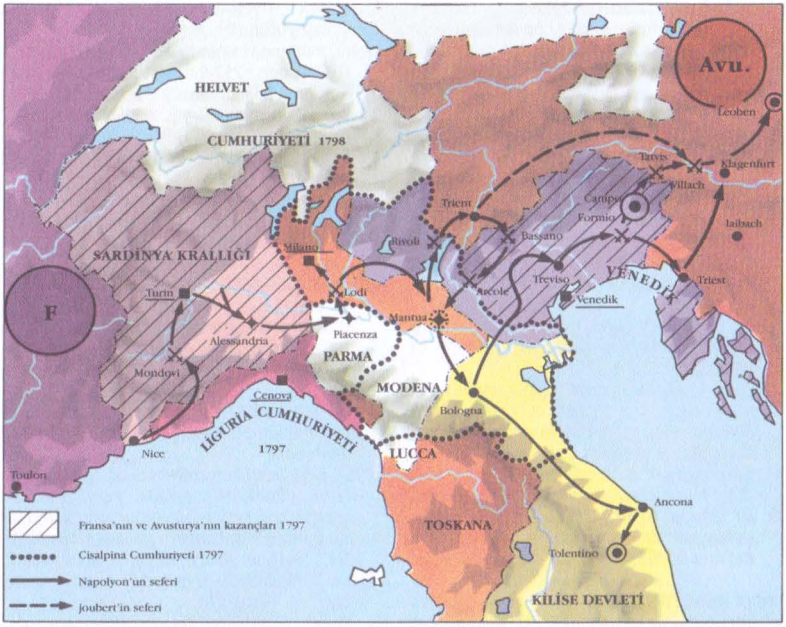

Yukarı İtalya 1796/97

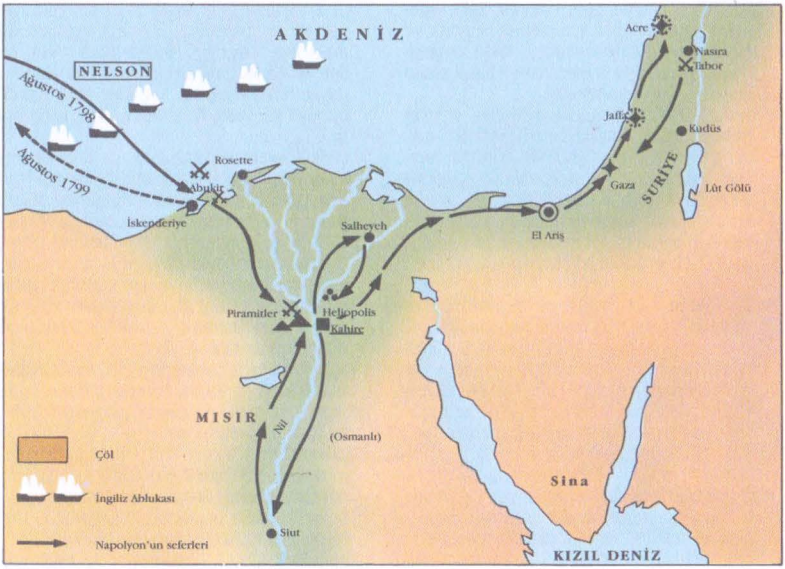

Napolyon'un Mısır Seferi [1798/99]

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Nisan 1792 Fransa, işgal tehditleri ve bir Avusturya-Prusya himaye ittifakının kurulması (Şubat) üzerine, saltçılıktan ve derebeylikten kurtarmak, "Alpler ve Ren Nehri doğal sınırlarını" tesis etmek üzere Avusturya'ya savaş ilan eder (S.297).

Birinci Koalisyon Savaşı (1792-97)

Koalisyonun ilerlemesi ve başkomutanının manifestosu (S.297) Fransızların milli duygularını alevlendirir.

20 Eylül 1792 Valmy top atışları: Savaşın gidişatı değişir, Prusya ordusu geri çekilir. General DUMOURIEZ Jemappes yakınlarında galip gelir, Belçika'yı fetheder; Savoie ilhak edilir.

Şubat 1793 Büyük Britanya ve diğerleri savaşa girerler. Devrimin geçirdiği kriz (S.299) Fransız savaş idaresini de etkiler.

Mart 1793 Neerwinden yenilgisi (DUMOURIEZ); Avusturya Belçika'yı geri alır, Paris yeniden tehdit edilir. Britanya donanması Akdeniz'de müdahale eder. Fransa topyekün seferberlikle (Levée en masse) tepki gösterir.

Carnot (1753-1823) orduda reform yapar ve asker sayısını 1 milyona (nüfusun yüzde 4'ü) çıkarır; siyasi komiserler idareyi denetlerler.

Yeni teşkilatlanmanın başarısı: Belçika JOURDAN tarafından 2. kez fethedilir (1793 Wattignies ve 1794 Fleurus zaferleri); Hollanda **Batav Cumhuriyeti** ilan edilir. Britanya'nın Toulon ve Quiberon yakınlarındaki işgal girişimleri boşa çıkmakla birlikte, Hollanda sömürgelerini (Seylan, Cape Town) işgal eder.

1795 Basel Özel Barış Antlaşması: Polonya'da hareket serbestliği elde edebilmek için (S.285) Prusya Ren'in sağ kıyısında tazmin edilmesine karşılık sol kıyıdan feragat eder; bir sınır çizgisi 1806'ya kadar Kuzey Almanya'nın tarafsızlığını garantiler. İspanya barış yapar ve

1796 İldefonso Antlaşmasıyla Büyük Britanya'ya karşı savaşa girer; B.Britanya Saint Vincent Burnu'nda İspanyol donanmasını yok eder. Avusturya Britanya'nın mali yardımıyla savaşı sürdürür. Fransa'nın Güney Almanya'ya hücumlarını (JOURDAN, MOREAU) Arşidük KARL (1771-1847) Amberg ve Würzburg yakınlarında geri püskürtür. Bir ikmal krizi Fransız ordusunu Yukarı İtalya'da felce uğratır.

Savaş idaresinde ve orduda devrim

Halkın millet olarak bağlılığı (yurtseverlik), ordu teşkilatı ile savaş sevk ve idaresini kökten değiştirir; yurtseverlik, 19. yy.da **milliyetçilik** devrini başlatır.

1. Genel askerlik ve çalışma yükümlülüğü içeren topyekûn **halk savaşı,** dışardan alınan paralı askerlerle yürütülen hükümetlerarası savaşın yerini alır.
2. Askerlerin toplu halde savaştırılmaları, taarruza dayalı **kesin sonuç veren meydan savaşlarının** yapılmasını sağlar. Birliklerin gücünü korumaya ve rakibi yormaya yönelik marşlarla izlenen bitkin düşürme stratejisi kalkar.
3. Gevşek nişancı hattında hareketli operasyonlar **(Tirailleur taktiği),** kapalı cepheyle saldırıdan (firarı önlemeye yönelik hattî taktik) üstündür.
4. Savaşan birlikler ihtiyaçlarını depodan değil kendileri karşılarlar **(askeri amaçlı müsadere).**
5. Terfide ölçü artık, subayın doğuştan ait olduğu (soylu) sınıfı değil, cesaret ve başarıdır.

Yeni Fransız ordusu, **Napolyon Bonapart'ın** (1769-1821) elinde benzersiz derecede mükemmel hale gelir. Ajaccio/Korsika (1768'e kadar Cenova'ya aittir) doğumlu, (1785'ten beri) topçu subayı ve ROUSSEAU'nun müridi Napolyon, devrime başından itibaren katılır. 1793 Toulon kuşatmasından sonra en genç devrim generali olur, Jakoben olduğu için ROBESPIERRE'in devrilmesinden sonra tutuklanmakla birlikte, BARRAS tarafından Paris isyanını (S.299) bastırmakla görevlendirilir ve Yukarı İtalya'ya başkomutan olarak atanır.

Yukarı İtalya seferi (1796/97)

"Küçük onbaşı" NAPOLYON "yıldırım savaşı" ile Lombardiya'yı fetheder.

1797 Mantua teslim olur; Vl. PİUS ile Tolentino barışı (Şubat); Kärnten'e hücum ve Leoben ön barışı (Nisan). - "Kurtarılan İtalyanlar"ın ödediği paralar (Kontribution) iflas etmiş Direktuvar hükümetine (S.299) destek olur ve **"Napolyon miti"**ni körükler (İtalyan sanat eserleri Louvre'a getirilir). "Fransa'nın kurtarıcısı",

Ekim 1797 Campo Formio barışını dikte eder: Avusturya Ren'in sol kıyısının (3,5 milyon nüfusun yaşadığı 63 000 km²) bırakılmasına razı olmak zorunda kalır, Belçika ile Milano'yu Venedik'le takas eder (bin yıldan uzun süredir var olan cumhuriyet çöker). - Fransız uydu sistemi **tali cumhuriyetlerle** genişletilir:

1797 **Cisalpina** (Milano) ve **Liguria** (Cenova) cumhuriyetleri kurulur.

1798 İç savaş ve İsviçre'nin **Helvetia Cumhuriyeti'ne** dönüştürülmesi; kilise devleti, Roma'nın işgal edilmesinden ve papanın esir alınmasından sonra **Roma** Cumhuriyeti, Napoli 1799'da **Parthénopée Cumhuriyeti** ilan edilir.

Mısır Seferi (1798/99)

NAPOLYON İngiltere'ye karşı başkomutanlık görevini alır; İngiltere ile dolaylı olarak Akdeniz'de karşılaşılması öngörülür. Napolyon Malta'yı işgal eder, (232 nakliye gemisi, 2000 top, 32 300 asker ve ülkenin işletilmeye açılmasını sağlayacak 175 mühendis ve bilim adamıyla) İskenderiye'ye çıkar, piramitler bölgesinde Memlûkları yener, Kahire'yi fetheder.

1798 Britanya'nın Ebukir deniz zaferi (NELSON, S.309). Fransız ordusunun Fransa ile bağlantısı kesilir. Suriye'ye hücum 1799'da Acre (Akka, Akkon) önlerinde akamete uğrar, Ebukir yakınında karada elde edilen zafer hücumu kurtarmaz. Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu ittifak kurarlar; Malta ile Akdeniz Britanya'nın denetimi altına girer. - Fransız hâkimiyeti 1802 yılına kadar sürer.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

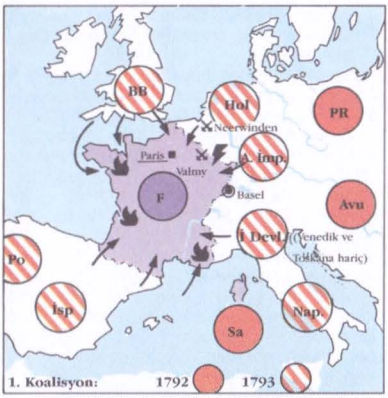

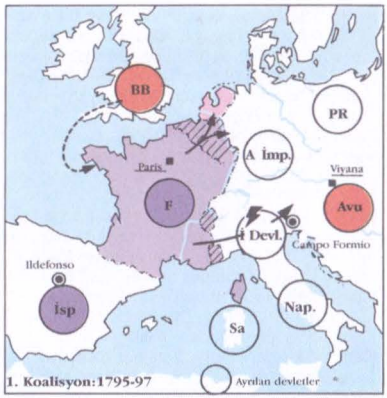

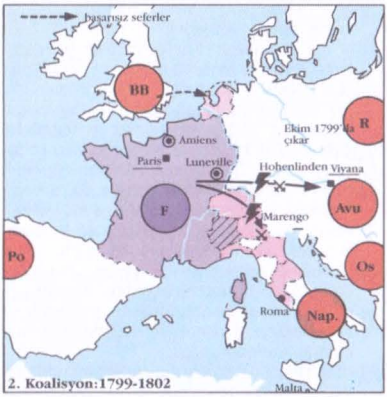

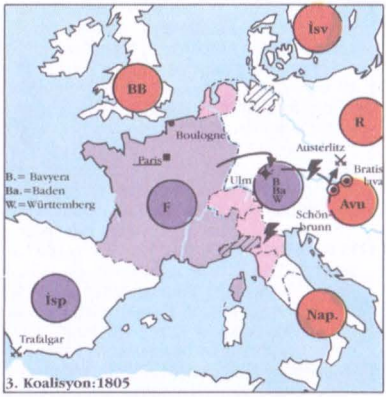

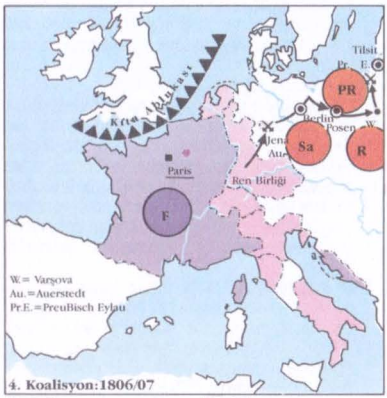

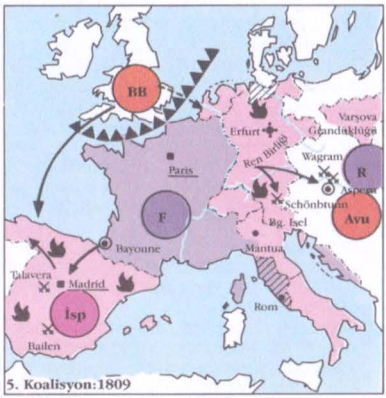

Fransa | Fransa'nın ilhak ettiği yerler | Fransa'nın uyduları | Fransız işgali

Napolyon'a karşı koalisyonlar 1792 - 1809

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Koalisyon savaşları

Avrupa devletleri değişken bağlantılar kurarak devrimci fikirlerin yayılmasına ve 1799'dan beri NAPOLYON tarafından yönetilen Fransa Cumhuriyeti'nin genişlemesine karşı savaşırlar. Savaşlar siyasi dengeyi kıtada Napolyon'un hâkimiyet kurması lehine değiştirirler; aynı zamanda Avrupa halklarının milli direniş hareketini ve reform isteği uyandırırlar; bu reformlar modern devletlerin temelini atarlar (S.311). Direniş hareketinin merkezleri, 1805'ten beri Kont STADION'un (1763-1824) siyasi yönetimi altındaki **Avusturya** ile **Büyük Britanya**'dır (İKİNCİ PİTT, S.309); B. Britanya denizdeki ve sömürgelerdeki egemenliğini genişletir ve bir ekonomi savaşına (kıta ablukası, S.305) rağmen dünyanın en güçlü ticari ve sınai milleti konumuna yükselir.

1792-97 Birinci Koalisyon Savaşından (S.301) sonra İKİNCİ PİTT, Fransa'nın Malta'yı işgal etmesinin etkisiyle Avusturya'yı ve Malta Şövalyeleri Reisi Çar I. PAVEL'i [1796-1801] ikna eder.

Napoli'nin Roma Cumhuriyeti'ne yaptığı bir saldırı

1799-1802 İkinci Koalisyon Savaşına neden olur. - Müttefiklerin başlarda elde ettiği zaferler: Arşidük KARL JOURDAN'ı Osterach ve Stockach'ta (Mart), MASSENA'yı Zürih yakınında (Haziran); General SUVOROV MOREAU'yu Cassano yakınında yener (Nisan); JOUBERT Novi yakınında yenilgiye uğrar (Ağustos). İtalya'daki tali cumhuriyetler çökerler.

Rusya'nın İsviçre'deki operasyonları ile Britanyalıların ve Rusların Alkmaar/Hollanda yakınındaki işgalleri sonuç vermez. Britanya'nın Malta'yı işgal etmesine öfkelenen I. PAVEL koalisyondan ayrılır (Ekim).

NAPOLYON ordusunu Mısır'da bırakmıştır (Ağustos), Fransa'ya gelir, Direktuvar Hükümetini devirir (S.305) ve bir askeri diktatörlük kurar.

1800 Marengo (NAPOLYON) ve Hohenlinden (MOREAU) yakınlarında zaferler.

Şubat 1801 Lunéville Barış Antlaşması: Avusturya Campo Formio barışında (S.301) yer alan koşulları onaylamak zorunda kalır.

1801 Tarafsız ticareti himaye amacıyla Kuzey Koalisyonu kurulur (Rusya, İsveç, Danimarka, Prusya); Büyük Britanya Kopenhag'a saldırarak (NELSON) koalisyona karşı kendini savunur. B. Britanya Rusya'nın barış yapmasından sonra izole edilmiştir; PİTT devrilir.

Mart 1802 Amiens Barışı - NAPOLYON'un politikası ilk zirvesine ulaşır: Britanya, Fransa'nın Mısır'dan feragat etmesine karşılık, sömürgelerde fethettiği bütün yerlerden (Seylan ve Trinidad dışında) vazgeçer.

1802 NAPOLYON İtalya'yı yeniden yapılandırır: (Romagna bölgesi hariç) Kilise devleti ve Napoli Burbon Krallığı yeniden tesis edilir. Toskana Büyükdükalığı Etruria Krallığı, Cisalpin Cumhuriyeti İtalya Cumhuriyeti (NAPOLYON ilk konsülüdür) ilan edilir; Piemont Fransız askeri yönetimine tabi kalır.

Britanya ile Fransa arasında yeni gerilimler, Fransız sömürge imparatorluğunu yeniden canlandırma girişimlerinden (1800 Louisiana İspanya'dan satın alınır; Haiti'ye ve Martinique'e çıkılır); Fransa'nın Basel barışını (S.301) ihlal etmek suretiyle 1803'te Hannover'i işgal etmesinden; Fransa'nın himayeli gümrük resmi önlemlerinden ve

1804 Boulogne kampındaki işgal hazırlıklarından (NAPOLYON: "6 saat Manş'a hükmedersek, dünyanın hâkimi oluruz!") kaynaklanır. İngiltere Malta'yı elinde tutar; İKİNCİ PİTT, Çar I. ALEXANDER'la [1801-25] yeni bir koalisyon kurar; Avusturya, İsveç, Napoli koalisyona katılırlar.

1805 Üçüncü Koalisyon Savaşı. - Avusturya ordusu Ulm yakınlarında çembere alınır ve teslim olur; NAPOLYON Viyana'ya girer.

21 Ekim 1805 Trafalgar Deniz Savaşı Britanya'nın deniz hâkimiyetini pekiştirir. Yukarı İtalya'da (Caldiero) kazanılan başarılardan sonra Arşidük KARL geri çekilir; bundan önce

2 Aralık 1805 Austerlitz Üç İmparator Savaşı: NAPOLYON görkemli bir zafer elde eder. Prusya aracılık etmekte çok geç kalır.

12 Aralık 1805 Schönbrunn Antlaşmasıyla Prusya, Kleve, Neuenburg, Ansbach-Bayreuth'a karşılık Hannover Seçici Prensliğini alır; bir yardımlaşma ittifakıyla Napolyon sistemine dahil olur.

25 Aralık 1805 Pressburg Barış Antlaşması: Avusturya'nın kayıpları: Venetya ile Dalmaçya **İtalya Cumhuriyeti**'ne; Tirol, Voralberg, Lindau **Bavyera**'ya; Konstanz'la beraber Breisgau **Baden** ve **Württemberg**'e geçer. Avusturya Salzburg'u alır ve Alman prenslerinin yükseltilen payelerini (S.307) tanır.

Rakibi PİTT'in ölümünden sonra NAPOLYON, İngiltere'ye, (Prusya ile yaptığı antlaşmayı ihlal ederek) Hannover'i teklif eder. Prusya

1806/07 Dördüncü Koalisyon Savaşı (S.307) ile tepki gösterir; tek başına kalan Prusya bütünüyle çöker.

1806 "İngiltere devletler hukuku ilkelerine riayet etmediği ve abluka hukukunu kötüye kullandığı için" Berlin'de **kıta ablukası ilan edilir.**

1807 Tilsit Barış Antlaşması (NAPOLYON'un politikasının ulaştığı ikinci zirvedir). Prusya'nın geriye kalan topraklan (Elbe'nin doğusu) ancak Rusya'nın müdahalesi ile kurtarılabilir.

NAPOLYON'un ittifak ortağı (Avrupa Fransa'nın ve Rusya'nın çıkarlarının gözetildiği iki kısma ayrılır) olarak Rusya, kıta ablukasına katılır. Avusturya'nın

1808 Beşinci Koalisyon Savaşındaki milli isyanı da akamete uğrar. Schönbrunn Barış Antlaşması (S.307) Avusturya-Macaristan'ın denizle bağlantısını keser. STADION'un ardılı sıfatıyla Prens **Mettemich**'in (S.317) **Napolyon**'a dayanma çabaları sonuç verir. - Prusya ile Avusturya yardım antlaşmaları vasıtasıyla Napolyon sistemine dahil edilirler.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

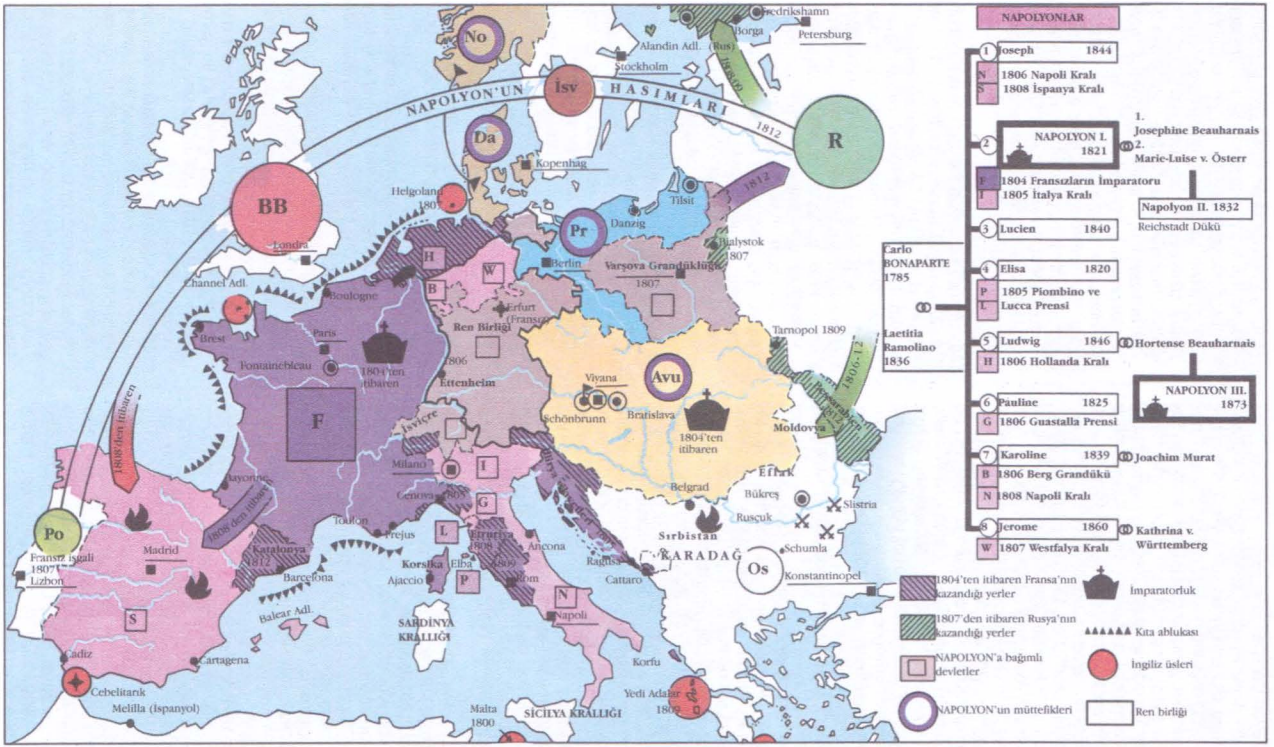

Avrupa'nın I. Napolyon tarafından yeniden şekillendirilmesi 1812

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Konsüllük (1799-1804)

1799 18 Brumaire (9.11.) Hükümet Darbesi: Ordunun ve kardeşi LUCIEN'in yardımıyla NAPOLYON beceriksiz Direktuvar hükümetini lağveder, "Beşyüzler Meclisi"ni dağıtır ve geçici bir hükümet kurar; FOUCHÉ (1759-1820) emniyet, TALLEYRAND dışişleri bakanıdır. SIEYÈS yeni

Konsüllük Anayasasını yazar: 2 konsülün ve Devlet Şûrasının danışmanlığını yaptığı **Birinci Konsül** (yasaları tek başına önerir) bütün subayları, memurları, hâkimleri ve Senato'nun 80 üyesini atar. Bunlar seçkinleri önerirler; seçkinler vasıtasıyla genel seçimle **Tribunat'ın** (yalnızca tartışma yapılır) ile **Corps Législatif'in** (yalnızca yasalar oylanır) adayları halk tarafından dolaylı olarak seçilir. - Demokratik kisveye bürünmüş askeri diktatörlük plebisitle (yalnızca 1562 oya karşı) kabul edilir, **Napolyon** 10 yıllığına **Birinci Konsül** seçilir.

Yönetim: Bürokraside uzmanlaşma (profesyonel memurlar) getirilir ve hukuki merciler yönetime intibak ettirilir.

Eğitim: Eğitim standarttır, alt, orta ve yüksek okullara ayrılır, devlet tarafından denetlenir, katı yönetmeliklerle düzenlenir. Biçimsel mantığa dayalı eğitim konularına (Latince, matematik) ve uygulamalı fen bilimlerine ağırlık verilir. Yönetimde ve eğitimde merkeziyetçilik günümüze kadar Fransa'nın belirgin özelliğidir.

Kilise: VII. PIUS [1800-23] "barış uğruna" kilise mallarının iadesinden feragat eder (S.297).

1801 Konkordatum (1905'e kadar geçerliğini korur) rahipler sınıfını ve Katolik nüfusu devlete bağlar (Piskoposların atanması; rahiplerin maaşa bağlanması ve sadakat yeminleri).

1811 Milli Konsil. Yeniden anlaşmazlık ortaya çıkar (Kiliseye bağlı okullar ve rahip seminerleri kapatılır).

Ekonomi ve hukuk:

1800 Fransız Bankasının kurulmasıyla enflasyon yavaş yavaş düşer. Himayeci gümrükler, yol yapımı, ordu siparişleriyle zanaat ve endüstri kendini toparlar.

1804 Code civil (Napoléon kanunnamesi): kişisel özgürlüğü, hukuki eşitliği, özel mülkiyeti, medeni nikâhı, boşanmayı garanti eder.

Sosyal düzen: (Büyük) burjuva liderliğini korur; göç etmiş olan soylulara ülkeye dönme çağrısında bulunulur; devlet hizmetinde kariyer yolları herkese açıktır.

1802 Legion d'Honneur madalyası ihdas edilir. Rejimin dayanakları, basın sansürü, muhbirler ve bir polis teşkilatıdır (FOUCHÉ). Eleştiri yöneltenlere (Mme. DE STAËL, CHATEAUBRIAND) göz yumulmaz.

Ordu: Muafiyet olanakları içeren askerlik çağrıları (âcemi asker toplama), 1806-1812 arasında yaklaşık 1,3 milyon askeri (askerlik yükümlülerinin yüzde 41'i) kapsar. Birliğin ihtiyaçlarının karşılanmasında, özel kredi kurumlarının spekülasyonlarından ötürü sıkıntılar çekilir.

1802 Kazandığı başarılar nedeniyle NAPOLYON'un konsüllüğü bir plebisitle yaşam boyu olarak uzatılır.

FOUCHÉ

1804 Kralcıların düzenlediği bir komployu ortaya çıkarır: Komploya katılmamış olan, Ettenheim/Baden'dan kaçırılan Bourbon Dükü ENGHIEN ağır bir hukuki hataya kurban gider. - NAPOLYON, senatonun, bir plebisitle verasetle geçen imparatorluk önermesini sağlar.

Napolyon'un İmparatorluğu (Empire)

1804 I. NAPOLYON Fransızların imparatoru olarak taç giyer. Aile fertlerine prens unvanı verilir, bakanlar yüksek payeler alırlar, generaller mareşalliğe terfi ettirilirler.

1807 Evlâd-ı ekber hakkı ve eski unvanlarla donatılmış yeni bir soylu sınıfı kurulur (1814'e kadar 31 dük, 451 kont, 1500 baron). İmparatorluk sürekli ilhak edilen topraklarla (S.302) büyür.

Empire sistemi: Avrupa üzerinde rasyonel biçimde kurulan **hegemonya**, 1807'den itibaren aile devletleri (Napolyon soyundan olanlar), bağımlı vasal devletler ve müttefikler şeklinde kategorilere ayrılır. - Fransız Mareşal BERNADOTTE (XIV. KARL) İsveç veliahtlığına seçilir (1810). - İzlediği politikayı haklı göstermek için NAPOLYON tarihi paralelliklere (Roma ve Karolenj İmparatorluğu) işaret eder.

1807 **Kıta ablukasının** sertleştirilmesine ilişkin Milano kararnamesine katılmayan devletler işgal edilirler: Portekiz 1807; Etruria, Roma 1808/09, Kuzey Almanya 1810.

Kıta Avrupası yönünden **sonuçları:**

1. Liberal fikirler yayılır, derebeylik aşılır ve modern kaza hakkı (Code civil) getirilir;
2. Merkezi bürokrasiye ve devlet okullarına sahip devletler doğar;
3. Fransız hâkimiyeti ve o zamana kadar devlet olarak parçalanmış olan bölgelerin bir araya toplanması milliyetçiliği teşvik eder;
4. Fransız ekonomisi kayırılır; tekstil sanayii genişletilir; kıta ablukası nedeniyle sömürge malları sıkıntısı çekilir, bu nedenle fiyatlar artar, kaim maddeler (pancar şekeri) üretilir, kaçakçılık, karaborsa ve yolsuzluk ortaya çıkar;
5. **Rusya** NAPOLYON'un ortağı olarak 1807 Bialystok'u, 1809 Ternopol'u alır; **Finlandiya'yı** 1809 Fredrikshamn Barış Antlaşmasıyla; **Besarabya'yı** 1806-12 Rus-Türk savaşıyla elde eder.

1808 Erfurt Prens Görüşmeleri: NAPOLYON I. ALEXANDER'la karşılaşır.

Kendi hanedanının itibarını yükseltmek ve Avusturya'yı bağlamak amacıyla NAPOLYON 1810 I. FRANZ'ın kızı MARIE-LUISE ile evlenir.

1812 Empire en geniş sınırlarına ulaşır: 175 milyonluk Avrupa nüfusunun 50 milyonunu barındıran 152 idari bölgesi (Departements) vardır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

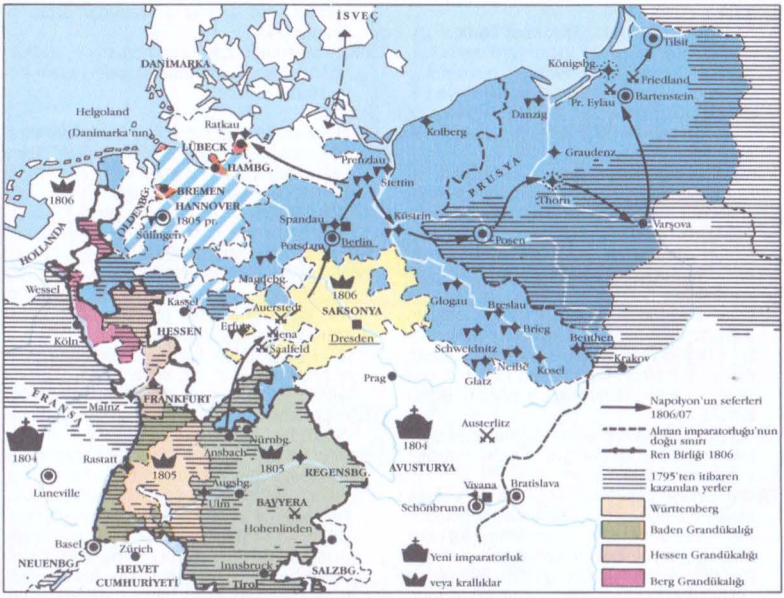

Alman İmparatorluğu'nun Dağılması [1804/6]

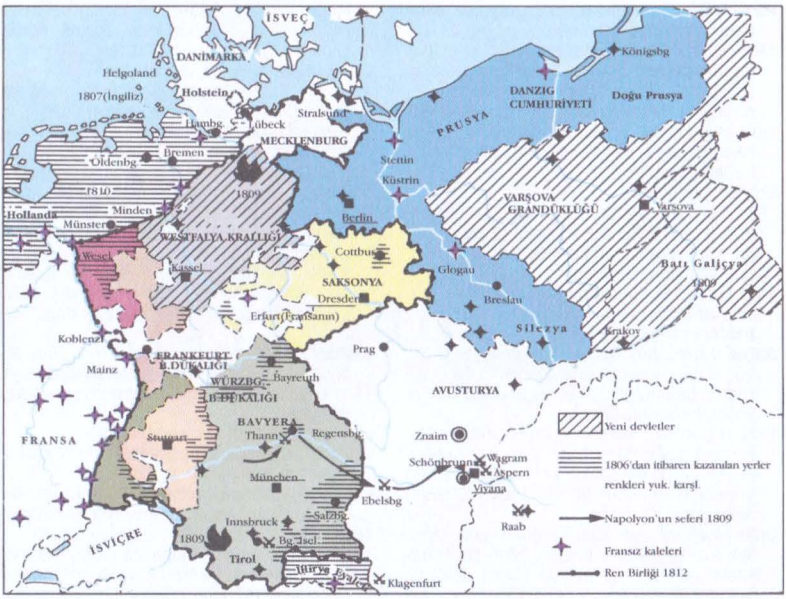

Ren Birliği 1812

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Alman İmparatorluğu'nun dağılması

NAPOLYON, Alman prenslerinin Ren'in sol kıyısındaki kayıplarının tazmin edilmesi amacıyla öngörülen, ancak 1797-99 Rastatt Kongresinde akamete uğrayan Almanya'nın yeniden yapılanmasını, Lunéville Barış Antlaşmasında (S.303) kabul ettirir. - NAPOLYON'un hedefleri: 1. İmparatorluğun dağılması; 2. Avusturya'ya karşı siyasi denge olarak aracı Alman devletleri kurulması; 3. Toprak kazanımları yoluyla Alman prenslerinin vasal olarak kendisine bağlanması.

Siyasi yeni düzen dört aşamada sağlanır:

1. Kilise mallarına Fransız örneğine (S.297) uygun şekilde, Diyet Meclisi tarafından görevlendirilen ve Fransız-Rus tazminat planlarına bağlı olan bir komite (Deputation) tarafından el konulması.

1803 İmparatorluktaki kilise mallarına el konur: Mainz dışında bütün ruhani bölgeler tevzi edilir; 51 kent cumhuriyetinden 45'i ile küçük prenslikler ve kontluklar; 3 milyon nüfuslu toplam 112 zümre. - Bundan kazançlı çıkan başlıca yerler: **Baden** yüzölçümü (Y) % 738, nüfus (N) % 948; **Prusya** Y % 489 / N % 438; **Württemberg** Y % 414 / N % 857 ve **Bavyera** Y % 144 / N % 142.

2. İmparatorluğa bağlı 350 şövalyeliğe dolaysızlıkları kaybettirilir (1804).
3. Alman prenslerinin payeleri NAPOLYON'un onayıyla imparatorluk hukuku ihlal edilerek yükseltilir:

1804 II. FRANZ [1792-1806] Avusturya İmparatoru unvanını alır (1835'e kadar I. FRANZ olarak yönetir).

1805 Bavyera ile Württemberg krallık olur,

1805 Baden, Hessen-Darmstadt, Berg grandukalık olur.

4. Güney ve Batı Almanyalı 16 prens,

1806 NAPOLYON'un himayesinde **Ren Birliği'ni** kurarak imparatorluğa açıkça ihanet ederler. Orduya katılma yükümlülüğü vardır; Mainz Başpiskoposu ve 1810'dan beri Frankfurt Grandükü olan THEODOR FREIHERR VON DALBERG (1744-1817) primas payesini alır.

6 Ağustos 1806 II. FRANZ, NAPOLYON'un baskısı üzerine imparatorluk tacından feragat eder: 1232'de (S.173) başlayan, 1356 (S.195), 1555 (S.235) ve 1648'de (S.255) devam eden dağılma sürecinin sonucu olarak **"Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu"** son bulur. "Dağınık toprakların bu şekilde birleştirilmesi ve yeniden tevzii", Alman milli devletinin doğuşunu (S.310) hazırlayan ön koşullardan biri olur. - Millet olarak aşağılanma acı vermekle birlikte, halk tarafından kabullenilir. Tek şehit, 1806'da 'En küçük düşmüş haliyle Almanya' başlıklı yazısından ötürü Fransızlar tarafından kurşuna dizilen Nürnberg'li kitapçı PALM'dır.

Prusya'nın çöküşü

Kont HAUGWITZ'in (1752-1832) yanlış kabine politikası nedeniyle Prusya, NAPOLYON'a bağımlı hale gelir. Napolyon'un keyfi idaresine karşı Prusya Rusya ve Saksonya ile bir koalisyon kurar. Ren'in sağ tarafındaki bütün Fransız birliklerinin çekilmesi ve Ren Birliği'nin lağvedilmesi yolundaki bir ultimatom, **1806/07 Dördüncü Koalisyon Savaşı'nı** başlatır. Eskimiş Prusya-Saksonya ordusu

Ekim 1806 Jena ve Auerstedt çifte savaşında ağır biçimde bozguna uğrar. Prusya askeri yönden ve manen çöker: Başkent Königsberg'e nakledilir; NAPOLYON hiçbir direnişle karşılaşmadan Berlin'e girer; Prenzlau ve Ratekau'da (BLÜCHER) Prusya ordu grupları lağvedilir; Yalnızca Kolberg (GNEISENAU, NETTELBECK), Graudenz (COURBIÈRE) ve Glatz kaleleri direniş gösterirler.

Aralık 1806 Ren Birliği'ne katılan Saksonya ile Posen Barış Antlaşması yapılır.

Şubat 1807 Preussisch Eylau savaşı: SCHARNHORST Fransa'nın galibiyetinden yararlanılmasını önler; III. FRIEDRICH WILHELM [1797-1840] Memel'e kaçar.

Haziran 1807 Rusya Friedland'da yenilir.

Temmuz 1807 Tilsit Barışı: Rusya'nın itirazı Prusya'yı dağılmaktan kurtarır (S.303); Prusya Elbe'nin batısındaki topraklarını ve Batı Prusya dışında eski Polonya bölgelerini kaybeder; Danzig Fransız garnizonu barındıran cumhuriyet olur. Yüksek bir bedel (Kontribution) ödeyinceye kadar Prusya Fransız işgali altında kalır, ordusu 42 000 askerle sınırlandırılır. - Yeni ortaya çıkanlar: NAPOLYON'un kardeşi JÉRÔME'un yönetimindeki **Vestfalya Krallığı, Varşova Grandukalığı** (Saksonya ile şahsi birlik).

Avusturya'nın isyanı (1809)

Kont STADION, İspanya'nın isyanını (S.313) milli direnişin işareti olarak görür. Arşidük KARL "Alman halkları"na yönelik bir manifesto yayınlar, ancak sonuç elde edemez. Prusya Fransız işgali ve Çar I. ALEXANDER yüzünden müdahale edebilecek durumda değildir. - NAPOLYON Avusturya ordusunu Bohemya'ya geri püskürtür.

Mayıs 1809 Aspern savaşı, NAPOLYON'un Arşidük KARL tarafından uğratıldığı ilk yenilgisi ve ağır kayıplarla son bulur. Polonyalı ve Rus müttefikler bunun üzerine "sakınarak" Krakov'a kadar ilerlerler. - Kuzey Almanya'da başarısız münferit eylemler **(Schill'in gönüllüler kıtası)** yapılır.

Tirol'de halk savaşı: ANDREAS HOFER ile JOSEF SPECKBACHER komutasında Bavyera'ya ve Fransızlara karşı **Isel Dağı** eteklerindeki çatışmalarda zafer kazanılır. HOFER ele verilir ve 1810'da Mantua'da kurşuna dizilir.

Temmuz 1809 Avusturya Wagram yakınlarında yenilgiye uğrar. Arşidük KARL ile STADION görevlerinden ayrılırlar.

Ekim 1809 Schönbrunn Barış Antlaşması: Avusturya denize çıkışı olmayan bir devlet olur; kayıpları:

- Salzburg, Inn bölgesi ve Kuzey Tirol **Bavyera'ya;**
- Güney Tirol **İtalya'ya;**
- Illyria vilayeti **Fransa'ya;**
- Krakov ile birlikte Batı Galiçya **Varşova'ya;**
- Ternopol (3,5 milyon nüfuslu toplam 100 000 km²) **Rusya'ya;** ordu 150 000 askerle sınırlandırılır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

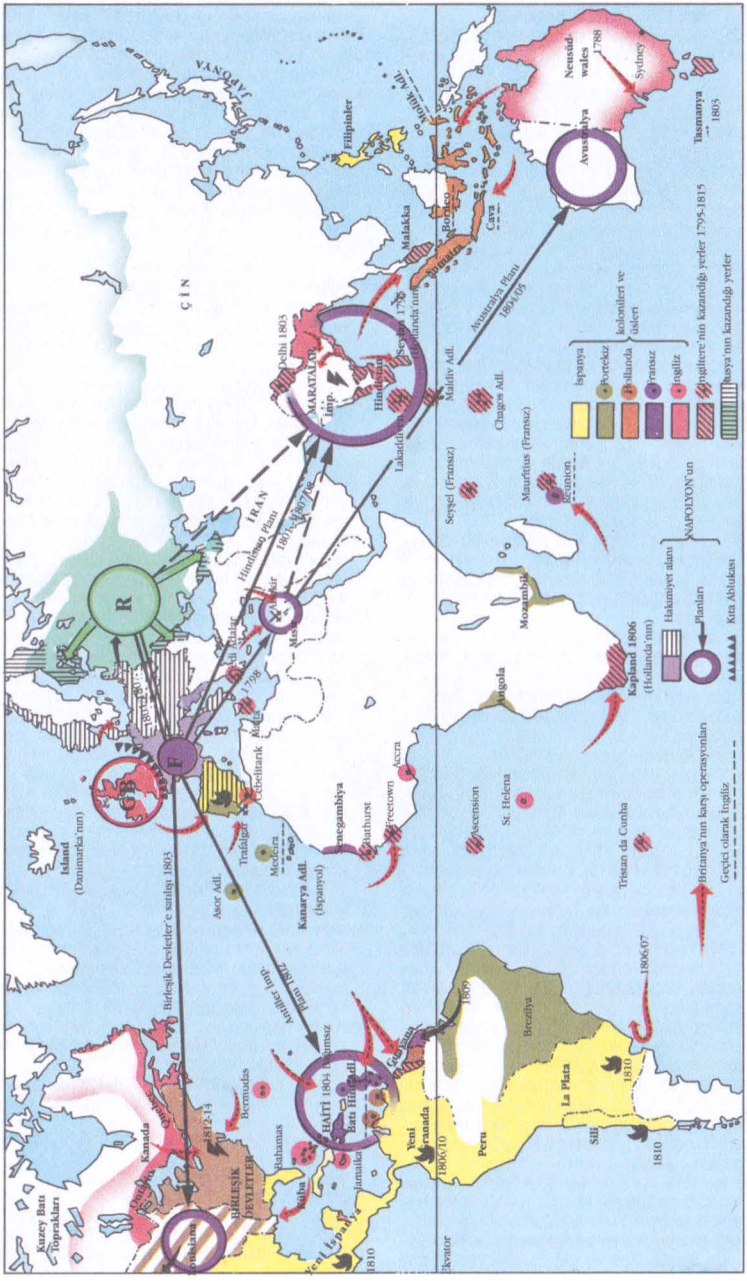

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Büyük Britanya'daki iç koşullar

Parlamenter Sistem: Amerika savaşındaki gerileme, III. GEORG'un (1760-1820) otokratik rejimini devirir. Başbakan parlamentoya bağımlı olarak hükümeti yönetir. Parlamentoda toprak sahiplerinden oluşan bir soylular oligarşisi içerisindeki küçük siyasi gruplar çekişirler; toprak sahipleri servet esasına dayalı seçmen oylarının yüksek olması nedeniyle yerlerini sağlamlaştırmıştır. Hükümete iştirak dolgun ücretli makamlar sağlar, **himaye hakkı** (makamların verilmesi) kraldan başbakana geçer ve seçim bölgelerinde rüşvet kaynağı olur. **Toryler** Anglikan resmi kilisesinden destek alırlar, **Whigler, Dissenterleri** (farklı inanca sahip Protestanlar) daha fazla temsil ederler. Ekonomide başı çeken Dissenterler, parlamentoda sandalyeleri olmayan yeni sanayi kentleri lehine **"rotten boroughs"u** (seçim hakkına sahip nüfusu boşalmış eski yerler) kaldırarak bir parlamento reformu yapmaya çalışırlar. **Katolikler** 1779'da, halka açık ayin yapma yasağının kaldırılmasını sağlamakla birlikte, eşitliklerini elde edemezler.

Radikal demokratik fikirleri (halkın egemenliği, monarşinin kaldırılması) **Thomas Paine** (1737-1809) ilan eder; 'Rights of Man' (1792) eseri, **Edmund Burke** (1729-97) ile mücadeleye yöneliktir; Burke'ın 'Reflections on the Revolution in France"da (1790) yer alan tutucu eleştirisinin İngiltere ve Avrupa üzerindeki etkisi büyüktür.

Sanayileşme ve tanım devrimi: İçteki bozuk koşullara (makamların verilmesinde kayırıcılık, çağın gerisinde kalmış ceza hukuku, yoksullara yardım ve eğitim sistemi) rağmen İngiltere kapitalist ekonomi düzenine dayanarak "dünyanın atölyesi" (S.321) haline gelir. Dağınık tarlaların birleştirilmesi ve yeni ekin değiştirme sistemi tarla verimini artırır. Ancak, nüfus 1750-1820 arasında 7,8 milyondan 14,3 milyona (özellikle kentlerde) çıktığı için, gıda açığı ortaya çıkar. Makineler, fabrika kentleri ve ücretli iş, zanaatı, kasabayı ve tarım işçiliğini geri plana iter. Yeni yol yapım yöntemleri (METCALFE, MAC-ADAM) nakliye ve ulaşımı kolaylaştırır. Sanayi mallarının ihraç edilmesi Britanya'nın dünya ticaretini güçlendirir. Sosyal sorunlar çözümlenmeden kalır.

1783-1806 "Boy minister" **İkinci William Pitt** (24 yaşındadır), Amerika savaşından kaynaklanan borç yükü altında ezilen devleti, 1801-04 arasındaki bir kesinti dışında, başbakan sıfatıyla yönetir.

1785 İngiltere ile Irlanda arasında bütün gümrükler kaldırılır; Irlanda 1797/98 ayaklanmasından sonra

1801 Büyük Britanya ve Irlanda Birleşik Krallığı içinde kaybolur.

Britanya sömürge imparatorluğunun yeniden pekiştirilmesi

Kanada: Fransız göçmenlerin İngiltere'ye bağlanmasını, ülkenin

1791 Fransız **Aşağı Kanada** (Quebec) ve İngiliz **Yukarı Kanada** (Ontario) olarak ayrılması sağlar.

Avustralya: Sydney'den (Botany Bay) hareketle

1788 beyazlar (önceleri yalnızca mahkûmlar) iskân edilmeye başlanır.

Hindistan: Doğu Hint Kumpanyası'nın denetimi,

1784 East India Bill ile parlamentodan (1773 Regulating Act) hükümete geçer (S.367).

Britanya'nın dünyada egemenlik kurma mücadelesi

PITT en büyük başarısını, Britanya'nın Fransız devrimine ve NAPOLYON'a karşı verdiği varolma savaşını yönetmekte gösterir.

1793 Birinci Koalisyon Savaşına (S.301) müdahaleyi zorunlu kılan unsurlar: 1. Britanya-Fransa sömürge ikiciliği; 2. Avrupa'da dengenin bozulma tehlikesi; 3. Ren deltasının Fransızlar tarafından işgali. - Whiglerin muhalefet lideri sıfatıyla CHARLES JAMES FOX (1749-1806) savaşın kesilmesini talep eder, 1801 PITT'in devrilmesine ve

1802 Amiens Barışının (S.303) yapılmasına katkıda bulunur.

Rakibi Britanya'ya karşı **Napolyon'un planları:**

1798/99 Mısır seferi (S.301)

1801 I. PAVEL'le ittifak içinde Hindistan'a ilişkin ilk plan. Plan çarın öldürülmesiyle suya düşer. - RICHARD WELLESLEY İkinci Maratalar Savaşında (1803-05) Hindistan'ın doğu sahilini fetheder.

1802 Antiller imparatorluğu kurulmasına ilişkin planı Britanya savaş donanması engeller. - ABD'yi kazanmak amacıyla

1803 Louisiana satılır (S.293).

1804/05 Güney Avustralya'yı fethetme planından ve Britanya adalarını işgal etmekten vazgeçilir. Hindistan'la ilgili

1807/08 ikinci plan Çar I. ALEXANDER'ın tereddütü nedeniyle akamete uğrar.

1812-14 Britanya-Amerika savaşı (S.293) bir sonuç elde edilmeden sona erer.

Britanya'nın düşmanı savma önlemleri: Yeni koalisyonlar kurulur (S.303); "az sayıda birlik ve çok para" gönderilir; Amiral **Nelson** (1758-1805) komutasında **deniz savaşı:** Britanya'nın deniz hâkimiyetini pekiştirir ve Hindistan'a giden deniz yolunu emniyete alır. Tarafsız gemilerin de ele geçirilmesiyle Fransız limanlarının **ablukası** Britanya donanmasına yılda yaklaşık 2000 gemilik bir takviye sağlar. NAPOLYON

1806 kıta ablukası (S.303) ilan ederek tepki gösterir; abluka

1807 Britanya tarafından Kopenhag'ın yaylım ateşine tutulmasından ve Danimarka donanmasının ele geçirilmesinden sonra sertleştirilir. ARTHUR WELLESLEY

1808 Portekiz'de "İkinci Cephe"yi kurar (S.313).

Büyük Britanya yönünden sonuçları: Vergiler artar, tahıl sübvanse edilir, denizaşırı yerlerde (Güney Amerika) Avrupa pazarları kaybedilir. Artan sanayi üretimi 1810'dan itibaren malların sürümünde krizlere neden olur (işsizlik, kıtlık).

1811/12 İlk "makine kırma eylemleri" (Luddites). Britanya bankalarının altın rezervleri fiyatlarda aşırı düşüşü engeller. - Ekonomi savaşı kesin bir sonuç getirmez, her iki taraf da ruhsatlara (sıkıntısı çekilen önemli mallara ilişkin istisnai düzenlemeler) muhtaçtır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Alman milli bilincinin doğuşu

Fransız devrimi sırasında, devlet olarak birliği tamamlanmış Batı Avrupa halkları, aydınlanmacı özgürlük fikirleri (İngiltere, Fransa) veya ortak gelenekler (İspanya) vasıtasıyla **siyasi milletler** olduklarının bilincine varırlar. Küçük devletlerden oluşan yapı, "imparatorluğun" dağılması, otoriteyi itirazsız kabullenme, Alman halkının bu süreci yaşamasını zorlaştırır. 18. yy ın ortasından itibaren şairler, bilginler ve kültürlü kişiler kendilerini giderek daha fazla ölçüde, **köklü kültüre sahip bir milletin** üyeleri olarak görürler; bunlar, önceleri siyasi niteliği olmayan **Alman Hareketi'nin** taşıyıcılarıdırlar: **Lessing** (S.257) edebiyatın Fransızca ile "aşırı yabancılaşması"na karşı mücadele verir; JUSTUS MÖSER (1720-94) eski Alman gelenek ve göreneklerini, **Klopstock** (1724-1803) vatan sevgisini överler.

(1760-80'lerde, adını KLINGER'in bir dramından alan, piyetizm ve ROUSSEAU'dan, S.257, etkilenen) **Sturm und Drang** (Fırtına ve Hamle), aydınlanmaya karşı çıkarak aklın yerine özgür duyguyu koyar, SHAKESPEARE'e, Almanya'nın geçmişine ve yaratıcı doğal veya özgün **dehaya** dayanır. Akım Strassbourg'da genç Goethe'nin ('Götz von Berlichingen', 1773) etrafında toplanır. 1770 **Joh. Gottfried Herder** (1744-1803) ile karşılaşma büyük önem taşır; Herder, bilincine varmadan yaratan "halk ruhu"nun ifadesi olarak halk dilini ve şarkılarını, 'İnsanlık Tarihinin Felsefesi Üstüne Düşünceler' (1784-91) eserinde ise halkların "insanlığı geliştirme" yolundaki milli özelliğini keşfeder. Herder'in fikirleri klasisizm, romantizm akımlarına ve özellikle Slav halklarının milli açıdan kendilerini tartmalarına önemli katkılarda bulunur.

Klasisizm (Johann Wolfgang Goethe, 1749-1832; **Friedrich Schiller,** 1759-1805) kozmopolittir. SCHILLER, KANT'ın ahlak yasasını, yani insan haysiyetine saygı yükümlülüğünü içten gelen eğilimle birleştirir. Ahlaki yönden özgür kişilik, klasik Yunan insancılığı ideal alınarak "asil saflık ve göze çarpmayan büyüklük" (WINCKELMANN) içinde oluşmalıdır **(yeni hümanizm).** Sanat, estetik bir uyum içinde "ülkü ile yaşam" arasındaki gerilimi dengeler, bu nedenle manevi değeri vardır.

Alman Düşünceciliği de, "olduğu şekliyle" (S.257) dünya hakkında varsayımlara dayalı açıklamalarda bulunmaya çalışarak KANT'la bağlantı kurar. **Joh. Gottlieb Fichte** (1762-1814) 'Bilim Öğretisi'nde (1794) bütün varlığı, özgür, öznel eylemle gerçeklik içinde gelişen sonsuz bir tinsel güce ("Ben") dayandırır. **Friedr. Wilh. Schelling**'e (1775-1854) göre, görülebilir ruh olarak doğa ile görülemeyen doğa olarak ruh özdeştir. Sanatçı düşünürden üstündür, çünkü eseri "evrensel ruh"un yarattıklarına daha yakındır.

Her iki filozofun **Romantizm** akımına etkisi güçlüdür: Daha eski olan, yalnızca edebi içerikli ekol (SCHLEGEL kardeşler, TIECK, NOVALİS v.d. etrafında toplanan Jena, Berlin), doğa-ruh, duygu-akıl, nihai-sonsuz karşıtlıklarını, öznel içselleştirme (hayal gücü, rüya, sezgisel kavrayış) vasıtasıyla çözmeyi amaçlar. Özlemi çekilen, "eşyanın sınırlarından kurtulması" ("mavi çiçek" [Romantizmin simgesi, Novalis'in 'Heinrich von Ofterdingen' eserinde sonsuza ulaşma çabasının sembolüdür-çev.]) hedefine ulaşılamayacağının bilincindedir (Romantizmin ironisi).

Yeni romantizm akımında (Heidelberg, BRENTANO, VON ARNIM, VON EICHENDORF v.d.), dikkatler halk içindeki, organik biçimde gelişen, özgün tarihi değer taşıyan (tarihçilik) ve kendi içinde hiçbir mantıklı kuralı olmayan güçlere (halk şarkıları, masallar, efsaneler) çevrilir. Romantizm ilkeleri müziğe, sanata, edebiyata v.s. uyarlanır, bu suretle tarihi **beşeri ilimler**in temeli atılır: Tarih (NIEBUHR, RANKE); hukuk (SAVIGNY); edebiyat (SCHLEGEL KARDEŞLER); Alman dili ve edebiyatı (GRIMM KARDEŞLER, UHLAND); Latin dili ve edebiyatı (DIEZ); din (BACHOFEN); devlet (S.319).

Romantizm fikirleri Avrupa'da yayılır (Madame DE STAËL, 'De l'Allemagne', 1813) ve aşağıdaki ülkelerde de gelişerek genel bir fikri hareket oluşturur: İngiltere (BYRON, SHELLEY, KEATS), Fransa (VICTOR HUGO, LAMARTINE, GEORGE SAND), İtalya (LEOPARDİ, MANZONİ), Danimarka (ANDERSEN), Polonya (MICKIEWICZ), Rusya (LERMONTOW, PUSCHKIN).

Alman milli bilincinin atılımı

Fransız hâkimiyetinin etkisiyle, "Alman Hareketi"nin siyasi nitelik taşımayan özgürlük fikirleri millete atfedilir (SCHILLER: 'Orleans Bakiresi', 1801; 'Wilhelm Tell', 1804). **Friedrich Hölderlin** (1770-1843) "özgür Yunan halkını" ve vatan uğruna ölmeyi yüceltir. 'Alman Milletine Söylevler'de (1807/08) FICHTE siyasi yenilenme amacıyla fikri özgürlük talep eder ve milli duygularda aşırıya kaçarak "Alman özü"nü gerçek ahlakilik ve kültürle eş tutar. İlahiyatçı **Schleiermacher** (1768-1834) yurtseverliği yücelten vaizlerle milli birlik duygusunu uyandırır; **Heinrich von Kleist** (1777-1811), 'Hermann'ın Savaşı'nda (1808) örnek bir milli ayaklanmayı anlatır. **Joseph Görres** (1776-1848) 'Rheinische Merkur' gazetesiyle NAPOLYON'a karşı en keskin dilli mücadele gazetesinin temelini atar. **Ernst Moritz Arndt** (1769-1860) milli hedefi ("bütünleşmiş bir halk olmak çağımızın dinidir") halkın anlayacağı dile çevirir. TH. KÖRNER ve MAX VON SCHENKENDORF milli şarkıları yayanlar arasındadır. **Friedr. Ludwig Jahn** (1778-1852) milli beden eğitimi hareketinin temelini atar. - Milli özgürlüğün içeriğinin belirlenmesinde açıklık sağlanamaz. Millet,

1. klasisizmin etkisi altında aydınlanmacı fikirlerle bağlantılı olarak **manevi kültür birliği;**
2. romantizmin halk anlayışının ve ortaçağa ilişkin imparatorluk fikrinin etkisiyle milli **kader birliği;**
3. Fransız milli devleti örnek alınarak özgür insanların oluşturduğu **siyasi birlik** olarak görülür.

Farklı milli görüşler önceleri, Fransız hâkimiyetinden kurtulma şeklindeki ortak hedefe tabi kılınır. Bu bakımdan NAPOLYON "Alman halkını birleştiren kişi"dir. Napolyon'un devrilmesinden sonra birdenbire siyasi anlaşmazlıklar baş gösterir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Almanya'nın iç yapısının değiştirilmesi (1807-14)

Prusya: Yönetici konumundaki memurlar daha 1806'da çökmeden önce saltçı devlet sistemini eleştirirler. Reformcular, tebaanın özgürleştirilerek ortak sorumluluk üstlenecek yurttaşlar olarak eğitilmesi suretiyle zümrelere dayalı bir halk devleti kurulması için "tepeden inme devrim" yapılmasını isterler. Nassau/Lahn'dan Reichsfreiherr vom und zum Stein (1757-1831) liderliği üstlenir. Prusya'nın hizmetindeki bu hukukçu, Vestfalya'da Oberbergrat -Madencilik Müdürü- (1796 Oberpräsident) olarak zümresel özerk yönetim biçimlerini öğrenir, "Jakoben" olduğu için 1807'de görevden alınır, Tilsit Barışından sonra yeniden atanır, 1808'de yeniden görevden alınır (ikisinde de NAPOLYON'un ısrarıyla işten çıkarılır). Çarın siyasi danışmanı olarak 1815'e kadar milli birliğin sağlanması için çaba gösterir ("Tek vatanım var, o da Almanya!"). - STEIN, gelenek bilincini, liberal (Fransız) ve demokrat (İngiliz) fikirlerle birleştirerek kendine özgü muhafazakâr düşünce geliştirir. Reform planlarını ('Nassau Muhtırası', 1807)

1810'dan itibaren Şansölye Freiherr **Karl August von Hardenberg** (1750-1822; 1778 kont, 1814 prens) gerçekleştirir. Usta bir diplomat ve liberal rasyonalist olan Hardenberg, 'Riga Muhtırası'nda (1807), zümresel özerk yönetime ağırlık verilmeyen "monarşik devlette demokratik reformlar" hedefler.

Zümrelerarası bariyerlerin kaldırılmasına ilişkin **sosyal reformlar:**

1807 Köylülerin Özgürleştirilmesine İlişkin Kararname: Derebeyine soyla geçen bağımlılık kaldırılır; kişisel özgürlük, mülkiyet, meslek ve hukuki eşitlik garanti edilir.

1808 Kent Teşkilat Nizamnamesi: Varlıklı yurttaşlara seçilmiş kent meclisi üyeleri vasıtasıyla özerk yönetim (magistrat teşkilatı) tanınır.

1810/11 Kısıtlı zanaat özgürlüğü tanınarak loncalar kaldırılır.

1811 Tazmin kararnamesi: Angarya hizmetleri, köylünün toprağının üçte birinin çiftlik sahibine verilmesiyle kaldırılır (S.325).

1812 Yahudiler eşit kılınır.

Yönetimde yargı ve yönetim ayrılığı içeren **reformlar:**

1808 Alan bakanlıkları kurulur (savunma, içişleri, yönetim [maliye], adalet, dışişleri).

HARDENBERG döneminde: Yönetim merkeze bağlı eyaletlere (en yüksek amir: Oberpräsident), vilayetlere (Präsident) ve ilçelere (seçimle gelen Landrat, 1812 tarihli Jandarma Kararnamesinden beri kral tarafından atanan bir ilçe amiri) ayrılır. STEIN'ın gerçekleştirmeye çalıştığı, zümrelerin ilçe ve vilayet meclisleri ve milli temsilcilikle yönetime katılımı başlangıç aşamasındadır.

"Hıristiyan-Alman Sofra Grubu" ve 'Berlin Akşam Gazeteleri' (HEINRICH VON KLEIST) ile bağlantılı olarak VON DER MARWITZ etrafında toplanan muhafazakâr soylular reformlara karşı çıkarlar; ülkenin hükümranın soyla geçen mülkü olduğu (patrimonial) eski Prusya düzeninin lağvedilmesinin devleti tehlikeye düşüreceği görüşündedirler (karşl. S.318).

Yurtsever bir halk ordusunun kurulması amacıyla **orduda reformlar, Scharnhorst** (1755-1813), **Gneisenau** (1760-1831) ve yardımcıları BOYEN (1771-1848), GROLMAN (1777-1843) ile modern savaş kuramının ('Savaş Üstüne', 1816-1830 arasında yazılmıştır) yaratıcısı **Clausewitz** (1780-1831) tarafından gerçekleştirilir. - NAPOLYON'un aktif birlikleri (hat) kısıtlamasına rağmen, "Krümperler sistemi"ne (kısa süreli askeri eğitim) göre yedek kuvvetler oluşturulur; terfi liyakate göredir, haysiyet kırıcı dayak cezaları kaldırılır ve yeni bir komutanlık kurulur (harp akademisi).

1814 Genel askerlik yükümlülüğü getiren askerlik yasası çıkarılır.

Eğitimde yeni hümanizmin ruhuna uygun **reformlar** siyaset ve bilim adamı **Wilhelm von Humboldt** (1767-1835, 1809/10 eğitim bakanı, 1814/15 HARDENBERG'le birlikte Viyana Kongresinde Prusya temsilcisi) tarafından yapılır.

1810 "Akademik özgürlüğün" sahnesi, bütün bilimlere ilişkin "araştırmanın, öğretimin, öğrenimin birleştirildiği" yer olarak **Berlin Üniversitesi** kurulur. Atananlar arasında FICHTE, SCHLEIERMACHER, NIEBUHR ve SAVIGNY vardır.

1812 Klasik dillere ağırlık verildiği genel eğitim ilkesine uygun devlet lisesi nizamnamesi çıkarılır; filologlar ve öğrenciler (bakalorya) devlet sınavından geçirilir. - Doğal yeteneklerin İsviçreli **Joh. Heinrich Pestalozzi**'nin (1746-1827): 'Gertrud Çocuklarını Nasıl Yetiştirir?' (1803), görüşleri doğrultusunda geliştirilmesi amacıyla ilkokul reformu yapılır.

Alman yurtseverler ümitlerini yeni Prusya devletine bağlarlar.

Avusturya: Yoğun direnişler

1805-09 Dışişleri Bakanı **Kont Joh. Philipp Stadion**'un (1763-1824) döneminde yapılan reformlara karşı gösterilir. Uluslarla ilgili sorunlar, ülkenin çeşitli kesimleri arasındaki eğitim ve kalkınma farklılıkları, devleti yürüten soyluları güçlerini idareli kullanmaya zorlar. Buna rağmen NAPOLYON'a karşı milli ayaklanma hazırlıkları yapılır (S.307).

Arşidük **Karl** (S.301) ile JOHANN (1782-1859) **orduda reformlar** yaparlar.

1808 Genel askerlik yükümlülüğü getirilir.

Ren Birliği Devletleri: Fransa örnek alınarak, -özellikle **Bavyera'da** MONTGELAS (1759-1838) ve **Baden'da** REITZENSTEIN (1766-1846) tarafından- modern üniter devletin temelleri aşağıdaki adımlarla atılır: 1. Resmi makamlarda birlik (merkezi bürokrasi), alanlara göre bakanlıklar ve uzmanlar; 2. yerel zümresel özerk yönetimlerin lağvedilmesi; 3. belli özgürlüklerin (zanaat, çalışma, din) garanti edilmesi, vergi eşitliği ve hukuki eşitlik; 4. Kiliselerin ve okulların devlet tarafından denetlenmesi.

Önemi: Bu anayasal başlangıçlar -özellikle Güney Almanya'da- liberal ve demokratik devlet düşüncesini teşvik eder.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

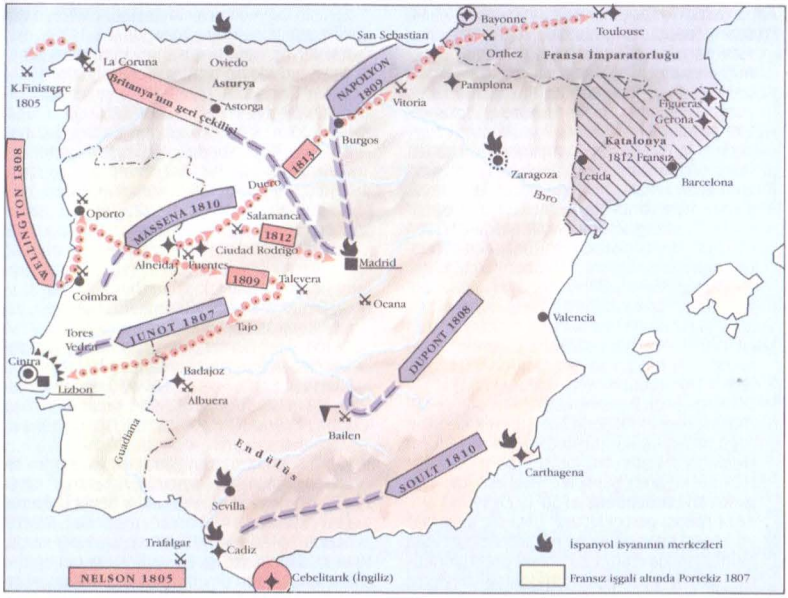

Napolyon'a karşı İspanyol isyanı 1808-1814

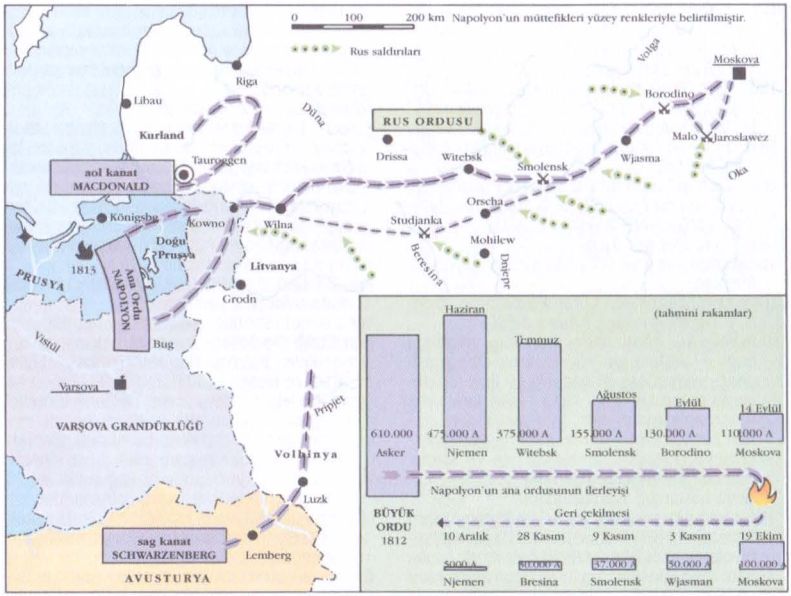

Napolyon'un Rusya seferi 1812-13

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İspanya'da milli ayaklanma

Pazarını Britanya ticaretine henüz kapamamış olan Portekiz'e yapacağı saldırı için NAPOLYON,

Ekim 1807 Fontainebleau Antlaşmasıyla İspanya'da askeri konuşlanma ve geçiş haklarını garantiler. **Junot Portekiz'i fetheder** (1807), kral ailesi (VI. JOAO) Brezilya'ya kaçar. - Mareşal

Şubat 1808 Murat (1767-1815) "kıyıların Ingiltere'ye karşı korunması" amacıyla takviye edilmiş olan Fransız birliklerini Madrid'e yönlendirir. Aranjuez'de kraliçenin Fransa yanlısı favorisi GODOY'a karşı bir ayaklanmadan sonra IV. CARLOS oğlu VII. FERNANDO lehine tahttan inmek zorunda kalır. Çıkarlarının tehlikeye girdiğini gören NAPOLYON müdahale eder ve Bayonne'da IV. CARLOS [1788-1808] ile VII. FERNANDO'yu [1808-33] kendi kardeşi JOSEPH lehine tahttan inmeye zorlar (Mayıs); MURAT Napoli kralı olur.

Oviedo ve Cartagena'da halk yönetimleri (Cortes) milli direniş ilan ederler. Asturia ile Endülüs ayaklanır, Sevilla'da VII. FERNANDO için bir merkezi cunta (geçici hükümet) kurulur.

Temmuz 1808 Bailén'de 23 000 askerden oluşan bir Fransız kolordusu teslim olur; JOSEPH kaçar, Britanyalı General ARTHUR WELLESLEY (1769-1852, 1809 Lord, 1814'ten beri **Wellington Dükü**) Portekiz'e çıkar ve JUNOT'yu geri püskürtür. İmparator bunun üzerine 300 000 askerle bizzat müdahale eder.

1808/09 Napolyon'un İspanya seferi: Madrid işgal edilir, Zaragoza fethedilir, Kral JOSEPH geri döner. Avusturya'daki ayaklanma (S.307) seferin kesilmesine neden olur. İmparator tarafından görevlendirilen SOULT, MOORE kumandasındaki Britanya yardım ordusunu La Coruña'ya geri püskürtür.

Ancak, soylular ve rahip sınıfı tarafından yürütülen **gerilla savaşı** için için etkisini sürdürmeye devam eder ve güçlü Fransız kuvvetlerini bağlar.

1809 Kilise devletinin ilhak edilmesi ve papanın esir alınması, kiliseye sadık İspanyol halkının direnişini pekiştirir. - WELLINGTON

1810 MASSENA'nın Lizbon'a saldırısını Torres Vedras tahkimat hattında savar. NAPOLYON'un Rusya seferi sırasında Wellington

1812 Madrid'i kurtarmayı başarır. Kuşatma altındaki Cádiz'de merkezi cunta, monarşiyi muhafaza etmekle birlikte kralın haklarını çok kısıtlayan **"Onikinci Yıl Anayasası"**nı ilan eder.

1813/14 WELLINGTON'un son taarruzu, Vitoria zaferiyle İspanya'yı nihai olarak özgürlüğe kavuşturur; taarruz Toulouse'un alınmasına kadar sürer. VII. FERNANDO, NAPOLYON'dan

Aralık 1813 Valençay Antlaşmasıyla tacı geri alır. Liberal anayasayı kaldırır ve mutlak hükümran olarak yönetir; gerici rejimi, liberalleri iç direnişe ve isyanlara tahrik eder (S.323).

Napolyon'un 1812 yılındaki Rusya seferi

Ekonomik krizler Çar I. ALEXANDER'ı **kıta ablukasından** vazgeçmek zorunda bırakır (Aralık 1810); imtiyazlı gümrükler, Britanya'nın acilen ihtiyaç duyulan sanayi ürünleri ticaretini kolaylaştırır.

Çarın akrabası olan OLDENBURG DÜKÜ'nün görevden alınması ile Rusya'nın Polonya ve Türkiye'deki çıkarlarının hiçe sayılması Fransa ile Rusya arasındaki gerilimleri artırır.

NAPOLYON, doğrudan bir askeri harekatla "Tilsit Sistemi"ni (S.303) yürürlüğe koymak ister. Prusya (Şubat) ve Avusturya (Mart) ile yapılan askeri ittifaklar, tarihin o güne kadarki en büyük ordusu olan **"Büyük Ordu"**nun toplanmasını sağlar. NAPOLYON Danimarka'yı dikkate alarak BERNADOTTE'un (S.305) isteklerini yerine getirmediği için (kaybedilen Finlandiya'ya karşılık tazmin olarak Norveç'in İsveç'e ilhak edilmesi), Rusya İsveç'le ittifak kurabilir (Nisan). Rusya Türkiye ile savaşa son verir.

Haziran 1812'de Napolyon'un birlikleri savaş ilan etmeden Nyemen'i geçerler. Sol kanat yanları emniyete almak amacıyla Kurland'da (Prusya MACDONALD'ın komutası altındadır), sağ kanat Volhinya/Litvanya'da (Saksonlar ve Avusturyalılar SCHWARZENBERG'in komutası altındadır) operasyon yapar. NAPOLYON ana orduyla Vilna üzerinden Moskova'ya ilerler; kent **Smolensk** (Ağustos) ve **Borodino** (Eylül) zaferlerinden sonra direnişle karşılaşılmadan işgal edilir.

"Vatan Uğruna Büyük Savaşın" komutanı ve Rus milli kahramanı **Kutuzov** (1745-1813) alanın genişliğini hesaba katar, hareketli savunmaya karar verir ve kesin sonuç getirecek savaşlardan kaçınır. Uyguladığı "Part taktiği" Rus ülkesinin mağlup edilemeyişinin simgesi olur.

Moskova'nın düşmesinden sonra, çarın danışmanı FREIHERR VOM STEIN ile Rus soyluları savaşın sürdürülmesinde ısrar ederler. NAPOLYON'un barış teklifleri geri çevrilir. İkmal zorlukları, **Moskova yangını** (Kremlin tahrip olur) ve kışın bastırması nedeniyle NAPOLYON geri çekilmede zorunlu olarak gecikir (Ekim). Rus birliklerinin izlediği ordu, kışlak olarak Smolensk'ten vazgeçmek zorunda kalır.

Studyanka yakınında **Berezina'yı geçiş** (Kasım) felaketle sonuçlanır. Açlık, soğuk ve hastalıklar ufalmış (30 000 asker) "Büyük Ordu"yu bütünüyle dağıtır.

NAPOLYON birlikleri terk eder ve hızlı bir yolculuktan sonra, sarsılan rejimini (General MALET ekim ayında darbe girişiminde bulunur) pekiştirmek ve yeni ordular kurmak amacıyla Paris'te ortaya çıkar.

1812 sonunda ana ordudan geriye kalanlar (söylentiye göre 1000 asker, 60 at ve 9 top) Prusya sınırına ulaşırlar. Felaket geniş ölçüde ilahi hüküm olarak görülür ("Asker, at ve araba ile onları Tanrı mağlup etti!").

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

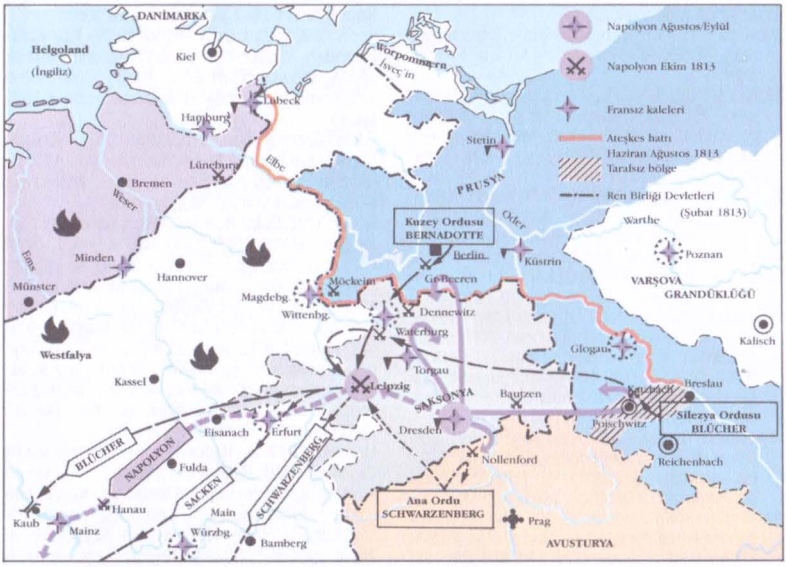

1813 Sonbahar seferi

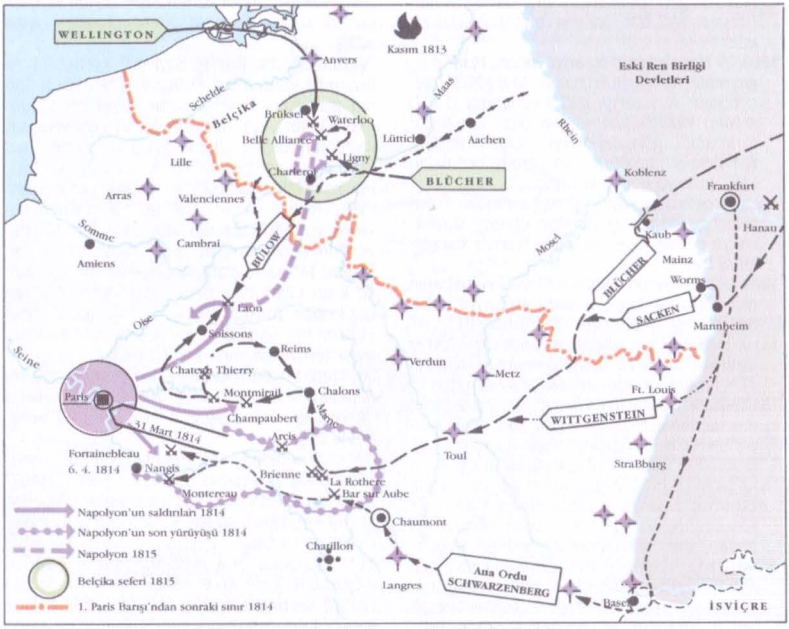

Napolyon'a karşı seferler 1814/15

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kurtuluş savaşları (1813-15)
Büyük Ordu'nun uğradığı felaket Avrupa'da milli direnişi alevlendirir.

Prusya'nın isyanı: General **Yorck** (VON WARTENBURG, 1759-1830) sorumluluğu üstlenerek

Aralık 1812 Tauroggen Konvansiyonuyla Rus General DIEBITSCH'e (danışmanı 1812'den beri Rusya'nın hizmetinde bulunan CLAUSEWITZ'dir) Prusya yardımcı birliklerinin tarafsızlığını taahhüt eder ve böylece Doğu Prusya'yı Rus ordusuna açar. Çar tarafından görevlendirilen Freiherr VOM STEIN, YORCK ve Doğu Prusyalı taşra zümreleri bölgesel savunma birimleri (halk milisi) oluştururlar.

Şubat 1813 Kalisz Antlaşması, Rusya Prusya'nın (Saksonya dahil edilerek) eski haline getirilmesine karşılık Polonya'yı elde eder. Prusyalı yurtseverlerin (SCHARNHORST, HARDENBERG) baskısıyla III. FRIEDRİCH WILHELM Fransa'ya savaş ilan eder (Mart). Demirhaç nişanının ihdası ve "Halkıma" ifadesi halkın kendiliğinden fedakarlıklara hazır olmasına yol açar.

Bağımsız avcı eri birlikleri (bunlar arasında siyah, kırmızı, altın sarısı renkli **Lützow Gönüllüler Birliği**) ortaya çıkar; hat birlikleri toplanması amacıyla parasal ve ayni bağışlar yapılır. Halk ordusu eğitilir (SCHARNHORST).

Prusya Rusya'nın yanı sıra kurtuluş savaşlarının (nüfusun % 6'sı aktif askerlik yapmaktadır) esas yükünü taşır.

İlkbahar seferinde plansız oluşturulan Prusya ordusu ile Fransız "acemi er orduları" Grossgörschen (SCHARNHORST yaralanarak ölür) ve Bautzen'de çarpışırlar.

NAPOLYON müttefikleri Silezya'ya püskürtür, ancak İsveç birlikleri Pomeranya'ya çıkarlar (Mayıs). Büyük Britanya koalisyona katılır (Haziran).

Avusturya'nın savaşa girişi: Ren Birliğine bağlı prensler, STEIN tarafından yazılan,

Mart 1813 kurtarıcılara katılma ve bir Alman milli anayasası oluşturma yolundaki Kalisz bildirgesine rağmen önceleri çekimser kalırlar. METTERNICH iki tarafla da görüşmeler yürütür ve

Haziran 1813 Poischwitz ateşkes antlaşmasını sağlar (NAPOLYON: "Hayatımın en büyük aptallığı!").

Avusturya ancak Prag'da yapılan başarısız barış görüşmelerinden sonra savaşa girer (Ağustos).

Sonbahar seferinde üç koalisyon ordusu müşterek merkezli fakat esnek hareket eder. NAPOLYON'un Dresden yakınlarındaki zaferi (Ağustos) ve diğer kısmi başarılar Fransız ordusunun kuşatılmasını engelleyemez.

16 - 19 Ekim 1813 Leipzig Milletler Savaşı (100 000'den fazla ölü ve yaralı): Koalisyon galip gelir, fakat NAPOLYON Ren üzerinden düzenli biçimde geri çekilir.

Sonuçları: Napolyon sistemi çöker; Ren Birliği dağılır; Almanya, Hollanda, Yukarı İtalya kurtarılır; Napoli ayrılır (MURAT); Danimarka Norveç'i

1814 Kiel barışıyla İsveç'e vermek zorunda kalır, Prusya Vorpommern'i elde eder.

1814 Fransa seferi

Blücher (1742-1819) ve SCHWARZENBERG kışın Kaub ve Basel yakınlarında Ren'i geçerler. NAPOLYON BLÜCHER'i Brienne'de yener, La Rothière'de ona mağlup olur; bununla beraber, koalisyonun savaş idaresi siyasi çekingenliklerden olumsuz etkilendiği için, enerjik taarruzlarla (Champaubert, Montmirail taarruzları dahil) hareket serbestliği kazanır. METTERNICH'in çabaları üzerine toplanan, ağır seyreden Châtillon (Şubat/Mart) barış kongresi bir sonuç vermez. Chaumont Antlaşmasıyla (Mart) koalisyon yeniden uzlaşır.

31 Mart 1814 müttefikler Paris'e girer; geçici bir hükümet (TALLEYRAND) NAPOLYON'u iktidardan indirir.

6 Nisan 1814 Ordu Fontainebleau'da imparatoru tahttan inmeye zorlar. NAPOLYON'a Elba Adası prenslik olarak verilir ve 800 kişilik bir şeref kıtası tahsis edilir. -

1814-24 XVIII. Louis ile Bourbonlar geri döner: Anayasa liberal olmakla birlikte soylulara ve ruhban sınıfına ayrıcalıklar tanınır.

Mayıs 1814 Birinci Paris Barış Antlaşması, 1792 yılındaki toprakları esas alarak Fransa için ölçülü koşullar içerir.

Yüzgün Saltanatı

Viyana Kongresi'nde (S.317) yaşanan gerginlikler NAPOLYON'u

Mart 1815 Cannes'a çıkmaya sevk eder. Seçkin Fransız kıtalarını toplar, köklü demokratik reformlar vaat eder ve Paris'e girer. XVIII. LOUIS Gent'e kaçar. - İtalya tacını ele geçirmeye çalışan **Murat**, NAPOLYON'un tarafını tutar, fakat

Mayıs 1815 Tolentino savaşında Avusturya'ya (NEIPPERG) yenilir. I. FERDINAND [1816-25] "Her iki Sicilya'nın Kralı" olur. Galiplerin WELLINGTON ve BLÜCHER/GNEISENAU kumandasındaki iki ana ordusu güneye ve batıya ilerler.

NAPOLYON

Belçika seferine yalnızca 120 000 askerle başlar. BLÜCHER **Ligny**'de mağlup edilir, ancak vakit geçirmeden birliklerini WELLINGTON'un ordusuyla birleştirmeyi başarır.

Haziran 1815 Waterloo (ve Belle Alliance) **Savaşı:** Napolyon'un son ordusu yok edilir; koalisyon ikinci kez Paris'e girer. NAPOLYON Britanya'nın himayesine girer. Atlantik'teki St. Helena Adası'na nakledilir, 1821'de orada ölür (1840'da Paris'te Invalides Katedraline defnedilir).

Kasım 1815 İkinci Paris Barış Antlaşması: Fransa'nın kayıpları: Saarbrücken Prusya'ya, Landau Bavyera'ya, Savoie Sardinya'ya. 700 milyon Frank tutarında savaş tazminatı ödemek zorunda kalır; 17 kale 5 yıl süreyle işgal edilir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1815 Viyana Kongresi ile Avrupa'da oluşan yeni düzen

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Viyana Kongresi (1814/15)

Yeni çağın, Avrupa'nın yeniden yapılanmasına ilişkin 3. büyük barış kongresi (karşl. S.255,269), en başta, devrin liberal ve milliyetçi fikirlerini devleti tehlikeye soktukları gerekçesiyle reddeden Prens Metternich'in (1773-1859) eseridir. -Kongrenin siyasi ilkeleri: Restorasyon (1792'-deki siyasi durumun yeniden tesisi); İejitimizm (TALLEYRAND'ın, Ancien régime hanedanlarının hükümranlık taleplerini haklı göstermeye yönelik ilkesi); dayanışma (devrimci fikirleri veya hareketleri savmak amacıyla meşru prenslerin ortak çıkar politikası).

Avrupa'nın neredeyse bütün devletleri ve prensleri kongreye katılırlar; 5 büyük devletin temsilcileri olarak katılanlar: Avusturya adına METTERNICH, Büyük Britanya adına CASTLEREAGH (1769-1822), Rusya adına Çar I. ALEXANDER ile NESSELRODE (1780-1862), Prusya adına HARDENBERG ile W. v. HUMBOLDT (S.311), Fransa adına TALLEYRAND.

Kongrenin seyri: Polonya-Saksonya meselesi tarafları savaşın eşiğine getirir. Avrupa'da dengelerin korunmasına çalışan METTERNICH ile CASTLEREAGH Polonya'nın Rusya, Saksonya'nın Prusya (Kalisz Antlaşması, S.315) tarafından ilhak edilmesine karşı çıkarlar. BARRAS, NAPOLYON ve XVIII. LOUIS dönemlerinde dışişleri bakanlığı yapan Talleyrand (S.297), bu krizden Fransa'nın siyasi konumunu güçlendirmek için yararlanır; Fransa, Britanya ve Avusturya'nın Rusya ve Prusya'ya karşı yaptıkları gizli anlaşmaya katılır (Ocak 1815). -Özellikle NAPOLYON'un Elba'dan dönmesi nedeniyle büyük devletler uzlaşırlar.

Haziran 1815 Viyana Kongresi Bildirgesi: Bu belge 5 büyük devlet arasındaki güç dengesini ("Pentarkhia") yeniden tesis eder.

Fransa 1792'deki toprak durumunu muhafaza eder, ilaveten "aracı devletler çemberi" tarafından denetlenir: Norveç ile şahsi birlik içinde İsveç; yeni Birleşik Hollanda Krallığı; Savoie'nin katılmasıyla büyüyen Sardinya-Piemont Krallığı.

Büyük Britanya, yeni Hannover Krallığı ile şahsi birlik ve sahip olduğu Malta, Seylan, Kap kolonisi ve Helgoland nedeniyle asıl galiptir.

Rusya, (özel anayasası olan) "Kongre Polonyası"nı elde eder ve önde gelen kıta devleti konumuna yükselir.

Avusturya, Galiçya, Yukarı İtalya ve Dalmaçya'da toprak kazanımları lehine ön Avusturya'dan ve Habsburg'a ait Hollanda'dan (Belçika) feragat eder. Restore edilen İtalya üzerinde siyasi üstünlük kurar, çok uluslu devlet olarak Almanya'dan çıkar, fakat Alman Birliği içerisinde liderlik üzerinde hak talep eder.

Prusya, Saksonya'nın bölünmesiyle yetinir ve tazminat olarak Ren vilayetini ve Vestfalya'yı almakla birlikte, bu yüzden ekonomi ve mezhep yönünden farklı iki kesime bölünür. Fransa'ya karşı "Ren kıyısında nöbetçiliği" üstlenir ve "Almanya ile bütünleşir".

İsviçre'ye "devamlı tarafsızlığı" garanti edilir. Yeni anayasaya (Ağustos 1815) göre konfederasyon özel (başlangıçta gerici) anayasaları olan 22 kantondan oluşur.

Almanya'nın yeniden yapılanması

Freiherr VOM STEIN, E. M. ARNDT ve JOSEPH GÖRRES (S.310) etrafında toplanan yurtseverler milli bir Alman imparatorluğu isterler. Prusya-Avusturya ikiciliği ile prenslerin egemenlik talebi (partikülarizm), güçlü bir imparatorluk otoritesi kurulmasına izin vermez: bunun sonucu olarak ne imparatorluk yeniden canlanır, ne de restorasyon ilkesi dikkate alınır, yalnızca kilise mallarının millileştirilmesi (S.307) onaylanır.

METTERNICH, planlarını

Haziran 1815 "Almanya'nın iç ve dış güvenliğinin, Alman devletlerinin bağımsızlığının ve dokunulmazlığının korunmasına ilişkin" (mad. 2) Alman Konfederasyonu Anayasası ile gerçekleştirir.

1815-66 Alman Konfederasyonu 39 üyeden oluşur (35 hükümran, bunların arasında Büyük Britanya [Hannover], Danimarka [Holstein] ve Hollanda [Lüksemburg] kralları vardır). Avusturya ile Prusya yalnızca topraklarının bir kısmıyla konfederasyon içinde yer alırlar. -Frankfurt'taki konfederasyon meclisi -Bundestag- (Avusturya'nın başkanlığında daimi delegeler kongresidir), önemli kararlar alınması gerektiğinde genişletilerek genel kurul -Bundesversammlung- olarak toplanabilmektedir. Halk temsilciliği yoktur, (üçte iki çoğunlukla veya oy birliği ile alınan) konfederasyon kararları hükümetleri bağlar, tebaalarını bağlamaz. Savaş halinde, (münferit devletlerin kontenjanlarından oluşan) bir konfederasyon ordusu -Bundesheer- koruma görevini üstlenir. - Liberal ödün olarak 13. maddede "eyalet anayasaları" öngörülür.

Büyük güçlerin dayanışma sistemi

Piyetist-romantik çevrelerin etkisiyle Çar I. ALEXANDER dinin, barışın ve adaletin korunmasına ilişkin bir program tasarlar.

Eylül 1815 Kutsal İttifak kurulur: Rum-ortodoks Rusya'nın, Katolik Avusturya'nın ve Protestan Prusya'nın hükümranları, içte "Kutsal Kitabın lafzına uygun" şekilde Hıristiyan geleneğine uygun yönetimi (mad. 1) ve dışa karşı dayanışmayı taahhüt ederler. Tanrıya karşı sorumluluklarından (ilahi meşruiyet) hareketle milli ve liberal bütün çabalara müdahale hakkını kendilerinde görürler. - (Papa, İngiliz vekil prensi ve sultan dışında) Avrupa'nın bütün hükümranları ittifaka katılırlar.

Önemi: Siyasi yönden net biçimde ifade edilmeyen "Taht ve sunak birliği", yeni çağın ilk milletlerüstü barış örgütünün temelini atar. METTERNICH Kutsal İttifakı muhafazakâr politikasında etkin bir otorite aracı olarak kullanır. İngiliz parlamentosu her türlü müdahale hakkını reddeder; İngiltere liberal demokratların yuvası olur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1815'ten sonra ortaya çıkan temel siyasi fikirler Yalnızca tutucu, liberal, demokrat ve sosyal fikirler arasındaki pürüzsüz geçişler değil, **meşruti** monarşinin "ara biçimi" de 19. yy.ın tipik özellikleridir.

Muhafazakârlık: Fransız devrimine karşı siyasi hareket (karşl. **Edmund Burke**, S.309), oluşmuşa derin saygı gösterilerek ananevi yaşam biçimlerinin muhafaza edilmesinden **(gelenekçilik)** doğar. Tarihi çeşitliliğiyle devlet, toplum, hukuk ve kültüre, örgün biçimde gelişen ve fikirlere, kuramlara, anayasalara dayanılarak yapay şekilde değiştirilmesi mümkün olmayan teşekküller olarak riayet edilir. Tanrısal iradeyle gerçekleşen geleneksel düzenin muhafazasını garanti eden kurumlar ve otoriteler savunulur: Monarşiler, kiliseler, meslek sınıfları, aile, mülkiyet. Birey, meslek grupları ve kooperatifler gibi otoriteye tabi olan, kademelere ayrılmış bir topluluğun üyesi olarak görülür; sınırsız güce sahip merkeziyetçi devlet, federalizm lehine reddedilir.

Tehlikeleri: Muhafazakâr ilkeleri katılaştırma eğilimi **gericiliğe** (gelişmenin engellenmesi), ayrıcalıklı grupların (soylular) soyutlanmasına, otoritenin eleştirilmeden kabullenilmesine, dini ortodoksiye, fikri ve kültürel kısırlığa yol açar.

Soylular, ruhban sınıfı, memurlar ve köylüler, Orta Avrupa'ya (Avusturya, Prusya) 19. yy.ın ortasına kadar hâkim olan muhafazakâr hareketin (METTERNICH sistemi) taşıyıcılarıdırlar.

Muhafazakâr düşünürler: Yurtseverliğinden ötürü **F.L. von der Marwitz** (1777-1837), geleneksel zümre düzenine sanlır ve kâr elde etmeye yönelik bencil çabalan serbest bırakacağı ve devletin birliğini dağıtacağı gerekçesiyle Prusya reformlarını (S.311) reddeder. - Prusyalı **Friedrich Gentz** (1764-1832) BURKE'un yazılarını çevirir, Avrupa'da dengeyi sağlayacak tek unsur olarak gördüğü muhafazakâr fikirlerin savunucusu haline gelir. METTERNICH'in yakın arkadaşı olarak onun restorasyona yönelik politikasını destekler. - Politikacı ve şair **RENÉ CHATEAUBRIAND** (1768-1848) da, 'Essai sur les révolutions' (1797) kitabında devrimci fikirleri terk eder ve öznel eğilimler içeren bir Hıristiyanlığa yönelir; bu bakımdan romantizm şairi Novalis lakaplı FRIEDR. VON HARDENBERG'e (1772-1801) benzer; **Novalis** 'Hıristiyanlık veya Avrupa' (1799) eserinde ortaçağa özgü mutlu bir dünya düzenini anlatır.

Adam Müller (1779-1829), **romantizm döneminin devlet kuramını** 'Devlet Sanatının Unsurları' (1808/09) eserinde ifade eder: Tanrı iradesiyle gerçekleşen, örgün gelişmiş Hıristiyan zümre devleti bütün insani alanları kapsar. Otoritesi ne tabii hukukla kısıtlanmıştır ne de bölünebilir; bu devletin çeşitli tarihi biçimlerinin varlıklarını sürdürme hakkı vardır. - İsviçreli **Karl Ludwig von Haller** (1768-1854), 'Devlet Bilimlerinin Restorasyonu' (1816-34) adlı eseriyle döneme adını verir: Gericilikte aşırıya kaçan Haller'e göre devlet, yalnızca Tanrıya karşı sorumlu olan hükümranın özel hukuk kapsamına giren mülküdür (Patrimonium); tebaanın hiçbir hakkı olmayıp, yalnızca itaat edebilir. Otoritesi kilise tarafından desteklenen **patrimonial devletin** görevi, mevcudu korumaktır. **Lejitimizmin** temelini DE BONALD ile **de Maistre** (1753-1821) atarlar; de Maistre hanedanın, halkın iradesinden bağımsız olarak ilahi iradeyle verilen egemenlik hakkını **(ilahi meşruiyet)** vurgular, Kutsal İttifakın (S.317) hedeflerini haklı gösterir ve 'Papa Hakkında' (1819) eserinde, devlet yaşamının temeli olarak papanın üstünlüğünü ve Katolik inancını işler **(ultramontanizm).**

Friedr. Julius Stahl (1802-61) tarafından geliştirilen Hıristiyan devlet ve hukuk öğretisi, HALLER'in fikirleriyle birlikte Prusya'daki muhafazakâr çevreleri (S.325) etkiler: Keyfi işlemlere karşı korunmayı sağlamak amacıyla zümresel teşkilatlanma ile kuvvetler ayrılığı gerekli olmakla birlikte, hukuk ve ahlakı düzen için lejitimizm ile monarşi gereklidir.

Liberalizm: Düşünsel kökleri Batı Avrupa'da aydınlanma döneminin antlaşma ve tabii hukuk öğretisine (LOCKE, MONTESQUIEU) dayanır ve Fransız devrimiyle atılım yapar. Aklın **gelişmesine** güvenen liberalizmin hedefi **bireysel özgürlüklerin** gerçekleştirilmesidir; bu özgürlüklerle kastedilenler:

1. **Temel haklar** veya **insan haklarıyla** korunan **kişisel özgürlük**: Mezhep, basın, fikir özgürlüğü, hukuki eşitlik; fakat mülkiyette ve eğitimde eşitlik bu özgürlüklere dahil değildir;
2. Otoritesini **kuvvetler ayrılığı** ve **anayasalar** (Konstitutionen) ile bağlayan, **hukuk devleti** olarak yurttaşı koruyan ve güç politikasından feragat eden bir **anayasa devleti**;
3. Siyasi ehliyeti olan yurttaşın, bir temsilci **seçmek** suretiyle (temsilcilik) yasaları kararlaştıran ve hükümeti denetleyen **parlamentoda** devlete katılması;
4. Zanaat, ticaret, girişimcilik, koalisyon, rekabet özgürlüğü ve serbest dolaşım içeren **serbest ekonomi.**

Liberalizm, varlıklı ve eğitimli burjuva tarafından savunulur, özellikle İngiltere'de yerleşir ve parlak dönemini 19. yy.ın ortasında yaşar.

Tehlikeleri: Anarşi, yani bireysel özgürlük lehine devlet otoritesinin lağvedilmesi. Bu nedenle kapalı siyasi sistemler gelişmez, buna karşılık sık sık değişen parti gruplaşmaları olur.

Liberal düşünürler: Baden'lı profesörler VON ROTTECK ile WELCKER'in 'Devlet Hakkında Ansiklopedik Sözlük'te (1834-48) siyasi liberalizm tanımı. İngiliz felsefesi etkilidir: **Jeremy Bentham** (1748-1832; 'Introduction to the Principles of Morals and Legislation', 1780) ve **John Stuart Mill** (1806-73; 'On Liberty', 1859), ayrıca ilerleme sürecini kapsamlı olarak düşünen **Herbert Spencer** (1820-1903), liberal reformlarla ve "Laissez faire" (S.289) politikasıyla "en fazla sayıda

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kişinin en büyük mutluluğunu" garanti edecek deneyim ve "yararcılık" ilkelerini savunurlar.
Liberalizm ve kilisenin otoritesi arasında, LACORDAIRE, MONTALEMBERT ve Lamennais (1782-1854) tarafından, kilisenin devletten bağımsız olmasıyla sağlanmaya çalışılan denge, gerici XVI. GREGORIUS [1831-46] tarafından kayıtsızlık (laiklik) olduğu gerekçesiyle reddedilir.

Demokratik hareket: Demokratları (radikaller, cumhuriyetçiler) liberallerden ayıran husus, eşitliğe ve halkın egemenliğine (ROUSSEAU) ağırlık vermeleridir. Çoğunluğun hakkı bireyin hakkından önce gelir; yönetenler ve yönetilenlerden oluşan devlet çoğunluğun hakkını korumak zorundadır. Demokratik bir düzenin ön koşulu olarak, herkese oy kullanma hakkı, ayrıca -sosyalizmin ilk dönemine ilişkin Fransız kuramlarının etkisiyle- mülkiyetin daha adil dağıtılması, sınıf ayrıklıklarının ve eğitimde önceliklerin ortadan kaldırılması talep edilir. Hareket, küçük burjuvalar ve işçiler (proletarya) arasında taraftar kazanır; 19. yy.ın seyri içerisinde sanayi devletlerinde oy kullanma hakkı kapsamının genişletilmesini, 20. yy.da ise kitle demokrasisini kabul ettirir.
Tehlikeleri: Çoğunluğun hakkı yozlaşarak çoğunluğun diktatörlüğüne dönüşür; bu diktatörlük nitelik değiştirerek halk liderleri vasıtasıyla münferit kişi, parti ya da grupların diktatörlüğü haline gelebilir (karşl. Jakobenler, ROBESPIERRE, S.299) ve topyekün hâkimiyet (totaliter demokrasi) talep edebilir.
Milli hareket: Fransız devrimi sırasında ortaya çıkan modern milli bilinç veya vatan duygusu (yurtseverlik) 19. yy.daki en kuvvetli siyasi güçlerden biri haline gelir. Milletin kendi kaderini tayin hakkına sahip olduğu egemen milli devlet amaçlanır; millet kavramını tam olarak tanımlamak mümkün değildir. Milli özellikler arasında, doğal olgular, kültürel etmenler veya usdışı öznel durumlar (kader bilinci, duygu, istem) sayılabilir. Modern milli düşüncenin koşullarını, çağın ussal ve usdışı öğretileri hazırlar: halkın egemenliği, romantizmin milliyete ilişkin görüşleri bunlardan bazılarıdır. Bunun sonucunda milli hareket, siyasi akımların hepsiyle bağlantı kurabilir ve en güçlü gelişmeyi, milletin bütün halinde devlet içinde birleşmesinin henüz sağlanmadığı yerlerde gösterir: Almanya, İtalya, Polonya, Macaristan, Balkan halklarında, Belçika ve İrlanda'da. Milletlerüstü devlet yapısını (İspanyol sömürge imparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu) dağıtır ve 20. yy.da Afrika ve Asya halklarını (S.539) da kapsar. Diğer taraftan yeni oluşan devletleri milletler oluşturacak şekilde entegre eder (ABD).
Tehlikeleri: Kibir ve milli iktidar istemi, milliyetçilikte aşırıya kaçarak diğer "bayağı" halklara veya azınlıklara karşı üstünlük duygusu beslenmesine yol açar, bu gruplara baskı yapılır veya sömürge imparatorluklarına entegre edilirler (şovenizm, emperyalizm).

Tarih felsefesine ilişkin temel görüşler
Dönemin, aydınlanmaya, romantizme ve yeni hümanizme ilişkin düşünceleri birleştirerek dünyayı yorumlama sistemi geliştiren ve Alman düşünceciliğini tamamlayan temel düşünürü
G. W. Friedrich Hegel'dir (1770-1831):
Us (ruh, düşünce) ve gerçek (varlık) "mutlak ruh"la özdeştir. "Mutlak evrensel ruhun" gelişimi tarih içinde görülür; tarih, diyalektiğe uygun biçimde karşıtlıklardan (tez ve antitez) doğan tinsel gerilimlerin sürekli "giderilmesi" süreciyle usun ve özgürlüğün daha yüksek biçimlerine (sentez) ulaşır.
Her tarihi olayın (kişi, isim, devir), tarihi süreç içerisinde belirlenebilir bir "konumu" vardır. Büyük şahsiyetler kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiklerini zannetseler de, aslında yalnızca "usun hilesine" alet olmaktadırlar. "Nesnel ruh" (gerçeklik), her zaman geçerli olan bir devlet içerisinde en mükemmel haline ulaşır; yalnızca böyle bir devlet özgürlük, adalet ve kültürü mümkün kılar; ahlaki büyüklük olarak bireyin üstünde yer alır ve onu asıl özünü kavrayacak şekilde yetiştirir.
En mükemmel devlet biçimi monarşik hukuk devletidir; bu devlette nesnel devlet iradesi, kişinin, mülkiyetin, toplumun özgürlüğünü ve yasalarla düzenlenmiş yönetimi garanti eden hükümranın öznel şahsında kendini gösterir.
Önemi: HEGEL'in devlete ve tarihin anlamına ilişkin idealist görüşünün çağdaşları üzerindeki etkisi çok büyüktür; ayrıca Rusya'nın devrimci düşünürlerini (S.347) etkiler ve "Genç Hegelciler" BRUNO BAUER, LUDWIG FEUERBACH, Karl Marx'ta (S.342) mevcut durumlara yönelik radikal eleştirilere dönüşür.

FRIEDRICH MEINECKE (1862-1954) tarafından geliştirilmiş bir kavram olan tarihçilik, tüm yaşamın ve tüm gerçekliğin tarihten kaynaklandığı bilincini tanımlar. MEINECKE'den sonra tarihçilik Leopold von Ranke'nin (1795-1886) eserinde doruk noktasına ulaşır; Ranke, bireyden, özelden hareketle genel düşünceleri tanımaya çalışır: Her devir doğrudan "Tanrıya" aittir, her tarihi olay kendi özelliklerinden hareketle anlaşılmalı ve tasvir edilmelidir.

1848 devriminin başarısızlığıyla Arthur Schopenhauer'ın (1788-1860) kötümserliği artar. 'İrade ve Tasavvur Olarak Dünya' (1819, 2. cilt 1844) eserinde artık tarihe hiçbir belirli bir hedefe yönelik anlam yüklenmez, gerçek dışı evren daha ziyade kör iradedir, anlamsızca bir kısır döngü içinde olan "tutkuların yaşandığı yerdir". Tarihçiliği eleştirenlerden biri de FRIEDRICH NIETZSCHE'dir (S.342); Nietzsche, eylem becerisini zayıf düşürdüğü için tarihin tehlikeli olduğu görüşündedir ('Zamansız Düşünceler", 1873-76).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Avrupa'da küçük sanayi ve endüstri

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İngiltere'nin sanayileşmesi

18. yy.da ekonomik ve sosyal yapılar değişir ve **Sanayi Devrimi**'nin (1837 BLANQUI ve 1845 F. ENGELS tarafından getirilen kavramdır) koşullarını hazırlar. Devrime yol açan, karşılıklı etkileşim sonucu ortaya çıkan bir dizi etmendir:

Test Act (1673) Püritenleri ve ayrılıkçı Hıristiyanları (Nonkonformist) siyasetten dışlayıp iş yaşamına yönlendirdiğinden beri, Calvinci ahlakta (S.238), yeni bir

İş anlayışı ağır basar: Çalışkanlık, tutumluluk, kişisel gereksinimin ötesinde kâr elde etmeye yönelik dengeli çabalar, büyük endüstride üretimin genişletilmesine yönelik yatırımlar için özel sermaye yaratır; endüstri kısıtlamaları uygulamada 18. yy.da ortadan kalkar (1814'ten beri zanaat serbestliği vardır). Kuramsal olarak

Kapitalizmin temelini, ADAM SMITH (S.289) ve klasik milli ekonomi (DAVID RICARDO, 1772-1823) atarlar ve temel etmenler olan iş, kişisel kâr elde etme çabası ve özgürlükten hareketle ekonomik

Liberalizmi geliştirirler: liberalizmin en önemli temsilcisi, RICH. COBDEN (1804-65) etrafında toplanan tekstil fabrikatörlerinin oluşturduğu **Manchester Okulu**'dur.

İngiltere'deki aydınlanma, BACON'un (S.256), görgül bilginin gözlem ve deney yoluyla zenginliği artırdığı yolundaki görüşünü yayar.

Fen bilimleri pratikte yarar sağlayacak uygulamayla birleşir.

Eğitimsiz zanaatkârlar da temel oluşturan

Teknik icatlar (karşl. S.279) yapmayı başarırlar:

Portatif dokuma mekiği - KAY (1733)

Kok kömürüyle demir elde etme - DARBY (1735)

Buharlı makine - **Watt** (1769), İplik bükme makinesi - CROMPTON (1779), Mekanik dokuma tezgahı - CARTWRIGHT (1785).

1789 bir iş makinesi güç üreten bir makine ile çalıştırılır:

Emeğin mekanikleştirilmesi ve buna bağlı olarak sanayi devrimi başlar.

Ekonomik yönden Büyük Britanya 1707 (İskoçya İngiltere ile birleşir) yılından beri Avrupa'nın en büyük

Serbest ticaret bölgesidir; gelişmiş kredi sistemine (İngiltere Bankası, 1694), güçlü donanmaya ve büyük kâr getiren ticarete sahiptir. - Sermaye zenginliği,

Tarım devrimine (S.309) yol açar: Sahipsiz yerel tarım arazileri tevzi edilir, verimsiz köylü topraklarına el konularak büyük toprak sahiplerininkine katılır, aristokrat büyük müteşebbisler parlamentonun yardımıyla topraklarını çevirirler. İcarcılar yeni yöntemlerle toprağı işlerler ve işgücünü açığa çıkarırlar. Toprak veriminin artması ile tıpta kaydedilen başarılar nüfus patlamasına ve **nüfus fazlalığına** yol açar. Kitlelerin sıkıntısını ve sefalete düşmesini iktisatçı Thomas Robert Malthus (1766-1834) bir doğa yasası olarak görür; çünkü nüfus geometrik, toprak verimi ise yalnızca aritmetik silsileyle artmaktadır.

Yurtdışına göç, köyden kente göç ve büyük kent proletaryasının oluşması, nüfus fazlalığının sonuçlarıdır. Bunlar ayrıca

Sanayinin gelişmesini kolaylaştırırlar: Yeni **fabrika sistemi**, bilinçli girişim, makineler ve ham maddeler için sermaye, makineyle yapılan seri üretime işgücü ve pazar gerektirir. - Bütün **toplum kesimlerinden yeni sınıflar** doğar: müteşebbisler (özel sermaye sahipleri) ve vasıfsız proleterler. Her iki grup da toprak sahibi değildir ve parlamentoda temsil edilmez; bu nedenle Gentry'ye ve büyük tüccarlara karşı olmakla birlikte, yine de birbirlerine düşmandırlar. İşçi fazlası, çok uzun olan çalışma süresi, kadınların ve çocukların çalıştırılması, fabrikada, henüz alışılmamış olan yeni çalışma disiplinini zorunlu kılar. Çok düşük olan ücretler RICARDO'nun ücret kuramını haklı gösterir; buna göre arz ve talep gibi emek ve mal da aynı yasaya tabidir. Sanayileşme için olumlu koşullar,

Pamuk işçiliği (merkezi Manchester/Lancashire) sağlar. İplik fabrikaları (1790'dan itibaren) ve dokuma fabrikaları (1815'ten sonra) az bir başlangıç sermayesi gerektirirler ve yüksek kârı garanti eden bir deveranı vardır: Köleler Amerika'daki pamuk çiftliklerine nakledilirler, ham pamuk ithal edilir, pamuklu mamuller Afrika'ya ve çiftliklerin bulunduğu ülkelere ihraç edilir. 1785-1840 arasında ithalat 11 milyondan 366 milyon paunda çıkar; iplik fiyatı % 95 düşer. Kıta ablukası (S.303)

Tekstil sanayiine Güney Amerika ve Hindistan'da yeni pazarlar açar. Konjonktür krizleri ücretleri aşağıya çeker. Muazzam büyüklükteki sermaye kazancı, çok büyük sermaye yatırımı gerektiren yeni sanayi dallarının temelini oluşturur: **Madencilik** ve **ağır sanayi**. Bu dallar,

Buharlı gemi (FULTON, 1807) ve lokomotifin (STEPHENSON, 1814) yol açtığı ulaşım devrimiyle birlikte 1840'larda atılım yaparlar.

1830 Stockton-Darlington arasında ilk demiryolu hattı: Rayların uzunluğu 1848'de 5000 mile ulaşmıştır bile.

Sonuçları: İngiltere 19. yy sonuna kadar sanayide başı çeker. Avrupa'da, İngiltere örneğini izleyen, ancak yerel farklılıklar gösteren sanayi devletleri ortaya çıkar: Belçika, Hollanda, İsviçre, Fransa (1825'ten itibaren), Almanya (1850'den itibaren), İsveç (1880'den itibaren). Sanayileşme, **sanayi bölgelerinde** yığılmalara (şehirlileşme) yol açar, demokratik bir sınıf toplumu geliştirir, milli geliri ve yaşam standardını yükseltir ve bir **dünya pazarının** oluşmasıyla teknik medeniyet çağının temelini atar. - Zanaatkârlık ve küçük köylülük geriler, sınıf farklılıkları artar, **sosyal mesele** acil çözüm gerektiren sorun haline gelir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

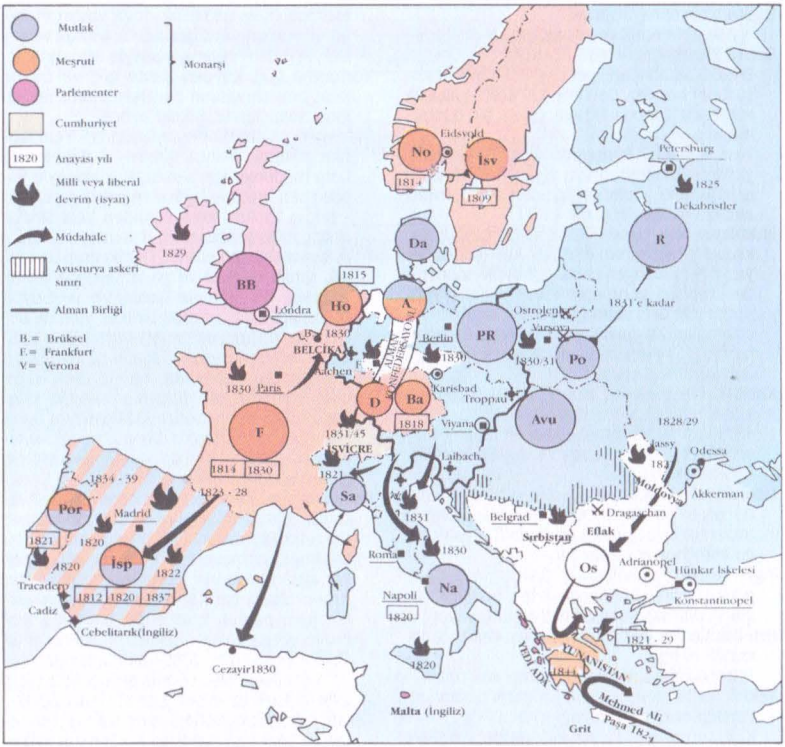

Gericilik ve ilerleme arasında Avrupa 1815 - 1848

Yunanistan 1829

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kongre politikası (1815-22)
Viyana barışını (S.317) pekiştirmek amacıyla METTERNICH ve ayrıca Çar I. ALEXANDER, Avrupalı büyük devletlerin konferanslar yoluyla işbirliği yapmasını sağlamaya çalışırlar. CASTLEREAGH, Britanya'nın çekimser kalmasına rağmen bu denge politikasını destekler.
- "Büyük güçlerin işbirliği"
1818 Aachen kongresinde Fransa'nın Kutsal İttifak'a kabul edilmesiyle genişletilir. Britanya'nın protestosuna rağmen METTERNICH
1820 Troppau kongresinde müdahale ilkesini (S.317) kabul ettirir. Büyük Britanya Avrupa ile siyasi bağlardan yavaş yavaş kopar (Splendid isolation) ve Dışişleri Bakanı CANNING [1822-27] döneminde küçük milletlerin hamisi olarak onların liberal hareketlerini teşvik eder. Güçlü devletlerin dayanışması ikiye ayrılarak liberal Batı Bloku (İngiltere, Fransa) ve muhafazakâr Doğu Bloku (Rusya, Avusturya, Prusya) oluşur.

Güney Avrupa'da milli ve liberal ayaklanmalar
İspanya: Cadiz'de askeri birliklerin isyanı ve
1820 Liberallerin devrimi. Serviller (saltçı monarşi taraftarları) mağlup olurlar. Galip gelen grup, Exaltados ve Moderatos olarak ikiye ayrılır. Britanya'nın itirazına (WELLINGTON) rağmen,
1822 Verona kongresi Fransa'yı askeri müdahalede bulunmakla görevlendirir: Madrid ve Trocadero kalesi 1823'te alınır. Fransız işgali sırasında VII. FERNANDO sert misillemede bulunur. Ölümünden sonra anlaşmazlıklar,
1834-39 Carlosçuların savaşlarıyla yeniden ortaya çıkar,
Portekiz: Cortesler tarafından ilan edilen
1821 anayasa, Brezilya'dan (S.313) döndükten sonra VI. JOAO tarafından kabul edilir. CANNING, gerici hareketin adayı DOM MIGUEL'e karşı JOAO'nun torunu II. MARIA DA GLORIA'nın ardıl olmasına çalışır. Maria 1834'te kraliçe olarak kendini kabul ettirmeyi başarmakla birlikte, 1847'ye kadar huzursuzlukları önleyemez. İngiltere o zamandan beri liberallerin öncüsü olarak kabul edilir.
Napoli: Gizli **Carbonarolar** cemiyeti (yakl. 1769'dan beri vardır) milli devrim yönünde etkili olur.
1820 Nola ayaklanması I. FERDINAND'dan zorla bir anayasa koparır. Sicilya'nın (Mafya gizli cemiyeti) krallıktan kopmaya çalışmasına karşılık, İtalyan milli hareketi Sardinya-Piemont ve Yukarı İtalya'ya yayılır.
1821 Laibach kongresi Avusturya'nın müdahalesini onaylar. Ayaklanma hareketi çöker; liderleri siyasi davalarla kale hapsine mahkum edilirler veya göç ederler. Habsburglara kin duyulur.
Sırbistan: Büyük Sırbistan Krallığının (S.204 ve devamı) anıları üzerine kurulan, Ortodoks kilise ve halk şiirleriyle korunan ve Haydukların çete savaşlarıyla pekişen milli duygular, modern özgürlük düşünceleriyle birleşir.
1804-12 KARA YORGI (KARACORCE) lakaplı KARA GEORGI PETROVIÇ liderliğinde Osmanlı İmparatorluğu'na karşı ilk halk isyanı gerçekleşir. Senato ve Skupştinadan (temsilciler meclisi) oluşan Sırp siyasi düzeni kurulur.
1815-17 ikinci isyanda MILOŞ OBRENOVIÇ (1780-1860) içte özerkliği elde eder. Haraç ödemekle yükümlü prenslik, KARACORCEVIÇ ile OBRENOVIÇ arasındaki sürekli iktidar kavgalarına rağmen Rusya ve Türkiye arasında ustalıkla durumu idare ederek bağımsızlığını muhafaza eder.
Yunanistan: Klasik çağ geçmişini hatırda tutan Yunan yurtseverleri 1814'te Atina'da (Kont KAPODISTRIAS) ve Odessa'da (PRENS IPSILANTI) gizli **Hetairia** (Eterya) cemiyetlerini kurarlar; İstanbul'daki Yunan tacirlerden (Fenerliler) ve Ortodoks kiliseden destek alarak anakarada (Klephtisler, Maynotlar) ve Ege adalarında (Hydriotlar) halk ayaklanmalarını örgütlerler.
1821-29 Yunan kurtuluş savaşı: Rusya'nın hizmetinde çalışan Yunan general Prens ALEXANDROS IPSILANTI (1792-1828) liderliğinde yapılan
1821 Eflak ve Boğdan ayaklanması başarısızlıkla sonuçlanır (Dragaşan yenilir). Buna rağmen,
1822 Epiduros'ta toplanan Yunan milli kongresi, Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan eder; bu adım, "Türklere karşı Yunan kurtuluş mücadelesini destekleyen siyasi ve edebi hareket" (Philhellenizm) dahil muhafazakârlar ve liberaller (BAVYERALI I. LUDWIG, CHATEAUBRIAND v.d.) tarafından coşkuyla karşılanır. Gönüllüler (BYRON) Cenevre'de toplanırlar. Ancak misilleme eylemleri (Chios -Sakız- adasında Türk mezalimi) mücadeleye neredeyse son verir.
1824 MEHMED ALİ PAŞA'nın (S.375) Mısır donanması müdahale eder;
1826 Missolunghi inatla direndikten sonra düşer. - METTERNICH'in ayaklanmayı devrimci olduğu gerekçesiyle kınamasına karşılık, Çar I. NIKOLAY, Ortodoks yakınlık, Türklere düşmanlık ve siyasi çıkar nedenleriyle ayaklanmayı teşvik eder.
1827 Londra Antlaşmasında İngiltere, Fransa, Rusya Yunanistan'ın özerkliğini savunurlar.
1827 Türk-Mısır filosu, Britanya, Fransa, Rusya ortak filosu tarafından **Navarin** yakınlarında batırılır.
Kont KAPODISTRIAS hükümran olur ve Nauplia'dan başlayarak Yunan yönetim sistemini kurar. Bir Fransız yardım kolordusu Mora'yı kurtarır.
1828/29 Rus-Türk savaşı.
1829 (Prusya'nın aracılığıyla gerçekleşen) Hadrianopolis -Edime-Barış Antlaşması: Rusya Tuna mansabını ve Yunanistan üzerinde himaye haklarını elde eder; Yunanistan'ın egemenliği
1830 Londra Konferansı'nda tanınır. KAPODISTRIAS'ın öldürülmesinden sonra
1832 I. OTTO VON WITTELSBACH kral seçilir. Otto'nun saltçı hükümranlığı,
1844 anayasa getirilmesine rağmen tahttan indirilmesiyle sona erer (1862).
Sonuç: "Doğu meselesi"nde çıkan Rus-Avusturya anlaşmazlığından ötürü Kutsal İttifak dağılır. Avrupa'daki devrimci hareketler Fransız Temmuz Devrimi (S.329) ile yeni bir ivme kazanır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

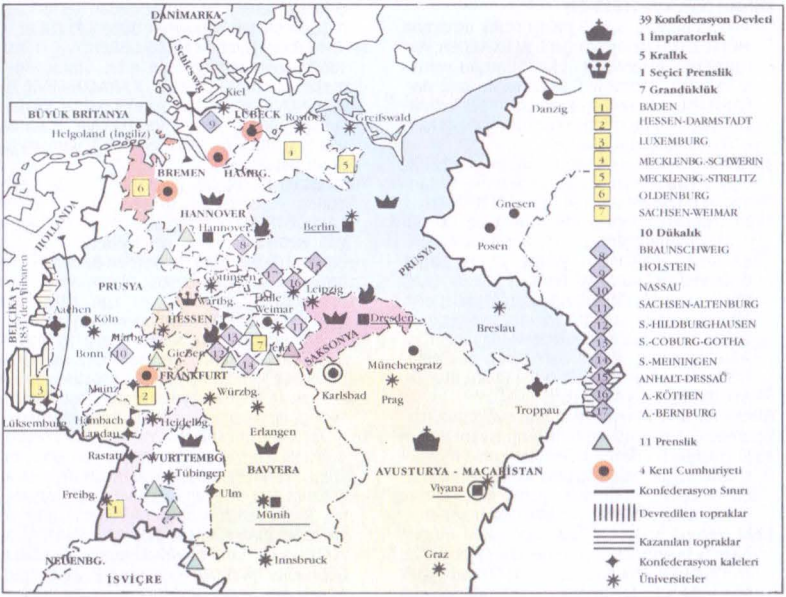

Alman Konfederasyonu 1815 - 1848

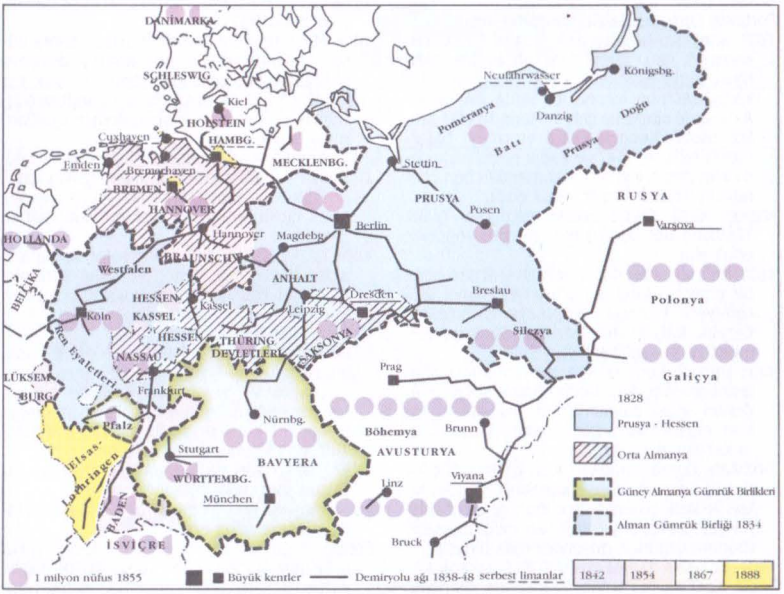

Almanya'nın ekonomik yönden birleşmesi 1828 - 1888

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Gericilik ve milli muhalefet

Bundestag'ın ve (35) prensin restorasyon politikası, görünüşte huzurlu bir dönemi (Biedermeier dönemi [küçük burjuva özellikleri taşıyan sanat ve kültür devri-çev.]) garantiler. Soylular, muhafazakâr memurlar ve burjuvalar liberal fikirleri reddederler.

1815 "Metternich Sistemi"ne tepki olarak Jena'da ("imparatorluk renkleri" siyah, kırmızı, altın sarısını kullanan ve sloganı "Şeref, Özgürlük, Vatan" olan) **Alman Öğrenci Birliği (Burschenschaft)** kurulur. Reformasyonun ve Leipzig Milletler Savaşı'nın anısına kutlanan

1817 Wartburg Bayramı, Alman Konfederasyonu teşkilat yasasının, gerici yazıların ve simgelerin yakılmasıyla sona erer. Radikal gruplar (KARL FOLLEN) eylemlere zorlarlar. Öğrenci K.L. SAND

1819 şair KOTZEBUE'nin (çarın ajanı olduğu zannedilir) öldürülmesinden sonra idam edilir. METTERNICH'in talimatıyla toplanan bakanlar konferansı tepki olarak

1819 Karlsbad Kararlarını çıkarır: Mainz'da merkezi bir soruşturma komisyonu kurulur; öğrenci derneği yasaklanır; "demagoglar" kovuşturulur; basın ve üniversiteler denetlenir. Bu kararlar

1820 Viyana Sonuç Bildirgesinin ve buna bağlı olarak konfederasyon anayasasının parçası olur. Polis devletine özgü yöntemlerle milli hareket bastırılır.

Siyasi akımların ilk dönemleri

Eski Ren Birliğine bağlı prensler Fransız örneğine göre hazırlanmış **anayasaları** (monarşi ilkesi vurgulanır, halk temsilcilikleri iki mecliste yer alır) çıkarırlar; örneğin 1814 Nassau'da; 1816 Saksonya-Weimar'da; 1818 Bavyera'da, Baden'da; 1819 Württemberg'de; 1820 Hessen-Darmstadt'da. - Halkın (kısıtlı) siyasi katılımı özellikle **Baden**'da

Güney Alman liberalizmini teşvik eder: Barışsever ve milliyetçi fikirler (WELCKER), özerk yönetim, ağır ceza mahkemeleri, halk milisi ve milli ekonomi (FRIEDRICH LIST) talepleriyle birleşir. - Daha çok İngiltere'ye odaklanmış olan ve milli birliğe (DAHLMANN) özel önem atfeden

Kuzey Alman liberalizmi gericiliğin baskısının daha güçlü olması nedeniyle yavaş bir gelişme gösterir. Gerek tarihçi JOH. GUST. DROYSEN, gerek Güney Almanyalı PAUL PFIZER Prusya'nın lider rolünü onaylarlar.

Siyasi Katolikliğin ilk merkezleri Münih'te (I. LUDWIG, GÖRRES), Frankfurt'ta ve Ren kıyısında oluşur. Üst düzey ruhban sınıfı üyelerinin (Başpiskopos DROSTE ZU VISCHERING, 1837)

1836-40 Köln kargaşalarında (karma mezhepli evlilik konusunda Prusya devletiyle olan anlaşmazlık) tutuklanmalarının etkisiyle bu merkezler daha sıkı birleşirler. İlk dönemlerinde

muhafazakârlık en güçlü desteği, Prusya veliahtı ile GERLACH Kardeşlerin etrafında toplanan gruptan alır. Grubun yayın organı, 1848'den itibaren 'Kreuzzeitung' gazetesi olur.

Prusya ve Alman Gümrük Birliği

1797-1840 III. FRIEDRICH WILHELM, Kutsal İttifak'ın ilkelerine sıkı sıkıya bağlı kalır. "Demagoglar" kovuşturulur, STEIN, GNEISENAU, SCHLEIERMACHER gibi şahsiyetler karalanır. İçte reform durdurulur, taşrada özerk yönetim gerçekleştirilmez, köylülerin özgür kılınması engellenir.

1816 Toprak sahiplerinin tazmin edilmesine ilişkin kararname, rasyonel işletilen **büyük toprak sahipliğinin** oluşmasının yanı sıra, **proletaryayı** (emekçiler), köyden kente göçü ve ülkeden göçü beraberinde getirir.

1817 Lutherci ve reformcu kilisenin birleşmesi. - W. VON HUMBOLDT ile BOYEN'in anayasa planları akamete uğrar, yalnızca

1822 eyalet zümreleri (8 eyaletin meclisleri; muhafazakâr subay, memur ve toprak sahibi soylular kâhir çoğunluğu teşkil ederler) kurulur. - Başlıca görev, eski Protestan, muhafazakâr tarım bölgeleriyle yeni Katolik, sınai-liberal kesimleri (Ren eyaleti, Vestfalya) kaynaştırmaktır. Mal mübadelesini, yeni

1818 Vergi ve Gümrük Yasası (MAASSEN) teşvik eder: Vasıtalı verginin yerini sınır gümrükleri ve tüketim vergileri alır. - 38 Alman gümrük sistemini aşmak amacıyla Süebyalı **Friedrich List** (1789-1846)

1819 Ticaret ve Endüstri Derneğini kurar.

1828 METTERNICH'in direnişine rağmen sınırlı gümrük birlikleri kurulur. Bunlar, Prusya Maliye Bakanı MOTZ'un (1775-1830) girişimi üzerine birleşerek

1834 Prusya'nın idaresinde **Alman Gümrük Birliğini** oluştururlar. Birlik, siyasi birleşmenin ve sanayileşmenin (S.338) ilk aşamasını teşkil eder. - FRIEDR. LIST'in planlarına uygun olarak demiryollarının yapımı

1837-39 Leipzig-Dresden hattı ile başlar.

1848 Mart Devrimi öncesi **-Vormärz-** (1830-48)

Temmuz Devrimi'nin (S.329) etkileri,

1834 **Viyana bakanlar konferanslarından** itibaren, demagogların kovuşturulmasını ve basın sansürü içeren gericiliği tekrar artırır. Göçmenler Paris'te ve İsviçre'de bir araya gelirler. İngiltere ile olan şahsi birliğin lağvedilmesinden sonra Kral ERNST AUGUST VON HANNOVER anayasayı ihlal eder:

1837 **"Göttingenli Yediler"** (aralarında: J. ve W. GRIMM) ihlali protesto etmeleri nedeniyle görevden alınırlar.

1840 Fransa'nın Ren sınırını talep etmesi (S.327) tüm Almanya'da protesto eylemlerine yol açar. Yurtsever şarkılar ortaya çıkar ('Ren Kıyısında Nöbet', Alman milli marşı). - Milliyetçi beklentiler

1840-61 IV. FRIEDRICH WILHELM'e yöneltilir; Wilhelm "demagoglar" için genel af çıkarır, Köln kargaşalıklarına son verir ve 1842 Köln Katedralinin yapımına ilişkin şenlik ve 1843 "İmparatorluğun Birinci Yılı Şenliği" ile milli simgeler yaratır. Ancak anayasa çıkarılmasına direnir.

1847 Birleşik Eyalet Meclisinin (zümresel danışma meclisi) atanmasına tereddüt geçirerek karar verir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Britanya'nın iç politikası 4 ana sorun etrafında toplanır:
1.Parlamenter sistemin (S.309) yeni sosyal koşullara intibak ettirilmesi; 2. Ekonomide liberalizmin yerleşmesi; 3. İşçilerin sosyal güvenlik ve siyasi tanınma talepleri; 4. Irlanda meselesinin çözümü.

Muhafazakâr dönem (1815-30)
Sarayın itibarı, "Dandy"
1820-30 IV. GEORGE'un -1811'denberi hükümranlığı- evlilik skandalları nedeniyle düşer. - NAPOLYON'a karşı savaşlardan sonra ağır ekonomik buhranlar yaşanır.
1812-27 Toprak sahipleri, LIVERPOOL'un Tory kabinesinin, denizaşırı yerlerden gelen ucuz tahıl akınına karşı
1815 Tahıl Himaye Gümrükleri (Corn Laws) yasalarını çıkarmasını sağlarlar. Kötü etkilenen işçiler gazeteci **Cobbett**'in (1762-1835) şahsında kendilerini savunacak bir avukat bulurlar ve Cobbett'in radikal talepleri lehine gösteri yaparlar.
1819 Manchester'daki huzursuzluklara ("Peterloo katliamı") tepki olarak "old stupid Tories" ya da "Ultras", "Six Acts"ı çıkarırlar: Bunlar basın ve toplanma özgürlüğüne karşı baskıcı yasalardır. Buna rağmen, **Rob. Peel** (1788-1850) etrafında toplanan ılımlı Genç Toryler nüfuz kazanırlar.
1822 Dışişleri Bakanı CANNING'in (1770-1827) gelmesiyle restorasyon politikasından (S.323) vazgeçilir, ceza hukuku yumuşatılır, koalisyon özgürlüğü tanınır.
1824 Trade Unions (yerel sendikalar) yasal olarak tanınır.
1825'te **O'Connell** (1775-1847) tarafından yeniden canlandırılan milliyetçi "Irish Catholic Association"ın baskısıyla ve "hain" PEEL'in girişimleri üzerine WELLINGTON kabinesi Test Act'ı iptal eder:
1829 Katolikler eşitliğe kavuşur.
O'CONNELL parlamentoya Irlanda'nın vergi yükünün hafifletilmesini kabul ettirir ve Irlanda ile olan 1801 birliğinin lağvedilmesini ("Repeal") talep eder.

Liberal reformlar dönemi (1830-48)
1830-37 IV. WILLIAM; Göreve başlarken yapılan yeni seçimlerde Fransız Temmuz Devrimi'nin (S.327) etkisiyle
1830 GREY'in Whig kabinesi iktidara gelir. Kabine **Lord Russell**'ın (1792-1878) reform planlarını Torylerin ve Lordlar Kamarası'nın itirazlarına rağmen kabul eder.
1832 parlamento reformu: "rotten boroughs"un 200 sandalyesinden 143'ü yeni kentsel seçim bölgelerine düşer; oy kullanma hakkının genişletilerek ev sahiplerini de kapsamasıyla oy sayısı yaklaşık yarı yarıya artar.
Sonuçları: Muntazam seçimler yapılır, hükümet parlamento çoğunluğuna bağımlı olur, parti adları **muhafazakârlar** ve **liberaller** olarak değiştirilir.
1833 1. Fabrika Yasası: Çocukların çalıştırılması günde 8 saatle sınırlandırılır; devlet tarafından teftişler yaptırılır.
1833 Kölelik kaldırılır; yoksullarla ilgili olarak fakirler yurdunda çalışma yükümlülüğü getiren yeni yasalar çıkarılır; kentlere daha fazla özerk yönetim tanınır (1835). -**Charles Dickens** (1812-70) romanlarında toplumu eleştirir.
1837-1901 Viktoria. Eşi PRENS ALBERT VON SACHSEN-COBURG (1819-61) kadar sevilen kraliçe anayasaya sadık kalır ve "Viktoria Devri"nin (S.382) simgesi olur. - Parlamento reformundan ve Rob. **Owe**n (S.344), THOMPSON v.d.nin milli sendikasının (1834) akamete uğramasından duyduğu hayal kırıklığıyla marangoz **Lovett** (1800-77),
1836 Working Men's Association'ı kurar. (1215 tarihli Magna Charta'ya atıfta bulunan) 'People's Charter'da halkın isteklerini sıralar: Herkese oy hakkı, milletvekilleri için ödenekler, yıllık seçimler, sosyal reformlar. Dilekçe
1838 parlamento tarafından reddedildikten sonra, siyasi nitelikli ilk işçi hareketini oluşturan **Çartistler**'in programı olur. Radikal O'CONNOR LOVETT'i liderlikten uzaklaştırır ve grev çağrısında bulunur; grevler yerel ayaklanmalara (Birmingham, Newport) yol açar. Aynı zamanda Manchester Okulu (S.321), **serbest ticaret** konusundaki ortak çıkarı nedeniyle işçilerle birleşir. COBDEN ile BRIGHT (1811-89),
1838 Anti-Corn-Law League'nin kurulmasını sağlarlar, halk eğitimini, barışseverliği, seçim reformunu, bütün sosyal yasaları reddederek ("Laissez faire" ilkesi) savunurlar. Kitlelere yönelik kışkırtmaları sonuç verir:
1842 İlk genel grev girişimi. - OWEN'ın esinlendirdiği
1844 "Rochdale Pioneers" ilk işçi tüketim kooperatifi, ekonomi mücadelesini barışçıl yöntemlerle yürütür. Toplumsal kriz,
1845/46 Irlanda'da patateslerde bir hastalık sonucu ortaya çıkan **açlık felaketiyle** tırmanır. Yaklaşık bir milyon kişi ölür, nüfus 8,3 milyondan 1851'e kadar 6,6 milyona iner (bir milyondan fazla kişi Kuzey Amerika'ya toplu göç eder). Milliyetçi "Genç Irlanda" hareketinin terör dalgası 1848'de bastırılır. - Muhafazakâr **Peel** kabinesi, sağ parti kanadının (DISRAELI) itirazına rağmen "son anda"
1846 tahıl gümrüklerinin kaldırılmasına ve buna bağlı olarak serbest ticaret politikasına karar verir. Manchester Okulu'nun zaferi muhafazakâr partiyi böler ve katıksız sanayi ve ticaret devletine götüren yoldaki son engeli ortadan kaldırır. Tarım çöker.
1847 Fabrikalarda on saatlik işgününe geçilir; Çartistler hareketi giderek zayıflar. 1848 devrimi, PALMERSTON'un ("Lord Firebrand", 1784-1865) çalkantılı dış politikasına rağmen Büyük Britanya'yı etkilemeden geçer; Palmerston'un "Splendid isolation" politikası halk tarafından paylaşılsa da, kraliçe ve RUSSELL kabinesince pek hoş karşılanmaz.

Bourbonlann Restorasyonu (1814-30)

1814-24 (Verona'daki) sürgünden "çantasında beyaz bayrakla" dönen XVIII. Louis,

1814 Charte constitutionelle'i dayatır: Britanya örnek alınarak iki kamaralı (verasetle geçen pairler (âyan) meclisi ile yüksek gelir/vergi durumuna göre seçilen mebusan meclisi) sistem getirilir; yasa önerme hakkı yalnızca yürütmeye ait olup, krala karşı sorumlu bakanlar tarafından kullanılır. Milli emlâkin yeniden dağılımı, hukuki eşitlik (Code civil) ve medeni özgürlükler tanınır. Varlıklı burjuva siyasi yönden en güçlü tabaka olur.

Partiler: Soylulara tanınan eski ayrıcalıkların yeniden verilmesini isteyen **aşırı kralcılar** (X. CHARLES, POLIGNAC, VILLÈLE);
Liberal "1789 ilkeleri"ni isteyen **bağımsızlar** (CONSTANT DE REBEQUE);
Meşruti monarşiyi isteyen **doktrinciler** (GUIZOT). - "Yüzgün" (S.315) olayından sonra

1815 İkinci Restorasyon: Jakobenlere ve Bonapartçılara karşı "beyaz terör" uygulanır; aşırı kralcı "Chambre introuvable" (1816'da lağvedilir) seçilir; resmi makamlar "temizlenir" (70 000 kişi tutuklanır); Napolyoncu generaller (Mareşal NEY) kurşuna dizilir. Kral denge sağlamaya çalışır. RICHELIEU (1815) ve DECAZES (1818) kabineleri

1818 Aachen Kongresi'nde işgalcilerin çekilmesini ve Fransa'nın yeniden büyük güçlerin arasına katılmasını başarırlar. -

1820 (X. CHARLESL'ın oğlu) BERRY DÜKÜ'nün öldürülmesinden sonra gericilik tırmanır; oy kullanma hakkında değişiklik yapılır (en yüksek vergilendirmeye tabi olanlara çifte oy kullanma hakkı tanınır). Liberal muhalefet İtalya'yı örnek alarak gizli **Carboneria** cemiyetleri (LA FAYETTE) içerisinde örgütlenir. Şarkılar ve eski askerlerin NAPOLYON (öl. 1821) kültü **Bonapartçılar hareketini** yayar. - Dikkatleri başka yöne çekmek amacıyla,

1823 Kutsal İttifak'ın ruhuna uygun hareket eden Fransız restorasyon politikacısı Dışişleri Bakanı CHATEAUBRIAND'ın (1768-1848) girişimleri üzerine İspanya'ya müdahale edilir (S.323).

1824-30 X. CHARLES kiliseyle ve aşırılarla birlikte yönetir (VILLÈLE Kabinesi, 1821-28). Mukaddesata saygısızlıkla ve basınla ilgili yasaların çıkarılması, kiliselerin okulları denetlemesi, Cizvitlerin geri dönmesi, milli muhafız alayının lağvedilmesi ile göç edenlerin tazmin edilmesine yönelik "göçmen milyarlarının" onaylanması muhalefeti öfkelendirir. 1828'-den itibaren liberaller mecliste çoğunluğu oluştururlar. Ilımlı MARTINAC kabinesinin yerini (1829'dan itibaren) gerici POLIGNAC kabinesinin alması,

1830 Cezayir'in fethine rağmen devleti krize sokar. "Temmuz kararnameleri" (kamaraların lağvedilmesi, basın sansürü, oy kullanma hakkında değişiklik),

1830 Temmuz Devrimi'ne yol açar; tarihçi ve 'National' gazetesinin redaktörü **Adolphe Thiers** (1797-1877) devrimi hazırlayanlar arasındadır. Paris sokaklarındaki çatışmalardan sonra X. CHARLES tahttan feragat eder ve İngiltere'ye kaçar.

Temmuz Meşrutiyeti (1830-48)

Siyasi açıdan cumhuriyetçilerden üstün olan burjuvazi partisi (LA FAYETTE, LAFITTE, THIERS, GUIZOT).

1830-48 Orléans Dükü I. LOUIS PHILIPP'i (57 yaşındadır), üç renkli Fransız bayrağını kabul ederek "Fransızların kralı" ilan ettirirler. Anayasanın gözden geçirilmesiyle (bakanlara sorumluluk, seçime esas vergi sınırının aşağı çekilmesi) büyük burjuvanın "altın çağı" başlar; ülke kapitalizme geçer ve sanayileşir (madencilik ve demir yolları).
"Burjuva kral", (liberal) "Mouvement" ile (muhafazakâr) "Résistance" partileri arasında ustalıkla durumu idare eder, sağ ve sol kanattan gelen isyanlara (1831/34 Lyon; 1832/34 Paris) karşı direnir ve otoriter kabinelerle (banker PÉRIER) 1840'a kadar konumunu pekiştirir.
Kral, tarihçi **François Guizot**'nun (1787-1874) yardımıyla muhafazakâr kişisel bir rejimi kabul ettirir. Varlıklı ve nüfuzlu burjuva (pays légal), "Enrichissezvous" (Zenginleşin!) sloganıyla elde edilir. Hükümet, (TOCQUEVILLE'e göre) seçmenlerini maddi avantajlar sağlayarak (1842 demir yolları özelleştirilir) rüşvetle ikna eden yozlaşmış bir anonim şirkete benzemektedir.

Dış politika: İngiltere (TALLEYRAND ve PALMERSTON: 1830 Antant Kordiyal -dostluk anlaşması-) ile birlikte önce Portekiz, İspanya, Belçika'daki liberal hareketler desteklenir. Devrilmesine yol açan doğu krizi (S.365) sırasında

1840 Başbakan THIERS Mısır'da, ayrıca Ren Nehri kıyısında, Almanya'da infiale yol açan (S.325), prestij sağlamaya yönelik başarılar elde etmeye çalışır.

1840-47 Dışişleri Bak. GUIZOT yeniden İngiltere ile ittifak kurmaya çalışır.

1843 Kraliçe VIKTORIA resmi ziyarette bulunur, Afrika ve Okyanusya'daki sömürgeler genişletilir; Mareşal BUGEAUD Cezayir'in fethini tamamlar (S.385).- 1846'dan itibaren doğu güçleriyle (METTERNICH) yakınlaşma olur. - Muhalefet (aydınlar, öğrenciler) güçlenir. LEDRU ROLLIN (1807-74) liderliğindeki **Cumhuriyetçiler ile Bonapartçılar, Lejitimistler**den (taşralı soylular) daha tehlikeli hale gelirler.

1840 NAPOLYON'un iskeleti törenle Les Invalides Katedraline nakledilir; tahta talip olan LOUIS NAPOLYON 1836'da Strassbourg'dan, 1840'ta Boulogne'dan darbe girişiminde bulunur. 1846'da hapisten İngiltere'ye kaçar.

1846/47 Ekonomik krizler (patateslerde hastalık, üretim fazlası) yeni proletaryayı radikalleştirir. **Louis Blanc** (1811-82), gruplara ayrılan küçük burjuvalar ile işçileri (karşılı. İlk sosyalistler S.344) devletten iş güvencesi talep ederek bir araya getirir.

1847 Oy kullanma hakkının ve parlamentonun değiştirilmesi taleplerini içeren reform ziyafetleri (LAMARTINE) GUIZOT tarafından yasaklanır. Ziyafetler Şubat Devrimi'ne yol açar (S.333).

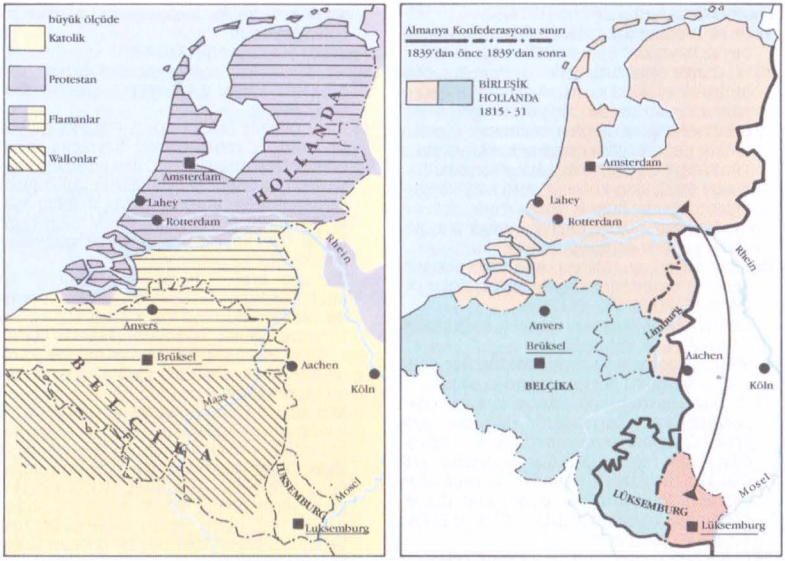

Belçika'nın doğuşu 1831 - 1839

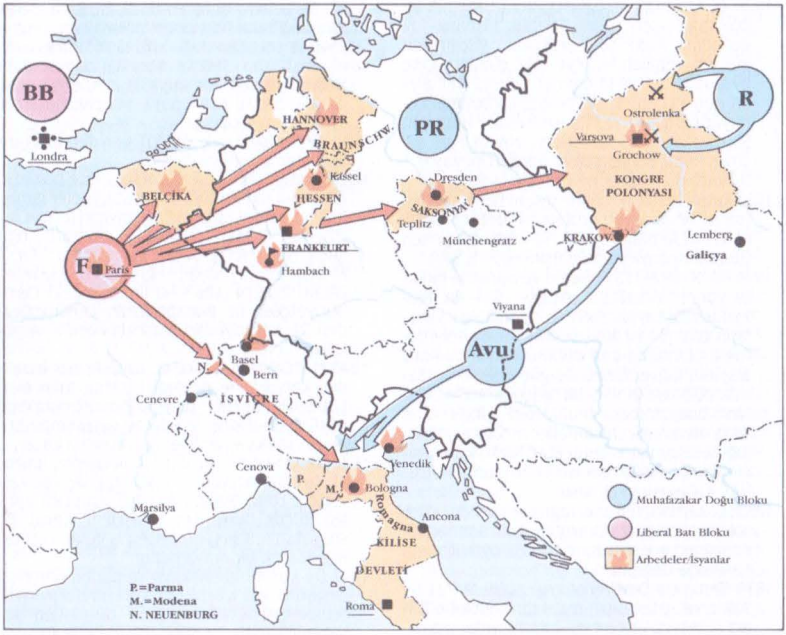

Temmuz Devrimi'nin Avrupa'daki etkileri

Temmuz Devrimi'nin Etkileri

Temmuz Devrimi (S.327) **Batı Avrupa'da**, meşruti monarşilerde burjuva egemenliği devrini açar; **Orta ve Güney Avrupa**'da milli-liberal hareket yeni bir ivme kazanır. Buna bağlı olarak büyük güçler arasında çıkabilecek bir anlaşmazlığı, Prusya'nın aracılığı, Rusya'nın Polonya'da bağlanması ve Fransa'nın Belçika meselesinde İngiltere ile uzlaşması önler. Büyük güçlerin, gerici (muhafazakâr) bir doğu bloku (Kutsal İttifak yenilenir: 1833'te Münchengrätz ve Teplitz'de hükümranlar toplanır) ile liberal bir batı blokuna (1834 dörtlü ittifak) ayrılmaları pekişir.

Belçika: Katoliklerin ve liberallerin birleşik Hollanda'ya direnmeleri, 1815'te kurulmuş olan devlet içindeki (S.317) anlaşmazlıkların ifadesidir. Ayrıca, Belçika'da kararları Hollandalı kuzey kesim vermektedir: Eğitim politikası Protestan, resmi dil Felemenkçe'dir.

1830 Sonuç vermeyen dilekçelerden sonra Brüksel'de ayaklanma olur; Anvers top ateşine tutulur. Geçici hükümet ile milli kongre **Belçika'nın bağımsızlığını** ilan ederler (Kasım). Avrupalı büyük güçler,

1831 Londra Protokolü ile yeni devletin bağımsızlığını ve sürekli tarafsızlığını (karşıl. İsviçre, S.317) garanti ederler.

Kral, Britanya ile Fransa'nın üzerinde uzlaştıkları aday

1831-61 SACHSEN-COBURG'lu I. LEOPOLD (41 yaşındadır) olur. Leopold, liberal

1831 Belçika **anayasasına** (halkın egemenliği, temel haklar, parlamenter sistem) riayet eder.

1831/32 Hollanda saldırır. Fransa'nın yardımı ile (Anvers düşer) saldırı geri püskürtülür. Lüksemburg

1839 Londra Antlaşmasıyla bölünür. En büyük bölümü Belçika'ya düşer. Limburg'un bir kısmı, Belçika'yı tanıyan Hollanda'da kalır.

İsviçre: Tüm Avrupa'dan mültecilerin sığındıkları bu ülkede demokratik hareket (rejenerasyon) gelişir.

1830'dan itibaren, aristokrat anayasalar 10 kantonda demokratik (dolaylı) oy kullanma hakkı ile kaldırılır.

1831 Neuenburg prensliğindeki cumhuriyetçi ayaklanmalar sonuç vermez.

İtalya: Devrim dalgası 1831'de Modena, Parma, Romagna'yı sarar; ancak, Fransa'dan beklenen yardım,

1831-38 Ancona'nın işgal edilmesi hariç, gelmez. Avusturyalı birlikler Avrupa'daki krizin ikinci ana kaynağını kuruturlar. - Cenovalı **Giuseppe Mazzini** (1805-72) sürgünde bulunduğu Marsilya'da,

1832 milli birlik ve içte yenilenme amacıyla gizli **"Giovane Italia"** (Genç İtalya) cemiyetini kurar. "İtalia farà da se" (İtalya kendini kurtarıyor) sloganıyla üç hedefe yönelmiştir: 1. Kitlelerin ataletten uyandırılması; 2. Devlet ülkesünün yenilenmesi; 3. Demokratik bir devletler cemiyeti içerisinde işbirliği; buna ilaveten

1834 Bern'de "Genç Avrupa" kurulur. - Piemonte'den hareketle bir komplo şebekesi kurulur.

Almanya: Kargaşalıkların zorlamasıyla

1830/31 Saksonya, Hannover, Braunschweig, Hessen-Kassel'da anayasalar çıkarılır. Halkın siyasete ilgi duymasıyla kamuoyunun (basın) baskısı artar. **"Genç Almanya"** şairleri BÖRNE, HEINE, GUTZKOW v.d. siyasi gazeteciliketeki yeni üslupla ideallerini açıklarlar. Devrimci ruh,

1832 Hambach Şenliği gösterileri ile

1833 Frankfurt karakol baskınında ifadesini bulur. Öğrencilerin başlattığı bu darbe girişimi gericiliği yeniden güçlendirir (S.325).

Polonya: Maliye Bakanı Prens LUBECKI yönetiminde ekonomi kalkınır. I. NIKOLAY (S.347) döneminden itibaren Rusların (CZARTORYSKI tarafından hazırlanan) anayasaya müdahaleleri artar.

Çarın Polonya ordusunu Fransız ve Belçika devrimlerine karşı kullanma planı,

1830 Varşova isyanını başlatır; Rus Grandükü KONSTANTIN kaçar. **Prens Czartoryski** (1770-1861) milli hükümeti oluşturur; Diyet Meclisi Rus hanedanını iktidardan indirir.

1831 Grochow yakınında (DIEBITSCH'e karşı) ve Ostrolenka'da yenilgiler. **Paskyeviç** (1782-1856) Varşova'yı fetheder. Genel vali sıfatıyla asîleri sert biçimde cezalandırdıktan sonra insafsız bir ruslaştırma hareketi gerçekleştirir.

1832 Örgün Tüzük Polonya'yı bir Rus vilayeti düzeyine indirir. - Binlerce Polonyalı özgürlük savaşçısı yurtdışına kaçar. "Büyük Göç"ün merkezi Paris olmakla birlikte, sürgündeki Polonyalılar, aristokrat "Beyazlar"a (CZARTORYSKI) ve devrimci mücadelelerin hepsine katılan demokrat "Kızıllar"a (LELEWEL) ayrılırlar.

1846 Krakow isyanı; isyan yarı özerk bu cumhuriyetin Avusturya tarafından ilhak edilmesine yol açar. - Polonya'da Kont ZAMOYSKI köylü sınıfının durumunun düzeltilmesine çalışır; Marki **Wielopolski** (1803-77) II. ALEXANDER (S.347) döneminde Polonya'nın özerkliğini yeniden tesis eder. Milli bağımsızlıktan feragat etmesini, yurtsever hareket (TRAUGUTT) reddeder. Avrupa (III. NAPOLYON) tarafından yine yarı yolda bırakılan Polonya'da, acemi er toplanmasının yol açtığı yeni

1863 Polonya ayaklanması milli bir facia ile son bulur. Halk ayaklanmaz; "Beyazlar" ile "Kızıllar" birbiriyle çatışır; baskı uygulamada Prusya ile Rusya'nın işbirliği (S.353) karşısında, Fransa, Britanya ve Avusturya'nın protesto notaları etkisiz kalır. Milli liderler idam edilir; zorunlu göçler düzenlenir; mallara el konulur.

1864 Kont MİLYUTİN idaresinde geniş çaplı bir toprak reformu yapılır, "Vistül bölgesi" 10 idari bölgeye (gouvernement) ayrılır (toptan ruslaştırma: 14 000 Polonyalı memur işten çıkarılır, Lehçe yasaklanır). Polonya milli hareketinin sığınabileceği tek yer Galiçya'dır (Krakow ve Lemberg üniversiteleri).

Güney ve Orta Amerika'da yeni devletlerin oluşumu

İspanyol-Portekiz Sömürge imparatorluğunun sonu

"Devrimin fikir anası" aydınlanmacı mason hareketidir. Venezuelalı FRANCISCO DE MIRANDA (1754-1816) tarafından kurulan mason locaları (Lautaros) kıtaya yayılır. Önceleri yalnızca sömürülmeye (S.277) karşı olan mücadele, İngiltere tarafından ticari çıkarları nedeniyle teşvik edilir ve **Kreoller** (Criollos veya Naturaes: Sömürge İspanyolları veya Sömürge Portekizlileri, nüfusun yüzde 10-40'ı) tarafından yürütülür. Napolyon'un İspanya'daki hâkimiyeti sırasında belediye meclisleri ve kongreler (cuntalar) bağımsız hükümetler kurarlar. VII. FERNANDO'nun (S.323) eski sistemin yeniden tesisine ilişkin askeri operasyonları, liberal beyaz üst tabakanın (Blancos) ılımlı isteklerinin radikalleşerek renkli proletaryanın (Colorados: Mestizolar, Mulatolar=Melezler) demokratik bağımsızlık talepleri haline gelmesine neden olur. **Simón Bolívar** (1783-1830) ve **José de San Martín** (1778-1850) gibi özgürlükçü liderler siyasi ortamdan yararlanarak kopmayı başarırlar. ABD Başkanı JAMES MONROE,

1823 **Monroe Doktrini** ile Kutsal İttifak'ın müdahale planlarını protesto eder ("Amerika Amerikalılarındır!"). Irk sorunlarının, kitlelerin cehaletinin ve ekonomik az gelişmişliğin yükü altında, askeri veya siyasi liderlerin (Caudillos) yönettiği pek istikrarlı olmayan cumhuriyetler ortaya çıkar.
ABD ile Büyük Britanya yeni devletleri vakit geçirmeden tanırlar. (CANNING: "Dengeyi yeniden tesis etmek için yeni dünyayı kurdum.")

1826 Panama Kongresi: BOLIVAR'ın planladığı "Güney Amerika Birliği" gerçekleşmez.

Yeni İspanya Vekil Krallığı (1535'ten beri): İlk girişimlerden (rahipler HIDALGO Y COSTILLO'nun 1810, MORELOS'un 1815 ayaklanmaları) sonra Albay AUGUSTIN DE ITURBIDE (1783-1824) mücadeleyle bağımsızlığı elde eder.

1821 **Meksika** bağımsızlığını ilan eder: ITURBIDE kendini imparator olarak atar, ancak General SANTA ANA (1797-1876) tarafından sürgüne gönderilir ve daha sonra kurşuna dizilir. General VICTORIA (1768-1843) idaresinde

1823 bir cumhuriyet kurulur; **Orta Amerika Birleşik Vilayetleri** Meksika'dan ayrılırlar. Federalistler ile merkeziyetçiler arasındaki iç çatışmalara rağmen SANTA ANA 1829'da bir İspanyol işgal ordusunu yener ve 1833'de bir dikta rejimi kurar (1855'e kadar).

Yeni Granada Vekil Krallığı (1718'den itibaren):

1811 Caracas'ta yapılan bir kongre Venezuela'nın bağımsızlığını ilan eder. FRANCISCO DE MIRANDA başkomutanlığı alır, ancak İspanyol birliklerine yenilir (1812). -1813'te diktatörlüğe atanan- BOLIVAR da başarısızlığa uğramakla birlikte, Haiti'de bozkır süvarilerinden, Britanyalı ve Alman lejyonerlerden yeni bir ordu kurar; 1817-20 Venezuela ile Kolombiya'yı özgürlüklerine kavuşturur.

1819 Angostura Kongresi: **Büyük Kolombiya** ilan edilir, BOLIVAR devlet başkanı olur. Arkadaşı SUCRE ile birlikte And Dağlarında eziyetli yürüyüşlerden sonra İspanyolları Ekvador'da yener.

1830 Büyük Kolombiya parçalanarak, **Ekvador, Venezuela** ve **Yeni Granada** Birleşik Devletleri (1861'den itibaren Kolombiya) ortaya çıkar.

La Plata Vekil Krallığı (1776'dan itibaren): 1810 civarında başlayan özgürlük savaşlarında cuntalar,

1811 JOSÉ FRANCIA (1814-40 diktatör) yönetiminde **Paraguay**'ın ve Tucumán'da

1816 Rio de la Plata Birleşik Devletlerinin (**Arjantin**) bağımsızlığını ilan ederler. SAN MARTIN

1814 Arjantin özgürlük birliğinin başkomutanı olur ve Peru'yı kurtarma amacıyla bir ordu oluşturur.

Peru Vekil Krallığı (1542'den itibaren): Şili'deki yurtsever silahlı kuvvetlerin komutanları O'HIGGINS ile rakibi CARRERA 1814'te İspanyollara yenilirler. O'HIGGINS SAN MARTIN'in yanına kaçar; Martin

1817/18 kışın And Dağlarını geçtikten sonra **Şili**'yi özgürlüğüne kavuşturur. O'HIGGINS diktatör ilan edilir. 1820 Britanyalı maceraperest Lord COCHRANE kurtuluş ordusunu özel filosuyla Callao'ya nakleder. Son devlet olarak

1821 **Peru**, birliklerini BOLIVAR'ınkilerle birleştiren hami SAN MARTIN idaresinde bağımsızlığına kavuşur.

1824 Junin ile Ayacucho yakınlarında elde edilen zaferler İspanya'nın Güney Amerika'daki son direnişini kırar. BOLIVAR ile olan görüş ayrılıklarından ötürü SAN MARTIN istifa eder ve Avrupa'da sürgünde ölür. Başkan SUCRE (1795-1830) yönetiminde Güney Peru

1825 **Bolivya** Cumhuriyeti olarak ilan edilir.

Brezilya, savaşmadan Portekiz'den kopan tek devlettir. Brezilya'da yetişen veliaht PEDRO, NAPOLYON'un devrilmesinden sonra Portekiz'e dönmez.

PEDRO tarafından toplanan millet meclisi,

1822 I. PEDRO yönetiminde bağımsız Brezilya İmparatorluğunu ilan eder. 1817'de ilhak edilen **Uruguay** nedeniyle Arjantin'le yapılan savaş,

1828 Montevideo barış antlaşmasıyla son bulur. Uruguay bağımsızlığını elde eder.

İmparator,

1831 oğlu II. PEDRO lehine tahttan feragat eder.

Batı Hint Adaları: 1697'den Fransızların elinde olan **Haiti**, renkli "imparator" JEAN JACQUES DESSALINES yönetiminde 1804'te bağımsızlığını elde eder ve 1806'da cumhuriyeti kurar. Adanın doğu kesimi 1808'de İspanyol göçmenlerin ayaklanması sonucunda ayrılır ve yeniden İspanyol egemenliği altına girer.

1821 **Dominik Cumhuriyeti** bağımsızlığını ilan eder (1822-44 Haiti tarafından işgal edilir).

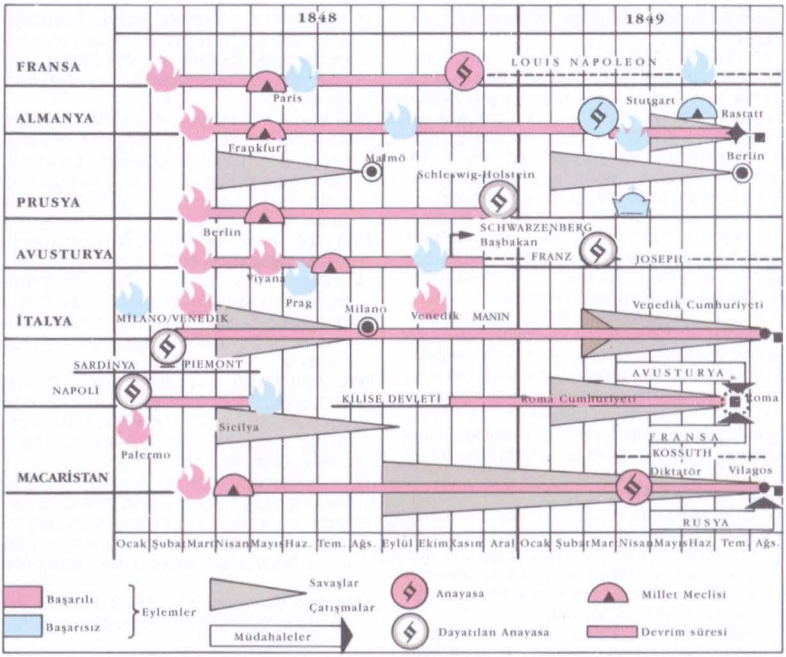

Avrupa'da devrimler 1848 - 49

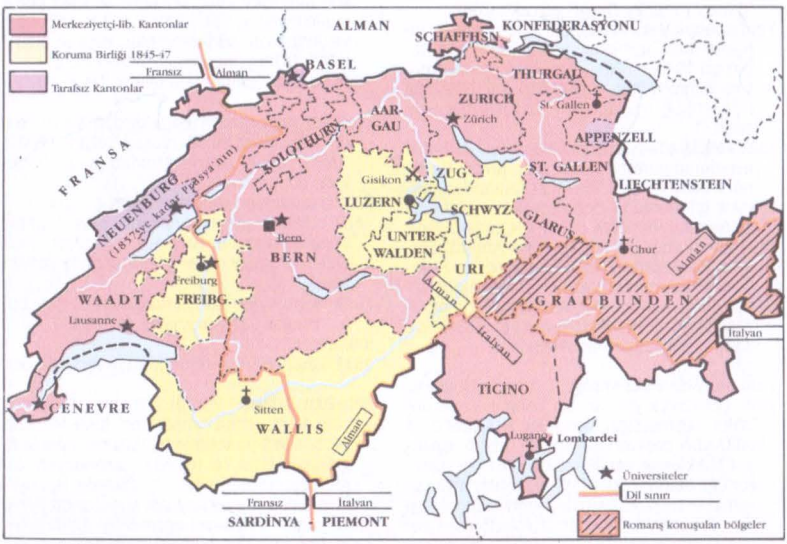

1848'e kadar İsviçre

1848 devrimi, Ingiltere ve Rusya dışında bütün büyük Avrupa devletlerini kapsar. Liberal, milli ve sosyal mücadeleler yenilgilerle son bulur; bu yenilgiler düşüncenin gerçeklik üzerindeki kudretine (HEGEL) olan inancı sarsar ve gerçekçi iktidar politikası devrini başlatır.

Devrim öncesi: Isviçre (1847/48)

1838'den itibaren demokratik hareket ivme kazanır (kanton anayasaları gözden geçirilir); buna bağlı olarak, üniter bir federal devlet kurulmasına çalışan liberal kantonlar ile konfederasyondan vazgeçmeyen Katolik kantonlar arasında anlaşmazlık çıkar.

1844/45 Gönüllü kıtaları Luzern'e seferler yaparlar.

1845 Bir "korunma birliği" (Sonderbund) oluşturulur; federasyon meclisi (genel federal karar) birliğin lağvını kararlaştırır.

1847 Sonderbund savaşı: Federasyon ordusu (General DUFOUR) Gisikon yakınlarında kısa zamanda galip gelir. 1815 tarihinden Isviçreli hami güçlerin müdahalesini PALMERSTON (S.326) geciktirir.

1848: Yeni federal anayasa (Amerika örnek alınır): Milli meclis (parlamento) ile devletler meclisi (kanton temsilciliği) federal parlamentoyu (yasama) oluşturur; federal parlamento, federal mahkeme tarafından denetlenen devlet başkanı (yürütme) ile birlikte federal konseyi (7 üye) seçer. Federal hükümet dış politika, milis, gümrük, demiryolları ile para basımı, kanton ise kilise, okul, yargı ve basın alanlarında yetkilidir.

Fransa: İkinci Cumhuriyet (1848-52)

Paris'te reform ziyafetinin yasaklanması (S.327),

22 - 24.2.1848 Şubat Devrimi'ne yol açar: Sokak çatışmaları olur; öğrenciler, işçiler ve milli muhafız alayı "burjuva kral"ın tahttan inmesini sağlarlar ve cumhuriyeti ilan ederler. Geçici hükümet kurulur: Şair LAMARTINE (1790-1869) dışişleri bakanı sıfatıyla üç renkli Fransız bayrağını sosyalistlerin "kızıl bayrağı"ndan kurtarır. Çalışma Bakanı **Louis Blanc** (S.327), işsizlere yardım amacıyla **milli atölyeler** kurar. İçişleri Bakanı **Ledru-Rollin** (1807-74) döneminde,

Nisan millet meclisi için ilk genel seçimler yapılır; burjuva çoğunluğu elde eder.

Mayıs Radikal sosyalistler (LOUIS AUGUSTE BLANQUI) toplu yürüyüşler yaparlar.

Haziran Verimsiz milli atölyeler kapatılır. Bunun üzerine işçilerin **Paris Haziran ayaklanması** gerçekleşir. Savunma Bakanı **Eugène Cavaignac'a** (1802-57) diktatör yetkileri verilir; Cavaignac "kızıl tehlike"yi kurşuna dizdirir (yaklaşık 10 000 ölü).

İkinci Cumhuriyet'in Kasım Anayasası; tek meclis vardır, devlet başkanı (yürütmenin başıdır, görev süresi 4 yıldır, yeniden seçilemez) doğrudan seçilir. - Güvenliğinden endişe duyan burjuva, CAVAIGNAC ve LEDRU-ROLLIN'e karşı oyların yüzde 75'ini I. NAPOLYON'un yeğenine verir:

Aralık 1848 Louis Napolyon (40 yaşındadır) prens-devlet başkanı olur. Parlamento iradesine karşı yönetir, halkın ve kilisenin güvenini kazanır.

1849 Cumhuriyetçilerin protestosuna rağmen, kilise devletinin muhafazası (aşağ. bkz.) amacıyla Roma seferi düzenlenir; Napolyon monarşistlerin (meclisin üçte ikisi) yardımıyla cumhuriyetçileri etkisiz hale getirir. Cumhuriyetçilerin ayaklanması (LEDRU-ROLLIN) akamete uğrar (Haziran).

1850 Seçim hakkının kısıtlanmasına ilişkin yasadan yararlanarak meclis aleyhine hava yaratır; meclis Napolyon'un yeniden seçilmesine ilişkin anayasa değişikliğini reddeder. Bunun üzerine

Aralık 1851 darbesi: Meclisin dağıtılması ve tutuklamalar (THIERS, CAVAIGNAC). Bir plebisitle

Ocak 1852 yeni anayasa (10 yıllık başkanlık süresi, senato, yasa koyucu kurul [karşl. S.305]; basının ve milli muhafız alayının denetlenmesi) onaylanır. Senato kararı ve yeni plebisit (yüzde 97 kabul),

Aralık 1852 III. Napolyon'a, verasetle geçen imparatorluğu getirir. "Tanrının lütfu ve milletin istemiyle Fransızların imparatoru".

İtalya'daki devrim (1848/49)

Yurtsever hareket (MAZZINI, GIOBERTI) ümidini, liberal olduğu düşünülen Papa

1846-78 IX. PIUS'a bağlar. Siyasi suçlar için çıkardığı genel af ile reformları diğer prensleri etkiler. SARDİNYALI KARL ALBERT [1831-49] gerici bakanları görevden alır. **Massimo d'Azeglio** "açık komplo ilkesi"ni ilan eder.

1847 Messina ve Reggio'da ayaklanmalar; Avusturya Ferrara'yı işgal eder:

1848 Palermo, Milano, Venedik'te huzursuzluklar. Napoli (Britanya'nın baskısı üzerine), Sardinya, Toskana ve kilise devletinde Belçika örneğine uygun anayasalar getirilir.

Mart-Ağustos 1848 KARL ALBERT'in ve İtalyan gönüllülerin **"Kutsal Savaş"**ı -Guerra Santa- (S.337); başlangıçtaki zaferlerden sonra prensler yeni siyasi düzen konusunda anlaşmazlığa düşerler. Papalık birlikleri Vicenza'da teslim olurlar (Haziran); İtalya yenilir. **Garibaldi** (S.351) Isviçre'ye kaçar.

Mart 1849 Savaş yeniden başlar.

Napoli: "Re Bomba" (Bomba Kral) II. FERNANDO [1830-59] liberallerin ayaklanmalarını bastırır ve Sicilya'yı yeniden fetheder (eylüle kadar).

Kilise devleti: IX. PIUS halk hareketinden ötürü Gaeta'ya kaçar;

Şubat 1849 **Roma Cumhuriyeti** ilan edilir. **Mazzini'nin** "milletin ideal merkezi"nden hareketle yenilenme programı hazırlamasına karşılık, papa Avusturya, Fransa ve Napoli'yi yardıma çağırır. Garibaldi Fransa'nın müdahalesini durdurur ve Velletri yakınında Napoli'yi yener.

Temmuz 1849 Fransız birlikleri Roma'ya girer; GARIBALDI maceralı bir yolculuktan sonra San Marino'ya ulaşır. -

Ağustos 1849 Başarısız devrim, Venedik'in kahramanca direnişten (MANIN, S.337) sonra teslim olmasıyla son bulur.

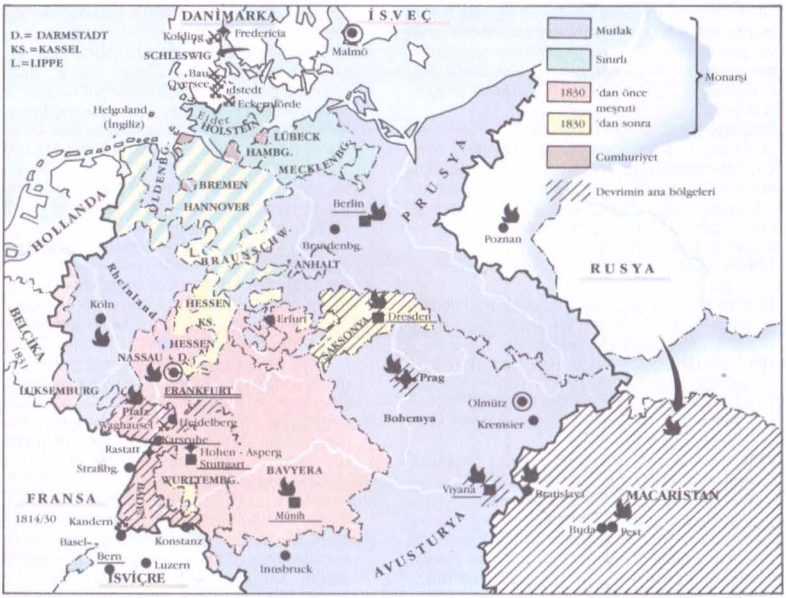

1848 Alman Konfederasyonu

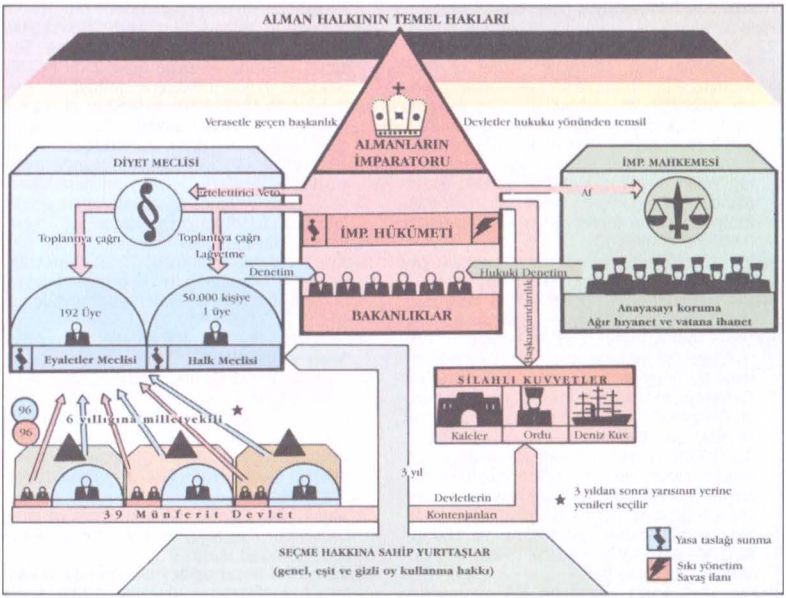

Frankfurt Millet Meclisi'nin 1849 tarihli İmparatorluk Anayasası

Mart Devrimi (1848)

Fransa'daki şubat huzursuzlukları (S.333) Almanya'ya sıçrar. Gösterilerde dernek kurma ve basın özgürlüğü, ağır ceza mahkemeleri ve halk milisi talep edilir. Radikallerin (Ren kıyısındaki, Baden, Saksonya, Schlesien'deki köylüler, küçük burjuvalar) demokratik bir cumhuriyet kurulmasına çalışmalarına karşılık, varlıklı ve kültürlü liberal burjuva ılımlı dilekçelerle yetinir; milli birliğin sağlanması hepsinin ortak arzusudur. Prensler liberal "Mart bakanlıkları" atarlar; federal meclis sansürü kaldırmakla birlikte, reform planları çok geç kalmıştır. - Devrim büyük devletler Avusturya ile Prusya'yı sarar.

Öğrenciler

13 Mart Viyana'da ilk ayaklanmayı başlatırlar (S.337); ayaklanma Prusya kralını liberal ödünler vermeye sevk eder. Şükran gösterisi sırasında saray muhafızlarınca iki el ateş edilir; halk ihanete uğradığını düşünür.

18 Mart **Berlin sokaklarında ayaklanmalar:** IV. FRIEDRICH WILHELM birlikleri kentten çeker, liberal bir bakanlık (CAMPHAUSEN) atar, halkın baskısıyla 230 "Mart şehidi"ne biat eder, bir anayasanın (S.339) görüşülmesi için millet meclisi kurmayı vaat eder. Prusya bundan böyle Almanya içerisinde eriyecektir.

20 Mart **Münih:** I. LUDWIG, oğlu II. MAXIMILIAN lehine tahttan feragat eder (dansöz LOLA MONTEZ skandalı).

Almanya'nın birleşme girişimi

Şubat Baden meclisinde, bir Alman parlamentosunun atanması yolunda önergeler verilir.

5 Mart Heidelberg toplantısı: Güney Alman devletleri meclislerinin 51 üyesi, millet meclisi hazırlanması amacıyla bütün Almanya'dan temsilciler davet eder.

31 Mart - 4 Nisan **Frankfurt Hazırlık Parlamentosu** [Vorparlament] (yaklaşık 500 üye), Schleswig'in, Doğu ve Batı Prusya'nın federasyona alınmasını ve genel serbest seçimleri (50 000 nüfusa 1 milletvekili) kararlaştırır. Radikallerin hazırlık parlamentosunun sürekliliğinin ilan edilmesine ilişkin önergesi (STRUVE) reddedilir (H. v. GAGERN). Bunun üzerine **Hecker** (1811-81) Konstanz'da cumhuriyeti ilan eder. Baden federal birlikleri (F. v. GAGERN),

Nisan demokrat gönüllü kıtalarının Baden ve Elsass'daki (HERWEGH) ayaklanmalarını bastırırlar.

Federal Meclis bir halk temsilciliğinin seçilmesini onaylar, Avusturya'nın Alman olmayan halkları katılımı reddederler (PALACKY).

18 Mayıs **Frankfurt Paul Kilisesi'nde kurucu millet meclisi açılır;** (toplam 586) milletvekili (223 hukukçu, 106 profesör, 46 sanayici, 4 zanaatkâr, köylü yok) arasında ARNDT, JAHN, J. GRIMM, UHLAND, DÖLLINGER, Piskopos KETTELER de vardır. - Başkan, Hessen'li "Mart bakanı" **Heinrich** von Gagern (1799-1880) olur. Gagern prenslerin onayını almadan, halk tarafından sevilen Arşidük JOHANN'ın **imparatorluk** naibi seçilmesini kabul ettirir; Johann geçici bir imparatorluk **hükümeti** kurar (Haziran). - "Profesörler parlamentosu".

Temmuz - Ekim **temel haklan** (BESELER) ele alır, bu haklar aralıkta ilan edilir (Almanya'nın bütün demokratik anayasalarına örnek teşkil eder). - Toplantı yerlerine göre adlandırılan siyasi gruplar oluşur:

Muhafazakâr sağ (Café Milani, Steinernes Haus: Kont SCHWERIN, Prens LICHNOWSKY, v. RADOWİTZ; federalist);

Liberal orta, merkez sağa (Kasino, Landsberg: DAHLMANN, DROYSEN; meşruti-federalist) ve **merkez sola** (Württemberger ve Augsburger Hof, Westendhall; v. MOHL; parlamenter-üniter) ayrılır;

Demokratik sol (Deutscher Hof, Donnersbg: ROB. BLUM, RUGE; cumhuriyetçi-merkeziyetçi). Sosyal-devrimci huzursuzluklar (MARX, ENGELS), ilk işçi derneklerinin kuruluşu (STEPHAN BORN), Avusturya'nın ve Prusya'nın giderek artan direnci (S.337) ve Schleswig-Holstein meselesinde dış güçlerin baskısı siyasi çalışmayı zorlaştırır.

Schleswig-Holstein: "Eiderli Danimarkalılar"ın Schleswig'in Danimarka'ya ilhakını sağlamaya çalışmalarına karşılık, Alman tarafı Holstein ile gerçek birlikte (1460'da kurulmuştur, S.199) ısrar eder.

Mart Schleswig Danimarka'ya ilhak edilir, Schleswig-Holstein'da ayaklanma;

Mayıs Prusya Alman konfederasyonunun talimatıyla Danimarka'ya girer (General WRANGEL); ancak Rusya, İngiltere ve Fransa

Ağustos Malmö ateşkes antlaşmasını kabul ettirirler. Millet meclisi (DAHLMANN) halkın öfkesini paylaşmakla birlikte, daha sonra ateşkesi onaylamak zorunda kalır. "İhanet", radikallerin

Eylül Frankfurt'ta millet meclisine karşı ayaklanmalarına yol açar. Meclisin uğradığı felaket gericiliği güçlendirir (S.339). Liberal orta ile burjuva kesimi, Paris'teki "Haziran savaşı"ndan (S.333) beri, demokrat devrimcilerden çok eski "otorite ve hükümet" ile birleşmeye meyillidir.

Ekim 1848 - Mart 1849 anayasa görüşülür:

Meşrutiyet sorunu, kuvvetlerin diyet meclisi ile verasetle geçen imparatorluk arasında paylaştırılmasıyla karara bağlanır (Mart 1849 263'e karşı 267 oyla).

Federasyon sorununun çözümünde, eyaletler kollanarak merkezi otoriteye (dış politika, ordu, yasama) ağırlık verilir.

Ulus sorunu millet meclisini ikiye ayırır: **Büyük Almanya** - federalist akım ([Katolik] Habsburg Hanedanı idaresinde Avusturya'nın tamamıyla birlikte federal devlet; - üniter-demokratik akım (Avusturya'nın yalnızca Alman kesimini içeren cumhuriyet); - **Küçük Almanya** (Avusturya dahil edilmeden Prusya'nın [Protestan] hanedanı idaresinde ulus devlet) taraftarları.

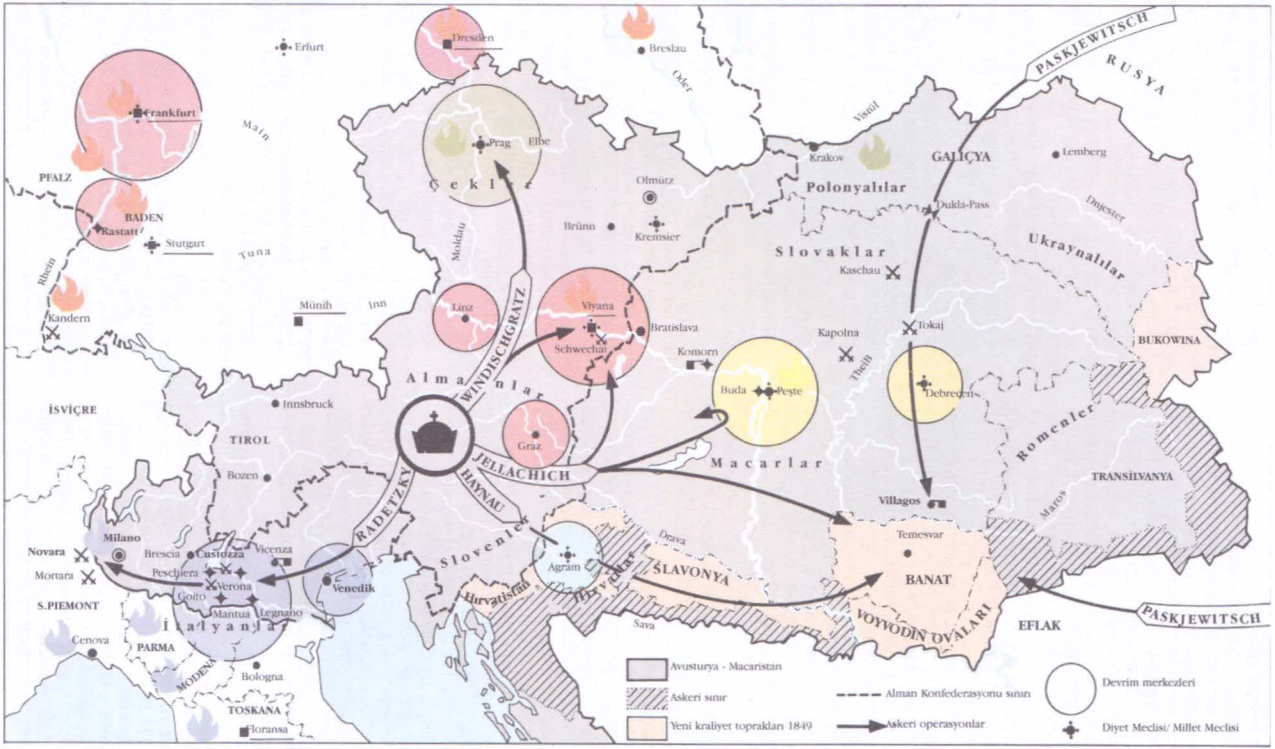

Avusturya - Macaristan İmparatorluğu 1848/49

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu (1848/49)

Mart 1848 Viyana'da ilk ayaklanma (öğrenciler, milis): METTERNICH İngiltere'ye kaçar. Devrilmesi imparatorluğun bütün kesimlerinde ayaklanmalara yol açar; sarayın anayasa vaadi genel olarak reddedilir.

Mayıs İkinci ayaklanma: Kurucu diyet meclisi toplanır; meclis serfliğin nihai olarak kaldırılmasını kararlaştırır (HANS KUDLICH, 1823-1917).

Ekim Macaristan'a karşı görevlendirilen ve isyan eden birlikler üçüncü ayaklanmayı başlatır: Savunma Bak. LATOUR öldürülür. Saray Olmütz'e kaçar; birlikler Viyana'yı tahliye ederler (AUERSPERG), buna rağmen Feldmareşal **Prens Alfred zu Windischgrätz** (1787-1862) milli muhafız alayının direncini kırar. Liderleri, ayrıca Paul Kilisesi'nin temsilcisi sıfatıyla ROBERT BLUM (S.335) kurşuna dizilirler. JOSEPH JELLACHICH (1801-59) Macar yardımcı birliklerini Schwechat yakınında mağlup eder.

Kasım Diyet meclisi Kremsier'e nakledilir. Yeni başbakan **Prens Felix zu Schwarzenberg** (1800-52),

Aralık aklen zayıf I. FERDINAND'ın, yeğeni **1848-1916 I. Franz Joseph** lehine tahttan feragat etmesini sağlar.

Mart 1849 Merkeziyetçi bir anayasa dayatılır. - Ordu ve Rus yardımı monarşiyi kurtarır.

Bohemya: Tarihçi **Frantisek Palacky** (1798-1876) başkanlığında

Haziran 1848 Prag'da yapılan **Slav Kongresi**, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içerisinde milli eşitliği savunur (Avusturya Slavcılığı). Çek hareketinin liderleri (PALACKY, RIEGER) Paskalya ayaklanmasına karşıdırlar; ayaklanmayı WINDISCHGRÄTZ bastırır.

Hırvatistan: Macaristan'ın baskısı karşısında Agram'daki diyet meclisi, Güney Slav imparatorluğu planından vazgeçer. JELLACHICH (JELAÇIC) Hırvatistan banı olarak atanır ve birliklerini monarşi lehine kullanır.

Yukarı İtalya: Piemonte vasıtasıyla milli kurtuluşu sağlamak amacıyla Milano ve Venedik'te mart ayaklanmaları.

Mart - Ağustos 1848 Avusturya'ya karşı "**Guerra Santa**" (S.333): Feldmareşal **Radetzky** (1766-1858) geri çekilir, ancak Custozza yakınında Kral KARL ALBERT'i yener (Temmuz), Milano'yu alır ve ateşkes yapar. - Venedik cumhuriyeti ilan eder ve **Daniele Manin**'i (1804-57) diktatörlüğe seçer.

Mart 1849 Mortara ve Novara'da yeni yenilgilerden sonra kral tahtı bırakır. **II. Victor Emanuel** [1849-78]

Ağustos Milano Barış Antlaşmasını imzalar; Venedik teslim olur. Avusturya Lombardo-Venezia'yı ve İtalya üzerinde hegemonyayı muhafaza eder.

Macaristan: İsyanlar milli hükümeti (Başbakan BATTHYÁNY), Palatin (vekil) Arşidük STEPHAN idaresinde Habsburg ile şahsi birlik kurmaya zorlar. Muhafazakârlar liberallere (EÖTVÖS, 1813-71; **Ludwig Kossuth**, 1802-94; **Franz Deák**, 1803-76) yenik düşerler: Serflik kaldırılır ve soylulara tanınan ayrıcalıklara son verilir; **Honvéd** (gönüllüler kıtası) kurulur.

Eylül 1848 Kraliyet Komiseri LAMBERG Peşte'de öldürülür. Viyana'nın diyet meclisini lağvetme talimatı uygulanmaz, I. FRANZ JOSEPH tanınmaz (Aralık). Dayatılan bir anayasa,

Nisan 1849 HABSBURGLAR'ın indirilmesine ve KOSSUTH'un naipliğe atanmasına yol açar. Milli azınlıklarla (Sırplar) mücadele edilir. Generaller GÖRGEY ile BEM Avusturya ordusunu geri püskürtürler.

Mayıs 1849 Varşova'da imparatorlar buluşması: Çar I. NIKOLAY yardım vaat eder. PASKJEWIÇ kumandasındaki iki Rus ordusu Macarları doğuda mağlup eder; Generaller HAYNAU ile JELAÇIC batıdan saldırırlar (Tamışvar). Özgürlükçü şair **Alexander Petöfi** (1823-49) şehit olur; KOSSUTH Türkiye'ye kaçar (1851'e kadar orada gözaltında kalır).

Ağustos Világos teslim olur (General GÖRGEY); Komorn kalesi ekime kadar direnir. - Avusturya cezalandırır (General HAYNAU): Macar özgürlük savaşçıları (BATTHYÁNY) kurşuna dizilir; BEM ile ANDRASSY (S.361) kurtulurlar. Macaristan askeri yönetime tabi 5 vilayete ayrılır.

Millet meclisinin sonu (1849)

SCHWARZENBERG, "geniş bir konfederasyon içerisinde daha dar kapsamlı bir federasyon" önerisini (GAGERN) reddeder ve Avusturya'nın tamamının konfederasyona alınmasını talep eder; bunun üzerine **Küçük Almanya** akımı galip gelir. 248'e karşı 290 oyla

Mart 1849 Prusya kralı verasetle geçen imparatorluğa seçilir. Ancak, IV. FRIEDRICH WILHELM kendisine sunulan ("devrimin leş kokusunu taşıyan") payeyi reddeder. - GAGERN istifa eder, Avusturyalı ve Prusyalı milletvekilleri azledilir; "Paul Kilisesi" lağvedilir; Stuttgart'ta güdük parlamento kurulur (Mayıs), haziranda ordu tarafından dağıtılır. -Ren kıyısında, Berlin'de, Dresden'de (RICH, WAGNER, BAKUNIN), özellikle de Baden ve Pfalz'da radikal **halk ayaklanmaları** olur. BADEN Grandükü Prusya'dan askeri birlik yardımı talep eder. "Peşrev prensi" WILHELM Baden birliklerini ve gönüllü kıtalarını mağlup eder. Rastatt kalesinin düşmesinden (Temmuz) sonra harp divanı kurularak toplu infazlar yapılır.

Aralık 1849 Arşidük JOHANN naiplikten ayrılır.

Sonuç: Yurttaşların devrimci radikalizmden duydukları korku, siyasi deneyim eksikliği, ordunun ve memurların otoriteye sadakati ve dış ülkelerin (Macaristan ve Schleswig-Holstein'da) müdahalesi nedenleriyle devrim başarısız kalır.

Etkileri: Birleşme yolundaki ulusal istek canlı kalmakla birlikte, siyasi açıdan hayal kırıklığına uğrayan burjuva ekonomiye yönelir (S.339); toplu göçler (aralarında CARL SCHURZ, KINKEL, FREILIGRATH, HECKER vardır; yalnızca Baden'dan 80 000 kişi göç eder) demokratik hareketi zayıf düşürür.

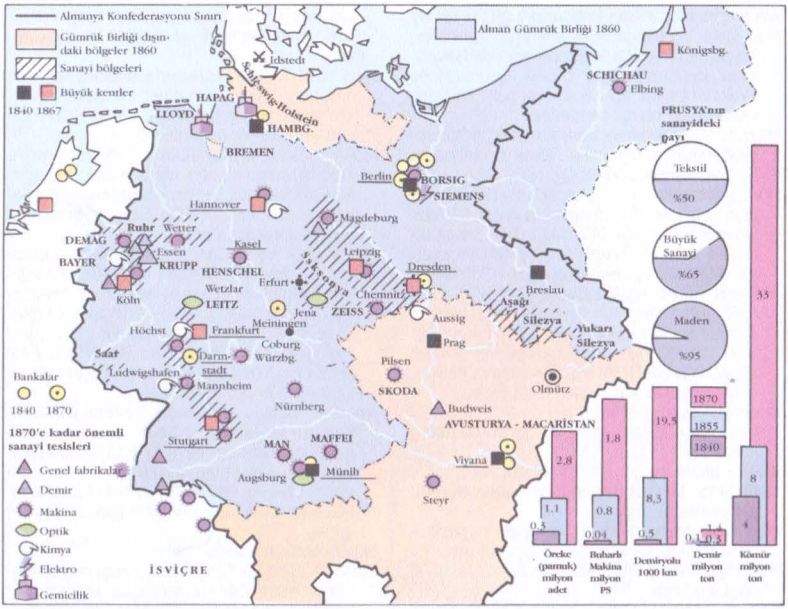

Almanya'nın sanayileşmesi 1840 - 1870

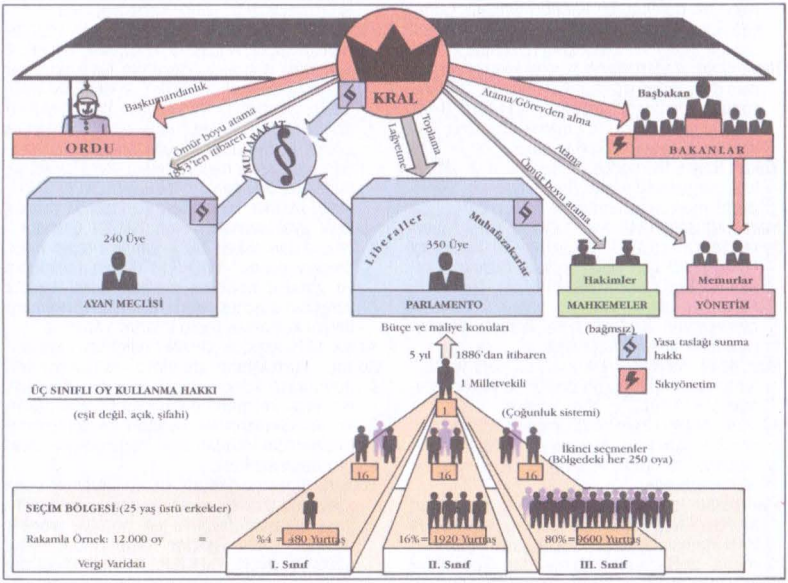

31 Ocak 1850 tarihli gözden geçirilmiş Prusya Anayasası

Prusya: Devrim ve birlik politikası (1848-50)

Mayıs 1848 Berlin'de millet meclisi: Çoğunluktaki sol (halkın egemenliği) ile saray arasındaki mücadele çerçevesinde, zümre ayrıcalıklarının ve kral otoritesinin korunması amacıyla **muhafazakâr parti** (GERLACH Kardeşler, BISMARCK) ortaya çıkar. - Viyana'nın zaptedilmesi (Ekim, S.337) gericiliği güçlendirir: Millet meclisi Brandenburg'a nakledilir ve General WRANGEL (1789-1877) tarafından dağıtılır.

Aralık 1848 Dayatılan anayasa: WALDECK'in liberal taslağı muhafazakâr görüşler doğrultusunda değiştirilir **(vergi durumuna göre üç sınıfa ayrılan seçim hakkı).**

Nisan 1849 İmparatorluk tacı reddedilir (S.337); kral milli sorunun çözümü amacıyla bir prensler birliği tasarlar.

1849 Saksonya ve Hannover ile Üç Kral İttifakı yapılır;

1850 Anayasayı görüşmek üzere Erfurt birlik parlamentosu kurulur. **Birlik politikasına** (v. RADOWITZ) karşı SCHWARZENBERG (S.337) aracı devletleri (Bavyera, Saksonya bunlar arasındadır) ikna eder.

Prusya birliklerinin Hessen seçici prensliğinden geçmesi konusunda Prusya ile Avusturya arasında anlaşmazlık çıkar. Hakem sıfatıyla Çar I. NIKOLAY (S.347) Avusturya lehine karar verir.

1850 Olmütz Antlaşması: Alman Konfederasyonu Frankfurt'ta Avusturya'nın liderliğinde yeniden tesis edilir.

Schleswig-Holstein: Danimarkalılar yeniden savaş açarlar (Şubat 1849); Prusya

1850 Berlin Barış Antlaşmasıyla dukalıklardan feragat eder. Bunun üzerine Danimarkalılar Idstedt yakınlarında Schleswig-Holstein'lılara karşı zafer kazanır.

1852 **Londra Protokolü:** Özerk dukalıklar Danimarka ile şahsi birlik kurarlar.

Gericilik dönemi (1850-62)

1850/51 Federal mecliste reform amacıyla Dresden konferansları yapılır: (Arşidük FRIEDRICH [1856-1907] yönetiminde liberal "örnek ülke") Baden gibi liberal devletlerin denetlenmesi amacıyla bir reaksiyon komitesi kurulur. Bağımsız bir "üçlü politika"yı izleyenler, Avusturya ile Prusya'nın yanı sıra, Saksonya (Başbakan BEUST) ile

1848-64 II. Maximilian (Başbakan V.D. PFORDTEN, 1811-80) yönetimindeki **Bavyera'dır.**

Ekonomi: Liberal büyük müteşebbisler, anonim ve komandit şirketler, madenciliği, demiryollarını ve makine sanayiini geliştirirler, banka, sigorta, ulaşım ve haberleşme sistemi, elektro ve optik sanayi genişletilir.

1847 Hapag, 1851 tahvil şirketi (D. HANSEMANN), 1853 Darmstadt Bankası, 1857 Kuzey Alman Lloyd şirketi kurulur. **Justus Liebig** (1803-73) tarafından geliştirilen yapay gübreleme yöntemiyle verim artırılır; sentetik boya üretimi (1856) büyük kimya sanayiinin temelini atar. -

1857 İlk ekonomik krize rağmen, (göç olduğu halde) fazla nüfus ekonomik genişlemeyi ilerletir; bundan en fazla Prusya kazanç sağlar (karşı. Grafik, S.338). - Ekonomi çevreleri siyasi kararlara daha fazla ölçüde katılmayı ve milli birliğin kurulmasını talep ederler. GUSTAV DROYSEN (1808-84), HEINRICH VON SYBEL (1817-85), THEODOR MOMMSEN (1817-1903) gibi kendilerini siyasete vermiş tarihçiler, şarkı, jimnastik ve atıcılık kulüpleri, Schiller'i Anma Törenleri (1859) ve münferit prensler ("Atıcılar Dükü" ERNST VON COBURG-GOTHA) yurtseverliği teşvik ederler. 1859'da kurulan, merkezi Coburg'da olan **Milli Dernek** (BENNIGSEN, SCHULZE-DELITZSCH), 1862'te Büyük Almanya'ya ilişkin eşini Avusturya ve Güney Almanya'daki **Reform Derneği**'nde bulur.

Prusya: Büyük toprak sahipleri, Protestan kilisesi ve memurlar, bakan MANTEUFFEL'in emniyet sistemini desteklerler.

1850 Yeni kurulan Kilise Yüksek Konseyi'ne (F.J. STAHL, S.318) 1854'te ilk öğretim tabi kılınır. Protestan kültür politikasına (RAUMER),

1852 Katolik parti grubu (REICHENSPERGER) karşı çıkar; parti 1859'dan itibaren **merkez** adını alır. - RUDOLF VON DELBRÜCK (1817-1903),

1852-54 gümrük birliği krizinde (Hannover vergi derneği dahil edilir; Avusturya Büyük Almanya gümrük politikası güder) Prusya'nın liderliğini kabul ettirir. - Buna karşılık dış politikada istikrar yoktur: Kamarilla (kralın saray partisi) ile Kreuzzeitung Partisi batılı güçlerin daha fazla izlenmesini önlerler. Federal meclis delegesi **Bismarck** (S.353), Avusturya başkanlık delegesiyle eşitliğini sağlamaya çalışır.

Avusturya: Hanedanlığın restorasyon zaferinden sonra

1851 anayasa iptal edilir; BACH'ın bakanlığı **neo saltçılık** uygular: Merkeziyetçi bürokrasi, Macaristan ve İtalya'da askeri dikta.

1855 konkordatum, eğitim, kültür ve evlilik hukuku üzerinde kilise denetimini garantiler. - Ticaret bakanı **Bruck** (1798-1860) başarılı bir ekonomi politikası uygular; gümrük politikası ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun ekonomik geriliği yüzünden akamete uğrar. - Sürekli mali krizler yaşanır, ordu zayıftır, liberaller ile azınlıklar muhalefet ederler; buna rağmen Almanya ve İtalya'da siyasi liderlik üzerinde hak iddia edilir.

1859 İtalya üzerindeki hegemonya (S.351) çöker; neo saltçılıktan vazgeçilir. Merkezi otorite, imparatorluğa bağlı ülkeler ve halklar arasındaki anlaşmazlıklar anayasanın oluşturulmasını zorlaştırır. Macarlar ile Almanlar, federalist

1860 Ekim fermanını reddederler. Başbakan SCHMERLING (1805-93)

1862 Şubat kararnamesini hazırlar: Yasama erki saray ile **Reichsrat** (senato ile parlamentodan oluşur) arasında paylaştırılır; Macarlar, Hırvatlar, Çekler ve Tirollüler Reichsrat'ı boykot ederler.

19.yy.da Yahudilerin eşitliği (münferit Alman devletlerinde kısmen 1871'den önce)

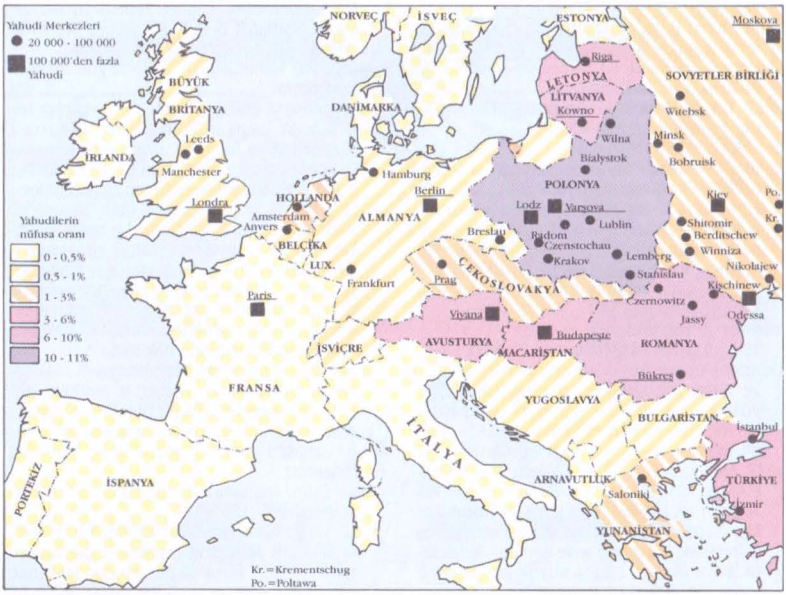

Avrupa'daki Yahudi nüfusu 1930

Yahudilerin Eşitliği

Yahudilerin, nüfusun göz yumulan ve kısıtlı haklara sahip kesimi olmaktan çıkarılarak eşit yurttaşlar haline getirilişini hazırlayan unsurlar, Kuzey Amerika'nın İngiliz kolonilerinde Püritenlerin Eski Ahit'e sıkı sıkıya bağlı yaşam biçimi ile aydınlanmadır (S.257).

Yahudilerin eşit kılınmasının Almanya'daki düşünsel öncüleri: GOTTHOLD EPHRAIM LESSING ('Yahudiler' [1749], 'Bilge Nathan' [1779], karşıl. S.257); ayrıca, 'Yahudilerin Medeni Konumunun Düzeltilmesi Üzerine' (1781) adlı kitabında, Yahudilere isnat edilen kusurların nedeninin haklardan yoksun bırakılmaları olduğunu ve eşit haklar tanınmasının Yahudileri iyi yurttaşlar haline getireceği tezini savunan askeri hâkim CHRISTIAN W. DOHM ve 'Kudüs ya da Dini Güç ve Yahudilik Üzerine' (1783) adlı incelemesinde, Yahudi dininin tinsel içeriği (dogmadan arınmış akılcı din) ile, vahiye (Sina Dağı'nda yasaların ilan edilmesi: doğal temel) dayanan belirli emir ve yasaların timsali olarak Yahudilik arasında ayırım yapan MOSES MENDELSSOHN (S.257).

Yahudilere eşit haklar tanınması, 'Virginia Bill of Rights' (S.293) ve 'Déclarations de droits de l'homme et du citoyen' (S.297) ile başlar.

1791 Fransız millet meclisi tarafından, yurttaşlık yemini eden Yahudilere yurttaşlık hakkının tanınması bu sürecin doruk noktasını teşkil eder: Yahudi dini mezhep olarak tanınır, Yahudiler "ulus" özelliklerini kaybederler.

1807 I. NAPOLYON tarafından, Yahudilere ilişkin en yüksek resmi otorite olan "büyük Synedrion"un kurulması sürece darbe vurur: Özerklik yoktur, aksine merkeziyetçi bir düzen yaratılır.

1808 fermanı ('Décret infâme'), Yahudilerin Fransız topraklarında serbest dolaşımını yeniden kısıtlar (ferman Bourbonlar tarafından kaldırılır).

Batı Avrupa'da Yahudilere 19. yy.da birkaç istisna dışında tam eşitlik (Portekiz'de ancak 1910 yılında) tanınır.

Doğu Avrupa'da (Polonya ve Rusya) Yahudi nüfusa çoğunlukla baskı yapılır (pogromlar), Rusya'da tarımda çalışmaları yasaklanır ve eğitim özgürlükleri kısıtlanır.

Güneydoğu Avrupa'da Romanya ve Türkiye dışında hoşgörü hâkimdir. 1917'de Yahudilere Sovyetler Birliği'nde, sonraları yeni Doğu Avrupa devletlerinde eşit haklar tanınır. Görünürdeki gettonun kaldırılmasını, **asimilasyonda** (gelenekten koparak içinde yaşanılan toplumun kültürel değerlerinin benimsenmesi) ve **reform hareketinde** (dini liberalizm) ifadesini bulan manevi gettonun kaldırılması izler.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Avrupalı liberal Yahudilerin, Rusya'nın eskiden Batılı kesimindeki Yahudilerle teması, Yahudiliğin geleneksel biçiminin yeniden bilincine varılmasını beraberinde getirir (MARTIN BUBER, 1878-1965); FRANZ ROSENZWEIG, 1886-1929).

Antisemitizm

Antisemitizm, Samîlere değil, Yahudilere karşı olup, dini, siyasi ve ekonomik nedenlere dayanır (S.155).

19. yy.da buna **ırkçı antisemitizm** eklenir. Öncüleri: İnsan ırklarının eşitsizliğine ilişkin ('Essay sur l'inégalité des races humaines', 1853-55) eserinde, "ari" ırkın üstünlüğünü savunan ve dünya tarihini ırkçı açıdan yorumlayan Fransız Kont GOBINEAU (S.343) ve H. ST. CHAMBERLAIN (S.343). Yaratıcılıktan yoksun taklitçilerinde ayrıca ari= Germen= Alman eşitlemesi ortaya çıkar.

Irk (öncelikle zoolojik bir kavramdır) öğretisi ve DARWIN'in saptırılmış öğretisinden kaynaklanan Sosyal Darwincilik (S.342) görüşleri, Almanya'da "Üçüncü Reich" döneminde biyolojik doğalcılığın temellerini oluşturur.

Siyonizm

Rusya'daki pogromların (1881/82) etkisiyle Odessa'lı doktor LEO PINSKER 'Kendi kendine eşitlik' (1882) adlı yazısında zor durumdaki Yahudiler için bir yurt talep eder. 1882'den sonra kurulan ve PINSKER'in katıldığı **"Chowewe Zion"** (Siyon'u Sevenler) dernekleri, Filistin'in Yahudiler tarafından kolonileştirilmesine çalışırlar. Fransa'daki "Dreyfus Davası"nın (1894'ten itibaren, S.383) etkisiyle

Theodor Herzl (1860-1904) 'Yahudi Devleti'ni (1896) yazar ve doğudaki Yahudilerden bağımsız olarak **Siyonist Hareketi** kurar. Yahudi meselesi, Yahudiler tarafından çözülmesi gereken milli mesele olur.

Basel'daki ilk siyonist dünya kongresinde (1897) sıkı bir siyasi örgütlenme sağlanır ve **Basel Programı'nda** siyonizmin hedefi, "Yahudi halkı için Filistin'de resmi-hukuki güvencesi olan bir yurt yaratmak" olarak açıklanır.

Kültürel siyonizmin amacı, siyaset, kolonileştirme ve kültür alanlarında ayrıntılara inen zahmetli çalışmalarla Filistin'i manevi merkez haline getirmektir; Siyasi siyonizmin aksine, devletin gerçekleşmesini bekleyebilecek durumdadır. CHAIM WEIZMANN (1874-1952) her iki siyonist akımın sentezini sağlamaya çalışır. Uygulamada bu sentez, Yafa'da siyonist Filistin Dairesinin (1907) ve İbrani üniversitesinin (1918) kurulmasıyla gerçekleşir.

Siyonist harekete tepki olarak,

1905 'Siyon Bilgelerinin Protokolleri' yayımlanır. Moskova'da çıkan sahtesi antisemitizmi güçlendirir.

1917 **Lord Balfour Yahudilere Filistin'de milli bir yurt** (S.536) **vaat eder.**

19. yy.da Avrupa'da düşünsel durum

Genel etik değerleri yadsıyan ve bilgiyi, araştırmanın veya tarihsel durumun (tarihçilik, S.319) aşamasına, bireysel duruma, topluma veya ait olunan sınıfa bağlı kılan bir ilişkincilik, ilerlemeye ve (fen) bilimine duyulan yaygın inanca uygun düşer. Bilimsel tutum (önyargıdan arınmış eleştirel düşünce, yöntemli disiplin), yetkin insanın ideali (düşünsel liberalizm) olarak görülür; bilimsel sonuçlar veya kuramlar, dinin yerini alma iddiasında bulunan dünya görüşlerinin (ideolojiler) içeriği haline getirilirler.

Olguculuk: Auguste Comte'a (1798-1857) göre ilerleme "üç hal yasası"nı izler: İlahiyatla ilgili halde dünya doğaüstü, felsefi halde soyut fikirlerin ve güçlerin yardımıyla yorumlanır. Olguların yasalara toplanması ancak pozitif halde başarılır. Bilginler ve sanayiciler, dünyayı yönlendirmek amacıyla bilimsel kuram ve uygulamayı birleştirirler (önceden tahmin etmek için bilmek, önlemek için önceden tahmin etmek).

'Cours de philosophie positive' (1830-42), her disiplinin bir öncekinin üzerine inşa edildiği bir bilim sistemi getirir: Matematik - astronomi - fizik - kimya - biyoloji - sosyoloji.

> "Sosyal mühendisler", kendisini konu alan bir insanlık dini vasıtasıyla topluma mutlu bir yaşamı garanti edebilirler.

Öğreti, MILL ve SPENCER'ı (S.318) da etkiler; H. THOMAS BUCKLE (1821-62) gerçekleri araştırarak tarihin kesin yasalarını arar, H. TAINE (1828-93) ortam teorisinin temelini atar; E. RENAN (1823-92) 'İsa'nın Yaşamı'nı (1863) insani-doğalcı açıdan betimler. Almanya'da D.F. Strauss (1808-74) 'İsa'nın Yaşamı' (1835) eserinde İncil'de anlatılanları mit olarak değerlendirir; B. BAUER (1809-82) İsa'nın tarihi varlığını yadsır; Ludwig Feuerbach (1804-72) 'Hıristiyanlığın Özü' (1841) eserinde, dinin insanın yanılsaması olduğunu ileri sürer; insanın fikirleri yalnızca gerçekliğin yansımasıdır ve ölümsüzlüğünü yalnızca eserleri veya çocukları sağlar.

Maddecilik: LUDWIG BÜCHNER (1824-99), bütün olguların 'Kuvvet ve Madde"ye (1855) dayandığı şeklindeki kaba inancı formüle eder; MOLESCHOTT (1822-93) düşünceyi kimyevi süreçlere dayandırır. - En büyük önemi, Karl Marx'ın, (1818-83) 'Ekonomi Politiğin Eleştirisi'nde (1859) ana hatlarıyla belirttiği tarihsel maddeciliği kazanır: Tarih kesin yasalara göre seyreder (gerekircilik). "İdeolojik üstyapı" (bilinç = sanat, bilim, din, hukuk, devlet), insanın ve tarihin "altyapısı"na (varlık = ekonomik ve sosyal koşullar) bağlıdır. Taban içerisinde eytişimsel olarak (karşl. HEGEL, S.319) üretici güçler (aletler, insani iş becerisi) ve üretim koşulları gelişir. Mülk edinme ve işbölümü üretimde ilerlemeyi sağlamakla birlikte aynı zamanda insanı işine veya kendisine yabancılaştırır. Sınıf kavgaları tarihi ileri götürür ve kaçınılmaz olarak, tabandaki gerilimleri dengeleyen, üstyapıyı değiştiren ve nitelik olarak daha değerli bir dönemi başlatan devrimlere yol açarlar. Tarih ilk komünizmden, insanın sömürülmesinin ve kendisine yabancılaşmasının ortadan kalkmış olacağı (karşl. S.345) sınıfsız nihai komünizme uzanır.

Evrimcilik: LAMARCK'a (1744-1829) göre çevreye uyum ve kazanılan özelliklerin kalıtımı, biyolojik gelişmenin etmenleridir. Charles Darwin (1809-82) 'Doğal Ayıklanma Yoluyla Türlerin Meydana Gelişi'ne (1859) ilişkin eserinde evrim kuramını genişletir. 1831-36 arasında Pasifik'te topladığı malzemeye dayanarak, değişimi, soyaçekimi ve soyun çoğalmasını gelişme ilkeleri olarak kavrar. Bu durum, "yaşama kavgası" çerçevesinde, hiçbir teleolojiye (planlanmış ereğe) tabi olmayan daha güçlü, yaşamaya daha muktedir örneklerin ve türlerin ayıklanmasına yol açar. - ERNST HAECKEL (1834-1919) kuramın yayılmasına katkıda bulunur; 'Doğal Yaratılış Tarihi' (1868) adlı eseri, her türlü yaşamı "biyogenetik temel yasa" üzerinden bir ilk nedene dayandırır. 'Dünyanın Bilmeceleri' (1899) biyolojik birciliği genelleştirerek, (Sosyal-) Darwincilik biçiminde toplumu ve siyaseti etkileyen maddeci bir dünya görüşü haline getirir.

Dönemin eleştirmenleri: Tarihçi Tocqueville'in (1805-59) eşitlikçi kitle demokrasilerinin içerdiği tehlikelere ilişkin düşünceleri ilerlemeye duyulan inançtan etkilenmez; kültür tarihçisi Jacob Burckhardt (1818-97) bu demokrasileri yeni bir medeniyet barbarlığının arazları olarak değerlendirir. - Danimarkalı ilahiyatçı Sören Kierkegaard (1813-55) Hıristiyanlığın gösterdiği uyuma saldırır ve hiçbir ödün verilmeden din şehitliğine varıncaya kadar iman edilmesini talep eder. Diyalektik teoloji ile varoluş felsefesi onun fikirlerinden yararlanır. - Friedrich Nietzsche (1844-1900, karşl. S.319), 'Zamansız Düşünceler"de (1873-76) manevi krizi ve kültür yozlaşmasını, köklü olduğu kadar dahiyane biçimde ortaya koyar. Kini, ("insanlığın yüzkarası") Hıristiyanlığı, "Hıristiyanlığa özgü köle ahlakı" biyolojik güçsüzleri, "kültürlü dar kafalıları" ve doygun burjuvayı hedef alır. Nietzsche'nin uyarısına değil, yaşam felsefesine kulak verilir; bu felsefe yaşamın "anlamsızlığı"nın, kötümserliğin ve yokçuluğun karşısına, "Güçlülük İradesi"nin ve 'İyi ile Kötünün Ötesinde' (1886) bir ahlakın timsali olarak 'Zerdüşt'teki (1883-85) insanüstünü koyar.

Bilimsel ve Teknik İlerleme

Bilimsel araştırmalar ile sonuçlarının teknik yönden değerlendirilmesi, birbirini etkiler.

Fizik:

1808 Işığın polarılması	MALUS
1815 Işığın dalga kuramı	FRESNELL
1827 Ohm yasası	OHM
1831 Elektro indüksiyon yasası	FARADAY
1833 Elektroliz	FARADAY
1859 Spektral analiz	KIRCHHOFF/BUNSEN
1888 Elektromanyetik dalgalar	HERTZ
1895 Röntgen ışınları	RÖNTGEN
1895 Elektron kuramı	LORENTZ
1896 Uranyum ışınları	BECQUEREL
1900 Kuvanta kuramı	PLANCK
1903 Radyoaktivite	RUTHERFORD
1905 Görecelik kuramı	EİNSTEIN
1911 Atom modeli	RUTHERFORD
1913 Atom modeli	BOHR

Biyoloji:

1841 Sperm	KÖLLIKER
1842 Yumurtanın aylık olgunlaş.	BISCHOFF
1852 Hücre bölünmesi	REMAK
1865 ve dev. Kalıtım kuralları	MENDEL
1901 Mutasyon öğretisi	DE VRIES
1904 Kromozomlar	BOVERI

Kimya:

1818 Atom ağırlıkları	BERZELIUS
1828 Üre sentezi	WÖHLER
1831 Elementar analiz	LIEBIG
1833 Kömürden fenol, anilin	RUNGE
1841 Tarım kimyası	LIEBIG
1856 Anilin boyası	PERLIN
1865 Benzen halkası	KEKULÉ
1869 Periyodik sistem	MEYER/MENDELEYEV
1878 Çivit sentezi	BAYER
1898 Radyum	CURIE
1909 Sentetik kauçuk	HOFMANN
1913 Amonyak sentezi	HABER/BOSCH

Tıp:

1846 Eterle narkoz	MORTON
1848 Apandisit ameliyatı	HAUCOCK
1858 Hücre patolojisi	VİRCHOW
1861 Loğusa humması	SEMMELWEİS
1867 Antiseptik yara tedavisi	LISTER
1882 Tüberküloz basili	KOCH
1883 ve dev. Difteri basili	KREBS/LÖFFLER
1885 Asepsi	BERGMANN
1893 Difteri serumu	BEHRING
1894 Veba mikrobu	KITASATO
1909 Frengi ilacı Salvarsan	EHRLICH/HATA

Ulaşım tekniği:

1834 Elektromotor	JACOBI
1867 Dinamo makinesi	SIEMENS
1876 Dört zamanı motor	OTTO
1879 Elektrikli lokomotif	SIEMENS
1884 Benzin motoru	DAIMLER/MAYBACH
1885 Motorlu taşıt	DAIMLER/BENZ
1897 Dizel motor	DIESEL
1900 Hava gemisi	ZEPPELİN
1903 Motorlu uçuş	WRIGHT KARDEŞLER

Haberleşme tekniği:

1837 Yazıcı telgraf	MORSE
1861 Reis telefonu	REIS
1876 Telefon	BELL/GRAY
1877 Gramofon	EDISON
1897 Telsiz telgraf	MARCONI
1902 Fototelgraf	KORN

Baskı tekniği

1812 Hızlı baskı	KOENIG/BAUER
1881 Ototipi	MEISENBACH
1884 Dizgi makinesi	MERGENTHALER

Optik/Fotoğrafçılık:

1839 Fotoğraf	DAGUERRE
1871 Bromürlü gümüş plak	MADDOX/EASTMAN
1895 Sinema makinesi	LUMİÈRE

Savaş tekniği:

1835 Revolver	COLT
1836 İğneli tüfek	DREYSE
1850 Denizaltı	BAUER
1866 Torpil	WHITEHEAD
1867 Dinamit	NOBEL
1883 Makineli tüfek	MAXIM
1911 Tank (zırhlı)	BURSTYN

Teknik yöntem:

1867 Çelikli beton	MONIER
1885 Lehimsiz borular	MANNESMANN
1907 Beton dökme	EDISON

Yeni bilimler hâkim düşünce akımlarına bağlı olarak gelişir.

Sosyoloji: SPENCER'ın (S.318) toplumu organizma olarak görmesine karşılık, Kont GOBINEAU (1816-82) ile H. ST. CHAMBERLAIN (1855-1927) **ırk kavgasını**, KARL MARX ile okulu ise **sınıf kavgasını** toplumun itici güçleri olarak görürler. Bilim olarak sosyolojiyi geliştirenler: LORENZ VON STEIN (1815-90), FERD. TÖNNIES (1855-1936), ÉMILE DURKHEIM (1858-1917) v.d.; **Max** Weber (1864-1920), sosyolojinin temel yapılarını "ideal tipe ilişkin kavramlar" yardımıyla kavramaya çalışır.

Psikoloji: JOH. FRIEDRICH HERBART (1776-1841), bilimsel yöntemler getirerek "fizikruhbilim"in yolunu açar; bunun temsilcileri GUSTAV THEODOR FECHNER (1801-87), HERMANN VON HELMHOLTZ (1821-94) v.d. olup, WILH. WUNDT (1832-1920) ve THÉODULE RIBOT (1839-1916) tarafından genişletilerek "deneysel" psikoloji kurulur. **Wilh. Dilthey** (1833-1911) açıklayıcı psikolojinin karşısına kavrayan psikolojiyi koyar. İrabilimi LUDWIG KLAGES (1872-1956) yeniler; **Gustave Le** Bon (1841-1931) kitle psikolojisini inceler. **Sigm.** Freud'un (1856-1939) psikoanalizi çığır açar.

İlahiyat: FERD. CHRISTIAN BAUR (1792-1860) ile Tübingen Okulu, İncili tarihsel-eleştirel yöntemlerle araştırırlar. ALBRECHT RITSCHL (1822-89) bu araştırmayı sürdürmekle beraber, dinin özgünlüğünü vurgular. ADOLF VON HARNACK (1851-1930), 'Hıristiyanlığın Özü'nde (1900) İsa'nın dinini eski kilise dogmasından ayırır. - Katolik kilisesi ile Protestan Ortodoksluk liberal ilahiyata karşı kendini savunur; X. PIUS 1910'da ruhban sınıfına "antimodernist yemini"ni etme yükümlülüğünü getirir. Dışta misyonerlik hız kazanmakla birlikte, Avrupa'da kiliseye yabancılaşma başlar. - 1878'de WILLIAM BOOTH tarafından kurulan **Selamet Ordusu** modern mesaj biçimleri arar.

19. yy.da sosyalizm

Liberalizm ve kapitalizme karşı bir hareket olarak gelişen sosyalizm (Lat. socius; yoldaş; 1832'de Fransa'da ortaya çıkan bir kavram olup, 20. yy.ın başlarına kadar komünizmle eş anlamlıydı), adil bir mülkiyet ve toplum düzeni, sosyal bakımdan zayıf sınıflar (**proletarya**) da dahil herkese eşit haklar ve refah, genel barış ve halkların uzlaşmasını sağlamayı amaçlar. Bu hedeflere, **sosyal reformlar, sınıf kavgası** veya devrimler vasıtasıyla ulaşılması öngörülür. - 19. yy.dan önce sosyalist düşünceler, MORUS'un (S.212), CAMPANELLA'nın (S.256), HARRINGTON'un ('Oceana', 1656), MORELLI v.d.nin **ütopyalarında** yer alır.

Ütopik (ilk) sosyalizm: Toplumsal eleştiri içeren ideal görüşler tasarlar ve bunların varlıklılaran idrak ve vicdanına seslenme yoluyla gerçekleşmesini ümit eder. ETIENNE CABET (1788-1856) ile WILHELM WEITLING (1808-71), **Babeuf**'ün (S.299) Fransız Devrimi sırasında şiddet yoluyla yerleştirmek istediği şekilde bir komünist düzen için taraftar toplamaya çalışırlar. - **Kont Claude Henri de Saint Simon** (1760-1825) -COMTE (S.342) gibi-, ekonomik ilerlemeyi tarihin itici gücü olarak görür; sanayileşme, kapitalizm ve emek, yeni bir dini düşünce ile teşvik edilmeli ve teknokrasiye dayalı olarak organize edilmelidir. Sosyal sorun, "avareler"in (soylular, askerler, rahipler), "Producteur"lerin (müteşebbisler, işçiler, köylüler, bilginler, sanatçılar) çevresine entegre edilmesindedir.
SAINT SIMON'un öğrencileri ENFANTIN ile BAZARD, miras hukukunun kaldırılmasıyla sermayenin devletleşeceğini ümit ederler. Mallar, beceri ve toplum yararına hizmet esas alınarak dağıtılmalı, dünyevi bir din insanlara rehberlik etmeli ve onları eğitmelidir. - **Charles Fourier** (1772-1837), falansterler: tarımsal ve sınai tesisleri olan gönüllü kooperatifler-vasıtasıyla emeğin zorlamadan ve sömürüden kurtarılacağına inanır. - **Lois Blanc**'a (S.327) göre emekten tam verim alınması, "üretici toplulukları" (milli atölyeler, S.333) ile garanti edilir. Bu atölyelerde işçiler demokratik özerk yönetimle üretim ve kâr üzerinde tasarruf ederler; kâr temettü, sosyal yardım harcamaları ve yatırımlara paylaştırılır. - **Moses Hess** (1812-75), proletaryayı geleceğin gücü olarak gören ilk kişidir.

Anarşizm (Yun. başsızcılık): MAX STIRNER (1806-56) ile **Pierre Joseph Proudhon** (1809-65), her türlü zorlayıcı düzenin (devlet, yasalar) barışçıl araçlarla ortadan kaldırılmasından, kooperatiflere ve sosyal adalete dayalı adil bir birlikte yaşam (mütüalizm) bekler. PROUDHON için, emek sarfetmeksizin veya sömürü yoluyla edinilmiş "mülkiyet hırsızlıktır". - **Bakunin** (S.391) suikastlerle, **Georges Sorel** (1847-1922) ise seçkin proleterlerin "doğrudan eylemleri" (genel grev) ile anarşiyi sağlamak ister.

Bilimsel sosyalizm: 'Komünist Manifesto'da (1847) **Karl Marx** (başyapıtı: 'Kapital', 1867 ve dev.) ile **Friedrich Engels** (1820-95), **tarihsel maddeciliğin** (S.342) ilkelerini ekonomi ve topluma etkileriyle birlikte açıklarlar ve kapitalizmin gelişimine esas teşkil eden yapısal yasaları gösterirler: Ücretli emekçinin sömürülmesi, üretim araçları sahibine bir **artıkdeğer** (kâr) getirir, bu değer sermayesinin **birikimine** yol açar ve teknik-sınai ilerlemeyi sağlar. Ancak bu ilerleme şu etkileri doğurur: 1. "sanayiinin yedek ordusu"nu takviye edecek, ücretlerin daha fazla aşağıya çekilmesine yol açacak ve genel **fakirleşmeyi** teşvik edecek yeni işçiler gelmesi; 2. rekabet kavgası nedeniyle kapitalistlerin azalması, sınıf bilinci geliştiren proletaryanın büyümesi ve buna bağlı olarak, 3. **sermaye toplaşması** (tekelleşme); 4. kâr oranını artırma amacından veya azalan alım gücünden (sefalete düşme) kaynaklanan **üretim fazlasına bağlı krizler**. İç çelişkiler kapitalist sistemi sosyalist **devrime**: "Gasıpların malının gasp edilmesi" ile **proletaryanın diktasına**- sürükler. Üretim araçlarının devletleştirilmesi (**sosyalleştirme**) sınıf farklarını ortadan kaldırır; üretimin üreticiler tarafından planlanması ve tevzii, **komünizmin** nihai aşamasında adalet, özgürlük ve insaniyeti garantiler.
Önemi: Marxçılık, kiliselerden uzaklaşan işçi kitlelerinin "kaim dini" ve sosyalist partilerin (S.379) siyasi ideolojisi olur; "Lumpen prolet"i, özgüvenli "proleter"e dönüştürür.

Hıristiyan sosyalizmi: Sosyalist kuramları izleyerek özellikle İngiltere'de **Maurice** (1805-72) gibi ilahiyatçılar ile **Kingsley** (1819-75), CARLYLE (S.381) v.d. gibi yazarlar, kitlelerin sefaletten kurtarılmasında yardımcı olmaları yolunda varlıklılara çağrıda bulunurlar. Hıristiyan-sosyalist düşüncelerin temsilcileri: Fransa'da LAMENNAIS (S.319) ile LEROUX (1791-1871), Almanya'da **Adolf Wagner** (1835-1917), STOECKER (S.355), FRIEDRICH NAUMANN (S.388). - XIII. LEO'nun [1878-1903] sosyal içerikli fermanı **'Rerum novarum'**da (1891) bağlayıcı olarak kaydedilen **Katolik sosyal öğretisi**, özel mülkiyet edinme, **dayanışma** (birinin herkese, herkesin birine karşı sorumluluğu) ve **subsidiarite** (bireyin sosyal bakımdan zor durumda olması halinde büyük toplulukların veya devletin katkısıyla özel girişim) haklarını vurgular. - Mainz Piskoposu **Wilh. Emanuel Freiherr von Ketteler** (1811-77) Hıristiyan sorumluluğundan hareketle devletin sosyal reformlar yapmasını savunur. - **Gustav von Schmoller** (1838-1917) etrafında toplanan, doktrinsiz liberal milli iktisatçılardan oluşan **nazari sosyalistler** de devletin müdahalesini talep ederler; görüşleri Cenevreli SISMONDI'nin (1773-1841), **Karl Rodbertus**'un (1805-75) sosyalist devletçi fikirlerinin ve LORENZ VON STEIN'ın (S.343) sosyal krallık öğretisinin uzantısıdır.

İşçi hareketinin ilk dönemleri

Üretim araçlarına sahip olmayınca, liberal sanayi ekonomisinde işçi sınıfı ("dördüncü zümre") emeğini satmaya (ücretli iş) muhtaçtır ve sosyal bakımdan zayıf kesim olarak sömürülür (sosyal mesele). Maddi güvencenin olmayışı ile fakirleşme, dayanışma duygusunu uyandırır. İşçiler, siyasi ve ekonomik gücü ele geçirme ("Birlik olunca zayıflar da güçlüdür!") mücadelesini yürütmek üzere birleşirler (MARX: "Bütün ülkelerin proleterleri, birleşin!"). İşçi hareketinin biçimlerini ve kuvvetini, sanayi ülkelerinin yapısı ve gelişmişlik düzeyi belirler. İngiltere başı çeker (S.321).

Sendikalar (İng.: Trade Unions, Frz.: Syndicats): Mesleklere göre sınıflandırılmış yerel işçi veya esnaf dernekleri, ekonomik araçlar (görüşmeler, grevler) kullanarak, ücretlere (tarife), çalışma süresine ve iş güvencesine ilişkin toplu iş sözleşmeleriyle daha iyi çalışma ve ücret koşulları elde etmeye çalışırlar. - Acil durumlar için yardım sandıkları ve işçilerin meslek içi eğitimlerini sağlayan dernekler kurulur. Demek kurma hakkının mücadeleyle -1824 İngiltere'de, 1864 Fransa'da, 1869 Almanya'da- elde edilmesiyle sendika yasağı ortadan kalkar: Sendikalar gelişerek bölgesel ve milli merkezi federasyonlar haline gelirler ve yy.ın sonundan itibaren devlet ve müteşebbis tarafından sosyal muhatap olarak tanınırlar. Sanayi işçilerini örnek alarak sözleşmeliler, memurlar, tarım işçileri ve fason çalışanlar örgütlenirler.

Kooperatifler: Robert Owen (1771-1858) büyük işletmelerin rekabetine karşı kendine yardım kurumlarını teşvik eder; New Lanark'taki örnek işletmesinde çığır açan sosyal reformlar gerçekleştirir (10½ saatlik işgünü, hastalık ve yaşlılık sigortası). Komünist üretici kooperatifleri deneyleri (1825-29 New Harmony/ABD) akamete uğrar; aynı şekilde Fransa'da falansterler (S.344) ve milli atölyeler (S.333) gerçekleştirme yolunda, ayrıca 1844'ten itibaren Amerikan gruplarınca da yapılan girişimler de başarısız kalır. - Buna karşılık, OWEN'ın fikirlerine uygun olarak 1844'ten itibaren kurulan düşük fiyatlı (aracılar dışlanır), indirim yapan ve temettü dağıtan tüketici dernekleri (S.326) gelişerek ekonominin bir unsuru olur; Lasalle (S.378) sosyal meselenin çözümünü üretici kooperatiflerden beklediği için bunların Almanya'da yayılmaları zaman alır. Lasalle, ticari kooperatiflerin (zanaatkârlara yönelik alım, satım, avans ödeme dernekleri) kurucusu liberal Hermann Schulze-Delitzsch (1808-93) ve köylülere yönelik kooperatif yardımını (1854'ten itibaren tohum, makine v.s. finansmanı amacıyla tasarruf ve kredi sandıkları) teşvik eden Friedrich Wilh. Raiffeisen (1818-88) ile mücadele eder.

Etkileri: Federasyonlar ve ileri gelenleri, federasyon demokrasisi içerisinde, (devlete ve yasamaya yönelik) "pressure groups" lehine kendi inisiyatifinden feragat eden bireyin çıkarlarını giderek daha fazla temsil ederler.

Kiliselerin sosyal etkinliği

İngiltere: Hıristiyan sosyalizmi (S.344) ve Oxford Hareketi ("Ritualizm": EDWARD PUSEY, 1800-82), "Pazar günleriyle sınırlı Hıristiyanlığı" değiştirirler. (Rahibelerin çalıştığı) bakım tarikatları kurulur.

1844 Hıristiyan Gençlik Dernekleri (YMCA) fakir semtlerde çalışırlar. İşçi yurtları kurulur. Londra'nın doğusunda

1865'ten itibaren William Booth (1829-1912, S.343) etkindir.

Almanya: THEODOR FLIEDNER (1800-64) Kaiserswerth'de ilk Protestan hemşireler kurumunu (1836), Johann Hinrich Wichern (1808-81) başıboş sefil durumdaki gençler için bir yurt (Rauhes Haus, 1833) ile yardıma muhtaçlara hizmet eden rahipler için bir ev (1843) açar. İkisi birlikte

1848/9 gençlere, yaşlılara, hastalara, tehlikeye maruz kalanlara yardıma yönelik iç misyonu kurarlar. Friedrich von Bodelschwingh (1831-1910)

1872 Bethel kurumlarını (hasta bakımı, muhtaçlara yardım, işçi kolonileri) üstlenir.

1877 Merkezi Sosyal Reform Derneği (WAGNER, S.344) kurulur, STOECKER (S.355) tarafından 1890'da Protestan Sosyal Kongresi bünyesinde devam ettirilir. 1882'den itibaren Protestan işçi dernekleri kurulur. XIII. LEO (S.344),

1884 Katolik işçi derneklerinin kurulmasında

1846 ve dev. rahip Adolf Kolping'in (1813-65) Katolik kalfa derneklerinin örnek alınmasını tavsiye eder

Devletin sosyal politikası

İngiltere: Tekstil sanayiindeki sosyal bozukluklar, liberalizmin (S.321) klasik ülkesini koruyucu yasalar çıkarmaya zorlar:

1833 1. Fabrika Yasası (S.326); 1842 kadınların yer altı maden ocaklarında çalışması yasaklanır; 1847 kadınlara ve gençlere 10 saatlik işgünü getirilir (1850'den itibaren genel olarak uygulanır).

Fransa, sosyal politikada Avrupa'da başı çeker: 1813 Madenlerde çocukların çalıştırılması yasaklanır.

Prusya: 1828'den itibaren askeri makamlar, (acemi erlerin sağlıkları konusunda duydukları endişeyle) koruyucu yasalar çıkarılması için girişimde bulunurlar.

1839 Çocukların çalıştırılması yasaklanır, önceleri 9 yaşın, 1854'ten itibaren 12 yaşın altındaki çocukları kapsar.

Almanya: Sosyal yasalarda 1871'den sonra önde gelir.

1872 Nazari Sosyalistlerin (S.344) Sosyal Politika Derneği; dernek, merkezin (VON HERTLING, F. HITZE) ve Hıristiyan Sosyal Hareketin sosyal politikasıyla birlikte

1883 ve dev. Sosyal sigorta yasalarını (S.355) etkiler - 1894'ten itibaren Fransa, 1908'den itibaren İngiltere (S.382) benzer yasalar çıkarırlar.

1891 Ticaret Bakanı HANS FREIHERR VON BERLEPSCH (1843-1926) koruyucu yasaları sürdürür (Pazar tatili, ücretin korunması).

Etkileri: Sosyal politika ve sosyal yardım, liberal özgürlükçü devleti sosyal refah devletine dönüştürür. Kimliksiz bir bürokrasi, sürekli artan vergileri, sosyal yükleri ve sosyal primleri yönetir.

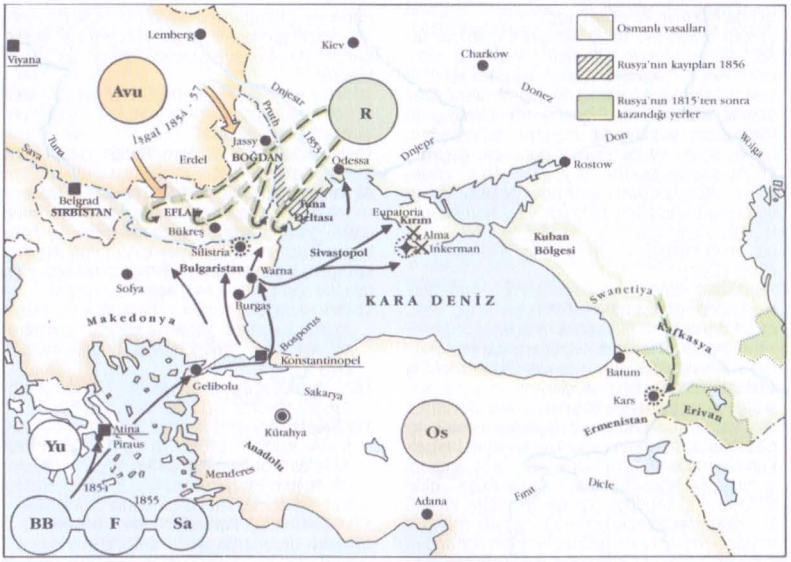

Kırım Savaşı 1853 - 1856

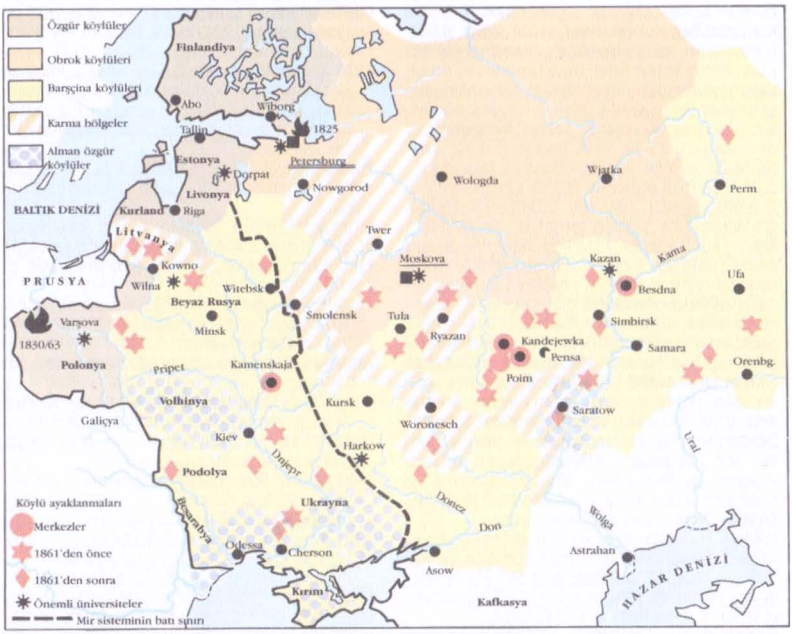

Rusya'da serfliğin kaldırılması 1861

Gericilik dönemi (1815-55)

1801-25 I. Alexander yönetim ve hukuk alanlarında liberal reformlara başlar.

1802 Alan bakanlıkları kurulur; bunlar 1811'den itibaren devlet şûrasına karşı sorumludurlar. Devlet Sekreteri SPERANSKİY (1772-1839) çarın talimatıyla

1808/09 kuvvetler ayrılığı, eyaletler meclisi ve seçilmiş imparatorluk duması (parlamento) içeren bir anayasa projesi hazırlar. 1812'de SPERANSKIY devrilir. - NAPOLYON'u yenen I. ALEXANDER Hıristiyan-gizemci ve muhafazakâr fikirlere (METTERNICH) açılır. Devrimci hareketlerin (S.323) etkisiyle gericiliğin öncüsü olur. İçte favorisi ARAKÇEYEV bürokratik despotlukla (hapishaneye benzer askeri koloniler kurdurur) yönetir.

Kültür: Napolyon savaşlarından itibaren soylular (subaylar) daha fazla avrupalılaştırılır. Alman düşünceciliği (HEGEL, SCHELLING) ve Fransız ütopik sosyalizmi aydınları, romantizm edebiyatı (PUŞKIN [1799-1837], GOGOL [1809-52], LERMONTOV [1814-41]) etkiler; GLINKA (1804-57) milli marşı besteler. (1816'dan itibaren) **gizli cemiyetler**, özgür bir Rus halkı, anayasayı, serfliğin kaldırılmasını ve toprak dağıtımı sağlamaya çalışırlar. Ilımlı kuzey cemiyeti (MURAVYOV) ile radikal güney cemiyeti (PESTEL) çarın ölümünden yararlanarak

1825 Dekabristler ayaklanmasını gerçekleştirirler; ayaklanma acımasızca bastırılmakla birlikte devrimci gençliğe örnek olur.

"Avrupa'nın kurtarıcısı"nı, "Avrupa'nın jandarması"

1825-55 I. Nikolay izler; otokrasisi Ortodoks kilise ile büyük Rus milliyetçiliğinden destek alır, Kont BENCKENDORFF gizli siyasi polis teşkilatını

1826 okulları, üniversiteleri, basını denetlemeye yönelik "Üçüncü Şube"yi kurarak örgütler.

Dış politika: Hedefleri: Avrupa'daki (Polonya, S.329; Macaristan, S.337; Almanya, S.339) devrimci hareketlerin **bastırılması**; Orta Doğu'da **yayılma** (S.391); Türkiye'nin **taksim edilmesi**. Bu nedenle önceleri muhafazakâr büyük güçler ile liberal Batı arasında durum ustalıkla idare edilir; yine de Kutsal İttifak ihlal edilir (Rumlara destek).

1829 Edirne Barış Antlaşması (S.323). Prusya ve Avusturya ile uzlaşılır. Batılı güçlerin

1839-41 doğu krizinde (S.365) bölünmesini ve Avusturya'nın Rus yardımı nedeniyle bağlanmasını (S.337)

1853-56 Kırım Savaşı değiştirir. Çıkış nedeni: Rum ve Romalı keşişler arasında Kudüs'teki kutsal yerler konusunda çıkan tartışma; I. NIKOLAY ile III. NAPOLYON müdahale ederler. İngiltere'nin desteklediği Babıâli, Ortodoks Hıristiyanlara yönelik himaye haklarının talep edildiği Rus ültimatomunu (Prens MENŞIKOV) reddeder.

1853 Rus birlikleri Tuna prensliklerine girerler.

Ekim 1853 Türkiye savaş ilan eder; 1854 Batılı güçler müdahale ederler (Ocak 1855 Sardinya ilhak edilir). Avusturya Tuna prensliklerini Eflak ve Boğdan'ı işgal eder.

Eylül 1854 Britanyalılar ile Fransızlar Kırım'a çıkarlar; **Sivastopol** kuşatılır (ilk modern mevzi savaşıdır). Müttefikler Alma ve Inkerman'da zafer kazanmakla birlikte, kolera ve soğuk nedeniyle 118 000 kayıp verirler. **Florence Nightingale** (1820-1910) modern hemşireliğin temelini atar. Savaş,

1855-81 II. Alexander tarafından Eylül 1855'te Sivastopol düşünceye kadar sürdürülür. Ruslar Kars'ı fethederler (Kasım).

1856 Paris Barış Antlaşması: Rusya Tuna deltasını kaybeder; Karadeniz tarafsız kılınır; Türk Hıristiyanlarla ilgili olarak, Osmanlı İmparatorluğunun ve Tuna prensliklerinin garantisiyle "Avrupa'nın himayesi" tesis edilir. - Paris Deniz Hukuku Bildirgesi deniz savaşlarının idaresine ilişkin uluslararası kurallar koyar.

Etkileri: Rus hegemonyasının Fransa'ya geçmesiyle (S.349) Avrupa devletler sistemi değişikliğe uğrar; Balkanlarda Avusturya-Rusya anlaşmazlığı başlar; İtalya'nın milli birliğine yol açılır (S.351).

Reform dönemi (1856-74)

Yenilgi, yönetimin, ordunun ve ekonominin geniliğini gözler önüne serer. Serflik, ister daha ılımlı olan vergiye tabi (Obrok köylüleri) biçimi, ister genellikle keyfi olan angarya (Barşçina köylüleri) biçiminde olsun, her türlü ilerlemeyi engeller. II. ALEXANDER, "devlet içindeki barut deposu"nu ortadan kaldırmak amacıyla tepeden inmeci otokratik bir devrim yapmaya karar verir.

1856 Askeri koloniler lağvedilir. Huzursuzluklardan ve uzun süren hazırlıklardan sonra

1861 **mir sistemi** (ortak tarım arazisi, köy cemaatinin sorumluluğu) muhafaza edilmek suretiyle 40 milyondan fazla köylüye yönelik olarak **serflik kaldırılır**. Lise ve halk eğitimi teşvik edilir, akademik özerklik içeren üniversite yönetmeliği çıkarılır (GOLOVNIN, 1863), basın sansürü hafifletilir (1865).

1864 İdari bölgeler ve ilçelere özerk yönetim (**zemstvo**) tanınır; **yargıda reform:** bağımsız hâkimler, halka açık duruşmalar, ceza hukukunun yumuşatılması.

1870 Kentsel düzen: Burjuvaziden seçilen encümen üyeleri tarafından özerk yönetim.

1874 Altı yıllık hizmet içeren genel askerlik yükümlülüğü (MILYUTIN) getirilir.

Sonuçları: Reformlardan beklenen sosyal rahatlama gerçekleşmez. Çok büyüyen köylü sınıfı, yetersiz toprak dağıtımı ve yüksek borçlar nedeniyle sıkıntı içindedir; bağımsız çiftçilik yapacak ön eğitimi olmadığı için, artan vergi baskısına karşılık topraktan az verim alır.

1863 Polonya'da isyan (S.329).

1866 Çara yapılan bir suikast aynı zamanda otokratik gericiliği ve aydınların devrimci hareketini (S.389) tırmandırır.

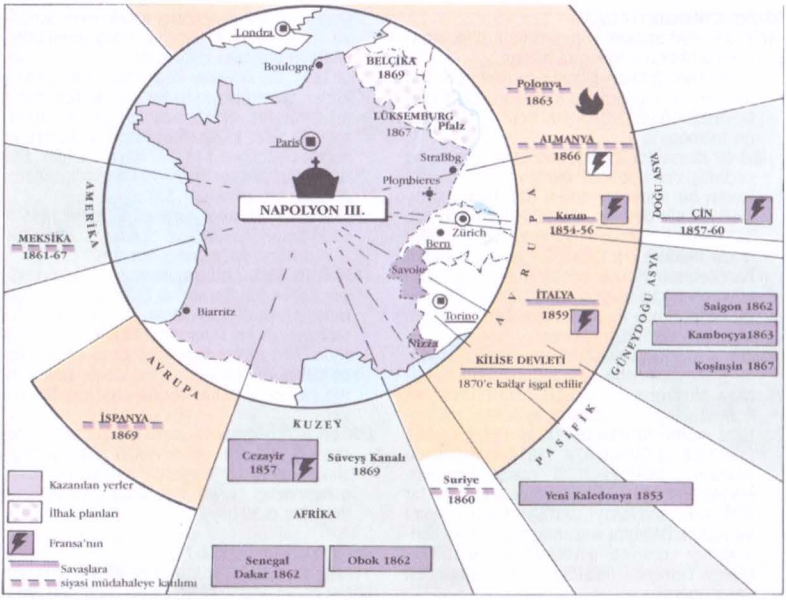

III. Napolyon'un politikası 1852 - 1870

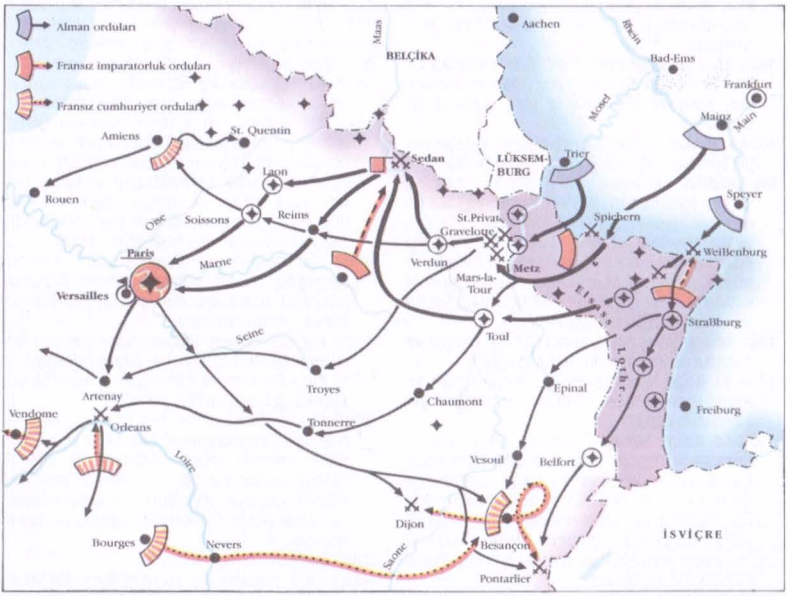

Almanya - Fransa Savaşı 1870/71

İkinci İmparatorluk (1852-70)

III. Napolyon (1808-73, İspanyol Kontes EUGÉNIE DE MONTIJO ile evlidir), demokratik otoritesi (plebisite dayalı dikta) ile, sınıf farklarını gidermeyi hedefler. Yeni sosyalist çatışmalardan çekinen halk otoriter rejime boyun eğer; rejim,

1858 Orsini suikastından (S.351) sonra şiddetini artırır.

Sosyal politika: Geniş çaplı inşaat projeleriyle iş olanakları yaratılır.

1852 - 1865 arasında Paris, Belediye Başkanı HAUSSMANN'ın planları uyarınca yeniden biçimlendirilerek "dünyanın başkenti" haline getirilir: Yaklaşık 60 000 yeni bina, bulvar, tahkimat tesisi yapılır. - İşçilere tanınan imkânlara (yardım sandıkları, konut yapımı, halk kütüphaneleri) rağmen işgünü 12 saattir; grev hakkı yoktur; 1864'e kadar işçi dernekleri kurma yasağı vardır.

Ekonomi: Finansman sermayesi (PÉREIRE Kardeşler) ve büyük sanayiin genişletilmesiyle ticaret 12 yıl zarfında % 300 büyür. **Sermaye ihracı** Fransa'yı alacaklı ve rantiyeci ülke haline getirir.

1855, 1867 Paris dünya fuarları refahın simgesi olurlar.

Sömürge politikası: "Denizlerdeki Fransa"nın buğday ambarı ve ana merkezi **Cezayir**'dir; Fransız göçmenler ülkeye yerleşirler.

1854-65 Vali FAIDHERBE Senegal'i büyültür ve Dakar'ı kurar. -"Dini korumak" amacıyla Çin'de (Lorcha savaşı, S.369) ve Suriye'de (Beyrut'a çıkış 1860) müdahale; Hindiçini sömürge imparatorluğu kurulur (S.385).

1857 Kabiliye (Cezayir) fethedilir.

1859-69 FERDINAND DE LESSEPS idaresinde Fransa'nın teşvikiyle **Süveyş Kanalı inşa edilir;** bu nedenle Obok satın alınır (1862).

Dış politika: III. NAPOLYON, milli hareketleri (Balkanlar, Italya, Almanya) desteklemek suretiyle 1815 antlaşmalarının gözden geçirilmesini sağlamaya çalışır. Fransa, Britanya-Rusya anlaşmazlığından yararlanarak

1854-56 Kınm Savaşında (S.347) yeni bir üstünlük elde eder. İmparator

1856 Paris Barış Konferansı'nda arabuluculuk yapar. -

1858 CAVOUR ile Plombières'deki buluşmadan itibaren **İtalya meselesine** çözüm getirilmesi planlanır.

1859 İtalya'nın birleşme savaşı (S.351): III. NAPOLYON Avusturya ile kısa sürede uzlaşılmasında ısrar eder. Zürih Barış Antlaşması: kazanç (Lombardia),

1860 Sardinya-Piemonte ile yapılan Torino Antlaşmasıyla Nice ve Savoie'la takas edilir. - BAZAINE (1811-88) komutasında

1861 Meksika seferi (S.371) yapılır. - **Almanya meselesinde** prestij kaybı yaşanır.

1865 Biarritz'de buluşma: BISMARCK "kapalı kutu" Napolyon'u ustalıkla saf dışı bırakır; Napolyon'un Avusturya-Prusya anlaşmazlığında (S.353) Prusya'nın gücünün artırılması lehine Belçika, Lüksemburg ve Pfalz'a yönelik sarih olmayan telafi istekleri ("bahşiş politikası"), Avusturya'nın

1866 Sadowa'da yenilmesiyle boşa çıkar. - "Talihsiz yıl" 1867 ne telafi ne de (NAPOLYON'un Hollanda'dan satın almak istediği) Lüksemburg'u getirir; "Meksika macerası" ABD'nin itirazıyla kesintiye uğrar; Kilise devletinin (Katoliklerin muhalefeti dikkate alınarak) askeri korunmasından vazgeçilmemesi İtalya ile dostluğa gölge düşürür.

"Empire libéral"e geçişi, dikta rejimine yönelik artan eleştiri, dış politikadaki başarısızlıklar ve

1860 İngiltere ile yapılan Cobden Antlaşmasından (serbest ticaret politikası) duyulan kuşku sağlar. Hasta olan imparator

1864 (kişi, basın, millet meclisi, bakanların sorumluluğu konularında) "gerekli özgürlükler" programıyla THIERS'in talep ettiği liberal ödünleri vermek zorunda kalır.

1869 Muhalefet seçimlerde galip gelir: Siyasi suçlara genel af çıkarılır ve özgürlükçü bir anayasa hazırlanması için OLLIVIER kabinesi oluşturulur.

1870 Plebisit: % 83 liberal imparatorluk lehine oy kullanır.

Almanya-Fransa Savaşı (1870/71)

Arkasındaki nedenler: Fransa'nın prestij politikası, Prusya ve Almanya'nın (Dışişleri Bak. GRAMONT) hegemonya çabalarından duyulan korku.

Çıkış nedeni: İspanya tahtının diktası, "Ems telgrafı" (S.353); Prusya'ya savaş ilan edilmesi (19 Temmuz).

BISMARCK İngiltere'nin, Avusturya'nın (Rus ve Macar baskısı) ve İtalya'nın (Roma meselesi) tarafsız kalmasını sağlar.

Seyri: Üstün durumdaki Alman birlikleri (Genelkurmay Bşk.: HELMUTH VON MOLTKE) hücum ederler; şiddetli çatışmalardan sonra BAZAINE ordusu **Metz**'de kıstırılır ve teslim olur (Ekim).

1 Eylül 1870 Sedan Meydan Savaşı: MACMAHON'un ordusu teslim olur, III. NAPOLYON esir alınır. - Ilımlı cumhuriyetçiler **Favre** (1809-80) ile Gambetta'nın (1838-82) girişimi üzerine

4 Eylül 1870 Üçüncü Cumhuriyet ilan edilir ve milli savunma hükümeti kurulur.

Eylül Paris Kuşatması: GAMBETTA balonla kaçmayı başarır ve **Franctireurler** (silahlı siviller) ile birlikte **halk savaşını** örgütler. Yeni kurulan kurtarma orduları mağlup edilir veya İsviçre sınırına püskürtülür. Paris teslim olur (Ocak 1871).

Şubat 1871 Bordeaux'daki millet meclisi THIERS'i (S.383) "Yürütme Şefi" olarak seçer. - Versailles Ön Barış Antlaşması: Fransa **Elsass-Lothringen**'i kaybeder; savaş tazminatı (5 milyar frank) öder ve Fransa'nın doğusu işgal edilir.

10 Mayıs 1871 Frankfurt a. M. Barış Antlaşması

Sonuç: Avrupa devletler sistemi **İtalya** ve **Almanya**'nın katılmasıyla genişler; Fransa'nın üstün konumu Almanya'ya geçer; Alman-Fransız anlaşmazlığı büyür.

1860'tan İtibaren İtalya

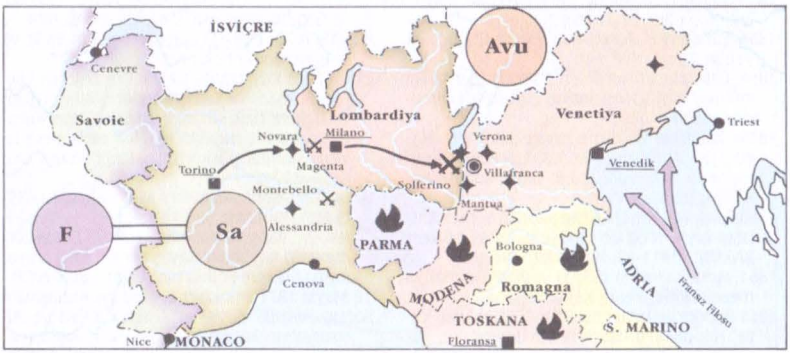

İtalya'nın Bileşme Savaşı 1859

Milli birlik (1850-71)

Kont Camillo Benso di Cavour (1810-61) 1848/49 (S.333) başarısızlığından ders çıkarır; "fikirleri Anglosakson, dili Galyaca" (GIOBERTI) olan Cavour gerçekçi kişiliğiyle yeni çağa açıktır. Döneme adını veren 'Il Risorgimento' (1847) gazetesinin kurucularındandır. 1850'den itibaren bakan olduğu D'AZEGLIO kabinesinde,

1852 Sardinya-Piemonte Başbakanı olur; serbest ticaret politikası, adli reform ve kilise yasaları ("özgür devlette özgür kilise") ile ülkeyi örnek bir liberal ülke haline getirir. Sardinya'nın öncülüğünde milli birliği sağlama programının içeriği: 1. Devrimci darbeden ve kendi kendini kurtarmaktan (MAZZINI) vazgeçmek; 2. Liberal evrim yoluyla saltçılığın kaldırılması ve İtalya'nın dış yardımla özgürlüğüne kavuşturulması; 3. Bütün yurtseverlerin Avusturya'ya karşı toplanması (1857 "Società nazionale italiana" [milli dernek] kurulur).

1855/56 İtalya meselesinin Avrupa politikasına dahil edilmesi amacıyla Sardinya Kırım Savaşı'na katılır. CAVOUR Batılı güçlerin desteğini sağlar. İtalyan milliyetçi ORSINI'nin III. NAPOLYON'a yaptığı suikastten ustalıkla yararlanır.

1858 Plombières'de buluşma: İmparator, papanın başkanlığında bir İtalyan federasyonu kurulması amacıyla Avusturya'ya karşı askeri yardım vaat eder ("İtalya Adriya'ya kadar özgür"). Silahlanmanın kışkırttığı Viyana Sardinya'ya savaş açar.

1859 Sardinya ve Fransa'nın Avusturya'ya karşı savaşı: Müttefikler Magenta ve Solferino'da galip gelirler (Haziran). Orta İtalya'daki ayaklanmalar ve Prusya'nın Ren kıyısında müdahale edeceği endişesi III. NAPOLYON'u Villafranca ateşkes antlaşmasını imzalamaya sevk eder (Temmuz).

Kasım 1859 Zürih Barış Antlaşması: Fransa'nın vaadinin aksine Venetya Avusturya'da kalır, Lombardia Fransa'ya düşer. CAVOUR durumu protesto ederek istifa eder (Ocak 1860'a kadar). İtalyan konfederasyonunun kurulmasına karşı, Bologna, Toskana, Parma ve Modena'da Sardinya'ya ilhak lehine plebisitler yapılır. NAPOLYON uzlaşmacı tavır alır;

1860 Torino Antlaşmasıyla Lombardia'ya karşılık **Nice** ile **Savoie**'i elde eder.

Aşağı İtalya: Demokratik eylem partisine bağlı, **Crispi** (1819-1901) gibi Mazziniciler kargaşalıklar örgütlerler. Başarısız

1860 Palermo ayaklanmasından sonra, **Giuseppe Garibaldi** (1807-82) liderliğindeki gönüllü kıtaları ("Kızıl Gömlekliler") Marsala'ya çıkar.

Mayıs - Eylül 1860 Sicilya ve Kalabria üzerinden **"Binlerin Seferi".** Anarşiyi ve Fransa tarafından (1849'dan beri) korunan Roma'ya saldırıyı önlemek amacıyla Sardinya müdahale eder ve Castelfidardo yakınında papalık birliklerini mağlup eder; birlikler Ancona'da teslim olurlar (Eylül). Bourbon ordusu Volturno'da ve Caserta yakınlarında GARIBALDI'ye yenilir.

II. VICTOR EMANUEL GARIBALDI ile buluşur (Ekim); Garibaldi, Umbria, marklıklarda ve İki Sicilya'da, Sardinya'ya ilhak lehine sonuçlanan plebisitlerden sonra diktatörlükten çekilir.

1861 Gaeta kapitülasyonu (Şubat): Bourbonlar devrilir, NAPOLI'li II. FRANZ Roma'ya kaçar. - Torino'daki İtalyan parlamentosu Roma'yı başkent ilan eder ve

Mart 1861 II. Victor Emanuel'i (1878'e kadar) İtalya Kralı olarak onaylar.

Borçlar, kuzey ile güney arasında kültür ve ekonomik durum farkı (güneyde okumayazma bilmeyenlerin oranı % 75, çeteler), merkeziyetçiliğe direnme ve Piemonte'nin siyasi ağırlığı ("piemontismo") yeni devlete baskı yapar. Venetya'nın özgürlüğüne kavuşturulması amacıyla

1866 Prusya ile askeri ittifak kurulur ve **Avusturya ile savaşılır;** Custozza ve Lissa yenilgileri (S.353).

Fransa'nın desteği ve Prusya'nın Bohemya'daki zaferleri sayesinde

Ekim 1866 Viyana Barış Antlaşmasıyla Venetya İtalya'ya düşer; İtalya, **irredentanın** ("kurtarılmamış İtalyan bölgeleri"nin ilhakına yönelik milli hareket) ana hedefleri olan Güney Tirol'den (Trentino) ve İstriya'dan feragat eder. - **Roma meselesinde,** "Consorteria" (kralın saray partisi), muhalefetin (cumhuriyetçiler, Mazziniciler) ve kamuoyunun aksine Fransa ile anlaşmaya varılarak çözüm sağlanacağını ümit eder.

Kilise devleti: Papalık makamlarının gerici kanadı, Fransa'daki Katolik partisi ve NAPOLI'li II. FRANZ, gizliden gizliye liberal reformları ve yeni krallıkla anlaşmayı boşa çıkarırlar. - GARIBALDI gönüllüleri toplar, ancak saldırısı ("Roma ya da ölüm!") daha Kalabriya'da

1862 Aspromonte yenilgisiyle son bulur.

1864 Piemonte ile Fransa arasında Eylül Konvansiyonu: Kilise devletinin savunulmasına karşılık Fransız birlikleri çekilir. Hükümet merkezinin Torino'dan Floransa'ya (LA MARMORA kabinesi) nakledilmesi nedeniyle huzursuzluklar çıkar; bu durum başkent olarak Roma'dan vazgeçildiği şeklinde değerlendirilir.

IX. PIUS [1846-78],

1864 'Syllabus errorum'la liberal sapkın öğretileri reddeder ve devletle bilimin kilisenin otoritesine tabi kılınmasını talep eder.

1867 GARIBALDI'nin üçüncü kez Roma'ya yürüyüşü, Fransız birliklerinin yeniden karaya çıkmasıyla Mentana çatışmasında sona erer.

1869 İlk Vatikan Konsili yapılır,

1870 **Papanın yanılmazlığı** (ex cathedra) dogması açıklanır. - İtalya,

Eylül 1870 kilise devletini işgal eder (General CADORNA);

1871 Papalığın bağımsızlığının "garantilenmesini" IX. PIUS reddeder. Papaya **Vatikan devleti** üzerinde egemenlik kalır. Roma İtalya'nın başkenti olur.

Prusya'nın Danimarka ve Avusturya ile savaşları 1864 ve 1866

Prusya'da yeni dönem (1859-62)

1861-88 1858'den beri akıl hastası IV. FRIEDRICH WILHELM'in yerine vekalet eden I. Wilhelm (61 yaşındadır), liberal bir bakanlık atar.

1859 Savunma Bakanı von Roon (1803-79), 1814'ten beri artan nüfusa uygun olarak hattın (aktif birlikler) ve yedeklerin takviye edilmesi amacıyla orduda reform yapar. Parlamentodaki liberal çoğunluk, reformu (üç yıllık hizmet yükümlülüğü) sarayın gücünü artırma unsuru olarak görür ve reddeder.

1861 Liberal İlerleme Partisi (WALDECK) kurulur; parlamento lağvedilmekle birlikte liberaller yeniden seçimleri kazanır.

1862 anayasa konusundaki anlaşmazlıkta kral, ROON'un önerisi üzerine Otto von Bismarck'ı (1815-98) başbakanlığa atar. Bismarck kralın tahttan feragat etmesini önler; anayasa ve parlamentoya karşı da olsa yönetmeye (anayasada boşluk kuramı) isteklidir. Ordu takviye edilir, sivil yaşam biçimlerine de damgasını vurur (Prusya-Alman militarizmi başlar).

Prusya'nın hegemonya çabaları (1862-66)

BISMARCK'ın (dış politikanın öncelik taşıdığı) reel politikasının hedefleri: Prusya'yı güçlendirmek amacıyla monarşinin pekiştirilmesi; Prusya'nın, Avusturya ile ya da Avusturya'ya karşı Alman federasyonu içerisinde liderliği üstlenmesi. - Polonya ayaklanmasında (S.329) BISMARCK Rusların tutumuna

1863 Alvensleben Askeri Konvansiyonu ile arka çıkar: Rusya ile dostluk yeniden canlandırılır. Avusturya (Başbakan SCHMERLING) Prusya aleyhindeki havadan yararlanarak konfederasyonda reform yapmak ister. Bu tasarı,

1863 Frankfurt'taki prensler toplantısında (İmparator FRANZ JOSEPH başkandır), I. WILHELM'in BISMARCK'ın isteği üzerine katılmaması nedeniyle akamete uğrar. Buna karşılık BISMARCK, Danimarka'nın Kasım Anayasası (1863): Schleswig'in ilhakı, Holstein'ın ayrılması- nedeniyle ortaya çıkan Danimarka anlaşmazlığında Avusturya'yı işbirliğine zorlar. Milli hareket dukalıkların bağımsızlığını talep eder; BISMARCK yalnızca, Londra Protokolünün ihlalini (S.339) vurgular ve böylelikle büyük güçlerin tarafsızlığını garantiler.

1864 Almanya-Danimarka Savaşı: Danimarka'nın Düppel müstahkem hatları ele geçirilir. Alsen'in işgalinden sonra Danimarka Viyana Barışı (Ekim) ile Schleswig, Holstein ve Lauenburg'u Prusya ve Avusturya'ya verir. - Ortak bölgenin müştereken yönetimi Prusya-Avusturya anlaşmazlığını tırmandırır; anlaşmazlık geçici olarak

1865 Gastein Antlaşmasıyla giderilir: Avusturya Holstein'ı, Prusya Schleswig'i yönetir. III. NAPOLYON hakem sıfatıyla (S.349) Ren kıyısından telafi elde edeceğini ümit eder. Prusya'nın İtalya ile ittifak kurmasını kolaylaştırır. - Prusya'nın, seçilmiş bir parlamentoyla konfederasyonda reform yapılması önerisinden rahatsız olan Avusturya, Schleswig-Holstein meselesinin karara bağlanması için federal meclise başvurur. Prusya Gastein Antlaşmasının bu şekilde ihlal edilmesine tepki olarak Holstein'a girer ve Alman konfederasyonundan çıkar; federasyon Prusya'ya karşı seferberlik ilan eder.

1866 Almanya savaşı: Hannover ordusu Langensalza'da teslim olur; Prusyalılar (Genelkurmay Bşk.: Helmuth von Moltke, 1800-91) Königsgrätz yakınlarında nihai zafer elde ederler. BISMARCK kralı bu zaferden askeri bakımdan yararlanmaktan vazgeçmeye ikna eder ve Fransa'nın müdahale etmesine meydan vermemek amacıyla Nikolsburg Ön Barış Antlaşmasının yapılmasında ısrar eder. Fransa'nın toprak talepleri, Güney Alman devletlerini Prusya ile "himaye ve savunma ittifakları" kurmaya sevk eder.

1866 İtalya-Avusturya savaşı (S.351). - (Prusya ile) Prag, (İtalya ile) Viyana barış antlaşmaları yapılır: Avusturya yalnızca Venetya'yı kaybeder. Alman konfederasyonu dağılır; Prusya, Saksonya ve Hessen-Darmstadt dışında Main hattının kuzeyindeki bütün rakip devletleri ilhak eder.

1866/67 Kuzey Alman Konfederasyonu kurulur.

Milli birlik (1866-71)

Prusya'daki anayasa anlaşmazlığı parlamento tarafından giderilir:

Eylül 1866 Bilahare onarma tasarısı kabul edilir (BISMARCK'ın anayasaya aykırı hükümeti 75'e karşı 250 oyla sonradan onaylanır). Bu "demokrasi günahı" liberalleri böler. İlerleme partisinin muhalefette kalmasına karşılık, yeni

1867 Milli Liberal Parti (v. BENNIGSEN, MIQUEL) siyasi başarıya boyun eğerek BISMARCK ve

1867 Özgür Muhafazakâr Parti (eski muhafazakârların sol kanadı) ile işbirliği yapar.

1867 Kuzey Alman konfederasyonu anayasası: Prusyalı federal başkan (I. WILHELM), federal şansölye (BISMARCK), eyaletler meclisi, seçimle gelen diyet meclisi. Alman Gümrük Parlamentosu aracılığıyla gümrük birliği yenilenir. - III. NAPOLYON telafi konusunda (S.349) aldatılmış hisseder.

1867 Londra Antlaşmasıyla Lüksemburg'un tarafsızlığı garanti edilir. - Fransa (Dışişleri Bak. GRAMONT) Prusya'nın Avrupa üzerinde hegemonya kurmasından endişe eder. İspanya tahtı adaylığı, Prens LEOPOLD VON HOHENZ.-SIGMARINGEN'in feragat etmesine rağmen krize yol açar:

III. NAPOLYON prestij nedenleriyle feragatin garantilenmesini talep eder (BENEDETTI Bad Ems'de I. WILHELM ile görüşür). BISMARCK'ın "Ems telgrafı"nı kısaltılmış şekliyle açıklaması üzerine Fransa savaş ilan eder.

1870/71 Almanya-Fransa savaşı (S.349); güney Alman devletlerinin savaşa katılması Fransa için sürpriz olur. BISMARCK milli savaş coşkusunu fırsat bilerek

1871 münferit devletlerle anlaşmalar yaptıktan sonra (ikinci) Alman İmparatorluğunu kurar. Prensler adına BAVYERA'lı II. LUDWIG (1864-86),

18 Ocak 1871 Versailles'ın aynalı salonunda I. WILHELM'i Alman imparatoru ilan eder.

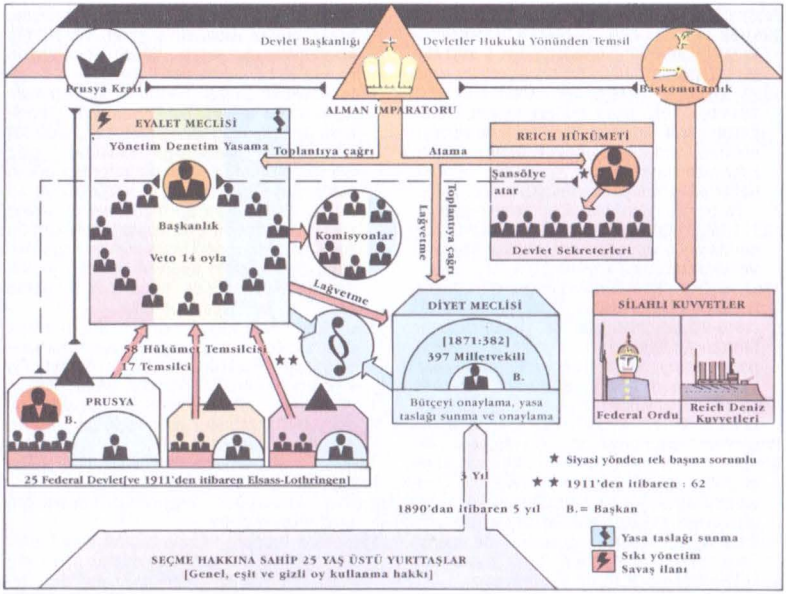

Almanya'nın 16 Nisan 1871 tarihli anayasası

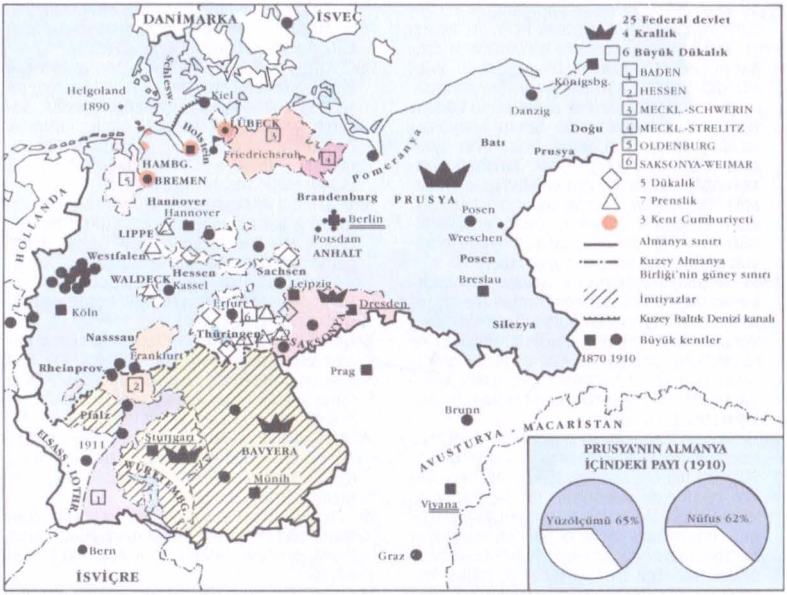

Almanya (İkinci Reich) 1871 - 1914

Alman İmparatorluğu (1871-90)

Anayasa: Prusya'nın hegemonyası altında federal devlet (örnek Kuzey Alman konfederasyonu'dur, S.353).

İmparatorluk, silahlı kuvvetleri, gümrük, ticaret, ulaşım, haberleşmeyi denetler; ihtiyaç halinde münferit devletler katkıda bulunurlar (üyelik katkıları).

Federal eyaletler, yönetim, adalet, kültür konularında yetkilidirler. - Bavyera ile Württemberg, ordu, haberleşme ve vergi alanlarında çekince haklarına sahiptirler. - İmparatorluğun en önemli organı,

Eyaletler meclisi olup, yasama, kararname çıkarma ve denetleme haklarına sahiptir; Prusya'nın 17 temsilcisinin veto hakkı vardır. - Verasetle geçen

Başkanlık (Prusya tacı) "Alman İmparatoru" unvanını içerir ve konfederasyonu dışa karşı temsil eder, ordunun başıdır,

Federal şansölyeyi atar ve görevden alır; şansölye aynı zamanda başbakan, eyaletler meclisinin başkanı ve devlet sekreterlerinin (imparatorluk makamlarının müdürleri) ve imparatorluk memurlarının başkanıdır. Demokratik ödün olarak

Diyet meclisi vardır: Yasa tasarılarını oylamayla karara bağlar; imparatorluğun yıllık bütçesini onaylar (bütçe hakkı).

Diyet meclisi partileri: BISMARCK'ın otoriter devlet yönetiminin aksine parlamentodaki olanaklarından yararlanmazlar. Bütçe hakkı, 1874 ordu için öngörülen "demir bütçe" konusundaki mücadelede Septennat (7'şer yıllık bütçe onaylanması) uzlaşmasıyla değerini kaybeder. 1878'e kadar BISMARCK'la -en güçlü parti olarak-

Milli Liberaller (S.353) ile

Özgür Muhafazakârlar (Alman imparatorluk partisi) işbirliği yaparlar; 1878'deki rota değişikliğinden sonra birlikte çalışanlar:

Alman Muhafazakâr Partisi (kriş. 1876), kısmen de

Merkez partisi, lideri L. Windthorst'tur (1812-91). BISMARCK'ın muhalifleri olarak kalanlar; Eski Muhafazakârlar; liberal-demokrat

İlerleme Partisi (1884'ten itibaren Hür Düşünceliler), lideri E. RICHTER (1838-1906); 1875'de Gotha programıyla birleşen

Sosyal Demokratlar (A. Bebel; W. Liebknecht, S.378); milli azınlıklar, ayrıca Welfler.

İmparatorluğun içte genişletilmesi: Hukuk ve ekonomi liberal temele dayalı olarak standartlaştırılır (R. VON DELBRÜCK, S.339).

1872 Ceza Yasası

1873 Ölçü, ağırlık, para yasaları; 1875 imparatorluk bankası kurulur; H. VON STEPHAN (1831-97) idaresinde posta teşkilatı gelişir.

1879'a kadar yargı ve mahkeme teşkilatı standarttır.

1900 Medeni Kanun

Kültür kavgası: Prusya devletinin (1879'a kadar kültür bak. FALK) Katolik kilisesiyle olan anlaşmazlığı, devlet üzerinde liberal hareketin (R.VIRCHOW, 1821-1902) desteklediği hak iddiası ile siyasi Katoliklik (Ultramontanizm) arasındaki uyuşmazlığın ifadesidir. Siyasi Katoliklik,

1870 papanın yanılmazlığı dogmasının ilanından (S.351) ve eski Katoliklerin bölünmesinden beri vardır. Ruhanileri memur olarak devlete tabi kılma ve gerek papalık makamlarıyla, gerek "imparatorluğun Polonyalı düşmanı" ile ilişkilerini bozma girişimi, rahiplerin, merkezin ve kiliseye bağlı halkın direnişi nedeniyle akamete uğrar.

1871 Ruhani makamların siyasi amaçlarla kötüye kullanılmasına karşı "mimber maddesi" çıkarılır.

1872 Okul denetleme yasası; Cizvit Tarikatı yasaklanır.

1873/74 Mayıs Yasaları: Ruhanilerin eğitimi ve kilisenin disiplin otoritesi konularında resmi hükümler getirilir.

1874/75 Medeni nikâh; "blokaj yasaları" (maaşın dondurulması) v.d. - Sıkı düzenlemeler başarısız kalır. Uzlaşma yolu,

1878-1903 XIII. LEO döneminde açılır. 1886'ya kadar mücadele yasalarının çoğu kaldırılmakla birlikte, Katoliklerde Protestan imparatorluğa karşı güvensizlik duygusu silinmez.

Koruyucu gümrük politikası: "Ekonomik gelişme yılları"nda sanayi, ticaret, büyük bankalar olağanüstü hızla gelişir; Fransa'nın savaş tazminatı (S.349) "tesis etme humması"nı körükler (1870-73: 1018 yeni AŞ); bu hava, Viyana borsasının çökmesiyle

1873 **ekonomik krize** dönüşür. Serbest ticarete yönelik eleştiri, Britanya'nın sınai rekabeti, Rusya'nın ve Amerika'nın tahıl fiyatlarına yaptığı baskı, yasal himaye taleplerine yol açar. Muhafazakârlarla merkez

1878 koruyucu gümrüğe geçişi desteklerler. BISMARCK,

1879 vergi ve gümrük yasasıyla Diyet meclisinden bağımsız olacağı beklentisi içindedir. Milli liberaller bölünürler ve "Ağır sanayi ile büyük toprak sahipleri arasında ittifak" kurulur.

Sosyal politika: İmparatora yönelik suikastleri BISMARCK SPD'ye isnat eder.

1878 Sosyalistlere ilişkin yasa: Parti yayın organı ve örgütü yasaklanır. Tutuklanma ve sınırdışı edilmeye karşı SPD sıkı disiplin, Londra ve İsviçre'de kurultaylar ve yasa dışı gazetelerle direnir.

1878 Saray vaizi A. STOECKER'in (1835-1909) (liberalizme ve Yahudiliğe karşı olan) Hıristiyan Sosyalist İşçi Partisi başarısız kalır. - Sosyalistlerle olumlu mücadele

Sosyal yasalar sayesinde olur; Hastalık (1883), Kaza (1884), Yaşlılık ve Maluliyet (1889) sigortaları: BISMARCK'ın iç politikadaki en büyük başarısıdır, TH. LOHMANN (1831-1905) yardımcı olur. SPD buna rağmen büyür.

1888 Liberallerin ümidi III. FRIEDRICH (56 yaşındadır) kısa bir hükümet döneminden sonra ölür.

1888-1918 II. Wilhelm. - İmparator (29 yaşındadır) ile şansölye (75 yaşındadır) arasındaki giderek artan görüş ayrılıkları,

1890 Bismarck'ın görevden alınmasıyla son bulur (öl. 1898).

Nedenleri: İmparatorun hırsı; şansölyenin sosyalistlerle mücadeleden vazgeçmemesi, dış politikada Rusya'ya tutunması.

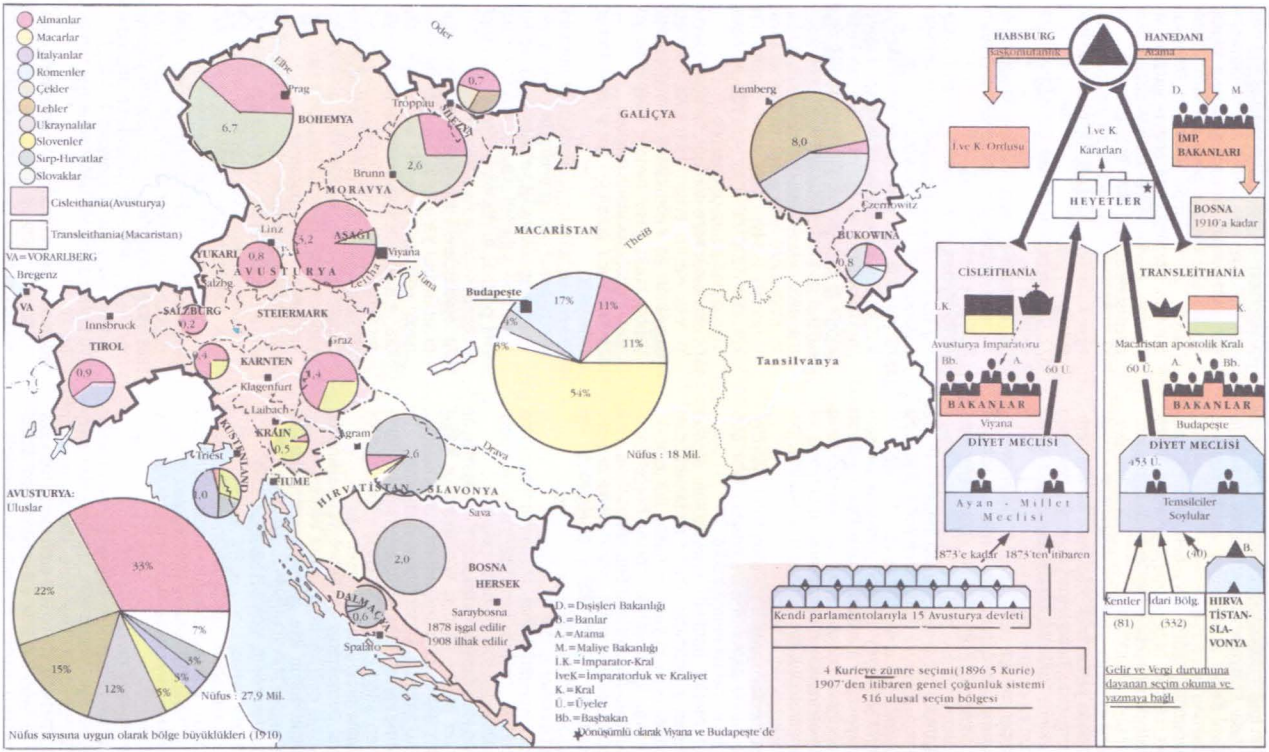

1910 civ. Çok Uluslu Avusturya - Macaristan Devleti

Avusturya-Macaristan İmparatorluğunda kriz (1867-1914)

1866 yenilgisi, Macaristan'ın istediği (S.339)

1867 **dengeyi** sağlar: Avusturya-Macaristan **ikicil-liği** kurulur; dış politika, maliye ve ordu politikası ortak, anayasa, yönetim, yasama ayrıdır; Avusturya yurt savunması ve Macar Honved (yurt savunması). Ticaret, vergi, para, ulaşım konularında 10'ar yıllık sözleşmeler yapılır. Ortak harcamalar vergi gelirleri ve katkılarla (Avusturya'nın payı yaklaşık % 70) karşılanır.

1867 I. Franz Joseph Macar Kralı tacını giyer (S.337). Çok uluslu devleti ordu ve bürokrasiyle bir arada tutar, ancak reform yapmaz. İmparator kaderin darbelerine uğrar: 1867 Kardeşi MAXIMILIAN Meksika'da kurşuna dizilir (S.371); 1889 veliaht RUDOLF intihar eder; 1898 İmparatoriçe ELISABETH ile Veliaht FRANZ FERDINAND öldürülürler (S.400). - **Dış politika** (karşl. S.361, 399).

Avusturya (Cisleitha bölgesi -Leitha suyunun bu tarafı-: 8 ulus, 15 Avusturya devleti, 17 parlamento) giderek artan **ulus kavgalarının** sıkıntısı içindedir.

1867 Aralık - Eyaletler meclisinin lağvedilmesinden sonra hükümete kararname hakkı veren anayasa çıkarılır.

1867-78 Liberal dönem (büyük sermaye, Alman-liberal anayasa partisi: PLENER)

1868 Mayıs yasaları konkordatuma son verir (S.339); 1869 genel askerlik yükümlülüğü ve imparatorluk ilk öğretim yasası. - Muhafazakâr Çeklerin en önemli temsilcileri (PALACKY, RIEGER, S.337) Rus panslavizm hareketiyle birleşirler. Slavların güçlenmesinden endişe duyan Alman liberaller

1871 Bohemya parlamentosunun, özerk bir anayasaya dönüştürülmeye ilişkin "temel madde"sini, ayrıca monarşinin Balkan politikasını (Bosna, S.359) reddederler.

1879-93 "İmparatorun Bakanı" Kont EDUARD TAAFFE (1833-95), Katolik, muhafazakâr, Slav bir koalisyon olan "demir halka" ile yönetir. Polis devleti yöntemleri ve "idarei maslahata devam politikası" anayasanın içini boşaltır. - Hükümetle işbirliği yapan **Polonya'lılara** Galiçya'da bir tür otonomi (resmi dil Lehçe) verilir. Güneyde **irredenta** hareketinin hedefi, İtalya ile birleşme ve Güney Tirol ile Trieste'ye özerklik verilmesidir.

Çekler milliyetlerini kabul ettirme mücadelesinde (kentlerde Çek burjuva artar) başarılı olurlar. 1880 her iki dile resmen izin verilir; 1882 Prag'da Çek üniversitesi kurulur; 1883'ten itibaren Çekler parlamentoda çoğunluktadır.

1882 Seçim reformu (Beş Guldenlik seçim hakkı). Reform küçük burjuvayı harekete geçirir: Genç-Çekler (GREGR), Alman Irkçı (SCHÖNERER) ve antisemitist Hıristiyan sosyalist hareketler (VOGELSANG) gelişir. **Alman Milli Derneği,**

1882 "Linz Programı"yla, Avusturya'da Alman çoğunluğun muhafazası amacıyla Galiçya, Bukowina ve Dalmaçya'nın özerk bölgelere dönüştürülmesini talep eder.-**Sosyalist hareketi**

1884 olağanüstü hal yasaları engeller. - Harekete bağlı grupların birleşmesinden sonra

1889 milli yanı çok ağır basan (S.379) **Sosyal Demokrat Parti kurulur.**

1890 Alman-Çek uzlaşması; uzlaşma panslavcı Genç Çekler (KRAMAR, MASARYK) tarafından sabote edilir.

1897 Başbakan Kont BADENI'nin Bohemya ve Moravya'ya yönelik dil kararnamesinden sonra sürekli kriz yaşanır. Aşırı görüşlü Almanların engelleme taktiği eyaletler meclisini felce uğratır. GEORG VON SCHÖNERER'in (1842-1921) **Tüm Almanları Birleştirme Partisi,**

1897 Almanya'ya daha sıkı ilhak amacını güden "Roma'dan Kopuş Hareketi"ni başlatır; buna karşılık Viyana Belediye Başkanı **Karl** Lueger'in (1844-1910) **Hıristiyan Sosyalist Partisi** hanedanı savunur.

1899 Bütün partilerin milli Paskalya programı çıkarılır, dil kararnamesi iptal edilir; bu kez Çekler engelleme taktiği uygularlar.

1900-08 KOERBER ve BECK kabinelerinin dikkatleri ekonomiye çekme çabaları boşa çıkar. Moravya ile uzlaşma 1905'te sağlanmakla birlikte,

1907 genel seçim hakkı, iş göremez durumdaki eyaletler meclisinde Slavların çoğunluğunu pekiştirir (28 meclis grubu olmasına rağmen, Slavların 265 oyuna karşılık Almanların 233 oyu). 1909'dan itibaren kanun hükmünde kararname hakkı kullanılarak otoriter yönetim uygulanır. 1913 Bohemya parlamentosu lağvedilir;

1914 Eyaletler Meclisi ertelenir.

Macaristan (Transleitha bölgesi -Leitha'nın öte tarafı-) tüm imparatorlukta dış politika hegemonyasını

1867-71 Başbakan Kont Gyula Andrassy (1823-90) [1879'a kadar dışişleri bakanı] vasıtasıyla elde eder.

1868 Hırvatistan'a özerklik tanınır. Macaristan'da güç "tarihi sınıflar"da (soylular, rahipler) kalır. Hoşgörülü

1868 Azınlıklar Yasasına ve Bağımsızlık Partisinin muhalefetine (1874) rağmen

1875-90 Başbakan Kálmán Tisza (1830-1902) döneminde **macarlaştırma** kararlılıkla uygulanır.

1876 Transilvanya'nın özerk yönetimi kaldırılır. Gizli Romen Milli Komitesi'nden (1869) destek alan Romenler Transilvanya'daki Macarların ve Almanların topraklarını ele geçirirler.-Eyaletler meclisindeki engellemeye, Güney Slav hareketine ve aşırı görüşlü Macarlara karşı, Başbakan **István Tisza** [1903-05/13-17] "sert politika" izler: Muhalefete şiddet uygulanır, genel seçim hakkı reddedilir.

Güney Slav meselesi: Macarlaştırma hareketi ile Sırp aleyhtarı ticaret politikası (S.359), Sırp-Hırvat uyuşmazlığını 1904'ten itibaren "Yugoslav dayanışması"na dönüştürür. Macarların ve Büyük Sırbistan'ın taleplerine karşı savunma amacıyla, Avusturya-Macaristan ikiciliğini, imparatorluğun Slav kesimini dahil ederek genişletme planları (**Trializm**; Arşidük FRANZ FERDINAND'ın fikridir) ortaya çıkar.

1878 Berlin Kongresi'yle Balkanlar'a getirilen yeni siyasi düzen

Balkan krizi (1875-78)

Almanya-Fransa savaşı (S.349) sırasında Rusya, 1856 tarihli Paris Barış Antlaşmasını (S.347) fesheder;

1871 Londra Konferansında boğazlardan serbest geçiş hakkını elde eder.

1875/76 Türk vasalların ayaklanmaları tırmanarak Sırp-Türk savaşına dönüşür. Babıâli reformları reddeder. Rusya, Balkan Hıristiyanlarını kurtarmak amacıyla

1877-78 **Rus-Türk savaşını** başlatır (Panslavizmin ilk siyasi başarısı, S.391) Şipka geçidinin işgalinden sonra Rusya İstanbul'a ve Kafkasya'da ilerler.

Mart 1878 Ayastafanos Barış Antlaşması: Balkan devletleri (Bulgaristan) Türkiye'nin Avrupa kesimi pahasına büyür. Avusturya ve İngiltere Rusya'nın artan nüfuzunu protesto ederler. BISMARCK "dürüst aracı" sıfatıyla

Haziran/Temmuz 1878 Berlin Kongresinde arabuluculuk yapar: **Romanya, Sırbistan, Karadağ** bağımsız olur; **Bulgaristan**'ın bağımsız prenslik olarak haraç yükümlülüğü devam eder; ancak **Makedonya**'yı ve içte özerklik elde eden **Doğu Rumeli**'yi Türkiye'ye verir. Rusya **Besarabya** ile Ermenistan'ın bazı kesimlerini (Kars) elde eder; İngiltere, **Kıbrıs**'ı alır; Avusturya, **Bosna** ve **Hersek**'i yönetme hakkını elde eder.

Sonuç: Barış korunmakla birlikte Almanya ve Rusya birbirine yabancılaşır, Balkanlar konusunda Rusya ile Avusturya'nın anlaşmazlığı tırmanır; bunun sonucunda Almanya ile Avusturya yakınlaşır. Milli sorunlar çözülmeden kalır.

Balkan devletleri (1908'e kadar)

Bulgaristan: Hayduklar (gönüllü kıtaları) ve ruhban sınıfı Rusya'ya dayanarak Türk hâkimiyetiyle ve Rum Ortodoks kilisesinin üstünlüğüyle mücadele ederler.

1870 Bulgar eksarklığının kurulmasını İstanbul patriği tanımaz (1945'e kadar). ROKOVSKI ve **Christo Botev** (1848-76) gibi sosyal devrimciler siyasi mücadeleyi yürütürler.

1872 Bükreş'teki Bulgar Merkezi Devrim Komitesi,

1875/76 kanlı biçimde bastırılan genel halk ayaklanmaları planlar. Türk baskısı Rusların saldırısına yol açar. - Bulgar millet meclisi, Rusların isteklerinin aksine Belçika'nın örnek alındığı liberal bir anayasa çıkarmakla birlikte, çariçenin yeğeni

1879-86 (Hessen-Darmstadt hanedanından) ALEXANDER VON BATTENBERG'i prens seçer. Prens az gelişmiş tarım ülkesini Rus danışmanlarla yönetir. Britanya ve Avusturya'dan ithalat zanaatı çökertir, borçlanma artar. Prens, ancak

1885 Doğu Rumeli'nin Rusların ve Sırpların protestosuna rağmen ilhak edilmesiyle milleti elde eder. Rus danışmanlar ülkeyi terk ederler. Sırbistan'a karşı savaşta askeri yardım alınmaksızın

1885 Slivnitza zaferi kazanılır. Rus entrikaları ALEXANDER'ı tahttan feragat etmek zorunda bırakır.

1887-1918 (Sachsen-Coburg hanedanından) I. FERDINAND. Başbakan **Stambulov** (1854-95) Rus yanlısı çabalara karşı Avrupalılaştırma hareketi yürütür. Stambulov'un görevden alınmasından sonra FERDINAND Rusya ile barışır.

Yunanistan: Millet meclisi,

1863-1913 (Glücksburg hanedanından) I. GEORG'u "Helenlerin kralı" seçer.

1863 Yediada'nın İngiltere tarafından teslim edilmesinden sonra Enosis Hareketi (bütün Yunanların birleşmesi) ekonomiye nazaran öncelik talep eder. Girit'teki bir ayaklanma sonuç vermez (1866). Tesalya'nın ilhakından (1881) sonra **Makedonya** Yunanistan'la Bulgaristan arasında tartışma konusu olur. Girit'te yapılan ikinci ayaklanma,

1897 Yunan-Türk savaşı ve Yunanistan'ın Tesalya'da yenilgisiyle son bulur. Buna rağmen Girit, büyük güçlerin müdahalesiyle, Türk egemenliği altında siyasi özerklik kazanır. Enosis lideri **Venizelos** (1864-1936), 1905'te adanın ilhakını ilan eder.

1908 Girit Yunanistan'la birleşir.

Romanya: Eflak ve Boğdan prenslikleri 1858'de Boğdan boyarı CUZA'nın (1820-73) başkanlığında birleşirler.

1861 Romanya devleti ilan edilir. Kilise malları devletleştirilir, köylüler özgür kılınır, yasa reformları yapılır. CUZA bir darbeyle devrilir; II. NAPOLYON'un tavsiyesi üzerine

1866-1914 (Hohenzollern-Sigmaringen hanedanından) **I. Carol** seçilir.

1881'den itibaren Prusya örneğine uygun bir ordu kurulur; demiryolu yapılır, petrol çıkarılır.

1883 İkili ittifaka katılım (S.361).

Sırbistan: Nüfus artışı ve göç olanağının olmayışı toprağın parsellenmesini zorunlu kılar. Etkisi: Köylülerin fakirleşmesi, büyük ailenin dağılması.

1860-68 MICHAEL OBRENOVIC, Büyük Sırbistan'a yönelik bütün güney Slavlarının birleşmesi amacını güden Omladina hareketini destek alır; hareketin Hırvatistan'daki temsilcisi Djakovo Piskoposu STROSSMAYER'dir (1815-1905).

1862 Son Türk işgal kuvvetleri çekilirler.

1868-89 MILAN OBRENOVIC (14 yaşındadır),

1869 liberal bir anayasa getirildiği halde otokratik yönetim uygular. Nikola Pasic'in (1846-1926) liderliğindeki Radikal Parti'nin muhalefetine rağmen Avusturya destek alınır.

1882 Sırp krallığı ilan edilir; Bulgaristan'a karşı başarısız bir savaş yapılır (1885).

1903 I. ALEXANDER'ın milliyetçi subaylar tarafından öldürülmesinden sonra güney Slav hareketi büyür (Yugoslavcılık).

1903-18 (ve 21) I. PETER KARACORCEVIC, Başbakan PASIC'le birlikte Radikal Parti'yi yönetir; Avusturya aleyhtarı politikasına tepki olarak Viyana 1906'da hayvan ithaline (Sırp ihracatının % 83'ünü teşkil eder) ambargo koyar.

Fransa'nın sermaye yardımıyla "Domuz savaşı"nın üstesinden gelinir.

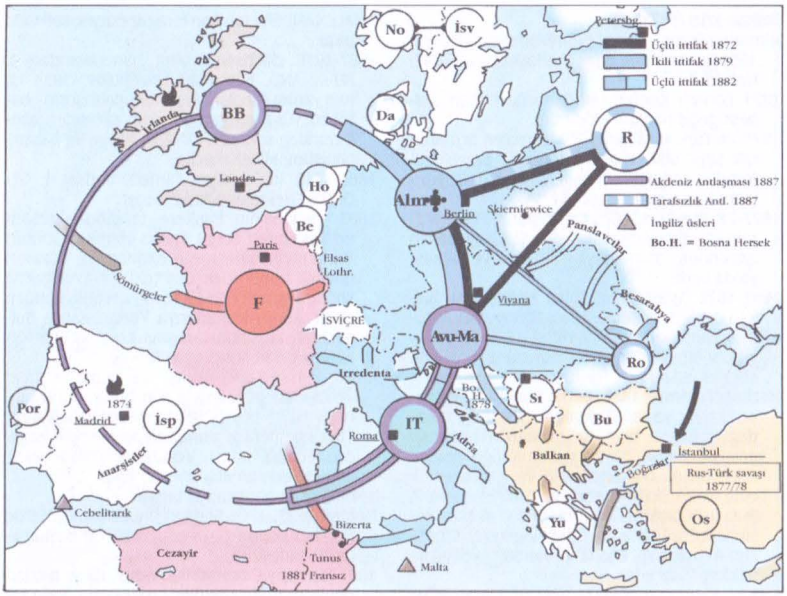

Bismarck'ın ittifak sistemi

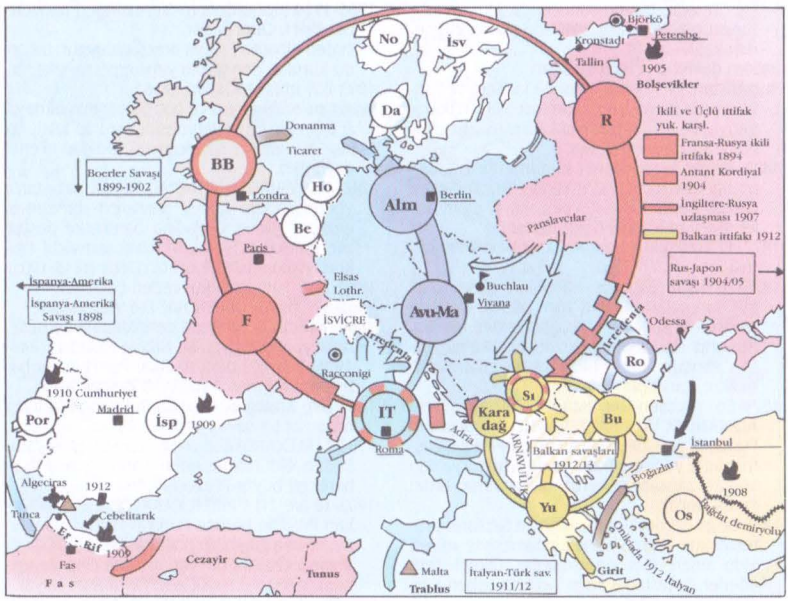

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Avrupa ittifak politikası

Bismarck'ın ittifak sistemi (1871-90)

BISMARCK, Fransa'nın beklenen rövanş politikasına karşı, 1. Fransa'yı dışlayarak (izole ederek); 2. Fransa cumhuriyetini ve sömürge politikasını teşvik ederek önlem alır.

1872 Devrimci tehlikeleri savma amacıyla **Üç İmparator İttifakı** kurulur.

1875 (Fransa'nın silahlanması nedeniyle çıkan) "ufukta savaş göründü" krizinde, Britanya ve Rusya (1882'ye kadar Dışişleri Bak. GORÇAKOV), önleyici nitelikte olduğu ileri sürülen savaş planlarına karşı Berlin'de girişimde bulunurlar; buna karşılık Avusturya yakınlaşır (1879'a kadar Dışişleri Bak. ANDRASSY).

1878 Berlin Kongresi'nden (S.359) sonra Berlin'le Viyana

1879 İkili İttifakı kurarlar. - Rusya'nın uzlaşıcı tavır almasından sonra

1881 Üç İmparator İttifakı yenilenir: 4. bir gücün saldırması halinde tarafsızlık kararlaştırılır. - İtalya (CRISPI)

1882 **Üçlü İttifak Antlaşmasına** yol açar; ancak antlaşma İtalya'nın Avusturya-Macaristan ile olan gerilimlerini (S.397) ortadan kaldırmaz.

1883 Romanya ittifaka girer.

1884 Skierniewice'de Üç İmparator toplantısı. Toplantı Balkanlara ilişkin Rus/Avusturya-Macaristan anlaşmazlığını (S.399) gidermez.

1885-87 Kapsamlı antlaşmadan doğan krizi (Bulgaristan anlaşmazlığı, S.359; Fransa'da BOULANGER Hareketi, S.383) BISMARCK,

1887 Rusya ile **"tarafsızlık antlaşması"** yaparak aşmaya çalışır (gizli ek protokolde Almanya Rusya'nın Boğazlar politikasını destekler). BISMARCK

1887 Türkiye'nin ve Akdeniz'de statükonun korunması amacıyla **Akdeniz Antlaşmasını** (Doğu konusunda üçlü ittifak) teşvik eder. Berlin'le doğrudan bir ittifakı İngiltere (SALISBURY) 1887/89 reddeder.

Almanya'nın yeni rotası (1890-1904)

BISMARCK'ın devrilmesinden (S.355) sonra uluslararası durum aşağıdaki nedenlerle ciddileşir:

1. II. WILHELM'in emperyalist güç politikası ile
2. düşünmeden yaptığı işler;
3. Almanya'nın güçlü konumu gözde büyütülerek "aklına estiği gibi politika yapmak" (1906'ya kadar Dışişleri Bakanlığının "perde arkasındaki nüfuzlu şahsiyeti" VON HOLSTEIN).

1890 Tarafsızlık antlaşmasının yenilenmemesi sonucunda Fransa Rusya ile yakınlaşır (donanma Kronstadt'ı ziyaret eder).

1894 Fransa-Rusya İkili İttifakı; Rus sanayii ve demiryolları Fransız sermayesiyle genişletilir; Rusya'nın Doğu Asya politikası başlar. Almanya'nın hedefine ulaşmayan "anakara blok politikası", ticari rekabet ve imparatorun Krüger'e gönderdiği tebrik telgrafı (1896) nedenleriyle Almanya-Britanya ilişkilerinde soğukluk olur; Doğu Asya politikası (Tsingtao) izlenir;

1898 Donanma inşa programı (TIRPITZ); Bağdat demiryolu hattı imtiyazı (1899). - Fransa'nın Afrika'da yayılması ve

1898 Faşoda anlaşmazlığı (S.385) karşısında Britanya **"Splendid isolation"** politikasından **vazgeçer.**

1898-1901 Britanya'nın Fransa veya Rusya ile anlaşması olanaksız göründüğü için, Britanya'nın ittifak teklifleri reddedilir.- Boerler savaşı, Bokserler ayaklanması (1900), Britanya'nın ABD ile uzlaşması (Panama, S.395), Britanya'nın izole olduğu izlenimini güçlendirir. Üçlü ittifakın,

1902 Fransa-İtalya uzlaşması (Trablusgarp'a karşı Fas) nedeniyle gevşemesi hafifsenir.

1902 Britanya-Japonya ittifakı ile

1904/05 Rus-Japon savaşı, Rusya'nın yeniden Avrupa'ya (Balkanlar) doğru çark etmesini başlatır. Aynı zamanda Fransa (Dışişleri Bak. DELCASSÉ), Britanya-Fransa uyuşmazlığını (Fas, Mısır) giderir.

Antant politikası (1904-14)

Ne krizler ne de yumuşama girişimleri güçlerin iki bloğa ayrılmasını durdurabilir; Alman İmparatorluğu Avusturya-Macaristan'ın, İngiltere Fransa'nın ve Rusya'nın yanında yer alır. Fransa-Britanya arasındaki

1904 Antant Kordiyal,

1905/06 1. Fas krizinde güvenilirliğini ispatlar; Almanya, Fransa'nın ülkeye "barışçıl yoldan nüfuz etmesini" protesto eder (II. WILHELM'in Tanca ziyareti). - Alman ve Rus imparatorlarının Björkö toplantısı etkisiz kalır.

Fas konusu,

1906 Algeciras konferansıyla karara bağlanır: "Açık kapı politikası" (1880'den beri vardır) onaylanır; Berlin prestij kazanmakla birlikte izole edilir, antant ise pekişir.

1907 Britanya-Rusya çıkar dengesi İran'ın zararına (S.365) sağlanır; bunu teşvik eden unsur,

1907 2. Lahey Konferansıdır: Genel kara savaşı nizamnamesi açıklığa kavuşturulur; Almanya'nın silahsızlanmayı reddetmesi, uluslararası düzeyde güvensizliği artırır. -

1908 Donanma meselesinin (BÜLOW) Almanya ve Britanya arasında halledilmesine ilişkin girişimler sonuç vermez; Alman donanmasının takviyesine ilişkin yeni yasa tasarıları sunulur. VII. EDWARD Tallinn'e resmi ziyaret yapar, Üçlü Antant kurulur. - Rusya (Dışişleri Bak. İSVOLSKI),

1908 Bosna krizinde (S.399) saf dışı bırakıldığı hissine kapılır.

1909 Rus-İtalyan gizli Racconigi antlaşması: Balkanlarda statükonun korunması kararlaştırılır.

1911 2. Fas krizi (Fransa'nın Fas kentini işgal etmesinden sonra Almanya Agadir'e "Panter gibi sıçrar", S.385), Almanya'nın Kamerun'daki tazminatlarına karşılık Fransa'nın Fas'ta hamiliğine ilişkin antlaşmayla çözümlenir. İtalya Trablusgarp'ı ve Oniki Ada'yı işgal eder.

1912 Berlin (KIDERLEN-WÄCHTER) ile Londra (LORD HALDANE) arasında donanma görüşmeleri tekrar akamete uğrar. Britanya ile Fransa, Manş'ta ve Akdeniz'de müştereken filo görevlendirmeyi kararlaştırırlar. - Fransa Petersburg'a resmi ziyaret (Başbakan POINCARÉ) yapar ve bahriye sözleşmesi imzalanır.

1912/13 Türkiye'nin Avrupa kesiminin **taksim** edilmesi nedeniyle **Balkan krizi** çıkar (S.399).

1913 Almanya ve Rusya'da ordular takviye edilir; Fransa'da 3 yıllık hizmet yükümlülüğü getirilir.

1914 Saraybosna cinayeti (S.400) Birinci Dünya Savaşı'nı başlatır.

19. yy.da **İskandinavya**
Eider Danimarkalılarının liderliğinde sonraları siyasi nitelik de kazanan kültürel birleşme hareketi **İskandinavcılık** 1864'te Schleswig-Holstein meselesi yüzünden (S.353) akamete uğrar.

Danimarka (nüfus 1800: 0,9, 1900: 2,5 milyon = % 177 artış):
1814 Kiel Barış Antlaşması. **Norveç** kaybedilir, Heligoland Britanya'nın olur. - Devlet iflas eder ve tarım krizi yaşanır, fakat liberal muhalefet ancak 1830'dan sonra oluşur. "Eider Danimarkalıları", Schleswig'in Holstein'dan ayrıldığı bir anayasa (Schlesw.-Holst. Meselesi) isterler.
1844 İlahiyatçı GRUNDTVIG'in(1783-1872) halk eğitim hareketi.
1848-63 VII. FRIEDRICH'in atadığı "Eider Danimarkalıları kabinesi", Schleswig-Holstein'da bir halk ayaklanmasını ve
1848-50 1. Almanya-Danimarka savaşını (S.339) başlatır.
1852 Londra Protokolü: Bütün dükalıklarıyla devlet yeniden tesis edilir.
1849 Haziran Anayasası (genel oy kullanma hakkı, serbest iş yapma hakkı).
Önde gelen milliyetçi liberaller Eider politikasını yeniden canlandırırlar.
1863 Kasım Anayasası ve Almanya ile Danimarka arasında
1863-1906 IX. CHRISTIAN yüzünden taht kavgası. - Schlesw.-Holst. meselesi
1864 2. Almanya-Danimarka savaşıyla (S.353) çözülür. Muhafazakârlar
1875-94 ESTRUP hükümeti döneminde, Folkething'de (avam meclisi) Bajer (1837-1922) liderliğindeki liberal ve köylü çoğunluğuna rağmen gericilik yaparlar.
1879 BISMARCK vaat edilen kendi kaderini tayin hakkını vermese de, Danimarka kültürü milli dernekler vasıtasıyla korunur.
1901 Sistem değişikliği: Köylülere yönelik reform programıyla CHRISTENSEN [1905-09] hükümeti.
1903 **İzlanda** için özerk anayasa çıkarılır. - X. CHRISTIAN [1912-47] döneminde radikallerle sosyalistler
1915 parlamenter anayasa reformu yapılmasını sağlarlar.

İsveç (nüfus 1800: 2,3, 1900: 5,1 milyon = % 122 artış):
1818-44 XIV. KARL (BERNADOTTE, S.305).
1844-59 I. OSKAR İngiltere'ye dayanarak İskandinavcılığı teşvik eder.
1848 Almanya-Danimarka çatışmasında İsveç-Danimarka askeri konvansiyonu.
1855 Britanya ile Fransa sınırları garanti ederler.
1859-72 XV. KARL hükümeti Başbakan DE GEER'e (1818-96) bırakır; Geer soyluların ve kilisenin siyasi imtiyazlarını
1866 diyet meclisi reformuyla kaldırır. Yeni "Lantmanna Partisi" çoğunluğu elde etmekle birlikte hükümeti kurmaz. - Almanya'ya karşı dostane bir tarafsızlık politikası
1872-1907 II. OSKAR döneminde izlenir. - Ağaç ve demir zenginliği su enerjisiyle sınaiye açılır; buna rağmen tarımda yaşanan krizler, ABD'ye toplu **göçleri** ve hayvancılığa geçişi zorunlu kılar.
1888 Tahıl ve 1892 sınai ürünler için koruyucu gümrükler.
1901 Genel askerlik yükümlülüğü.
1905 Norveç'le birlik lağvedilir.
1907-50 V. GUSTAV döneminde parlamentarizm yerleşir. Muhafazakâr "İlerleme Partisi"ne (1906) karşı, sosyalistlerle (1889) liberal "Toplanma Partisi"
1909 genel oy kullanma hakkının çıkarılmasını sağlarlar.
1914 Ordu ve donanma takviye edilir.

Norveç (nüfus 1800: 0,9, 1900: 2,2 milyon = % 144 artış):
1814 Moss Konvansiyonu: **İsveç'le şahsi birlik** kurulur, ancak Storting (halk meclisi) İsveç kralının veto hakkına karşı çıkar. -
1884-89 Solcu köylü partisi SVENDRUP'un başbakanlığı sırasında parlamenter sistemi getirir; 1898'den itibaren genel oy kullanma hakkı tanınır. Storting Norveç'in denizcilik alanındaki çıkarlarının korunması amacıyla bağımsız bir dış politika talep eder. II. OSKAR Norveç konsoloslukları kurulmasına ilişkin bir yasayı tanımaz. Bunun üzerine
1905 **birlik lağvedilir.** Prens DANİMARKA'lı KARL,
1905-57 VII. HAAKON ilan edilir. - Avrupalı büyük güçler 1907 yeni krallığı tanırlar.
İVAN AASEN (1813-96) tarafından geliştirilen Landsmal (Yeni Norveççe) kısmen Danimarka dilinin yerini alır.

Finlandiya (nüfus 1800: 0,8, 1900: 2,6 milyon = % 225 artış):
1809 Borga eyalet meclisi: Rus egemenliği altındaki özerk grandukalık için 1772/89 tarihli Fin anayasaları onaylanır. Senato (hükümet) eyalet meclisinin katılımıyla seçilir; çar bir genel vali tarafından temsil edilir; Finlerle ilgili konuları çara aktaran bir komite vardır. - I. NIKOLAY (S.347) döneminde eyalet meclisi toplanmasa da, Fin milliyetçiliği gelişir. ELIAS LÖNNROT (1802-84) milli destanı 'Kalevala'yı yaratır. JOHAN VILHELM SNELLMAN (1806-81), "İsveç Finleri" (üst tabaka) ile "avam Finler" arasındaki uyuşmazlıklara rağmen devlet kurulmasına hazırlık amacıyla bir hareket kurar. - Askerlik yükümlülüğü getirilir ve
1878 bir Fin ordusu kurulur. - Fin hareketi
1899 II. NIKOLAY'ın Şubat Manifestosuyla darbe alır. Eyalet meclisi yasama hakkını kaybeder.
1899-1904 Genel Vali BOBRIKOW döneminde ordu lağvedilir. Resmi dil olarak Rusça getirilir. "Muhafazakâr Finler" taviz vererek imtiyazlarını korumak isterler; "Genç Finler" pasif direniş gösterirler. - Rus devrimi sırasında
1905 çar kararnamesi iptal edilir. MECHELIN hükümeti eyalet meclisini demokratik yapıya kavuşturur. STOLIYPIN (S.389) uyuşmazlığı yeniden tırmandırır: Rusya'dan kopma isteği giderek büyür.

İber Devletleri (1840-1914)

İspanya ve Portekiz'de liberaller, cumhuriyetçiler ve sosyalistler, monarşistlerle (Moderatos) ve Katoliklerle mücadele ederler. Ekonomik gerilik, siyasi ve mali güçsüzlük sömürgelerdeki toprakları tehlikeye sokar.

İspanya (nüfus 1800: 11,5 1900: 18,6 milyon = % 62 artış):

1843 ISABELLA (1830-1904) reşit ilan edilir. Darbeler,

1847-49 2. Carlosçular savaşı ve cumhuriyetçilerin ayaklanmaları liberal sistemi zayıf düşürür. Başbakan O'DONNELL [1858-63],

1859/60 Fas'a karşı savaş ve Meksika seferine (S.371) iştirakle dikkatleri dış politikaya çekmeye çalışır.

1868 ISABELLA devrilir; Generaller SERRANO ile PRIM, LEOPOLD VON HOHENZOLLERN'in (S.353) adaylığı yolunda çaba gösterirler.

1872-76 kral ilan edilen SAVOIE'lı AMADEUS'a karşı 3. Carlosçular savaşı; aynı zamanda sosyalist huzursuzluklar.

1873 birinci **cumhuriyet** ilan edilmekle birlikte, MARTINEZ DE CAMPOS (1831-1900) Bourbon hâkimiyetinin restorasyonunu sağlar.

1874-85 XII. ALFONSO.

1876 Yeni anayasa: Dernek kurma ve basın özgürlüğü tanınır, ancak Katolik kilisesi güçlendirilir. Katalonya'da özerklik hareketi, suikastler, ayaklanmalar, sendikalarla (sendikalar, S.378) gerginlikler yaşanır.

1886-1931 Dul kraliçe AVUSTURYA'lı MARIA CHRISTINA'nın 1902'ye kadar vekalet ettiği XIII. ALFONSO. ABD'nin desteklediği Küba ayaklanması (1895) genişleyerek

1898 İspanya-Amerika savaşına (S.395) dönüşür; savaş (Afrika hariç) sömürge imparatorluğunun dağılması veya satışıyla son bulur. - Edebiyatta kişisel düşünce ve fiillere eleştirel yaklaşım (UNAMUNO, MARTINEZ RUIZ, ORTEGA Y GASSET v.d.).

1904 Fransa'yla Fas Antlaşması.

1909 Rif kabilelerine karşı sefer; Barselona'da anarşik işçi ayaklanması.

1910-12 CANALEJAS; liberal kültür politikası izlenir, ancak sosyal veya ekonomik reformlar yapılmaz. Amerika'ya göç yoğundur.

Portekiz (nüfus 1800: 2,9, 1900: 5,4 milyon = % 86 artış):1834-53 II. MARIA DA GLORIA. Muhafazakâr ve liberal gruplar, 1848'den sonra cumhuriyetçiler arasında sürekli parti çekişmeleri. - V. PEDRO [1853-61] döneminde diktatör SALDANHA yönetir, 1857 DE LOULÉ (1804-75) tarafından devrilir.

1890 Prestij kaybı: Britanya bir ültimatomla, Angola'nın Mozambik'le birleştirilmesine yönelik sömürgeci yayılmadan vazgeçilmesini talep eder. Buna karşılık Britanya

1899 Windsor Antlaşmasıyla sömürgeleri garanti eder.

1906-08 JOÃO FRANCO'nun diktatörlüğü.

1910 Cumhuriyet ilan edilir. BRAGA (1843-1924) rahipler sınıfına karşı olan ilk başbakandır, ancak anarşiyi ortadan kaldırmayı başaramaz.

Orta Avrupa'daki küçük devletler (1848-1914)

İsviçre (nüfus 1800: 1,7, 1900: 3,3 milyon = % 94 artış):

1856/57 Prusya ile Neuenburg konusundaki anlaşmazlıkta Britanya ve Fransa aracılık ederler.

1859 Paralı asker sistemi yasaklanır. Solferino savaşı (S.351), Cenevreli **Henri Dunant**'ın (1828-1910)

1864 Kızılhaç teşkilatını kurmasına yol açar: Savaşta sağlık hizmetlerinin korunmasını ve bütün yaralıların bakımını amaçlar.

1874 Bern'de **Dünya Posta Birliği** kurulur.

1874 Anayasada konfederasyon lehine değişiklikler yapılır: Yasalar için referanduma (halkoyu) başvurulması, ordu ve resmi eğitim sistemi standarttır - bu nedenle 1884'e kadar kültür kavgası yaşanır. Gelişmiş sanayi dünya piyasasına bağımlı olduğu için krizlere yatkındır. Sosyal demokratlar (1887) ile Köylü Birliği (1897), Liberal-Radikaller ve muhafazakâr Katolik Halk Partisi'nin (1894) aleyhine büyür.

Hollanda (nüfus 1800: 2,1, 1900: 5,2 milyon = % 148 artış):

1848 Bakanların sorumluluk üstlenmesini, mali denetimin ve sömürge idaresinin halk meclisi (Genel Meclis) tarafından yürütülmesini içeren parlamenter anayasa; anayasayı liberallerin lideri **Thorbecke** (1798-1872) hazırlamıştır; Hollanda,

1849-90 III. WILHELM dönemindeki liberal gelişmesini ona borçludur.

1866-68 Lüksemburg'un III. NAPOLYON'a satılması (S.353) konusunda sarayla çıkan anlaşmazlıkta parlamento galip gelir.

1890 **Lüksemburg** bağımsız olur.

1890-1948 WILHELMINA reformcu 1887 anayasasına sadık kalır. Liberallerle muhafazakâr Katolikler arasında el değiştiren bakanlıklar idaresinde sosyal yasalar çıkarılmaya devam edilir. - Açeler (Sumatra) ile çatışmaları, yerlilere siyasi nüfuz sağlayan "etik sömürgecilik dönemi" izler.

Belçika (nüfus 1800: 3,0, 1900: 6,7 milyon = % 123 artış):

Liberallerle ruhban sınıfı arasındaki gerilimlere, Flaman-Wallon anlaşmazlığı eklenir. Sanayi ve ticaret gelişir.

1865-1909 II. LEOPOLD - III. NAPOLYON'un ilhak planları ülkeyi tehdit eder. Eğitim politikasına ilişkin mücadele 1880 Roma ile ilişkilerin kesilmesine yol açar. - Kral özel mülk olarak

1885 Kongo devletini alır ve devleti mirasçı kılar.

1885 Brüksel Kongresi: Marxçı işçi partisi kurulur, "Üçüncü Kuvvet" olarak oylarını

1894 genel oy kullanma hakkının tanınmasıyla artırır.

1898 Flamanca ile Fransızca'nın denkliği tanınır. - Britanya'nın, "Kongo mezalimi"ne ilişkin şikayetleri,

1908 Kongo'nun Belçika devletine intikalini hızlandırır.

1909-34 I. ALBERT, Schlieffen Planı'nın (S.403) duyulmasından sonra İngiltere'den destek arar.

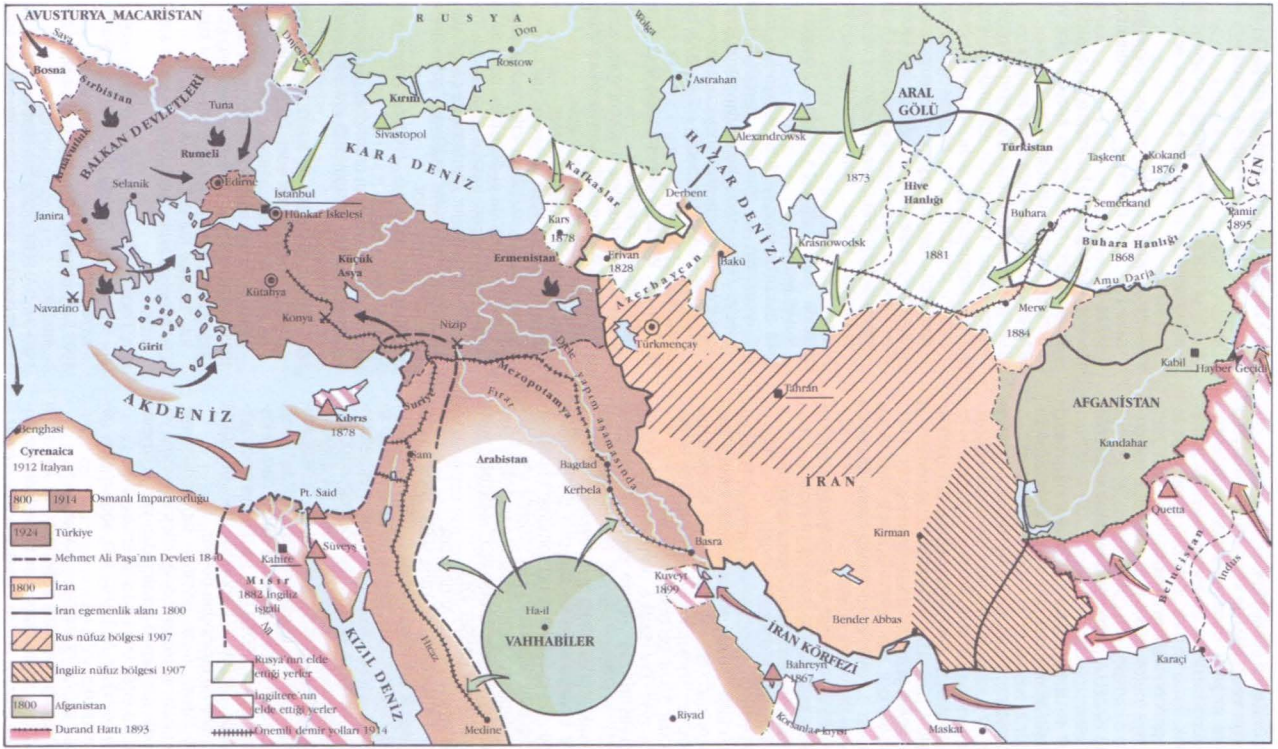

19. yy. da Batı Asya

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılışı (1788-1914) Çağın gerisinde kalan devlet teşkilatı (özerk vasalların ve yarı resmi yurtluk-ocaklıkların yanı sıra merkezi idari bölgeler olarak sancaklar); rüşvetçi idare yöntemleri; gücünü kaybetmiş Yeniçeri ordusu ile dini esasa göre sınıflanmış sosyal düzen, Müslüman imparatorluğun belirgin özellikleridir. Rus-Türk savaşlarından (S.285) itibaren **sürekli krizler** yaşanır, imparatorluğun bazı kısımları ayrılır, Avrupalı güçler taksim planları geliştirirler (doğu meselesi); Balkanlar'da milli hareketler olur, Arabistan'da **Vahhabîler** ("arı İslam dini"ni korumayı amaçlayan tarikat) isyan ederler.

1789-1807 III. SELİM - Reform girişimleri

1798/1801 NAPOLYON'a karşı Mısır savaşıyla (S.301) kesintiye uğrar.

1803 Fransızların (General KLÉBER) çekilmesinden sonra Arnavut **Mehmet Ali Paşa** (1769-1849) Mısır'da iktidarı ele geçirir (S.375).

1808-39 II. MAHMUD (24 yaşındadır) derebeylerine (kelime anlamı: Küçük Asya ve Rumeli'deki "vadi" beyleri) boyun eğdirir; bilahare 1812 Rusya'ya karşı (S.305) ve Yunan isyanında (S.323) ağır kayıplara uğrar. - Babıâli'nin talimatıyla MEHMET ALİ Paşanın üvey oğlu İBRAHİM PAŞA Mekke ve Medine'de

1813-15 Vahhabîlerle savaşır. Vahhabîlerin yeni kurulan Riyad krallığı (1820) Ha'il emirlerine yenik düşer.

1826 Orduda reform yapılır ve asi Yeniçeri ocağı ortadan kaldırılır.

1831 MEHMET ALİ Paşa taarruza geçer: Konya yakınlarında galip gelir ve

1833 Kütahya antlaşmasıyla **Suriye'yi** elde eder;

1839 Nizip'e ilerlemesi,

1839-41 **Doğu Krizi**'ne yol açar: Britanya-Rusya-Prusya arasında yapılan bir konvansiyon, Fransa'yı (THİERS) Mısır'ı desteklemekten vazgeçmeye zorlar. Suriye Türkiye'ye geri verilir; MEHMET ALİ PAŞA Mısır'ın verasetle geçen valisi olur. - Rusya,

1841 **Boğazlann Türk savaş gemileri dışındaki gemilere kapatılmasına ilişkin Londra Antlaşmasından rahatsız olur.**

1839-61 I. ABDÜLMECİD batılı güçlerin baskısı üzerine, hukuki ve idari reformlara yönelik "Islahat Fermanı"nı çıkarır, ancak Avrupa konsolosluklarının imtiyazlarını ortadan kaldıramaz.

1853-56 Kırım Savaşı (S.347) ve

1856 Paris Barış Antlaşması ile Türkiye "Batılı sermayenin fetih hareketi"ne teslim olur. Düşük ithal gümrüğü içeren ticari anlaşmalar yapılır, devlet gelirlerine el konulur v.s.;

1875 devlet iflas eder, 1881'den itibaren devlet borçları uluslararası bir komisyon tarafından yönetilir. Yeni reformlar (işkence yasaklanır),

1876 dinlerin ve ulusların eşitliğini içeren ve dayatılan ilk anayasa olan "Kanunu Esasî" ile zirveye ulaşır.

Ancak,

1876-1909 II. ABDÜLHAMİD anayasayı yürürlükten kaldırır ve despotlukla yönetir.

1878 Berlin Kongresi (S.359).

1890-97 Ermenistan'da ayaklanmalar ve "Hıristiyanlara zulüm". Almanya, Britanya'nın

1895 taksim planını (SALİSBURY) reddeder ve karşılığında demiryolu imtiyazlarını (Anadolu-Bağdat Demiryolu) elde eder.

1896/97 Girit yüzünden yapılan Yunan-Türk savaşında Türkiye galip gelir.

Jöntürkler Hareketi: 1860'dan itibaren, otokrasiye ve yabancı devletlerin ülkenin içişlerine karışmasına karşı muhalefet oluşur. Subaylardan oluşan, "İttihat ve Terakki" fırkası (1891) ve MUSTAFA KEMAL'in (ATATÜRK, S.445) 1905 Şam'da kurulan gizli cemiyeti gibi gruplar birleşerek **Jöntürkler Partisini** oluştururlar. Devletin taksim edileceği endişesiyle ve 1876 anayasasının yürürlüğe konması amacıyla

1908 Selânik'te ordu ayaklanır (Enver Paşa, 1881-1922). Krizler (S.399), ayaklanmalar (Arnavutluk, Arabistan), karşı isyan olur, sultan tahttan indirilir.

1909-18 V. MEHMED döneminde Jöntürkler,

1911-13 Trablusgarp savaşı (S.397) ve Balkan savaşları (S.399) sırasında iktidarı ele geçirirler.

1913 Orduda Almanya'nın yönetiminde reform yapılır, Britanya'nın yardımıyla donanma inşa edilir.

1914 Alman-Türk savunma ittifakı (Ağustos), Kasım: İtilaf devletleri savaş ilan ederler.

İran, Afganistan (1736-1909)

1736 Türkmen NADİR ŞAH İran'ı fetheder; veliahtlık mücadelelerinde **Kaçarlar** Hanedanı sivrilir ve

1747 ŞAH AHMED DURRANİ Afganistan'ı kurar. - İran'da 1797-1834 FETH ALİ ŞAH yönetir: Rusya'ya

1828 Türkmençay Barış Antlaşmasına kadar toprak kaybedilir.

1838 İsmaililer tarikatının reisi AĞA HAN ayaklanır ve Hindistan'a kaçar. Şiiler halkı etkilerler. Avrupai reform girişimleri

1848-96 Şah NASİRÜDDİN tarafından yapılır. Batı yanlısı basın ve okullar liberal fikirleri yayarlar. Bir halk ayaklanması,

1906 anayasa çıkarılmasını sağlar; anayasa Şah MUHAMMED ALİ [1907-09]] tarafından kaldırılır. Ayaklanmalar ve huzursuzluklar üzerine İngiltere'yle Rusya

1907 Petersburg Antlaşmasını yapar: Afganistan ve Tibet'te yayılmadan vazgeçilerek İran nüfuz bölgelerine taksim edilir. Britanya ve Rusya'nın taleplerinin reddedilmesinden sonra

1909 Rusya ile Britanya ülkeyi işgal ederler ve anayasayı yeniden getirirler.

Afganistan: Britanya'nın, "Asya'nın kaderini belirleyen merkezi" elde etme girişimleri boşa çıkar (Afgan savaşları, S.367).

1818/34 İndus'un doğusundaki bölgeler kaybedilir; hükümranlar özerkliklerini korumak için Rusya-Britanya rekabetinden yararlanırlar.

1880-1901 ABDURRAHMAN Han koruma ve denetim haklarını İngiltere'ye devreder. Hindistan'a karşı güvenliği sağlamak amacıyla

1893 Durand hattı tesis edilir.

1795 civ. Hindistan

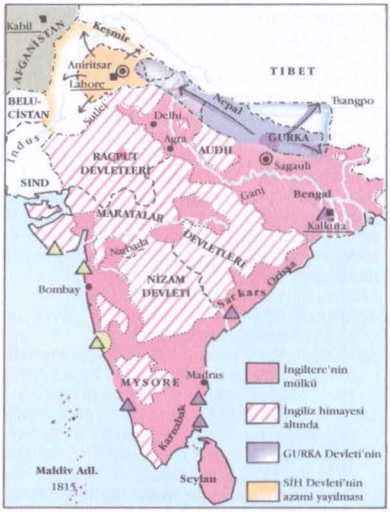

1818 civ. Hindistan

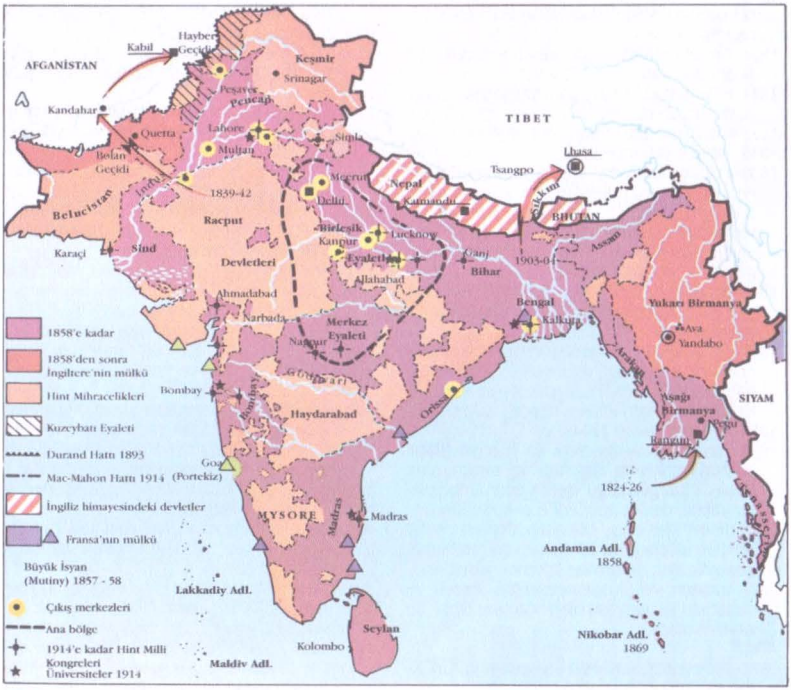

1914 civ. Britanya Kraliyet sömürgesi Hindistan

Britanya'nın hâkimiyeti (1750-1858)
Ticareti emniyete almak amacıyla Doğu Hint Kumpanyası (S.275) Hint prenslerinin iktidar kavgalarına karışır. Rüşvet, ödenekler ve askeri yardımlarla vergi ve yönetim alanlarında haklar (Divani), "valiler" ya da "temsilciler" vasıtasıyla siyasi denetim olanağı elde edilir. - Britanya'nın hâkimiyeti Robert Clive (S.283) tarafından kurulur.

1757 Plassey, 1764 Buxar zaferleri: Bengal ve Audh (Avadh) nevvablarının iktidarları ellerinden alınır. Moğol hanı

1765 Bengal ve Bihar'a ilişkin "Divani"yi devreder.

1773 Regulating Act (S.309): Doğu Hint Kumpanyası, Britanya'ya bağlı idari makama dönüştürülür. - Britanyalı ilk Genel Vali

1773-85 Warren Hastings hukuki ve idari düzeni kurar ve üç ana muhalifin: Maratalar Birliği, Haydarabad Nizamı, Mysore (Maisur) gaspçısı Haydar Ali [1761-82] - koalisyonunu mağlup eder.

1795-1815 Hollanda Seylan'ı fethedilir.

1798-1805 Genel Vali Lord Wellesley: Nizamı sindirir (1798); Mysore vasal olur (1799); Karnatak ilhak edilir (1801). Maratalar Birliği çöker.

1803 Delhi ile Agra fethedilir.

Nepal: 1768'den itibaren dağlı Gurka halkı yayılır.

1814-16 Gurka savaşı Sagauli Antlaşmasıyla sona erer: Nepal İngiltere'nin himayesine girer; İngiltere'nin Gurka savaşçılarını (Hintli seçkin birlikler) orduya alma izni vardır.

Orta Hindistan: İç savaşlar, korsanlar, Afgan soygun çeteleri müdahaleyi zorunlu kılar.

1817/18 3. Maratalar savaşı: Maratha ve Racput devletlerine boyun eğdirilir.

Birmanya: Yukarı (Ava) ve Aşağı (Pegu) Birmanya arasındaki rekabeti Kral ALAUNGPAYA [1753-60] giderir. Bengal'e (1813) ve Assam'a (1822) saldırılar üzerine

1824-26 1. Birmanya Savaşı çıkar: Britanya Rangun'a çıkar. Yandabo Antlaşmasıyla Tenasserim, Arakan ve Assam Britanya Hindistanı'na düşer. - 2. Birmanya Savaşında

1852 Aşağı Birmanya ilhak edilir.

1885/86 3. Birmanya Savaşı: Devletin kalan kısmı ilhak edilir (1891).

Afganistan: Rusya'nın Orta Asya'da yayılmasının (S.391) verdiği endişe,

1839-42 1. Afganistan-Britanya Savaşı sırasında taht kavgalarına müdahaleye tahrik eder. Kâbil'deki Britanya garnizonuna yapılan saldırıdan sonra Britanyalılar ülkeyi terk ederler.

Sih Krallığı (karşl. S.229): Askeri devlet,

1799-1839 RANCIT SINGH döneminde genişler.

1809 Amritsar Antlaşması: Satlec Irmağı Britanya Hindistanı'na sınırı oluşturur.

1849 Britanya Pencap'ı ilhak eder.

Sömürge imparatorluğunun genişlemesi: Varisleri olmayan Hint prensliklerine el konur.

1835 Britanya yüksek öğrenim sistemi getirilir. - Aşırı yabancılaşmadan duyulan rahatsızlık nedeniyle,

1857/58 Büyük İsyan patlak verir: Ayaklanmalar, katliamlar olur, Sepoylar (Hint birlikleri) başlarda galip gelirler: Son Moğol II. ŞAH BAHADIR Delhi'de "Hindistan İmparatoru" ilan edilir. Britanya takviye kuvvetleri, Sihler ve Gurkalar isyancıları yok ederler.

1858 Doğu Hint Kumpanyası lağvedilir: Hindistan Britanya vekil krallığı olur.

Britanya Kraliyet Sömürgesi (1858-1914)

1877 Kraliçe VICTORIA (S.381) "Hindistan İmparatoriçesi" unvanını alır. Hindistan'daki toprakların emniyete alınması amacıyla bağımlı "tampon devletler" oluşturulur: Nepal 1816; Bhutan 1865; Sikkim 1890.

1876-87 Belucistan dahil edilir.

Afgan sınır kabilelerinde

1898-1905 Kral Vekili Lord Curzon asayişi sağlar: Kuzeybatı Eyaleti oluşturulur (1901)

1903/04 Tibet seferi.

1904 Lhasa ticaret anlaşması: Simla konferansı Tibet'in Çin'den otonomi elde etmesini sağlamaya çalışır.

Ekonomi: Ülkenin kaynakları işlenir. Britanya sanayi ürünleri kendi kendine yeten köy ekonomisini ve Hint pamuk endüstrisini yok eder. İşsizlik ve nüfus artar. Britanya sermayesiyle büyük jüt, çay ve çivit çiftlikleri kurulur.

Hint milli hareketi: Kolej ve üniversitelerde avrupalılaşmış bir Hint üst tabakası yetişir. Bu tabakanın sosyal mağduriyete ve kültürel alandaki rahatsızlığa karşı milli gelenekleri bilinçli olarak koruması, siyasi ilgisizlik veya sınıflara ilişkin dini önyargılar (kast sistemi) nedeniyle önceleri geniş çaplı bir etki doğurmaz. Dini reformlar içte yenilenmenin ön koşuludur: RAM MOHAN ROY (1772-1833)

1828 Brahmo Samac'ı (Hint ve Hıristiyan dininı kaynaştırır) öğretir. DAYANANDA SARASVATI (1824-83) 'Arya Samac'la 1875 ilk öğretiye (Veda) yeniden odaklanma çağrısında bulunur. Köylü aziz Ramakrişna (1836-86) batılı eğitimi Hindu inancıyla birleştirir.

1885 Hükümete katılım amacıyla Milli Hint Kongresi kurulur. - Britanyalılar Hindistan'daki uyuşmazlıkları körüklerler, ancak

1892'den itibaren merkezi parlamento için koşullu oy kullanma hakkı tanırlar, üst düzey Hintli memurların kent idaresinde ve Vekil Krallık veya Eyalet Konseyinde görev almalarına izin verirler. Kıtlık, veba salgınları (1896/97), özellikle de Japonların Rusya'yı yenmeleri (S.393), TILAK (1856-1920) liderliğindeki aşırı görüşlü "Yeni Parti"yi güçlendirir.

1905 Bengal'in bölünmesi (Müslüman çoğunluğa sahip yeni bir eyalet kurulur) halkta rahatsızlığa yol açar. - Müslüman Birliği (kuruluşu 1906) bünyesinde Müslüman azınlık menfaatlerini dile getirir. - Buna rağmen bölünme iptal edilir, buna karşılık

1911 merkezi hükümet Moğol kenti Delhi'ye nakledilir.

1916 Lucknow paktı: Hindularla Müslümanlar beraberce otonomi talep ederler.

1860 civ. Çin

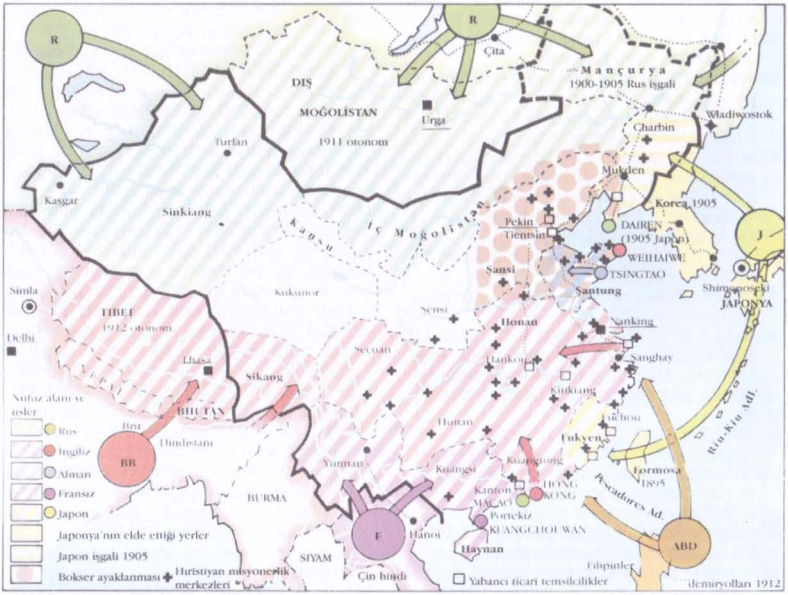

1912'ye kadar yabancı güçlerin Çin'e nüfuz edişi

Japonya: Tokugava Şogunluğu

Bütünüyle dışa kapanan şogun, polis devleti yöntemleri uygulayarak ve yalnızca dini başkan olarak kendisine biat edilen Tenno'nun siyasi gücünü elinden alarak iktidarını pekiştirir. Feodal düzen: Saray soyluları (kugeler), ikamet yükümlülüğü derebeyleri (daymyolar), memurlarla vasallar (samuraylar), halk (heiminler) ve paryalar (etalar; hininler). - "Köpeklerin hamisi Şogun"

1680-1709 TSUNAYOŞI döneminde lirik şiir, tiyatro, sonraları ayrıca resim sanatı (renkli ağaç gravürler) gelişir.

1716-45 YOŞIMUNE köylülerin durumunu düzeltir ve samuray sınıfının lüks düşkünlüğüne karşı tedbirler alır. 1720'den itibaren Avrupa menşeli kitaplara izin verilir.

1761-86 IEHARU: Borçlanma, daymyolarla samuraylarda ahlaki çöküş, köylülerde darlık, doğal afetler. - "Dört büyük adam" (AZUMAMARO, 1768-1830, ile öğrencileri), hazırlıkları "Romantik" KAMO MABUÇI (1697-1769) tarafından yapılan milli **Şinto Hareketi**'ni yeniden canlandırırlar: Tenno kültü önem kazanır, şogunluk değer kaybeder.

1853/54 Japonya dışa açılır (S.393).

Avrupalı güçlerin Çin'e nüfuz edişi

19. yy.ın ilk yarısına kadar dış ticaret Hong tacirleri (S.275) vasıtasıyla devlet denetiminde yapılır. Britanya'nın izinsiz afyon ticaretine karşı yapılan

1840-42 Afyon Savaşı, Avrupa silahlarının üstünlüğünü kanıtlar.

1842 Nankin Barış Antlaşması: Hong Kong devredilir; anlaşmalı 5 liman için ticari imtiyazlar verilir. 1844'ten itibaren, kendi yönetim, adliye, polis ve gümrük hukukuna sahip, dokunulmazlığı olan temsilciliklere ilişkin olarak "eşitlik içermeyen benzer anlaşmalar" yapılır. Britanya bayrağının bir Çin yelkenlisi (Lorcha) tarafından kötüye kullanılması, Britanya/Fransa ile Çin arasında

1856-58 Lorcha Savaşına yol açar: Taku istihkâmları alınır. Tientsin Antlaşmasının (1858) ihlalinden sonra Pekin işgal edilir.

1860 Pekin Antlaşması: Avrupa elçilikleri kurulur; ticaretle Hıristiyan misyonerliği serbest bırakılır. - Rusya-Çin sınırı,

1858 Aygun Antlaşmasıyla belirlenir; bu kıyı eyaleti 1860'da devredilir.

1870 Tientsin ayaklanması: Fransa konsülü ile Avrupa "sulh misyonu" üyeleri öldürülür; 1885 Tonkin'e ilişkin Fransız himayesi tanınır; 1886 Birmanya İngiltere'ye devredilir.

1894/95 Çin-Japon savaşında (S.393) Formoza kaybedilir. İki misyonerin öldürülmesine karşı misilleme olarak Almanya Tsingtao'yu işgal eder (1897); Şantung demiryolu için imtiyaz verilir ve

1898 kira sözleşmesi yapılır (Kiaocou 99 yıllığına kiralanır). Benzer anlaşmalar Rusya (Dairen), İngiltere (Veihaivei) ve Fransa (Kvangçouvan) ile yapılır. - "Yabancı şeytanlar"a duyulan kin,

1900 Bokser ayaklanmasıyla dışa vurur: Hıristiyanlar katledilir, Alman elçisi öldürülür; bunun üzerine cezalandırma amacıyla Almanya'nın komutasında (Kont WALDERSEE) sefer yapılır.

1901 Bokser protokolüyle Çinliler tazmin edici tahahhütlerde bulunurlar. - İtimatsızlık Çin'in taksim edilmesini önler; sömürgeci güçler **"açık kapı politikası"nda** (ortak pazar) uzlaşırlar.

Mançu İmparatorluğu'nun çöküşü

Afyon savaşı Çin'i Batı dünyasına açar. Hıristiyan misyonerliği pek başarılı olamaz. Buna karşılık Hıristiyan hayır faaliyetlerinin (yetimhaneler ve hastaneler) etkisi büyüktür. Misyonerlerce kurulan okullar Avrupa medeniyetini yayarlar; geleneksel yapıyı sorgularlar ve devrimci sarsıntılarla değiştirirler.

1850-64 Hıristiyan-Taocu bir "semavi krallık" kurulmasını amaçlayan komünist tarikat Tay-ping'in ayaklanması; toprak reformu yapılır. 1853 Nankin fethedilir. Yünnan'dan başlayarak

1864-78 Müslüman ayaklanmaları yayılır.

1865-77 Kaşgar Hanı YAKUB, bütün Müslümanları birleştirmek amacıyla bir Türk imparatorluğu kurar. Başvekil **Li Hung-çang** (1823-1901), kısmen Avrupa'nın (binbaşı GORDON'un maceraperestler kıtası) yardımıyla imparatorluk düzenini yeniden tesis eder. Reşit olmamış imparatorlar TUNG-ÇIÇ [1861-74] ile KUANG-HSU [1875-1908] adına yöneten şûranın otoritesine, dul imparatoriçe

1881-89 Tsı-Hsi son verir, mutlak hükümrandır.

Batı kapitalizminin gelişi: yerleşimin yoğun olduğu kırsal kesimde sosyal çöküntü yaşanır ve yaşam standardı düşerken ucuz sanayi ürünleri zanaatı ve endüstriyi yok eder.

Büyüyen liman kentlerinde proletarya ile devrimci aydın kesimi ortaya çıkar. Çevirmenler (YU-FU, 1853-1921) modern batılı düşünceleri aktarırlar. KANG YU-VEY (1858-1927) gibi reformcular imparatoru etkilerler.

1898 Gericilerin darbesi (TSI-HSI): İmparator gözaltına alınır, reformcular idam, "Bokserler" teşvik edilir. Yabancı devletlerin baskısı ve iç politikadaki acizlik

1905 eski sınav sisteminin (S.177) kaldırılmasını ve ordunun yenilenmesini (General **Yuen Şikay**, 1859-1916) zorunlu kılar.

1905 Doktor **Sun Yat-sen** (1866-1925), sonraları **Guomindang** (Milliyetçi Halk Partisi) adını alan **T'ung meng-hui**'yi kurar. Yat-sen'in "üç ilke" (milli özgün yaşam, demokrasi, herkese geçimini sağlama güvencesi) programını üniversite öğrencileriyle misyon okulları öğrencileri yayar.

1911 Çinli gençlerin, devrimi; Mançu Hanedanı 1912 tahttan feragat eder; SUN YAT-SEN Nankin'de cumhuriyeti ilan etmekle birlikte, imparatorluğun birliğini korumak amacıyla orduyu elde etmek için devlet başkanlığını ŞI-KAY'a bırakır. Moğolistan'la Tibet bağımsızlıklarını ilan ederler.

19. yy. da Güney Amerika

Yeni devletler modern anayasalar uygulamakla istikrara kavuşmaz. Sınıf, parti ve ırk kavgaları, merkeziyetçilerle federalciler arasındaki çekişmeler, devrim ve karşı devrimin, anarşinin ve askeri diktatörlüğün sürekli olarak birbirini izlemesinde ifadesini bulur. Pronunciamentos (darbeler) ile iktidara gelen caudillos (komutanlar) otoriter demokrasi tipini geliştirirler. Eski sömürgelerde doğan beyaz aristokratlar (kreoller) kısmen Avrupa'ya dönerler. Renklilerle melezler kendi lider tabakalarını oluştururlar. Ilımlı ortamı olan devletlerde beyazlardan oluşan büyük burjuva tutunur. Farklılıklar:

- beyazların devletleri: Arjantin, Uruguay;
- Melezlerin devletleri: Brezilya, Şili, Batı Hint ve Orta Amerika devletleri;
- Kızılderililerin devletleri: Bolivya, Venezuela, Kolombiya, Peru, Ekvador, Paraguay.

Britanya ve Kuzey Amerika'dan sermaye akımıyla 19. yy.ın sonlarına doğru yeni bir dönem başlar: Avrupa'dan göç artar; demiryolu inşa edilir, tarım, hayvancılık ve büyük çiftlik işletmeleri geliştirilir, ham madde (güherçile, kalay, bakır) çıkarılır. Arjantin, Güney Brezilya ve Şili'de beyaz küçük burjuva ve bir işçi sınıfı oluşur. Siyasi gerginliklerin ve savaşların nedeni sınırlara yönelik taleplerdir.

Brezilya:

1831-89 II. PEDRO'nun liberal hükümeti sırasında ekonomi, içte kolonileştirme, Avrupa'dan göç, kahve ve kauçuk ihracatıyla istikrara kavuşur.

1888 Köleliğin kaldırılması, monarşiyi yıkmak (1889) üzere çiftlik sahipleriyle liberalleri birleştirir. **Brezilya Birleşik Devletleri Cumhuriyeti** toprakları, 1910'a kadar akıllıca yapılan anlaşmalarla genişletilir.

Paraguay, Diktatör F. SOLANO LÓPEZ'in [1862-70] aşırıya kaçan büyük güç olma politikasından ötürü çıkan

1865-70 üç ülke savaşında nüfusunun % 70'inden fazlasını kaybeder.

Arjantin: Devlet Başkanı Juan Manuel de Rosas [1829-52] içteki kargaşalıklara son verir. Büyük Britanya

1833 Falkland Adalarının kendisine devredilmesini zorla sağlar.

1868-74 Başkan SARMIENTO okul ve üniversiteleri, dışardan göçü, demiryolu ve haberleşme sistemini teşvik eder.

Pampa Kızılderililerine karşı savaşı

1880-86/98-1904 Başkan ROCA sona erdirir; Roca

1902 Patagonya'yı hakem kararıyla elde eder; devlet gelişerek Latin Amerika'nın güçlü ekonomiye sahip ilk ülkesi olur.

Peru: Mareşal CASTILLA (1797-1867) diktatörlüğünü

1842-45 iç savaş sırasında kabul ettirir.

1879-83 Güherçile Savaşında yenilgi; bundan sonra askeri hükümetler birbirini izler.

Bolivya güherçile savaşında Atacama eyaletini ve buna bağlı olarak denize çıkış yolunu kaybeder; ancak zengin kalay yatakları nedeniyle pek zarar görmez.

Şili güherçile savaşında deniz hâkimiyetini elde eder ve fetihlerini Ancón Barış Antlaşmasıyla muhafaza eder.

1891 Kongre devrimi; parlamenter hükümet kurulur.

Kolombiya (Yeni Granada): Merkeziyetçilerle federalciler, liberallerle Katolik ruhban sınıfı taraftarları arasında sürekli iç savaşlar olur. 8 devlet arasında konfederasyon kurulmasından (1858) sonra,

1861 Kolombiya Birleşik Devletleri ilan edilir. ABD'nin çabaları üzerine

1903 Panama ayrılır (S.395).

Venezuela: Federalci anayasa

1861-68 federasyon savaşında korunur, buna rağmen diktatörler otoritelerini kabul ettirirler.

1902 Başkan CASTRO'nun [1899-1908] yabancıların haklarına müdahalesine karşı deniz ablukası.

Ekvador: 1860-65/69-75 Başkan MORENO yönetimi bariz biçimde kiliseye yakınlık gösterir. Öldürülmesinden sonra liberal ve dinci gruplar arasında çatışmalar olur.

Orta Amerika: Birleşme girişimleri sonuç vermez; ABD'ye olan mali bağımlılık, etkisini siyasi alanda kararların dikte edilmesinde gösterir.

Meksika, Texas'ın ayrılması (1836) ve

1846-48 ABD'ye karşı Texas savaşıyla ağır bir krize girer.

1853 Güney Arizona'nın satışıyla Kuzey Meksika ABD'ye geçer. Diktatör SANTA ANA'nın (S.331) 1855'te devrilen dinci rejimine tepki olarak

1858-72 Benito Juárez kilise mallarını devletleştirir ve bütün ayrıcalıkları kaldırır:

1858-61 Dincilerle liberaller arasında iç savaş; Britanyalı, İspanyol ve Fransız birlikler müdahale ederler.

1863 Fransa Puebla'yı fetheder ve Meksika'ya girer. III. NAPOLYON'un çabaları üzerine bir seçkinler meclisi imparatorluk ilan eder ve tacı Avusturyalı Arşidük MAXIMILIAN'a teklif eder. ABD'nin (Monroe Doktrini'nin ihlali nedeniyle) protestosu üzerine Fransa birliklerini çekmek zorunda kalır.

1867 Cumhuriyetçiler Queretaro'yu ele geçirirler; MAXIMILLIAN JUÁREZ'in emri üzerine kurşuna dizilir.

1877-80 ve 1884-1911 Başkan PORFIRIO DIÁZ Japonya ve İngiltere'den destek alır. İktidardan ayrıldıktan sonra yeniden huzursuzluklar çıkar.

Batı Hint Adaları: Köle ticaretinin başlıca aktarma limanları, köleliğin (1838'de İngiliz, İspanyol sömürgelerinde ise ancak 1883'te) yasaklanmasıyla önemlerini yitirirler. Eski köleler çiftliklerde işçi olurlar veya kent proletaryasını takviye ederler.

1844 Dominik Cumhuriyeti yeniden kurulur, 1861'den itibaren İspanyol himayesindedir, 1865'ten itibaren ABD nüfuzu vardır (1905/07 mali denetim).

Küba: İspanya'ya karşı ABD tarafından desteklenen isyan (1895),

1898 İspanya-Amerika savaşına (S.395) yol açar. Yeni Küba cumhuriyetinin hamisi sıfatıyla ABD donanma üsleri kiralar (Guantánamo).

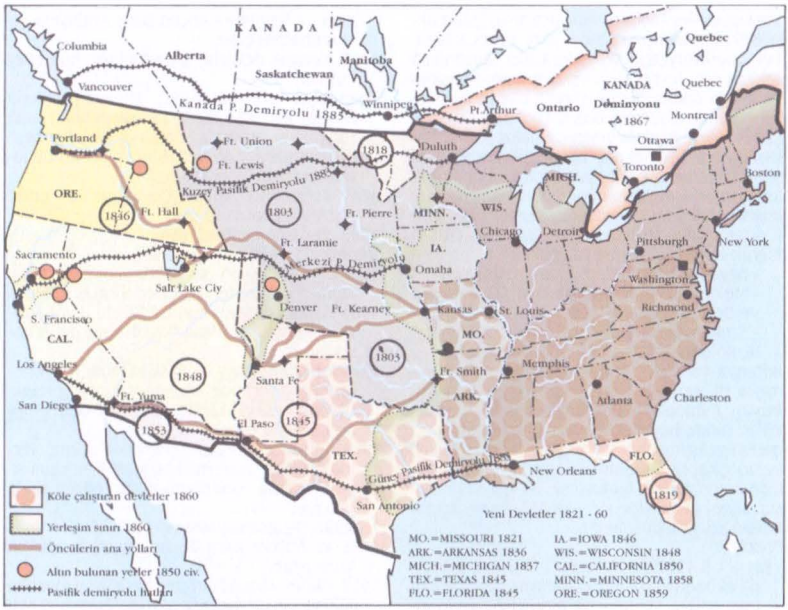

1850 civ. Birleşik Devletler

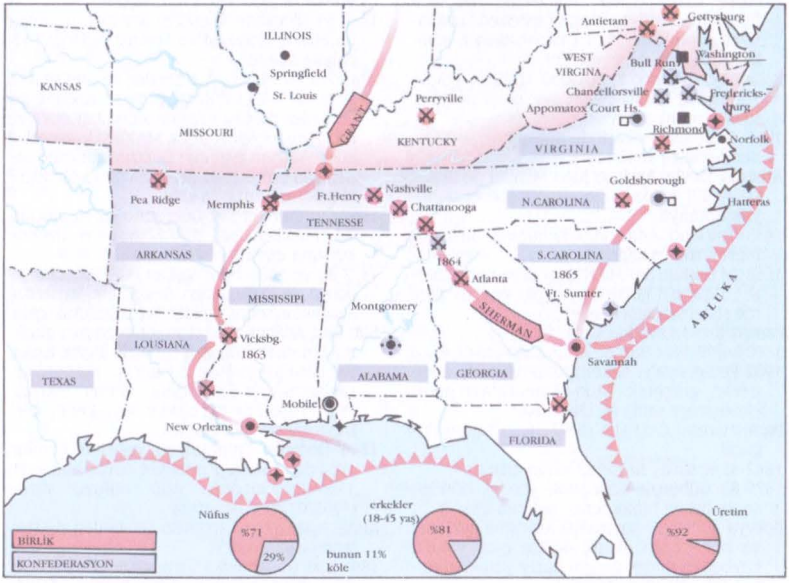

Ayrılık savaşı 1861 - 1865

Batının yerleşime açılışı

Nüfus, 1820-60 arasında 23 devlette 9,6 milyondan, 33 devlette 31,3 milyona çıkar (% 226 artış).

Batıya ilerleme ABD'ye toprak kazandırır.

1819 Florida İspanya'dan satın alınır.

1823 Monroe Doktrin'i (S.331): Avrupa devletlerinin Amerika'yı ilgilendiren konulara her türlü müdahalesi yasaklanır.

1845 Texas birliğe alınır.

1848 Guadalupe-Hidalgo Barış Antlaşması: Meksika Rio Grande'nin kuzeyindeki bütün bölgeleri kaybeder. ABD Pasifik'te güçlü devlet olur.

1846 Oregon antlaşmasından itibaren 49. enlem Kanada'yla sınırı teşkil eder.

1830-1860 arasında ülkeye göç 4,6 milyona çıkar. "Angloamerikalılar" liderliği sürdürürler (% 16); sayı itibariyle İrlandalılar (% 39) ve Almanlar (% 30) daha güçlüdür; Almanlar arasında CARL SCHURZ (1829-1906) gibi hayal kırıklığına uğramış demokratlar da vardır.

Yerleşim bölgelerinin sınırları (Frontiers) batıya doğru kayar. İskân Yasası'na (1862) göre düzenlenen serbest toprak edinimi üç dalga halinde gerçekleşir: Squatter (izinsiz yerleşenler), Pionier ve Trapper'ları (avcılar ile hayvan yetiştiricileri), sınır sakinleri (çiftçiler), bunları tacirler, spekülatörler ve zanaatçılar izler. Kızılderililerle savaşılır; bunlar kendilerine tahsis edilmiş bölgelere yerleştirilirler. Maden ve altın bulunması batıya göçü (özellikle Kaliforniya'ya "Gold Rush"ı [1848/49]) hızlandırır. Toprak hiçbir şeye aldırış etmeden sömürülür; işgücü sıkıntısı tarım makineleri yapımını teşvik eder ve yeni sınai sürüm pazarları yaratır. Yollar (Trails) ve demiryolları muazzam mesafelerin aşılmasını sağlar (1862-69 ilk Pasifik demiryolu hattı yapılır).

"Sınırsız olanaklar ülkesi" ve bütün göçmenleri "kaynaştırma potası" olan **batı**, Amerikan kültürüne özgü "küçük insan" tipini biçimlendirir. "Selfmademan" General **Andrew Jackson**'la [1829-37] **Demokrat Parti**'nin siyasi liderliği başlar. "New Orleans kahramanı" (S.293), sermayeye karşı mücadelede çiftçilerle işçileri birleştirir ve "Spoils System"ı ("Ganimet galip gelenindir": Memuriyetlere parti taraftarları yerleştirilir) başlatır. Muhalifleri (Whigler) de "Jackson tipi demokrasi" yöntemlerini uygularlar.

Kuzey Amerika iç savaşı (1861-65)

Doğu-batı uyuşmazlığı, kuzeyle güney, sanayici devletlerle çiftçi devletler, demokrat Yankee'lerle aristokrat çiftçiler, koruyucu gümrüklerle serbest ticaret arasındaki gerginlikle kesişir. Kuzey, insan haklarına (S.291) atıfla köleliğin kaldırılmasını (Abolution) talep eder, güney dünya çapındaki pamuk tekelini ("Cotton is King") kaybetmekten endişe eder.

1820 Missouri uzlaşması, köle çalıştıranla çalıştırmayan devletleri ayırır, ancak anlaşma sağlayamaz. W. GARRISON 1831'den itibaren 'Liberator'la basında köleliğe karşı savaş açar; "American Anti Slavery Society" siyahların güneyden kaçmalarına yardımcı olur.

1847 Geri gönderilen siyahlar için Afrika'da **Liberya** cumhuriyeti kurulur. Ayrılmayı önlemek amacıyla,

1850 Clay uzlaşması kölelik konusunun çözümünü münferit devletlere de (Utah, New Mexico) bırakır. Ancak, köleliğin kaldırılması taraftarlarını güçlendiren unsurlardan biri, HARRIET BEECHER STOWE'un romanı 'Tom Amca'nın Kulübesi'nin (1852) dünya çapında kazandığı başarıdır; taraftarlar,

1854 köleliğin batıda başlatılması konusunda çıkan Kansas-Nebraska anlaşmazlığı çerçevesinde **Cumhuriyetçi Parti**'yi kurarlar. Seçimde elde ettikleri zafer birliği böler. Güney Carolina ile güneyli 10 devlet daha

1861 Başkan J. DAVIS (1808-89) idaresinde **Amerika Konfedere Devletleri**'ni oluşturur (başkent Richmond). Davis'in rakibi

1861-65 **Abraham Lincoln**'dür (1809 Kentucky doğumlu, avukat, İllinois milletvekili, 16. başkan). Kölelik meselesinde ılımlı tutum izleyen Lincoln,

1861-65 **aynlık savaşında** birliğin muhafazasını kararlılıkla savunur. Savaş başlangıçta modern silahlar (demiryolu topları, mükerrer ateşli tüfek, zırhlı gemi) kullanılarak gönüllülerle yürütülür. Deniz ablukası, İngiltere ve Fransa tarafından tanınan güneye savaş malzemesi teslimatlarını keser; Rusya ise kuzeye yakınlık gösterir. Konfederele mali ve sınai olanaklar yönünden aşağı olmalarına rağmen sonuna kadar direnirler; savaşın en iyi stratejicisi General ROBERT LEE (1807-70) komutasında,1861/62 Bull Run'da, 1862 Fredericksburg'da, 1863 Chancellorsville'de galip gelirler, ancak kuzeyin insan ve malzeme yönünden üstünlüğünü yıkamazlar. Kesin sonucu

1863 Gettysburg savaşı getirir: General LEE çekilmek zorunda kalır.

1863 LINCOLN bütün kölelerin azat edildiğini ilan eder.

General SHERMAN Georgia ve Carolina'yı yerle bir eder. LEE, Başkomutan General GRANT'a

Nisan 1865 Appomatox Court House yakınlarında koşulsuz teslim olur. Kısa bir süre sonra LINCOLN Washington'da Ford tiyatrosunda fanatik bir güneyli tarafından öldürülür.

İç savaş iki tarafa da ağır kayıplar verdirmiştir (çoğunluğu hastane ve esir kamplarındaki salgın hastalıklar nedeniyle olmak üzere 600 000'den fazla ölü);

Savaş masrafları 8 milyar doları aşar; güney harap olur.

Önemi: Birliğin bütünlüğü muhafaza edilir; kuzeyin liderliğinde ABD sınai ekonomik güç haline gelir. Güneyin nüfuzu ve ekonomik önemi azalır (pamuk üretimi Mısır ve Hindistan'a nakledilir), kölelik meselesi ırk sorununa dönüşür.

1870 civ. sömürgelere taksim edilmeden önce Afrika

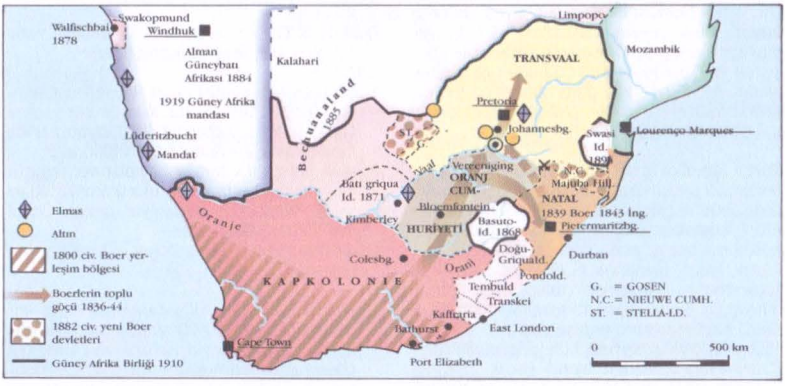

19 yy'da Güney Afrika

Osmanlı hâkimiyetinin ortadan kalkması

Mısır: MEHMET ALİ PAŞA (S.365)

1811 Memlûkları ortadan kaldırdıktan sonra iktidarını pekiştirir:

Fransız yardımıyla ülkeyi geliştirir.

1820-22 Nübye'ye egemen olunur, 1823 Hartum kurulur. Avrupa'nın müdahalesi, Osmanlı egemenliğinden çıkılmasını önler.

1859-69 Süveyş Kanalı inşa edilir (S.349).

1863-79 İSMAİL PAŞA Darfur'u fetheder (1874), Habeşistan'la mücadele eder, fakat reform paralarını israf eder. Bu nedenle

1875 Mısır'ın Süveyş Kanalı hisseleri İngiltere'ye satılır. İSMAİL'in devrilmesi ülkeyi uluslararası mali denetimden kurtarmaz.

1881 İskenderiye'de halk ayaklanması (Savaş Bakanı ARABİ PAŞA); Britanya müdahale eder.

1882 Mısır üzerinde himaye rejimi kurulur (S.381).

Doğu Sudan (S.396): MUHAMMED AHMED (1843-85), **Mehdî** (Arap. "doğru yolda olan") sıfatıyla Mısır'a karşı cihad çağrısında bulunur.

1881-83 Mehdî ayaklanması.

1885 Hartum ele geçirilir. Ekvatorya vilayeti Genel Valisi EMİN PAŞA (EDUARD SCHNITZER) direnir ve 1888 STANLEY tarafından kurtarılır. - Britanya Lord Kitchener (1850-1916) komutasında karşı saldırıda bulunur.

1898 Mehdî yandaşları Omdurman yakınlarında mağlup edilir. - Sudan üzerinde

1899 İngiltere ile Mısır'ın ortak hâkimiyeti (condominium) tesis edilir.

Berber devletleri: Osmanlı valileri, Yeniçeriler, korsanlar ve Avrupalı konsüller iktidarı ele geçirmek için mücadele ederler. - 1830'dan itibaren Fransa **Cezayir**'i fetheder (S.385).

1880 Avrupa devletlerinin **Fas** Sultanlığındaki (ALİ Hanedanı) haklarının düzenlenmesine yönelik Madrid Konferansı.

Emperyalist güçlerce taksim edilmeden önce Afrika

İslam devletleri: Sudan'daki feodal oluşumlar yerel klanlara hükmederler. - Batı Sudan'da

Elhac Ömer (öl. 1864) teokrasi kurar. 1854 Nijer'in yukarı kısmında yayılan Fransa ile savaşılır; 1861 Segu fethedilir, ÖMER'in oğlu AHMEDÛ kente hâkim olur.

Samori Turé (öl. 1900) katı bir adalet uygular, etkin bir vergi sistemine ve iyi örgütlenmiş askeri birliklere sahiptir.

1887 Fransa ile himaye antlaşması.

Fulbe krallıkları: Kökenleri tartışmalı olan Fulbe göçebeleri, **Osman dan Fodio** (1754-1815 civ.) liderliğinde, Bomu ve Kanem dışında Haussa (Havsa) kent devletlerini fethederler. Sokoto Emiri MUHAMMED BELLO (öl. 1837) Fulbe krallıklarına egemen olur. Britanya himayesi sırasında emirlerin otoritesinin dokunulmazlığı vardır.

"Afrika'nın Napolyonu" **Rabah** (öl. 1900), hâkimiyetini (S.396) Bomu ve Bagirmi'ye yayar; 1900 civ. Fransız birliklerine yenilir.

Doğu Afrika: Köle ticaretinin merkezi Zengibar Sultanlığıdır; Afrikalı kabile reisleri Britanyalılar (JACKSON) ve Almanlarla (PETERS) himaye antlaşmaları yaparlar.

Afrika devletleri: Feodal despotluklar (Aşanti devleti), köle ticaretinde Afrikalı kabilelerden yararlanırlar. **Dahomey** kralı **Gezo** (1818-58) kadınlardan oluşan alaylar kurar ve "büyük kentler ülkesi" **Yoruba**'ya saldırır. Sanat (tunç dökümü) ve yönetim **Benin**'de de çok gelişmiştir.

Liberya: Amerika'dan dönen azat edilmiş köleler için 1822'de kurulan yerleşim yeri, 1847'de bağımsız bir cumhuriyet haline gelir.

Habeşistan: Yönetime el koyan RAS KASSA,

1853 **II. THEODORUS** adıyla Kıptî-Hıristiyan imparatorluğun birliğini sağlar.

1867/68 Britanya'nın cezalandırma amaçlı seferi (Lord NAPIER).

1872-89 Britanya'dan tahta talip olan **IV. JOHANNES** Mısır saldırılarını geri püskürtür (1875-79).

1889-1910 **II. MENELİK** İtalya'nın yardımıyla kendisini **Negus Negesti** -Kralların Kralı- (S.397) ilan eder.

Güney Afrika: "Güney Afrika'nın Attilası" **Çaka** (Şaka) (öl. 1828) yeni bir süngüleşme tekniği bulur ve Bantularla (Kâfirler) savaşçı **Zulu** devletini kurar. Natal'a hücumu Güney Afrika'daki bütün Bantu kavimlerini (Hererolar, Matabeleler) harekete geçirir.

Avrupalı sömürgeci güçler: Britanya'nın köle ticaretini (1807), köleliği (1833), köle ihracatını (1841) yasaklaması, ticareti felce uğratır. Danimarka ve Hollanda temsilciliklerini kapatırlar. Yalnızca Fransa 19. yy.ın ortalarından itibaren Cezayir, Senegambiya ve Gabun'dan oluşan bir sömürge imparatorluğu kurar (S.385). **Hıristiyan misyonları** yurtlar, hastaneler, okullar kurarlar.

Afrika'nın iç kesimlerinin araştırılmasıyla sömürgelere ilgi artar. BELÇİKA Kralı **II. LEOPOLD** (S.363) yeni sömürü olanaklarını kavrayan ilk kişidir. Leopold tarafından kurulan Kongo Cemiyeti adına **Stanley** (1841-1904) Kongo bölgesini araştırır; bu bölgeyi **II. LEOPOLD**,

1884/85 Berlin'deki Kongo Konferansında Britanya ve Portekiz'in hak iddia etmelerine rağmen elde eder.

Güney Afrika'daki Boer devletleri (1842-1902)

(1806/14'ten itibaren) Britanya'ya ait Kap sömürgesindeki iç çekişmeler ve kölelerin azat edilmesi, yaklaşık 10 000 muhafazakâr Boeri,

1836-44 ülkenin iç kesimlerine doğru **"Büyük Treck"** toplu göç hareketine sevk eder. Zululara savaşlardan ve Natal'in Britanya tarafından ilhak edilmesinden sonra

1842 Oranj Cumhuriyeti'ni (1854'e kadar Britanya'ya aittir) ve

1853 Transvaal'i (Güney Afrika Cumhuriyeti) kurarlar. Altın madenlerinin bulunması dışarıdan göçmenleri (Uitlanders) ülkeye çeker.

1877 Britanya Transvaal'i ilhak eder. Bu nedenle

1880/81 Boerler ayaklanırlar, Britanya yenilir.

1883-1902 Devlet başkanı "Ohm" Krüger bağımsız cumhuriyeti yönetir. Johannesburg (1886'da kurulur) yakınlarındaki altın yatakları Britanya'nın ilgisini çeker. Bu nedenle, bölge kolonilerle (Bechuanaland, Svaziland, Rodezya) çevrilir.

1899-1902 Boerler Savaşı: Generaller **Smuts**, BOTHA ve HERTZOG önceleri başarılı olmakla birlikte, askeri üstünlük (KITCHENER) ve Britanya'nın acımasız savaş idaresi (toplama kampları) direnişlerini kırar.

1902 Vereeniging Barış Antlaşması (S.381).

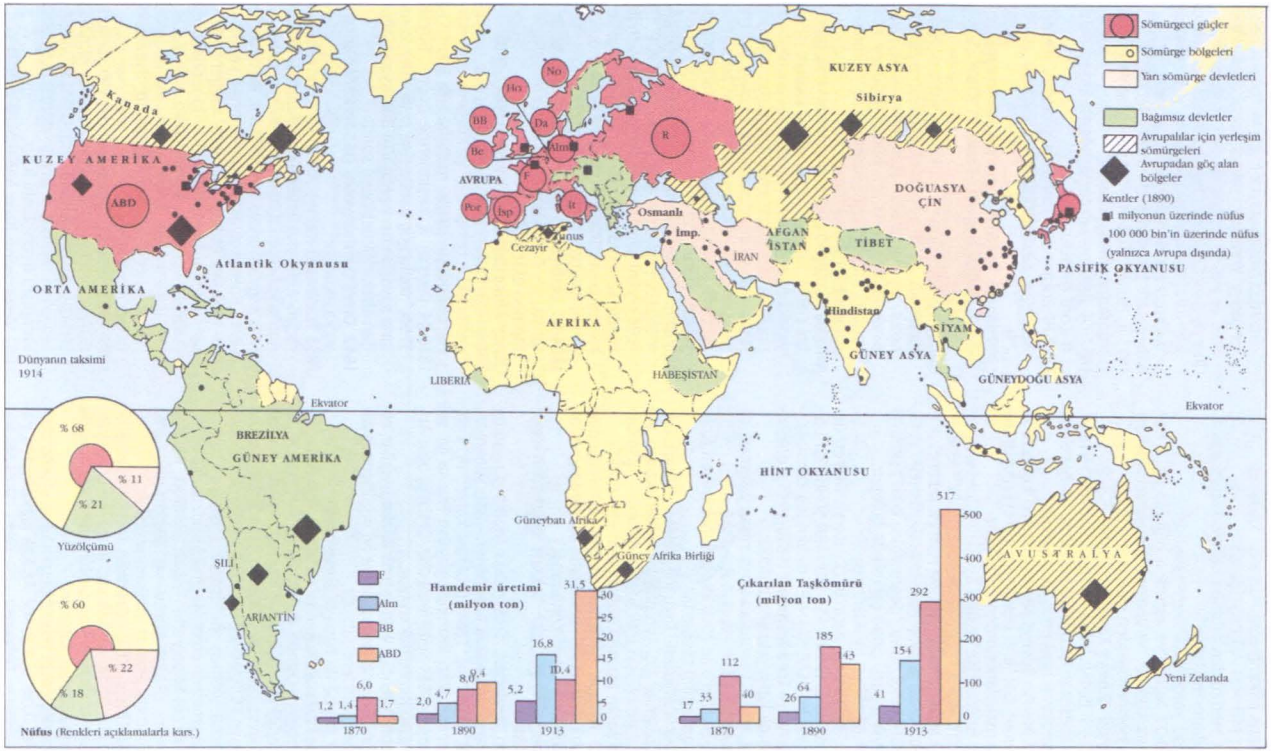

Dünyanın sömürgelere taksimi 1914

Modern emperyalizm
(Lat. imperium: komuta yetkisi). 16.-18. yy.ın sömürge politikasını (S.225, 275 ve dev.) sürdürmek suretiyle büyük güçler 1880'den itibaren **dünyanın paylaşımı** için mücadele ederler. Böylece ulusların "dengesi"ni, zenginliğini ve gücünü sonsuza kadar belirleyeceklerini düşünürler.
19. yy.ın başlarına kadar iki sömürge biçimi ortaya çıkar:
1. Dini veya siyasi nedenlerle veya geçiminin tehlikeye girmesi (nüfus fazlası) nedeniyle ülkelerini terk eden göçmenler tarafından **kurulan yerleşim sömürgeleri**;
2. Ham madde kaynakları olarak (Hindistan ve Afrika) **ticari sömürgeler** (kısmen imtiyaz sahibi üsler).

Bundan yarar sağlayanlar, çıkarlarının korunması için devlete başvuran özel ticaret kumpanyalarıdır. **Sömürge imparatorluklarının** ya da iktisadi nüfuz alanlarının (dolar emperyalizmi, S.395) oluşturulmasının nedenleri çeşitlidir (aşağ. Bkz.).

Gelişmiş kapitalizmin parlak dönemi
Sanayi devletlerinin (ABD, İngiltere, Almanya; farklı Fransa, Japonya; gelişme halinde İtalya, Rusya) ekonomisi hızla kalkınır. **Teknik ve bilim alanlarındaki ilerlemeler** (S.343), yeni enerji kaynakları (elektrik, petrol) ve sanayi dalları (elektroteknik, kimyasal yöntemler) açarlar; **ulaşım ve haberleşme sistemi** (telgraf, telefon) dünya ticaretinin ve ekonomisinin ön koşullarını yaratırlar. - Yeni üretim yöntemleri, ulaşım ve ikmal tesislerine yönelik **artan sermaye yatırımları**, iktisadi yapıları değiştirir.
Tekelci kapitalizm (işletmelerin birleştirilerek veya bir elde toplanarak **büyük şirketler** haline gelmesi): Alım ve sürümün rasyonelleştirilmesine yönelik olarak, yatay (aynı ekonomi dalı) veya dikey (değişik üretim kademeleri, örn. madenler, dökümhaneler, makine yapımı) sınıflandırılmış **anonim şirketler (AŞ), konsemler**; üretimi ve fiyatı belirleyen **karteller**; ortak satış örgütlenmesi olan **satış kartelleri**; piyasa hâkimiyetine yönelik tekelci dikta olan **tröstler**.
Sermaye kapitalizmi: Kredi teminine yönelik **büyük bankalar** gelişir. Sermaye ihracatı ile sermayenin uluslararası çapta birleştirilmesi, **zengin bankerlerin ve finansman** kuruluşlarının gücünü artırır; bunlar siyasi nüfuz kazanırlar.
Etkileri: Üretim ve milli hasıla artar, işçilerinki de dahil genel yaşam standardı yükselir. Köyden kente göç, büyük kentler, yeni meslekler (sözleşmeli elemanlar) sosyal yapıları ve yaşam biçimlerini değiştirirler. Meslek kuruluşlarıyla partiler kitlelerin **demokratikleşmesini** teşvik ederler. - Ulaşım ve ikmal işletmelerinin (demiryolları, posta, su ve gaz işletmeleri) devletleştirilmesine ve maliyenin devlet tarafından denetlenmesine (para tedavülünün ve biriminin düzenlenmesine yönelik **merkez bankası** kurulur) bağlı olarak, **devletle (mali) ekonomi ilişkileri giderek daha sıkı örülür**. Ekonomik sorunlar (hammadde, sürüm pazarları, sermaye yatırımları konularındaki uluslararası mücadeleler), siyasi sorunlar haline gelir.
Sömürge politikası: Gereğinden fazla değer biçilen sömürgelerle, **otarsi** (hammadde kaynakları vasıtasıyla dünya rekabetinden ve ekonomik krizlerden bağımsız olma) elde edileceği, **nüfus fazlası** (karşl. Tıbbi ilerlemeler, S.343) ve artan istekler nedeniyle tehlikeye girmiş görünen yaşam standardının korunacağı ümit edilir. "Mekânsız halk" tasarımları, MALTHUS'un (S.321) kuramıyla birlikte çağın düşüncelerine hâkim olur. Ülkeden göç yasalarla (ABD) zorlaştırılır, alım gücünü artırmak suretiyle iç piyasayı istikrara kavuşturma olanağı henüz idrak edilmez. Bu nedenle ulusun varlığını sürdürmek amacıyla ekonomik ve sömürgeci yayılma istenir.
Otarsiyi ve ticareti güvenceye almak amacıyla, ikili ticari anlaşmalar, diğer ülkeleri koruyucu tedbirlerini kaldırmaya zorlamaya yönelik gümrükler ve gümrük savaşları yoluyla **koruyucu gümrük politikası** (yeni merkantilizm) izlenir. Bu politika ülkenin büyük şirketlerini kollar.
İktisadi niteliğini HOBSON ('Imperialism', 1902) vurgular; **Lenin**'e göre 'Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması'dır (1915, S.418).

Emperyalizmin düşünsel kökenleri
Milliyetçilik: Yeni ulus devletlerin (Almanya, İtalya) oluşumu sırasında izlenen reel **güç politikasının** sağladığı başarılar, yalnızca, güç elde etme (NIETZSCHE, S.342) ve varolma savaşı verme (Sosyal Darwincilik, S.342) iradesine sahip büyük milletlerin değersiz (renkli) halklar (ırkçılık, S.342) üzerinde egemenlik kurmak için seçildikleri görüşünü pekiştirir. Milli prestij ve varlığını koruma, güç kullanmaya ve savaşa dayanan **(militarist düşünce)** ve bu nedenle **silahlanmayı** gerekli kılan bir dünya politikası gerektirir; silahlanma en başta deniz kuvvetlerinde olmalıdır, çünkü denizlerin kontrolünü ele geçirmek, dünyaya hâkim olmak demektir (**Navalizm**: MAHAN: 'Influence of sea-power upon history', 1890). - Milliyetçiliğin ideolojik bir biçimi **tarihi görev taşıma bilincidir** (S.381); buna göre beyaz ırk, ulus veya büyük ulus (Panslavizm, S.391); Pangermanizm) **dünyayı** yönetmeye ve **avrupalılaştırmaya** yazgılıdır.
Ordu ve ekonomiden, büyük ve küçük burjuvadan destek alan emperyalizm batı medeniyetini dünyaya yayar; **altyapıları** (demiryolları, yönetim, limanlar, okullar, hastaneler) geliştirir ve sömürge halklarını sömürerek veya ortadan kaldırarak ve geleneklerini yok ederek sömürgelerin ekonomisini (büyük çiftlikler, sanayiler, pazarlar) dışa açar.
Sömürge halklarında yeni ihtiyaçların yanı sıra, antipati ve kin duyguları da uyandırılır; bu duygular **"renkli uluslann uyanması"na**, genellikle dini yanı ağır basan yenilenme hareketlerine, kendi tarihinin keşfine (milli bilinç) ve özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren eşitlik mücadelelerine (S.539) yol açar.

İşçi hareketi (1860-1914)

Sendikalar: Sanayileşme nedeniyle sendikalar, sendikaların büyük **kuruluş döneminde** örgütlenirler: Kendi sandıkları, yönetimi, yurtları, yayın organları, ileri gelenleri olan merkezi federasyonlar kurulur. Dünya görüşüne ve siyasi tutuma uygun akımlar ortaya çıkar: hür (sosyalist), devrimci-kartelci, barışçıl (sarı, grev reddedilir), liberal ve Hıristiyan sendikalar.

1901'den itibaren uluslararası konferanslar; **Carl Legien** (1861-1920) başkanlığındaki daimi sekreterlik (1903) Berlin'dedir.

1908 Uluslararası Hıristiyan İşçi Birliği (sekreteri: STEGERWALD)

1913 **Uluslararası Sendikalar Birliği** (Amsterdam). - Sendikaların elde ettiği başarılara rağmen, kapitalizmin yalnızca siyasi mücadeleyle aşılabileceği (MARX) görüşü yayılır.

İşçi partileri: İzlenmesi gereken siyasi taktik konusu, grup ve parti oluşumlarına yol açar: **Devrimciler** (koyu Marxçılar), anarşistler (S.344), mütüalistler (kooperatiflere dayalı düzen amaçlayan Proudhoncular) ve reformcular (aktif sosyopolitik işbirliği). - **Karl Marx** (S.344) tarafından teşvik edilen, Londra'da kurulan

1864-76 **I. Sosyalist Enternasyonal**, iç çekişmeler (Marxçılar-anarşistler), MARX ile BAKUNIN (S.391) arasındaki kişisel görüş ayrılıkları nedeniyle başarısız kalır; diğer bir neden, İngiliz, İtalyan ve İsviçreli solcu demokratların,

1871 Paris komünü ayaklanmasından (S.383) itibaren ilişkilerini kesmeleridir. - Fransız Devriminin Yüzüncü Yıl Kutlamaları vesilesiyle Paris'te

1889 **II. Enternasyonal** kurulur (daimi bürosu Brüksel'dedir).

1890'dan itibaren **1 Mayıs kutlamaları** düzenlenir. 1896 anarşistler dışlanır, 1904 reformculuk reddedilir, savaşa karşı silah olarak genel grev ve barıştan yana gösteriler (Basel 1912) yapılır. Ancak Enternasyonal dünya savaşının çıkmasıyla parçalanır.

İngiltere: Siyasi niteliği olmayan Trade Unions'un (S.345) yerel kartelleri hâkimiyetini sürdürür; bunları birleştiren kuruluş olarak

1868 **Trades Union Congress (TUC)** 1895'e kadar genişletilir. Liberal partinin güvenilir adamlarını parlamentoya sokmak amacıyla Trade Unioncular

1869 Labour Representation League'yi kurarlar. Marx'ın eserlerini çeviren HYNDMAN'in

1881 sosyal demokrat konfederasyonu ilgi görmez. SIDNEY WEBB (1859-1947) ile G.B. SHAW (1856-1950) etrafında toplanan aydınlar,

1883 **Fabian Society** (S.382) içerisinde birleşirler. Derneğin devlet sosyalizmine ilişkin fikirlerini,

1893 **Keir Hardie** (1856-1915) tarafından kurulan **Independent Labour Party** benimser. Bütün grupları kapsayan işçi temsilcileri komitesinden (sekreteri: **MacDonald**, S.382),

1900 **Labour Party** doğar (1906'dan itibaren bugünkü adıdır), önceleri Liberal Partiyi destekler. **Yeni Zelanda'da** da 1910'dan itibaren Labour Party'yi örnek alan işçi partileri kurulur; Avustralya'da bunlar daha 1891'de kurulmuştur.

ABD: Sermayeye karşı mücadele sendikalarla yürütülür; önceleri

1869 "Knights of Labor", tarımda ise

1873 National Farmers' Alliance tarafından. Buna karşılık

1877 Socialist Labor Party bölünmelerden sonra dağılır, People's Party (1891) programını demokratlar üstlenirler. - **S. Gompers** (1850-1924),

1886 **American Federation of Labor'ı (AFL)** yönetir; federasyon büyük ivme kazanır.

Almanya: Ferdinand Lasalle (1825-64),

1863 ilk sosyalist parti olarak **Genel Alman İşçi Derneği**'ni kurar (Leipzig). Öngördüğü milli program, sosyal meselenin çözümünü, genel eşit oy kullanma hakkından ve devletin teşvik ettiği üretici kooperatiflerinden (S.344) bekler. BISMARCK'ın LASALLE'ın fikirlerine yakınlık duymasına karşılık, MARX "devlet sosyalizmi"ni kesinlikle reddeder. Yandaşları **Wilh. Liebknecht** (1826-1900) ile **August Bebel** (1840-1913) Eisenach'da

1869 **Sosyal Demokrat İşçi Partisi**'ni kurarlar. **Gotha** (uzlaşma-) **programıyla** iki parti birleşerek

1875 Sosyalist İşçi Partisi'ni oluşturur. Bu partiye

1878 esnaf derneklerini kaldıran (S.345) **sosyalistlere ilişkin yasanın** (S.355) çıkarılması, ileri gelenlerinin sınır dışı edilmesi ve yayın organlarının yasaklanması suretiyle baskı uygulama çabaları boşa çıkar. Yer altı çalışmaları sıkı örgütlenmeyi ve disiplini zorunlu kılar; bunlar

1890 **Almanya Sosyal Demokrat Partisi'nin (SPD)** tipik özellikleri olur. Partinin katıksız Marxçı içerikli **Erfurt Programını Karl Kautsky** (1854-1938) hazırlar ve LEDEBOUR (1850-1947) ile **Rosa Luxemburg** (S.427) gibi radikal solculara, keza revizyonistlere karşı savunur.

1890'dan itibaren **sendikalar yeniden yapılanır:** Sınai meslek kuruluşları bünyesinde **Hür Sosyalist Sendikalar** örgütlenir.

1892 Halberstadt Kongresi: Bir genel komisyon seçilir. Komisyon CARL LEGIEN başkanlığında

1896/97 Hamburg liman işçilerinin grevinde ve

1899 "cezaevleri" yasa tasarısının (S.388) reddedilmesinde güvenilirliğini kanıtlar.

1905 Köln Kongresi: Parti politikasının tarafsızlığı vurgulanır. - **Hıristiyan sendikaları**, kiliseye bağlı işçi derneklerinden (S.345) oluşturulur.

1900 Hepsi birleşerek konfederasyon kurulur (1902'den itib. Genel Sekreteri **Adam Stegerwald**, 1874-1945). - Fransa'yı örnek alan

1905 sarı sendikalar. - İngiltere'den örnek alınan eski liberal Hirsch-Dunckersche Gewerkvereine (kurul. 1869) sendika konfederasyonu özellikle vasıflı işçileri alır.

Revizyonizm: Sendikaların başarıları, genel yaşam standardının yükselmesi ve İngiliz Fabianların fikirleri, **Eduard Bernstein**'ı (1850-1932), Marxçı sefalet ve devrim kuramını (S.344) eleştirel bakışla yeniden değerlendirmeye sevk eder. Resmen kabul edilmemesine rağmen, SPD içerisinde reformcu akım pratikte önem kazanır.

1914 Savaş kredileri kabul edilir.

Fransa: İşçi mücadelesi anarşistlerce yürütülür. **Sendikacılık,** siyasi nitelikli değildir, devlete düşmandır ve antimilitaristtir. Kendiliğinden gelişen "doğrudan eylemler"le (S.344) sınıfsız topluma kavuşma ümidiyle, toplu iş sözleşmelerini, sosyal reformları ve parlamentoları reddeder. 1882'den itibaren "emek borsaları" (yerel karteller) ve bölgesel meslek sendikaları

1895 Confédération Générale du Travail'ı (CGT) oluşturur; başına 1909 **Léon Jouhaux** (1879-1954) geçer. Bunun yanı sıra Hıristiyan-demokrat ve sarı sendikalar (1899 civ. Schneider-Creusot tesislerinde) ortaya çıkar. - Marxçı GUESDE

1879 Fransa İşçi Partisi'ni yönetir. 1882 ılımlı Possibilistler, 1890 Allemanistler ayrılırlar.

1890 1871 komün ayaklanmasına teşvik eden Blanqui'nin (1805-81) yandaşları Parti Socialiste Révolutionnaire'i kurarlar. **Jaurès**'nin (S.383) birleşme girişimlerinin akamete uğramasının nedenlerinden biri,

1899 **Guesde** (1845-1922) liderliğindeki aşırı görüşlülerin mücadele ettiği "hükümet yandaşı" MILLERAND'ın (S.425) hükümette yer almasıdır.

1904 Amsterdam Kongresi: II. Enternasyonal'in baskısı (BEBEL'in önergesi) üzerine birleşik

1905 Section française de l'internationale ouvrière (S.F.I.O.) kurulur; sendikacılarla ilişkilerini düzenler (Amiens Şartı, 1906), köklü bir değişim elde edememekle birlikte sosyal politika üzerinde nüfuz sahibi olur.

İtalya: Sendikalarla karteller,

1889 Milano işçiler odası bünyesinde birleşirler. Örnek alınsalar da sendikacılık hareketi dağınık kalmaya devam eder.

1891 XIII. LEO'nun sosyal konulara ilişkin 'Rerum novarum' genelgesi (S.344): "Confederazione Italiana dei Lavoratori" bünyesinde Katolik federasyonlar; ayrıca anarşist-kartelci gruplar. - Başlangıçlardan (Bologna ve diğer yerlerde "Fasci operai") ve Marxçı işçi partisi içerisindeki bölünmelerden sonra

1892 Partito Socialista Italiano (PSI) kurulur. **Labriola** (1843-1904) liderliğindeki Marxçılara karşı integralciler ile reformcular (BISSOLA) kendilerini kabul ettirirler; bunlar

1906 Roma kurultayında birleşirler. Seçmenlerin % 20'sinden fazlasını elde ederler.

1906 Confederazione Generale del Lavoro bünyesinde, sınai ve mesleki sendika federasyonları gevşek örgütlenirler.

Avusturya: "Devrimin danışmanı" **Victor Adler** (1852-1918) sosyalist grupları birleştirir.

1889 Marxçı programıyla (KAUTSKY) **Avusturya Sosyal Demokrat Partisi (SPÖ),** daha 1897'de eyaletler meclisinde 14 sandalye elde eder, fakat milli özel gruplar halinde sınıflanmıştır. V. ADLER bu grupların birliğini

1899 Brünner Programı ile sağlar: Otonom halklardan oluşan demokratik bir federal devlet talep edilir. - MAX ADLER'le (1873-1937) birlikte **Otto Bauer** (1882-1932) **Avusturya tipi Marxçılığı** (ulusal kendi kaderini tayin hakkının tanınması) geliştirir. 1913'ten itibaren, Habsburg İmparatorluğundan vazgeçilerek Almanya'ya ilhak lehine propaganda yapar. - 1907'den (genel oy kullanma hakkı) sonra SPÖ en güçlü ikinci parti olur. - Bunların dışında yalnızca küçük Alman-ulusal meslek dernekleri, sosyalist ve Hıristiyan sendikalar vardır.

Polonya: Galiçyalı sosyalist gruplar arasında

1892 Polonya Sosyalist Partisi (PPS), **Pilsudski** (S.433) başkanlığındaki Leh milli mücadelesiyle liderliği üstlenir. -

1908'den itibaren bir Polonya ordusu kurulur (atıcılık dernekleri olarak kamufle edilmiştir). "Polonya Krallığı Sosyal Demokrat Partisi"ni 1897'ye kadar ROSA LUXEMBURG (S.427) yönetir.

Rusya: 1860 civarında ortaya çıkan devrimci harekete (Yokçular, Narodnikler, S.389) **Plehanov** Marxçılığı getirir.

1898 Sosyal Demokrat İşçi Partisi (RSDIP),

1903 Londra kurultayında Menşevikler ve Bolşevikler olarak ikiye bölünür; **Lenin** liderliğindeki (S.389) Bolşevikler

1912 Prag kurultayında kendi partilerini kurarlar,

1917 Ekim Devriminde kendilerini kabul ettirirler ve dünya komünizminde liderliği üstlenirler (III. Enternasyonal, S.419).

Barışseverlik

Radikal idealist hareket, barışın askeri araçlarla sağlanması veya savunma savaşı da dahil her türlü zor kullanımını ahlaki-dini nedenlerle reddeder. **Barış cemiyetleri** (1816 İngiltere'de, 1830 Cenevre'de Peace Society) bünyesinde gelişir; bu cemiyetler 1848'den itibaren uluslararası kongreler düzenlerler.

1869 Barış Dostları Cemiyeti

1891 Bern'de barış bürosu. Başlıca temsilcileri: **Elihu Burrit** (1810-1879), **Cobden** (S.326), **Bertha von Suttner** (1843-1914; 'Silahlar Bırakılsın'), A.H. FRIED, pedagog F.W. FOERSTER, sosyalist **Jaurès** (S.383), doktor **H. Dunant** (S. 363). Büro,

1899/1907 silahsızlanmaya, uluslararası anlaşmazlıkların ve kara savaşının (S.361) düzenlenmesine ilişkin **Lahey Barış Konferansları** döneminde siyaseti etkiler. Prof. **Lammasch**'ın (1853-1920)

1901 Lahey Hakemlik Divanına katkısı büyüktür. - Ne barışsever hareket, ne de II. Enternasyonal, savaş politikasını (S.377) ölçülü kılacak bir etki sağlar.

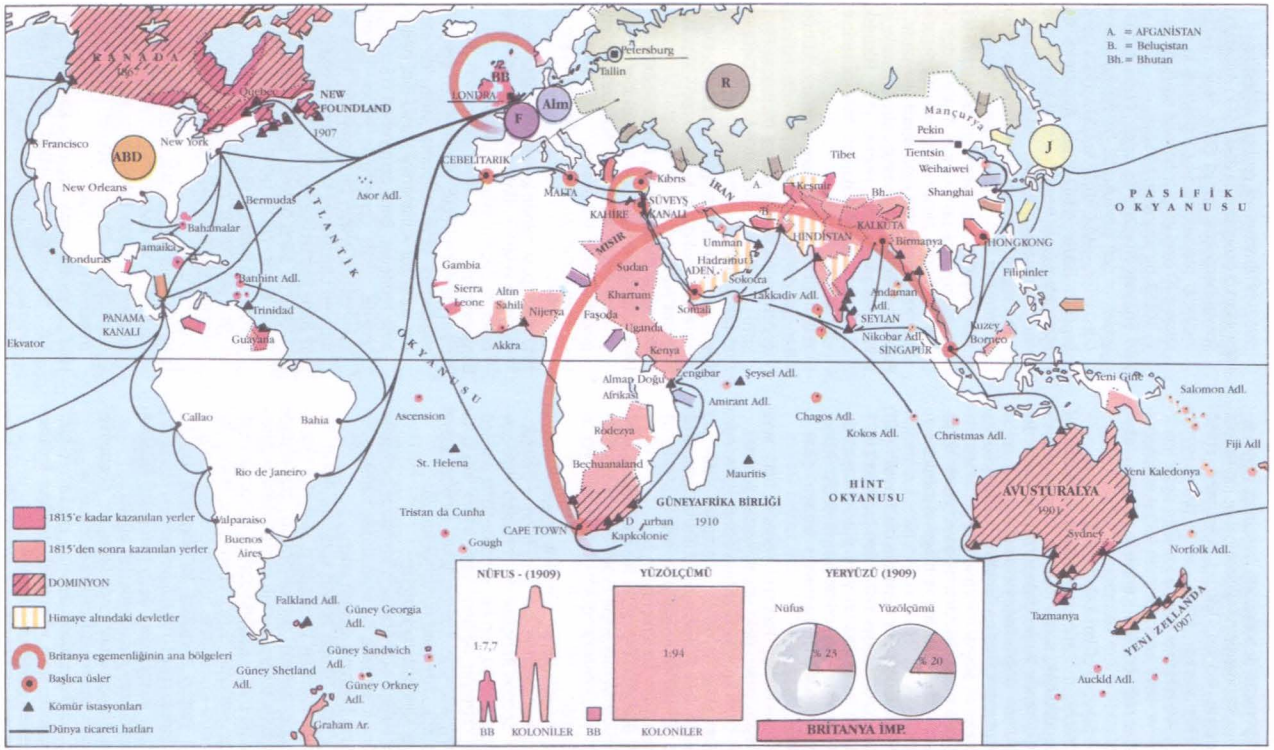

1914'e kadar Britanya İmparatorluğu

Britanya sömürge imparatorluğu (1814-75)
Köle ticaretinin yasaklanmasından sonra Afrika'daki sömürgelere (Gambiya, Sierra Leone, Altın Sahili) ilgi azalır, hatta 1865 civarında bunlardan vazgeçilmesi üzerinde düşünülür. Ticari ve sınai kesimler Güney Amerika, Hindistan ve Çin'de sürüm pazarları ararlar.
Daha çok rastlantısal biçimde elde edilen yeni yerler, deniz ticaret yollarının (1819 Singapur, 1833 Falkland Adaları, 1839 Aden) emniyete alınmasına, pazarlar (1841 Hong Kong) açılmasına veya -New England kaybedildikten sonra- Britanyalı göçmenlerin yerleştirilmesine hizmet eder:
1806/14 Kap Kolonisi, 1824'ten itibaren Straits Settlements (Harita S.384), 1829'dan itibaren Batı Avustralya; 1814/40 Yeni Zelanda.
"Beyaz"ların yerleştiği sömürgelere özerk yönetim verilmesine ilişkin düşüncelerin temsilcileri, Lord DURHAM (1792-1840), Yeni Zelanda'da WAKEFIELD (1796-1862) gibi "küçük İngilizler"dir. Durham'ın
1839 'Kanada Raporu', Kanada eyaletlerinin birleşmesi ve özerk yönetime kavuşması sürecini başlatır. Sömürgelerin siyasi özerklik elde edinceye kadar anavatanın mandası altında bulunmaları fikri, Britanya'nın sömürge politikasının temel ilkesi olur. İlk
1867 Kanada Dominyonu North America Act'la tam siyasi otonomi elde eder.

"British Empire" (1875-1914)
Ekonomi: Artan rekabete (ABD, Almanya, Japonya) rağmen İngiltere serbest ticaretten ayrılmaz, 1880 dünya ticaret tonajının % 46'sını oluşturur ve 1913'e kadar dış ticaretini iki katına çıkarır; ticaret bilançosu pasif olmakla birlikte, ödemeler bilançosu uluslararası sigorta ve banka işleri sayesinde aktiftir. Yatırım sermayesi artar, dünya piyasasında Britanya'nın liderliği imparatorluğun emperyalist genişlemesiyle pekişir.
Britanya'nın tarihi görev bilinci: Ekonomiye ve güç politikasına ilişkin çıkarlar, dünyada ilerlemeyi ve medeniyeti teşvik etmek zorunda olunduğu şeklinde, Prütenlikten (S.267) etkilenmiş bir kanaatle birleşir. Thomas Carlyle (1795-1881) Britanya'nın dünyada yüklendiği misyonun temelini atar (ulusun seçilmişliği). Sir Charles Dilke (1843-1911),
1868 "her gün daha çok ingilizleşen bir dünyada" 'Greater Britain'ın özelliklerini betimler; Robert Seeley (1834-95) planlı bir
1883 'Expansion of England' talep eder; Rudyard Kipling (1865-1936) Britanya'nın yüklendiği misyon hakkında bilgi verir.
Emperyalist imparatorluk politikası: Disraeli (S.382)
1872 kristal palastaki konuşmasında liberallerin (GLADSTONE) sömürgelere karşı ilgisizliklerini sert bir dille eleştirir.- Hindistan'a deniz yolunun emniyete alınması amacıyla
1875 Mısır'ın Süveyş Kanalı hisseleri satın alınır.
1877'den beri Hindistan imparatoriçesi olan kraliçe VICTORIA, DISRAELI'nin politikasını destekler.
1878 Kıbrıs elde edilir (S.359).
1882 Mısır işgal edilir. Britanya'nın himayesinde (1914 himaye rejimi) ülke kendini toparlar.
Afrika: Paylaşma yarışında (S.375) Britanya emperyalizmi, Kap-Kahire Planıyla yönünü ve hedefini belirler. CROMER (1841-1917) kuzeyden Sudan'a ilerler ve Mehdicilerin direnişiyle (S.375) karşılaşırken, güneyde Cecil Rhodes (1853-1902), Güney Afrika'daki elmas ve altın yatakları üzerindeki tekelin sağladığı gücü ve zenginliği,
1879 Zulu savaşından sonra Britanya'nın yayılmacı amaçları için kullanır. Başkanı olduğu Güney Afrika kumpanyası Bechuanaland'ı (1885) ve
1888-91 Rodezya'yı elde eder.
Britanya sömürgesi haline gelen yerler: Somaliland (1884), Uganda (1895), Kenya (1886), Faşoda Krizinden (S.385) sonra ayrıca
1899 İngiltere-Mısır ortak hâkimiyet bölgesi Sudan.
1890-96 RHODES Kap kolonisinin başbakanı olur. Boer devletlerini fethetme hazırlıkları yapar; fetih, Jameson'ın Transvaal'e saldırısından (1895/96) sonra
1899-1902 Boerler savaşıyla (S.375) gerçekleşir. Britanya'nın zaferinden sonra Boerlere özerklik verilir, Felemenkçe resmi dil olur (1923'den beri Afrikaanca).
Asya: Hindistan'ın kenar bölgeleri (S.367) genişletilir, Pasifik'te henüz boşta olan ada kesimleri ve adalar işgal edilir.
1885-92, 1895-1902 Başbakan Salisbury (1830-1903) Üçlü İttifaka (Akdeniz Antlaşması, S.361) dayanarak "Splendid isolation" politikasını kararlılıkla uygular (sömürgelerle ilgili olarak Fransa [Afrika] ve Rusya [Asya] ile gerginlikler).
1895-1903 Sömürge Bakanı Joseph Chamberlain (1836-1914). Britanya dünya imparatorluğunun karşılaşabileceği rekabet tehlikelerini aşağıdaki yöntemlerle savmaya çalışır: henüz "sahipsiz" olan yerlere yayılmak; İngiltere'den sonra en güçlü iki deniz gücüne (Two Power Standard) karşı donanma üstünlüğünü elde edinceye kadar silahlanmak; saray, dil ve ekonomik avantajlarla (tercihli gümrük tarifeleri, para birimi olarak altına bağlı Sterlin) bağlanan "beyaz" sömürgelerden oluşan bir imparatorluk konfederasyonu lehine serbest ticaretten vazgeçilerek imparatorluğu pekiştirmek; Panama meselesinde (S.395) ABD ile uzlaşmak ve "Splendid isolation" politikasından vazgeçme girişimi.
1898-1901 Alman imparatorluğuyla ittifak görüşmeleri (S.387). CHAMBERLAIN'in Britanya savunma ve ekonomi birliği planı devrilmesine yol açar; bununla beraber antant politikasının ve Commonwealth düşüncesinin ortaya çıkmasına yardımcı olur.
1886 Londra'da sömürge ürünleri sergisi.
1887 Ticari marka yasası: Ürün üzerinde hangi ülkeden geldiği belirtilmek zorundadır (Made in Germany). Alman ürünlerine karşı olan yasa hedefine ulaşmaz.
1887 Sömürge konferansları (1907'den itibaren: İmparatorluk konferansları). Dominyon statüsü verilen ülkeler:
1901 Commonwealth of Australia; 1907 Yeni Zelanda ile Newfoundland ve
1910 Güney Afrika Birliği.

Victoria Dönemi (1848-86)
Manchester liberalizmi devletin görevlerini, kişi haklarının hukuken korunması ve iç güvenlikle sınırlar. Yönetim, memuriyet, polis ve posta teşkilatı modern bir yapıya kavuşturulur.
1840 Pul, sonraları kartpostal ve paket servisi uygulamaya konur.
Dış politika: Henry John Temple Palmerston [1855-65 başbakan] döneminde İtalya, Danimarka ve Polonya'daki liberal güçleri destekleme eğilimi vardır. Kırım Savaşı (S.347) ve Hindistan ayaklanması (S.367) dışında uzun bir barış dönemi hâkim olur.
1851 Londra'daki kristal palasta Britanya sanayii **ilk uluslararası fuarını** açar. - Artan milli hasıla yaşam standardını yükseltir. Çeşitli hareketler dini-ahlaki nedenlerle (KINGSLEY) sendikaların **reformculuğunu** teşvik ederler: Yoksul yurtları ile cezaevi idarelerinde reform yapılır; resmi sağlık sistemi kurulur, fabrika yasaları çıkarılır. - Soylu partilerinin demokratik kitle partilerine dönüşümünü dönemin siyasi temsilcileri sağlar: **Benjamin Disraeli** (1804-81) ile **William Ewart Gladstone** (1809-98); Gladstone PEEL (S.326) yandaşlığından liberal barışsevere dönüşür ve iç politikaya önem verir: maliye ve idarede reform.
1860 Fransa ile Cobden Antlaşması: Serbest ticaret genişletilir. PEEL'in rakibi olarak muhafazakârların liderliğine yükselen DISRAELI serbest ticaret politikasını reddeder ve "Tory demokrasisi" programıyla işçileri kazanmaya çalışır.
1867 Küçük burjuvaya ve vasıflı işçiye oy kullanma hakkı tanıyan seçim reformu. Bundan GLADSTONE kârlı çıkar (1894'e kadar dört kabine).
1884 Üçüncü seçim reformu: kırsal kesimdeki ev sahiplerine de oy kullanma hakkı tanınır (4 milyondan fazla aktif seçmen).
1874-80 2. DISRAELI Kabinesi: Emperyalist politika (S.381) izlenmeye başlanır; buna karşılık GLADSTONE
İrlanda meselesini çözmeye çalışır: Göçmenler ABD'de radikal gizli
1858 **Fenianlar** derneğini kurarlar; amacı kendi cumhuriyetlerini kurmaktır. GLADSTONE terör eylemlerine ve köylü ayaklanmalarına karşı önlem olarak
1869 Yüksek Kiliseyi (High Church) özelleştirir (Disestablishment) ve İrlandalı icarcılara yardım amacıyla toprak yasaları çıkarır; ancak pek başarılı olamaz. STEWART PARNELL (1846-91) liderliğindeki parlamento grubu meşru yollarla **Home Rule (otonomi)** sağlamaya çalışır, bu amaçla
1879 İrlanda Tarım Birliğini kurar. İngiliz çiftlik kâhyası **Boykott**'a karşı pasif direniş gösterilir; bu isim kavram haline gelir.
1882 Dublin'de Britanyalı devlet sekreterleri (CAVENDISH, BURKE) öldürülürler. İrlandalılar parlamentoda engelleme taktiği izlerler. - GLADSTONE'un
1886/92 Home Rule Bills'i liberal partiyi böler ve hükümetin devrilmesine yol açar. - Özgürlük savaşını
1900 United Irish League sürdürür.

İç politikadaki krizler (1886-1914)
Liberal partinin ve muhafazakârların neredeyse 20 yıllık hâkimiyetinin parçalanması, sosyal yapıdaki değişikliklerin ifadesidir:
1. Home Rule politikasına tepki olarak liberal "Birlik taraftarları" (CHAMBERLAIN, S.381) muhafazakârlarla birleşirler.
2. Liberal Parti orta kesimi kaybeder: Yüksek Kiliseyle alkol yasağı çıkarılmasından endişelenen bira üreticileri arasındaki "vahim İncil-bira ittifakı" bunu gösterir.
3. Yoksul düşen taşra aristokratları sanayici ailelerle evlilikler yaparlar; "Society"ye girmelerine izin verilen liberal çevreler saf değiştirerek Yüksek Kilise'ye veya Muhafazakâr Partiye geçerler, parti farklılıkları silinir. İşçiler muhafazakârlara olan güvenlerini kaybederler.
4. Ekonomide (ABD, Almanya, Japonya gibi koruyucu gümrük uygulayan devletlerin rekabetinden kaynaklanan) "Great Depression" ile kapitalist büyük şirketler (S.377), işçi hareketini siyasi yönden düşünce ve tavrını gözden geçirmeye zorlar: Sendikalara dayalı sınai federasyonlar kurulur.

1881 Marxçı Social Democratic Federation,
1883 Fabian Society'ye (S.378) nazaran daha az nüfuz kazanır. İki kuruluş,
1893 Independent Labour Party ile beraber Labour Representation Committee'yi kurar; komiteden
1906 Labour Party doğar (Başkan: **Ramsay MacDonald**, S.424).
1901-10 **VII.** EDWARD (60 yaşındadır) dış politikaya ilgi gösterir.
1905 Labour Representation Committee yardımıyla liberallerin seçim zaferi, sosyal tedbirler (Yaşlılık aylığı 1908, hastalık ve işsizlik sigortası 1911), donanmaya yönelik silahlanma (S.381) ve
1905-11 Savaş Bakanı **Richard Burdon Viscount Haldane**'in (1856-1928) orduda yaptığı reform bütçeyi zorlar. Lordlar Kamarası, ASQUITH [1908-16] kabinesinde yer alan haznedar **David Llyod George**'un (1863-1945) "1909 bütçesi"ni reddeder. **Anayasa kavgasında**
1910-36 V. GEORGE aracılık yapmaya çalışır.
1911 Parliament Act: Lordlar Kamarası mali konulara ilişkin veto hakkını kaybeder. - İçte kriz devam eder:
Emmeline Pankhurst (1858-1928) liderliğindeki **Suffragetteler** kadınların eşitliği ve kadınlara oy hakkı verilmesi yolunda gösteri yaparlar.
Demiryolları, liman ve maden işçilerinin grevleri içte düzeni sarsar.
İrlanda: 1903 tarihli Tarım Yasası İrlandalı icarcılara da mülk sahibi olma hakkını tanır; buna rağmen 1905'te kurulan Sinn-Féin ("bizzat biz") Partisi milli ayaklanmayı örgütler.
1912 Home Rule Yasasına muhafazakârlar, Protestan Ulster, Lordlar Kamarası ve ordu karşı çıkar.
Dünya Savaşının başlaması iç savaş tehlikesini örter.

Üçüncü Cumhuriyet (1870-1914)

Daha Almanya ile Barış Antlaşması (S.349) yapılmadan önce,

Mart-Mayıs 1871 Paris komünü ayaklanması olur. Komünistlerle sosyalistlerin (Communards) radikal biçimde iktidarı ele geçirme eylemi, MACMAHON tarafından "kanlı hafta"yla (30 000 ölü) bastırılır.

1871-73 Cumhurbaşkanı THIERS (S.327) savaş tazminatını ödedikten sonra Alman işgal kuvvetlerinin zamanından önce çekilmesini sağlar, yine de muhafazakâr çoğunluk (Lejitimistler, Orléancılar, Bonapartçılar olarak bölünmüştür),

1873-79 Mareşal MacMahon'u (1808-93) "Monarşinin yerini koruyan kişi" olarak cumhurbaşkanı seçerler. Monarşistlerin restorasyon girişimi, tahta aday son Bourbon olan Kont VON CHAMBORD'un üç renkli Fransız bayrağını tanımayı reddetmesi nedeniyle boşa çıkar. - Yalnızca 352'ye karşı 353 oyla,

1875 Üçüncü Cumhuriyet ilan edilir.

Anayasa: Delegeler Meclisi için genel oy kullanma hakkı. Meclis, **senatoyla** birlikte **millet meclisini** (yasama) oluşturur; millet meclisi 7 yıllığına **cumhurbaşkanını** (yürütme) seçer, bakanlığı denetler ve anayasayı değiştirebilir. Meclisin kesin programı olmayan kişisel eğilimli partilere parçalanması, değişken çoğunluklara ve "istikrarsız" hükümetlere (1914'e kadar 50 kabine kurulur) yol açar. Buna rağmen, siyasete bulaşmayan bir yönetim sayesinde "Yoldaşlar Cumhuriyeti" (DE JOUVENEL) yavaş yavaş istikrara kavuşur. Dış politikada ise "avukatlar, yazarlar ve profesörler devleti" hızla itibar kazanır.

1876 Cumhuriyet. Büyük burjuva **Oportünistler** (GAMBETTA, FERRY, S.385) seçimi kazanır; bunlarla **Georges Clemenceau** (1841-1929) liderliğindeki küçük burjuva **Radikaller** mücadele eder.

Bakanların serbestçe atanmasına ilişkin anlaşmazlıkta meclis lağvedilir, fakat

1877 MACMAHON'un "darbesi" yalnızca cumhuriyetçileri güçlendirmeye yarar; o tarihten itibaren kabineler meclisteki çoğunluk durumuna göre oluşturulur.

1879-87 Cumhurbaşkanı JULES GRÉVY (1807-91) "içte toparlama" politikası izler; bu amaçla laikliğe yönelik, ruhban sınıfına karşı reformlar yapar:

1880 "Communards" için genel af çıkarılır, kiliseye bağlı tarikatlara (Cizvitler) kısıtlamalar getirilir, 1881 toplantı ve basın özgürlüğü; 1882 ilköğretim okulları devletleştirilir, 1884 medeni nikâh, liberal belediye teşkilatı. Rüşvetçi politikacılara duyulan öfke, "güçlü hükümet" talepleri ve DÉRULÉDE (1846-1914) tarafından

1882'de kurulan Yurtseverler Birliğinin rövanş talepleri

1885 Monarşistlerin seçim zaferine yol açar. Savunma Bakanı **Georges Boulanger** (1837-91), muhafazakârları, radikalleri, Bonapartçıları, otoriter milliyetçi bir hareket olan

1886-89 Bulanjizm içerisinde toplar. Cumhuriyetçilerin seçim zaferi diktatörlüğü önler; BOULANGER kaçar ve Brüksel'de intihar eder.

1889 Uluslararası Paris fuarı (300 m yüksekliğindeki Eyfel Kulesi).

1892 Koruyucu gümrük politikası; XIII. LEO Katoliklere cumhuriyetle işbirliği yapmalarını salık verir.

1892/93 Panama skandalı: LESSEPS tarafından kurulan anonim şirket (S.395) iflas eder, 1881'de başlanan kanal yapımı durur.

1894 [1887'den beri] cumhurbaşkanı CARNOT'ya anarşistler suikast düzenlerler: **Sosyalistler** karteller (S.378),

1895 Genel İşçi Federasyonu CGT), Devrimci İşçi Partisi (1890) veya Radikal Sosyalistler Partisi (1893) içerisinde örgütlenirler.

1894-1906 Dreyfus Davası'nda sağcılarla solcuların kavgası ulusu böler. Sahte belgelere istinaden Yahudi subay ALFRED DREYFUS'un (1859-1935) askeri mahkeme tarafından cezaya (casusluk nedeniyle ömür boyu sürgün) çarptırılmasına karşı

1898 Bloc républicain oluşur: **Émile Zola** ('Suçluyorum', 1898), CLEMENCEAU, sosyalist JEAN JAURÈS (1859-1914 [öldürülür]) davanın yeniden görülmesini talep ederler. - CHARLES MAURRAS (1868-1952), Almanlara, Protestanlara, Yahudilere, Romantiklere (ROUSSEAU), insan haklarına ve cumhuriyete karşı "entegre milliyetçiliği" vaaz eder; LÉON DAUDET'yle (1867-1942) birlikte milliyetçi

1898 Action française'i kurar ve böylece radikal solcu rakiplerin ruhban sınıfına karşı olan rotasını körükler.

1902-05 COMBES kabinesi döneminde tarikatlar, manastırlar kaldırılır, kilise mallarına el konur, Vatikan'la ilişkiler kesilir.

1905 Kilise ile devlet ayrılır; bu adımı,

1906-09 CLEMENCEAU kabinesinde yer alan bağımsız sosyalist **Aristide Briand** (1862-1932) gerçekleştirir. DREYFUS'un itibarının iade edilmesiyle sivil erk orduya galip gelir. Sosyal yasalar genişletilmekle birlikte, grevlere karşı otoriter tavır alınır.

1909 BRIAND kabinesi "yumuşama ve asayiş" vaat eder, fakat radikal sosyalistler baskın çıkar.

1911/12 Başbakan CAILLAUX döneminde Alman-Fransız Fas Antlaşması (S.361) yapılır, fakat Almanya aleyhtarı milliyetçilik (BARRÈS) ile, sosyalistlerin hükümet taraftarlarına (BRIAND) ve Birlik Partisine (S.F.I.O., 1905 JAURÈS tarafından kurulur) bölünmeleri,

1912 Raymond Poincaré'nin (1860-1934), [1913-20 cumhurbaşkanı], muhafazakâr Büyük Bakanlığını kolaylaştırır. "Savaşa hazırlıklı olma" rövanş politikasını CLEMENCEAU onaylar, barışsever JAURÈS ise uzlaşmadan yana tavır alır.

1913 3 yıllık hizmet yükümlülüğüyle (BARTHOU kabinesi) ordu takviye edilir; sosyalistler buna karşı mücadele verirler.

1914 S.F.I.O. seçimleri kazanır; savaş başladıktan sonra Başbakan VIVIANI ile POINCARÉ bütün partiler arasında "Union Sacrée" -kutsal birlik- kurmaya çalışırlar.

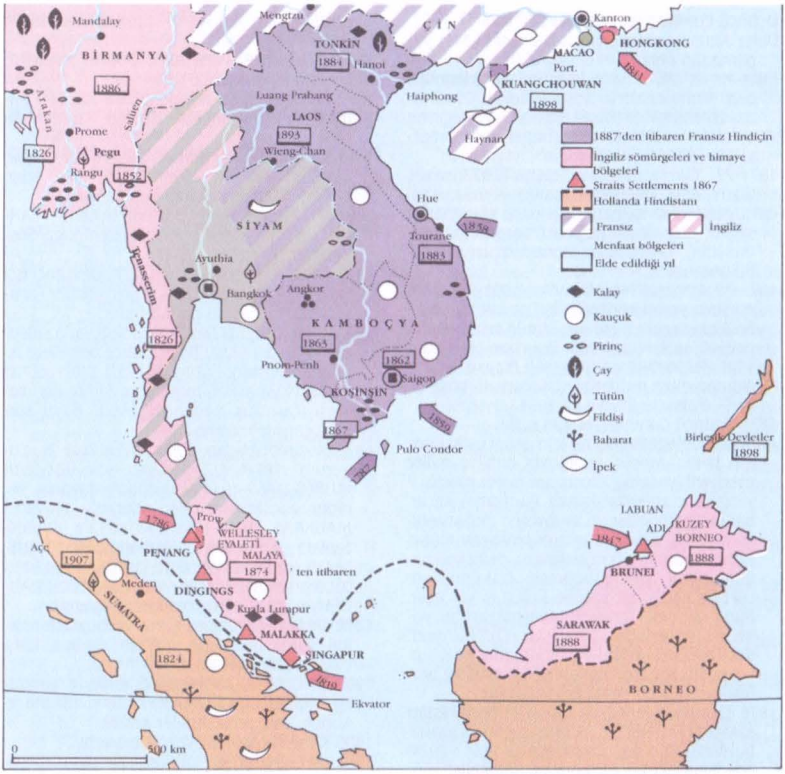

1914'ten önce Güneydoğu Asya

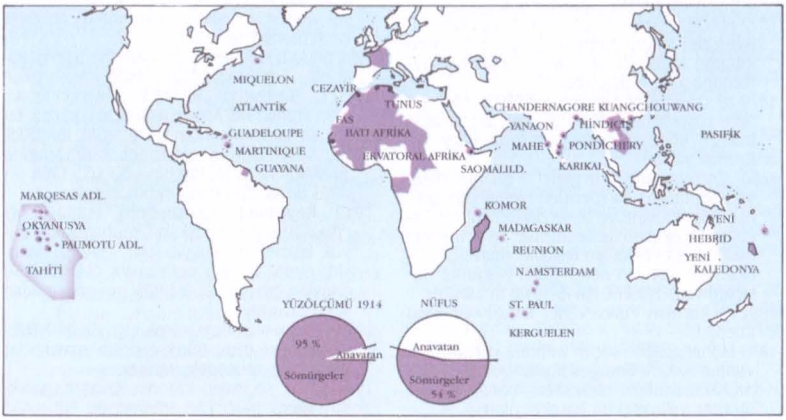

1914'ten önce Fransız sömürge imparatorluğu

2. Sömürge imparatorluğunun kuruluşu (1830-70)
Sömürge politikası halk tarafından pek tutulmadığı halde, ulus aydınlanma döneminden ve Fransız Devriminden beri kendisini Avrupa kültür ve medeniyetinin öncüsü olarak görür. Kalan kolonilerdeki (Senegambiya, Réunion, Miquelon, Guadeloupe, Güyan (1818), Hindistan'daki üsler) renkli seçkinler asimile edilir. - Dikkatleri iç politikadaki güçlüklerden başka tarafa çekmek amacıyla
1830 Cezayir işgal edilir, 1831'de kurulan yabancı lejyonuyla emniyete alınır. Fransızların ilerlemesine karşı Emir ABDÜLKADİR liderliğindeki Berber kabileleri mücadele eder. - Mısır'a ilişkin prestij politikası (THIERS)
1839-41 doğu krizinde (S.365) kesintiye uğrar. - Afrika'da (Gabun 1843/44) ve Okyanusya'da (Marquises Adl., Tahiti 1842) plansızca sömürgeler edinilir. Cezayir'de
1840-47 Genel Vali BUGEAUD (1784-1849) despotlukla yönetir.
1844 Fas sultanı Isly kıyısında mağlup edilir; ABDÜLKADİR 1847'de teslim olur. "Denizin ötesindeki Fransa" Fransa'nın buğday ambarı haline gelir, Avrupalı göçmenlerin nüfusa oranı 1906'ya kadar artarak % 13'e ulaşır. General Faidherbe (1818-89)
1854-65 Senegal'i yeniden teşkilatlandırır, 1857 Dakar'ı kurar ve ülkenin iç kısımlarına yapılacak seferler için Afrikalı (Senegallıler) birlikler oluşturur. Mısır'la ilişkilere önem verilir; Süveyş Kanalı'nın yapımından (S.375) beri Mısır Fransız himaye bölgesi olarak görülür.
Annam: İmparator ismen Çin egemenliği altındadır ve kendisine dini hürmet gösterilir. Siyasi otorite Tongkin (TRİNH Hanedanı) ve Koşinşin (NGUYEN Hanedanı) idarecilerinin elindedir.
1787 Tourange Antlaşmasıyla NGUYEN ANH Pulo Kondor Adl.na karşılık Fransa'dan yardım alır; bu yardım
1802-20 VİETNAM İmparatoru GIALONG adıyla hâkimiyet kurmasını sağlar (başkent Hué). - Hıristiyanlara yönelik baskı ve zulüm nedeniyle donanma gösteri yapar ve
1858/59 Tourane (Turan) ile Saygon alınır. 1862 doğu, 1867 batı Koşinşin eyaletleri ilhak edilir.
Kamboçya: Kalan Khmer krallığını ele geçirmek için Siyam'la Annam mücadele eder. NORODOM [1859-1904] Fransa'dan himaye talep eder (1863).

"Empire français" (1871-1914)
1871 yenilgisinden çok rahatsız olan hükümet, generaller ve güçlü mali kesim, Fransa'nın Avrupa'daki itibarını pekiştirmek amacıyla emperyal bir politika izlerler. Merkeziyetçi bir sömürge bürokrasisi, "renkli Fransızlar"ın kültürel intibakını ve askere alınmalarını sağlamaya çalışır. Muhalefette küçük burjuvalarla radikaller (CLEMENCEAU) yer alır.
Ekonomi: Koruyucu gümrük tarifeleri (1892) tarıma ve ağır sanayie (Briey, Nancy, Longwy) kolaylık sağlar. Ancak, nüfus artışının durması ve az miktarda kömür çıkarılması nedeniyle Fransa'nın dünya çelik ve demir üretimindeki payı azalır. Buna karşılık tasarrufçuları (emekli kapitalizmi) sayesinde Fransa "dünyanın bankeri" haline gelir. Yurtdışındaki (sömürgeler, Rusya) sermaye yatırımlarını büyük bankalar denetler. - Yeni sömürge politikasını,
1880'den itibaren Başbakan Ferry başlatır. Avrupa'daki siyasi izolasyon BİSMARCK'ın görevden alınmasından sonra kalkar. Cumhurbaşkanı FAURE [1895-99] döneminde sömürge yayılmacılığı sürdürülür.
Afrika: Büyük bir sömürge imparatorluğu kurulur.
1881 Tunus üzerindeki himaye rejimi İtalya'yı rahatsız eder (S.397); Mısır İngiltere'ye kaybedilir (S.381). Cezayir ve Senegal'den hareketle Büyük Sahra'ya nüfuz edilir ve Sudan'ın batısında "asayiş sağlanır".
1904 Batı Afrika genel valiliği (A.O.F.) kurulur. Ekvator Afrikası'nın (A.E.F. genel valiliği, 1910) kansız biçimde elde edilmesi, Fransa Kongo'sunu araştıran, Afrikalı kabile reisleriyle anlaşmalar yapan ve bölgenin özel şirketler tarafından sömürülmesine karşı çıkan Brazza'nın (1852-1905) sayesindedir.
1895/96 Madagaskar'a egemen olunması ve ilhakı: General GALLİÉNİ sömürge rejimini ülkeye intibak ettirir. - Mısır'ı veya bir Sudan krallığını kuşatma fikri,
1898 İngiltere ile Faşoda krizine (S.361) yol açar. General KITCHENER, MARCHAND komutasındaki Fransız birliklerinin çekilmesini talep eder. Fransa'nın incinen milli gururu telafi gerektirir; fakat
1898-1905 Dışişleri Bak. Delcassé MARCHAND'ı geri çağırır ve uzlaşma sağlamaya çalışır.
1902 Trablusgarp konusunda İtalya ile gizli antlaşma; 1899 Sudan Antlaşması, Fas ve Mısır konularında uzlaşma ve
1904 İngiltere ile Antant Kordiyal (S.361). 1. Fas krizi sırasında Başbakan ROUVIER DELCASSÉ'yi yüzüstü bırakır.
1906 Algeciras Konferansı: Almanya Fransa'nın Fas'taki "istisnai konumunu" tanır; Fas kenti işgal edilir ve
1911 2. Fas krizi çıkar, Almanya-Fransa Kongo Antlaşmasıyla giderilir. General Lyautey (1854-1934) sultanlığı, siyasi ve sosyal yapılara dokunmadan saltçı tutumla yönetir.
Çinhindi: Sömürge imparatorluğunun 2. merkezi,
1873-86 "Karabayraklılar"la (Çinli Tay-ping isyancılarından geriye kalanlar) ve Tongkin yüzünden Çin'le yapılan savaşlarla büyür.
1883 Annam üzerinde himaye rejimi kurulur (Hué Antlaşması); Çin himayeyi
1885 Tientsin Barış Antlaşmasıyla onaylamak zorunda kalır.
1887 Çinhindi Birliği. - Sömürge toprakları, 1880'den itibaren Avrupai reformlarla modern devlete dönüşmekte olan
Siyam'ın zararına genişletilir.
1868-1910 Kral ÇULALONGKORN; Laos üzerinde Fransız himayesini
1893 Bangkok Antlaşmasıyla tanır. İngiltere'yle Fransa
1896 Siyam'ın tarafsızlığını garanti ederler. Fransız Çinhindi'ne karşı sınır 1907'de tespit edilir.

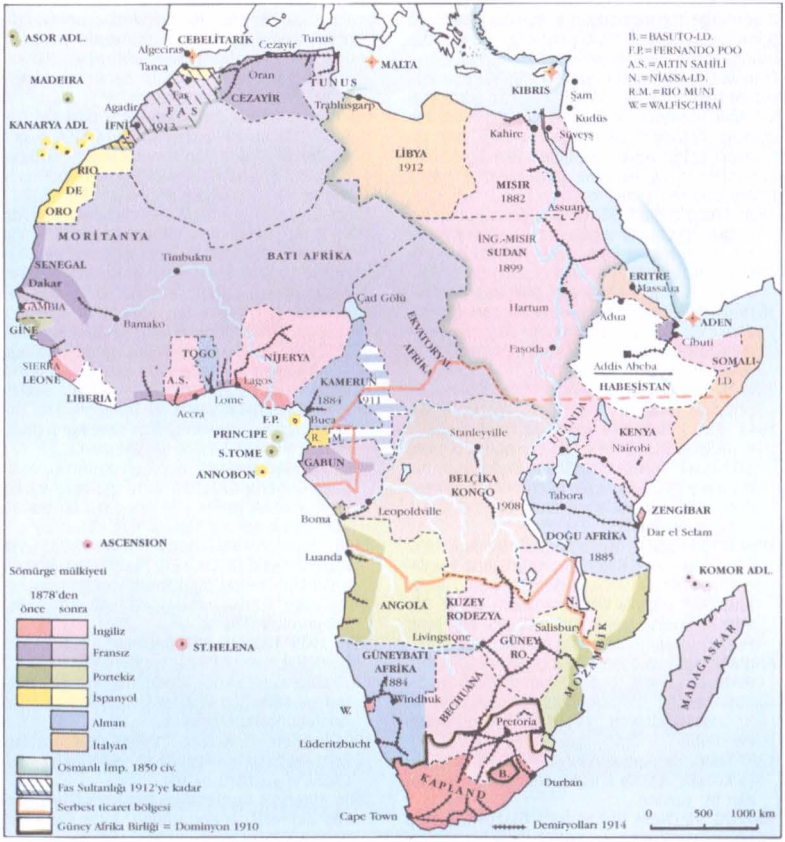

1914'ten önce Afrika'nın sömürgelere taksimi

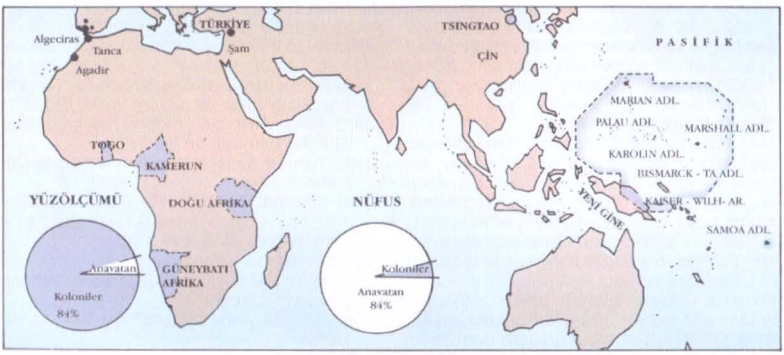

1914'ten önce Alman sömürgeleri

Bismarck'ın sömürge politikası (1871-90)

1882 Sömürge Derneği (BENNIGSEN, ROHLFS) ve 1884 **Carl Peters** (1856-1918) tarafından Alman Sömürgecilik Cemiyeti kurulur. Güney (LÜDERITZ, 1883), Batı (WOERMANN) ve Doğu Afrika'da (PETERS, Kont PFEIL), Güney Pasifik'te (GODEFFROY Haned.) yerlilerle özel anlaşmalar yapılır. BİSMARCK, Avrupa politikasını tehlikeye sokabilecek cüretkâr girişimlerden kaçınır;

1884/85 Berlin'deki Kongo Konferansı'nda BELÇİKA Kralı II. LEOPOLD'ün (S.363) egemenliği altında tarafsız ve ticareti bütün uluslara açık bir Kongo devletinin oluşturulmasında aracılık eder. - Uygun koşullardan (Britanya ile Fransa'nın Mısır'da bağlanması, Avusturya, İtalya, Rusya ile dostluk; Fransa ile mutabakat) yararlanarak BİSMARCK, "ticareti müteakip bayrağı" çekinerek açar. **Almanya'nın himaye bölgeleri:**

1884 Almanya Güneybatı Afrikası: 1886 Angola'ya karşı,1890 Kap iliyle sınırlar antlaşmalarla belirlenir, sömürge kıtaları (1889)

1889-1906 Hererolar ve Hotantoların isyanlarını bastırır. 1907 özerk yönetim.

1884 Kamerun, Togo: İmparatorluk Komiseri **Nachtigal,** hak taleplerinden (Nijerya) feragat ederek Britanya'dan takdir görür.

1884/85 Güney Pasifik Sömürgeleri: 1880'de Yeni Gine Cemiyeti tarafından elde edilen Kaiser Wilhelm II; Marshall Adl., Bismarck Takımadl.

1885 Almanya Doğu Afrikası: İsyancı Araplara karşı Afrikalılardan (Askari=asker) oluşan sömürge kıtası kurulur (WISSMANN) 1889/90.

Dünya çapında kabul görme çabası (1890-1914)

II. Wilhelm (S.388), sömürgecilik yarışında Almanya'ya "güneşe yakın bir yer" (başarı) kazandırmak ister. "Görev dünya politikası, hedef süper güç olma, araç donanmadır" özdeyişini,

1891 Tüm Almanlar Birliği (HUGENBERG, S.429) gürültülü biçimde savunur, Dışişleri Bakanlığı Siyasi İşler Dairesi Başkanı **Friedrich von Holstein** (1837-1909) da etkiler. Almanya'nın gücü abartılarak, hiçbir hedefi olmayan değişken bir dış politika (zikzak rota) başlar.

Ekonomi: Avrupa'nın en güçlü sanayi ülkesi konumuna gelinir; dış ticaretle ticari filo (Hamburg-Amerika hattı: ALBERT BALLIN, 1857-1918) İngiltere ile rekabet eder, ağır sanayi ile elektro ve kimya sanayii konsernler bünyesinde toplanır: **Stinnes, Krupp, Stumm, Siemens, AEG, IG-Boya.** Endüstrinin, ticaretin ve halkın ihtiyaçlarının karşılanmasının emperyalist politika izlenmesini gerektirdiği inancı giderek artar.

1890-94 Şansölye Leo von Caprivi (1831-99) ile Dışişleri Bakanlığı amiri ADOLF MARSCHALL VON BIEBERSTEIN, 1890-97, kuşkularını belirtirler.

1890 Zengibar Antlaşması: Uganda'dan feragat edilerek Zengibar'ın Heligoland'la takas edilmesi şiddetle eleştirilir.

1890 Rusya'nın istekleri hilafına **Tarafsızlık Antlaşmasının feshi,** Fransa ile Rusya'nın yakınlaşmasını başlatır.

1895 Almanya ile Rusya'nın Japonya'nın üzerine gitmesi ve özellikle Krüger'e gönderilen tebrik telgrafı (S.381) İngiltere'yi rahatsız eder. Buna rağmen **Bernhard v. Bülow** (1849-1929; 1897'den beri devlet sekreteri, 1900-09 Şansölye) dış politikanın şefi sıfatıyla "istediği gibi hareket edebileceğini" düşünür. Amiral **Alfred von Tirpitz** (1849-1930), geliştirdiği donanma politikasına imparatorun ve kamuoyunun yakın ilgi göstermesini sağlar.

1898 Donanma yapımı programına gerekçe olarak Tirpitz muhtemel saldırganlar rizikosunu gösterir.

1898 Donanma Derneği halkı bilgilendirir. - Rizziko kuramı ve "lüks donanma" (CHURCHILL) Almanya-Britanya ilişkilerini giderek daha fazla sıkıntıya sokar.

Yakındoğu Politikası: İmparatorun ziyaretleri ve

1898 Şam konuşması Britanyalılarla Ruslarda kuşku uyandırır. Deutsche Bank Türkiye'de demiryolu imtiyazları alır;

1903'ten itibaren Bağdat demiryolu hattı inşa edilir.

Sömürge politikası: Sarf edilen kuvvete göre değerlendirildiğinde başarısı düşüktür.

1897/98 Tsingtao işgal edilir, Çin'le kira sözleşmesi yapılır (S.369).

1899 Karolin, Mariana ve Palau Adaları İspanya'dan satın alınır; Samoa Adaları ABD ile paylaşılır; Bokser ayaklanmasından (S.369) sonra Çin'de "açık kapı"nın sağlama alınması amacıyla İngiltere'yle Yangtse Antlaşması yapılır, buna rağmen,

1898-1901 ittifak görüşmeleri, Britanya'nın tereddüdü (SALISBURY) ve siyasi durumun yanlış değerlendirilmesi (HOLSTEIN) nedenleriyle akamete uğrar. BÜLOW, "Rus ayısı ile İngiliz balinası" arasında seçim yapma özgürlüğüne sahip olduğu kanısıyla Britanya'nın Üçlü İttifaka katılmasında ısrar eder. Fransa-Britanya antantını **1. Fas krizi** sırasında dağıtmaya çalışır.

1905 İmparator Tanca'ya çıkar, sultanı özgür hükümran ilan eder.

1906 Algeciras Konferansı Almanya'nın yalnız kaldığını açıkça gösterir. Büyük savaş gemilerinin yapımı nedeniyle Almanya-Britanya donanma rekabetinin tırmanması, Britanya'nın Rusya ile uzlaşmasını (S.391) kolaylaştırır. Prestij getiren başarı

1908 Bosna krizinde sağlanır. Avusturya'ya olan "sarsılmaz sadakat" hareket serbestisini kısıtlar. **Theobald von Bethmann Hollweg** (1909'dan itibaren Şansölye) ile Dışişleri Bakanlığı (KIDERLEN-WÄCHTER) İngiltere (GREY) ile anlaşmaya çalışırlar, fakat İngiltere,

1911 "Panther" adlı gambotun Agadir'e gönderilmesi (panter sıçrayışı) üzerine **2. Fas krizin**de Fransa'nın safına geçer. Fransa'nın Yeni Kamerun'u bırakmasına karşılık Fas'tan feragat edilir. Balkan krizlerinde İngiltere ile işbirliği yapılır, fakat TİRPİTZ,

1912 Lord HALDANE'le Berlin'de uzlaşma görüşmelerini, donanma meselesinde ödün vermeyi Britanya'nın tarafsızlık ilan etmesine bağlı kıldığı için sabote eder.

"Wilhelm Dönemi" (1890-1914)

Saygınlık görme ihtiyacı içinde ve dengesiz olan II. Wilhelm (1859-1941), gizemli Tanrı lütfuyla hükümran olduğuna kesinlikle inanır. BİSMARCK'ın görevden alınmasından (S.355) sonra, PHILIPP ZU EULENBURG (1847-1921) gibi güvendiği kişilerin etkisiyle **"yeni rota"**yı belirler.- İmparatorluğun bürokratları (HOLSTEİN), devlete sadık politikacılarla tarihçiler (O. HINTZE, H. DELBRÜCK, FR. MEINECKE v.d.) imparatorun kişisel yönetimini eleştirmekle beraber, "BISMARCK'ın sağlıklı mirası" olarak "güçlü monarşi"ye dokunmazlar. Ekonomideki atılım aşağıdaki sorunları örter:

1. **İmparatorluğun** münferit devletlere **mali bağımlılığı;**
2. Anayasa uyuşmazlıkları nedeniyle **imparatorluk politikasının felç olması.** Vergilendirme durumuna bağlı üç sınıflı oy kullanma hakkının (S.339) Prusya'nın gerici-muhafazakâr bir rota izlemesini garantilemesine karşılık, imparatorluk (genel oy kullanma hakkı), muhafazakâr olmayan güçleri giderek daha fazla ölçüde dikkate almak zorundadır.
3. **Parlamenter anayasa reformunun olmayışı:** Siyasi sorumluluktan dışlanan partiler, parçalanmaya (liberaller), doktrinci düşünceye (SPD) veya oportünizme (muhafazakârlar) meyledeler.
4. İmparatorluğun otoriter memuriyet yapısından teşvik gören **militarist eğilimler** sivil yaşamı da belirler.
5. **Demokratikleşmenin engellenmesi:** SPD içerisindeki revizyonizm (S.379), keza 1896 **Friedrich Naumann** (1860-1919) tarafından kurulan Milli Sosyal Dernek ve işçilerin devlete entegre edilmesi yolundaki diğer girişimler (MAX WEBER), tarım, sanayi ve burjuva kesimlerinin mülkiyet çıkarlarının ittifakı nedeniyle kesintiye uğrar.
6. **Prusya'nın beceriksiz Polonya (doğu sınır bölgesi) politikası:** Polonyalıların protestoları ve okul boykotları (1906) bastırılır, Almanları kollayan iskân ve devletleştirme yasaları çıkarılır.

1890-94 1892'ye kadar Prusya başbakanı **Şansölye Leo von Caprivi** (S.387), "partiler üstü" doğru bir yol arar, ancak zorluklarla karşılaşır.

1890 Sosyalistlere ilişkin yasalar kaldırılır.

1890/91 İşçilere ilişkin koruyucu yasalar. SPD'nin (BEBEL) olumsuz tepkisinden hayal kırıklığına uğrayan imparator "yurtsuz adamlar"dan yüz çevirir.

1891-94 "Büyük tarımcılar"ın direnişine rağmen, (özellikle Rusya ile) ticari anlaşmalar yoluyla gümrük indirimi politikası izlenir.

1893 Tarımcılar federasyonu, muhafazakârları Elbe'nin doğusundaki büyük toprak sahiplerinin (OLDENBURG-JANUSCHAU) menfaatlerini gözeten bir partiye dönüştürür. Hür düşünceliler, merkez ve SPD, orduya ilişkin yasa tasarısını reddederler. Buna rağmen, diyet meclisinin lağvedilmesinden sonra

1893 orduya 83 000 asker alınır. BİSMARCK eleştirir;

1894 II. WILHELM'le (görünüşte) barışması diyet meclisini kışkırtır; SPD'ye karşı imparatorun istediği baskı politikası (anarşistlere ilişkin yasalar) Bismarck'ın devrilmesine neden olur. İç politikadaki duraklama

1894-1900 **Prens Chlodwig zu Hohenlohe-Schillingfürst** (75 yaşındadır) [1866-70 Bavyera başbakanı, 1885'ten itibaren Elsass-Lothringen valisi] döneminde de devam eder. Darbelere (1894) ve "cezaevleri"ne (1899) ilişkin yasa tasarılarını diyet meclisi geri çevirir. Donanma yasalarıyla (S.387) ilgili çekişmeler.

1895 Kuzey-Baltık Denizi Kanalı açılır. - İçişleri Devlet Sekreteri POSADOWSKY sigorta reformuyla (1899) sosyal politikada yeni bir dönem başlatır.

1900 **Medeni Kanun yürürlüğe konur.** - EULENBURG ve HOLSTEIN'dan himaye gören

1900-09 **Şansölye Bernhard von Bülow** (1849-1929) imparatorun ve muhafazakârların sempatisini

1902 ticaret politikasını yeni gümrük tarifeleri uygulayarak değiştirmek suretiyle kazanır; fakat "ekmek vurgunculuğu" SPD'ye yeni oylar kazandırır. - Merkez ve SPD tarafından sömürge politikasının reddedilmesinden sonra

1906'dan itibaren muhafazakâr-liberal "blok politikası" izlenmekle birlikte, liberaller Prusya seçim yasasında değişiklik istedikleri için gerginlikler ortaya çıkar.

1908 **"Daily Telegraph Olayı"** (Almanya-Britanya ilişkileri konusunda imparatorla yapılan kalitesiz röportaj) bütün partilerde şiddetli protestolara yol açar. Olayda ortak suçu olan şansölye imparatoru eleştirilere teslim eder; imparatorun siyasi özgüveni buna ilaveten gazeteci MAXIMILIAN HARDEN'in imparatorun dost çevresine ilişkin skandal yaratan ifşaatlarıyla yara alır. BÜLOW

1909 imparatorluk mali reformunda yenilgiye uğrayarak devrilir.

1909-17 **Şansölye Theobald von Bethmann Hollweg** (1856-1921) -1905'ten beri Prusya içişleri bakanı- imparatorluk politikasının sorunlarını idrak etmekle birlikte, değişiklik için gerekli karar verme gücünden ve enerjiden yoksundur.

1910 Prusya seçim yasasında reform girişimi, muhafazakârların katı tutumu nedeniyle akamete uğrar. İçte özerklik elde eden

1911 Elsass-Lothringen (Alsas Loren) için yeni anayasa çok geç kalır.

1911 sosyal güvence kapsamına orta sınıfı da dahil eden İmparatorluk sigorta mevzuatı çıkarılır.

1912 Siyasi nüfuzu olmayan SPD diyet meclisinde en güçlü grup konumuna yükselir ve **Matthias Erzberger** (1875-1921 [öldürülür]) liderliğindeki merkez partisi sola kayar. - Sivil gücün sınırlarını

1913 Zabern olayı gösterir: Bir subayın Alsaslılarla alay etmesi üzerine halkın taşkınlıkları askeri yöntemlerle bastırılır, diyet meclisinin konu hakkında hükümete yönelik bilgi talebi etkisiz kalır.

1913 Genel "hummalı silahlanma" (S.361) karşısında ordu takviye edilerek 780 000 askere çıkarılır. İmparatorluğun içten parçalanması, savaşın başlamasından sonra

1914 Bütün partilerin çekişmeleri bırakma yolunda "geçici uzlaşması" ile bir süre durdurulur.

Çarlığın çöküşü (1874-1914)

Reform döneminin (S.347) sarsıntıları, sanayileşme ve köylülerin fakirleşmesi, sürekli **devrimci çatışmalara** yol açar. HERZEN (S.391) ve Kont **Leo Tolstoy**'un (1828-1910) "basit köylü"ye duydukları gizemli inancı paylaşan

Narodnikler (halkçılar) öğretmen, bakıcı, yazman olarak halkın arasına karışırlar; ancak halk onları kuşkuyla karşılar ve kilisenin çarın otokrasisinin Tanrı iradesi olduğu yolundaki öğretisinden kopmaz. - Çarlığa ve sosyal adaletsizliğe karşı etkin mücadeleyi

Nihilistler (adını TURGENYEV'in 'Babalar ve Oğullar', 1862 romanından alır), BAKUNIN'in anarşizminin (S.391) sağlayacağını ümit ederler. ÇERNIŞEVSKI

1863 'Nasıl Yapmalı'da, TKAÇOV (1844-85) v.d., terör (LENIN tarafından benimsenir) yoluyla darbe kuram ve taktiğini ayrıntılı olarak düşünürler; "Toprak ve Özgürlük" (1877) ve "Halk İradesi" (1879) gibi gizli dernekler bildiri dağıtır, tugaylar, sabotaj eylemleri ve suikastler örgütler.

1877-81 Nihilistlerin yargılanması: Sürgün ve ölüm cezaları radikalizmi ve adli makamlara güvensizliği artırır.

1878 VERA SASSULIÇ'in (1851-1910) suikasti ve beraatı.

1881 II. ALEXANDER öldürülür.

Sosyalistler: Terör yöntemlerine **Plehanov** (1856-1918) karşı çıkar, Marxçılığı getirir ve

1883 ilk sosyal demokrat grup olan "Emeğin Özgürleştirilmesi"ni kurar.

1881-94 III. Alexander, mutlak otokrasi tesis eden öğretmeni POBYEDONOSTSEV'in (1827-1907) etkisi altındadır.

1881'de kurulan **Ohrana** (siyasi polis), ajan ve muhbirlerin yardımıyla okulları, üniversiteleri, basın ve adliyeyi denetler. Köylülerle işçiler hâlâ büyük toprak sahiplerinin ve sınai sermayenin keyfi tutumuna maruzdur. Sınır bölgeleri yoğun Ruslaştırmaya tabi tutulur;

1881/82 Yahudilere yönelik pogromlarla (S.341) genel hoşnutsuzluk giderilir.

1894-1917 II. Nikolay otokrasiyle ortodoksinin ittifakına sarılır. Moskova'da taç giyme töreni.

1896 Hodinka çayırında birden fazla kişinin ölümüne yol açan felaketle sonuçlanır.
Ruslaştırma eylemine karşı Finlandiya, Polonya, Ukrayna ve Baltık'ta huzursuzluklar; grevler, toplumsal ve tarımsal ayaklanmalar. Polis, Minsk'de kurulan ve yurtdışında yeniden toplanan

1898 Sosyal Demokrat İşçi Partisini (RSDIP) dağıtır. **Lenin lakaplı Wladimir İlyiç Ulyanov** (1870-1924), yazılarıyla ve 'Iskra' (Kıvılcım, 1900) gazetesiyle devrimci fikirlerini yayar (S.407). Simbirsk doğumlu bu avukat işçi sınıfının özgürlüğe kavuşması yolunda propaganda yapar, Sibirya'da sürgünde Marxçılığı inceler ve 1900-1905 sığınmacı olarak yurtdışında (Londra, Münih, Cenevre) yaşar.

1902 İçişleri Bakanı PLEVE (1846-1904) özerk yönetim kalıntılarını ortadan kaldırır ve ÇERNOV (1876-1952) ile SAVINKOV'un (1879-1922) liderliğini yaptığı

1902 Sosyal devrimcilerin (SD) arasına muhbirler (ASEF) sokar ve devrimcilerin terörünü "yukarıdan" kurulan işçi dernekleriyle -Rahip GAPON'unki (1873-1906 [öldürülür]) bunlardan biridir- durdurmak ister (polis sosyalizmi).

1903 Yahudilere karşı pogromlar (Kişinev).

1903 "Kurtuluş Birliği" (Kurucu Demokratlar = KD ="**Kadetler**") bünyesinde burjuva örgütlenir. - Brüksel ve Londra'da

1903 RSDIP'in ikinci kongresi: Parti, "yasal Marxçılar" olarak kapitalizmin ve proletaryanın gelişimini bekleyip görmek isteyen **Menşeviklere** (azınlıktakiler) (MARTOV, PLEHANOV, Troçki lakaplı **Leo Bronstein**, 1879-1940 [öldürülür]) ve seçkin bir parti vasıtasıyla Rusya'nın tarım kesimine de yönelik olarak proletaryanın diktatörlüğünü talep eden **Lenin** liderliğindeki **Bolşeviklere** (çoğunluktakiler) ayrılır.

1904/05 "Japon cücesine karşı küçük savaş" (S.391)

1905 birinci Rus devrimini başlatır; Petersburg'da

9 [22] Ocak "Kanlı Pazar" günü ordu, GAPON'un başkanlığında çara dilekçe vermek isteyen gruba ateş açar; bunun üzerine Rusya'nın her yerinde grevler ve ayaklanmalar olur, Odessa'da (zırhlı kruvazör "Potemkin") ve Kronstadt garnizonunda isyan çıkar. Londra'da Bolşevikler silahlı darbe yapılmasını, diğerlerinin yanı sıra LENIN ve TROÇKİ tarafından işçi kurulları (Sovyetler) kurulmasını kararlaştırırlar; Finlandiya ve Polonya'da halk ayaklanır. Çar ağustostа bir **Duma** (parlamento) vaadinde bulunur ve

Ekim Manifestosu'yla, WITTE (S.391) tarafından hazırlanmış bir anayasa çıkarır. Moskova'daki genel grevle Aralık Ayaklanması ordunun yardımıyla bastırılır. Gericilerle polis,

1906-17 göstermelik meşruti monarşi döneminde,

1906 Başbakan Stolipin (1862-1911 [öldürülür]) zamanında yeniden güç kazanırlar (sıkıyönetim mahkemeleri). 1. liberal "Halkın Umutlarının Duması"nın yanında imparatorluk konseyi yer alır. - Köylü orta sınıf (Kulaklar) oluşturulması ve alım gücünün artırılması amacıyla

1906/10 tarım reformları yapılır. Mir sisteminin (S.347) dağıtılması, dağınık tarlaların birleştirilmesi ve iskân projeleri (Sibirya) ile kırsal kesimde proletarya büyür; sosyalist partilerin nüfuzu

1907 2. "Halkın Öfkesinin Duması"nda artar. Seçim yasasında yapılan bir değişiklikten sonra,

1907-12 "Senyörler, papazlar ve uşakların Duması" dönemi; sürekli huzursuzluklar ve grev dalgaları, deniz aşırı ülkelere (Polonyalılar) ve Almanya'ya (Baltıklılar) yoğun göç olur.

Çarın sarayında, keramet sahibi ve "gayretli keşiş", Sibiryalı köylü **Rasputin** (1872-1916 [öldürülür]) hüküm sürer.

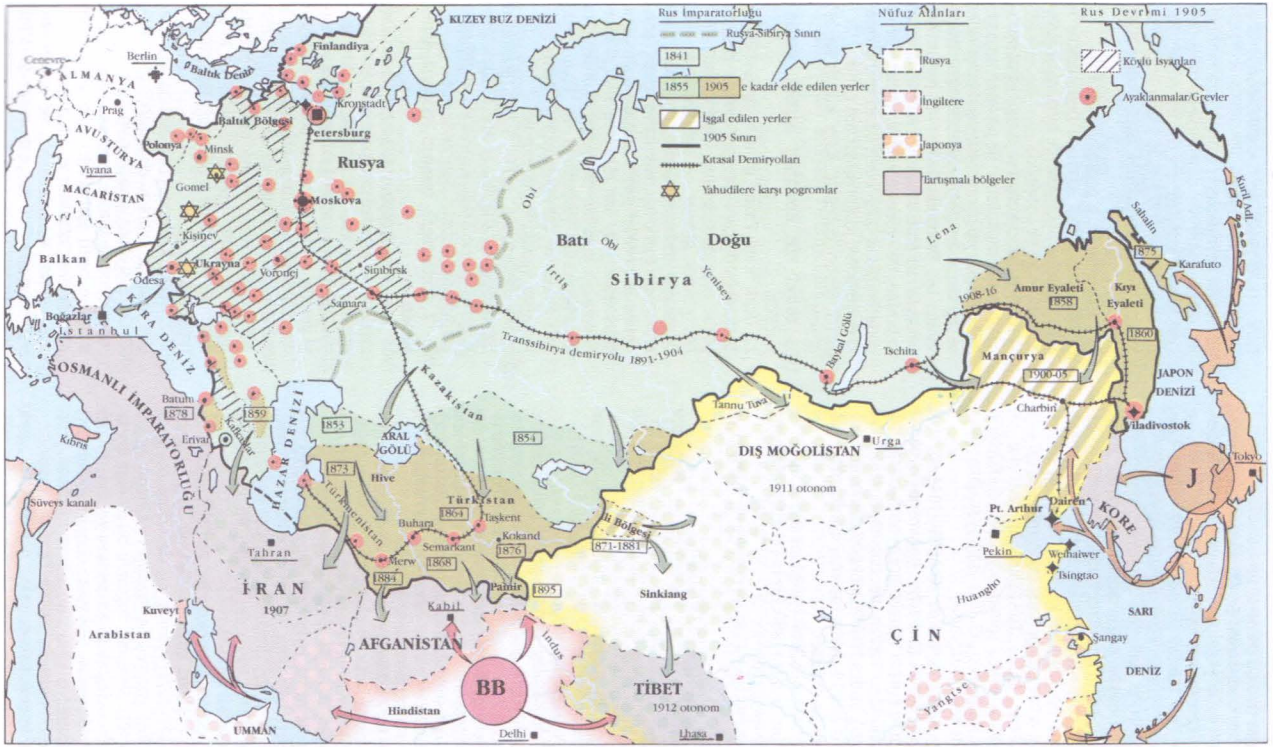

1914'ten önce Rusya

Rusya'nın Asya'da yayılması (19. yy)

Yayılmanın itici güçleri, çarın güç elde etme istemi, coğrafi açıdan düzensiz Orta Asya'da "bir sınır peşinde koşulması" ve BÜYÜK PETRO döneminden itibaren, buz tutmayan limanlar vasıtasıyla okyanuslara çıkış yolu bulma isteğidir.

Yakındoğu: Boğazlara egemen olma çabası, İstanbul'u ve Balkanlardaki Rum Ortodoks "kardeş halklar"ı Türk-İslam hâkimiyetinden kurtarma yolundaki dini görev bilinciyle birleşir. Bu yöndeki girişimler (1828/29, S.323; Kırım Savaşı, S.347; 1877/78, S.359), Britanya veya Avusturya'nın itirazları nedeniyle kesintiye uğrar.

1878 Berlin Kongresi (S.359): Rus-Alman dostluk ilişkilerine soğukluk girer.

Ortadoğu: I. NIKOLAY'dan (S.347) itibaren sınır İran, Hindistan ve Çin'e karşı ilerler.

1830-59 Kafkaslardaki dağlı kavimlere karşı gerilla savaşları yapılır. Prusya ile iyi ilişkiler, Prens **Gorçakov**'un (1789-1883) yürüttüğü Rus dış politikasına Avrupa'da destek kazandırır;

1864 Türkistan'ın ilhak edilmesiyle Britanya-Rusya rekabeti artar.

Uzakdoğu: Çin'le

1858 Amur bölgesinin ve 1860 kıyı eyaletinin devri konusunda antlaşmalar yapılır;

1860 **Vladivostok** limanı kurulur.

1867 Alaska'nın ABD'ye **satılması** İngiltere'ye karşı bir tavırdır. (S.395)

1875 Kuril Adalarının Japonya'ya devredilmesine karşılık Sahalin Ad. elde edilir.

Emperyalizm ve Balkanlar politikası (1878-1914)

Ekonomi: 1881'den itibaren **sanayileşme;** demiryolu ağı askeri nedenlerle genişletilir:

1883-86 Hazar'ı aşan demiryolu; 1891-1904 **Sibirya'yı aşan demiryolu hattı** yapılır.

1892-1903 Maliye Bakanı Kont WİTTE (1849-1915) Rusya'yı "kapitalizmin serası"na dönüştürür. Büyük işletmelerde toplanan ağır sanayi özellikle Fransız sermayesiyle (yardım karşılığı alınan krediler) Amerikan temposunda gelişir. Çok düşük olan alım gücü ve devlet borçları ihracatı zorunlu kılar (örn. 1891 kıtlığa rağmen tahıl ihraç edilir); sağlanan kazanç yurtdışına akar; silah siparişleri krizleri (1899-1903) yatıştırır. Kilisenin muazzam servetinden yararlanılmaz; serflikten kurtarılan köylüler ağır biçimde borçlanmıştır. Yetersiz toprak dağıtımı, vergiler, nüfus artışı (1880 98 milyon; 1914 175 milyon) **proletaryanın** oluşmasına yol açar.

Rus mesihçiliği: Moskova Üniversitesinin edebiyat çevrelerinde Rusya'nın görevleri ve anlamı (S.347) tartışılır; Rusya'nın tarihi bir misyon yüklendiği bilinci oluşur.

Batı yanlıları: BELINSKI, ÇAADAYEV, SOLOVYEV, Batı tekniğinin, siyasi kurumlarının, liberal ve sosyalist fikirlerinin benimsenmesini talep ederler. Anarşist **Michail Bakunin** (1814-76), devlet ve kilise otoritesinin yok edilmesinden sonra daha iyi bir gelecek sağlanacağına inanır. Sibirya'da sürgünden kaçar ve Londra'da MARX ve Rus sığınmacı **Alexander Herzen**'le (1812-70) buluşur; Herzen'in 1857'de kurulan gazetesi 'Kolokol' Rus kamuoyunu etkiler. Avrupa'nın "çıkarcı dini"nden ve kâr hırsından hayal kırıklığına uğrayan HERZEN, ahlaki düzelmenin tohumlarını mir sisteminde (S.) görür.

Slav dostları: CHOMYAKOV, **Konstantin Aksakov** (1817-60) v.d., selameti ve batıya özgü bencillikten kurtuluşu, Rus insanının doğru inancından, sezgisinden ve acılara katlanma yeteneğinden bekler.

Panslavcılar: MICHAIL POGODIN (1800-75) Slav dostu düşünceyi Batılı düşünceyle birleştirerek bütün Slavların siyasi birliği fikrini oluşturur. **F.M. Dostoyevski** (1821-81) de

1867 Moskova'daki 2. Panslavcılar Kongresinde bu görüşü savunur. **Nikolay Danilevskiy** (1822-85),

1871 'Rusya ve Avrupa'da, yozlaşan Avrupa'nın çökeceğini ve liderliğinin ahlaki bakımdan üstün Rusya'ya geçeceğini müjdeler. - **Michail Katkov** (1818-87), 'Moskova Haberleri'nde saltçı bir **Panrusçuluğun** propagandasını yapar; kamuoyu buna ilgi gösterir. - Fakat Dışişleri Bak. NIKOLAY GIERS [1882-95]

1881 Üç İmparator ittifakını bırakmaz. Fransa'yla uzlaşma ancak

1890 tarafsızlık antlaşmasının feshinden sonra gerçekleşir (İkili İttifak, S.361).

Doğu Asya: WITTE, emperyalist iktisadi yayılmayı teşvik etmekle birlikte, Savaş Bakanı KUROPATKIN [1898-1904] gibi o da Japonya'ya karşı siyasi maceralara atılmama konusunda uyarır.

1896 Çin lehine müdahale; karşılık olarak Çin demiryolu imtiyazları verir.

1898 **Port Arthur**'a ilişkin kira sözleşmesi;

1900 Mançurya işgal edilir (Bokser Ayaklanması). Rusya'nın gücü abartılarak Kore'de Japonya'nın çıkarlarına meydan okunur.

1904/05 Rus-Japon savaşı (S.393) çarlığın iç yapısını sarsar (S.389).

1905 Portsmouth/ABD barış antlaşması. WITTE ölçülü koşullar sağlar (Kore'den, Port Arthur'dan, Güney Sahalin'den feragat).

1905 II. WILHELM'le II. NIKOLAY arasındaki savunmaya yönelik Björkö antlaşması sonuç vermez.

Dışişleri Bak. İSVOLSKI [1906-10] Rusya ile Britanya arasındaki rekabete,

1907 İran Antlaşmasıyla (S.365) son verir, çark ederek **Balkanlar ve Boğazlar** politikasına döner, Sırp panslavcılığını (S.359) destekler, Balkanlarda güçlenmiş bir Avusturya-Macaristan etkinliği (Dışişleri Bak. AEHRENTHAL) ile karşılaşır ve

1908 Bosna krizinde (S.399) yenilgiye uğrar. Dışişleri Bak. SASONOV [1910-16],

1912/13 Balkan savaşlarında siyasi liderliği elinden kaçırır.

1912 Fransa ile donanma konvansiyonu yapılır.

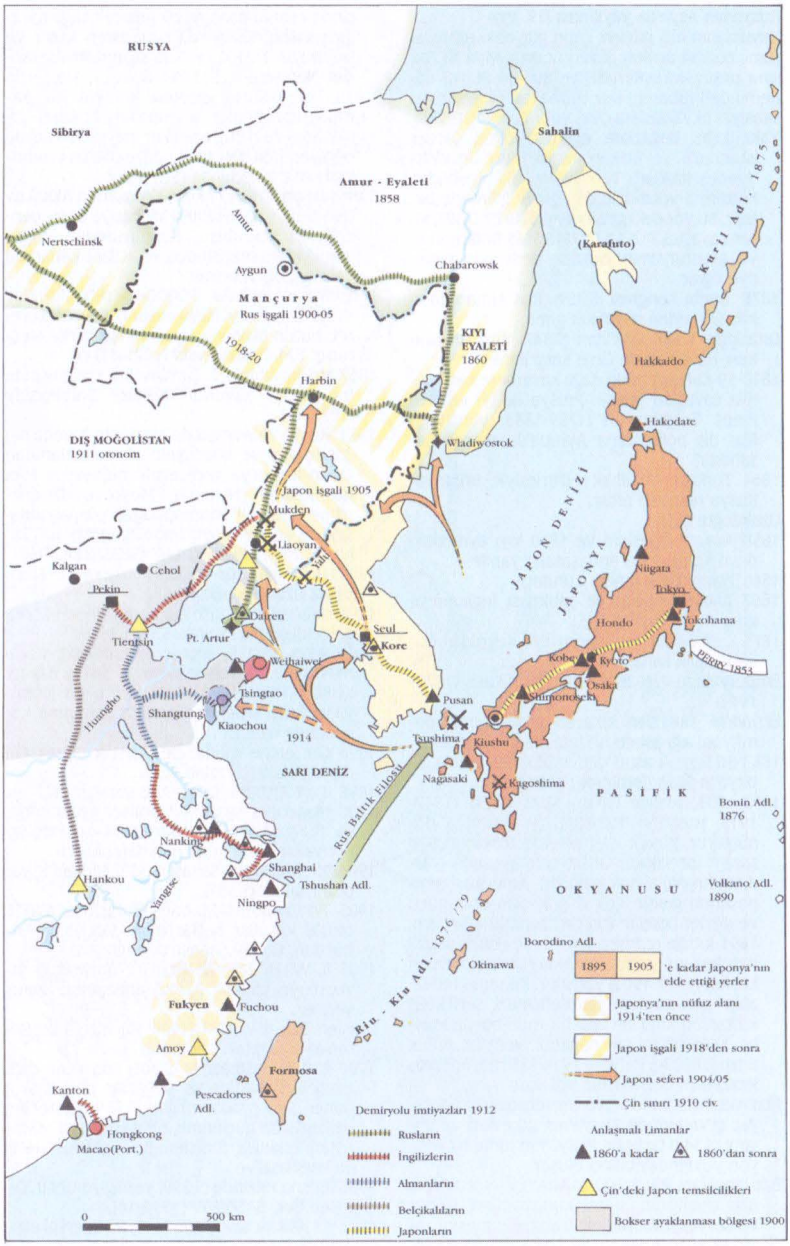

1875'den itibaren Japonya'nın yayılma politikası

Avrupa'nın Japonya'ya ilgisi, ENGELBERT KAEMPFER'in Japonya gezisine (1690-92) ilişkin raporuyla uyanır. Balina avcıları Japon limanlarında kömür ve su depoları kurulmasını isterler; Ruslarla Amerikalıların 1804'te başlayan ve boşa çıkan girişimleri,

1854 Japonya nihai olarak **dışa açılınca** amacına ulaşır: Komodor PERRY Tokyo önlerine gelir ve ABD adına

1854 iki liman için imtiyazlar (gümrükler, Amerika'nın kendi mahkemesi, memurları) içeren Kanagava (Yokohama'ya bağlıdır) Antlaşmasını koparır. Bunu Avrupalı güçlerle yapılan ticari anlaşmalar izler; yabancı düşmanlarının tepkileri aşağılanmalara (Japon limanları bombalanır) yol açar. Şogunluk itibarını kaybeder.

1867 Son Şogun KEITI görevi bırakır.

Meici devri (1868-1912)

1867-1912 MUTSU-HİTO. "İmparatorun (**Meici Tenno**) aydınlanmış yönetimi" sırasında modern Japonya ortaya çıkar. Japonya, Avrupa'ya intibak etmediği sürece bekasının tehlikede olduğunu idrak eder. Değişim aşamalarla vuku bulur:

1. Eski feodal yapının aşılması: Güneydeki daymyolar otoritelerini kendi istekleriyle imparatora devrederler; imparator "Yeni Devir Programı"nı (1869) gerçekleştirir.

1871 Feodal düzen kaldırılır; Tımarların yerini yeni idari bölgeler alır; soylulara tazminat olarak devlet tarafından aylık bağlanır. Yurtdışına çıkış yasağı kaldırılır; yurtdışında yüksek öğrenim devletten teşvik görür; Avrupalı danışmanlar atanır.

1872 Genel askerlik yükümlülüğü getirilir ve ordu Fransa ile Prusya örnek alınarak yeniden teşkilatlandırılır; genel ilköğretim yükümlülüğü; kolluk, basın, hukuk, posta, demiryolu, sağlık ve maliye sistemi (Amerikan madeni para sistemine göre Yen para birimi çıkarılır; Japonya Bankası kurulur). - Samuray aylıklarının ve eski kılıç hakkının kaldırılması, muhalefeti

1877 SAYGO TAKAMORI liderliğindeki son ayaklanmaya sevk eder. Kagoşima yakınlarındaki yenilgiden sonra Samuray kastı lağvedilir.

2. Reformların içte benimsenmesi: Yeni bürokraside gruplar (klanlar) oluşur: Muhafazakâr askeri parti (Teiseito) batılı etkileri reddeder; anakaraya yayılmayı, sosyal ve ekonomik reformlardan daha acil görür. - İlerleme partisi (Kayşinto) de ekonomi alanının genişletilmesi hedefini gütmekle birlikte, bunun ancak batılı reformlardan sonra yapılmasını savunur. - Radikal parti (Siyuto), parlamenter düzen talep eder, fakat bu düzen ne "Yaşlı Devlet Adamları Konseyi"ne (Genro: "tahtın arkasındaki görünmez güç") ne de Tenno'nun tanrısal kökenli imparatorluğuna karşı olmalıdır.

1878 Eyalet parlamentoları kurulur.

1884 Saraylı soylu sınıfı (Kuge) ile Daymyo aileleri üyelerinden bir meclis oluşturulur; bu kişiler 5 hiyerarşik kademeye ayrılmış yeni soyluluk unvanları alırlar.

1885 İmparator tarafından atanan ilk bakanlık, 1888 Gizli Devlet Şûrası (Sumitsuin) toplanır. Prens **İto Hirobumi** (1841-1909) yeni

1889 anayasayı (verasetle geçen meşruti monarşi) hazırlar; buna göre, tahttan indirilmesi mümkün olmayan imparator devlet otoritesinin başıdır, üst meclis ve millet meclisi (her biri 300 üyeden oluşur) vardır, kentlerle bucaklar Prusya örneğine uygun olarak özerk yönetime sahiptir. Siyasi iktidar yine büyük aile klanlarının elindedir. Bu klanlar 1900 civ. kurulan Seiyukai Partisi (İTO) ile Kenseihonto Partisine damgalarını vururlar.

3. Dünya çapında büyük devlet konumuna yükseliş: Hızlı nüfus artışı (1867/26 milyon; 1913/52 milyon) sanayileşmeyi teşvik eder. Dünya ekonomisine katılım beklenildiğinden daha çabuk sağlanır. Aile tröstleri (aralarında MITSUI, YASUDA, SUMITOMO), sanayii, ticareti, bankaları denetlerler. İlgi alanları dışarıdaki hammaddeler (kömür) ve sürüm pazarlarıdır. Emperyalist hedefleri ÇOŞU Klanı (ordu) ile SATSUMA Klanı (donanma) güder; hükümet bunların rekabetine maruz kalmıştır.

1875 Rusya'yla Sahalin (Rusya'nın) ve Kuril Adalarına ilişkin antlaşma; 1876 Bonin ve Ryu-Kyu Adaları işgal edilir. Japon ve Çin birliklerinin Kore'deki Tonghak ayaklanmasına müdahaleleri,

1894/95 Çin-Japon savaşına neden olur. Üstün Japon silahlı kuvvetlerinin fethettiği yerler arasında Dairen, Veihaivei, Şantung, Seul vardır.

1895 Şimonoseki Barış Antlaşması: Çin Formoza'yı ve Pescadores Adalarını devreder, savaş tazminatı öder ve Kore'nin bağımsızlığını tanır (1897 Rus himayesinde imparatorluk olur).

1895'ten itibaren savaş donanması inşa edilir (4 zırhlı kruvazör, 8 muharebe gemisi); Bokser ayaklanmasına (S.369) iştirak edilir. Rusya'nın Doğu Asya'da ilerlemesine karşı tedbir olarak

1902 Büyük Britanya ile savunma ittifakı kurulur. Kore ile Mançurya'da nüfuz alanları sınırlarını belirleme girişimleri Port Arthur'a saldırıyla sonuçlanır: Rusya'nın Doğu Asya filosu yok edilir.

1904/05 Rus-Japon Savaşı. Yönetimdeki kusurlarla iç siyasi zayıflıklar (S.391), Rusya'nın savaş sevk ve idaresini zorlaştırır. Japon orduları Port Arthur'u teslim olmaya zorlarlar, Kore'yi işgal ederler ve Mançurya'ya ilerlerler.

1905 Karada **Mukden**, denizde **Tsuşima** zaferleri: Amiral TOGO, Rusya'nın dünyanın yarısını dolaştıktan sonra gelen eskimiş Baltık filosunu imha eder.

1905 Portsmouth/ABD Barış Antlaşması: Japonya Güney Sahalin'i (Karafuto), Port Arthur'u, ilaveten Kore ile Güney Mançurya üzerinde himaye elde eder. **Yeni güçlü devlet olarak** uluslararası düzeyde tanınır:

1907 Fransa ve Rusya'yla dostluk anlaşmaları; ABD Japonya'dan göçe kısıtlama getirir.

1910 Kore (Japonca adı Çosen) ilhak edilir.

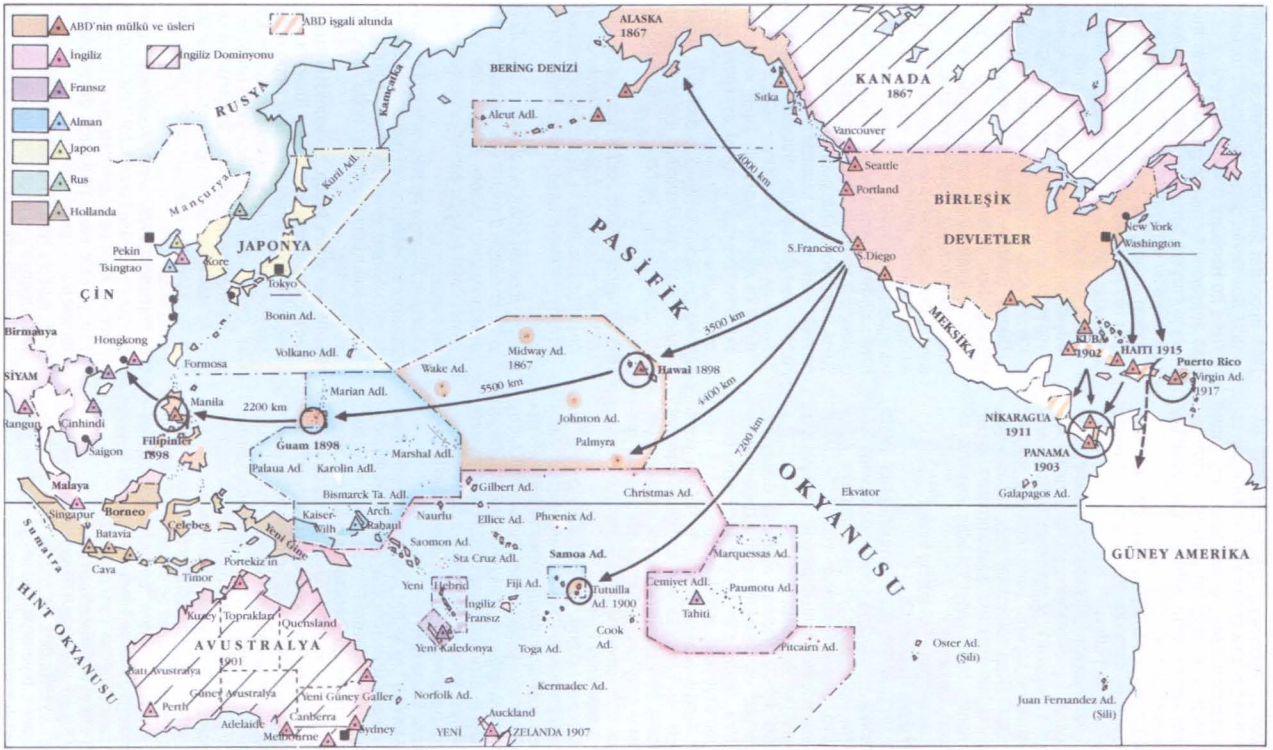

1867'den itibaren ABD'nin yayılma politikası

"Reconstruction (Yeniden Yapılanma) Dönemi"

1865-69 **Andrew Johnson** LINCOLN'ün ılımlı politikasını sürdürür, ancak radikal cumhuriyetçiler tarafından bir iktidar kavgasına zorlanır; kavga ağır ihanet nedeniyle hakkında dava açılıncaya kadar sürer. Siyahlara 1868 yurttaşlık, 1870 oy kullanma hakkı tanınır.

1869-77 **Başkan Grant** idaresinde ABD en karanlık yolsuzluk dönemini yaşar. - Güneyin "asileri"ne hükmeden bir askeri diktatörlük (1877'ye kadardır), şüpheli hükümetler kuran, renklileri kışkırtan ve kamu paralarını israf eden kuzeyli ajanları ("Carpetbaggers") himaye eder. Çiftlik sahipleri vergi ve borç yükü altında ezilirler. Anarşiye karşı haklarını kendileri ararlar (Gizli cemiyetler: Ku-Klux-Klan, linç adaleti). Seçim yasası özel hükümleri (zekâ testleri) ve toplumda insanların ırklarına göre birbirinden ayrılması siyahları yeniden alçaltır. - Bölünen liberal cumhuriyetçiler (CARL SCHURZ) işle siyasetin çok iç içe geçmesine karşı çıkmakla birlikte, başkanlar HAYES, GARFIELD, ARTHUR, CLEVELAND

1877-89 "yağma sistemi"ni ancak yavaş yavaş ortadan kaldırabilirler. Civil Service Act'ın çıkarılmasından (1883) itibaren, memurlara yeterlik sınavı uygulanır.

Ekonomisi güçlü büyük devlet konumuna yükselme

Devletin aymazlığı, yalnızca kâr hırsını ve gangsterliği değil, riske girme cesaretini, enerjiyi ve özel girişimciliği de teşvik eder. Krizlere (1873, 1907) rağmen sanayi, teknik, ekonomi ve sermaye yayılır. 1860'dan 1914'e kadar nüfus 31,3 milyondan 91,9 milyona çıkar, 21 milyon göçmen vardır. İşçi sayısı yüzde 700, üretim 2000, yatırım sermayesi 4000 artar. Demir, kömür, petrol, bakır, gümüş üretiminde ABD başı çeker; buhar gücünün yerini elektrik alır; himayeci gümrükler tekelleşmeyi kolaylaştırır. Genelde en küçük işlerden başlayarak, ASTOR (kürk ticareti), **John Rockefeller** (Standard Oil), CARNEGIE (Steel Corp.), **Morgan**, VANDERBILT (demiryolu şirketi) v.d. gibi "Big Business Kralları"nın tröstleri ve devasa konsernleri ortaya çıkar. - 1913 Amerikalıların % 2'si milli gelirin % 60'ını kazanır; yalnızca MORGAN'la ROCKEFELLER milli servetin (22 milyar dolar sermayeli 341 büyük şirket) % 20'sini ellerinde tutar.

Eşitliğin (ırk ayırımcılığı) ve özgürlüğün (sermayenin bir elde toplanması) tehlikeye girmesine rağmen, genel demokratikleşme sürecinde ilerlemeler kaydedilir. Seri üretilen mallar refah seviyesini yükseltir; sanayi yatırımcısı büyük sermaye sahipleri üniversiteler, müzeler, yardım kurumları tesis ederler. İşçi örgütleri (American Federation of Labor [AFL], 1886; Industrial Workers of the World [IWW], 1905) sert ücret kavgaları verirler (yılda 1000'den fazla grev). Hükümet tekellere ve sömürüye karşı mücadeleye başlar.

1901-09 **Theodore Roosevelt** yönetimde ve demiryolu tarifelerinde reform yapar.

1909-13 **Taft** tröst karşıtı yasaları kabul ettirir.

1913-21 **Woodrow Wilson** "Yeni Özgürlük" programını açıklar, himayeci gümrükleri kaldırır, tedrici vergiler uygular ve tröstlerin etkisini daha da kısıtlar.

Dünya politikasına giriş

1891 İskân Yasasının (S.373) kaldırılmasıyla yurtiçi emperyalizm son bulur. Mali ve ekonomik çevreler dış politikayı etkilerler. Dünyada üstünlüğü amaçlayan yeni güç politikasına, kamuoyu dikkate alınarak ahlaki yönden olumlu gösterecek bir kılıf giydirilir; bu politika en başta ekonomik araçlarla (**dolar emperyalizmi**) yürütülür.

1867 **Alaska'nın** Rusya'dan 7,2 milyon dolara **satın alınması** şimdilik eleştirilir (kürk ticaretiyle altının keşfi 1913'de 81 milyar dolar kazanç sağlar).

1895 İspanya'ya karşı Amerikalı gönüllülerce desteklenen Küba ayaklanmasında, Pulitzer ve Hearst yayın organları kamuoyunu öylesine işlerler ki, Havana limanındaki "Maine olayı" (bir Amerikan savaş gemisi infilak eder),

1898 İspanya ile savaşa yol açar (Küba işgal edilir). Paris Barış Antlaşmasıyla ABD Guam ve Puerto Rico'yu elde eder. Emperyalistlerle muhalifleri (CARL SCHURZ) arasında Hawaii ve Filipinler konusunda çıkan anlaşmazlıkta MCKINLEY [1897-1901], Japonların, Rusların ve Almanların benzer niyetlerine işaretle tereddüt içerisinde ilhak lehine karar verir. Buna karşın **Th. Roosevelt, Taft** ve **Wilson,** emperyal politikayı açıkça savunurlar.
Müdahale tehdidinde bulunularak, sermaye yatırımları Orta ve Güney Amerika üzerinde mali himaye bölgeleri oluşturacak şekilde genişletilir (Big Stick politikası).

1910 Panamerika Birliği kurulur.

Almanya (1889 Samoa anlaşmazlığı, 1889'da bölünür; ticari rekabet) ve Rusya (Doğu Asya'da "açık kapı politikası"na ağırlık verilmesi, S.369; Rus-Japon savaşında aracılık, S.393) ile iyi ilişkilere soğukluk girer. Geleneksel rakip Britanya ile ilişkiler ise farklı gelişir. **Panama Kanalı meselesiyle** ilgili mücadelede

1850 Clayton-Bulwer sözleşmesi kanalın uluslararası yapımını öngörür. LESSEPS (S.383) tarafından 1879'da kurulan Panama Şirketi skandallardan ötürü son bulur.

1895-97 Britanya Guyanası ile olan Venezuela sınır anlaşmazlığında İngiltere Amerika'nın hakem mahkemesi talebine boyun eğer. Britanya-Amerika yakınlaşması başlar. Kanalın yapımı ABD'ye bırakılır (1901), Alaska'yla Kanada arasındaki sınır belirlenir (1903). - ABD'nin tahrikiyle

1903 Panama'da gerçekleşen devrim, ülkeyi Kolombiya'dan ayırır. 10 yıllık yapım süresinden sonra

1914 **Panama Kanalı açılır.**

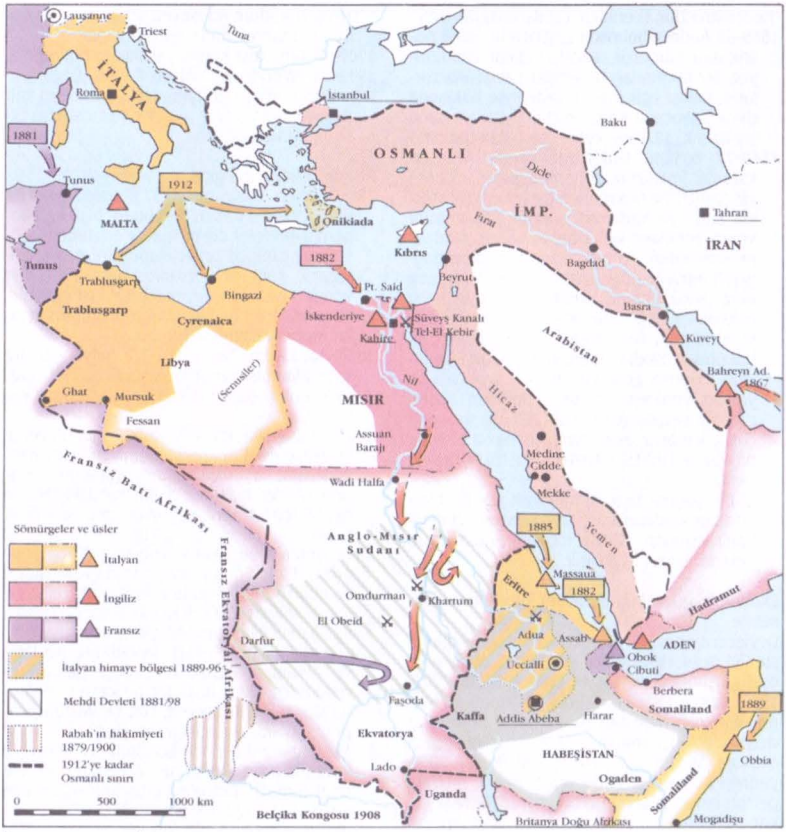

İtalyan Sömürge İmparatorluğu 1914

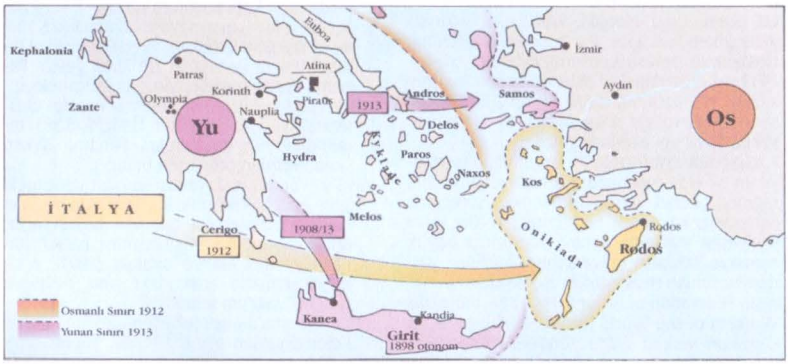

1914'ten önce Ege

İtalya'nın birliğinin sağlanmasını bir bitkinlik dönemi izler. Gelenekler ve burjuva partilerine bağlı kişiler (radikaller, solcu ve sağcı liberaller) programlardan daha önemlidir; programlar "Trasformismo" sistemiyle bulanıklaşır (iştirak, yolsuzluk, terör nedeniyle muhalefet "fazlasıyla oluşur"). -

1876'dan itibaren liberal sol hükümetler (DEPRETIS kabinesi). Tarım, sanayi, ordu ve donanma fedakârlıklarla teşvik edilir, bu nedenle bütçe sürekli açık verir ve irredenta politikasına (S.351) sığınarak içteki sıkıntılardan kaçış eğilimi vardır.

1878 "İtalia Irredenta" federasyonu kurulur.

1879 İlköğretim yükümlülüğü (6-9 yaş arası çocuklar)

1882 Oy kullanma hakkı kapsamı genişletilir (okul karnelerine bağlı olduğu için erkek nüfusun % 20'sine şamil kılınır).

"Büyük Politika" dönemi (1882-1900)

1878-1900 I. HUMBERT. - Fransa'nın Tunus'u işgal etmesinden (S.385) duyduğu endişeyle

1882 Üçlü İttifak'a (S.361) katılır; ancak ittifak İrredenta hareketinin Avusturya'ya (Güney Tirol, İstriya, Adriya) yönelik taleplerinden ötürü sıkıntı içindedir.

Fransa'nın Kuzey Afrika'da ilerlemesi

1887'den itibaren **Başbakan Crispi**'yi (S.351) Üçlü İttifak'a dayanarak ve milli İrredenta taleplerini bastırarak sömürgeci yayılmaya sevk eder. - Habeşistan'ın direnmesine rağmen

1887-90 Massaua genişletilerek (1885) **Eritre** sömürgesi haline getirilir.

1889 Uccialli Antlaşması: **Habeşistan** himaye bölgesi olur, II. MENELIK Negus olarak tanınır (S.375).

1889 **İtalyan Somalisi** ilhak edilir. - İtalya'nın gücünü abartan CRISPI, himaye antlaşmasının II. MENELIK tarafından feshedilmesinden sonra

1894 Habeşistan'a karşı savaşı başlatır.

1896 Adua yenilgisi: Ağır bir kriz patlak verir: CRISPI devrilir. Habeşistan sömürge krallığını kurma planından Addis Ababa antlaşmasıyla vazgeçilir. İtalya-Fransa anlaşmazlığını yumuşatmak suretiyle Avrupalı ittifak blokları arasında bir denge kurulmasına çalışılır.

1902 Kuzey Afrika'daki karşılıklı çıkarların (Fransa: Fas; İtalya: Libya) açıklığa kavuşturulmasına ilişkin **gizli antlaşma.**

İçteki koşullar: Yurtdışına göçün (1914 her 4 İtalyandan biri yurtdışında yaşamaktadır) artmasına rağmen nüfus çoğalır.

1887 Koruyucu gümrük politikası kuzeyde sanayileşmeyi teşvik eder (yabancı sermaye). Güneyde ise ekonomik krizler, skandallar olur.

1888-98 Fransa ile ticari savaş. - CRISPI'nin "güçlü hükümeti"nin gerçekleştirdiği tasarruf önlemleriyle vergi artırımları, çok fazla artan idari masrafları ve silahlanma harcamalarını karşılayamaz; düşük ücretler, uzun çalışma saatleri, çocukların çalıştırılması, pahalılık.

1882/83 Sosyalist Parti kurulur (BISSOLATI, TURATI v.d.). Kooperatiflere dayalı kendi kendine yardım biçimleri ve yerel sendikalar ortaya çıkar.

1894 Sosyalistlerin dernekleri lağvedilir. Anarşistler suikastlar düzenlerler, güneyde gizli cemiyetler (Mafya, Camorra) devlet otoritesini çökertirler. Sicilya'da

1893/94 "Fasci" işçi federasyonları açlık nedeniyle ayaklanırlar.

Giolitti dönemi (1900-15)

1900-46 III. VICTOR EMANUEL.

1903-05/06-09/11-14 (liberallerin "güçlü adamı") **Başbakan Giolitti**, kendi çıkarı için partileri ve menfaat gruplarını birbirine karşı kullanır, Katolik "Populari" partisini ve ılımlı sosyalistleri reformlara ikna eder:

1905/06 demiryolları devletleştirilir; işçiler korunur, sosyal sigorta çıkarılır, sendikalar tanınır:

1906 "İşçi Konfederasyonu" kurulur. - Ekonomi ve maliye düzelir. Buna rağmen, "Giolittizm" yeni bir "entegre milliyetçilik" lehine güç kaybeder. Şair ve Nietzsche hayranı **Gabriele d'Annunzio** (1863-1938)

1910 Milliyetçiler Partisini teşvik eder; parti sınıf kavgası yerine "milletlerin kavgası"nı ister ve İrredenta politikası talep eder.

1912 Genel oy kullanma hakkının yürürlüğe konması burjuva-liberal sistemi bütünüyle parçalar.

1912 Sosyalistler bölünürler: "Reformcular" (BISSOLATI), **Benito Mussolini** (S.460) liderliğindeki "Devrimcilere" yenik düşerler; 1907' den beri işçi sekreteri, 1912 'Avanti' gazetesinin başyazarı olan Mussolini, özellikle

Haziran 1914 "Kızıl Hafta"da durumdan hoşnut olmayan kitleleri grevlere kışkırtır.

Dış politika: Fransa ile

1902 Tarafsızlık Antlaşmasıyla uzlaşma sağlanır ve Fas (S.387) ile Bosna (S.399) krizlerinde Üçlü İttifak gevşetilir. Milliyetçilerin baskısı ve Fransa'nın Fas'taki başarıları, İrredenta geleneğine (Alplerdeki sınır tahkim edilir) ve sömürgeci fetih politikasına yeniden başlanmasına yol açar.

1911 Trablusgarp ilhak edilir, bu nedenle

1911/12 Türkiye'ye karşı savaş; savaşı, askeri yönden Senusîlerin direnişi, siyasi açıdan ise Ege'ye hücum (Onikiada) zorlaştırır.

1912 Lozan Barış Antlaşması: **Libya** özerk olur ve fiilen İtalya'ya düşer; **Onikiada**'nın durumu tartışmalıdır.

1912 Fransa'ya tarafsızlık vaadinde bulunulur.

Dünya Savaşı başladığında

1914 tarafsızlık ilan edilir (3 Ağustos). Tarafsızlıktan yana olanlarla (GIOLITTI) müdahaleden yana olanlar (D'ANNUNZIO, MUSSOLINI) arasındaki çekişmede Başbakan Salandra "Sacro egoismo per Italia" görüşünü savunur.

Dışişleri Bakanı SONNINO Avusturya'ya karşı toprak taleplerinde bulunur.

1915 Londra Antlaşmasıyla (Nisan) antant devletlerinden daha fazla ödün elde eder. Üçlü İttifak feshedilir (3 Mayıs).

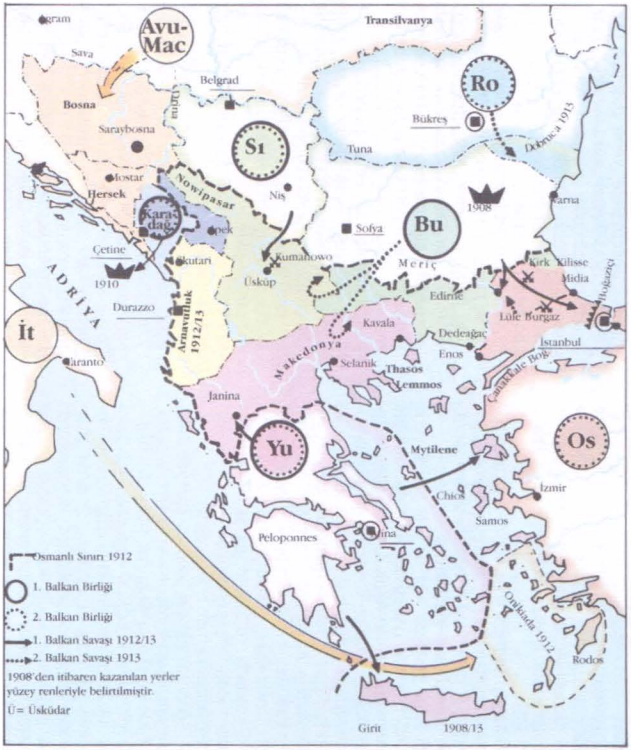

Türkiye'nin Avrupa kesiminin taksimi [1908-1913]

1914'ten önce Balkan halkları

Balkanlardaki krizler (1908-13)
Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü ve büyük hedeflere yönelen, farklı milli özellik, kültür ve din sınırlarına sahip yeni ulus devletler (azınlık ve irredenta sorunları), Balkanlarda sürekli çatışmalara yol açar:
Balkanlar dünya politikasının, büyük devletlerin doğrudan (Avusturya-Macaristan, İtalya, Rusya) veya dolaylı (Almanya, Fransa, Büyük Britanya) olarak karıştığı yüksek gerginlik bölgesidir.
1908/09 Bosna krizinin çıkış nedeni,
1908 Osmanlı İmparatorluğunu tebaanın tümüne eşitlik ve oy kullanma hakkı tanıyan anayasaya dayalı bir devlete dönüştürme amacına yönelik Jöntürkler devrimidir (S.365).
Eylül Girit Yunanistan'a ilhak edilir. VENİZELOS (S.359) liberal partinin lideri sıfatıyla Büyük Yunanistan hareketini eyleme geçirir.
Ekim I. FERDINAND (S.359) kendini bağımsız **Bulgaristan** Krallığının çarı ilan eder.-**Avusturya-Macaristan**, Berlin Kongresinden beri kendisinin yönettiği Türk kesimlerinin geri talep edileceği endişesi içindedir. Avusturya ve Rusya'nın
Eylül dışişleri bakanlarının Buchlau toplantısında Balkanlar konusunda (Avusturya Dışişleri Bak. AEHRENTHAL ile Rus Dışişleri Bak. ISVOLSKIY arasında varılan) mutabakatlardan sonra Avusturya
Ekim 1908 Türkiye'nin protestolarına rağmen **Bosna ve Hersek'i ilhak eder.** Büyük Sırbistan imparatorluğu planlarının baltalandığını düşünen **Sırbistan** bu durumu öfkeyle karşılar ve seferberlik ilan eder. - **Rusya** Boğazlar meselesinde (İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının açılması) Britanya'nın direnişiyle karşılaşır, Avusturya tarafından saf dışı bırakıldığını düşünür ve Sırbistan'a arka çıkar. **İngiltere** (Dışişleri Bak. GREY) Rusya'yı destekler ve Bosna meselesinin açıklığa kavuşturulmasına yönelik uluslararası bir konferans talep eder; Avusturya bu talebi reddeder. **İtalya**, Avusturya'nın gücünü yaymasına karşı harekete geçer; Balkanlarda statükonun korunması amacıyla
1909 Rusya ile gizli Racconigi antlaşmasını (S.361) yapar. - **Fransa** askeri gücünün henüz boy ölçüşmeye yeterli olmadığı düşüncesiyle ihtiyatlı davranır. - **Almanya** (Şansölye VON BÜLOW) "sarsılmaz sadakatle" Avusturya'nın tarafını tutar; Avusturya Genelkurmay Başkanı **Baron Franz Conrad von Hötzendorf**'un (1852-1925) Sırbistan'la "hesaplaşma"ya yönelik önleyici savaş tasarılarını reddetmekle birlikte, bir ültimatom verilmesini onaylar ve aşağılama olarak görülen
Mart Petersburg notasıyla Rusya'yı Sırbistan'ı desteklememesi konusunda uyarır. IZVOLSKIY istifa eder ve Paris büyükelçisi olarak merkez güçlerin kararlı bir muhalifi olur.
Sonuç: Avusturya'nın Babıâli ile uzlaşmasına aracılık eden Alman politikası (BÜLOW) başarılı olur: (Türk idari bölgesi) Nowipasar - Yenipazar- Sancağı boşaltılır ve mali tazminat ödenir. Almanya Avusturya-Macaristan'a daha fazla bağımlı hale gelir. Antant gevşemez; Balkanlardaki gerginlikler sürer:
1910 KARADAĞ'lı I. NIKITA kral unvanını alır;
1911 Albay DIMITRIYEVIC APIS Büyük Sırbistan amacını güden gizli "Ya Birlik Ya Ölüm" (Kara El) örgütünü kurar.
1912/13 Balkan krizi. Arnavutluk'ta çatışmalar (ESAD PAŞA), iç kargaşalıklar ve Türkiye'nin
1911/12 İtalya'yla Trablusgarp savaşı (S.397) nedeniyle zayıf düşmesi, Sırbistan'la Bulgaristan'ı birleştirir. Rus diplomatlarının cesaretlendirdiği bu iki ülke
Mart 1912 (Türkiye'nin Avrupa kesiminin taksimi halinde Avusturya'nın yayılmasına karşı) 1. Balkan Birliğini kurarlar. Yunanistan'la Montenegro -Karadağ- birliğe katılırlar.
Ekim 1912 1. Balkan Savaşı: Dört müttefik Türkiye'ye savaş ilan eder. Türkler Kırkkilise - Kırklareli-, Lüleburgaz yakınlarında ve Edirne önlerinde (Bulgaristan tarafından), Kumanova yakınlarında (Sırbistan tarafından) ağır yenilgiye uğratılırlar. Bunun neticesinde hassas bir uluslararası durum ortaya çıkar: Rusya'dan destek gören **Sırbistan** Adriya'ya çıkış yolu talep eder, **İtalya** buna karşı çıkar. İtalya Arnavutluk'un ilhakını ister ve Üçlü İttifakın süresinin uzatılmasını talep eder. - **Yunanistan** Onikiada'nın İtalya tarafından işgal edilmesini (1912) protesto eder. Ancak, **Avusturya-Macaristan** Sırbistan'la İtalya'nın daha fazla güçlenmesini istemez ve **Bulgaristan**'a kanat gerer. Balkanlardaki son dost devlet ve kendi boğazlar politikası için endişelenen **Rusya** (Dışişleri Bak. SASONOV), Bulgaristan'ın Sırbistan'la Türkiye'ye baskı yapacağından kaygılanır. - **Almanya** (Şansölye BETHMANN HOLLWEG) ile **İngiltere** (GREY),
Aralık Londra'daki büyükelçiler konferansında beraberce
Mayıs 1913 Londra Barış Antlaşmasını sağlamaya çalışırlar: Enez-Midye hattının batısında kalan bütün Türk bölgeleriyle bütün Ege adaları devredilir. - Kazanç sağlama kavgasında, mevcut kuvvetini abartan **Bulgaristan** Sırbistan'a saldırır.
Haziran 1913 2. Balkan Savaşı: Romanya, Yunanistan, Karadağ ile Türkiye'nin Sırbistan lehine müdahale etmeleri durumu büsbütün karıştırır. Avusturya-Macaristan Bulgaristan'ı kurtarmaya yönelik müdahale tehdidinde bulunduğu, ancak Almanya ve İtalya bunu engellediği için Avusturya-Romanya ilişkilerine soğukluk girer.
Ağustos 1913 Bükreş Barış Antlaşması: Bulgaristan Makedonya ile Dobruca'yı kaybeder; Girit nihai olarak Yunanistan'a düşer; **Arnavutluk** bağımsız prenslik olur (Prens WILHELM ZU WIED yönetimindedir; Wied, ESAD PAŞA tarafından saf dışı bırakılır). -
Sonuç: Hayal kırıklığı, özellikle de -Avusturya-Macaristan'ın engellemesiyle- Adriya'ya ulaşamayan **Sırbistan**'da.
O güne kadarki dostluk ve ittifak ilişkileri pekişir; "Avrupa'nın barut fıçısı" Balkanlarda istikrarsızlık devam eder ve
1914 Temmuz krizinde Birinci Dünya Savaşı'nı ateşler (S.400).

Savaş nedenleri

Avrupa devletler sistemindeki **güç politikasına ilişkin karşıtlıklar** (Almanya-İngiltere, Almanya-Fransa); **büyük devletlerin silahlanma yarışı** (Almanya ve Fransa'da orduya ilişkin yasa tasarıları 1913, S.383, 388); donanma inşasında **Almanya-İngiltere rekabeti** (1912 Fransız-İngiliz donanma antlaşması); **çokuluslu Avusturya-Macaristan devletindeki zorluklar** (Çeklerin otonomi çabaları, Slav sorunu); **Avrupa ittifaklarının savunma niteliğinin kaybolması; Rusya'nın Balkan politikası** (S.399); **aceleci seferberlik ve ültimatomlar** (bunların bir nedeni de askeri operasyon planlarıdır).

Fransa ("Rövanş" politikası) ile Almanya (Tüm Alman Federasyonu) içerisindeki milliyetçiliğin ve ekonomi alanında Alman-İngiliz rekabetinin (Trade rivalry) önemi daha azdır.

Savaşın sorumlusu

Karşılıklı güvensizlik, özellikle Almanya'nın Avrupa'da sınırlı bir savaşın kaçınılmaz olduğu yolundaki vahim kanaati, önde gelen devlet adamlarının karar verme serbestisinin az oluşu ve güvenliği sağlama aracı olarak silahlanma eğilimi savaşı başlatır. Devletlerin hiçbiri barışı korumak için hedeflerinden vazgeçmez:

1. **Avusturya-Macaristan** uluslarüstü imparator düşüncesinden ayrılmaz;
2. **Sırbistan** ulus devlet fikrini gerçekleştirmeye çalışır;
3. **Rusya**, Balkan politikasında yeni bir başarısızlığa uğramaktan çekinir ve ya savaş ya da içte devrim seçeneğiyle karşı karşıyadır;
4. **Büyük Britanya** tarafsızlıkla taraf tutma arasında kararsız kalır (kabinenin kararsızlığı, taarruza yönelik bir Rus politikasından duyulan endişe);
5. Rusya'yla ittifakından ötürü siyasi izolasyondan kurtulan **Fransa**, bu ittifakı Almanya'ya karşı baskı aracı olarak görür;
6. **Almanya**, giderek artan siyasi izolasyondan kurtulmak ve bekası tehlikeye giren monarşinin prestij kazanmasına yardımcı olmak amacıyla Avusturya-Macaristan'la ittifakı sürdürür. Alman genelkurmayı savaşın 1914'te başlamasında ısrar eder, aksi takdirde Fransa'ya hızla boyun eğdirilmesini (Karşıl. Schlieffen Planı, S.403) sağlayacak koşullar ortadan kalkacaktır;
7. **Fransa ile Almanya**, müttefikleri Rusya ve Avusturya-Macaristan'ın politikalarına ılımlaştırıcı etkide bulunmazlar.

1914 Temmuz krizi

28. 6. Avusturya veliahtı Arşidük FRANZ FERDINAND'la eşi, Bosnalı öğrenci PRINCIP tarafından gizli "Kara El" örgütünün talimatıyla (Sırp hükümetinin doğrudan katılımı yoktur) Saraybosna'da öldürülür.
6. 7. Almanya ittifaka kayıtsız şartsız sadakatini taahhüt eder ("sınırsız yetki").
20.-23. 7. Fransa Cumhurbaşkanı POINCARÉ ile Başbakan VIVIANI Petersburg'u ziyaret ederek ittifaka sadakatlerini taahhüt ederler. Onların kentten ayrılmasından sonra Avusturya-Macaristan,
23. 7. Sırbistan'a 48 saat süreli bir ültimatom verir: Avusturya'nın katılımıyla Avusturya-Macaristan'a karşı faaliyetlerle mücadele edilmesi, suçluların cezalandırılması talep edilir.
25. 7. Sırbistan egemenlik hakları yönünden çekinceler koyar, kısmi seferberlik ilan eder.
25. 7. Avusturya-Macaristan Sırbistan'ın cevabını tatmin edici bulmadığını açıklar; diplomatik ilişkiler kesilir, Avusturya kısmi seferberlik ilan eder.
25. 7. Krasnoye Selo saltanat şûrası: Rusya Sırbistan'ı desteklemeye karar verir. İngiltere ve Almanya'nın aracılık girişimlerine (büyükelçilerin toplanması ve Rusya ile Avusturya-Macaristan arasında doğrudan görüşmeler yapılması önerilir) rağmen,
28. 7. Avusturya-Macaristan Sırbistan'a savaş ilan eder.
29. 7. Rusya kısmi seferberlik ilan eder. -
30. 7. Rusya'da genel seferberlik. - Alman Genelkurmay Başkanı HELMUTH VON MOLTKE (S.403) Avusturyalı meslektaşı FRANZ CONRAD VON HÖTZENDORF'u genel seferberliğe zorlar ve aracılık girişimlerinde bulunulmamasını salık verir; Şansölye BETHMANN HOLLWEG (S.388) ise bu tür girişimlerde bulunur: **Almanya'da siyasi ve askeri yönetim arasında işbirliği yoktur.**
31. 7. Avusturya-Macaristan genel seferberlik ilan eder. - Almanya "savaş tehlikesi durumu" olduğunu açıklar ve Rusya'ya yönelik 12 saatlik bir ültimatomla seferberliğin durdurulmasını, Fransa'ya yönelik diğer bir ültimatomda ise (süre 18 saat) Almanya ile Rusya arasında bir çatışma olması halinde tarafsızlığını ilan etmesini talep eder. Rusya yanıt vermez.

Bunun üzerine

1. 8. Almanya seferber olur ve Rusya'ya savaş ilan eder. Fransa, "çıkarlarının gerektirdiği şekilde" hareket edeceğini açıklar. Bu nedenle
3. 8. Almanya Fransa'ya savaş ilan eder. - Almanya'nın orduları için 2. 8. tarihinde talep ettiği geçiş hakkı Belçika tarafından reddedilir. Buna rağmen
3./4. 8. Alman askeri birlikleri Belçika'ya girer. Bunun üzerine Büyük Britanya (1. 8. donanma seferber edilir; 2. 8. Fransa'ya Kuzey Denizi kıyısını koruma teminatı verilir),
4. 8. Almanya'ya Belçika'nın tarafsızlığına saygı gösterilmesini istediği bir ültimatom verir, ki bu da savaş ilanıyla eşanlamlıdır. - Bunları, Sırbistan'ın Almanya'ya (6.8.), Avusturya-Macaristan'ın Rusya'ya (6.8.), Fransa'nın Avusturya-Macaristan'a (11.8.), Büyük Britanya'nın Avusturya-Macaristan'a (12.8.) savaş ilanları izler.

Müttefik kazanma çabaları

Japonya, antant ve ABD'yle açık bir uyuşmazlıktan kaçınmak ve Kiaocou'da tutunmak ister: **Kuzey Çin'deki nüfuz alanını Yangtse'ye kadar genişletir.**

23. 8. 1914 Almanya'ya savaş ilan edilir. Almanya'ya ait yerler (S.387) ele geçirildikten sonra Japonya, Çin'in bölgelerin iadesine ilişkin talebine cevaben

1915 21 talepte bulunur, Çin bunları kabul etmek zorunda kalır: Kuzey Çin Japonya'nın nüfuz alanı olur.

1916 Japon-Rus gizli antlaşması: Her iki devlet Çin'i korumayı taahhüt eder.

Türkiye, Rusya'ya karşı Almanya ile bir antlaşma imzaladıktan sonra silahlı tarafsızlığını ilan eder (3.8.1914).

Ekim 1914 Şeklen Türkiye'nin mülkiyetine geçmiş olan Alman gemileri "Göben" ile "Breslau" Rus kıyı kentlerini bombalarlar; bu nedenle

2.-5. 11. 1914 Rusya, Britanya ve Fransa, Türkiye'ye savaş ilan ederler.

Çıkar politikası ve Avusturya-Macaristan'a karşıtlığı (Irredenta, Adriya meselesi) **İtalya'yı İtilaf Devletlerinin safına** (S.397) **geçmeye sevk eder.**

26. 4. 1915 Gizli Londra antlaşması. İtalya toprak yönünden ödünler elde eder: Brenner'e kadar Alpler sınırı, İstriya, Dalmaçya'nın en büyük kısmı, Libya, Eritre, Küçük Asya'nın bazı kısımları.

23. 5. 1915 İtalya, Avusturya-Macaristan'a ve

26. 8. 1916 Almanya'ya savaş ilan eder.

Bulgaristan,

6. 9. 1915 Almanya ile dostluk ve ittifak antlaşmasını imzalar: Savaşa girmesi (14. 10. 1915) karşılığında Sırp Makedonyası'nı alır. Bulgaristan, Yunanistan'la Romanya'nın itilaf devletleri safında savaşa girmesi halinde Yunan Makedonyası'nı ve Dobruca'yı talep eder.

Romanya tarafsızlığını ilan eder (3. 8. 1914), ancak

1916 itilaf devletleriyle, Banat, Transilvanya ve Bukovina'yı Romanya'ya veren bir antlaşma imzalar.

27. 8. 1916 Romanya Avusturya-Macaristan'a savaş ilan eder; bunun üzerine ittifak devletleri (merkez güçler) Romanya'ya savaş ilan ederler.

Yunanistan önceleri tarafsız kalır.

1916 İtilaf devletleri Yunan kıyılarını ablukaya alırlar. Yunanistan ödünler vermek zorunda kalır. Fransız Başkomiseri JONNART'ın ültimatomundan sonra

Haziran 1917 Yunan Kralı KONSTANTIN tahttan iner ve Başbakan VENIZELOS liderliğinde yeni bir hükümet kurulur.

27. 6. 1917 Yunanistan itilaf devletlerinin safında savaşa girer.

Savaş hedefleri ve gizli antlaşmalar

1. **İtilaf devletleri:** Büyük Britanya, Fransa ve Rusya,

Eylül 1914 Londra Antlaşmasıyla, ayrı barış yapmamayı taahhüt ederler (1915 İtalya, 1917 Japonya antlaşmaya katılır). Çeşitli konferanslarda askeri işbirliği kararlaştırılır.

1915 Büyük Britanya ile Fransa Rusya'ya, ileride İstanbul'u ve boğazları alacağı teminatını verirler.

1915 Chantilly Konferansı: Eşgüdümlü taarruzlar ve Çanakkale boğazının tahliyesi. - Büyük Britanya Alman sömürgesinin (Afrika) en büyük kısmını ele geçirme, Fransa ise Elsass-Lothringen'i (Alsas Loren) yeniden elde etme çabasındadır.

1916 Sykes-Picot Antlaşması: İngiltere'nin Yahudilere ve Araplara verdiği vaatlerin aksine İngiltere ile Fransa Türkiye'nin Asya kesimini aralarında taksim etmeyi kararlaştırırlar.

1917 Fransız-Rus gizli antlaşması: Fransa'nın Saar havzasıyla birlikte "eski Lothringen Dukalığı sınırlarına kadar" genişlemesi kabul edilir. Ren'in solundaki Alman bölgelerinden tarafsız bir devlet (Ren Cumhuriyeti) oluşturulur. Rusya'nın "Batı sınırını tam bir serbestlik içinde istediği gibi tespit etmesi" öngörülür (Rusya'nın Almanya ile ayrı barış yapacağı korkusundan kaynaklanan ödünlerdir).

2. **İttifak Devletleri (merkez güçler):** Başta elde edilen askeri başarıların abartılması, millî kibir ve geleceğe yönelik kefalet ve garantiler içeren bir "devamlı barış" sağlama çabası. Almanya'nın savaş hedeflerine ilişkin gerçeklerle bağdaşmayan politikasının nedenlerini oluşturur; bu politikayı yalnızca Tüm Alman Konfederasyonu ile Ludendorff (S.403) değil, SPD'nin sağ kanadına varıncaya kadar bütün muhafazakârlar savunur.

Ayrıntıları:

1. Lüttich-Anvers, Flander kıyısı ve Briey maden havzası ilhak edilerek Belçika'nın askeri, siyasi ve ekonomik yönden denetim altına alınması (5. 4. 1916 BETHMANN HOLLWEG'in diyet meclisindeki konuşması);
2. Tampon devletler (örn. Polonya) ve ekonomik nüfuz alanları (örn. Romanya) dahil olmak üzere "Orta Avrupa'nın" ekonomik birliğinin sağlanması;
3. Sömürgelerdeki toprakların genişletilmesi;
4. Fas'tan Hindistan'a kadar isyanlarla İngiliz egemenliğinin ortadan kaldırılması;
5. Rusya ile ayrı barış yapılması, ki gerçekleşmez. Bu nedenle,

1916 Bağımsız Polonya Krallığı (Poznan ve Galiçya hariçtir) **ilan edilir.** - Almanya Rusya'da devrim hareketini teşvik eder; bu suretle Kafkasya'dan Finlandiya'ya kadar tampon devletler kurmayı ümit eder.

Avusturya-Macaristan Polonya'dan feragat etmekle birlikte topraklarını güneydoğuda (: Sırbistan, Karadağ, Romanya) genişletmeyi arzular.

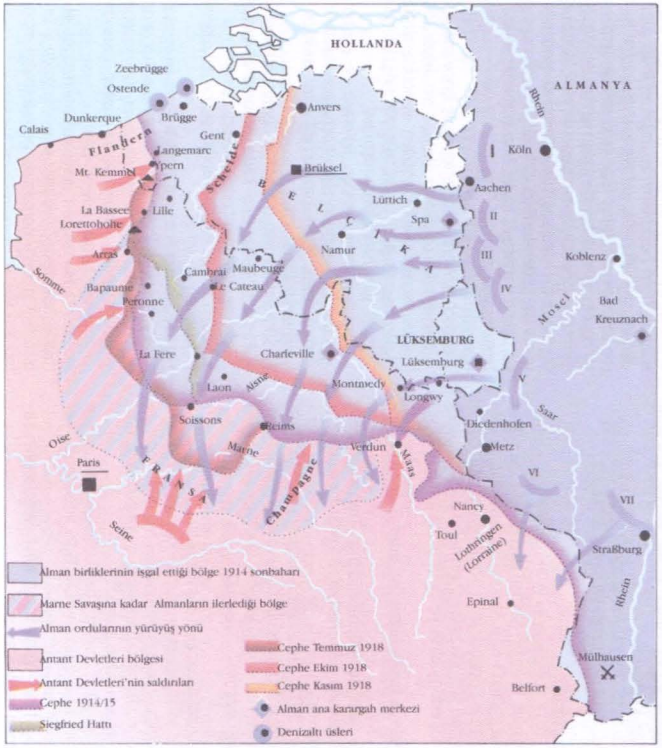

Batıda savaşın seyri 1914 - 1917

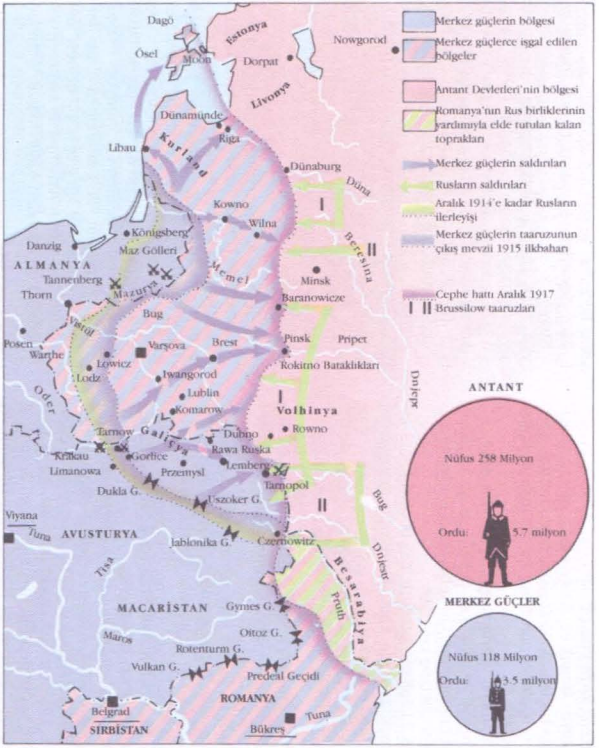

Doğuda savaş 1914 - 1917

Batıda savaş (1914-17)

Almanya'nın savaş planı, genelkurmay eski başkanı Kont ALFRED VON SCHLIEFFEN'in (1833-1913) iki cepheli savaş idaresine ilişkin bir muhtırasına ("Schlieffen Planı", 1905/06) dayanır: Doğuda savunma savaşı, batıda Fransız ordusunu güçlü bir "sağ kanat"la çevirerek seri biçimde sonuç elde etme.

Fransa'nın Elsass-Lothringen'e hücum edeceği beklentisinden ötürü plan daha genç yaştaki HELMUTH VON MOLTKE (1848-1916) tarafından değiştirilir: Sağ kanat zayıflatılır.

Belçika'nın ve İngiltere'nin savaşa girmesiyle **askeri riziko** ortaya çıkar: Almanların 80 tümenine karşılık itilaf devletlerinin 104 tümeni vardır.

1914 hareket savaşı: General JOFFRE komutasındaki 5 Fransız ordusu ile Feldmareşal FRENCH komutasındaki İngiliz kolordusu Le Cateau'ya yığılır.

Ağustos 1914 Mülhausen meydan savaşı: Fransa'nın saldırısı kesintiye uğrar.

Ağustos 1914 Lothringen meydan savaşı: Fransız güney grubu sınırın gerisine püskürtülür. - MOLTKE kumandasındaki 7 Alman ordusunun yığılmasından sonra

18. 8. 1914 çark ettirme kanadı saldırır.

Eylül 1914 Paris'le Verdun arasında beş Alman ordusu vardır.

6.-9. 9. 1914 Marne meydan savaşı: Fransa'nın karşı saldırısı Almanya'nın ilerlemesini durdurur. 1. ve 2. Alman ordusu arasında 40 km genişliğinde bir boşluk vardır. Bunun üzerine Aisne'ye kadar geri çekilme.

14. 9. 1914 General ERICH VON FALKENHAYN (1861-1922) genelkurmay başkanı olur.

Ekim/Kasım 1914 "Denize doğru yarış": İngilizlerle Fransızların kuşatma girişimleri başarısız kalır. Saldırı Yser kanalı kıyısında ve Ypres önlerinde çakılır: **Hareket savaşı mevzi savaşına dönüşür.**

Şubat/Mart 1915 Champagne'da kış muharebesi: Fransa'nın cepheyi yarma girişimi kesintiye uğrar.

Nisan/Mayıs 1915 Ypres meydan savaşı (zehirli gaz kullanılır). Almanya'nın arazi kazanımı azdır. Antantın

Mayıs-Temmuz 1915 Loretto meydan savaşındaki saldırıları başarısız kalır.

Eylül-Kasım 1915 Champagne'da sonbahar savaşı: Kesin sonuç elde edilmez.

21. 2.-21. 7. 1916 Verdun savaşı ("Verdun cehennemi"). Almanya'nın başlardaki zaferlerinden (Mort Homme, Côte 304 tepeleri, Douaumont ve Vaux istihkâmları) sonra, ağır kayıplar savaşı kesmeye zorlar.

24. 6.-26. 11. 1916 Somme savaşı: Britanya ile Fransa'nın yarma girişimi başarısız kalır.

24. 10.-16.12.1916 Fransızlar Verdun yakınlarındaki kaleleri geri alırlar. Her iki taraftaki başarısızlıklar nedeniyle kumandanlar değiştirilir:

Ağustos 1916 HINDENBURG'la LUDENDORFF ordu yönetiminin başına geçerler;

Kasım 1916 General NIVELLE başkomutan olarak JOFFRE'un yerine geçer.

Şubat/Mart 1917 Arras'la Soissons arasındaki **Almanlar** hazırlanmış olan "Siegfried hattı"na **çekilirler.** Britanya'nın saldırısı Arras, Fransızlarınki ise Aisne ve Champagne'da kesintiye uğrar (Nisan/Mayıs 1917).

Mayıs 1917 General NIVELLE'in yerine ayaklanmadan (S.407) sonra General PÉTAIN geçer. Flander'da Britanya'nın hatları yarma girişimleri (Mayıs-Aralık 1917) kesintiye uğrar.

Doğuda savaş (1914-17)

Gumbinnen savaşından (Ağustos 1914) ve Doğu Prusya'nın boşaltılmasından sonra Ruslar, Orgeneral PAUL VON BENECKENDORF UND VON HINDENBURG (1847-1934; Genelkurmay Başkanı: Tümgeneral ERICH LUDENDORFF, 1865-1937) tarafından mağlup edilirler.

26.-30. 8. 1914 Tannenberg savaşı. Narev komutasındaki Rus ordusu kuşatılır.

6.-15.9.1914 Mazurya gölleri yaylasında meydan savaşı. Ruslar Doğu Prusya'yı boşaltırlar.

Galiçya'da 1. ve 4. Avusturya-Macaristan ordusu Lublin'e doğru ve Lemberg üzerinden ilerler, ancak **iki Lemberg savaşından** (Ağustos/Eylül 1914) sonra Rava Ruska yakınında Rusların üstünlüğü (5 ordu) karşısında savaşı bırakmak zorunda kalır. **Doğu Galiçya kaybedilir ve Karpatlar geçitlerinde savaşlar olur.** 9. Alman ordusu Krakov'dan hareketle ilerler, ancak kuşatılma tehlikesi nedeniyle geri çekilir.

1. 11. 1914 Hindenburg Doğu Cephesi başkomutanlığına atanır. Rusların saldırısını ("ezici Rus kuvveti"),

Kasım 1914 Almanya'nın 9. ordusunun karşı hücumu izler. - Lodz ve Lowicz savaşları; Avusturyalılar Limanova'da galip gelirler.

Şubat 1915 Mazurya'da kış savaşı. Doğu Prusya nihai olarak kurtarılır.

Aralık 1914 - Nisan 1915 Karpatlarda kış savaşı. Ruslar geri püskürtülür.

Mayıs 1915 Tamów ve Gorlice savaşları. Galiçya ile Bukovina elde edilir.

Nisan 1915 Almanya Litvanya'ya hücum eder.

1. 7. 1915'ten itibaren Almanya ile Avusturya Baltık Denizi'nden San'a kadar hücuma geçerler. Varşova (5.8.), Kovno -Kaunas-(18.8.), Brest-Litovsk (25.8.) ve Vilna (18.9.) fethedilir. Hücum Doğu Galiçya'da

Eylül 1915 Tamopol savaşında, sonraları cephenin diğer kesimlerinde de tıkanır.

Eylül 1915 Rus başkomutanı Kont NIKOLAY NIKOLAYEVİÇ'in yerine Çar II. NIKOLAY geçer.

Haziran-Ağustos 1916 Brussilov'un 1. saldırısı. Volhinya ile Galiçya'da arazi kazanılmakla birlikte büyük kayıplar verilir ve Rus ordusunun maneviyatı bozulmaya başlar. 2. (Eylül/Ekim) ve 3. (Ekim-Aralık) Brussilov hücumları, keza 4. Brussilov ve Kerenskiy hücumları başarısız kalır.

Temmuz 1917'den itibaren Almanya ile Avusturya karşı hücuma geçer. Galiçya'nın neredeyse tamamı ve Bukovina geri alınır.

Eylül 1917 Almanlar Riga'yı ve

Ekim 1917 Ösel -Saaremaa-, Dagö -Hiuma- ve Moon adalarını fethederler.

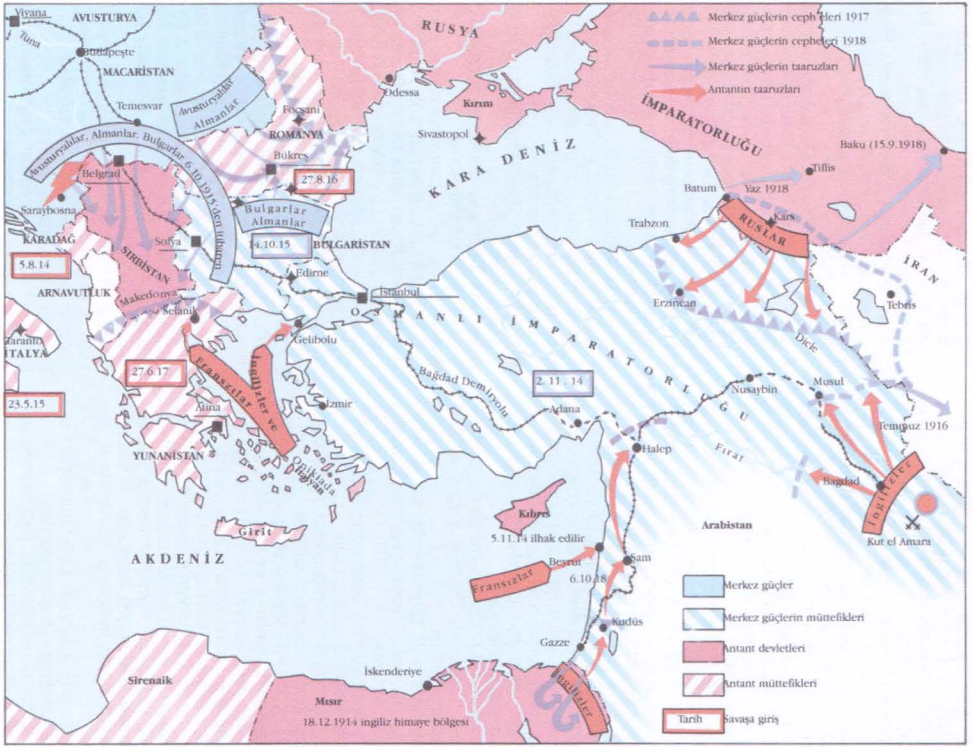

	Can Kaybı
Almanya	1 808 500
Rusya	1 700 000
Fransa	1 385 000
Avusturya - Macaristan	1 200 000
B.Britanya	947 000
İtalya	460 000
Sırbistan	360 000
Türkiye	325 000
Romanya	250 000
ABD	115 000

Almanya	194
B.Britanya ve İmparatorluk	268
Fransa	134
ABD	129
Rusya	106
Avusturya - Macaristan	99
İtalya	63
Diğer ülkeler	23
Milyar altın mark olarak toplam	956

Tali savaş bölgeleri, can kaybı ve savaş masrafları

Denizde savaş

Kuzey Denizi: 1914 ve 1915 **Helgoland** yakınlarında ve **Dogger Bank**'da deniz savaşları.

31. 5.-1. 6. 1916 Skagerrak muharebesi (Jutland deniz savaşı); İngiliz donanmasının çekilmesi nedeniyle kesin sonuç alınmadan sona erir. İzleyen dönemde mayın ve denizaltı savaşı.

Baltık Denizi: Kayıplar nedeniyle Alman birlikleri yalnızca münferit girişimlerde bulunurlar.

Denizaşırı yerler: İlk başarılardan (Coronel deniz savaşı, 1914) sonra Almanlar

8. 12. 1914 Falkland Adaları savaşında yenilirler ve "Karlsruhe", "Emden" ve "Königsberg" kruvazörlerini kaybederler. Yardımcı kruvazörler kullanılır.

Denizaltı savaşı:

Eylül 1914 3 İngiliz kruvazörünün batırılmasından sonra Büyük Britanya

Kasım 1914 Kuzey Denizi'ni, Almanya ise

Şubat 1915 İngiltere'yi çevreleyen suları savaş bölgesi ilan eder, ayrıca uyarısız denizaltı savaşını açar. Almanya'nın

2. 2. 1915 denizaltılarla ticaret gemilerine karşı savaş emrini vermesi, "Lusitania" (7.5.1915) ve "Arabic" (19.8.1915) gemilerinin batırılmasından sonra Amerika'nın protestolarına yol açar.

Şubat 1916'dan itibaren Alman denizaltılarının silahlı ticaret gemilerine karşı savaşı tırmanır.

4. 5. 1916 Almanya ABD'ye nota verir: İmparatorluk, Büyük Britanya'nın da taahhütte bulunması halinde kruvazör savaşıyla ilgili devletler hukuku kurallarına riayet edecektir.

1. 2. 1917 Almanya sınırsız denizaltı savaşını ilan eder.

Havada savaş

Temmuz 1916'dan (Somme savaşı) itibaren **Fransa ile Britanya** havada üstünlüğü elde ederler (savaşı belirleyici bir önemi yoktur).

Sömürgelerde savaş

Alman sömürgelerinde bulunan az sayıdaki sömürge birlikleri teslim olur. Yalnızca Almanya Doğu Afrikası'nda bu birlikler General PAUL VON LETTOW-VORBECK (1870-1964) kumandasında ateşkese kadar direnirler.

Tali savaş bölgeleri

Türkiye:

Kasım 1914 Britanya, Kıbrıs'ı topraklarına katar.

Aralık 1914 Mısır Britanya himaye bölgesi olur.

Çanakkale Boğazı itilaf devletlerinin boş yere verdiği savaştan (25.4.1915 Gelibolu'ya çıkış, 9.1.1916 tahliye) sonra Türkiye'nin elinde kalır. - Türklerin **Süveyş Kanalı'na** yaptıkları bir saldırının kesintiye uğramasından sonra kanalın doğu kıyısı 1916 İngilizler tarafından işgal edilir.

Rusya'nın **Ermenistan**'a ve **İran**'a saldırısından (Ocak-Nisan 1916) sonra Türk Ermenistan'ı geri alınır (Ağustos 1916).

Mezopotamya'da İngilizlerin 1. hücumu Kut-ül-Amara yenilgisiyle (Nisan 1916), 2.si Bağdat'ın fethiyle (Mart 1917) son bulur.

Rus devriminin başlamasından sonra Büyük Britanya İran'ı işgal eder.

Balkanlar

Ekim 1915 Merkez güçler Sırbistan'a saldırırlar ve Belgrad'ı fethederler.

Kasım 1915 Kosova meydan savaşı. Karadağ fethedilir (Aralık). Arnavutluk'a girilir (Ocak 1916). Makedonya cephesi 1918'e kadar direnir.- Romanya'ya karşı sefer (28. 8. 1916'da başlar)

Aralık 1916 Bükreş'in alınmasıyla sona erer.

İtalya:

Haziran 1915 - Mart 1916 İtalyanların İsonzo kıyılarındaki 5 savaşta hatları yarma girişimleri boşa çıkar.

Mayıs 1916'dan itibaren Avusturya karşı saldırıya geçer. İlk zaferlerden sonra Rusya'nın Brussilov kumandasındaki 1. hücumundan (S.403) ötürü saldırı kesilir.

Ağustos 1916 6. İsonzo savaşı: İtalyanlar Gorizia'yı elde ederler. 7.-9. (Eylül-Kasım 1916) ile 10. ve 11. İsonzo savaşı (Mayıs-Ağustos 1917) kesin sonuç elde edilmeden biter.

Ekim 1917 Merkez güçler İsonzo kıyısında hatları yararlar ve İtalyanlar Piave'nin gerisine çekilirler.

Barış çabaları

ABD Başkanı **Woodrow Wilson** (1856-1924) tarafından görevlendirilen Albay HOUSE Paris, Londra ve Berlin'i ziyaret eder (1914-16). Romanya'ya karşı zafer kazandıktan sonra Almanya ABD kanalıyla itilaf devletlerine

12. 12. 1916 barış teklif eder, antant teklifi reddeder (30.12.1916).

21. 12. 1916 WILSON bir notayla savaşan devletlerden barış koşullarını belirtmelerini ister.

26. 12. 1916 Alman hükümeti kesin koşullar belirtmemekle birlikte, bir barış konferansına katılmaya hazırdır.

10. 1. 1917 Antant, Alsas Loren'in geri verilmesini, Belçika, Sırbistan, Karadağ'ın yeniden tesis edilmesini, halklar ilkesinin uygulanmasını, İtalyanların, Çeklerin, Slovakların, Romenlerin, Güney Slavların Avusturya-Macaristan'dan ayrılmasını, Türklerin Avrupa'dan sürülmesini ve Türk egemenliği altındaki halkların özgür kılınmasını, Rusya içerisinde Polonya'ya özerklik tanınmasını talep eder.

22. 1. 1917 WILSON **"galibiyetsiz barış"**ı ilan eder.

29. 1. 1917 Almanya'nın barış konusundaki tasavvurlarını Washington Büyükelçisi Kont BERNSTORFF iletir: Belçika ve Fransa'da güvenliğin garanti edilmesi ve sınırların düzeltilmesi, Polonya'nın Almanya'nın güç alanına dahil edilmesi, sömürgelerin taksim edilmemesi, verilen zararların tazmin edilmesi. - **İtilaf devletlerinin** talepler konusunda görüş birliği içinde olmalarına karşılık, **ittifak devletlerinden** yalnızca Almanya WILSON'un aracılık girişimlerine cevap verir. Avusturya-Macaristan'ın (Prens SIXTUS VON BOURBON-PARMA, Kont CZERNIN, 1917) barış çabaları ile XV. BENEDICTUS'un teklifleri (Haziran/Ağustos 1917) sonuç vermez.

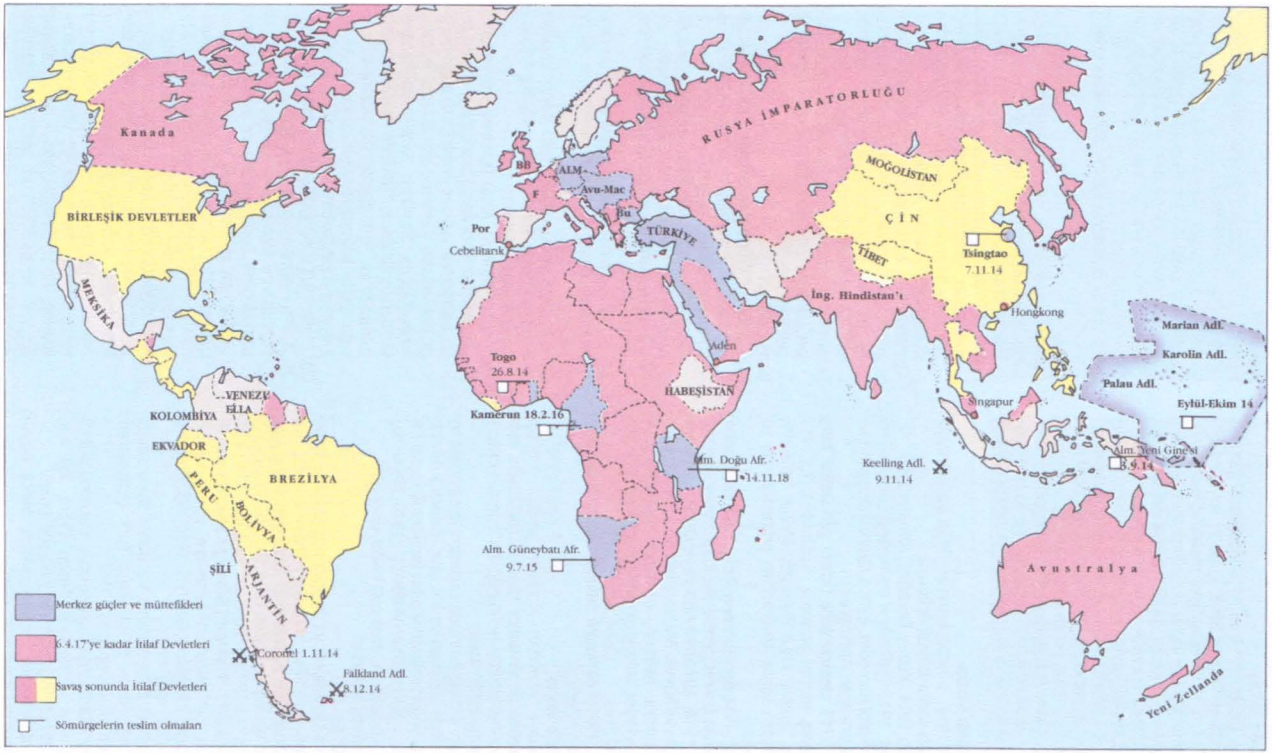

Birinci Dünya Savaşı'nda güçlerin gruplaşmaları

ABD'nin savaşa girişi

Savaşın başından itibaren ABD itilaf devletlerinin yanında yer alır. Denizde meydana gelen olaylar ve Almanya'nın sınırsız denizaltı savaşını ilan etmesi

Şubat 1917 diplomatik ilişkilerin kesilmesine yol açar. "Zimmermann telgrafı"nın (19.1.1917: Almanya'nın Meksika'nın savaşa girmesini sağlama girişimi) Britanya hükümeti tarafından açıklanmasından sonra WILSON senatoya bir mesaj sunar (2.4.1917). Bunun üzerine

6. 4. 1917 **ABD** Almanya'ya ve

7. 12. 1917 Avusturya-Macaristan'a **savaş ilan eder.**

Savaşan devletlerde iç siyasi krizler

1916 sonunda sağlanan askeri denge, savaştan bıkan halkların savaşın kısa sürede biteceği ümidini yok eder. Parlamentolar yönetimi eleştirirler.

Büyük Britanya: Liberal ASQUITH hükümeti, muhafazakâr BONAR LAW ile liberal solcuların önde gelen temsilcisi **David Lloyd George** (1863-1945) tarafından devrilir.

6. 12. 1916 LLOYD GEORGE idaresinde bir **savaş kabinesi kurulur.**

Fransa: NIVELLE'in ilkbahar hücumunun sonuçsuz kalması, ayrıca metal işçilerinin grev hareketinin etkisiyle Paris ve diğer sanayi merkezlerinde başlayarak 16 Fransız kolordusuna sıçrayan ve Mareşal PHILIPPE PÉTAIN'in (1856-1951) kontrol altına aldığı **isyan,**

16. 11. 1917 **Georges Clemenceau** (1841-1929) **başkanlığında bir kabine kurulmasına** yol açar; Clemenceau defetizmle mücadele eder ve Fransa'yı zafere götüren ön koşulları hazırlar.

Avusturya-Macaristan olağanüstü hal ve sıkı-yönetime ilişkin maddelere dayanarak yönetir.

21. 11. 1916 **İmparator Franz Joseph'in** ölümünden sonra yerine yeğeninin oğlu (I.) KARL geçer. Kont CZERNIN yeni dışişleri bakanı olur.

Mayıs 1917 Avusturya-Macaristan parlamentosu (üç yıl aradan sonra) yeniden toplanır. KARL'ın uzlaşma politikası çeklerle Güney Slavların otonomi talepleri nedeniyle akamete uğrar.

Almanya: İmparatorluk anayasasının demokratik bir yapıya kavuşturulması konusunda çıkan tartışma iç politikada çetin mücadelelere yol açar.

7. 4. 1917 **Bağımsız Sosyal Demokrat Parti** (USPD) kurulur: Savaşın sürdürülmesine karşı mücadele verilir, cephane işçileri grev yaparlar. - Merkez milletvekili ERZBERGER

Temmuz 1917 galibin ve mağlubun olmadığı bir **uzlaşma barışı** yapılmasını talep eder.

14. 7. 1917 BETHMANN HOLLWEG görevden alınır.

Temmuz 1917 diyet meclisinde çoğunluğu teşkil eden partilerin (SPD, Merkez, İlerici Halk Partisi) **barış kararı.** Yeni şansölye MICHAELIS yönetiminde, hükümet, ordu yönetimi ve diyet meclisi arasındaki uyuşmazlık giderek büyür. Kriz, çoğunluktaki partilerin geri adım atması ve hükümet otoritesinin zayıflamasıyla son bulur; ordu başkumandanlığının siyasi nüfuzu hâkim olur.

Rus devrimi: Devrimci çatışmalar Brussilov komutasındaki 1. hücumun (S.403) kesintiye uğraması ve kitlelerin hoşnutsuzluğu (savaşın sürmesi, gıda temininde zorluk) nedenleriyle ortaya çıkar.

23. 2. [8.3.] 1917 Petersburg'da (Petrograd) **Şubat Devrimi başlar:** Askeri birliklerden isyancıların safına geçenler olur, **İşçi Delegeleri Konseyi Geçici Yürütme Komitesi** kurulur.

Şubat [Mart] 1917 Prens LVOV başkanlığında geçici hükümet kurulur.

Mart 1917 II. NIKOLAY tahttan iner. Savaşın sürdürülmesinden yana olan geçici hükümet ve 1. numaralı emre (1. [14.]3.1917) dayanarak orduyu denetleyen Petrograd İşçi ve Asker Delegeleri Sovyeti olmak üzere iki başlı otorite vardır.

3.[16.] 4.1917 **Lenin** ve refakatindekilerin İsviçre'den dönüşü; dönüşlerini Alman Dışişleri Bakanlığı ordu başkomutanlığının onayını alarak sağlamıştır.

4.[17.] 4.1917 **4 Nisan tezleri:** Sosyalist devrim ("Bütün iktidar Sovyetlerin") yapılması, bir Sovyet cumhuriyetinin kurulması, bankaların ve mülklerin millileştirilmesi talep edilir.

3.[16.]-4.[17].7.1917 Bolşeviklerin Petrograd darbesi ordunun müdahalesinden ötürü akamete uğrar. LENIN Finlandiya'ya kaçar. ALEXANDER F. KERENSKIY (1881-1970) başbakan olur (21.7.[3.8.] 1917). General KORNILOV'un darbesinden (Eylül 1917) sonra politbüro kurulur; büroda LENIN, TROÇKI, STALIN, SINOVYEV (S.467), KAMENEV v.d. yer alırlar.

24.10.[6.11.]-25.10.[7.11.] 1917 **Petrograd'da "Ekim Devrimi".** Geçici hükümet üyeleri tutuklanırlar. KERENSKIY kaçar. **Geçici hükümet başarısız olmuştur** (nedenleri: savaşın sürdürülmesi, toprak dağıtımının yapılmaması).

26.10.[8.11.] 1917 Rus Sovyetleri II. Kongresi: Hükümet organı olarak **Halk Komiserleri Konseyi** kurulur; **savaşın bitişine dair kararname ile toprak kararnamesi** çıkarılır: Büyük toprak sahiplerinin arazileri (150 milyon ha) tazminat ödenmeksizin istimlâk edilir.

2.[15.] 11.1917 Rusya'nın bütün halklarının kendi kaderini serbestçe tayin hakkı bildirgesi. Kurucu meclis seçimleri (25.11.[8.12.] 1917): LENIN'in partisi 36 milyon seçmen oyunun yalnızca 9 milyonunu alır.

5.[18.]1.1918 Anayasa meclisi açılır: Rusya demokratik federal cumhuriyet ilan edilir.

6.[19.]1.1918 **Kurucu meclis,** Halk Komiserleri Konseyi tarafından kızıl birliklerin yardımıyla **lağvedilir.**

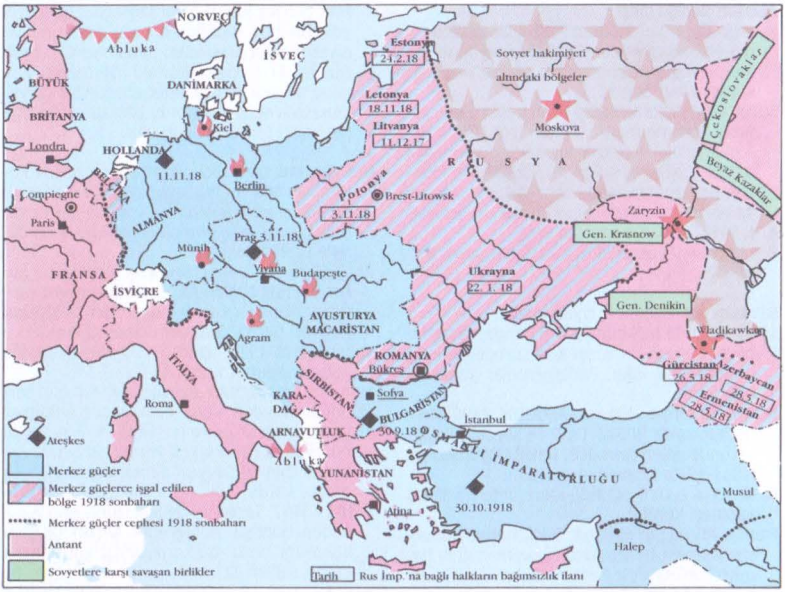

Savaş yılı 1918

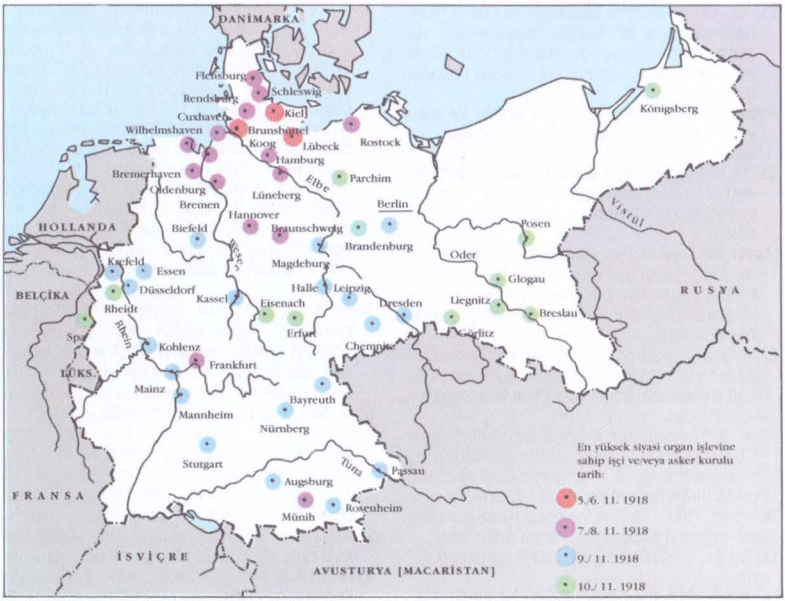

Almanya'da Devrim

Wilson'ın barış politikası

8. 1. 1918 ABD Başkanı WILSON "On Dört Madde"yi açıklar: Gizli diplomasinin kaldırılması; denizlerin özgürlüğü; dünya ekonomisinin özgürlüğü; silahlanmanın kısıtlanması; sömürgelere ilişkin taleplerin halledilmesi; İttifak devletlerinin Rusya'yı tahliye etmeleri; Belçika'nın yeniden eski haline getirilmesi; Elsass-Lothringen'in geri verilmesi; İtalya sınırlarının ulusal ilkeye göre tespit edilmesi; Avusturya-Macaristan halklarının otonomiyle serbest gelişimi; Romanya'nın, Sırbistan'ın, Karadağ'ın tahliye edilmesi; Türkiye'nin bağımsızlığı; Boğazların açılması; Osmanlı İmparatorluğunun Türk olmayan halklarına özerklik tanınması; denize serbest ve emniyetli çıkış yolu olan bağımsız bir Polonya devleti kurulması; Milletler Cemiyeti kurulması.

9. 2. 1918 Almanya, Avusturya-Macaristan ve Türkiye'nin Ukrayna ile yaptığı **"ekmek barışı"**: Ukrayna devleti, Doğu Galiçya'da Ukrayna özerkliği (tahıl teslimatlarına karşılık) tanınır.

Brest-Litovsk barış görüşmelerini (22.12.1917' den beri) Rus temsilci sıfatıyla yürüten TROÇKİ (S.389), Alman tarafının koşullarını kabul etmeksizin savaş durumunun bittiğini ilan eder ve görüşmeleri keser (10.2.1918). Savaşın yeniden başlamasıyla ("demiryollarına yığılma") ittifak devletleri

3. 3. 1918 **Brest-Litovsk barışını** kabul ettirirler: Rusya, Livonya, Kurland, Litvanya, Estonya ve Polonya'dan feragat eder: Finlandiya'yla Ukrayna bağımsız devletler olarak tanınır; tazminatlar.

7. 5. 1918 İttifak devletleriyle Romanya arasında **Bükreş barışı:** Dobruca Bulgaristan'a devredilir, petrol kaynaklarının işletilmesi Almanya'ya verilir.

Merkez güçlerin çöküşü

Almanya: Almanya'nın batı cephesindeki ilkbahar taarruzları (Mart-Temmuz 1918) biraz toprak getirmekle birlikte önemli bir başarı sağlamaz. İtilaf devletleri, başkomutan **Ferdinand Foch** (1851-1929) kumandasında

Temmuz/Ağustos 1918 Marne'la Aisne arasındaki karşı hücumuyla ve

8. 8. 1918 **Amiens tank saldırısıyla** ("Alman ordusunun kara günü")

Ağustos/Eylül 1918 Alman birliklerinin "Siegfried hattı"na geri çekilmesini sağlarlar.

14. 8. 1918 **Spa genel karargâhında konferans:** Ordu başkomutanlığı savaşı sürdürmenin anlamsız olacağını bildirir. Ateşkes koşulları hakkında İmparator I. KARL, Dışişleri Bakanı BURIAN ve Alman yönetimi arasında görüş birliği sağlanamaz.

Eylül 1918 HINDENBURG'la LUDENDORFF, Bulgaristan'ın çöküşünden sonra (aşağ. bkz.) bir ateşkes teklifi isterler.

Ekim 1918 Prens MAX VON BADEN (1867-1929) şansölye olur.

3./4. 10. 1918 **Alman hükümetinin Wilson'a muhatap ateşkes teklifi** (temeli: 14 madde). Amerika'nın cevabi notaları (8., 14., 23.10. 1918), denizaltı savaşına son verilmesi, işgal edilen bölgelerin tahliyesi, vekil olarak demokrat temsilcilerin atanması taleplerini içerir.

29. 10. 1918 **Alman açık deniz filosu** Wilhelmshaven'da **isyan çıkarır.** Devrim yayılır. İşçi ve asker kurulları oluşturulur.

7. 11. 1918 Münih'te devrim.

9. 11. 1918 Berlin'de devrim. **II. Wilhelm**'le veliaht **tahttan feragat ettiklerini açıklarlar.** Sosyal demokrat PHILIPP SCHEIDEMANN (1865-1939) **cumhuriyeti ilan eder,** hükümet işleri SPD Başkanı **Friedrich Ebert**'e (S.427) devredilir.

10. 11. 1918 II. WILHELM Hollanda'ya sürgüne gider. Yeni hükümet: "Halk Temsilcileri Konseyi" (3 SPD'li, 3 USPD'li üye); bunun yanısıra **"İşçi ve Asker Kurulları Yürütme Konseyi"** oluşur.

8.-11. 11. 1918 Ateşkes görüşmeleri (itilaf devletleri temsilcisi: Başkomutan FOCH; Almanya temsilcisi: MATTHIAS ERZBERGER [S.388]).

11. 11. 1918 14 maddeye dayalı **ateşkes:** İşgal edilen batı bölgelerinin ve Ren'in sol kıyısının boşaltılması, Brest-Litovsk ve Bükreş barış antlaşmalarının iptali. Ağır savaş malzemelerinin, denizaltıların teslim edilmesi.

Avusturya-Macaristan: Avusturya-Macaristan'ın Piave mansabındaki son hücumunun (Haziran 1918) akamete uğramasından ve barış konferansının WILSON tarafından reddedilmesinden (14.9.1918) sonra Avusturya-Macaristan Almanya'nın ateşkes teklifine mutabakatını verir (4.10.1918).

17. 10. 1918 İmparator I. KARL Avusturya-Macaristan monarşisi halklarına federal bir devlet teşkilatı vaat eder.

20. 10. 1918 WILSON, Avusturya-Macaristan halklarının bağımsızlık isteklerinin kabul edilmesini talep eder. Avusturya-Macaristan monarşisi, Viyana'daki devrimden ve Alman-Avusturya millet meclisinin açılmasından (21. 10. 1918) sonra dağılır.

28. 10. 1918 Çekoslovakya ilan edilir.

29. 10. 1918 Yugoslav halkları Avusturya-Macaristan devletinden ayrılırlar.

1. 11. 1918 Kont KÁROLYİ idaresinde bağımsız bir Macar hükümeti kurulur.

3. 11. 1918 Ateşkes

11. 11. 1918 I. KARL hükümete her türlü katılımdan feragat eder.

Bulgaristan: İtilaf devletlerinin Makedonya'da hatları başarıyla yarmasından (Eylül 1918) sonra Bulgar ordusu dağılır.

30. 9. 1918 Ateşkes

Türkiye: Filistin savaşı (Eylül 1918) sırasında Türk cephesinin Yafa yakınlarında yarılmasından sonra: WILSON'a muhatap ateşkes talebi (14./15. 10. 1918).

30. 10. 1918 Ateşkes.

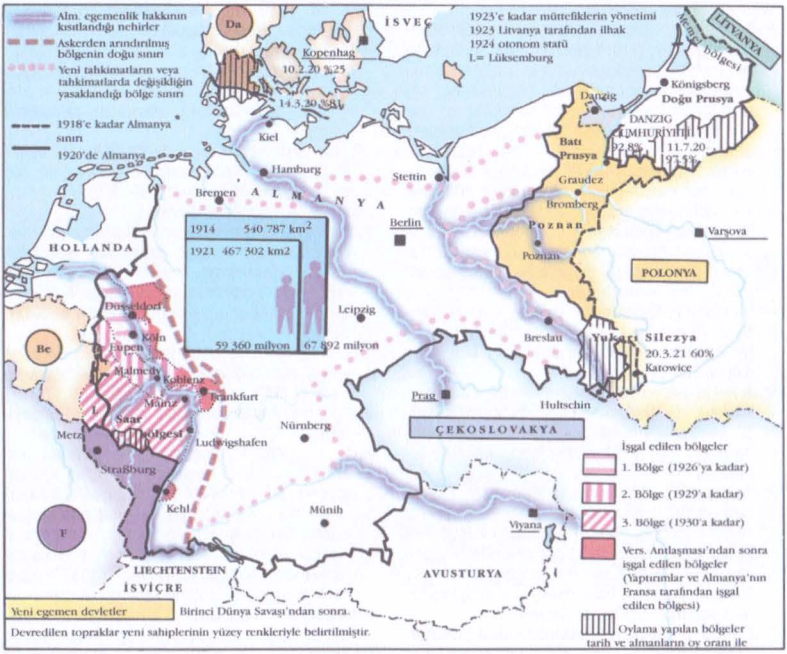

Versail Barış Antlaşması'ndan sonra Almanya

1918'den sonra Güneydoğu Avrupa ve Küçük Asya

Barış antlaşmaları (1919-20)

18. 1. 1919 Barış konferansı, galip gelen 27 devletten 70 delegenin katılımıyla Paris'te dışişleri bakanlığında ve Fransız Başbakanı Clemenceau başkanlığında açılır; yenilen devletlerin temsilcileri yoktur. Görüşmeler - özellikle de "Büyük Onlar" (ABD: Wilson, LANSING; B.Britanya: Lloyd George, BALFOUR; Fransa: Clemenceau, PICHON; İtalya: Orlando, SONNINO; Japonya: SAIONJI, MAKINO), sonraları "Büyük Dörtler" (Wilson, Lloyd George, Clemenceau, Orlando) Yüksek Konseyi toplantıları sırasında, WILSON tarafından görüşmelerin temeli olarak ilan edilen "14 madde", itilaf devletlerinin gizli antlaşmalarla belirledikleri savaş hedefleri lehine giderek daha fazla geri plana itilir.

7. 5. 1919 Barış koşulları Alman heyetine (Dışişleri Bak. Kont BROCKDORFF-RANTZAU) verilir; şifahi görüşme talepleri reddedilir. Heyet yazılı notalarla sadece birkaç değişiklik (aralarında Yukarı Silezya'da oylama da vardır) yapılmasını sağlar.

16. 6. 1919 İtilaf devletleri antlaşmanın imzalanmasını ültimatom şeklinde talep ederler. İmparatorluk topraklarına girilmesi tehlikesinden ötürü Alman millet meclisi protestolar altında imzaya onayını (Demokratların, Alman Halk Partisinin ve Alman Milli Partisinin 138 oyuna karşı 237 oyla) verir. BROCKDORFF-RANTZAU istifa eder.

28. 6. 1919 antlaşma Versailles sarayının aynalı salonunda HERMANN MÜLLER (Dışişleri Bak.) ve JOHANNES BELL (Sömürgeler ve Ulaştırma Bak.) tarafından imzalanır.

Antlaşmanın içeriği (440 madde):

I. Bölüm: **Milletler Cemiyeti Tüzüğü** (S.413) ve Alman sömürgelerinin Milletler Cemiyeti adına "ilerlemiş milletler" tarafından yönetilmesi.

II. ve III. Bölüm: **Yeni sınırların** belirlenmesi. Almanya'nın verdikleri: Elsass-Lothringen, Poznan, Batı Prusya, Hultschiner Ländchen ve Memel -Klaipeda- arazisi. Danzig kent cumhuriyeti olur. Eupen-Malmedy, Kuzey Schleswig, Doğu Prusya'nın bazı kesimlerinde ve Yukarı Silezya'da oylamalar yapılır. Saar bölgesi 15 yıl süreyle Milletler Cemiyeti'nin idaresine verilir, kömür ocakları Fransa'ya düşer. IV. ve V. Bölümler: Almanya **yurtdışındaki haklarından** ve **sömürgelerden** feragat eder. Silahsızlanma müttefiklerarası komisyonlar tarafından denetlenir: Savaş malzemesinin tamamı teslim edilir, profesyonel ordu 100 000 askerden oluşur. Büyük Genelkurmay lağvedilir, Ren'in doğusunda 50 km'ye kadar bütün tahkimatlar yıkılır. Müttefiklerarası komisyonlar tarafından silahtan arındırma ve denetleme. VI. Bölüm: Savaş esirlerine ve şehitliklere ilişkin hükümler. VII. Bölüm: Savaş suçlularının iadesi (II. WILHELM'in mahkemeye çıkarılması öngörülür). VIII. Bölüm: **Tazminatlara gerekçe olarak savaşın çıkmasındaki kusur gösterilir** (Madde 231: "Müttefik ve ortak hükümetler, Almanya'nın ve müttefiklerinin saldırısı sonucu müttefik ve ortak hükümetlere dayatılan savaş neticesinde bunların uğradıkları bütün kayıp ve zararların müsebbibinin Almanya ile müttefikleri olduğunu beyan ederler ve Almanya bu hususu kabul eder."). Tazminatlar özel bir komisyon tarafından belirlenir. Ayni teslimatlar (1600 BRT ticaret gemileri, balıkçılık filosunun dörtte biri, hayvan, kömür, benzen, lokomotifler, vagonlar, makineler, denizaltı kabloları v.d.). Borç miktarı Boulogne (21 Haziran 1920) konferansında tespit edilir (ancak daha sonra gözden geçirilerek değiştirilir): 42 yıllık taksitlerle ödenmek üzere 269 milyar altın mark. IX-XIV. Bölümler: Maliye, ekonomi, havacılık, nehir taşımacılığı, demiryolları ve uluslararası çalışma kurumuna ilişkin hükümler; kefalet olarak Ren'in solundaki topraklar, antlaşma hükümlerinin vaktinde yerine getirilmesi halinde 5, 10 ve 15 yıl zarfında tahliye edilecek 3 bölgeye ayrılır.

10. 1. 1920 Versailles Antlaşması yürürlüğe girer.

10. 9. 1919 Avusturya ile St. Germain-en-Laye Barış Antlaşması: Brenner'e kadar Güney Tirol, ayrıca Trieste, İstriya ve Dalmaçya ile Kärnten -Karenti- ve Krain -Karniyol- devredilir; Macaristan'ın, Çekoslovakya'nın, Polonya'nın ve Yugoslavya'nın bağımsızlığı tanınır; "Alman Avusturyası" ifadesi ve Alman imparatorluğuna ilhak yasaklanır; profesyonel ordu 30 000 kişiliktir.

27. 11. 1919 Bulgaristan'la Neuilly Barış Antlaşması: Akdeniz kıyısında güneybatı Trakya'daki bölgeler Yunanistan'a verilmekle birlikte Bulgaristan denize çıkış yolunu (Dedeağaç) elinde tutar. Ordu: 20 000 asker.

4. 6. 1920 Macaristan'la Trianon Barış Antlaşması: Avusturya-Macaristan monarşisinin ardılı olduğu için Macaristan savaş müsebbibi olarak görülür: Slovakya ile Karpatlaraltı Ukraynası Çekoslovakya'ya, Hırvatistan-Slavonya Yugoslavya'ya, Banat Yugoslavya'yla Romanya'ya, Transilvanya Romanya'ya, Burgenland Avusturya'ya verilir; ordu: 35 000 asker.

10. 8. 1920 Türk hükümeti Sevr (Sèvres) Barış Antlaşmasını imzalar (parlamento onaylamaz, S.445): Boğazlara uluslararası statü verilir, (Gelibolu'yla birlikte) Doğu Trakya, (Rodos hariç) Ege adaları ve (iç kısım dahil) İzmir Yunanistan'a; Suriye ile Kilikya Fransa'ya; Irak'la Filistin İngiltere'ye verilir; İngiltere ayrıca Arabistan (Hicaz Krallığı) üzerinde himaye hakkını alır. Onikiada ile Rodos İtalya'ya düşer. Ermenistan bağımsız olur. Edremit'ten Antalya'ya kadar kıyı, nüfuz bölgesi olarak İtalya'ya, Kıbrıs'la Mısır İngiltere'ye verilir. Kürdistan otonomi elde eder. Ordu: 50 000 asker.

Savaş sonrası Avrupa'da ana sorunlar

1. Siyasi açıdan kendi kaderini tayin hakkı ideali nedeniyle **milliyetçiliğin güçlenmesi**. Sonuçları: Milli azınlıklar sorunuyla sınır meseleleri çoğunlukla çözülmeden kalır; kitleler ilkel duygulara ve demagog güçlere teslim olurlar.
2. **Barış antlaşmalarına ilişkin görüş ayrılıkları:** Fransa, yeni düzeni konferanslarla korumaya (aşağ. bkz.) ve ittifaklarla pekiştirmeye (S.443) çalışır; mağlup devletler antlaşmaların yeniden gözden geçirilmesini arzu ederler.
3. Galip devletlerin savaş borçları savaş tazminatlarıyla bağlantılı olduğu için **Avrupa ekonomisinin yeniden düzelmesinin gecikmesi.**
4. **Rejim meselesi:** Yeni demokrasilerde halkın siyasi eğitiminin ve muhakeme yetisinin olmaması nedeniyle demokrasinin kazandığı zafer hassasiyetini korur. Tehlikeleri: Siyasi sorunların basite indirgenmesi ve kitlelerin siyaset aracı haline gelen propaganda yoluyla etki altına alınması (1920'den itibaren radyo).
5. Avrupalı güçlerin Rus devrimine ve SSCB'ye karşı **çelişkili tutumu.**
6. **Milletler Cemiyeti'nin başarısızlığı** (S.415).
7. **Sosyal yapıda değişiklik:** İşçilerin nüfuzu artar (hükümette görev alma, ekonomik durumun düzelmesi).
8. **Avrupa'nın dünyadaki üstünlüğünün son bulması:** ABD ile Sovyet Rusyası hâkim devletler olur. Çıkarcı politikayla halklar arasında rekabet Avrupa'nın dağılma sürecini hızlandırır:

Almanya (S.427 ve dev.), adil olmadığını ve gerçeklerle bağdaşmadığını düşündüğü barış antlaşmasının gözden geçirilerek değiştirilmesini sağlamaya çalışır.

Fransa'nın (S.425) güvenliğini sağlama gereksinimi ile Avrupa'da üstün konuma gelme isteği, savaş tazminatları ve silahsızlanma konularındaki katı tutumunun önemli bir nedenidir.

Büyük Britanya (S.424) "sınırlı karşı ağırlıklar" politikasıyla Avrupa'da denge yaratmaya çalışmakla beraber, imparatorluktan Commonwealth'e dönüşmenin getirdiği sorunlar nedeniyle dış politikada eli kolu bağlanmıştır.

İtalya (S.437) Akdeniz bölgesinde Büyük Britanya ve Fransa ile rekabet içindedir.

Polonya (S.433) ile **Çekoslovakya** (S.435): Fransa'nın Sovyet Rusya'ya karşı "Cordon Sanitaire" -güvenlikli bölge- oluşturmasını istediği bu ülkeler, Çekler konusundaki anlaşmazlıktan (S.433) ötürü rakip haline gelirler; milli azınlıklara uygulanan baskılar iç siyasi krizlere yol açar.

Sovyet Rusyası (S.421) ulusal komünist bir devlet haline gelir; dünya devrimi düşüncesi komminternde kendini gösterir.

Balkan devletleri 2 gruba bölünür: Yugoslavya, Romanya ve Yunanistan statükoda ısrar ederler; Macaristan'la Bulgaristan Paris banliyölerinde yapılan antlaşmaların gözden geçirilerek değiştirilmesini talep ederler. Ortak bir Balkan politikası izlenmesine olanak yoktur.

9. **Genel silahsızlanma,** halkların egemenlik tasavvurlarından ötürü sekintiye uğrar.
10. Faşist İtalya (S.437) ile milliyetçi sosyalist Almanya'nın (S.475) **yayılmacı dış politikası** savaş tehlikesini artırır.

Avrupa dışındaki sorunlar

1. **ABD** Avrupa'yla ilgili olarak izolasyon politikası izler, Orta ve Güney Amerika'da ise "dolar emperyalizmi" (S.455) ile Panamerikan dayanışmasını gerçekleştirme arasında kararsızlık içindedir; bu dayanışma
2. **1923 Gondra Antlaşmasında** (mevcut gerginliklere rağmen devletler arasında işbirliği), sonraları ROOSEVELT'in "iyi komşuluk politikası"nda (S.465) ifadesini bulur. Pasifik'teki girişimleri
3. **1921/22 Washington konferansında** 4 antlaşmanın yapılmasına yol açar: **1. Donanma antlaşması:** Beş büyük devletin donanma gücü belirlenir: ABD ile Büyük Britanya her biri 525 000 t, Japonya 315 000 t, Fransa ile İtalya her biri 175 000 t. - **2. Dörtlü Antlaşma** (ABD, B.Britanya, Fransa, Japonya) Pasifik'te sahip olunan yerlerin muhafazasını garanti eder. Japonya ile ittifak (1902), Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın baskısı üzerine B. Britanya tarafından feshedilir. - **3. Dokuzlu Antlaşma,** Çin'in bağımsızlığını garanti eder ve tarafları Çin'de "açık kapı" politikası izlemekle yükümlü kılar. - **4. Şantung Antlaşması:** Japonya Şantung'u ve Kiaocou'yu Çin'e geri verir. Japon birlikleri Sibirya'dan çekilir.
4. 1932 Dışişleri Bak. STIMSON ABD doktrinini açıklar: ABD, zor kullanılarak elde edilen hiçbir değişimi devletler hukuku yönünden tanımayacaktır.
5. **Japonya:** Irkların eşitliğini ve yurtdışına göç özgürlüğünü sağlama girişimi, ABD'nin ve Britanya dominyonları Yeni Zelanda, Avustralya ve Güney Afrika'nın karşı çıkmaları nedeniyle akamete uğrar.

ABD, B. Britanya ve Japonya arasındaki 5: 5: 3 şeklindeki kuvvet oranını muhafaza etmesi nedeniyle Japonya açısından hayal kırıklığıyla sonuçlanan

1930 Londra donanma konferansından sonra Japonya yayılmaya başlar, birkaç yıl içerisinde SSCB'yi (Mançurya), B. Britanya'yı (Güney ve güneydoğu Hint yarımadası), Avustralya ile Yeni Zelanda'yı (Güney Pasifik'teki yerler), ABD'yi (Aleut Adl., Guam Ad., Wake Ad., Filipinler), Fransa'yı (Çinhindi) ve Hollanda'yı (Hollanda Hindistanı) karşısına alır. Washington donanma antlaşmasının

1934 Japonya tarafından feshedilmesiyle silahlanma yarışı başlar.

3. **Çin'de devrim** (S.451).
4. Asya'da **boyun eğdirilen halkların bağımsızlık sürecinin** aydın bir üst tabaka tarafından **hızlandırılması** (Rus ve Çin devrimlerinin etkisidir); bu tabakanın milliyetçiliği Komintern'den (S.419) destek görür (komünist partiler kurulur).

5. **B. Britanya ile Fransa'nın Yakın Doğu'da üstünlüğü elde etmelerinden** (Milletler Cemiyeti mandaları, S.446) sonra, iki devlet arasındaki rekabet (Musul petrol bölgesi),

1920 **San Remo Konferansında** varılan bir uzlaşmayla (Fransa hissedar olur) son bulur, nihai olarak ise

1926 **Musul Antlaşmasıyla** biter: Iraq Petroleum Company'nin hisseleri, İngiliz (% 52,5), Amerikan (% 21,25) ve Fransız (% 21,25) petrol şirketleri gruplarına taksim edilir. S.K. GÜLBENKYAN, aracılık faaliyetine karşılık % 5 komisyon alır.

Tazminat meselesi ve konferanslar (1920-33)

Ekonomik krize (S.463) kadar bütün uluslararası konferansların ağırlık noktasını **tazminat meselesi** oluşturur. ABD, İngiltere'yle Fransa'nın bütün savaş borçlarının silinmesi yolundaki önerisini reddettiği için, ittifak devletlerinin tazminat yükümlülükleriyle itilaf devletlerinin savaş borçları, ayrılmaz bir paket (Junktim) oluştururlar. 1920'de yapılan konferanslardan sonra

1921 **Paris Konferansında** Almanya'nın tazminat borcu, 42 yıllık taksitlerle ödenmek üzere 269 milyar altın mark olarak tespit edilir.

1921 **Londra Konferansı** Almanya'nın karşı önerilerini reddeder. Görüşmeler kesilir (yaptırımlar, S.427). -

1921 **Londra Ültimatomu** barış antlaşması şartlarının (savaş suçlularının yargılanması, silahtan arındırma) derhal yerine getirilmesini talep eder ve 132 milyar altın marka indirilen tazmin ve tamir borcunu ödeme koşullarını belirler. 25 gün zarfında 1 milyar ödenmediği takdirde Ruhr havzası işgal edilecektir. Almanya ültimatomu kabul eder (11. 5.)

1922 **İkinci Londra Konferansı:** Almanya'nın yeni önerileri reddedilir.

1923 Tazminat komisyonu, Almanya'nın kereste ve kömür teslimatı yükümlülüklerini yerine getirmediğini tespit eder.

Ocak 1923 Fransızlar Ruhr havzasına girerler (S.427). - POINCARÉ'nin Ruhr politikasının (S.425) kesintiye uğramasından sonra, İngiltere'nin daha uzlaşıcı tutumu ve ABD'nin aracılık rolü (ekonomik ve mali çıkarlar) nedeniyle olumlu ilişkiler başlar. - ABD Başkanı COOLIDGE'in kongreye muhatap mesajından sonra uluslararası bir komisyon

1924 **Dawes Planını** hazırlar: Tazminat ödemeleri düzenlenmekle birlikte süre kararlaştırılmaz. Almanya 1928'e kadar 5,4 milyar mark, 1929'dan itibaren yılda 2,5 milyar mark ödeyecek, bu çerçevede imparatorluk gelirlerine (gümrükler, dolaylı vergiler ve yabancıların denetimine verilen demiryollarının gelirleri) el konulacaktır. Altına bağlı para rejimine dönüş ve ilk taksidin ödenmesi amacıyla 800 milyon altın markı tutarında kredi verilecektir. Plan Londra Konferansında bir antlaşmayla onaylanır. -

1925 **Locarno Konferansı** -STRESEMANN'ın girişimiyle gerçekleşir- yumuşamaya katkıda bulunur. Aşağıdaki antlaşmalar imzalanır:

1. **Güvenlik, Ren** ya da **Batı Paktı** (Fransa, B. Britanya, İtalya, Belçika, Almanya): Almanya batı sınırının dokunulmazlığını garanti eder.
2. **Almanya ile Belçika** arasında **hakemlik antlaşması** ve
3. **Almanya ile Fransa arasında hakemlik antlaşması.**
4. **Almanya ile Polonya arasında hakemlik antlaşması** ve
5. **Almanya ile Çekoslovakya arasında hakemlik antlaşması:** Almanya doğuda zor kullanarak sınır değişiklikleri yapmayacaktır, Fransa'nın Polonya ve Çekoslovakya ile olan savunma amaçlı anlaşmaları tanınacaktır, ancak doğu sınırı anlaşmayla tespit edilmeyecektir.

1929 BRIAND (S.425) Milletler Cemiyeti genel kuruluna, **"Avrupa Birleşik Devletleri"** (gümrük ve ekonomi birliği) yaratılmasına ilişkin bir plan sunar. - Dawes Planı'nın gözden geçirilmesine ilişkin görüşmeler

1930 Lahey'de **Young Planı**'nın imzalanmasına yol açar: Almanya 59 yıl (1988'e kadar) zarfında 34,5 milyar altın mark ödeyecektir; meblağları havale etme ve havaleleri iki yıl erteleme hakkına sahip olmakla birlikte, yıllık taksidin üçte birini her yıl ödemek zorundadır. Alacaklılar, karşılıklı borçlarının ödenmesinde kolaylık sağlanması halinde, tazminat yükünün indirilmesini kararlaştırırlar (tazminatlarla savaş borçlarının birbiriyle olan bağlantısına ilişkin ilk resmi tespit). Başlayan ekonomik kriz nedeniyle, tazminat meselesinin bu şekilde nihai biçimde halledilmesinin artık önemi yoktur.

1932 **Lozan Konferansıyla** tazminat meselesi halledilir: Almanya 3 milyar İmparatorluk Markı tutarında son bir ödeme yapacaktır. Almanya'nın hesaplarına göre yaklaşık 53 milyar, itilaf devletlerinin hesabına göre ise yaklaşık 20 milyar altın mark ödenmiştir. Şu kesindir ki, Almanya'nın yabancı, ağırlıklı olarak Amerikan kredilerinden aldığı para tazminat için ödediğinden fazladır (ABD parasının sirkülasyonu).

Silahsızlanma sorunu

1932 **1. Uluslararası Silahsızlanma Konferansı.** Konferans Fransa'nın (güvenlik garantileri, Milletler Cemiyeti ordusu) ve Almanya'nın (eşit haklar) talepleri nedeniyle kesintiye uğrar.

1933 **2. Uluslararası Silahsızlanma Konferansı:** Britanya'nın önerisi (ordu kuvvetlerinin azaltılması, imparatorluk ordusunun 200 000 askere çıkarılması) kabul edilmez. İngiliz Dışişleri Bak. SIMON, silahlanmada denge sağlanması meselesinin seri biçimde çözülmesini önler. Almanya, pratikte eşit haklar tanınması talebi reddedildiği için konferansı terk eder (Ekim).

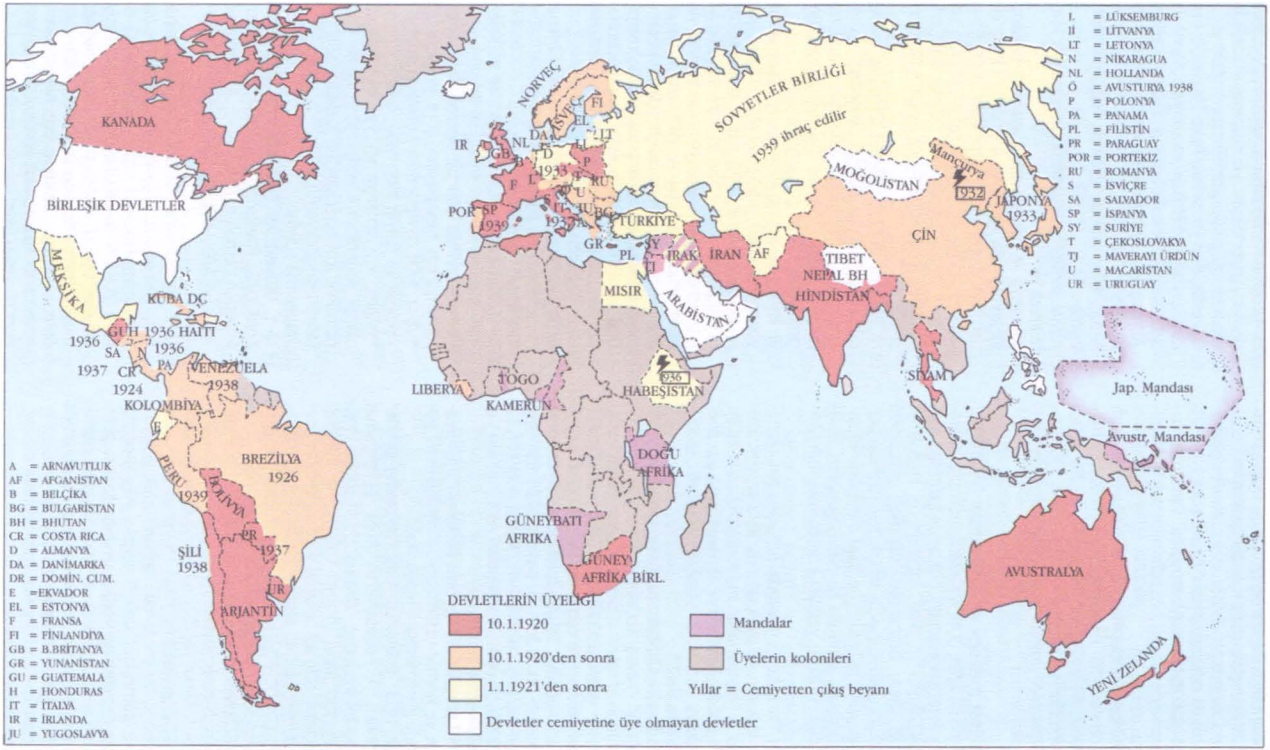

Milletler Cemiyeti

Cemiyetin evveliyatı ve kuruluşu

Bolşeviklerin "sosyal devrimi"ne (S.407) tepki olarak WILSON

8. 1. 1918 14 maddeyi **("Demokratik Dünya Devrimi")** açıklar; kongrede (11.2.), Mount Vernon'da (4.7.) ve New York'ta (27.9.) yaptığı konuşmalarda bu maddeleri ayrıntılı olarak açıklar. WİLSON'un talepleri arasında, dünyada barışın korunması ve bütün devletlerin toprak dokunulmazlıklarının ve siyasi bağımsızlıklarının garantiye alınması amacına yönelik bir milletler cemiyeti (devletler birliği) kurulması da yer alır. Bir devletin hegemonya kurması artık, Vestfalya Barışından Birinci Dünya Savaşına kadar Avrupa devletlerinin düzen ilkesi olan kuvvetler dengesi yoluyla değil, gelecekteki savaşları devletler hukuku yönünden haksızlık olarak ilan edecek olan bir milletler cemiyeti kurularak önlenmelidir. Barış konferansı sırasında, MILLER-HUT, WILSON, SMUTS ve LORD PHILLIMORE'un plan ve önerileri temel alınır.

28. 4. 1919 Versailles Barış Konferansı Genel Kurulu Milletler Cemiyeti tüzüğünü kabul eder.

28. 6. 1919 Kurucu devletler 26 maddeden oluşan tüzüğü imzalarlar; bu devletler aynı zamanda Barış Antlaşmasını da imzalamışlardır. Tüzük **Versailles Antlaşmasının ayrılmaz parçasını** oluşturur.

Ocak 1920 Milletler Cemiyeti faaliyetine başlar (Cenevre).

Kasım 1920 Milletler Cemiyeti genel kurulu ilk kez toplanır.

1928 Briand Kellogg Paktı (devletler arasında uyuşmazlıkları çözme aracı olarak savaş kanun dışı sayılır), 15 milletin temsilcileri (Almanya adına STRESEMANN, S.429) tarafından Paris'te imzalanır ve 1929 sonuna kadar 54 ülke pakta taraf olur.

Savaşı kanun dışı sayma paktı önerisi Amerikan Dışişleri Bak. KELLOGG tarafından ortaya atılır ve Fransız Dışişleri Bak. BRIAND tarafından desteklenir.

Teşkilat

Yılda bir kez toplanan ve her üyenin bir oya sahip olduğu **Milletler Cemiyeti Genel Kurulu**, bütün cemiyet üyelerinin temsilcilerinden, **Milletler Cemiyeti Konseyi** 4-6 daimi ve sonraları 9 geçici üyeden oluşur; bu üyeler Milletler Cemiyeti Genel Kurulu tarafından seçilir. Daimi üyeler arasında B. Britanya, Fransa, İtalya ve Japonya ile sonraları Almanya'nın temsilcileri yer alır; Almanya'nın cemiyetten ayrılmasından (1933) sonra sandalyesi SSCB'ye düşer (1934). Her iki organ da aynı yetkilere (anlaşmazlıkları gidermek, arabuluculuk etmek) sahip olmakla birlikte, Milletler Cemiyeti Konseyi daha etkin bir siyasi faaliyet yürütür ve yılda birkaç kez toplanır. Milletler Cemiyeti Konseyi kararlarını oybirliğiyle, Milletler Cemiyeti Genel Kurulu da bazı istisnalar dışında aynı şekilde oybirliğiyle almak zorundadır. Aralarında anlaşmazlık bulunan taraflar oy kullanamazlar.

Bu organlar, genel sekreter başkanlığında merkezi Cenevre'de olan **Daimi Genel Sekreterlik** tarafından desteklenir.

Lahey Uluslararası Daimi Adalet Divanı (anlaşmazlıklarda hakemlik eder) ile Uluslararası Çalışma Kurumu (çalışma konusunda yasama) Milletler Cemiyetine ortak üyedir.

Görevleri ve amacı

Özgür halkların uluslararası örgütü olarak Milletler Cemiyeti, barışın sağlanmasına ve münferit devletlerce uygulanan zor kullanma politikasıyla gizli diplomasi geleneğini kısıtlayarak, uluslararası işbirliğinin geliştirilmesine hizmet eder; bu geleneğin yerini, saldırgan millete karşı bütün devletlerin (tüm üyelerin 2/3'si yaptırım kararı alabilir) ortak zor kullanımı (ekonomik ve askeri yaptırımlar) ve devlet adamlarının dünya kamuoyu önünde serbest tartışmaları alır. Ancak cemiyet en başta, Paris antlaşmalarına bağlı olduğu için, 1919/20'de yaratılan yeni siyasi sistemin korunmasından sorumludur; oybirliği ilkesi nedeniyle bu sistemin barışçıl yolla değiştirilmesine hemen hiç imkân yoktur. Üyeler bütün anlaşmazlıkları zor kullanmadan çözmeyi taahhüt ederler ve uzlaşmaya varamamaları halinde Milletler Cemiyeti'ne başvururlar; tüm üyelerinin (anlaşmazlığa taraf milletlerin oyları hariç) oybirliğinin sağlanması halinde cemiyetin kararını tanımak zorundadırlar. - Milletler Cemiyeti, barış antlaşmalarının (sınır güvenliği, silahsızlanma, Danzig üzerinde denetim, manda bölgelerinin denetimi, Saar bölgesinin yönetimi) uygulanmasına, milli azınlıkların korunmasına, bazı ülkelere (Avusturya v.d.) ekonomik yardıma ve mültecilere yardıma katılır. Cemiyet Vilna anlaşmazlığında (1920), Korfu (1923) ve Musul (1924) anlaşmazlıklarında başarıyla yatıştırır ve aracılık eder, yine de barışın korunmasına (1924 Cenevre Protokolü) ve silahsızlanmaya [1932-38] yönelik çabalarında başarısız kalır.

Ekonomik ve teknik işbirliğine olumlu etkide bulunur; yan kuruluşları da başarılı çalışmalar yaparlar.

Milletler cemiyetinin başarısızlığı

Milletler Cemiyeti, Versailles Antlaşmasını onaylamayan ABD'nin ve diğer bazı büyük devletlerin cemiyette yer almaması nedeniyle zayıf düşer. 63 üye devletten 14'ü 1939'a kadar ayrılır, ikisi ilhak edilir, biri (Finlandiya'ya saldırısı nedeniyle SSCB) ihraç edilir. Milletler Cemiyeti

1931 Japonya'nın Mançurya'yı istilası ve

1935 İtalya'nın Habeşistan'a saldırısı vakalarında aciz kalır. Milletler Cemiyeti İtalya'yı saldırgan ilan eder;

Kasım 1935 ekonomik yaptırımlar başlar, fakat ABD petrol, Almanya kömür gönderir.

1937 İtalya cemiyetten çıkar.

Milletler Cemiyeti, Almanya'daki nasyonal sosyalist hükümetin yayılma politikasına karşı hiçbir girişimde bulunmaz.

18. 4. 1946 Milletler Cemiyeti Genel Kurulu kararıyla **Milletler Cemiyeti lağvedilir.**

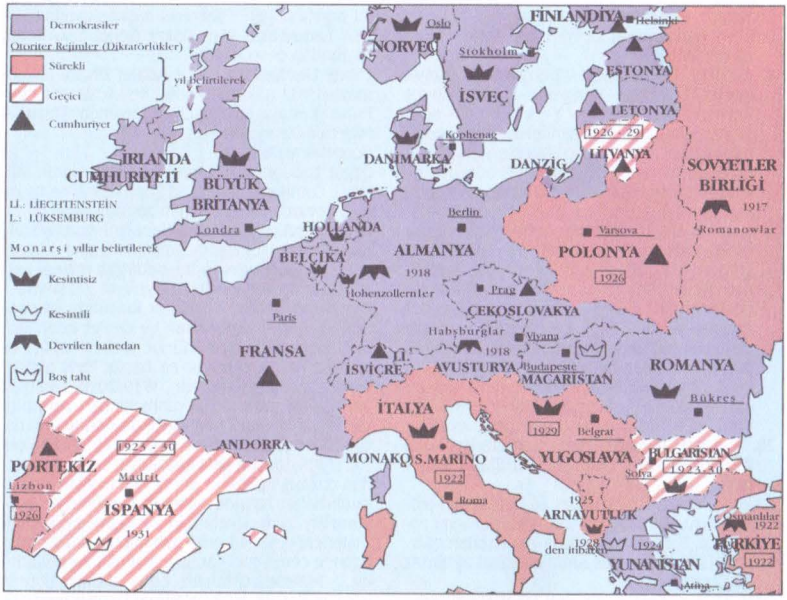

Demokrasi Savunmada 1919 - 1933

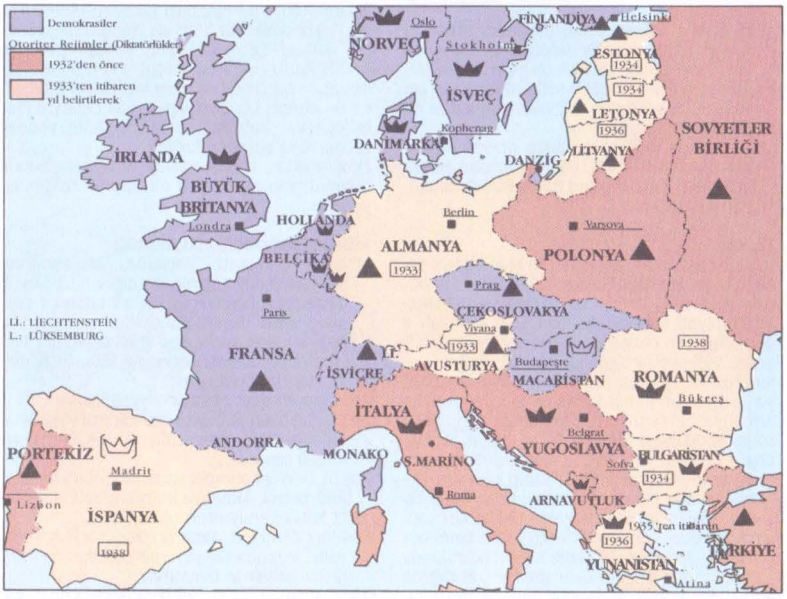

Totaliter ve Otoriter Rejim ve Diktatörlükler 1933 - 1939

Demokrasinin zaferi

Birinci Dünya Savaşı sırasında -Batılı demokrasilerde bile- birçok halk, görevlerin yerine getirilmesinde güçlü bir yürütme erkine alışır; ayrıca savaş, siyasi hedeflere çabucak ulaşmak için şiddetin gerekli olduğu inancını da pekiştirir. Birçok halk şimdi savaş sonrası görevlerin (seferberliğin kaldırılması, iş sağlanması, savaş borçları, tazminatlar, yeniden yapılanma v.d.) halledilmesinde de, seri kararlar alabilen güçlü bir hükümetten çözüm ve kurtuluş beklemektedir; bu beklenti özellikle liberal ve parlamenter geleneği olmayan ülkelerde yüksektir.

Önceleri silahların zaferini demokrasinin zaferi izler. ABD'nin savaş hedefi görünüşe göre Avrupa'da 1919'da gerçekleşmiştir: "demokratik dünya devrimi". HABSBURG ve ROMANOV, HOHENZOLLERN ve OSMANLI hanedanları kaybolurlar. 1914'te 17 monarşi ve 3 cumhuriyetten (İsviçre, Fransa, Portekiz) oluşan Avrupa'da 1919'da 13 cumhuriyet ve 13 monarşi vardır. Bazı ülkelerde monarşinin yerini bir süre cumhuriyet rejimi alır (İspanya, Yunanistan).

Krizlerin başlaması

Birinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan krizlerde, **demokrasiyle diktatörlük karşıtlığı** önemli rol oynar. Rus devrimi ve Bolşevik diktatörlüğünün kurulması (S.409), 1920'lerde faşizmlerden gelebilecek tehlikeleri önemsiz gösterir; bunun başlıca nedeni diktatörlerin geçici krizlerin üstesinden gelebilmek için kısmen hükümet işlerini sıkı bir organizasyonla yürütmekle yetinmeleri ve çoğunlukla halkın büyük kısmını arkalarında görmeleridir. Ancak Sağcı diktatörlüklerin taşıdığı tehlike, ancak Almanya'da nasyonal sosyalistler "iktidarı üstlendikleri" zaman idrak edilir. 1939'da Avrupa'da demokratik yönetilen 12 devlet vardır (6 veya 7 [Macaristan: "münhal taht"] monarşi ve 5 cumhuriyet).

Demokraside yaşanan krizin nedenleri

1. **Sosyal değişimler:** Kitlelerin siyasi eşitliğinin tanınması (genel oy hakkı, kadınlara oy kullanma hakkı).
2. **Savaşın psikolojik ve sosyolojik etkileri:** Güce inanma, burjuvada sosyal değişimler; kitlelerin örgütlenmesi ve bir merkezden yönetilmesi; geniş halk kesimlerinin alıştıkları çevreden kopmaları.
3. **Barış antlaşmalarının yarattığı hayal kırıklığı.**
4. **Yeni anlaşmazlıklar:** Dünya ekonomisinin bozulması ve paranın değer kaybı. Dünyada ekonomik kriz (S.463).
5. **Ülke içindeki iktidar kavgaları:** Yeni kurulan çok uluslu devletlerde (Çekoslovakya, Yugoslavya) esas halk milli azınlıklara karşıdır.
6. Kıta Avrupası'ndaki birçok devlette **nispi temsil usulünün uygulanması.** Sonuç: Gruplaşmalar olur ve parlamentoda sarih çoğunluk sağlanması önlenir. Bu nedenle birçok ulus, kendini bir "lidere" emanet etmeye hazırdır.

Diktatörlüğün kurulmasının ön koşulu, modern kitle demokrasisidir. Ulusun yüce geçmişine atıfla, çelişkili unsurları içinde eriten oportünist programlarla ve zafer kazanılacağı inancını beyinlere işleyen ustaca hazırlanmış propagandayla kitleler elde edilir. Diktatör devletin belirgin özellikleri: güdümlü yayıncılık, göstermelik seçimler (yalnızca hâkim partinin adayları), muhalefetin saf dışı bırakılması, her türlü direnişin acımasızca bastırılması, "halkın yararına" olarak hukuk devletinden vazgeçilmesi, bireyin hiçe sayılması.

İtalyan faşizmi (S.460) ile Alman nasyonal sosyalizmi (S.461) özellikle Marxçılık karşıtı sloganları ve abartılı milliyetçilikleriyle Avrupa'nın birçok ülkesine örnek olurlar.

Avrupa'daki diktatörlükler (1922-36)

Ekim 1922 **İtalya**'da BENİTO MUSSOLİNİ'nin "Roma'ya yürüyüşü".

Haziran 1923 **Bulgaristan**'da subayların darbesinden sonra ZANKOFF hükümetinin kurulması.

Eylül 1923 **İspanya**'da General PRİMO DE RİVERA askeri darbeden sonra askeri diktatörlüğü kurar.

Ekim 1923 GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA (1934'ten itibaren KEMAL ATATÜRK) **Türkiye**'nin ilk cumhurbaşkanı seçilir.

Ocak 1925 AHMET ZOGU **Arnavutluk**'ta geniş yetkilere sahip cumhurbaşkanı olur.

Mayıs 1926 **Polonya**'da PİLSUDSKİ'nin askeri darbesi.

Mayıs 1926 **Portekiz**'de General GOMES DA COSTA'nın askeri darbesi; Costa'yı General CARMONA iktidardan indirir.

Aralık 1926 **Litvanya**'da SMETONA/VOLDEMARAS'ın dikta rejimi.

Ocak 1929 **Yugoslavya**'da Kral ALEXANDER'in darbesi.

Şubat 1930 **Romanya**'da Kral II. CAROL'un dikta idaresi; 1938 darbesiyle mutlakiyet olur.

Temmuz 1932 **Portekiz**'de SALAZAR hükümeti kurulur.

Aralık 1932 **Litvanya** tek parti yönetiminde otoriter devlet olur.

Ocak 1933 **Almanya**'da HİTLER "iktidarı ele geçirir".

Mart 1933 **Avusturya**'da DOLLFUSS darbesi: Avusturya tipi faşist diktatörlük.

Mart 1934 **Estonya**'da KONSTANTİN PÄTS diktatörlük rejimini kurar.

Mayıs 1934 **Letonya**'da cumhurbaşkanlığı diktası kurulur: K. ULMANİS'in darbesi.

Ağustos 1936 **Yunanistan**'da General METAXAS'ın darbesi.

Eylül 1936 General FRANCO **Milli İspanya**'nın "Caudillo"su -askeri şef- olur.

Marxçılık-Leninçilik

MARX'la ENGELS'in (S.344) sosyalist kuramlarını **Lenin** (S.389) Rusya'nın siyasi gerçekliğine uyarlamaya çalışır. Bu çerçevede güçlü bir parti örgütü geliştirilmesine özel önem verir. İdeolojik mülahazalarında yer alan önemli hususlar:

1. I.A. HOBSON'un 'The Evolution of Modern Capitalism' (1902) ve R. HILFERDING'in 'Das Finanzkapital' adlı eserine dayandırdığı **'Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması'** başlıklı yazısında (1915) yer alan **"emperyalizm kuramı". Emperyalizmin başlıca özellikleri:** İktisadi ve mali tekel birkaç varsılın elinde toplanmıştır, normal mal mübadelesinin yerini sermaye ihracatı alır. Emperyalist politika uluslararası koşulları denetler, dünyanın nüfuz ve sömürge bölgelerine taksim edilmesi sürdürülür.

Lenin'in çıkardığı siyasi sonuçlar:

a. **Emperyalist savaşlar;** bunlara yalnızca, ittifakların sebep olduğu "soluklanma dönemleri"nde ara verilir.

b. **Proletarya devriminin,** örneğin Rusya gibi "dünya kapitalizmi zincirinde" zayıf bir halka olan ve sanayisi geri bir ülkede de **başarıyla uygulanması** ve daha sonra **dünya devriminin sanayi ülkelerine yayılması.**

c. Emperyalist ülkelerde egemen sınıfın "rüşvet" vermesiyle bir **"işçi aristokrasisi"nin doğma tehlikesi;** buna bağlı olarak işçi sınıfında milliyetçi ve oportünist düşünce biçimi ve **küçük burjuva** ortaya çıkar.

d. Devrimci işçilerin sömürge ve yarı sömürge ülkelerdeki sömürülen işçi sınıfıyla ittifak kurmasıyla **sınıf kavgasının uluslararası alana kaydırılması.**

2. **"Yeni parti tipi" öğretisi** ('Ne Yapmalı?' [1902] ve 'Bir Adım İleri - İki Adım Geri' [1904] başlıklı yazılarında yer alır): siyasi sınıf bilinci oluşturulması ve proletaryanın yönetilmesi amacıyla profesyonel devrimcilerden ("Proletaryanın öncüleri") oluşan iyi eğitilmiş **bir kadro partisinin, "iç savaş ordusu subay kadrosu"nun** yaratılması; teşkilatlanma **"demokratik merkeziyetçilik"** ilkesine göredir: Partinin yönetici organları aşağıdan yukarıya doğru seçilir; yönetim merkeziyetçidir. **Partinin görevleri:** "Marxçı Leninci dünya görüşünün saflığı için mücadele", "sapmalara" karşı mücadele, devrimin "Strateji ve Taktik Öğretisi"ne uygun biçimde gerçekleştirilmesi amacıyla sınıf ittifakları ("birlik cepheleri", "halk cepheleri" v.d.) kurulması, partinin "bilimsel çözümleme"yle elde edilen "genel çizgisi"nin belirli bir süreyle pratikte gerçekleştirilmesi. Devlet yönetimi ve toplumsal kitle örgütleri üzerinde iktidar sağlamak suretiyle partinin hâkimiyeti.

3. "Hiçbir yasaya bağlı olmayan bir güç" olan **"proletaryanın diktatörlüğü"** öğretisi ('Devlet ve Devrim'de [1917] yer alır), kapitalizmden sosyalizme ve sınıfsız topluma (komünizm) geçiş döneminde burjuvaziye baskı uygular.

4. **Tarihsel Marxçılığın** (S.345) **geliştirilerek,** "Marxçı Leninci partinin dünya görüşü" olan **diyalektik materyalizm (Diamat) haline getirilmesi** ('Materyalizm ve Ampriokritisizm'de [1908] yer alır). Ana unsurları:

a) **Felsefi materyalizm** (bilgi kuramına ilişkin gerçekçilik); buna göre maddenin çeşitli hareket biçimleri insanın isteminden bağımsız olarak vuku bulmakla birlikte insan bilincine "yansır" (yansıma kuramı). Madde bu dünyanın tek gerçekliğini oluşturur.

b) **Eytişimsel yöntem:** Olgular birbiriyle bağlantılıdır ve karşılıklı olarak birbirlerini gerektirirler, hareketler "karşıtlıkların mücadelesi"nden doğar (tez-antitez); karşıtlıklar her gerçeklik içerisinde "iç çelişkiler" olarak mevcuttur ve değişimlere (sentez) yol açarlar.

Stalincilik

Stalin (S.467), Marxçılık-Leninçiliği tamamlar. En önemli ideolojik tezleri:

1. **"Sosyalizmi bir ülkede kurma" teorisi** (TROÇKİ'nin "sürekli devrim" öğretisinin aksinedir): Sosyalist ekonominin, gelişmiş Batılı devletlerin yardımı olmadan ülkenin kendi gücüyle kurulması.

2. Yavaş seyreden değişimler yoluyla "alttan (proletarya) doğrudan destek" alarak "devlet otoritesinin (parti) girişimi" üzerine **"tepeden inmeci devrim"** kuramı. Karşı devrim ve "mevcut iktidarın devrilmesi" yoktur (1938).

3. 'SBKP'nin Tarihi'nin (1938) 4. bölümünde Marxçılık-Leninçilik **dogmatik açıdan basitleştirilir.**

4. **Rus yurtseverliğinin** "Emekçilerin yurdu Sovyet Cumhuriyetleri Birliği sevgisi" ile korunması, bu suretle de "sosyalist vatan"ın güvenliğiyle bekasının sağlanması. SSCB "kardeş büyük Rus halkı"nın liderliğinde "halklar ailesi" haline gelir. Aynı zamanda "ilerlemenin taşıyıcısı"dır.

5. 'Dil Üzerine Mektuplar'da (1950) **milliyetçilik ideolojik açıdan haklı gösterilir.** Dil, Rus halkının ve sosyalist Sovyet devletinin "yaratıcı rolü"nün tarihsel sürekliliğinin simgesi olur (SSCB'nin diğer halklar üzerindeki liderlik iddiasına gerekçe teşkil eder).

Bolşevikliğin uluslararası nitelikte olma iddiası, "Büyük Vatan Savaşı" (S.485) sırasında da milli unsurun vurgulanmasına rağmen sürdürülür.

Komünist Enternasyonal

Uluslararası komünizm, Komünist Enternasyonal (Komintern) yoluyla, komünist ideolojiyi belirli bir örgütlenme ilkesine ve belirli bir davranış biçimine uygun olarak siyasi yönden egemen kılmayı amaçlar. Evrensel hedef, bütün ülkelerdeki komünist partilerin liderliğinde **dünya devrimini** sağlamaktır. Bütün komünist partiler, **SBKP'nin (Bolşevikler) eylem programını benimser.** LENIN'in girişimi üzerine III. Enternasyonal'in kurulması planlanır.

Nedenleri:

1. Sosyal demokrat eğilimli II. Enternasyonalin (kurul. 1889) Birinci Dünya Savaşında aciz kalması.
2. Rusya'da Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmeleri (S.407). - LENIN 1917'de 'Nisan Tezleri'nde (S.407) II. Enternasyonale açıkça karşıt olacak yeni bir enternasyonalin kurulmasını talep eder. Avrupa ve Amerika'daki işçilere muhatap 'Açık Mektuplar'dan sonra:

Ocak 1919 Moskova'da yapılacak bir kongreye davet.

Mart 1919 Moskova'da komünist ve sosyalist partilerin delegeleri tarafından, iç savaşlar ve müdahale savaşları nedeniyle tehlikeye giren Sovyet hükümetinin desteklenmesi amacıyla ve "komünizmin evrensel zaferi olan uluslararası Sovyet cumhuriyetine götüren ön basamak" (LENIN) olarak **III. Enternasyonal kurulur.**

SINOVYEV (S.467) başkan seçilir.

Temmuz-Ağustos 1920 Komintem'in Petrograd ve Moskova'da **II. Kongresi** (37 ülkeden heyetler katılır): Komünist propagandayı yayma yöntemleri görüşülür, proleter devrimin hazırlıklarına yönelik gizli komünist merkezler kurulması, aynı zamanda resmi komünist partilerin yasal faaliyet göstermesi planlanır ve LENIN'in **"21 madde"si** kabul edilir: Bütün komünist partilerin bağlayıcı örnek olan Rus KP'sini izlemekle yükümlü tutulması, Sovyet Rusya'nın savunulması, son derece katı disiplin, merkezin emirlerine tabi olma, devrimci ve reformcu olmak üzere ikiye bölünen sosyal demokrasiyle mücadele. Kongreler arasındaki dönemlerde taktik yönetimle görevli daimi yürütme komitesinin (merkezi Moskova) başına SINOVYEV başkan, KARL RADEK (1885-1939[?]) genel sekreter olarak geçer, her ikisi de SBKP merkez komitesi üyesidir (Kominternle Sovyet hükümeti arasında şahsi birlik). "Vistül mucizesi"nden (S.433), Kronstadt ayaklanmasından (S.421) ve Almanya'da genel grevin çökmesinden (Mart 1921) sonra,

Haziran-Temmuz 1921 Komintem'in III. Kongresinde "yukarıdan birliği sağlama" (sosyal demokrat liderlerle işbirliği) tartışması başlar, yürütme komitesi tarafından "genel çizgi" olarak kararlaştırılır.

Kasım-Aralık 1922 IV. Komintem Kongresi: "Devrimci güçlerin savunması"ndan ötürü sosyalistlerle işbirliği yapılmasına çalışılır, Almanya'nın batılı güçlere olan talepleri ve Almanya'daki milliyetçi güçler desteklenir. Sonuç: Almanya ile Fransa arasında savaş çıkması halinde Sovyetler Birliği iyi niyetli tarafsızlık teklif eder (teklifi RADEK iletir) ve Alman komünistlere Ruhr havzası krizi sırasında milli direnişe katılma talimatı (SINOVYEV) verilir. Almanya'daki devrimci durumu STRESEMANN (S.427) ortadan kaldırır. İmparatorlukta devrim yapılması yolundaki son girişim, Saksonya ve Thüringen'deki ayaklanmanın (S.427) bastırılmasıyla kesintiye uğrar. Bu başarısızlık ve Bulgaristan'la (1922) Estonya'daki (1924) devrim girişimleri geri çekilmeyi ve daha ihtiyatlı yöntemlere geçişi zorunlu kılar.

Şubat-Mart 1924 V. Komintem Kongresi: "Tabandan birlik cephesi" (sosyalist işçilerle işbirliği) ve "Uluslararası Sendika Birliği" yaratılır. Sonuç: İngiltere'de genel grev (S.424).

Dünya devrimini çeşitli ülkelerdeki devrimci hareketlerin sonucu olarak gören (Sovyet Rusya'nın kaderi dünya devrimine bağlıdır) LENIN'le TROÇKI'nin aksine, STALIN'e göre dünya devriminin tarihi ve gelişimi, kapitalist ülkeleri içeren bir emperyalizm merkezi ile Sovyet ülkelerini içeren bir sosyalizm merkezi (SSCB) arasındaki mücadelede (dünya devriminin kaderi SSCB'ye bağlıdır) vuku bulur, bu nedenle güç bir ülkede pekiştirilmelidir ("bir ülkede sosyalizm", S.418).

Temmuz-Eylül 1928 VI. Komintem Kongresi: Bağlayıcı yönergeler çıkarılır: 'Komünist Enternasyonalin Programı' (SSCB proleter diktasının hâkimiyeti, Sovyet Rusya'yı savunma yükümlülüğü); 'Bağımlı sömürge bölgelerindeki komünist faaliyetlere ve emperyalist savaşla mücadeleye ilişkin kararlar' (Milli kurtuluş hareketlerinin desteklenmesi, emperyalist savaşların iç savaşlara dönüştürülmesi).

Haziran-Ağustos 1935 VII. Komintem Kongresi: Sosyal demokratlarla birlik **("Halk Cephesi")** ve burjuva partileriyle işbirliği içinde komünistlerin **faşizmle** mücadelesi. "Halk cephesi politikası", nasyonal sosyalistlerin dış politikası başarılı olduğu, STALİN muhaliflerini ortadan kaldırttığı ("göstermelik Moskova duruşmaları", S.467) ve İspanya iç savaşında (S.439) komünist-antifaşist hükümet mağlup olduğu için kesintiye uğrar.

Mayıs 1943 Kominternin lağvedilmesi: Dünya devrimi yaratma planından görünüşe göre vazgeçilir; SSCB bundan sonra gücünü zararsız göstermeye çalışır (Sovyetlerin savaş sonrasına ilişkin planlarının ön koşuludur).

İç Savaş ve Müdahaleler

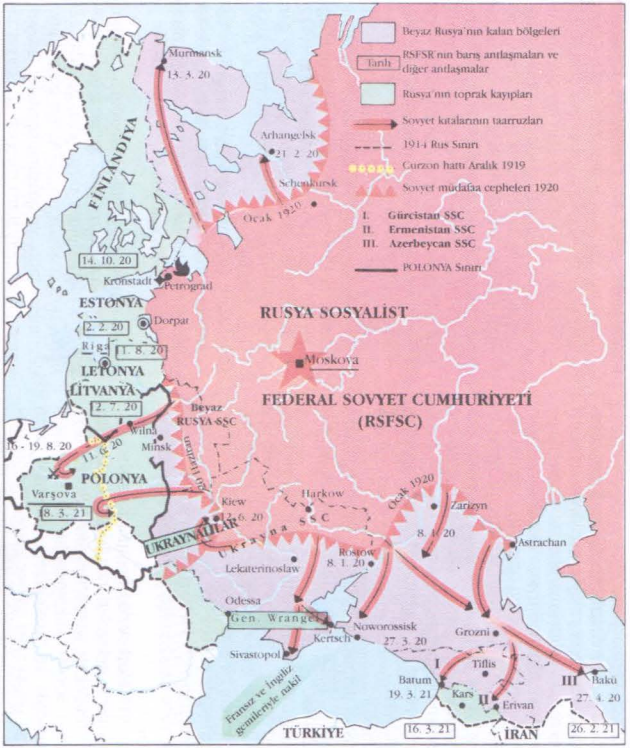

İç Savaşın Sonu 1920/21

Sovyetler Birliği'nin oluşumu (1918-24)

Brest-Litovsk barış antlaşmasının sonuçları:

1. Beyaz Rusya'nın, Gürcistan'ın, Ermenistan'ın ve Azerbaycan'ın **bağımsızlık ilanları** (1918);
2. Bazı kentlerde **sosyalist-devrimci darbe girişimleri.**

Sovyetler tepki olarak Rus olmayan halklara baskı uygularlar.

Mart 1918 VII. Parti kongresi: Merkez komitesi, "burjuva ve emperyalist devletler"le savaşa ve barışa karar verme yetkisini alır.

Temmuz 1918 **Rusya Sosyalist Federal Sovyet Cumhuriyeti (RSFSC)** kurulur. Sovyet ilkesine ve proletaryanın diktatörlüğü esasına dayanan geçici bir anayasa kabul edilir.

Temmuz 1918 Çar ailesi Yekaterinburg'da öldürülür.

1919 **VIII. Parti kongresi: Politik büro (Politbüro), organizasyon bürosu (Orgbüro) ve parti sekreterliği en yüksek yürütme organları olurlar.**

1918-20 **Rus iç savaşı:**

1918 Bolşeviklere karşı çeşitli siyasi ve sosyal gruplar ("Beyazlar") oluşur. Bunlar, TROÇKI (S.389) [Nisan 1918'denberi ülke savunmasından sorumlu halk komiseridir] tarafından organize edilen Kızılordu'ya karşı Sibirya ve Ural-Volga bölgesinde (Amiral KOLÇAK, Çek lejyonu), Güney Rusya'da (Generaller DENIKIN, KRASNOV, VRANGEL), Estonya'da (General YUDENIÇ) ve Kuzey Rusya'da (General MILLER) savaşırlar. - İtilaf devletleri çıkarlarını korumak amacıyla Vladivostok'a, Murmansk'a, Arhangelsk'e ve Karadeniz limanlarına çıkarlar.

1919 "Beyazlar" ABD Başkanı WILSON'un bütün Rus taraflar arasında bir konferansa ilişkin aracılık önerisini reddederler (Şubat). Fransız Mareşali FOCH'un haçlı seferi planını itilaf devletleri Büyük Şûrası reddeder. Bu nedenle itilaf devletleri çekilirler. - Petrograd'ın (YUDENIÇ), Moskova'nın (DENIKIN) ve Volga'nın (KOLÇAK) maruz kaldığı tehdit, Kızılordu'nun karşı saldırısıyla ortadan kaldırılır.

1919-20 Polonya-Rusya savaşı (S.433).

1920 Kırım'daki son "beyaz" birlikler gemiye binerler (Kasım).

"Beyazlar"ın dağılma nedenleri:

1. İşbirliği olmayışı ve gerici-restorasyona yönelik eğilimler;
2. İtilaf devletlerinin müdahale politikası konusundaki zıt görüşleri.

Savaş sonuçları: Leninci merkeziyetçiliği,

1921 Petrograd'daki işçi grevi ve **Kronstadt'taki bahriyeli ayaklanması** tehdit eder; ayaklanma General MICHAIL TUHAÇEVSKIY (1893-1937 [idam edilir]) komutasındaki Kızılordu'nun hücumuyla bastırılır.

1917-21 **"Savaş komünizmi"nin iktisadi sisteminin çöküşü:** Bütün üretim araçlarının sosyalizasyonu (millileştirilmesi) ve ekonominin merkezi biçimde planlanması ekonomik krize yol açar. Kriz, LENIN'i

1921 **"Devlet Planlama Teşkilatı"nın (Gosplan: Ekonominin koordine edilmesi)** kurulmasından sonra

1921 (X. Parti Kongresinde **"Yeni ekonomi politikası"**na (YEP) zorlar.) Kapitalist ekonomi biçimlerine ("devlet kapitalizmi") dönülür: Köylüler mahsullerle vergi öderler, serbest iç ticaret vardır, özel müteşebbislere ve yabancı sermayeye izin verilir. Dış ticaret, büyük sanayi ve büyük inşaatlar devletin elinde kalmaya devam eder.

1921 İran'la dostluk anlaşması (S.446), B. Britanya ve Almanya'yla ticari anlaşmalar;

1922 Rapallo Antlaşması (S.443). Bunu B. Britanya, İtalya ve Fransa tarafından hukuken (de jure) tanınma izler (1924).

Komünist partinin diktatörlüğü,

1921 parti içerisindeki **bütün muhalif grupların yasaklanmasıyla** pekişir. Sendikalar "parti ideolojisine tabi" kılınır ve ekonomi üzerindeki denetim işlevlerini yitirirler.

1922 **Çeka "devlet siyasi yönetimi"ne (GPU) dönüştürülür** (Şubat).- **Stalin** (S.467) **genel sekreter** olur; görevi, partiyi muhalif unsurlardan temizlemek ve güvenilir, yani politbüronun onayladığı sekreterleri görevlendirmektir: Devrimcilerin yerine parti çıkarlarına hizmet eden görevliler getirilir. - Sosyalist devrimcilere karşı göstermelik duruşmalar yapılır.

Aralık 1922 X. Rus Sovyetleri Kongresi (I. Sovyetler Birlik Kongresi): Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (SSCB) kurulur; birlik, R(us), S(osyalist), F(ederal) S(ovyet) C(umhuriyeti), T(ranskafkasya) SFSC, U(krayna) SSC ve B(eyaz Rus) SSC'sinden oluşur. Sonraları Uzbekistan, Türkmenistan (1924) ve Tacikistan SSC (1929) de birliğe katılır.

1923 2. Birlik Kongresi tarafından onaylanan **yeni SSCB Anayasası.** Anayasa, birlik mercileri (dış politika, dış ticaret, ekonomik planlama, yurt savunması, halk sigortası v.d.) ile birliğe bağlı cumhuriyetlerin mercileri arasında ayırım yapar; cumhuriyetler resmi olarak birlikten serbestçe çıkma hakkına sahiptirler. En yüksek resmi organ, çeşitli Sovyetlerin delegelerinden oluşan Birlik Kongresi olup, birliğin personel temsilcisi olan bir başkanın [1923-46: M.J. KALININ] idaresindeki yürütme komitesini daimi hükümet mercii olarak kendi içinden seçer. Hükümet işlerini Halk Komiserleri Konseyi yerine getirir. Merkeziyetçi teşkilatı, ademi merkeziyetçi devlet yönetimiyle çelişen parti anayasada belirtilmez.

21. 1. 1924 STALIN'in aşırı gücüne karşı tavır alan **Lenin ölür.**

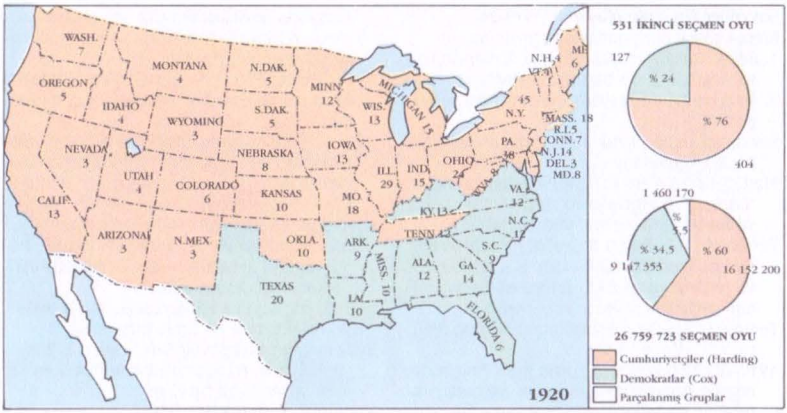

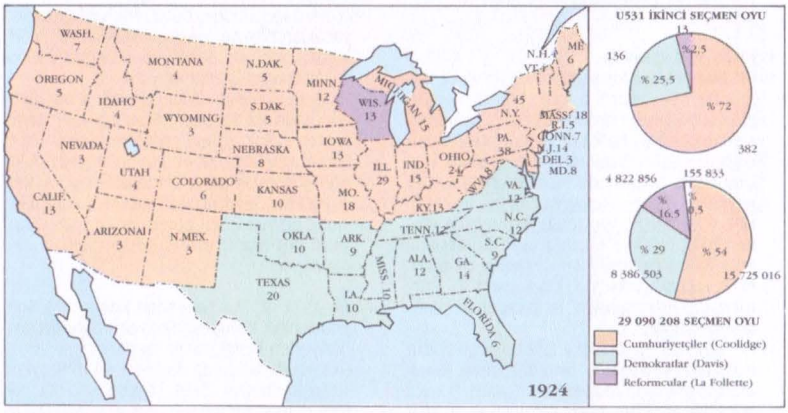

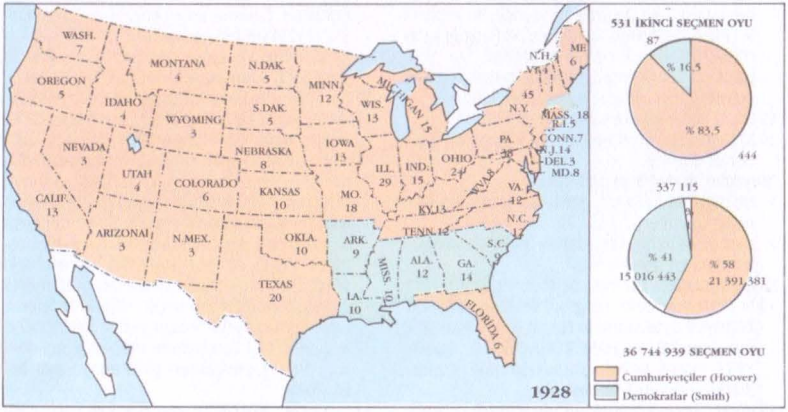

Cumhuriyetçilerin seçim zaferleri (eyalet adlarının altındaki rakamlar ikinci seçmen sayısını belirtmektedir)

"Big Business" Dönemi (1919-29)

Cumhuriyetçi ilk iki başkan

1921-23 Warren Harding (1865-1923), seçim sloganı: "Back to Normalcy", ile

1923-29 Calvin Coolidge (1872-1933) yönetimlerinin özellikleri:

1. Demokrat WILSON hükümetine karşı gericilik; Wilson'un ahlaki eğilimli reformculuğu ("Progressive Movement") reddedilir.
2. Versailles Barış Antlaşmasıyla bilinçli olarak aldatılarak başarının elden kaçırıldığı düşünüldüğü için dış politikada **izolasyonculuk.**
3. Çoğunluğu Anglosakson Protestan olan kırsal kesim halkı ile, aydınların, teknikerlerin ve ekonomistlerin liderliğindeki modern kentli sanayi toplumu arasındaki **uyuşmazlık.**

1919-20 Darbe psikozu ("Red Scare"): Grevler, bombalı suikastlar, şiddet eylemleri; şüpheli şahısların evlerinde aramalar, tutuklamalar, zorunlu nakiller.

Cumhuriyetçi başkanların mümkün olduğu kadar az yönetme yöntemi skandallara yol verir. "Big Business" ön plandadır. Bu "hareketin" başlıca temsilcisi, çok kazananları kayıran multi milyoner ANDREW W. MELLON'dur [1921-32 Maliye Bakanı].

"Kuzeyli" ırk teorilerinin etkisini içeren yasalarla (1921, 1924) ülkeye göç kısıtlanır.

1920 İçki yasağı [5. 12. 1933'e kadar] (Anayasanın XVIII. Eki). İçki yasağı halkı ve partileri iki kampa ("wet" ve "dry") böler ve kaçakçılığı, gangsterliği, yasa dışılığı teşvik eder.

1924-26 1915 yılında yeniden kurulan Ku Klux Klan güneyi ve orta batıyı kasıp kavurur (1924'te 5 milyon üye: ahlak adına siyahlara, Katoliklere, Yahudilere, aydınlara ve içki yasağı aleyhtarı "ıslaklar"a karşı savaş açılır).

1920'den itibaren kadınlara oy kullanma hakkı. Bu hak Amerikan toplumunda kadının değişen konumunun ifadesidir (kadın erkek eşitliği); çalışan kadınların sayısı 2'den (1914) 10 milyona (1930) çıkar.

Katı gümrük yasaları (1921, 1922, 1930) geleneksel cumhuriyetçi korumacılığın ifadesidir. **İhmal edilen çiftçiler** borçlanırlar, tarım ürünlerindeki arz fazlası ve erozyonun yol açtığı hasarlar (Dust bowl) nedeniyle fakirleşirler. Buna karşın sanayi, üretimi artırma, seri mal üretimi, çalışma sürecinin daha iyi hale getirilmesi (yürüyen bant) sayesinde ekonomik gelişme gösterir; Sanayi üretimi teknik yeniliklerle 1921-29 iki katına çıkar (özellikle tüketim malları, yapı ve otomobil sanayii: 1913 15 milyon, 1929 26 milyon otomobil). Otomobil işine, ikmal sanayiine, bankalara ve perakendeciliğe ("Chain stores") yönelim fazladır.

Ekonomik kriz (1929-32)

1929-33 Herbert C. Hoover (1874-1964).

Ekonomik buhran kredi piyasasının şişirilmesinin sonucudur.

25. 10. 1929 "Kara Cuma": New York borsasının çöküşü (23.-29. 10. 1929) ekonomik krizi başlatır. Sanayi kıymetli evrakı 452'den (1929) 58'e (1932) düşer, sanayi üretimi 1929-32 arasında % 54 oranında azalır. HOOVER iş dünyasının iyi niyet göstermemesi nedeniyle başarısızlığa uğrar. Tahıl ve pamuk stokları artar, tarımsal ekim alanları azalır. Hükümet koruyucu gümrükleri artırır ve **Yeniden Yapılanma Finansman Şirketini** (RFC = Reconstruction Finance Corporation) kurar; şirket bankaların deflasyonist politikasına karşı önlem olarak düşünülmekle beraber, büyük bankaların istikrara kavuşturulması yolunda kötüye kullanılır. Ekonomik kriz Amerika'yla sınırlı kalmaz: Avrupa'da uluslararası ödeme trafiği çöker. ABD'de işsiz sayısı 15 milyona çıkar; işsizlik yardımı yeterli değildir.

20. 6. 1931 Hoover moratoryumu: Avrupa hükümetlerinin bütün savaş borçları ABD tarafından ertelenir.

Amerikan dış politikası (1920-33)

19. 3. 1920 Senato Versailles Antlaşmasını onaylamayı reddeder (S.411).

28. 8. 1921 Alman İmparatorluğu ile ayrı barış antlaşması imzalanır; Milletler Cemiyeti tüzüğü ve savaşta kusura ilişkin madde dahil edilmez.

Kasım 1921 - Şubat 1922 Washington Silahsızlanma Konferansı: 1. 5 büyük devlet ABD, B. Britanya, Japonya, Fransa ve İtalya'nın donanma gücü oranı 5 : 5 : 3 : 1,75 : 1,75 olarak belirlenir.

2. Dörtlü Antlaşma (ABD, B.Britanya, Japonya ve Fransa) Pasifik'teki mülkiyet durumunu garantiler.
3. Dokuzlu Antlaşma Çin'in egemenliğini ve "açık kapı" politikasını ilan eder. 4. Şantung'la Kiaocou Çin'e iade edilir (S.401).

1924 Dawes Planı (S.413).

Haziran/Temmuz 1927 Denizde silahsızlanma konusundaki Üçlü Konferans (ABD, B. Britanya, Japonya) sonuç vermez.

Ağustos 1928 Briand Kellogg Paktı (S.415) **imzalanır.**

1929 Young Planı (S.413): ABD tazminat sorununun halledilmesi yolunda çaba gösterir.

Ocak-Şubat 1930 ABD, B.Britanya, Japonya, Fransa ve İtalya arasında, -B. Britanya dışında- bütün güçler denizde silahlanmanın genişletilmesini arzu ettikleri için **Londra donanma konferansı** yapılır: 1936 yılına kadar yeni muharebe gemileri yapımından vazgeçilir, denizaltı yapımı kısıtlanır. ABD, B.Britanya ve Japonya savaş gemileri yapımı konusunda uzlaşırlar.

Savaş sonrasında İngiliz politikası

Bu politikanın beş özelliği vardır:

1. **Ekonomik durum** (savaş için alınan borçlar, üretimin pekiştirilmesi ve artırılması, dünya ticaretinde rekabet);
2. **Sosyal yapıda değişim** (daha yüksek gelir ve yaşam standardı elde etme çabasına bağlı olarak sınıf farkları azalır);
3. **Parlamento seçim yasasının bütünüyle demokratik yapıya kavuşturulması** (1918 erkeklere 21, kadınlara 30 yaşından itibaren oy kullanma hakkı; 1928'den itibaren kadınlara 21 yaşından itibaren oy kullanma hakkı);
4. **Liberal Parti'nin çöküşü, Labour Party'nin yükselişi;**
5. **Dış politikada zorluklar** (İngiltere'yle Fransa arasında, Ren'de ve Yakın Doğu'da gerginlikler, faşist ve nasyonal sosyalist dış politikaya karşıtlık). **Britanya dış politikasının temel eğilimi:** Kıta Avrupa'sında hiçbir girişimde bulunmamak, fakat dominyonlar ve sömürgelerle sıkı ilişkiler.

Aralık 1918 Haki seçimler ("kupon seçimi"); LLOYD GEORGE (S.382) liderliğindeki liberallerle ANDREW BONAR LAW (S.407) liderliğindeki muhafazakârların koalisyonu galip gelir.

1919-22 Madencilerin grev dalgası: Demiryolları görevlileri, liman ve nakliye işçileri ücret artışı talep ederler; grev Rus devriminden etkilenmekle birlikte, sendika liderleri SMILLIE, HODGES, THOMAS ve **Ernest Bevin**'in (1881-1951) ılımlı tutumları ve hükümetin sosyal siyasi önlemleri (1919 Addison Act, 1920 işsizlik sigortası yasası) sayesinde son bulur. Bevin 1922'de 32 sendikayı kaynaştırarak dünyanın en büyük sendikası olan "Nakliye İşçileri Sendikası"nı kurmayı başarır.

Savaş nedeniyle hükümet üzerindeki denetim kaldırılır ve bakanlıklarda tasarruf önlemleri alınır ("Geddes axe").

Liberal ekonomi politikası kesintiye uğrar (yüksek işsizlik oranı); muhafazakârlar himayeci gümrük politikası, Labour Party ise ılımlı bir sosyalizasyon programı lehinde görüş belirtirler.

Dış politika yönünden Irlanda'da başarısızlık; Irlanda ile, muhafazakârların sağ kanadının arzusu hilafına

1921 uzlaşıcı bir antlaşma yapılır (S.448).

1922 Cannes Konferansı, Yakın Doğu'daki İngiliz-Fransız anlaşmazlıklarını (S.413) gidermez.

1922 Cenova Konferansında, SSCB'nin yeniden dünya ekonomi sistemine dahil edilmesi sağlanamaz.

1921/22 Washington Konferansı (S.412). B.Britanya büyük devlet olarak mevki kaybına uğrar ve denizdeki üstünlüğünden feragat etmek zorunda kalır. -

1922 Mısır üzerinde himaye rejiminden feragat edilmesinden (S.457) ve Hindistan'da uğranılan başarısızlıklardan (S.447) sonra

Ekim 1922 muhafazakârlar Carlton Club'da toplantı yaparlar. AUSTEN CHAMBERLAIN (1863-1937) ve LORD BIRKENHEAD (1872-1930) etrafında toplanan hükümet yanlısı grubun 87 oyuna karşı, BONAR LAW, STANLEY BALDWIN (1867-1947), LORD CURZON (1859-1925) etrafındaki grubun 187 oyuyla muhafazakârlar koalisyondan ayrılırlar.

Muhafazakârların politikası (1922-29)

1922 BONAR LAW liderliğinde muhafazakâr bir kabine oluşturulur ve kasım seçimlerinde onaylanır (liberaller kayıplara uğrar, Labour Party kazançlı çıkar ve en güçlü muhalefet partisi olur [His Majesty's Opposition]). BONAR LAW'un (hastalık nedeniyle) istifa etmesinden sonra

1923 STANLEY BALDWIN başbakan olur. Muhafazakâr partide birlik sağlanır. Ancak, BALDWIN işsizliğe karşı tedbir olarak koruyucu gümrük tarifesi uygulanmasına ilişkin yetki talebinde bulunduğu için parlamento lağvedilir. - Yeni seçimleri (Aralık) muhafazakârlar kazanır. Bunlardan 258, Labour Party'den 191, liberallerden 158 milletvekili Avam Kamarasına girer. Buna rağmen,

1924 James Ramsay MacDonald (1866-1937) idaresinde **1. Labour kabinesi** kurulur, liberallerden destek alır, bu nedenle iç politikada hemen hiçbir yenilik yapılmaz. MACDONALD Londra Konferansında (Dawes Planı, S.413) tazminat meselesinin halledilmesine ve Ruhr havzası anlaşmazlığının (S.427) giderilmesine katkıda bulunur.

Şubat 1924 SSCB'nin hukuken tanınmasını ticaret anlaşmalarına ilişkin görüşmeler izler; görüşmeler, **"Campbell Olayı"**ndan ("The Worker's Weekly"nin tutuklanan komünist yazı işleri müdürünün serbest bırakılması) ve

Ekim 1924 'Sinovyev mektubu'nun (Kominternle B. Britanya'daki darbe hareketleri arasında ilişki olduğu iddiası) **açıklanmasından** sonra kesilir. Parlamento güvensizlik oyundan sonra lağvedilir.

Ekim 1924 Muhafazakârlar seçimleri kazanır.

1924-29 Muhafazakâr 2. Baldwin kabinesi.

1925 Sterlin istikrara kavuşur.

1926 Maden işçilerinin sendikaların genel greviyle desteklenen grevi 7 ay sonra dağılır. Sendikaların özgürlüğü sendika yasasıyla (1927) kısıtlanır.

1926 Irak'la antlaşma: Irak'ın bağımsızlığı tanınır. Petrol bölgesi konusunda Fransa'yla olan anlaşmazlık Musul Antlaşmasıyla (S.413) son bulur.

1927 SSCB'yle diplomatik ilişkiler kesilir (nedenleri: Maden işçileri grevinin Rus sendika hareketi tarafından desteklenmesi ve bir propaganda ve casusluk merkezinin keşfedilmesi [İngiliz-Sovyet ticaret şirketi "Arcos"un bürolarında aramalar]).

1928 **Çin'le antlaşma:** Nanking hükümeti tanınır.

Savaş sonrası dönemdeki başlıca sorunlar
Paris banliyölerinde yapılan antlaşmalarla verilen yerler (Elsass-Lothringen, Afrika ve Yakın Doğu'da mandalar) nedeniyle Fransa Avrupa'da üstünlük elde eder; Belçika, Danimarka, Polonya, Romanya, Yugoslavya ve Çekoslovakya, eskiden Almanya'ya ait bölgeler elde ettikleri için Fransa'nın bu konumunun korunmasından yanadırlar.

Fransız iç politikası -nispi seçim sistemi nedeniyle içte ortaya çıkan iktidar kavgaları dışında- ağır sorunlarla karşı karşıyadır:

1. Savaşta tahrip olan bölgelerin yeniden inşa edilmesi gereklidir (masraflar: 100 milyar frank).
2. ABD'ye ve B. Britanya'ya olan yüksek savaş borçları (5 milyar dolar) nedeniyle frank değer kaybeder; halkın borçlanması (1925 sonu: 300 milyar frank) değer kaybını daha da artırır. "L'Allemagne paiera tout" tümcesine uygun olarak, Almanya'nın tazminat ödemelerine güvenilir, ancak bunlar beklenilen miktarda ödenmez.
3. Burjuva orta sınıf, menkul servetlerinin kaybı, savaş, paranın değer kaybı, vergi yükleri nedenleriyle yoksullaşır.
4. Nüfusun hızla azalması, yurtdışından göçün teşvik edilmesi (1931: 3 milyon) ve köyden kente yoğun göç, sosyal yapıdaki değişimleri hızlandırır.

Dış politikadaki sorunlar:

1. B. Britanya ve ABD'yle garanti antlaşmaları yapılması akamete uğrar.
2. Ren politikası ve tazminatlar nedeniyle B. Britanya ile gerilimler.

Fransız politikası (1919-31)

1919 **"Milli Blok"** (CLEMENCEAU, POINCARÉ, S.383), **Edouard Herriot** (1872-1957) liderliğindeki Sollar Karteline karşı **seçimleri kazanır.** Cumhurbaşkanlığı seçiminde CLEMENCEAU yenilgiye uğrar; cumhurbaşkanı PAUL DESCHANEL [Şubat-Eylül 1920] olur.

1920 MILLERAND kabinesi [Ocak-Eylül]: Rus-Polonya savaşında (S.433), cephane teslimatları yapılarak ve General WEYGAND gönderilerek Polonya desteklenir. Belçika ile askeri konvansiyon.

1920-24 ALEXANDER MILLERAND (1859-1943) cumhurbaşkanı olur. Gerek BRIAND [1921-22] kabinesi, gerekse

1922-24 Poincaré hükümeti üzerindeki nüfuzu büyüktür; Poincaré hükümeti "ödün politikası" ve tazminat meselesi yüzünden daha ılımlı BRIAND kabinesinin yerini alır. POINCARÉ'ye karşı muhalefet,

1923 İngiltere'nin karşı koymasına rağmen gerçekleştirilen Ruhr bölgesi işgali (S.427) nedeniyle oluşur. Dawes Planını onaylaması ve **mali politikası** (tasarruf tedbirleri) POINCARÉ'nin daha fazla gözden düşmesine neden olur. Cumhurbaşkanının çok fazla otoriteye sahip olmasından endişe edilmesi ve eğitim politikasında değişiklik (laik okullar kaldırılır):

1924 Sollar Karteli seçimleri kazanır. MILLERAND istifa etmek zorunda kalır. GASTON DOUMERGUE [1924-31] cumhurbaşkanı olur.

1924-25 Herriot Kabinesi. SSCB'yi tanır ve Dawes Planını kabul eder.

1925 Locarno Paktı (S.413). - Laik HERRIOT hükümetinin Vatikan'la ilişkileri kesme girişimi ile, hâlâ konkordatuma tabi idare bölgeler Elsass ve Lothringen'de laiklik yasalarının uygulanması akamete uğrar. Hükümet **mali politika** [Nisan 1925] yüzünden düşer, onu izleyen PAINLEVÉ, BRIAND, BRIAND-CAILLAUX ve HERRIOT kabineleri de kısa ömürlüdür.

1925/26 Fas (ABDÜLKERİM, S.457) ve Lübnan'daki (Dürziler, S.446) ayaklanmaların da teşvikiyle iç siyasi kriz tehlikesi doğar (özellikle solcular, Katolikler ve "Action française" [S.383] arasında iktidar kavgaları).

1926-29 Başbakan Poincaré, önce "Milli Birlik" hükümetini (Dışişleri Bak. BRIAND), sonraları çeşitli koalisyonlardan oluşan kabineler kurar. **Mali kriz aşılır** (bütçe dengesi sağlanır, frank istikrara kavuşur).

1927 Fransa cumhuriyeti içerisinde Elsass ve Lothringen'de özerklik çabaları gelişir. Elsass-Lothringen Yurt Birliği, ayrı bütçeli ayrı bir eyalet meclisi talep eder. Özerklik yanlılarına karşı katı tutum izlenir. -

1928 meclis seçimlerinden sonra ıslahat, doruk noktasını teşkil eden para yasasıyla (frankın alım gücü düşer) tamamlanır, fakat radikal bakanlar kabineden ayrılırlar.

Temmuz 1929 **Poincaré'nin** sağlık nedenleriyle istifasını kısa ömürlü kabineler izler. Aristide **Briand dışişleri bakanı** ve başbakan olarak kalır. Locarno'da başlayan ve STRESEMANN'la (S.429) Thoiry (Eylül 1926) ve Lugano (Ağustos 1928) görüşmelerinde ele alınan **Alman-Fransız yakınlaşma politikası**, her iki ülkenin iç siyasi durumu nedeniyle akamete uğrar.

İki halk arasındaki düşmanlık, Fransa'nın Rheinland'ın tahliyesini (1929) onaylamasından sonra da giderilmez. Fransızlar Maginot Hattı'nın yapımına başlarlar. BRIAND sonunda dışişleri bakanlığından istifa etmek zorunda kalır (1932). Almanya'yla Avusturya arasında gümrük birliği kurulması planı (S.471), keza aşırı sağcılığın giderek büyümesi Fransa'nın Almanya'ya olan güvensizliğini artırır. BRİAND'ın **"Avrupa Birleşik Devletleri"** kurulması önerisi hemen hiç dikkate alınmaz.

1930 Fransız işgal birlikleri Rheinland'ı terk ederler (S.429).

1931-32 PAUL DOUMER cumhurbaşkanıdır (Mayıs 1932'de Rus göçmenler tarafından öldürülür).

1931 Ekonomik kriz başlar. - (İttifaklar S.443).

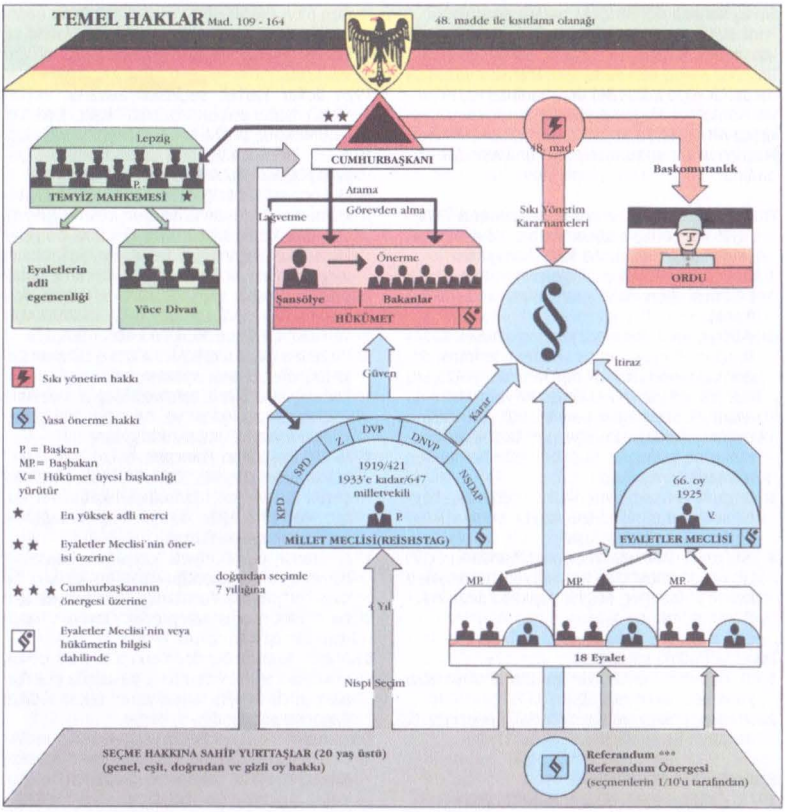

Weimar Anayasası 1919

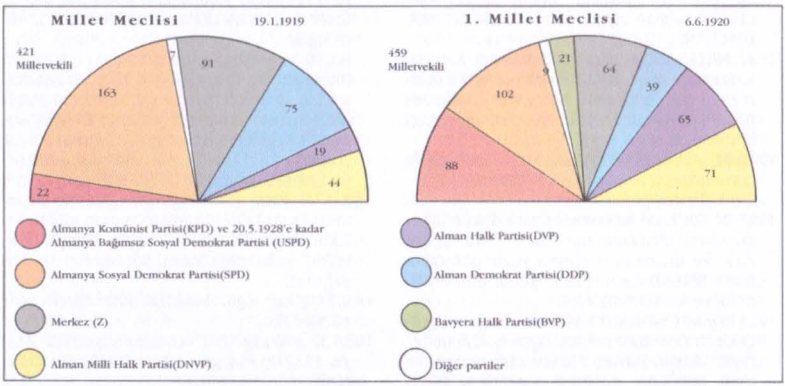

Millet meclisinde ve birinci millet meclisinde (Reichstag) sandalye dağılımı

Cumhuriyetin kurulması (1918-19)

Rus kurul sisteminin uygulanması ve proletarya diktatörlüğünün kurulması.

Kasım 1918 SPD Başkanı **Friedrich Ebert**'le (1871-1925) LUDENDORFF'un ardılı General WILHELM GROENER (1867-1939) arasındaki pakt ve Stinnes Legien Antlaşması (sendikalarla firmalar arasında işbirliği) ile önlenir. - İşçi ve asker kurullarının Berlin Kongresinde (Aralık), millet meclisi seçimleri yapılması kararı alınır. Bunun üzerine USPD halk temsilcileri konseyinden ayrılır. Aşırı sol, KPD içerisinde toplanır (Kasım 1918-Ocak 1919 Spartakus Birliği). Parti Berlin'deki **Spartakus ayaklanmasını** ("Kızıl Nöbet") düzenler. KPD liderleri **Rosa Luxemburg**'la (doğ. 1870) **Karl Liebknecht** (doğ. 1871) gönüllü kıtaları üyelerince öldürülürler (Ocak 1919).

1919 Weimar'da millet meclisi (Reichstag) açılır (Şubat).

1919-25 Friedrich Ebert millet meclisi tarafından cumhurbaşkanlığına seçilir. PHILIPP SCHEIDEMANN (S.409) başbakan olur, SPD, merkez ve DDP ile "Weimar koalisyonu"nu kurar.- Barış antlaşması imzalanır (S.411). - HUGO PREUSS'un (1860-1925) hazırladığı Reich anayasası millet meclisi tarafından (75'e karşı 262 oyla, Temmuz) kabul edilir, cumhurbaşkanı tarafından imzalanır (11 Ağustos).

Weimar Anayasası: Başında halk tarafından seçilmiş **cumhurbaşkanı** bulunan **Alman Reich'ı, parlamenter demokrasiye sahip bir cumhuriyettir.** Parlamento Millet Meclisinden (halk tarafından seçilen milletvekilleri) ve Eyalet Meclisinden (eyalet temsilcileri) oluşur. Siyasi nüfuzu imparatorluğunkine nazaran önemli ölçüde genişletilen millet meclisinin yanı sıra cumhurbaşkanı, ki şansölyeyi de atar, 48. madde ("sıkıyönetim maddesi") ile teminat altına alınan olağanüstü yetkilere sahiptir.

Nispi seçim yasasının (partiler parçalanır), plebisitin, sıkıyönetim maddesinin ve federalciliğe set çekmenin ağır sıkıntılar yarattığı görülür.

Kriz yılları (1919-23)

Milliyetçi burjuvayla "siyasete bulaşmayan" Reich ordusu (Ordu idaresinin başı 1920-26: HANS VON SEECKT, 1866-1936), keza aşırı sağcılarla aşırı solcular (Ruhr havzasında, Orta Almanya'da, Hamburg'da komünistler asayişi bozar; Münih'te kurul cumhuriyetleri), cumhuriyeti benimsemezler. "Arkadan hançerlenme efsanesi"ne atıfta bulunan hayal kırıklığına uğramış aşırı sağcıların radikalliği, KURT EISNER'in (1867-1919), MATTHIAS ERZBERGER'in (S.388) ve Dışişleri Bak. WALTER RATHENAU'un (1867-1922) siyasi saikle öldürülmelerinde ve Kapp darbesi (1920) ile Küstrin -Kostrzyn-'de "Kara İmparatorluk Ordusu"nun darbesi (1923) gibi girişimlerde ifadesini bulur; Rathenau'un öldürülmesinden sonra cumhuriyetin korunmasına yönelik cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılır (1922).

Başta SPD ile Merkez olmak üzere ılımlı burjuva partileri cumhuriyeti savunurlar. Muhalif güçlerin sürekli saldırıları "Weimar Koalisyonu"nu zayıf düşürür: "Yükümlülükleri ifa politikası" izlenir (tazminat ödemeleri [Londra ültimatomunun kabullenilmesi, 1921], toprak kayıpları [Kuzey Schleswig oylamadan sonra Danimarka'ya düşer, Eupen'le Malmedy Belçika'ya verilir, 1920; Almanya-Polonya sınırı belirlenir 1921]).

1920 Millet meclisi seçimleri. "Weimar Koalisyonu" oy kaybeder. Şansölye **FEHRENBACH**, Merkez, DDP ve DVP ile hükümet kurar [1920-21].

1921-22 Şansölye JOSEF WIRTH (1879-1956), Merkez, SPD ve DDP ile birlikte yönetir.

1922 Paranın çöküşü başlar. - Şansölye WIRTH tazminat meselesi yüzünden iktidarı kaybeder.

1922-23 Şansölye WILHELM CUNO (1876-1933). Enflasyon zirveye ulaşır. İtilaf devletleri Almanya'nın yükümlülüklerini (S.413) yerine getirmesi yolunda baskı yaparlar.

1923 Fransız ve Belçika birlikleri Ruhr havzasına girerler ("üretken rehinciler" politikası); Litvanya Memel arazisini işgal eder. CUNO Ruhr'da pasif direniş çağrısında bulunur.

Ağustos-Kasım 1923 Şansölye Gustav Stresemann (1878-1929) idaresindeki "Büyük Koalisyon Kabinesi" pasif direnişi keser.

1923 Hamburg'da komünist huzursuzluklar (Ekim); Saksonya ve Thüringen'de KPD-SPD koalisyon hükümeti "Reich özel operasyonu"yla ortadan kaldırılır. Hitler darbesi (S.461) dağıtılır. Darbe, Bavyera ile Reich arasındaki gerilimlerin zirvesini oluşturur: Bavyera Genel Komiseri GUSTAV RITTER VON KAHR (1862-1934 [öldürülür]) Münih'teki milliyetçi güçleri destekler ve Şansölye STRESEMANN'a karşı tavır alır. **Ülkede olağanüstü hal ilan edilir** (Eylül 1923). NSDAP'nin yayın organı 'Völk. Beobachter' -Milli Gözlemci- şansölye ve ordu idaresi şefi aleyhinde bir makale yayımlar. KAHR gazeteyi yasaklamayı reddeder. Bavyera'yla Reich arasındaki anlaşmazlık, ancak HİTLER'in polis ve ordu tarafından bastırılan darbesinden sonra sona erer (KAHR istifa eder, 1924). - Ayrılıkçı "Ren Cumhuriyeti"nin ve "Otonom Pfalz Devleti"nin kurulması akamete uğrar.

Kasım 1923 Paranın istikrarı sağlanır. ABD doları bu arada banknot olarak 4,2 bilyon marka ulaşmıştır. Bir yetki yasası uyarınca HELFFERICH, HILFERDING, Maliye Bak. LUTHER ve Reich Para Komiseri **Hjalmar Schacht** (1877-1970) maliyeyi yeniden düzenlemeyi başarırlar.

Dış politikadaki başarılar:

1921 ABD ile barış antlaşması (S.423).

1922 Rapallo Antlaşması (S.443).

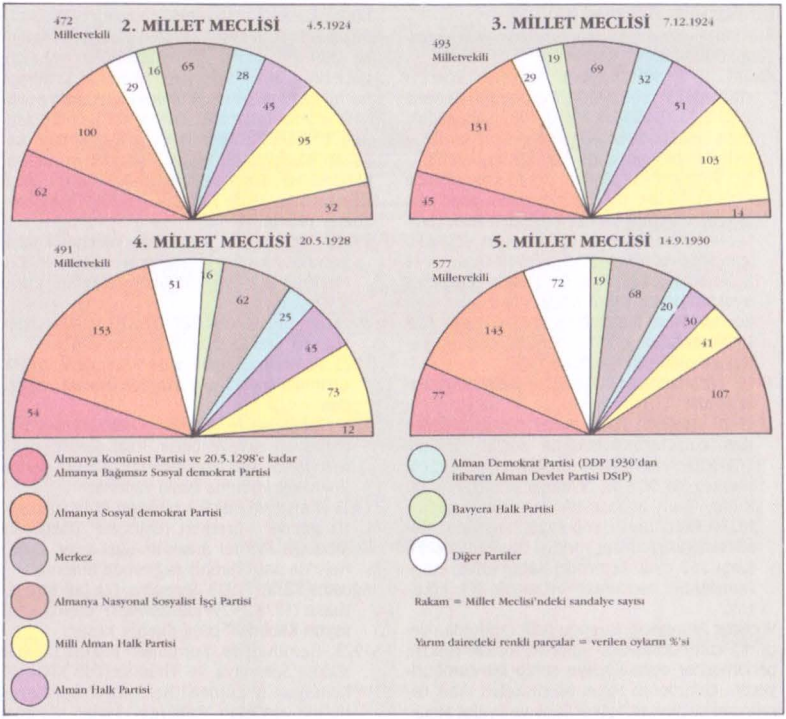

1924 - 1930 Millet Meclisi (Reichstag) Seçim Sonuçları

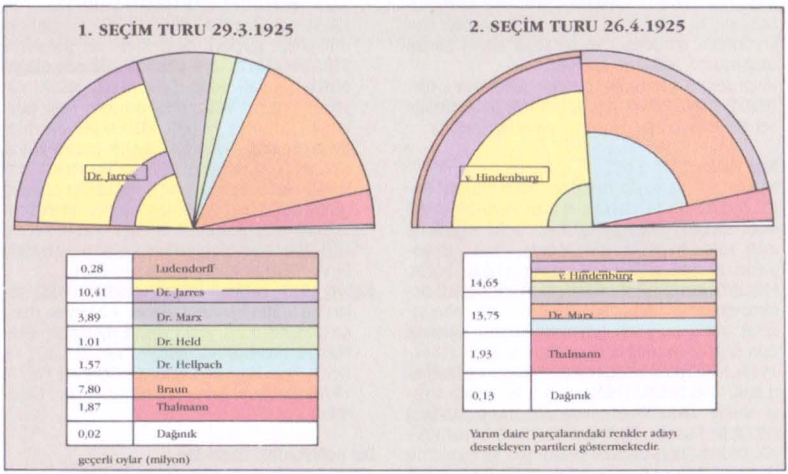

1925 Cumhurbaşkanlığı Seçimi

İç siyasi gelişme (1923-30)

Kasım 1923 STRESEMANN Kabinesi, SPD'nin güvensizlik oyu nedeniyle düşer (radikal solcu Saksonya ile radikal sağcı Bavyera'ya karşı farklı tavır alınmıştır).

1923-24 Merkez partili WILHELM MARX (1863-1946) yeni kabineyi kurar (Dışişleri Bak. STRESEMANN).

Mayıs 1924 Millet Meclisi seçimleri. 2. MARX Kabinesi kurulur. Dawes Planı'na ilişkin yasaların oylanmasından ve kabul edilmesinden sonra meclis lağvedilir (Ekim 1924). Karşıt görüşleri netleştirmek amacıyla

Aralık 1924 yeni millet meclisi seçimleri yapılır. Şansölye MARX istifa eder, yerine bağımsız

1925-26 HANS-LUTHER (1879-1962) geçer. Koalisyon, Merkez, BVP, DVP, DNVP'den oluşur (Dışişleri Bak. STRESEMANN).

28. 2. 1925 Friedrich Ebert ölür.

1925-34 devlet başkanı von Hindenburg (S.403, 2. turda seçilir).

Ocak-Mayıs 1926 DNVP'li bakanlar Locarno Antlaşmalarının imzalanması nedeniyle istifa ettikleri için 2. LUTHER Kabinesi (Dışişleri Bak. STRESEMANN) (DDP'li bakanlar yeniden hükümete girerler) kurulur. LUTHER,

Mayıs 1926 devlet başkanının bayrak kararnamesi (Yurtdışındaki konsoloslıklarda Reich bayrağının [siyah-kırmızı-altın sarısı] yanı sıra ticari bayrağın [siyah-beyaz-kırmızı] çekilmesi) nedeniyle iktidardan düşer.

Mayıs-Aralık 1926 3. MARX Kabinesi (Dışişleri Bak. STRESEMANN). Onun yönetiminde

Haziran 1926 prenslerin mallarına tazminat ödenmeksizin el konulmasına ilişkin referandum yapılır, çoğunluk sağlanmaz.

Ekim 1926 General VON SEECKT istifa eder (ardılı: General HEYE). - SPD milletvekili SCHEIDEMANN Reich ordusuyla Kızılordu arasındaki işbirliğini eleştirir. Hükümete güvensizlik oyu verilir.

1927-28 4. MARX Kabinesi (Dışişleri Bak. STRESEMANN). SPD'yle "gizli koalisyon"dan vazgeçilir, sağcılar baskın gelir.

Ocak 1928 Ordunun mali işlerinden ötürü Ordu Bakanı GESSLER (1875-1955) istifa eder (ardılı General GROENER, S.427). - Yönetimde birliğin sağlanması amacıyla eyaletler konferansı yapılır. "Reich reformu" federalcilerin çıkarlarından ötürü gerçekleşmez. - Meclis acil programlar çıkarır, ancak "A zırhlı kruvazörü"nün yapımı yüzünden çekişir; hükümet eğitim yasası nedeniyle düşer.

Mayıs 1928 millet meclisi seçimleri. SPD ile KPD vekilliklerin yüzde 42'sini elde ederler.

1928-30 Şansölye HERMANN MÜLLER, SPD (1876-1931) "Büyük Koalisyon" kabinesi kurar. STRESEMANN Dışişleri Bakanı olarak kalır.

Temmuz 1929 "Young Planı'na karşı" referandum için Reich komisyonu: DNVP Başkanı ALFRED HUGENBERG (1865-1951) HİTLER'le ittifak kurar. Referandum (Aralık 1929) başarısız kalır. - **Ekonomik kriz başlar;** Maliye Bakanı HILFERDING (1929) ve Reich Bankası Başkanı H. SCHACHT (1930) istifa ederler.

Mart 1930 Müller Hükümetinin işsizlik sigortası primleri meselesi yüzünden iktidardan düşmesi, parlamenter cumhuriyetin sonunu teşkil eder.

Cumhuriyetin kesintiye uğramasının nedenleri:

1. Mahkemelerin Weimar anayasası muhaliflerine karşı aldığı **tereddüt uyandıran kararlar** (radikal sağcılar kollanır).
2. **Burjuvanın sağa kayması:** 1925'te devlet başkanı olan HINDENBURG monarşistlerin temsilcisidir. HUGENBERG'in DNVP başkanı, ruhbandan KAAS'ın Merkez Partisi başkanı seçilmesi ve NSDAP'nin başarıları, sağa kayışın göstergeleri olup, bu eğilim "sisteme", yani Alman "sahtekârlık cumhuriyeti"ne karşı radikal ajitasyonla güçlendirilir. Sol, aksi yöndeki emarelerle aynı şekilde engelleme politikası hedefini güder.
3. Yurtdışından gelen sermaye ekonomiyi istikrara kavuşturmaz; ekonomik kriz çıkar.
4. Hükümet krizleri ve partilerin uzlaşmaya pek yanaşmamaları, parlamentarizmde sürekli krize yol açar.
5. Reich ordusu giderek daha fazla politikaya karışır.

Dış politika (1923-29)

Gustav Stresemann (S.427) dışişleri bakanı sıfatıyla siyasi hedefini, görüşme ve uzlaşma yoluyla Versailles Antlaşmasının yeniden gözden geçirilmesini sağlayarak Almanya'nın milli üstünlüğünün yeniden kazanılması olarak görür. **Alman-Fransız ilişkilerinde yumuşama** olur (Dawes Planı, Londra Konferansı, S.413). HERRIOT (S.425) **Ruhr havzasının tahliyesini** onaylar (1925). Fransa'nın güvenlik konusundaki güvence gereksinimleri,

1925 Locarno Antlaşmalarının imzalanmasıyla (S.413) karşılanır. STRESEMANN'a göre antlaşmaların yararı: "Ren'in iki yakasındaki yerleşim bölgelerinin korunması".

1926 Köln bölgesi boşaltılır. - STRESEMANN Almanya-Polonya sınırının gözden geçirilmesini sağlamaya çalışır ve bu nedenle

1926 Alman-Rus Dostluk Paktını imzalar (tarafsızlık paktı, S.443). - **Almanya Milletler Cemiyeti'ne** üye olur (Eylül).

1927 Müttefiklerarası askeri komisyon MICUM lağvedilir ve buna bağlı olarak **silahsızlanma denetimi son bulur.**

1928 Briand Kellogg Paktı (S.415). Tazminat meselesinde geçici çözüm,

1929-30 Lahey Konferanslarında sağlanır: Young Planı kabul edilir. - Rheinland'ın 2. bölgesi boşaltılır (Kasım 1929); itilaf devletleri birlikleri 30. 6. 1930 tarihine kadar bu bölgeden çekilirler. - Milletler Cemiyetinde yaptığı son konuşmada (9. 9. 1929) STRESEMANN, BRIAND'ın Avrupa'nın siyasi birleşmesine ilişkin planını destekler (ekonomik yönlere işaret eder).

Papalık makamları

1914-22 Papa XV. Benedictus barış sağlanması yolunda aracılık girişiminde bulunur (S.405).

1922-39 XI. Pius döneminde, günün kilise karşıtı hareketlerine karşı görüş bildirmesine rağmen,

1929 **İtalya ile Laterano Antlaşmaları** (4 milyar liret tutarında bir tazminata karşılık, papanın egemenliğine tabi "Città del Vaticano" - Vatikan Sitesi- tanınır) ve

1933 **Almanya ile konkordatum** imzalanır (S.475).

1931 Papalık genelgesi 'Quadrogesimo anno' ile sosyal meselelere ilişkin görüş bildirilir.

1939-58 **XII. Pius** İkinci Dünya Savaşında tarafsızlığını titizlikle korur.

İsviçre

1920 İsviçre'nin tarafsız statüsünü taahhüt eden **Londra Bildirgesinden** (Şubat) sonra Milletler Cemiyeti'ne üye olunur. Askeri yaptırımlara iştirak edilmez.

1937 Reto-Romanca (Romanş) 4. resmi dil olur.

Mayıs 1938 İsviçre'nin **mutlak tarafsızlığı** Milletler Cemiyeti tarafından tanınır.

Lüksemburg

Aralık 1918 meclis oylaması: 11'e karşı 29 oyla grandukalığın varlığını sürdürmesi kararlaştırılır: Liberallerle sosyalistlerin Belçika'ya ilhakı sağlama girişimleri boşa çıkar. Grandüşes CHARLOTTE yönetimi üstlenir.

1922 Belçika'yla gümrük birliği.

1925 Fransız işgal kuvvetleri çekilirler.

Belçika

1919 Ruanda ile Burundi (Alman Doğu Afrikası) elde edilir. - Versailles Antlaşması sonucunda tarafsızlıktan vazgeçilir.

1920 Fransa ile askeri konvansiyon (bu nedenle Ruhr havzasının işgaline katılım 1923). - Milletler Cemiyeti'nin kararıyla Eupen, Malmedy ve Moresnet Belçika'ya düşer.

İç politikanın tipik özelliği, 3 büyük partinin (Katolikler, sosyalistler, liberaller) kurduğu koalisyon hükümetleridir. Flaman meselesinde, resmi dil olarak Flander'le Wallon bölgesinin dillerinin eşitliği ilkesiyle yumuşama sağlanır (1931/32).

1934-51 **III. Leopold.**

1934-37 **van Zeeland'ın Milli Birlik kabinesi.** Zeeland döneminde LÉON DEGRELLE'in kralcıları seçimlerde zafer (1936) elde ederler.

1936 Fransa ile askeri ittifak feshedilir ve **tarafsızlığa dönülür.** Almanya, Fransa ve B. Britanya, Belçika'nın topraklarını ve dokunulmazlığını garanti ederler (1937).

Hollanda

1933-39 **H. Colijn kriz kabinesi** (ekonomik kriz, işsizlik). İş yerleri yaratmak, mali krizle başarılı mücadele, radikal siyasi hareketleri baskı altında tutmak, himayeci gümrük politikası uygulamak suretiyle istikrar sağlanır. Guldenin değeri düşürülmez.

Danimarka

Birinci Dünya Savaşı'nda ticari filonun % 21,7'si (0,33 milyon BRT) kaybedilir. 1. bölgedeki oylamadan sonra (1920, % 75 Danimarka lehine) **Kuzey Schleswig** Danimarka'ya düşer. İç politikayı

1920-42 sosyal demokratlar (TH. STAUNING) belirlerler. Almanya'nın

1939 saldırmazlık paktı önerisi kabul edilir (Norveç, İsveç ve Finlandiya tarafından reddedilir).

Norveç

İngiltere'ye olan sempatisine rağmen Norveç Birinci Dünya Savaşı'nda tarafsız kalır, ancak ticari gemilerinin % 49,3'ünü (1,24 milyon BRT) kaybeder. İşçi partisi içerisinde radikal unsurların Rusya'dan kaynaklanan (işçi ve asker kurulları oluşturulur) nüfuzu azalır. Ilımlı sosyalist partiyi

1935-45 işçi partisi izler (J. NYGAARDSVOLD).

1920 Spitzberg Adası Milletler Cemiyeti tarafından Norveç'e verilir.

1931 Grönland'ın doğu kıyısı işgal edilir, ancak Lahey Adalet Divanı Danimarka lehine karar verir (1933).

İsveç

ABD'nin savaşa girme çağrısına ve Fin hükümetinin Bolşeviklere karşı yardım talebine rağmen İsveç tarafsızlığını korur. H. BRANTING [1920, 1921-23, 1924-26] liderliğindeki sosyal demokratları, muhafazakâr ve liberal hükümetler izler.

1932 **Sosyal demokratlar** (P.A. HANSSON) dünya ekonomi kriziyle mücadele ederler ve sosyal reformlar yaparlar (1936'dan itibaren, "refah devleti").

İzlanda

1918 **İzlanda** Danimarka'yla şahsi birlik içinde **bağımsız** devlet **olarak tanınır.** Devlet anayasasına göre (1920) dış politika Danimarka tarafından yürütülmekle birlikte, ülke sürekli tarafsız kalır (ordu yoktur); yönetim parlamentonun (birinci ve ikinci meclisten oluşan Althing) elindedir.

Siyasi alanda **kuzey ülkelerinin işbirliği** azdır (ittifaksız tarafsızlık), buna rağmen Milletler Cemiyeti'nin başarısızlığından sonra bir yakınlaşma olur.

1930 **Oslo Paktı:** Norveç, İsveç, Danimarka, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg (1933 Finlandiya) arasında ekonomi birliği kurulması yolunda hazırlıklar.

Ocak 1932 Danimarka, Norveç ve İsveç dışişleri bakanları Kopenhag'da buluşur (Kuzeyli dışişleri bakanları konferansları yeniden canlandırılır).

Finlandiya

1917 Finlandiya'nın Rus federasyonu içerisinde özerkliği tanınır.

Aralık 1917 Finlandiya'nın devlet olarak bağımsızlığı ilan edilir.

Ocak-Mayıs 1918 Kurtuluş savaşı ve iç savaş: General **Baron Carl Gustav von Mannerheim** (1867-1951) komutasındaki "beyaz" birlikler, isyancı halk komitesinin "kızıl" birliklerine karşı savaşır.

Aralık 1918 General Mannerheim devlet başkanı olur.

1920 SSCB ile Dorpat (Tartu) Barış Antlaşması: 1914'teki sınırlar kabul edilir, Petsamo (Peçenga) bölgesi ilhak edilir, Doğu Kareli SSCB'ye verilir.

1921 Milletler Cemiyeti Finlandiya'nın Åland Adaları üzerindeki egemenliğini tanır, adalar tarafsız kılınır.

Sağ ve sol görüşlüler arasındaki **iç siyasi çekişmeler**, antikomünist bir halk hareketini (Lapua Hareketi) teşvik eder. Komünist Parti yasaklanır (1930). Koalisyon hükümetleri sosyal reformlar yapar; büyük toprak sahiplerinin (eski İsveçli üst tabaka) mallarını istimlâk eden tarım reformu (1922) da bunlar arasındadır. Eski naip

1931 Svinhufvud devlet başkanı olur, onu Şubat 1937'de KALLIO (Köylü Partisi) izler.

1932 SSCB ile saldırmazlık antlaşması imzalanır.

Estonya

Şubat 1918 bağımsızlık ilan edilir.

Kasım 1918 PÄTS hükümeti göreve başlar. Bolşeviklerin hücumları (1918/19) geri püskürtülür ve ülke LAIDONER kumandasında yeniden oluşturulan ordu tarafından özgürlüğe kavuşturulur.

1920 SSCB ile Dorpat Barış Antlaşması. - Yeni parlamenter anayasa çıkarılır (Ağustos 1920), itilaf devletleri ülkeyi tanırlar, Alman-Baltık soylularının hâkim konumunu ortadan kaldıran radikal tarım reformu yapılır, Bolşeviklerin darbe girişimleri boşa çıkarılır. **Sağcı Özgürlük Savaşçıları Hareketi**

1933 parlamentonun otoritesini kaldıran bir **başkanlık anayasasını** kabul ettirir; fakat **1934 en eski devlet adamı Päts'in darbesi** Özgürlük Savaşçıları Hareketini saf dışı bırakır; otoriter rejim başlar.

1937 parlamenter ve korporatif otoriter unsurlar içeren **3. anayasa**, yönlendirmeyle seçilen bir millet meclisi tarafından **kabul edilir**. - SSCB (1932) ve Almanya (1939) ile saldırmazlık antlaşmaları imzalanır.

Letonya

Kasım 1918 ULMANIS hükümeti ülkenin **bağımsızlığını ilan eder**; Letonya'nın milli çıkarları Almanların çıkarlarıyla çatışır (Almanların baskın olduğu Livonya kurulur). Bolşeviklerin ele geçirdiği Riga Alman gönüllü kıtalarının ve Baltıklı Alman ihtiyat taburlarının yardımıyla geri alınır.

ULMANIS Estonya ve Polonya'nın yardımıyla Lettgallen'i fethetmeyi başarır.

1922 Nihai anayasa kabul edilir. Baltıklı Alman üst tabaka saf dışı bırakılır. Köylü Birliği tarafından hükümet oluşturulduktan sonra:

1930 KVIESIS devlet başkanı olur.

Mayıs 1934 Başbakan Ulmanis darbe yapar, "Milli Birlik Kabinesi"yle otoriter yönetir: Meclis yeniden oluşturulur, fakat anayasa reformu yapılmaz.

1936 ULMANIS devlet başkanı olur. SSCB (1932) ve Almanya (1939) ile saldırmazlık antlaşmaları yapılır.

Litvanya

Aralık 1917 Alman İmparatorluğu ile ilişkili Litvanya devleti ilan edilir. VOLDEMARAS hükümeti kurulur (1918).

Kasım 1918 Litvanya cumhuriyet olur. Daugavpils'de (Dünaburg) Alman birliklerinin çekilmesinden sonra komünist bir karşı hükümet kurulur. Ancak, komünist tehlike Alman birliklerinin Mart 1919 taarruzu ve Polonya'nın Vilnius'a saldırısıyla bertaraf edilir (Nisan 1919), Vilnius Litvanya'ya düşer (Aralık 1919).

1920 SSCB ile Moskova Barış Antlaşması; SSCB, Vilnius'u Litvanya'ya geri verir.

1920 Polonya ile Suwalki antlaşması yapılır, ancak General ZELIGOVSKI ani bir darbe yapar ve Vilnius kaybedilir (1922).

1922 Toprak reformuyla Polonya'nın eski derebeylik tabakası saf dışı bırakılır.

1922 Anayasa (demokratik cumhuriyet).

1926 Rusya-Litvanya Tarafsızlık Antlaşması.

Aralık 1926 Askeri darbe. SMETONA devlet başkanı olur. Smetona'nın partisi Milliyetçiler (Tautininkai) 1939'a kadar parlamentoyu devre dışı bırakarak mutlakiyetle yönetir.

Mart 1939 Memel bölgesi Almanya'ya devredilir.

Baltık devletlerinin çöküşü, Alman-Sovyet Saldırmazlık Antlaşmasının (S.475) sonucudur. Yardımlaşma antlaşmalarında Estonya, Letonya ve Litvanya (1939) Kızılordu için üsler kurulmasını kabul etmeye zorlanırlar. Sovyet görevliler tarafından yönetilen kabine oluşumları ve yönlendirilmiş seçimler, Baltık devletlerinin, kendi "ricaları" üzerine, SSCB'ye

Ağustos 1940 14., 15. ve 16. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri olarak alınmalarına yol açar.

Memel Bölgesi

1920 Fransız valileriyle bir devlet şûrası kurulur.

1923 Litvanyalı gönüllü kıtalarının istilası. Büyükelçiler konferansı ilhakı tanır (1924).

1924 Memel'in statüsü: Litvanya'nın egemenliğine tabi otonomi.

Danzig Kent Cumhuriyeti

Halk oylamasına başvurulmaksızın Danzig Milletler Cemiyeti'nin kontrol ve denetimine tabi kent cumhuriyeti olur.

1933 NSDAP salt çoğunluğu elde eder.

Halklar 1914

Polonya 1916

Polonya Cumhuriyeti 1918-1939

Polonya'nın dördüncü taksimi 1939

Almanya işgali altında Polonya 1941/44

1945'ten itibaren Polonya Halk Cumhuriyeti

Polonya'nın yeniden kurulması

Ağustos 1914 Çar Polonyalılara otonomi vaat eder.

1916 İttifak devletleri **Polonya Krallığını ilan ederler** (S.401). **Jozef Pilsudski** (1867-1935) yeni oluşturulan devlet şûrasında yer alır, ancak şûradan ayrıldıktan (2. 7. 1917) sonra Magdeburg'da hapsedilir (Kasım 1918'e kadar).

Ağustos 1917 Paris'te milliyetçi demokrat ROMAN DMOWSKI (1864-1939) başkanlığında "Milli Polonya Komitesi" kurulur.

1917 Almanya'nın kontrolüne tabi Polonya hükümeti olarak **"Naiplik Konseyi"** görevlendirilir.

3. 11. 1918 Polonya Cumhuriyeti ilan edilir; naiplik konseyi ile başkanı PILSUDSKI istifa ederler.

İç siyasi gelişme (1919-37)

1. **Azınlıklar meselesi.** Milli azınlıklarla anlaşmazlıklar: 100 000 Litvanyalı, 1 milyon Alman, 1,5 milyon Beyaz Rutenyalı, 3 milyondan fazla Yahudi, 4 milyon Ukraynalı.
2. **Tarım meselesi.** Tarım reformu (28. 12. 1925) en başta büyük Alman çiftliklerini yok eder, Polonyalılarınkini kollar. Tarım meselesi çözülmeden kalır.
3. **Cumhuriyette kriz.** "Lejyonerler" (PILSUDSKI yandaşları) ile milliyetçi demokratlar arasındaki uyuşmazlıklar aşılır.

1919 Devlet Başkanı PILSUDSKI yönetiminde PADEREWSKI koalisyon hükümeti kurulur.

1921 Parlamenter anayasanın kabulünden ve

1922 milliyetçi demokratların seçimi kazanmalarından sonra PILSUDSKI istifa eder.

Seçildikten hemen sonra öldürülen Devlet Başkanı G. NARUTOWICZ'in yerine,

1922-26 devlet başkanı olarak STANISLAW WOYCIECHOWSKI (sosyalist) geçer.

Ekonomik ve mali kriz başlar.

Milli azınlıklarla mücadele edilir, partiler birbirleriyle çekişir.

Mayıs 1926 Pilsudski darbe yapar.

1926-39 **Devlet Başkanı Ignaz Moscicki** (1867-1946). PILSUDSKI, parlamentonun (sejm) otoritesini bütünüyle yıkmaksızın, "Lejyonerler", ordu ve memurlardan destek alarak, başbakan [1926-28 ve Ağustos-Kasım 1930], savaş bakanı ve genelkurmay başkanı sıfatlarıyla devleti yönetir.

1930 Sejm seçimlerinde hükümet bloku terörle galip gelir.

1935 Yeni otoriter anayasa ("güdümlü demokrasi"), parlamenter-demokratik sistemi kaldırır. Devlet başkanının yanında PILSUDSKI'nin ölümünden sonra General (sonraları mareşal) **Eduard Rydz-Smigly** (1886-1941) yer alır, 1936'da devletin cumhurbaşkanından sonra en önemli şahsiyeti ilan edilir. - PILSUDSKI'nin ölümü, "Albaylar rejimi"ni zayıf düşürür, rejime 1932'den beri albay **Josef Beck** de (1894-1944) dışişleri bakanı olarak dahildir.

1937 Albay KOC **"Milli Birlik Kampı"nı** kurar, amacı resmi ideolojiyi (antisemit, muhafazakâr) güçlendirmektir.

Polonya'nın dış politikası (1918-39)

Toprakları Kasım 1918'de Kongre Polonyası'nı ve Batı Galiçya'yı kapsayan Polonya,

1918 Doğu Galiçya'yı (Lwow alınır),

1919 (Prusya'ya ait Batı Prusya eyaletinin en büyük kısmı olan) "koridor" ile Poznan eyaletini (1918'den beri Polonya işgali altındadır) Versailles Antlaşmasıyla (S.411) ve

1920 Teschen (Cieszyn) sanayi bölgesinin bir kısmını elde eder. - PILSUDSKI'nin Polonya'nın liderliğinde bir Litvanya-Beyaz Rutenya-Ukrayna federasyonunu savunmasına ve milliyetçi demokratların "1772'deki sınırları" (S.284) talep etmelerine karşın, itilaf devletleri

1919 azınlık oranlarına uygun bir sınır çizgisi olan "Curzon hattı"nı belirlerler.

Nisan-Ekim 1920 Rusya-Polonya savaşı. PETLJURA liderliğindeki antikomünist Ukrayna hükümetiyle ittifak kurduktan sonra PILSUDSKI Kiev'e hücum eder. Kızılordu'nun karşı hücumu, güneyden gelen Polonya birlikleri tarafından Fransız general MAXIME WEYGAND'ın (1867-1965) yardımıyla Varşova önlerinde durdurulur ("Vistül mucizesi").

Fransa ve Romanya ile askeri ittifaklardan (1921) sonra

18. 3. 1921 Riga barış antlaşması yapılır: Polonya sınırı milli sınırın yaklaşık 250 km doğusundadır.

Ekim 1920 General ZALIGOWSKI önderliğindeki gönüllü kıtaları Vilnius'u işgal eder. Halk 1922'de Polonya lehine oy kullanır.

1921 Polonya yukarı Silezya sanayi bölgesinin değerli kısmını, oylama sonucuna (% 60 Almanya lehine) rağmen elde eder. Polonya'nın Almanya'ya karşı önleyici operasyon girişimlerinden (1932/33) sonra

1934 Almanya-Polonya Saldırmazlık Antlaşması imzalanır, bunu ekonomi ve kültür antlaşmaları izler.

1934 Sovyetlerle Polonya arasındaki 1932 tarihli saldırmazlık antlaşmasının süresi uzatılır. HİTLER'in neden olduğu krizlerden yararlanarak Polonya

Mart 1938 Litvanya'ya verdiği bir ültimatomla Vilnius sınırının tanınmasını sağlar.

Ekim 1938 Münih Antlaşmasından (S.475) sonra Olsa bölgesi ilhak edilir.

Mart 1939 Polonyalılar, Almanların Danzig'in Reich'a ilhakını, koridordan geçen, dokunulmazlığı olan kara ve demiryolu bağlantısı kurulmasını, ayrıca daha sıkı bir Almanya-Polonya işbirliğini öngören Ekim 1938, Ocak ve Şubat 1939 tarihli taleplerini reddederler. Buna karşın Britanya ile Fransa'nın Polonya'ya ilişkin garanti beyanları kabul edilir, Fransa ile askeri antlaşma, Britanya ile kredi sözleşmesi imzalanır.

Nisan 1939 HİTLER Almanya-Polonya dostluk antlaşmasını fesheder. - Bu suretle Polonya'nın, bağımsız güçlü devlet politikası izleme ve Rusya, Fransa ve Almanya arasında ustalıkla durumu idare etme girişimi kesintiye uğrar.

Ağustos 1939 Polonya-Britanya yardımlaşma antlaşması.

Avusturya Cumhuriyeti

Geçici millet meclisi,

1918 "Alman Avusturyası"nı cumhuriyet ve "Almanya Cumhuriyeti'nin ayrılmaz parçası" olarak ilan eder. Kurucu meclis seçimlerinde sosyal demokratların galip gelmesinden sonra (Şubat 1919) K. SEITZ [1919-20] devlet başkanı seçilir (1920-28: MICHAEL HAINISCH). **Karl** Renner (1870-1950) yönetiminde sosyal demokrat/Sosyal-Hıristiyan koalisyon kurulur.

1919 HABSBURGlar sınırdışı edilirler ve **St. Germain-en-Laye** Barış Antlaşması yapılır (S.411)

1920 yeni anayasa yürürlüğe girer: Doğrudan seçilen milli konseyin yanı sıra eyalet temsilciliği (eyaletler meclisi) vardır. Her ikisi federal meclisi oluşturur, bu meclis cumhurbaşkanını seçer. - Gıda temininde karşılaşılan zorluklar, eyaletlerin merkezkaç çabaları, antantın barış koşulları ve imparatorluğun dağılmasından sonra ortaya çıkan "ardıl devletler"in talepleri cumhuriyeti tehlikeye düşürür.

Burjuva partilerinin koalisyon hükümeti (1920-32)

1920 Sosyal Hıristiyanlar seçimleri kazanır. M. MAYR kabinesi kurulur [1921'e kadardır), Avusturya Milletler Cemiyeti'ne üye olur (1920). Tirol'de (% 98,8 Almanya lehine) ve Salzburg'da (% 99,3) yapılan, bağlanmaya ilişkin ilk oylamalardan sonra diğer yerlerde oylamalar engellenir. Fransa yardımları durdurmakla (gıda maddeleri sıkıntısı) tehdit eder.

1921 Ödenburg (Sopron) oylamadan sonra yeniden Macaristan'a düşer.

1922-24 ilahiyatçı Profesör Dr. **Ignaz Seipel** (1876-1932) şansölyeliği sırasında ekonomi ve maliyeyi ıslah eder ve istikrara kavuşturur.

1922 Milletler Cemiyeti'nin garantisiyle uluslararası krediler alınır: Avusturya barış denetim komisyonunun görevlendirilmesine göz yummak ve 20 yıl boyunca Reich'a bağlanmaktan vazgeçmek zorunda kalır. - Burjuva partileri (Sosyal Hıristiyanlar, Milli Büyük Alman, Ülke Birliği üyeleri) ile SPÖ (Avusturya Sosyal Demok. Par.) arasındaki **gerginlikler**, milislerin, sosyalist cumhuriyetçi savunma birliğinin, cephe savaşçılarının, yurt savunmasıyla özel savunma milislerinin müdahalesi nedeniyle, dıştan görülmese de bir iç savaşa dönüşür.

1927 Sosyalistler ayaklanır (adalet sarayı yakılır).

1928-38 Cumhurbaşkanı Prof. Wilhelm Miklas (1872-1956). Cumhurbaşkanlığı makamı anayasa reformuyla (1929) güçlendirilir (halk seçer).

1931 Almanya **ile gümrük birliği projesi** (SCHOBER, CURTIUS, S.475). Özellikle Fransız hükümetinden gelen baskılar üzerine Avusturya Bankası çöker. BURESCH [1931-32] hükümeti, ekonomik krizin (S.463) etkilerini ıslah programıyla gidermeye çalışır.

Milislerin yurtdışından (Fransa, Almanya v.d.) desteklenen mücadeleleri nedeniyle durum giderek bozulur.

Eylül 1931 Steiermark'ta yurt savunması milisinin darbesi kesintiye uğrar.

"Avusturya tipi faşist diktatörlük" (1932-38)

1932-34 Şansölye **Engelbert Dollfuss** (1892-1934 [öldürülür]), -Sosyal Hıristiyan Ülke Birliğinden ve Yurt Bloku'ndan destek alarak bir yıl boyunca muhalefete (SPÖ, Milli Büyük Alman Partisi) karşı demokratik yönetim uygular ve

1923 Lozan Antlaşmasını kabul ettirir: Milletler Cemiyeti kredisi Alman Reich'ına bağlanmaktan vazgeçilmesi koşuluyla 1952'ye kadar uzatılır.

Mart 1933 Otoriter bir rejim kurulur.

Parlamenter anayasa kaldırılır, yönetim 1917 tarihli "Savaş Ekonomisi Yetki Yasası" yardımıyla yürütülür.

İç politikada nasyonal sosyalistlerle sosyal demokratlara karşı iki cepheli savaşa DOLLFUSS, **Nasyonal Sosyalist Partiyi** ve -Viyana ile diğer kentlerdeki sokak çatışmalarından sonra-

1934 sosyal demokratları ve diğer bütün **partileri yasaklayarak** son verir.

Yalnızca, 1933'te kurulmuş bir birleşme hareketi olan **"Vatan Cephesi"**ne izin verilir. - Korporatif bir anayasa kabul edilir.

Nasyonal sosyalistler darbe yapar (25. 7.). DOLLFUSS öldürülür. Italyan birlikleri Brenner'e yığılınca, Reich darbeyle ilgisi olmadığını açıklar.

1934-38 Şansölye Kurt Schuschnigg (1897-1977), rejimi pekiştirmeyi başaramaz.

1936 Alman İmparatorluğuyla antlaşma (HITLER'le uzlaşma). Habsburgların restorasyon girişimleri HITLER'in ve Küçük Antant'ın direnişiyle karşılaşır.

1938 SCHUSCHNIGG Berchtesgaden'de HITLER'i ziyaret eder (12. 2.): Nasyonal sosyalistlere genel af çıkarılır ve ARTHUR SEYSS-INQUART (1892-1946 [idam edilir]) içişleri bakanı olarak kabineye alınır. SCHUSCHNIGG'in 13.3. tarihinde yapılacağını 9'unda açıkladığı halk oylaması, Almanya'nın **ültimatomu** (11. 3.) nedeniyle kesintiye uğrar. SCHUSCHNIGG istifa eder. Nasyonal sosyalist SEYSS-INQUART hükümeti kurulur ve Alman birlikleri Avusturya'ya girerler. **Avusturya Alman Reich'ına bağlanır** (13. 3.).

Dış politika

Faşist Italya'nın iç politikaya nüfuzu, dostluk antlaşmasıyla (1930) başlar ve

1934 "Roma Protokolleri"nin (S.443) imzalanmasıyla artar. Almanya ile gümrük birliğinin akamete uğramasından sonra Fransa (TARDIEU) Avusturya'yı, Fransa'nın liderliğinde yeni bir ekonomik ve siyasi düzene kavuşturulan Tuna bölgesine dahil etmeye çalışır, ancak Avusturya bunu reddeder. SCHUSCHNIGG'in Avusturya'yı Italya'ya bağlama girişimi, Roma-Berlin yakınlaşması nedeniyle gerçekleşemez. Schuschnigg bu nedenle "Almanya'nın yolundan" gitmek zorunda kalır, bu yol da Avusturya'nın ilhak edilmesine götürür.

Macaristan

1918 **Cumhuriyet ilan edilir** (16. 11.). [30. 10.'dan beri] başbakan Kont MICHAEL KÁROLYI (1875-1955) cumhurbaşkanı olur (1919); ateşkes koşullarını (Hırvatistan'ın, Transilvanya'nın, Banat'ın ve Slovakya'nın devredilmesi) protesto ettiği için istifa eder.

1919 **Béla Kun** (1885-1938 civarı [muhtemelen SSCB'de öldürüldü]) liderliğinde sosyalistlerin ve komünistlerin kurul hükümeti. Macar "Kızılordusu" Slovakya'nın bazı kısımlarını işgal eder; Romenlerin karşı saldırısından sonra dağılır.

Başbakan PÁL TELEKI VON SZÉK [1920-21, 1939-41], Amiral **Nikolaus Horthy'yi** (1868-1957) Macar ordusu başkomutanlığına atar. BÉLA KUN kaçar (1. 8.), Budapeşte Romanya tarafından işgal edilir (Ağustos-Kasım).

1920-44 Naip Nikolaus Horthy.

1920 Macaristan "münhal tahtı" olan monarşi ilan edilir.

1920 **Trianon Barış Antlaşmasıyla** (4. 6.) Macaristan topraklarının % 67,8'ini, nüfusunun % 59'unu kaybeder. Devlet sınırlarının milli sınırların gerisine itilmesiyle küçük bir Macar devleti olur. İmparator I. KARL'ın Macar kralı olarak ülkeye dönme yolundaki iki girişimi (1921) Küçük Antant'ın baskısı nedeniyle akamete uğrar.

İç politika: Feodal hâkimiyet düzeninin korunması, tarım reformunun yetersizliği, Yahudilere baskı uygulanması (1938 kısıtlayıcı yasalar: Ekonomik yaşamda engellemeler) ve radikal milli grupların büyümesi nedenleriyle devlet zorluklarla karşılaşır; aralarında Binbaşı FÉRENC SZÁLASI (1897-1946 [idam]) liderliğindeki "Ok-Haç" hareketinin de bulunduğu radikal gruplar birleşerek Macaristan Nasyonal Sosyalist Partisi'ni oluşturur (Ekim 1937). Tazminat borçlarıyla dünya ekonomik krizi (S.463) Macaristan'da mali krize yol açar (1931).

Dış politika (ittifaklar, S.443): Gözden geçirme talepleri İtalya tarafından (1927'den itibaren) desteklenir. Macarlar Fransa'nın planlarını (Tuna bölgesinin birleştirilmesi) reddederler. Almanya ile

1932-36 aşırı sağcı ve antisemit **Başbakan Gyula Gömbös** (1886-1936) döneminde gerçekleşen yakınlaşmadan sonra Macar-Fransız ilişkileri kötüleşir (Avusturya ile işbirliği yapılır).

1938 Bled Antlaşmasıyla Macaristan Küçük Antant'a karşı şiddet kullanmaktan vazgeçer. HORTHY'yle Başbakan BÉLA VON IMRÉDY'nin [1938-39] Berlin ziyareti (Ağustos 1938) Alman-Macar dostluğunu pekiştirir.

1938 Birinci Viyana Hakem Kararı (2. 11.): Macaristan Münih Antlaşması (aşağ. bkz.) uyarınca Slovak bölgelerini (aralarında Neuhäusl (Tachau), Lewenz (Léva), Kaschau (Kosice) kentleri) alır.

1939 Karpatlaraltı Ukraynası işgal edilir.

Çekoslovakya

Amerikalı Çeklerle Amerikalı Slovaklar arasındaki Pittsburgh Antlaşmasından (1918) (Slovakya'ya özerklik garanti edilir) sonra,

1918 Paris'te bir hükümet oluşturulur: Tomas Garrigue Masaryk (1850-1937) devlet başkanı, **Eduard Benes** (1884-1948) dışişleri bakanı [1921-22 başbakan, 1935-38, 1945-48 devlet başkanı]) olur. - Milli Komite Prag'da cumhuriyeti ilan eder (Ekim), KAREL KRAMÁRS [1918-19 başbakan] hükümetini ve MASARYK'in devlet başkanlığını [1918-35] onaylar. Yeni devlet (uzunluğu 930 km) siyasi açıdan ve mezhep itibariyle heterojen bir oluşumdur; nüfusu Çek ulusundan (% 46), Slovaklardan (% 13), Almanlardan (% 28), Macarlardan (% 8) ve Ukraynalılardan (% 3) oluşur. Almanlar "Alman Avusturyası"na bağlanmayı başaramazlar (İtilaf devletleri halk oylamasını reddederler; Çek birlikleri bölgeye girer [Kasım/Aralık 1918]).

1920 **Anayasa**, seçilmiş parlamento değil, genişletilmiş Milli Komite tarafından **kabul edilir.**

İç politika: Çeklerden oluşan memur tabakasına dayanan yeni devlet (1939'a kadar) parlamenter demokrasidir. **Milli azınlıklar**, özellikle, büyük çiftlikleri istimlâk eden toprak reformu yasasıyla (1919) entegre edilir. - **Roma'dan bağımsız Çekoslovak kilisesinin kurulması** (1920) ve Hus Günü'nün resmi bayram ilan edilmesi (1925), (1927'ye kadar) Vatikan'la anlaşmazlığa yol açar. - Vaat edilen otonomiyi talep eden **Slovaklar** (Slovak lider Prof. VOJTECH TUKA, 1880-1946, 15 yıl ağır hapis cezasına çarptırılır, 1929) ve (özellikle 1933'den sonra) **Südet Almanları** ile mücadele edilir. "Südet Almanları Yurtseverler Cephesi"nin (1935'den itibaren "Südet Almanları Partisi") lideri KONRAD HENLEIN (1898-1945 [intihar]) geri planda HITLER'le **"Karlsbad Programı"**nı hazırlar (1938): Haklarda eşitlik, otonomi ve 1918'den beri uğranılan mağduriyetin tazmin edilmesi.

1938 **Münih Antlaşması** (29. 9.): Südet bölgesi Almanya'ya bağlanır. Slovakya ile Karpatlaraltı Ukraynası özerk olur. Fransız müttefikin başarısızlığı ile Küçük Antant'ın (S.443) zayıflığı Devlet Başkanı BENES'in istifasına yol açar. Ardılı

1938-45 EMİL HÁCHA (1872-1945) döneminde **Bohemya ve Moravya himaye bölgesi** kurulur (1939).

EDUARD BENES idaresinde (1935'e kadar dışişleri bakanıdır) **dış politika** Fransa yanlısıdır. En başta Macaristan'a (HABSBURGLAR'ın restorasyonu, gözden geçirme talepleri), ayrıca Almanya'ya (ilhak planları) ve Polonya'ya (S.433) karşıdır. (İttifaklar bkz. S.443).

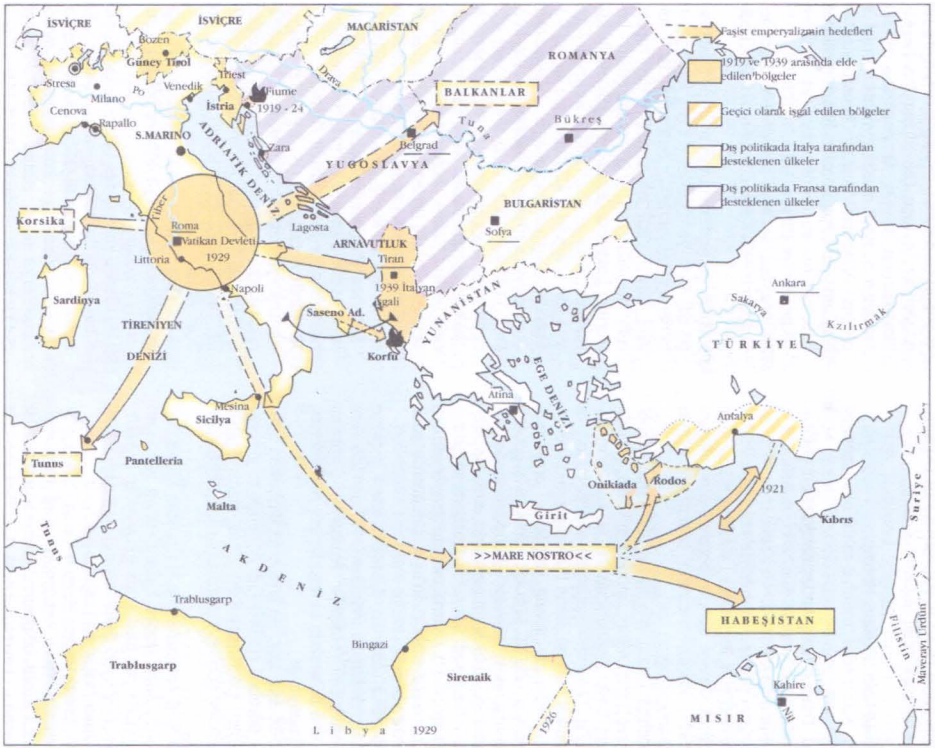

Faşist Emperyalizm 1922 - 1939

1935/36 Habeşistan Seferi

İtalya'nın Doğu Afrika'daki mülkleri

Demokratik hükümetin karşılaştığı kriz (1919-22)

Barış konferansının sonucunun (S.411) yarattığı hayal kırıklığı milleti ılımlı ve milliyetçi olmak üzere iki kanada böler. **Cephe savaşçılarının ve gazilerin,** şiddeti yücelten, yurtsuzluk ve milli hınç duygularının hâkim olduğu **birlikleri** ile,

1919 **Benito Mussolini**'nin (S.460) liderliğinde toplanan ilk **"Fasci di combattimento"** hareketi (Squadri) siyasi **etkinliğe başlarlar.**

1919 **Gabriele D'Annunzio** (S.397) Fiume'ye (Rijeka) ani bir darbe yapar. - Ekonomik kriz ve enflasyon karşısında NITTI [Haziran 1919-Haziran 1920] ve GIOLITTI [Haziran 1920-Haziran 1921] hükümetleri başarısızlığa uğrarlar.

1920 Sosyalistler Milano ve Torino'da grev yaparlar. Acz içindeki devlet organlarında mevkileri ele geçiren **faşistler** terör uygulayarak sosyalistlerle mücadele ederler.

1920 Yugoslavya ile Rapollo Antlaşması: Fiume kent cumhuriyeti olur.

1921 Partito Nazionale Fascista (PNF) kurulur: Devrimci hareket parti haline gelir. Güçsüz BONOMI [1921-22] ve FACTA [Şubat-Ekim 1922] hükümetleri sırasında faşistler "doğrudan eylem"e geçerler:

Yukarı İtalya'da taşra bürokrasisi devre dışı bırakılır, tehditler, şiddet uygulamaları. Sanayi ve ordu faşizme sempatı duyarlar.

Devrim ilan edilir ve dört adamdan oluşan komite (Quadruumvirat) oluşturulur: ITALO BALBO (1896-1940), EMILIO DE BONO, CESARE DE VECCHI ve MICHELE BIANCHI.

28. 10. 1922 "Roma'ya yürüyüş": - Kral kabineyi kurma görevini MUSSOLINI'ye verir; kabine faşistlerden ve diğer partilerin aynı doğrultuda düşünen üyelerinden oluşur.

Faşizmin pekiştirilmesi (1922-26)

Kasım 1922 Parlamento sınırsız yetkiler verir (1924'e kadardır).

1923 Squadri ve Fasci'den, **Milizia Volontaria per la Sicurezza Nationale (parti milisi)** oluşturulur, krala sadakat yemini yoktur: Şiddet kurumlaştırılır. - Milliyetçileri kollayan (sandalyelerin 2/3'si) yeni seçim yasası sayesinde

1924 faşistler seçimi kazanır (yüzde 65). - Sosyalist milletvekili GIACOMO MATTEOTTI'nin (doğ. 1885) "şiddetin egemenliği" konusunda parlamentoda yaptığı konuşmadan (30. 5.) sonra öldürülmesi üzerine, muhalif milletvekilleri simgesel olarak "Aventin tepesine" çıkarlar (15. 6.).

1925/26 Diktatörlüğü tamamlamaya yönelik önlemler: "antifaşist komplo"ya, masonlara ve göçmenlere karşı mücadele; tutuklamalar, sürgünler, memuriyet kadrolarının "temizlenmesi", muhalif partilerin lağvedilmesi ve yenilerinin kurulmasının yasaklanması (Kasım 1926).

Faşist devlet (1926-38)

1. Kralın (Capo dello stato) yanında, hükümet başkanı (Capo del governo) olarak "Duce del Fascismo" yer alır ve "Hükümet Başkanının Yetkileri ve Ayrıcalıkları"na dair yasa (1925) ile "Yürütme Erkinin Hukuki Norm Çıkarma Yetkileri"ne ilişkin yasa sayesinde krala tabi olmaktan çok onunla beraberdir: Hükümet başkanı **yönetimde sınırsız otoriteye** sahiptir (S.460).
2. Kolektif iş ilişkilerine (grev ve lokavt) dair olup, faşist yönetilen kartellerin temelini oluşturan yasayla (1926), kartelci-korporatif sistem (iş ve mesleklerde hiyerarşi [Gerarchia]) genişletilir.

1927 "Charta del Lavoro": Karteller, devletin çıkarını gözeterek üretimi planlayan korporasyonlar (S.460) bünyesinde toplanır.

1928 Yeni seçim yasası: Çeşitli kurumlarca önerilen 400 delegenin listesi hazırlanır, **"Büyük Faşist Konsey"** (Gran Consiglio) seçer.

1930 Korporasyon Milli Konseyinin (1929'dan beri vardır) yeniden yapılandırılmasına ilişkin yasa.

1934 Korporasyonların oluşturulmasına ve görevlerine ilişkin yasa çıkarılır, 1. millet meclisi toplanır.

1938 "Fasci ve Korporasyonlar" meclisi kurulur: Meclis, Duçe ile Büyük Faşist Konsey üyelerinden, Faşist Parti Milli Konseyinin 150 üyesinden, Milli Konseyin 500 üyesinden ve 22 korporasyonun müşavirlerinden oluşur.

Faşist emperyalizm (1923-39)

MUSSOLINI'nin amacı, Adriya'da üstünlüğü, Akdeniz bölgesinde hegemonyayı sağlamak ve Afrika'daki İtalyan sömürgelerini genişletmektir.

1923 Lozan Barış Antlaşmasıyla (S.445) İtalya Onikiada'yı alır. Korfu'nun işgalinden (1923) sonra Fiume'nin devredilmesine (1924) rağmen Yugoslavya ile uzlaşma sağlanamaz. - (Antlaşmalar bkz. S.443).

1929 Laterano Antlaşmaları (S.430).

1934 "Roma Protokolleri" (S.443). - Tuna bölgesindeki Büyük Almanya'ya yönelik revizyonculuk, MUSSOLINI'yi, HITLER'le Venedik'teki ilk buluşmasından (1934), Viyana'daki temmuz darbesinden ve LAVAL hükümetinin ödün vermesinden sonra

1935 Almanya'ya karşı "Stresa Cephesi"ne götürür.

Ekim 1935 İtalya Habeşistan'ı istila eder: Mareşal DE BONO'nun, sonraları BADOGLIO'nun (S.489) komutasındaki 2 İtalyan ordusu Somali ve Eritre'den hareketle ülkeye girer.

1936 Habeşistan ilhak edilir. VICTOR EMANUEL "Etiyopya İmparatoru" olur. - Almanya'nın ekonomiye ve propagandaya yardımı ve

1936-39 İspanya iç savaşında (S.439) izledikleri ortak politika, **"Berlin-Roma Mihveri"**ni (S.475) hazırlar.

1939 Arnavutluk işgal edilir (S.441).

1939 Almanya ile ittifak antlaşması yapılır (S.475).

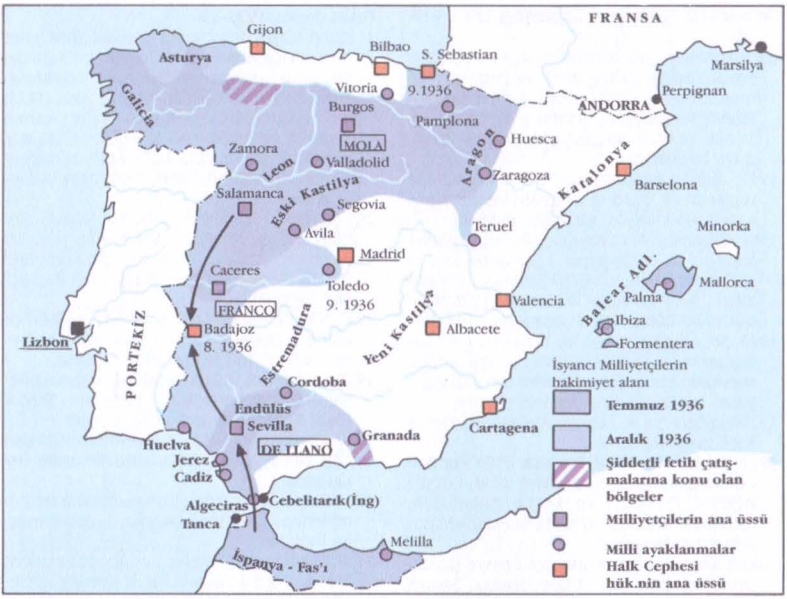

Milli İsyan ("Alzamiento nacional") 1936

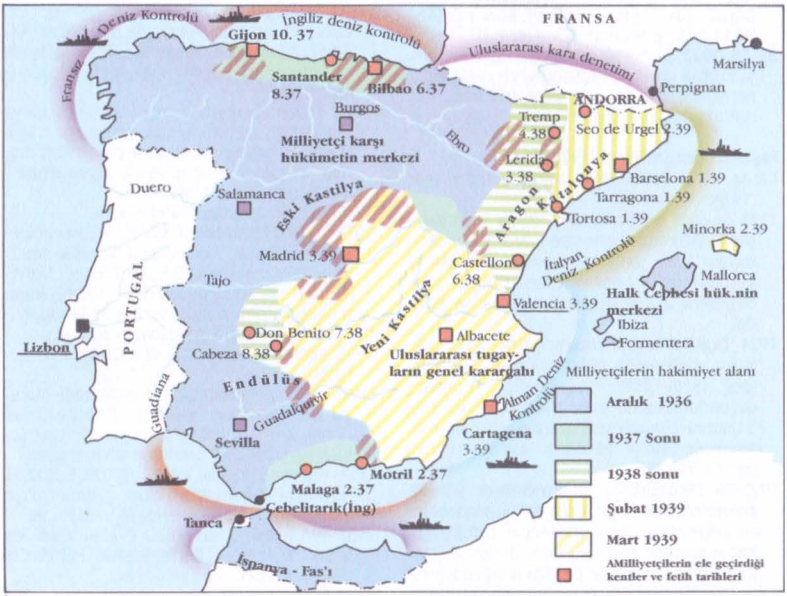

İspanya iç savaşı 1936-1939

İspanya

Birinci Dünya Savaşı sırasında, tarafsızlığından ötürü İspanya'nın ekonomisi kalkınır.

Buna rağmen devlette sürekli kriz yaşanır: Meşruti monarşi zayıftır, hükümet sürekli değişir (1917-23: 13 kabine), Katalonya'nın (Barselona) otonomi çabaları, muhafazakâr, feodal özellikli üst tabaka (kilise ve ordu tarafından desteklenen büyük toprak sahipleri) ile radikalleşmiş bir işçi sınıfı arasındaki gerginlikler, Fas'ta ABDÜLKERİM (1880-1962) liderliğindeki Rif Kabilelerinin ayaklanması.

1923 Barselona Başkumandanı **Miguel Primo de Rivera** (1870-1930), askeri darbe yapar, kral XIII. ALFONS'un (S.363) onayıyla askeri yönetim (8 general, 1 amiral) oluşturur, 1876 anayasasını fesheder ve siyasi eğilimi olmayan alan bakanları görevlendirir.

1925 Askeri hükümet, Başbakan PRIMO DE RIVERA idaresinde sivil bir kabineye dönüştürülür: Yönetim düzenlenir (memur sayısı azaltılır), tarım reformu girişiminde bulunulur (1929), sosyal reform politikası izlenir, resmi yapı projeleriyle (kara ve demiryolları, sulama tesisleri) ekonomi düzeltilir ve Fransa ile antlaşma yapıldıktan (1925) sonra Fas savaşına son verilir (1926). Tarafsız kılınan (Tanca Antlaşması, 1924) Tanca'nın ilhakı sağlanamaz. Gerici kültür politikasından ötürü aydınlar, ayrıcalıklarının kısıtlanması nedeniyle soylular, sosyal reformlar yüzünden iş dünyası ve ordu reformundan ötürü subaylar diktatörlüğe karşı mesafeli tavır alırlar.

1930 **Primo de Rivera istifa** eder, Paris'te sürgünde ölür (16. 3. 1930).

1931 **Yerel seçimler**: Cumhuriyetçiler galip gelir: XIII. ALFONS taht üzerindeki haklarından feragat etmeksizin ülkeyi terk eder.

Liberal burjuvalarla sosyalist işçilerin (Katalonya, Bask Ülkesi, Asturias) desteklediği **İkinci Cumhuriyet**, kurucu meclis seçimlerinden sonra liberal, ilerici bir anayasa çıkarır (Aralık 1931): Temsili demokrasi, laiklik; üniter devlet, bununla beraber Katalonya (1931) ve Bask Ülkesine (1936) bölgesel otonomi.

Aşağıdaki unsurlar cumhuriyetçi partilerin koalisyonunu tehdit eder:

"İspanya'nın Lenin'i" FRANCISCO LARGO CABALLERO (1869-1946) liderliğindeki radikal sosyalistler, anarşik kartelciler ve -kiliseye karşı izlenen radikal tutumun (1933 kilise karşıtı yasalar: Medeni nikâh, kilise mallarının millileştirilmesi) sonucunda-

cumhuriyete karşı birleşen bütün muhafazakâr güçler (Confederación Espanola de Derechas Autónomas = CEDA, 1932'de GİL ROBLES tarafından kurulur).

1933 **Sağcıların zaferi**. 1936'ya kadar sık sık kabine krizleri, asayişi bozan şiddetli olaylar yaşanır, bunlar parlamentonun lağvedilmesine yol açar.

1936 **Halk Cephesinin zaferi** (cumhuriyetçiler, sosyalistler, komünistler, kartelciler). MANUEL AZANA (1880-1940) devlet başkanı olur. İç savaş benzeri durumlar hâkimdir. - Monarşist milletvekili CALVO SOTELO'nun öldürülmesinden (13. 7.) sonra

1936-39 **İspanya iç savaşı** başlar.

Temmuz 1936 Monarşistlerin, Katoliklerin ve diktatörün oğlu JOSÉ ANTONIO PRIMO DE RIVERA (1903-36) tarafından 1933'te kurulan faşist Falanj'ın desteklediği generaller JONJURJO, GODED, **Francisco Franco** (1892-1975), MOLA, QUEIPO DE LLANO ayaklanırlar. Almanya ("Legion Condor"), İtalya ve Portekiz isyancılara askeri destek sağlar. Cumhuriyetçi hükümet (Eylül 1936 LARGO CABALLERO'nun Halk Cephesi hükümeti, Mayıs 1937 JUAN NEGRIN kabinesi) Fransa'dan, SSCB'den ve uluslararası gönüllü tugaylarından (60 000 kişi) yardım alır.

Temmuz 1936 **En yüksek askeri kumanda merkezi** (Junta de Defensa Nacional) kurulur,

Eylül 1936 **General Franco'yu İspanya devletinin hükümet başkanı** ve birliklerin başkomutanı olarak atar.

1937 Falange Española ile gelenekçiler birleşerek **"Caudillo" Franco** başkanlığında Falange Española Tradicionalista'yı oluşturur. - FRANCO hükümeti Almanya, İtalya (1936), Fransa, İngiltere ve ABD (1939) tarafından tanınır.

Antikomintern Antlaşmasına katılmasına (Nisan 1939) rağmen İspanya İkinci Dünya Savaşı'nda tarafsız kalır.

Portekiz

Monarşinin kaldırılmasından (1910) sonra demokratik parlamenter sistemin radikal biçimde uygulanması nedeniyle sağlam bir hükümet otoritesi oluşamaz. 1911-1926 arasında 8 devlet başkanıyla 44 hükümet görev yapar, 20 devrim ve darbe yapılır.

1926 **General Gomes da Costa'nın ayaklanması** (Mayıs): Belli bir dünya görüşü içeren bir programı olmayan "milli devrim" yapılır. Parlamento lağvedilir, anayasa feshedilir.

1928 **General Carmona** devlet başkanı **seçilir**. Yeni hükümetin maliye bakanı **Prof. Antonio de Oliveira Salazar** (1889-1970) olur. SALAZAR bozuk maliyeyi dış yardım almadan çok katı önlemlerle düzeltir.

1932 **Salazar başbakan** olur.

1933 **Yeni anayasa** halk oylamasıyla onaylanır. **"Yeni devlet"** (Estado Novo) faşist örneğe uygun bir zümre devletidir.

İngiltere ile dostluk ilişkileri, İspanya ile sıkı bağları ("İber Bloku") olan Portekiz İkinci Dünya Savaşı sırasında tarafsız kalır.

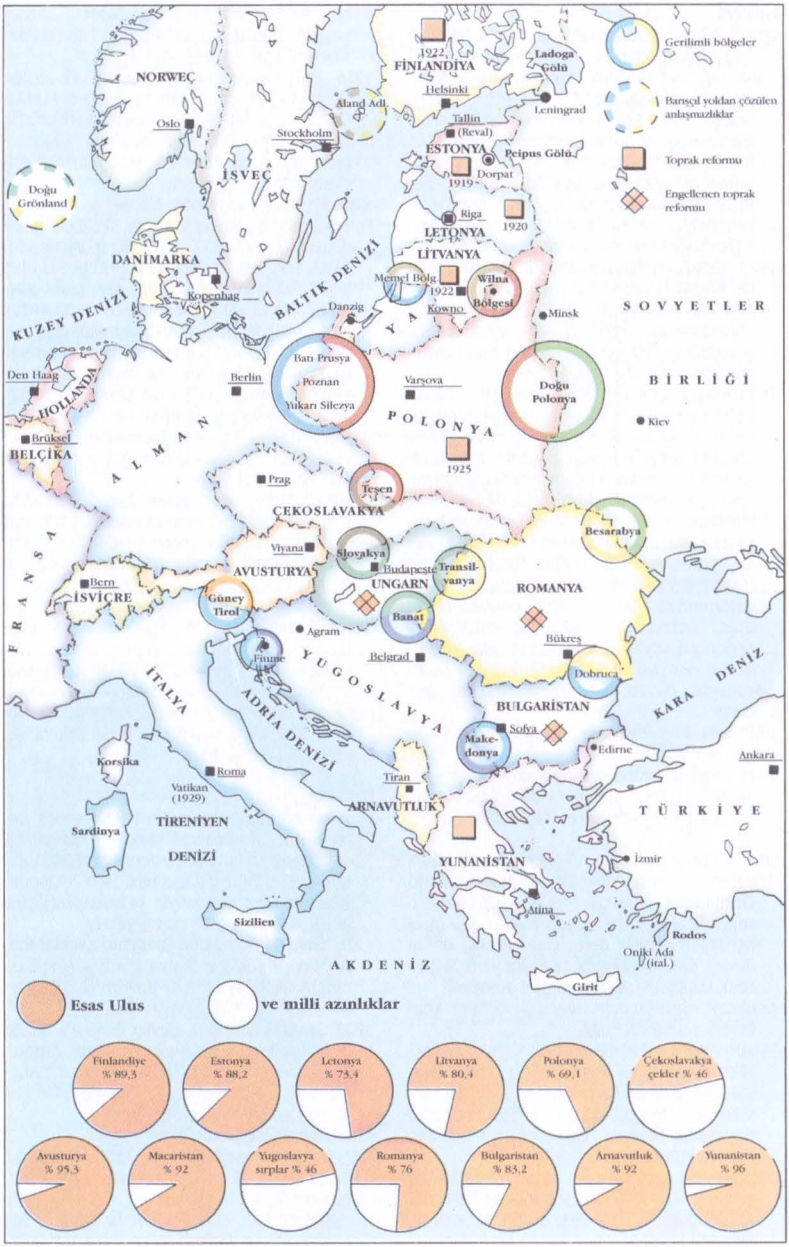

Çalkantılı Doğu Avrupa

Romanya

Macaristan'ın "Kızılordu"suyla savaş çerçevesinde Bukovina, Transilvanya, Besarabya (1918) ile Banat'ın üçte ikisini (1919), Satu Mare'yi, Oredea'yı ve Arad'ı elde eden Romanya, topraklarını ve nüfusunu iki katına çıkarmakla birlikte, ulus devletten çok uluslu devlete dönüşür ve SSCB, Macaristan ve Bulgaristan'ı karşısına alır.

İç politikayı, liberallerin lideri ve Büyük Romanya'nın yaratıcısı IONEL BRATIANU (1864-1927) belirler.

1928 Milli Köylü Partisi (Milli Zaranistler) lideri **Iuliu Maniu** (1873-1951) iç siyasi çekişmelerden sonra başbakan olur. Serbest seçimler yapılmakla beraber köylüler tatmin olmaz. - Dönüşünden sonra

1930-40 **II. Carol Romanya Kralı olarak** liberallerin desteğiyle kişisel yönetimine başlar: MANIU saf dışı bırakılır, sağcı antisemit gruplarla (CORNELIU CODREANU, 1899-1938 [öldürülür] liderliğindeki "Demir Muhafız"; "Hıristiyan Milli Partisi") mücadele edilir.

"Demir Muhafız"ın 1937 seçimlerinde büyümesine rağmen

1938 **Patrik Miron Cristea** (1868-1939) **kabinesi kurulur** ("Milli Birlik"): Anayasanın feshi, bütün partilerin kapatılması, "Devlette Asayişin Korunması"na ilişkin yasanın çıkarılması ve CODREANU'nun hapis cezasına çarptırılması **kralın diktatörlüğünü** tamamlar.

Dış politika, SSCB'ye ve Bulgaristan'a karşı olunması nedeniyle batıya yönelmekle (ittifaklar, S.443) birlikte, milliyetçilerin artan baskısı karşısında Dışişleri Bakanı TITULESCU 1936'da istifa etmek zorunda kalır.

1939 Almanya ile ticaret antlaşması (S.475).

Yugoslavya

Güney Slav devletini hazırlama politikasını birbirine zıt iki hedef zorlaştırır: **Büyük Sırbistan'ın kurulması** (PASIC) ve **Güney Slav Federasyonunun yaratılması** (TRUMBIC). Karşıtlıklar

1917 Korfu bildirgesiyle aşılır: Kendi kaderini tayin ilkelerine göre bir krallık kurulması kararlaştırılır.

1918 Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı kurulur.

1921 "Vidovdan" (Aziz Vitus Günü) Anayasası çıkarılır: Üniter devlette azınlıklara otonomi tanınmaz. İç siyasi krizler (Sırplarla Hırvatlar arasındaki uyuşmazlık, STEFAN RADIC'in [doğ. 1871] öldürülmesi ve Agram'da ayrılıkçı bir Hırvat eyalet meclisinin açılması [Ağustos 1928]) nedeniyle Kral ALEXANDER (1921-34, öldürülür)

1929 **kral diktatörlüğünü** ilan eder: Anayasa feshedilir, partiler kapatılır, parlamento (Skupstina) lağvedilir. Yeni **"Yugoslavya"**, tarihi ve etnoğrafik bütünlükler dikkate alınmaksızın 9 banovinaya ayrılır.

1931 Diktatörlük kaldırılır. İki meclis sistemi ve resmi parlamento seçimleri (hükümetin aday listesi) içeren yeni anayasa çıkarılır. Hırvat köylüler (Ustaşa cemiyeti) asayişi bozar. Vekil Prens PAUL döneminde [1934-41] ve Başbakan STOJADINOVIC'in [1935-39] istifasından sonra

1939 yeni başbakan CVETKOVIC hükümete 5 Hırvat bakan alır.

Arnavutluk

1921 Büyükelçiler konferansıyla 1913'teki sınırlar tespit edilir. Bunu iç siyasette iktidar kavgaları izler.

1925 Devlet Başkanı Ahmed Zogu (1895-1961)

1928 **kral** olur. - Tiran ittifakı (1927) ve faizsiz bir kredi (1932) ülkeyi İtalya'ya bağımlı kılar.

1939 Arnavutluk işgal edilir, İtalya ile şahsi birlik kurulur.

Bulgaristan

İç politika: Neuilly Barış Antlaşması (S.411), yurtlarından sürülenlerin ülkeye kabulü, Makedonya'ya yönelik talep, için için kaynayan bir köylü devrimi ve köylülerin lideri STAMBOLIYSKI idaresinde Büyük Güney Slavya yaratma girişimi ülkeye sıkıntı verir.

1923 Subaylann darbesiyle Köylü Partisi (Başbakan STAMBOLIYSKI kurşuna dizilir) ve Komünist Parti lağvedilir.

1934 İki milliyetçi örgütün ("Zveno", İhtiyat Subayları Birliği) darbesiyle otoriter bir rejim getirilir: **Albay Georgiev.** Onun istifasından (Ocak 1935) sonra Çar III. Boris [1918-43] otoriter yönetimini sürdürür.

Yunanistan

Dünya Savaşı sırasında Başbakan **Eleutherios Venizelos'un** (S.359) politikasının zirvesini Batı ve Doğu Trakya (1919) ile İzmir'in (1920) elde edilmesi teşkil eder.

1920-22 **Yunan-Türk savaşıyla** (S.445) Yunanistan

1923 **Lozan Antlaşmasıyla** Doğu Trakya'yı Meriç'e kadar kaybeder.

Tanm reformu: Büyük çiftlik sahiplerinin toprakları köylülere dağıtılır, Türkiye'den Rum göçmenler ve Balkan ülkeleriyle SSCB'den mülteciler gelir.

1924-35 Yunanistan cumhuriyettir. Venizelosçularla kralcılar arasında iç siyasi çekişmeler olmakla birlikte, yeniden kurulan

1928-32 VENIZELOS hükümeti döneminde istikrar sağlanır: Yunan-Türk mutabakatı ve Ankara Antlaşması (1930) Türkiye ile uzlaşmayı sağlar. VENIZELOS'un darbe girişiminden sonra

1935 monarşi ilan edilir. Kral II. GEORGIOS [1922-24, 35-47] geri döner.

1936 General Metaxas başbakan olur. Parlamento saf dışı bırakılır, tarım reformu tamamlanır.

(İttifaklar, bkz. S.443).

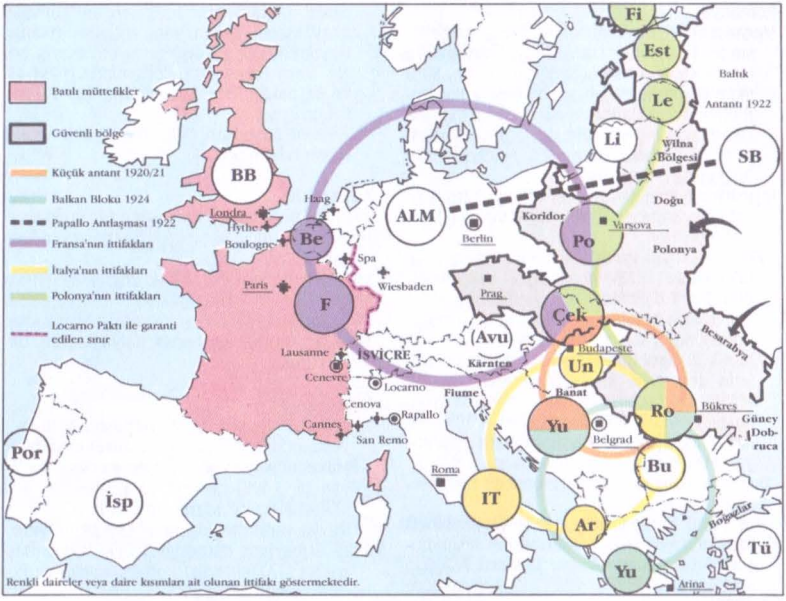

1920'den sonra Avrupa ittifak sistemi

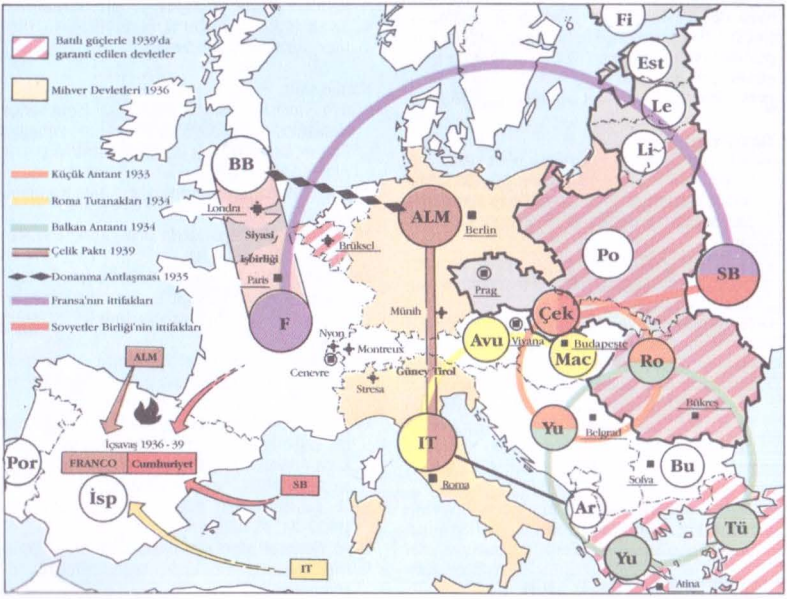

Avrupa ittifak sistemi

Avrupa'daki ittifaklar (1918-30)

Fransa: Ren'in sol kıyısına ilişkin olarak Versailles Antlaşmasında yer alan, Fransa'nın güvenlik gereksinimlerini karşılamayan hükümler ve İngiltere'nin destek vaatlerinden (Fransız-İngiliz Garanti Antlaşması, 1919) dönmesi nedenleriyle

1920 Belçika-Fransa askeri konvansiyonu imzalanır. Fransa ayrıca müttefik olarak Rusya'yı kaybeder, bu nedenle Doğu Avrupa'daki konumunu Polonya (1921), Çekoslovakya (1924) ve Romanya (1926) ile ittifaklar kurarak pekiştirir. Romanya-Fransa paktı, Büyük Romanya dış politikasının temel direği olur.

Küçük Antant: Macaristan'ın revizyon politikası izleyeceğinden ve HABSBURGLARIN restorasyonundan duyulan endişeyle, Fransa'dan destek alınarak

1920 Çekoslovakya'yla Yugoslavya arasında savunma ittifakı imzalanır. İmparator KARL'ın geri dönmeye yönelik ilk girişiminden sonra Çekoslovakya

1921 Macar revizyonculuğunun ana muhalifi olan Romanya ile bir savunma ittifakı kurar.

1921 Bulgaristan'a karşı Romanya'nın Yugoslavya'yla ittifakı.

1921 Polonya ile Romanya arasındaki antlaşmayla taraflar, Besarabya'dan vazgeçmeyen Sovyet Rusya'nın saldırıda bulunması halinde birbirlerine yardım vaadinde bulunurlar.

Alman-Rus yakınlaşması: Bunun arkasında, Almanya'yla Sovyet Rusya'nın, siyasi, askeri ve ekonomik alanlarda ilişkiler kurma isteği yatmaktadır. Almanya, Alman zırhlı subaylarının ve pilotlarının Sovyet topraklarında eğitilmelerini, Sovyet Rusya ise silah sanayiinin kurulmasında Alman uzmanların yardımını arzu eder.

İngilizlerin

1922 Cenova Ekonomi Konferansında Sovyet hükümetiyle anlaşmaya varamaması ve savaş öncesi dönemden olan borçlarının ödenmesi için Sovyet Rusya'yı Versailles Antlaşmasının 116. maddesine (tazminatlar) katılımla tazmin etme tehlikesinden ötürü, Almanya ile Rusya arasında

1922 Rapallo Antlaşması yapılır, antlaşma Alman-Rus ilişkilerini düzenler: Savaş tazminatı ödenmeyecektir, diplomatik ilişkiler kurulacaktır, ticarette diğer ticari partnerlere tanınan kolaylıklar tanınacaktır.

1926 Berlin Antlaşması, Rapallo antlaşmasıyla başlatılan çizgiyi sürdürür: Siyasi ve ekonomik konularda uzlaşma, taraflardan biri üçüncü bir devletin saldırısına uğradığı takdirde diğer tarafın tarafsızlığı.

Baltık Antantı: Sovyet Rusya'ya karşı korunmak amacıyla Polonya, Estonya, Letonya ve Finlandiya

1922 saldırmazlık ve istişare paktı imzalarlar; Fin parlamentosu, Polonya ile Sovyetler arasında olabilecek bir anlaşmazlık riskinden ötürü paktı onaylamaz. Polonya'nın Vilna'ya yaptığı ani darbe (S.433) nedeniyle Litvanya pakta girmez. Yalnızca Estonya-Letonya ittifakı (1923) süreklilik kazanır.

İtalya,

1924 MUSSOLINI'nin statükonun muhafazasını garanti ettiği Adriya Antlaşmasından sonra,

1926 Romanya (Besarabya'nın Romanya'ya ait olduğu tanınır),

1927 bağımlı hale gelen Arnavutluk ve (Yugoslavya'ya karşı ve Macar revizyonculuğunu desteklemek amacıyla) Macaristan'la dostluk antlaşmaları imzalar.

1930 Avusturya ile dostluk antlaşması. - Çar III. BORIS'in Prenses GIOVANNA'yla evlenmesi, Bulgar-İtalyan ilişkilerini düzeltir.

Avrupa'daki ittifaklar (1930-39)

Fransa: SSCB'nin, Doğu Asya'da sırtını sağlama almak için Doğu Avrupa'da izlediği antlaşma politikası ve Almanya'daki siyasi koşullar,

1932 SSCB ile Fransa arasındaki uzlaşma antlaşmasının ve saldırmazlık paktının ön koşullarını teşkil eder: Taraflar, üçüncü bir devletin saldırması halinde silah yardımında bulunmayı taahhüt ederler. Alman-Sovyet ilişkilerine soğukluk girer. "Doğu Locarno"nun akamete uğramasından sonra

1935 Fransa-Sovyetler yardımlaşma antlaşması imzalanır; antlaşma Almanya'ya karşıdır ve SSCB ile Çekoslovakya arasında yapılan bir yardımlaşma antlaşmasıyla tamamlanır.

Küçük Antant:

1933 Küçük Antant (Çekoslovakya, Romanya, Yugoslavya) organizasyon paktı özellikle Macaristan'a karşıdır.

İtalya,

1934 "Roma Protokolleri" üçlü (İtalya, Macaristan, Avusturya) paktıyla Güneydoğu Avrupa'daki nüfuzunu pekiştirir ve tam revizyonizmi savunur, bu da İngiltere'yi karşısına almasına ve Nasyonal Sosyalist Almanya ile yakınlaşmasına yol açar.

Balkan Antantı: Sovyetler Birliği'nin Balkanlara ilgisinden duyulan korku, Nasyonal Sosyalist politika, Bulgaristan'ın revizyon istekleri ile Fransa'nın kolektif güvenlik sistemi,

1934 Yugoslavya, Yunanistan, Romanya ve Türkiye arasında Balkan paktının kurulmasına yol açar. - (Almanya'nın ittifakları, S.475).

1939 CHAMBERLAIN'in Appeasement politikasının sona erdiğine dair konuşmasından (17.3.) sonra, İngiltere'yle Fransa, Polonya, Romanya, Yunanistan, Türkiye ve Belçika'ya ilişkin garanti beyanlarında bulunurlar.

Büyük Britanya, "kalan Çek bölgesinin halledilmesi"nden, Alman-İngiliz donanma antlaşmasının ve Alman-Polonya saldırmazlık paktının (S.475) feshinden sonra HITLER'e karşı ortak bir savunma cephesi kurulmasına çalışır.

B. Britanya'yla Fransa'nın SSCB ile görüşmelerinin akamete uğramasının nedenlerinden biri, Romanya'yla Polonya'nın, Rusların askeri birlikleri için istedikleri geçiş hakkını vermemeleridir.

1920 Sevr Barış Antlaşması'ndan sonra Türkiye

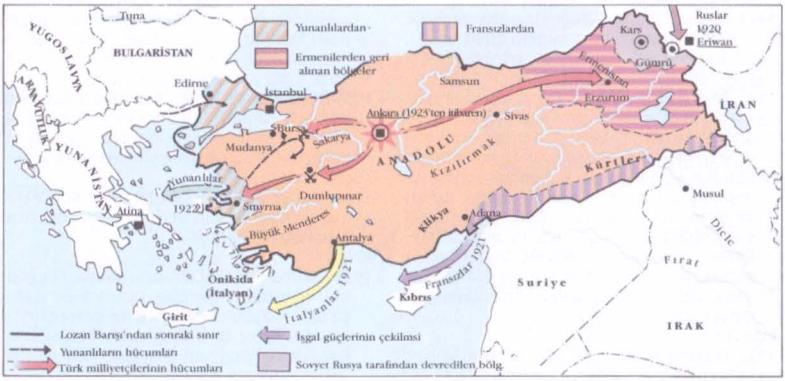

Türk Yunan Savaşı [1920 - 1922]

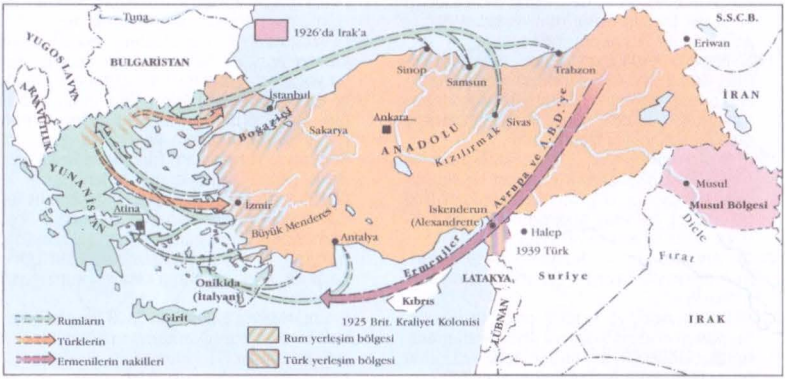

Rum ve Türk azınlıkların dağılımı ve başka yerlere nakilleri 1919

Milli ayaklanma (1918-20)

1918 Mondros Mütarekesinden (S.409) sonra itilaf devletlerinin "Büyük Donanma"sı İstanbul Boğazına girer.

1918-23 İstanbul'un itilaf devletleri, Antalya ve Konya'nın İtalyanlar (1919), İzmir civarındaki bölgenin Yunanlar (1919), Kilikya'nın Fransızlar (1919) tarafından işgaline, ayrılıkçı Kürt hareketinden kaynaklanan tehlikeye ve yeni kurulan Ermenistan devletine (1919) tepki olarak, **General Mustafa Kemal Paşa'nın (1881-1938) önderliğinde Türk milli kurtuluş hareketi** başlar; Mustafa Kemal

1919 Erzurum ve Sivas kongrelerinde, milli sınırlar içerisinde bir Türk devleti kurulmasını ister. "Milletin yetkili mercii" olarak "Heyeti Temsiliye" seçilir. Ankara milli hareketin merkezi olur. - Son Osmanlı meclisi "Misakı Milli Beyannamesi"ni imzalar (1920). Fransızlara ve Yunanlara karşı direniş.

Nisan 1920 "Büyük Millet Meclisi" Ankara'da toplanır: Osmanlı hükümeti tepki olarak MUSTAFA KEMAL ve arkadaşları hakkında ölüm kararları çıkartır.

Ağustos 1920 Sevr (Sèvres) **Barış Antlaşması** (S.411). VI. MEHMED [1918-22] ve Millet Meclisi antlaşmayı "geçici olarak" onaylamayı reddederler.

Türkiye'nin kurtuluşu (1920-22)

Doğu: KÂZIM KARABEKİR'in kazandığı zafer, Ermenistan'ı

1920 Gümrü Barış Antlaşmasını imzalamaya zorlar. Ermenistan başkenti Erivan'ın Ruslar tarafından işgal edilmesinden sonra Ermenistan'ın Rus kesimi Sovyet Rusya'ya düşer, Rusya Türkiye ile dostluk antlaşması imzalar.

1921 Türkiye ile Rusya, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan Sovyet Cumhuriyetleri arasındaki Kars antlaşmasıyla Kafkasya sınırı tanınır.

1920/21 Ermenilere milliyetçi Türkler tarafından saldırı düzenlenir.

Batı: Yüksek Savaş Şûrası Yunan Başbakanı VENIZELOS'a (S.359) "Anadolu'da asayişi" yeniden sağlaması için "yetki" verir: Bursa (1920) ve Edirne (1920) işgal edilir, Yunan ordusu Sakarya'ya kadar ilerler.

1921 İnönü ve Sakarya meydan savaşları (Yunan taarruzu dağıtılır).

1922 MUSTAFA KEMAL Dumlupınar'da galip gelir ve İzmir'e girer.

Ekim 1922 Mudanya Mütarekesi: Doğu Trakya (Edirne) boşaltılır.

Güney: 1921 Ankara Antlaşması: Fransızlar çekilir.

Cumhuriyet (1923-45)

Saltanatın kaldırılmasından (1922) sonra:

1923 Lozan Barış Antlaşması: Türkiye Meriç Nehrine kadar Doğu Trakya'yı, İmroz Adasıyla Bozcaada'yı, İzmir civarındaki bölgeyi ve Batı Ermenistan'ı geri alır. Boğazlar askerden arındırılır (Uluslararası Boğazlar Komisyonu). Kapitülasyonlar kaldırılır, tazminatlardan vazgeçilir. İşgal kuvvetleri çekilir. Yaklaşık 1,35 milyon Rumla yaklaşık 430 000 Türk göç ettirilir.

1923-38 Mustafa Kemal (1934'ten itibaren Kemal Atatürk) Türkiye Cumhuriyetinin devlet başkanı olur. Hükümet merkezi: Ankara. 1946'ya kadar tek parti Cumhuriyet Halk Partisidir (kurul. 1923); üyeleri cumhuriyet rejimini, milliyetçiliği, sosyal barışı, devlet ekonomisini, dini inançlardan arınmış bağımsız bir politika izlemeyi benimsemek zorundadırlar. - **Reformların** ön koşulu, dini İslam hukukunun idare, anayasa, adalet ve eğitim sisteminden çıkarılmasıdır **(laisizm).**

1924 Halifelik kaldırılır, kadılıklar kapatılır ve

1925 Derviş tekkeleri lağvedilir.

Hukuk: İsviçre Medeni Kanunu (1926), İtalyan Ceza Kanunu (1926) ve İsviçre Borçlar Hukuku (1926) esas alınır.

1928 Bütün dini ifadeler anayasadan çıkarılır.

Eğitim: Latin alfabesi getirilir ve Arap yazısı yasaklanır (1928). Liselerde zorunlu Arapça ve Farsça dersleri kaldırılır (1929). - Yeni okullar kurulur (1936: Ankara Üniversitesi).

1934 Soyadı kanunu çıkarılır.

1938-50 İsmet İnönü (1884-1973) Türkiye'nin ikinci cumhurbaşkanı olur. Onun döneminde daha güçlü bir demokratikleşme hareketi başlar: Yeni partiler kurulur, okullarda din dersine izin verilir.

Ekonomi: Ticaret ve sanayi devlet yardımıyla kurulur, demir ve karayolları genişletilir.

Dış politika:

1925 SSCB ile saldırmazlık paktı.

1926 Musul Antlaşması (S.413).

1930 Yunanistan'la dostluk antlaşması.

1934 Balkan paktı (S.443).

1936 Montrö (Montreux) Boğazlar Konferansı: Türkiye boğazları yeniden tahkim etme hakkını alır: SSCB'yle ilişkilerde gerginlik artar.

1937 Sadâbâd Paktı (Türkiye, İran, Afganistan, Irak), doğu ve güneydoğudaki devletlerle ilişkileri pekiştirir. Batılı devletlerle yakınlaşma (1930'da başlar),

1939 İskenderun (Alexandrette) Sancağının geri alınmasına ve Britanya-Fransa-Türkiye yardımlaşma antlaşmasına yol açar. İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye tarafsız kalmakla birlikte,

1941 müttefiklere karşı mevcut yükümlülükler saklı tutulmak kaydıyla Almanya ile dostluk antlaşması imzalar.

1945 Almanya'ya savaş ilan edilir.

Yakın Doğu

Avrupa'ya özgü ulus, özgürlük ve kendi kaderini tayin hakkı fikirlerinin benimsenmesi, **Arap milliyetçiliğini ve milli bağımsızlığa kavuşma çabasını** güçlendirir. **Büyük Britanya'nın** Birinci Dünya Savaşı sırasındaki **heterojen yükümlülükleri**, savaş sonrasında karşılaşılan sorunların yapıcı biçimde çözülmesini zorlaştırır.

1916 Britanya Başkomiseri McMahon'la Mekke emiri Şerif Hüseyin (1853-1931) arasında antlaşma; Hüseyin Britanya'dan Arabistan'a bağımsızlık vaadini aldıktan sonra İngilizlere katılır.

1916 Sykes-Picot Antlaşması: Eskiden Türkiye'ye ait bölgeler Büyük Britanya (Mezopotamya, Filistin, Ürdün) ile Fransa (Suriye) arasında taksim edilir. Son düzenleme San Remo Konferansında (S.413) yapılır.

1917 Balfour Bildirisi (S.341).

Suriye

1918-20 Milli Kongre tarafından Suriye kralı ilan edilen **Emir Faysal** (1883-1933), Suriye mandasının Fransa'ya (1919) verilmesinden ve kanlı isyanlardan sonra sürülür. Suriye, geniş otonomiye sahip Şam, Halep, Alevî ve Dürzî bölgelerine ayrılır (1925 isyan).

1926 Lübnan kurulur. -

1939 İskenderun Sancağının Türkiye'ye verilmesi (S.445) Fransız-Arap ilişkilerinde rahatsızlık yaratır.

1941 Vichy birlikleriyle (S.477), Fransız mandası altındaki bölgelere bağımsızlık vaat eden General CATROUX komutasındaki "Özgür Fransa" birlikleri arasında çatışmalar. **Suriye ile Lübnan otonomi elde ederler** (Nisan ve Aralık 1941).

Irak

1919 Britanya mandası Mezopotamya kurulur. Bunu izleyen şiddetli isyanlar,

1921 Emir Faysal'ın Irak kralı ilan edilmesiyle sona erer. İngiliz albay THOMAS E. LAWRENCE'in (1888-1935) silah arkadaşı olan FAYSAL, 1925'te meşruti monarşi kurar.

1926 Musul Antlaşmasıyla (S.413) Irak tartışmalı petrol bölgesini alır.

1930 Britanya-Irak arasında antlaşma: Bağımsızlık tanınır, hava üsleri kurulur.

1932 Irak Milletler Cemiyeti'ne alınır.

1933-39 Kral I. Gazi (1912-39).

1937 Sadâbâd Antlaşması (aşağ. bkz.).

Maverai Ürdün

1921 Abdullah ibni Hüseyin (1882-1951 [öldürülür]) **Maverai Ürdün emiri** olur.

1923 Filistin ayrılır. Orta Arabistan'a karşı tampon devlet olarak Büyük Britanya'nın Yakın Doğu'daki müttefikidir. İngiliz general GLUBB PAŞA (1897-1986) kumandasında Arap lejyonu kurulur.

Filistin (karşıl. S.537)

1920 "Balfour Bildirisi"ne rağmen Filistin üzerinde İngiliz mandası kurulur.

Araplarla Yahudiler arasında sürekli çatışmalar.

Orta Arabistan

1896-1924 (Kral FAYSAL'ın ve Emir ABDULLAH'ın babası) **Hicaz Kralı, Mekke Emiri Şerif Hüseyin,** Necid hükümranına rakip olur.

1902-53 Abdülaziz İbni Suud (1880-1969).

1924 HÜSEYİN halife ilan edilir. Vahhabiler tarikatı temsilcisi İBNİ SUUD, HÜSEYİN'e savaş açar; savaş Mekke ve Medine'nin alınmasıyla son bulur. HÜSEYİN tahttan inmek zorunda kalır, oğlu

1925 ALİ ülkeden ve taçtan feragat eder.

1926 İbni Suud Hicaz ve Necid Kralı ilan edilir. Bu ülkeler birleştirilerek

1932 Suudi Arabistan Krallığı kurulur.

1934 Yemen'e karşı savaş,

1936/37 Taif Antlaşmasıyla sona erer.

Farsistan, 1935'ten itibaren İran

Kazak lideri RIZA HAN

1925-41 Şah Rıza Pehlevi (1878-1944) olarak **Farsistan'ın verasetle geçen şahı** olur. **Reformlar** yapmakla birlikte, göçebeleri yerleşik hayata geçirme ve halkla üst tabaka arasında uzlaşma sağlama planını gerçekleştiremez.

Dış politika:

1921 RSFSC ile antlaşma; Rusya İran'ın tarafsızlık vaadine karşılık bütün hak ve imtiyazlarından feragat eder.

1927 Kapitülasyonlar (Avrupalıların özel hakları) kaldırılır.

1933 Anglo-Persian (1935'ten itibaren Anglo-Iranian) Oil Company ile antlaşma: İmtiyaz bölgesi kısıtlanır ve hükümete verilen harçlar artırılır.

1937 Sadâbâd Paktı: Şii İran'la Sünni Türkiye, Irak, Afganistan arasında uzlaşma.

1941 Rus ve İngiliz birlikleri ülkeye girer. RIZA ŞAH, oğlu MUHAMMED (1919-80) lehine tahttan feragat eder.

Afganistan

Emir HABİBULLAH HAN'ın [1901-19] öldürülmesinden sonra oğlu

1919-29 Amanullah Han ayaklanarak emir olarak iktidara gelir. Britanya Hindistanına karşı "Afgan bağımsızlık savaşı" (3. Afgan savaşı).

1919 Ravalpindi barış antlaşması.

1921 Kabil antlaşması: Siyasi bağımsızlık Büyük Britanya tarafından tanınır. AMANULLAH kral ilan edilir (1926).

Sosyal reformlar, kralın sürülmesine yol açan huzursuzluklara neden olur. Ardılları MUHAMMED NADİR [1929-33] ve MUHAMMED ZAHİR [1933-73] dönemlerinde ülkede asayiş sağlanır ve ölçülü reformlar yapılır.

Hindistan

Hindistan'da iç siyasi durum (S.367) dünya savaşı sırasında da istikrara kavuşmaz.

Nisan 1919 Amritsar katliamı; İngiliz birlikleri bir kalabalığa ateş açar (1000'den fazla ölü ve yaralı).

Aralık 1919 sözkonusu olay nedeniyle **Montagu-Chelmsford reformları** eyaletlerde hükümet ayrılığını ("Diyarşi", 1935'e kadardır) öngörür: belirli alanlar ("Reserved subjects": Kolluk, emlak vergisi v.d.) İngiliz makamlarına mahsustur; diğer alanlar ("Transferred subjects": Tarım, sanayi, eğitim v.d.) Hintli bakanlar tarafından yönetilir.

Milli hareketin başına

Mohandas Karamsand Gandhi (1869-1948), **"Mahatma"** ("Yüce Ruhlu"), geçer; Gandhi'nin Milli Kongre (S.367) üzerinde büyük nüfuzu vardır ve kendi kaderini tayin hakkını (Svaraj) elde etme yolundaki siyasi mücadeleyi, eski Hint "İdeal Gerçek" (Satya) yöntemleri olan pasif direniş (Ahimsa) ve özgecilik yoluyla arınma (Brahmaharya) ile yürütür.

"Haddaz" (el dokuması beyaz pamuklu) ile İngiliz tekelini kırmak amacıyla denizden tuz elde etme, bağımsızlık mücadelesinin simgeleri olur.

1920-22 (İngiltere'yle işbirliğine karşı) **1. "Satyagraha"-Eylemi** GANDHI'nin 6 yıl hapis cezasına çarptırılmasıyla biter; ancak Gandhi 1924'te affedilir ve ekonomik ve sosyal reformlar için mücadele eder (1936'ya kadar). Çabaları 60 milyon paryaya ("Dokunulmazlar") yarar.

1921-26 Kral vekili Lord READING temsilciler meclisi olmaksızın mutlak yönetim uygular.

1928 MOTİLAL NEHRU'nun (1861-1931) anayasa taslağı kongre tarafından kabul edilir ve İngiltere'ye ültimatom verilir: Bir yıl zarfında Hindistan'a dominyon statüsü tanınması.

1930 2. "Satyagraha"-Eyleminde GANDHI'yle birlikte yaklaşık 60 000 milliyetçi tutuklanır; eylem,

1931 GANDHI ile Lord IRWIN (1926'danberi vekil kraldır) arasında "Delhi Paktı"nın yapılmasıyla kesilir: Siyasi tutukluların serbest bırakılmasına karşılık olarak "sivil itaatsizlik"ten vazgeçilir.

Londra'da yapılan üç "Round Table" konferansından (1930/32) sonra eyleme devam edilir (1932-34).

1935 Govemment of India Act: Merkezi hükümet için diyarşi, eyalet hükümeti için otonomi getirilmekle beraber, vekil kralla valiler özel haklara sahiptirler.

1937 Seçimlerden Kongre Partisi 11 eyaletin 6'sında galip çıkar, yeni anayasa getirilir. Birmanya Hindistan'dan ayrılır ve kraliyet kolonisi statüsünü alır.

İkinci Dünya Savaşı'nda SUBHAS CHANDRA BOSE'nin (1897-1945) İngiltere'ye karşı radikal politikası kesintiye uğrar. BOSE'nin nasyonal sosyalistlerle ittifak kurmasına karşın, GANDHI 3. "Satyagraha" Eylemini (savaş aleyhtarı propaganda) yürütür, **Cavaharlal Nehru** (1889-1964) tarafından desteklenir.

1940 MUHAMMED ALİ CİNNAH (1876-1947) liderliğindeki **Müslüman Birliği'nin** (S.367) **Pakistan planına ilişkin mücadele:** Bağımsız Müslüman devletlerin kurulması.

1942 B. Britanya Sir STAFFORD CRIPPS (1889-1952) aracılığıyla Hindistan'a **savaş bitiminden sonra dominyon anayasası** önerir. GANDHI'nin tepkisi: "İngilizler, Hindistan'ı terk edin!".

Dış Moğolistan

Beyaz Rusların Sovyet birlikleri tarafından sürülmesinden (1921) sonra "Moğolistan Devrimci Halk Partisi"

1921 Moğolistan'ın bağımsızlığını ilan eder. Monarşi varlığını sürdürür.

1924 SSCB'nin 1. uydusu **Moğol Halk Cumhuriyeti ilan edilir.** Moğolistan'ın kuzeybatısı **Urianghai, sonralan Tannu Tuva Cumhuriyeti** olarak bağımsız olur (1944 SSCB'ye bağlı otonom bölge).

Siyam, 1939'dan itibaren Tayland

1917 Antant safında dünya savaşına girer.

1920 Milletler Cemiyeti'ne üye olur. - **Ilımlı bir milliyetçilik,** yabancıların dokunulmazlık haklarının kaldırılmasına, gümrükte özerklik içeren yeni ticari antlaşmalar yapılmasına ve Çinlilerin ekonomideki güçlü konumuna karşı mücadeleye yol açar.

1925-35 Kral VII. Rama Pracadhipok.

1932 Zora başvurulmadan yapılan darbe: Meşruti monarşi getirilir. İç siyasi durum, ordunun ayaklanması ve soyluların akamete uğrayan karşı devrimiyle (1933) sarsılır. VII. RAMA tahttan iner.

1935-46 VIII. Rama Ananda Mahidon.

Tibet

Bağımsızlığın ilanından (S.369) sonra, Birinci Dünya Savaşı sırasında Çin'in saldırısı geri püskürtülür (1918).

1920 Çin'le ateşkes antlaşması.

1933 13. Dalay Lama ölür.

1940 14. Dalay Lama resisliğe gelir.

Endonezya (Hollanda Hindistanı)

1918 Hollanda Hindistanı parlamentosu (60 milletvekili: 30 Endonezyalı, 25 Hollandalı, 5 Asyalı üye) olarak **Halk Konseyi toplanır.** Halk Konseyi yasamada danışma organı olur (1925).

1927 Bandung'da **"Perserikatan National Indonesia" (PNI)** kurulur (Başkan: AHMED SUKARNO, S.541).

1937 İndonezya'nın özerk yönetimine ilişkin on yıllık plan taslağı.

1940/41 Hollanda ile Japonya arasında, "Doğu Asya Refah Alanı"na (S.452) dahil etme görüşmeleri kesintiye uğrar.

1942 Japonya Hollanda Hindistanı'nı işgal eder.

"British Commonwealth of Nations"

British Empire'ın, otonom ve eşit haklara sahip devletler olarak dominyonların B. Britanya'yla birleştirilerek yeniden yapılandırılmasının nedenleri aşağıdadır:

1. İngiliz göçmenlerin yerleştiği kolonilerde **milli bilincin artması.**
2. Savaş sevk ve idaresine **katkı.** Sonuç: Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika eşit haklara sahip devletler olarak tanınır; British War Cabinet'ten, dominyonların başbakanlarından ve Hindistan'ın temsilcilerinden oluşan Imperial War Cabinet oluşturulur.
3. **Devletler topluluğu fikrinin hazırlıklarını** ve propagandasını, (Lord MILNER'ın "Kindergarten" üyeleri ve özellikle "British Commonwealth of Nations" isminin yaratıcısı LIONEL CURTIS, 1872-1955, tarafından 1910'da kurulan) 'Round Table' dergisi yapar.

Dominyonların eşit haklara sahip oldukları, barış konferansında (kendi heyetleri vardır, imzaları kendileri atarlar), Milletler Cemiyeti'ne bağımsız üyelikte, Milletler Cemiyeti mandalarının Güney Afrika Birliği'ne, Avustralya Birliği'ne, Yeni Zelanda'ya verilmesinde kendini gösterir. - 1921 ve 1923 tarihli imparatorluk konferanslarından sonra

1926 imparatorluk konferansında dominyon statüsünün tarifi ("Balfour Formülü") kabul edilir: Büyük Britanya ile dominyonlar (Kanada, Avustralya Birliği, Yeni Zelanda, Güney Afrika Birliği, İrlanda Cumhuriyeti ve Newfoundland), British Empire içerisinde otonom topluluklardır, eşit haklara sahiptirler, hiçbiri diğerine tabi olmamakla birlikte saraya karşı ortak sadakatle (Allegiance) birleşmişlerdir ve British Commonwealth of Nations'ın üyeleri olarak kendi rızalarıyla birbirlerine bağlıdırlar.

1931 **Westminster tüzüğü**, "Balfour Formülü"nü onaylar ve B. Britanya'nın dominyonlardaki yasamaya ilişkin kısıtlayıcı çekincelerini iptal eder. 1930 tarihli imparatorluk konferansında üzerinde uzlaşmaya varılamayan ekonomik işbirliği, dünya ekonomik krizinin (S.463) baskısıyla Ottawa'daki imparatorluk konferansında (S.468) sağlanır.

Commonwealth'in "imparatorluk anayasası" olmamakla birlikte, duygusal (saray), siyasi (imparatorluk konferanslarında istişareler) ve ekonomik bağları (ticaret ve ulaşım) temel alarak ortak tutum izleme iradesi vardır. Parlamentosu, kendi seçtiği hükümeti ve dış politikada karar serbestliği olan 7 egemen devlet şunlardır: **Büyük Britanya, İrlanda Cumhuriyeti, Kanada, Newfoundland, Avustralya Birliği, Güney Afrika Birliği ve Yeni Zelanda.** Afrika, Asya, Batı Hint ve Pasifik'teki koloniler ve himaye bölgelerinden oluşan, saraya ve Büyük Britanya parlamentosuna tabi olan İngiliz sömürge imparatorluğunda değişiklik yapılmaz.

İrlanda

1916 **özgürlükçü Sinn Féin Hareketi'nin Paskalya ayaklanması**; isyan Dublin'de kanlı çatışmalardan, cumhuriyetin ilanından ve aralarında ROGER CASEMENT'ın (1864-1916) da bulunduğu liderlerin kurşuna dizilmesinden sonra dağılır.

1918 Parlamento seçimleri. Sinn Féin İrlanda'nın 106 sandalyesinden 73'ünü alır.

1919 Sinn Féin üyeleri Dublin'de yasalara aykırı biçimde İrlanda parlamentosu (Dail Eireann) olarak toplanır. **Eamon** de Valera (1882-1975) başkanlığında gizli bir hükümet kurulur.

1919-20/21 MICHAEL COLLINS (1890-1922) liderliğindeki İrlandalı milliyetçiler (Sinn Féin, **I**rlanda Cumhuriyet Ordusu, IRA) ile Britanyalı birlikler ("Black and Tans") arasındaki gerilla savaşının zirvesini Dublin'deki "Kanlı Pazar" (21. 11. 1920) teşkil eder.

1920 **Government of Ireland Act:** İrlanda, kendi parlamentoları olan Kuzey İrlanda (Ulster) ve Güney İrlanda olarak ikiye ayrılır. Güney İrlanda yasayı reddeder.

1921 Ateşkes. ARTHUR GRIFFITH (1872-1922) ile COLLINS, DE VALERA'nın arzusu hilafına

1921 **Büyük Britanya ile bir antlaşma** imzalarlar: (Ulster hariç) İrlanda'ya, bağımsız hükümeti ve kendi parlamentosu (Dail) olan **İrlanda Cumhuriyeti** olarak dominyonlarınkine benzer bir statü tanınır; Dail milletvekilleri krala sadakat yemini ederler; Ulster'dan feragat edilir. Sinn Féin'in DE VALERA liderliğindeki radikal kanadının amacı, tüm İrlanda'nın bağımsızlığını sağlamaktır.

1922 Antlaşma Dail çoğunluğu tarafından onaylanır ve anayasa kabul edilir: **İrlanda Cumhuriyeti ilan edilir** (6. 12. 1922). GRIFFITH, onun ölümünden sonra W. T. COSGRAVE (1880-1965), Yürütme Konseyi (Executive Council) başkanı olurlar. Nisan 1922'de radikallerle ılımlılar arasında çıkan iç savaş Nisan 1923'te sona erer. İngiltere'yle barış yapılmasını savunan COSGRAVE idaresinde ülke yeniden inşa edilir.

1932-45 **Başbakan de Valera.** Westminster Statüsünün yardımıyla 1921 tarihli antlaşmanın içi boşaltılır. Saraya bağlılık yemini kaldırılır (1933), Büyük Britanya'ya yapılan yıllık ödemeler durdurulur. - DE VALERA'ya karşı radikal örgütler (faşist "Mavi Gömlekliler", Milli Muhafız) kurulur.

1932-35 gümrük savaşı,

1936 **Britanya-İrlanda ticaret antlaşmasıyla** son bulur.

1937 Devlet Başkanı DOUGLAS HYDE [1938-45] idaresindeki "egemen, bağımsız, demokratik devlet" Eire ilan edilir.

1938 İngiltere ile antlaşma: Mali ve ekonomik konular düzenlenir, "anlaşmalı liman" hakkından feragat edilir. Buna rağmen DE VALERA'nın seçim zaferinden (Haziran) sonra ülkede uzlaşma sağlanmaz (Kuzey İrlanda varlığını sürdürür, cumhuriyet olarak tam bağımsızlık tanınmaz). Bu nedenle İkinci Dünya Savaşı sırasında tarafsız kalınır.

Kanada

Dünya Savaşının başlamasından sonra Kanada anavatanla dayanışma içinde olduğunu açıklar (1914) ve Fransız kökenli Kanadalıların itirazına rağmen genel askerlik yükümlülüğü getirir (1917). Yaklaşık 450 000 Kanadalı Avrupa'da savaşır. Kanada Versailles Antlaşmasını imzalar ve Milletler Cemiyeti'ne üye olur.

İç politika:

1921 seçimlerde, (ARTHUR MEIGHEN başkanlığındaki) Muhafazakâr Parti ile (T. A. CREAR'ın başkanlığındaki) İlerleme Partisi'nın yanı sıra adaylığını koyan Liberal Parti (başkanı W. L. MACKENZIE KING, 1874-1950) galip gelir.

1921-30 **King Kabinesi:** İlerleme Partisi'nin desteğiyle reformlar yapılır (işsizlik yardımı).

1926-29 **Ekonomik kalkınma:** Buğday fiyatları artar, madenler genişletilir, demiryolları yapılır, enerji üretimi artırılır. **Eyalet hükümetlerinde** partikülarizm eğilimi görülür.

1929 **Dünya ekonomik krizi:** İşsizlik vardır, ihracatla milli gelir (yüzde 50) azalır.

1930-35 **Richard Bedford Bennett'in** neredeyse diktatörce yöneten **muhafazakâr kabinesi.** Üretimi artırmaya yönelik gümrük artışlarıyla, 1932 **Ottawa imparatorluk konferansında** Kanada mallarına tanınan gümrük kolaylıkları rahatlama sağlamaz. Bölgesel düzeyde **radikal partiler kurulur.**

Ocak 1935 BENNETT kabinesinin **reform planına** (asgari çalışma saatleri ve ücretleri, işsizlik sigortası, sosyal sigorta, çiftçiler için krediler) ilişkin yasaların çoğu,

Ekim 1935 liberallerin seçim zaferinden ("KING ya da kaos") ve

1935-48 **King kabinesinin** kurulmasından sonra, Londra'daki Judicial Committee of the Privy Council tarafından hükümsüz ilan edilir. Böylece federal sistem tehlikeye girer; merkezi hükümetin ekonomik krizle mücadelesine yönelik, ülkenin tamamında geçerli bir plan hazırlanması yasaklanır.

1937 Devletle eyaletler arasındaki ilişkileri incelemek üzere Rowell-Sirois Komisyonu görevlendirilir; komisyon 1940'da kapsamlı bir rapor sunar. - ABD'yle ticaret antlaşması (1935), ABD, Kanada ve B. Britanya arasındaki ticari mübadele ("North Atlantic Triangle", 1938) ve silahlanma önlemleri (1937/38) sayesinde **ülke yavaş yavaş kendini toparlar.**

Dış politika: Kanada'nın başlıca hedefi, iki ana ticari partneri olan B. Britanya ile ABD arasındaki ilişkilerin kesilmesini önlemektir; milli bağımsızlığına rağmen Kanada, yeterli bir silahlanma politikası ve askeri politika izlemediği için, siyasi krizler olması halinde ancak bu iki ülkeden destek alabilir. - Muhafazakârların lideri **Sir Robert Laird Borden** (1854-1937) -keza Güney Afrikalı SMUTS (S.457)-,

1917 imparatorluk konferansında dominyonların statüsünü, "Imperial Commonwealth'in, dış politikada uygun biçimde oy hakkına sahip bağımsız milletleri" olarak tanımlarlar. Kanada bu nedenle

1921 imparatorluk konferansında -ABD açısından- İngiliz-Japon ittifakının yenilenmesi aleyhine tavır alır ve

1923 imparatorluk konferansında, Commonwealth'in merkezileştirilmesine karşı çıkar.

1923 **Kanada'yla ABD arasındaki antlaşma** (Kuzey Pasifik'te dilbalığı balıkçılığı), **Kanada'nın kendi dış politikasını** izleme yolunda ilk adımı oluşturur; son derece izolasyonist olan bu politika Milletler Cemiyeti'nin felce uğratılmasına katkıda bulunur, ancak MUSSOLINI'nin Habeşistan'ı istilasından (S.437) ve Almanya'nın yayılmacı politikasından (S.475) sonra terk edilir.

1939 Almanya'ya savaş ilan edilir.

Newfoundland

1933 Mali zorluklar nedeniyle dominyon statüsünden vazgeçilir. Newfoundland İngiltere sarayına bağlı sömürge olur.

Avustralya

Avustralya 1919'da Milletler Cemiyeti mandaları olarak Yeni Gine ile ekvatorun güneyindeki Güney Pasifik adalarını alır. Muhafazakâr hükümet yönetiminde milli ekonomiyi güçlendirmek amacıyla planlı politika uygulanır. İhracat (buğday, tereyağı, et, yün) artar, kurşun ve kalay madenleri, boksit yatakları, linyit kömürü yatakları işletilir. Ülkeye yoğun göç, yeni sanayilerin kurulması ve tarımın genişletilmesi ekonomik kriz nedeniyle sona erer. Sonuç: (Özellikle tarım ürünlerinde) ihracat geriler, himayeci gümrükler tesis edilir. - Otuzlu yıllarda Avustralya büyük ölçüde Büyük Britanya'yı örnek alan bir dış politika izler. Askerlik yasasının iptal edilmesinden (1929) sonra,

1934 üç yıllık silahlanma planı yapılır. Japonya ile gerginlikler (göç, ihracatta baskın geleceği korkusu) yaşanır;

1938 demir ve mangana ilişkin ihracat ablukası da Japonya'yı hedef alır.

1939 Almanya'ya savaş ilan edilir.

Yeni Zelanda

1907'den itibaren geniş ölçüde otonom olan Yeni Zelanda, 1919'dan sonra sürekli büyüme gösterdiği bir dönem yaşar. Mandıracılık örgütlenerek yoğun tarım ve hayvancılık yapılır.

1931 Yeni Zelanda dominyon statüsünü alır (statü kesin olarak 1947'de onaylanır). - Özellikle

1935-45 Labour Party döneminde sosyal reformlar gerçekleştirilir.

Dış politikada geniş ölçüde Büyük Britanya örnek alınır.

1939 Büyük Britanya safında savaşa girilir.

Çin 1918 - 1941

Devrimden sonra Çin (1912-21)

İmparatorluk hükümetinin iktidardan ayrılmasından (12.2.) ve SUN YAT-SEN'in devlet başkanlığını bırakmasından (15.2.) (S.369) sonra

1912-16 General Yuen Şi-kay (1859-1916) Çin Cumhuriyeti devlet başkanı olur.

1912 SUN YAT-SEN'in "Yemin Kardeşliği"nden (S.369) gelişen **Guomindang** (Milli Halk Partisi) **kurulur.** SUNG ÇAU-YEN'in öldürülmesi **Nankin'de 2. devrime** yol açar (1913); YUAN devrimi bastırır.

1915 Japonya'nın "21 talebini" (S.401) Çin büyük ölçüde kabul etmek zorunda kalır.

1916-26 Kuzey Çin'de **askomutanlar** ("Warlords") Pekin uğruna **savaşırlar:** "Anfu Partisi"ni Japonlar, "Chili Kliği" ile "Fengtien Grubu"nu batılı güçler destekler. Kanton'da kurulan hükümet

1917 SUN YAT-SEN'i güneydeki silahlı kuvvetlerin başkomutanlığına seçer, ancak SUN YAT-SEN istifa eder (1918) ve Guomindang'ı yeniden teşkilatlandırmaya başlar.

1917 Çin, "eşitlik içermeyen antlaşmalar"ın ve Japonya'nın taleplerinin iptal edileceği, Almanya'nın kiraladığı bölgenin iade edileceği ümidiyle **savaşa girer.** Barış konferansında Çin'in arzuları yerine getirilmez.

1919 Barış antlaşmasının imzalanmasına karşı **Pekinli öğrenciler gösteri yaparlar. "4 Mayıs Hareketi"** başlar: Konfüçyusçuluktan vazgeçilerek batı kültürü benimsenir.

Guomindang ve Komünist Partisi (1921-36)

1921-25 Kanton'daki kent hükümeti başkanı SUN YAT-SEN, Rus devriminin ve YEP'nin (S.421) etkisiyle ve Sovyet Rusya'nın Çin'deki bütün hak ve imtiyazlardan feragat etmesinden (1920) ötürü

1923 GMD ile Çin Komünist Partisi (kurul. 1921) arasında işbirliğine hazırdır.

1924 GMD'nin 1. kurultayı. Partinin siyasi programı olarak SUN YAT-SEN'in **"3 halk öğretisi"** (S.369) kabul edilir: Halkın birliği (milliyetçilik), halkın hakları (demokrasi), halkın refahı (sosyalizm). Komünistler GMD'ye kabul edilirler. Parti Rus danışmanlarca (BORODİN), ordu Rusya örnek alınarak (General BLÜCHER) organize edilir ve Whampao Askeri Akademisi kurulur (askeri yönetim: ÇAN KAY-ŞEK, siyasi yönetim: ÇU EN-LAY).

1925 SUN YAT-SEN ölür, Kanton'da milli hükümet kurulur.

1925 İngiliz polisi Şanghay'da gösteri yapan öğrencilere ateş açar. "30 Mayıs Hareketi",

1925-27 Milli Devrimi başlatır.

1926 Çan Kay-Şek (1887-1975) komutasındaki devrim ordusu Orta ve Kuzey Çin'deki askeri iktidar sahiplerine karşı savaşır. Hankou fethedilir (Ağustos) ve milli hükümetin merkezi olur (Kasım 1926), Şanghay ve Nankin alınır (Mart 1927).

1927 ÇAN KAY-ŞEK ÇKP ile ilişkileri keser; Şanghay'da komünistler öldürülür (bankalar, büyük tüccarlar ve antikomünist GMD üyeleriyle ilişki).

1927-36 GMD hâkimiyeti.

1927 Nankin'de milli hükümet kurulur: Komünistler idam edilirler, BORODİN Sovyetler Birliği'ne geri döner.

1928 Çan Kay-Şek'in kuzeye yürüyüşü, Pekin'e girildikten sonra **Çin'in birliğinin** sağlanmasıyla son bulur; Çin, "beş erk" (yürütme, yasama, kaza, inceleme ve denetleme erki) temeline dayalı tek partili devlet olur.

1931'den itibaren "eğiten hükümet dönemi"nde başarılar kaydedilir: Yabancıların temsilcilikleri geri alınır, dokunulmazlık hakları kaldırılır. İç gümrükler kaldırılır; Şanghay'daki temsilciliklerle Çin deniz gümrüğü yabancıların idaresinde kalır. ABD ile İngiltere destek verirler. Toprak reformu yapılmaz. Geleneksel Konfüçyus ideolojisi yeniden canlandırılır (1934) ve askeri diktatörlüğe geçilir ("Whampao Subaylar Kliği").

Köylü birliklerine (Köylüler: Çin nüfusunun % 85'i) dayanılarak, **Mao Çe-Tung** (1893-1976) ve ÇU TE liderliğinde Kiangsi ve Fukyen'de **komünist üsler kurulması** sağlanır (büyük toprak sahiplerinin malları istimlâk edilir).

Mayıs 1928 Hunan'da **Kızılordu kurulur;** ordu

1930-34 ÇAN KAY-ŞEK'in başarısızlıkla sonuçlanan beş imha seferinden sonra

1934-35 "uzun yürüyüş"le Yenan'a çekilir.

1936 Yenan'da MAO ÇE-TUNG başkanlığında ÇKP genel karargâhı kurulur.

Çin-Japon savaşı (1937-45)

Mukden olayından (S.453), Mançurya'nın Japonya tarafından ayrılmasından, Şanghay'ı ele geçirme çatışmalarından (1932), Yehol Bölgesinin işgalinden (1933) sonra,

1936 ÇAN KAY-ŞEK'in Sian'da tutuklanmasını müteakip, GMD ile ÇKP arasında ateşkes yapılır ve ÇU EN-LAY'ın aracılığıyla serbest bırakılan ÇAN KAY-ŞEK Japonya'yla mücadelede lider olarak tanınır.

1937 Pekin yakınında **Marco Polo Köprüsündeki olay,** Japon-Çin savaşını başlatır. GMD ile ÇKP (kendi birlikleri ve egemenlik bölgeleri vardır) arasında işbirliğine ilişkin bildiri yayımlanır. Milli hükümet Çungking'e nakledilir.

1940 Nankin'de VANG ÇING-VEY başkanlığında Japonya dostu bir hükümet kurulur (S.453).

1943 GMD hükümetinin Japonya ile ayrı barış yapmasını önlemek amacıyla müttefikler, "eşitsizlik içeren antlaşmalar"da yer alan bütün imtiyazlardan feragat ederler.

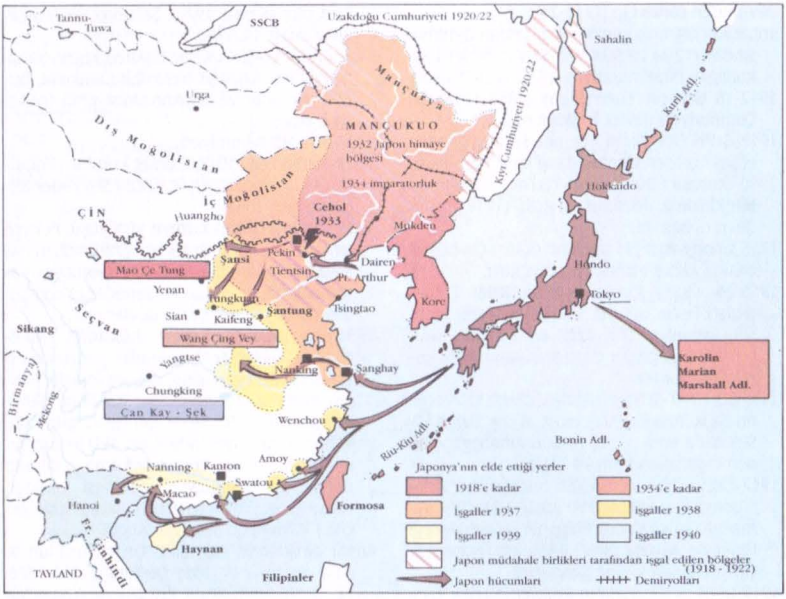

1941'e kadar Japonya'nın yayılışı

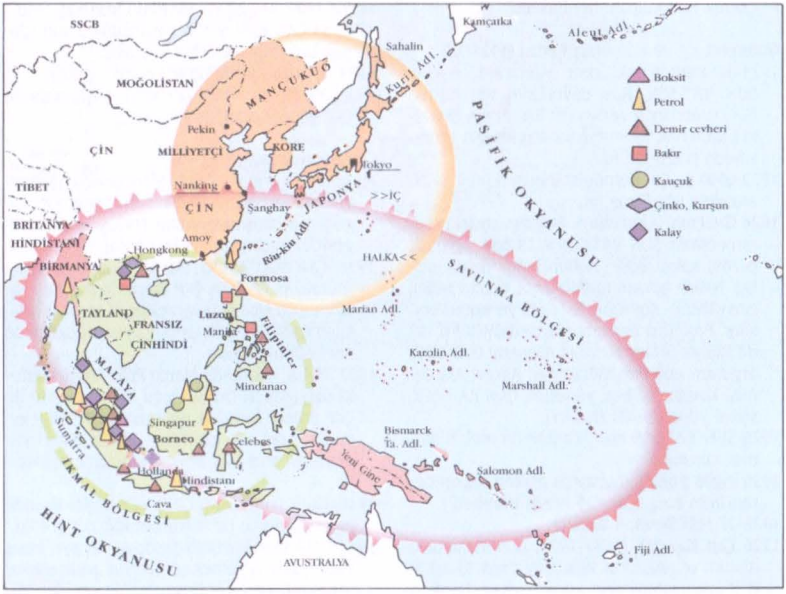

Doğu Asya Refah Alanı

Taişo dönemi (1912-26)

1912-26 Yoşihito (imparator adı TAIŞO, 1879'dan 1926'ya kadar). Savaş sırasında Japonya savaş ve ticaret filolarını büyütür: ihracat artar, dünya ekonomisine girilir.

1919 Tsingtao'nun ve Almanya'nın Çin'deki imtiyazlarının elde edilmesi, ayrıca Almanya'nın ekvatorun kuzeyindeki Güney Pasifik adalarının Milletler Cemiyeti mandaları olarak devralınması ile **Japonya Pasifik'te güçlü devlet ve en büyük üçüncü deniz gücü olur.**

1920-22 Ekonomik kriz: Japon ürünlerinin düşük kalitesi sürüm pazarlarının kaybedilmesine neden olur.

Dış politika:

1921-22 Washington Konferansında (S.412) Japonya diplomatik bir yenilgiyi kabullenmek zorunda kalır.

1924 ABD'nin göçmen yasaları (Japon göçmenler kabul edilmez) nedeniyle Japon-Amerikan ilişkilerine soğukluk girer.

1925 Sovyet-Japon antlaşması: Japonlar Kuzey Sahalin'i boşaltırlar; SSCB Portsmouth Barış Antlaşmasını (S.391) tanır. -KIURO ŞIDEKORA'nın (1872-1951) politikası -Çin nezdinde "21 talep"ten (S.401) vazgeçilmesi ve şiddete başvurmama- yurtdışında Japonya'nın saygınlığını artırmakla birlikte orduda direnişi uyandırır.

İç politika: Genro (S.393) oligarşisinin yerini ordu, büyük konsernler ve bürokrasi ile, -otoritesi olmamakla birlikte- daha fazla liberalleşmeyi ve sosyal reformları savunan genç nesil alır. İç siyasi durumda istikrar sağlanamaz:

1921 Başbakan HARA KEI öldürülür.

1923 Tokyo ve Yokohama depremleri. Hükümet "Barışı Koruma Kararnamesi"ni çıkarır. HIROHITO'ya suikastten (aşağ. bkz.) ve

1925 erkekler için genel oy kullanma hakkının getirilmesinden sonra iç politikadaki gerginlikler tırmanır, bu nedenle "Barışı Sağlama Yasası" çıkarılır.

Şova dönemi (1926'dan itibaren)

1926 HIROHITO tahta çıkar (imparator adı ŞOVA, 1901-89, 1921'denberi ruh hastası YOŞIHITO'ya vekaleten yönetir).

İç politika: Aşağıdaki nedenlerle ortam gerginliğini korur:

1. Örgütlenmiş işçilerden ve aydınlardan korkulur; bu nedenle, katı bir milli eğitim, sansür ve polis devleti yöntemleri uygulanarak "tehlikeli fikirler"le mücadele edilir;
2. Mali skandallar, rüşvet olayları ve kapitalist çıkarları nedeniyle gözden düşen partilere sırt çevrilir (1940 partiler lağvedilir ve tek bir parti kurulur);
3. Dünya ekonomik krizinin (S.463) ekonomiye etkileri: Japonya'nın ekonomik yayılması, Japonya'nın arz fazlasından etkilenen ülkelerin ithalat kısıtlamalarından ve tarife politikasından ötürü kesintiye uğrar (Yenin değeri düşürülür, damping); bu nedenle **büyük bir ekonomi alanı yaratılması planlanır;**
4. Nüfus artışı;
5. Kara ve deniz kuvvetlerinin antidemokratik faaliyeti (liberal politikacılara ve sağduyulu subaylara suikastlar); liberallerin seçimleri kazanmasından sonra Tokyo'da ordu ayaklanır (1936), ayaklanma bastırılır;
6. Şinto dinini ideolojik temel olarak alan milliyetçiliğin artması (tebaanın tanrısal ve dokunulmazlığı olan imparatora sadakati, tarihi görev bilinci).

Dış politika: Milliyetçiliği temel alarak,

1927 General TANAKA'nın [1927-29 başbakan] Tanaka Muhtırası, "olumlu" bir yayılma politikası talep eder: **Japonya'nın Asya'ya hükmetmesi.**

Özellikle ordu, kışkırttığı "olaylar" vasıtasıyla bu yayılma politikasını destekler:

1931 Mukden olayı Mançurya'nın işgal edilmesine ve

1932 Mançukuo devletinin (1934 imparatorluk) **kurulmasına** yol açar.

1933 Milletler Cemiyeti Lytton Raporunu kabul eder: Japonya Mançurya'da yasalara aykırı hareket etmektedir. Japonya cemiyetten ayrıldığını açıklar.

Çin: Yehol ve Çahar eyaletlerini işgal ettikten sonra Japonya Çin'in kuzey eyaletlerinde özerk hükümetler kurmaya çalışır.

1936 Antikomintern Paktı (S.475).

1937-39, 1940-41 Başbakan Prens Konoye Fumimaro (1891-1945 [intihar]) **kabinesi;** Fumimaro'nun orduyu kontrol altına alma girişimi başarısız kalır.

Pekin yakınında Marco Polo köprüsündeki olay (Japon ve Çinli askerler birbirlerine ateş açarlar),

1937-45 Çin-Japon savaşına neden olur. Japonya'nın büyük askeri başarılarına ve genel seferberlik ilan edilmesine (1938) rağmen Çin teslim olmaz.

1938 Başbakan KONOYE **Doğu Asya'da yeni bir düzen ilan eder.**

1939 ABD'nin 1911 tarihli ticaret antlaşmasını feshetmesi (savaşta önem taşıyan hammaddelerin: benzin, hurda v.d. ithali yasaklanır), iki ülke arasındaki ilişkilerin kötüleşmesine neden olur.

1940 Nankin'de VANG ÇING-VEY (S.451) idaresinde Japonya'ya dostça yaklaşan bir karşı Çin hükümeti kurulur.

1940 Üçlü Pakt (S.475).

1941 SSCB ile saldırmazlık antlaşması. Doğu Asya'ya yayılmada destek alınır (Temmuz 1941: Fransız Çinhindi işgal edilir).

1941-44 Başbakan HIDEKI TOYO (1884-1948 [idam edilir]); Kuantung ordusunun kurmay başkanı ve emperyalizmin başlıca temsilcisidir; ABD ile uzlaşma politikası akamete uğrayan KONOYE'nin istifasından sonra otoriter yönetim uygulayan bir kabine kurar.

Güney Amerika (1918 - 1945)

Orta Amerika (1918 - 1945)

Köklü değişimler, Latin Amerika devletlerindeki sakin gelişmeyi aksatır ve kesintiye uğratır.

1. **Sosyal yapı**, nüfus artışı ("demografik devrim"), iç göç (köyden kente göç, yeni arazilerin açılması), nüfusun ırk bileşimi (siyasi-sosyal gerilimler) ile, kentleşmeye ve sanayileşmeye bağlı olarak toplum yapısında ortaya çıkan değişimler nedeniyle değişikliğe uğrar.
2. **Ekonomik yapıyı** belirleyen unsurlar, sömürge dönemine özgü merkantilizm ve onun geleneksel tek tip bitki ekimleri (dış ticarete bağımlılık), sanayileşmeyi sağlayacak sermayenin olmayışı, vasıflı işçi sıkıntısı (okuryazarların azlığı), tarımın geriliği (modası geçmiş ekim yöntemleri, ormanların tarla kazanma amacıyla yok edilmesi) ve köklü tarım reformlarının engellenmesidir.
3. **Siyasi yapı:** Demokraside yaşanan krizlerin (ayaklanmalar, darbeler, devrimler) nedenleri, büyük ekonomik ve sosyal farklar, demokratik devrimci kitle partilerinin oluşturulması (RAUL HAYA DE LA TORRE: "Dış ülkelerin etkisi ve nüfuzu olmaksızın otonom Latin Amerika hareketleri"), ordunun devletlerin politikasına müdahalesi ve başkanlık sistemine dayalı demokrasidir (örnek: ABD), ki bu çoğunlukla diktatörlüğün ön hazırlıklarına yarar.

1889'dan itibaren Panamerika kongreleri ve konferansları: Siyasi birlik teşvik edilir.

1923 V. Santiago Konferansı: 1. Uzlaşma Antlaşması imzalanır.

1928 VI. Havana Kongresi: Bütün Amerikan devletleri açısından bağlayıcı bir hakemlik mahkemesi kabul edilir.

1933 VII. Montevideo Kongresi: ABD kongreye katılır.

1936 Buenos Aires Amerikan ülkeleri barış konferansı: 21 Amerika ülkesi arasında barış antlaşması imzalanır (örnek: Briand Kellogg Paktı, S.415). Yarımkürenin savunulmasına ilişkin esaslar,

1938 VIII. Lima Kongresinde genişletilir.

1939 Panama Konferansı: Kanada hariç olmak üzere kıtanın çevresinde 300 deniz mili genişliğindeki tarafsız bölgede savaş yasaklanır.

1942 Rio de Janeiro Dışişleri Bakanları Konferansı, mihver devletlerine karşı savaşa girilmesini kararlaştırır (Arjantin [1943] ve Şili [1944] bu karara katılmaz).

ABD'nin Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında -özellikle Orta Amerika'da (Nikaragua, Haiti, Dominik Cum., Küba, Panama)- **"doğrudan müdahale politikası"** ROOSEVELT döneminde tek edilir: "İyi komşuluk politikası" (S.465) uygulanmakla birlikte ABD kendi sermayesiyle yatırım yapar ("Dolar Emperyalizmi").

Savaşlar:

1932-35 Bolivya'yla Paraguay arasında Chaco Ovası savaşı; Paraguay 1938'de tartışmalı bölgenin en büyük kısmını alır.

1941 Ekvador'la Peru arasında sınır çatışmaları; ancak

1942 Rio de Janeiro protokolü en büyük kısmı Peru'ya verir.

Meksika

Ülke devrimden (1911) sonra sosyal-devrimci bir yol izler: Millileştirme ve sosyalizasyon, refah garantisi, tarım reformu, eğitimin laikleştirilmesi, demiryollarının ve petrol sanayiinin devletleştirilmesi; sanayileşme.

Orta Amerika

Hammadde fiyatlarında ani düşüşü beraberinde getiren dünya ekonomik krizinden (S.463) sonra halk arasında asayişin bozulması nedeniyle diktatörlükler kurulur: Küba (1933-59 FULGENCIO BATISTA), Dominik Cum. (1930-61 RAFAEL TRUJILLO MOLINA), Guatemala (1930-44 JORGE UBICO), El Salvador (1932-44 General MAXIMILIANO HERNÁNDEZ MARTINEZ), Honduras (1932-49 General TIBURCIO CARIAS ANDINO) ve Nikaragua (1936-56 ANASTASIO SOMOZA).

Panama:

1936 ABD'yle antlaşma: Asayişi korumak amacıyla ülkenin iç işlerine müdahale edilmeyecektir, topraklar istimlâk edilmeyecektir. İcar bedeli yılda 250 000'den 430 000 dolara çıkartılır.

Güney Amerika

Venezuela: Diktatör JUAN VICENTE GÓMEZ'i [1908-35] ELAZAR LÓPEZ CONTRERAS [1935-41] izler: Anayasa sosyalist özellikler içerir (1936).

Kolombiya: Muhafazakârların hâkimiyetinden (1930'a kadardır) sonra liberal başkanlar iktidara gelir.

Ekvador: Dünya ekonomik krizinin (S.463) neden olduğu siyasi kargaşalıklar (1931-48).

Peru: AUGUSTO B. LEGUIAS'ın [1919-30] diktatörlüğünden sonra, diktatörlükle anayasal düzen arasında mücadele başlar.

Bolivya: Sivil hükümetle askeri dikta birbirini izler (1930'dan itibaren).

Şili: 1920'den itibaren Başkan ARTURO ALESSANDRI [1920-25, 1932-38] ruhban sınıfının desteğiyle sosyal reformlar yapar (sosyal refah devleti).

Arjantin: 1916'dan itibaren oligarşinin yerini Radikal Parti (orta sınıf) alır. 1930 muhafazakârlarla ordu radikalleri devirir; ordu oligarşinin hâkimiyetini ortadan kaldırır (1943 "Albaylar cuntası", JUAN PERÓN bu cuntadan ortaya çıkar, S.549).

Uruguay: En güçlü iki partinin kurduğu büyük koalisyon diktatörlüğü önler.

Paraguay: Ekonomik durgunluk nedeniyle istikrarlı hükümetler kurulamaz.

Brezilya: Diktatör GETÜLIO VARGAS [1930-45]] komünistleri ve faşist düzen taraftarlarını yasaklar; sosyal yasalarla işçileri elde etmeye çalışır.

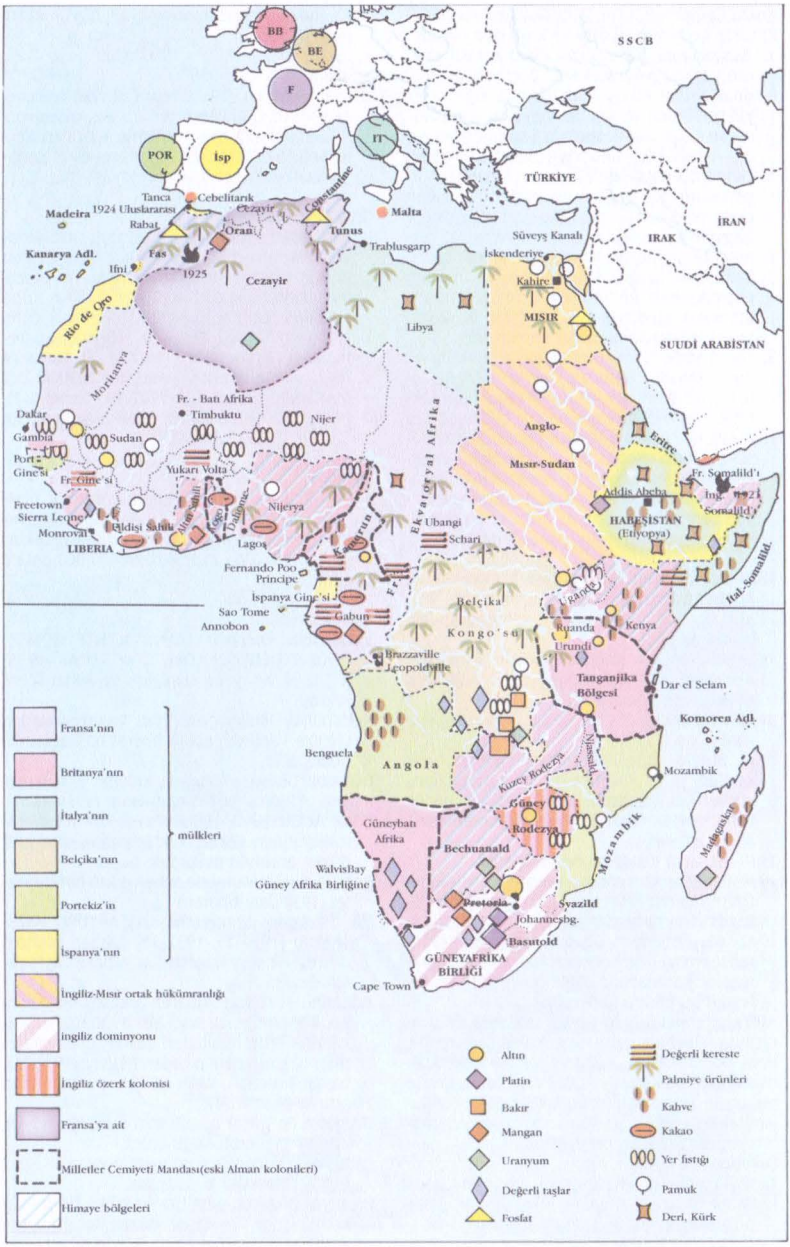
BB
BE
F
İsp
POR
IT
SSCB
TÜRKİYE
İRAN
IRAK
SUUDİ ARABİSTAN
Madeira
Kanarya Adl.
Tanca
Cebelitarık
Cezayir
Oran
Rabat
Fas
İfni
1924 Uluslararası
1925
Cezayir
Tunus
Malta
Trablusgarp
Süveyş Kanalı
İskenderiye
Kahire
MISIR
Libya
Rio de Oro
Moritanya
Fr. - Batı Afrika
Timbuktu
Nijer
Dakar
Gambia
Sudan
Port-Gine'si
Fr. Gine'si
Yukarı Volta
Freetown
Sierra Leone
Monrovia
LIBERIA
Nijerya
Lagos
Fernando Poo
Principe
İspanya Gine'si
Sao Tome
Annobon
Gabun
Fr. Kamerun
Fr. Ekvatoryal Afrika
Ubangi
Schari
Anglo-
Mısır-Sudan
Eritre
Fr. Somalili'
İng. 1921
Somalili
Addis Abeba
HABEŞİSTAN
(Etiyopya)
İtal.-Somalili
Belçika
Kongo'su
Ruanda
Urundi
Kenya
Brazzaville
Leopoldville
Tanganjika
Bölgesi
Dar el Selam
Komoren Adl.
Benguela
Angola
Kuzey Rodezya
Nyasaland
Mozambik
Güney
Rodezya
Güneybatı
Afrika
Bechuanald
Walvisbay
Güney Afrika Birliğine
Mozambik
Madagaskar
Pretoria
Johannesbg.
Syazild
Basutold
GÜNEYAFRİKA
BİRLİĞİ
Cape Town
Fransa'nın
Britanya'nın
İtalya'nın
Belçika'nın
Portekiz'in
İspanya'nın
mülkleri
İngiliz-Mısır ortak hükümranlığı
İngiliz dominyonu
İngiliz özerk kolonisi
Fransa'ya ait
Milletler Cemiyeti Mandası(eski Alman kolonileri)
Himaye bölgeleri
Altın
Platin
Bakır
Mangan
Uranyum
Değerli taşlar
Fosfat
Değerli kereste
Palmiye ürünleri
Kahve
Kakao
Yer fıstığı
Pamuk
Deri, Kürk

Afrika 1939

Bağımsız devletler

Mısır: ZAGLUL PAŞA'nın (1860-1927) Londra'da ve barış konferansında başkanlık ettiği heyetten doğan **Vefd Partisi,** 1918'den sonra Mısır'ın bağımsızlığını savunur.

1922 Büyük Britanya Mısır'ı bağımsız krallık ilan eder, ancak kendi imtiyazlarını korur: Mısır'ın savunması, Süveyş Kanalı bölgesinin emniyeti, Sudan meselesinin halledilmesi, askeri birliklerin konuşlandırılması, dış politika.

1917-36 I. FUAD (Sultan, 1922'den sonra kral), Vefd Partisiyle mücadele eder, parlamentoyu lağveder (1928) ve diktatörlükle yönetir.

1936 1923 anayasası yeniden getirilir.

1936-52 I. FARUK

1936 Britanya-Mısır antlaşması: Mısır bağımsız olmakla birlikte, Britanyalı birlikler 20 yıllığına kanal bölgesinde konuşlandırılır ve Sudan üzerinde (1899 antlaşması uyarınca) İngiliz-Mısır ortak hükümranlığı yeniden tesis edilir.

Habeşistan:

1916-30 İmparatoriçe ZAVDİTU. TAFARI MAKONNEN (1892-1975) hükümran olur, imparatoriçeyle yaşanan gerginliklerden sonra "negus" unvanını alır (1928) ve

1930 İmparator I. Haile Selasiye sıfatıyla taç giyer. İtalyan ve Habeş birlikleri arasında sınır çatışmalarından sonra

1935-36 İtalya-Habeşistan savaşı başlar, İtalyanların Addis Ababa'ya girmeleriyle (S.437) son bulur.

Liberya:

1925 Kauçuk şirketi FIRESTONE'la sözleşme; alınan krediye karşılık 1931'de devlet gelirlerinin yarısından fazlası faizlerin ödenmesine harcanır.

1930 Milletler Cemiyeti komisyonu angarya hizmeti uygulandığını ve köle ticareti yapıldığını tespit eder.

1931 Parlamento borç ödemesini durdurur, ekonomik kalkınma başlar.

Güney Afrika:

Irk meselesi ile, General LOUIS BOTHA (1862-1919) liderliğindeki Güney Afrika Partisi,

1919-24 İngiliz Commonwealth çerçevesinde daha büyük bir Güney Afrika kurulmasını savunan **General Jan Christiaan Smuts** (1870-1950) ve

1924-33 İngiltere'nin siyasi açıdan saf dışı bırakılmasına çalışan **General James Barry Munnick Hertzog** (1866-1942) liderliğindeki Milli Parti arasındaki uyuşmazlık siyaseti etkiler. Westminster tüzüğünden (S.448) sonra,

1934-39 partileri birleşerek "Birleşik Milli Güney Afrika Partisi"ni oluşturan HERTZOG-SMUTS koalisyon hükümeti sırasında,

1934 "Status of the Union Act"la bağımsızlık hedefine ulaşılır.

1936 Yerlilerin temsil edilmesine ilişkin yasa: "Yerliler Konseyi"nin fonksiyonu danışmanlıktır.

1939 Alman Reich'ıyla ilişkiler kesilir.

Milletler Cemiyeti'nin mandaları

Sömürge toprakları gibi yönetilen **B mandaları** olarak Tanganyika, Kamerun'un bazı kesimleri ile Batı Togo Büyük Britanya'ya, Doğu Togo ile Kamerun Fransa'ya, Ruanda-Burundi Belçika'ya düşer.

C mandası olarak Güney Afrika Birliği, Güneybatı Afrika'yı topraklarının ayrılmaz bir parçası olarak yönetir.

Sömürgeler

İngiliz, Fransız, Portekiz ve Belçika kolonileri, yalnızca krala veya başbakana karşı sorumlu olan bir vali tarafından **yönetilir.** Afrikalılar yönetime iştirak ettirilmezler. İngiliz sömürgelerinde "indirect rule" (Afrikalılar alt düzey [adli] yönetimde çalışırlar), Belçika, Portekiz ve Fransız sömürgelerinde "doğrudan" yönetim (beyazlar) vardır. Fransız sömürgeleri merkeziyetçidir ve kabile gelenekleri yok edilmek suretiyle Afrikalıların asimile edilmesine çalışılır. "Portekiz'in ayrılmaz parçası" olarak ilan edilen (1935) Portekiz sömürgelerinde asimilasyon girişimlerinde bulunulur.

Ekonomi, ticaret, ulaşım: Tekelci kumpanyalar dönüştürülür veya sona erer. Yeni ulaşım yolları yapılır. Yatırımlar beyaz sömürgecilerin ekonomik durumunu düzeltir, ancak Afrika halklarınınkini düzeltmez (istisna: Sudan-Gine kuşağında oturanlar).

Afrikalılar

Dünya savaşından sonra milliyetçilik patlak vermemekle birlikte, özellikle Hıristiyanlığın etkisiyle kültürlü Afrikalıların kabile düzenine dönmeleri imkânsız olur. Afrika'da Hıristiyanların yönettiği seminerler, yirmili yılların sonlarında okullar, sonraları sömürgecilerin kurduğu yüksek okullar tarafından teşvik edilen eğitim çabaları ilerlemeye katkıda bulunur.

Afrikalı aydınların siyasi faaliyette bulunması istenmez.

Ancak, itibar ve sosyal güvence elde etme isteğiyle birleşen eğitim süreci siyasi eşitliği kolaylaştırır.

Kuzey Afrika

Kuzey Afrika ülkelerinde (İtalyan kolonisi Libya, Fransız himaye bölgeleri Tunus ile Fas Krallığı, Fransız idare bölgesi Cezayir) yaşayanların ortak yönü, İslam-Arap milli bilinci ve Avrupa medeniyetinin reddedilmesidir. Kendi kaderini tayin hakkını ve haklarda eşitliği Tunus'ta **Destur Hareketi** teşvik eder. Fas'ta

1925 Rif Kabilelerinin ABDÜLKERİM liderliğinde ayaklanması,

1926 kayıtsız şartsız teslimiyete ve İspanya ile Fransa arasında nüfuz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin Fas Antlaşmasına yol açtıktan sonra, Fas milli eylem komitesi, özellikle de **İstiklal Partisi** anayasal hükümet kurulması ve yönetim hukuku açısından otonomi verilmesi için girişimde bulunur.

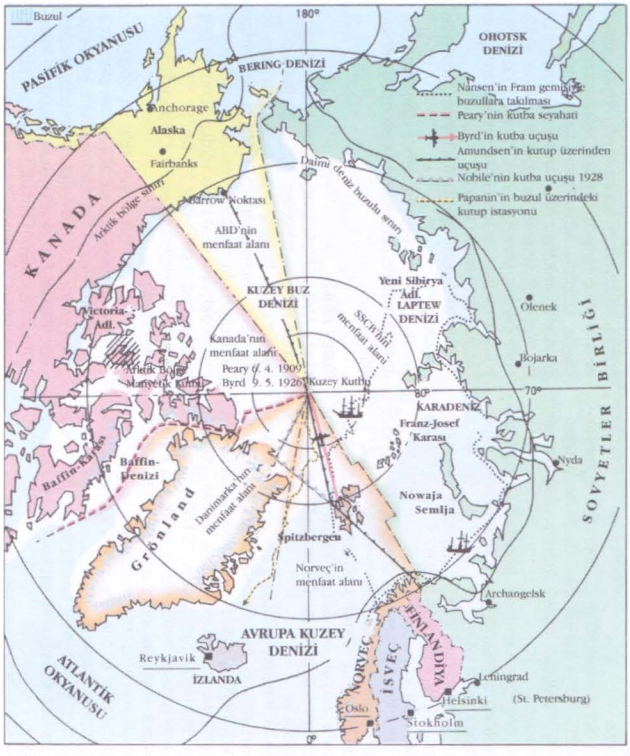

Arktik bölgelerin Araştırılması

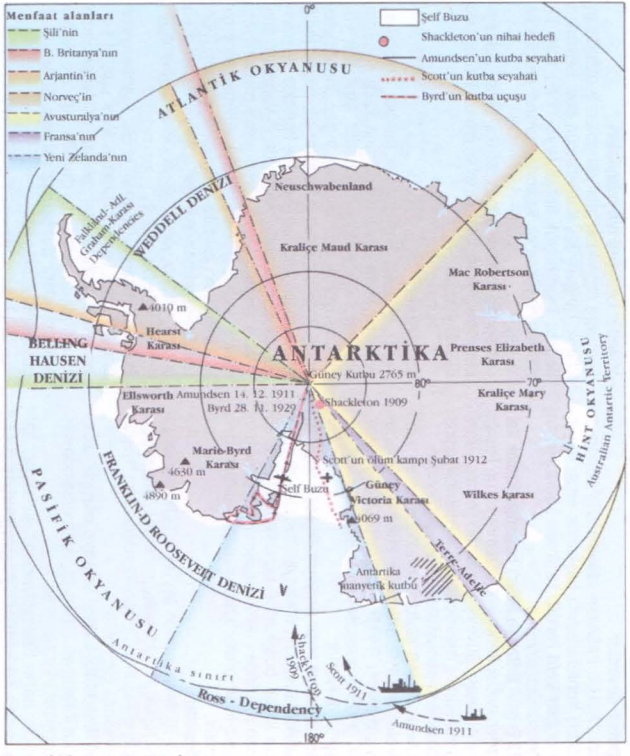

Antarktika'nın Araştırılması

İcatlar

Fizik:

1925 Kuvanta mekaniği HEISENBERG/BORN/JORDAN
1926 Dalga mekaniği SCHRÖDINGER
1928 Geiger-Müller sayacı GEIGER/MÜLLER
1932 Pozitronlar ANDERSON
Nötronlar CHADWICK
Siklotron LAWRENCE
1934 Yapay radyoaktivite JOLIOT/CURIE
1938 Atom çekirdeğinin parçalanması HAHN/STRASSMANN

Biyoloji:

1909 Hayvan psikolojisi MORGAN
Çevre araştırması v. UEXKÜLL
1910 Sirkesineğinin genetiği MORGAN
1911 Beriberiye karşı etkin madde ("vitamin") FUNK/TERUUCHI
1912 İnsan genetiği biliminin kuruluşu LENZ
1914 Davranış psikolojisinin kuruluşu WATSON
1919 Kromozom haritası MORGAN
1921 İnsanda ırsiyet öğretisi, ırk sağlığı BAUR/FISCHER/LENZ
İnsansı maymunlarda zekâ deneyleri KÖHLER
1927 Işınlann genetiğe etkisi MÜLLER
1928 Gen kuramı MORGAN

Kimya:

1921 Karbonik asit asimilasyonu WARBURG
1922 Su gazından metil alkol elde etme MITTASCH
1925 Makromoleküler kimya STAUDINGER
Karbonun sıvılaştırılması FISCHER/TROPSCH
1930 Asetilen bazlı sunî maddeler REPPE
1932 Ağır hidrojen LIBEY/BRICKWEDDE/MURPHY
1934 Vitamin C sentezi REICHSTEIN
1936 Buna kauçuğu KONRAD
1938 Perlon SCHLACK
Naylon CAROTHERS
1939 Haşere ilacı DDT MÜLLER

Tıp:

1909 Lekeli hummanın giysilerdeki bitlerle bulaşması NICOLLE
1910 Kan grupları MOSS
1917 Seksüel patoloji HIRSCHFELD
1821 Ensülin MACKAD/BENTING/BEST
1928 Penisilin FLEMING
1929 Kalp sondası FORSSMANN
1930 Sarı hummaya karşı aşı THEILER
1932 Sülfamidler DOMAGK
1935 Kortikosteron KENDALL/REICHSTEIN
1939 Yapay kalp GIBBONS
1940 Rhesus faktörü LANDSTEINER/WIENER

Ulaşım tekniği:

1910 Pervaneli türbin KAPLAN
1915 Bütünüyle metalden uçak JUNKERS
1918 Hafif uçak KLEMEN
1922 Döner kanatlı uçak LA CIERVA
1930 Jet makinesi SCHMIDT

Haberleşme tekniği:

1913 Tüplü verici MEISSNER
1916 Ayarlanmış kısa dalga MARCONI
1925 Televizyon deneyleri (ABD, B. Britanya, Almanya)
1927 Denizaşırı telsiz telefon bağlantısı
1935 Çok yüksek frekanslı verici WITZLEBEN

Görüntü ve ses:

1919 Sesli film VOGT/ENGL/MASOLLE
1928 Teyp PFLEUMER
1929 Televizyon ve telefilm KARVLUS/TELEFUNKEN
1932 Televizyon WITZLEBEN

Keşifler

Arktik Bölgeler:

1893-96 NANSEN "Fram" gemisiyle buzullara takılır.
1903-06 AMUNDSEN kuzeybatı geçidini keşfeder.
1909 PEARY 6. 4. tarihinde kutbun yakınına ulaşır.
1921-24 RASMUSSEN Grönland'daki Thule kutup üssünden Bering Boğazı'na keşif gezisini yapar.
1926 BYRD 16 saat zarfında Spitzberg adalarından uçakla kutba gider ve geri döner.
1926 NOBILE, AMUNDSEN ve ELLSWORTH'le Spitzberg'den Kuzey Kutbu üzerinden Alaska'ya uçar.
1928 NOBILE hava gemisi "Italia" ile 2 kez kutba uçar.
1937/38 PAPANIN Grönland'ın doğusunda bir buz kütlesi üzerinde araştırma gezisi yapar.
1937-40 "Sedov" buzkıran gemisi buzullara takılır.

Grönland'ı **araştıranlar:** MYLIUS-ERICHSEN (1906-08), MIKKELSEN (1910), DE RUERVAIN (1912), KOCH/WEGENER (1913), WEGENER (1929-31), GRONAU/HOVGAARD/WEHREN (1931).

Antarktika:

1901-03 DRYGALSKI başkanlığında güney kutbuna keşif gezisi.
1902-04 SCOTT Victoria karasını araştırır.
1902-03 NORDENSKJÖLD Louis-Philippe karasının doğusunu araştırır.
1902-03 BRUCE Weddell Denizini araştırır.
1909 SHACKLETON kutbun 200 km yakınına gelir.
1911 AMUNDSEN güney kutbuna ulaşır.
1911-12 SCOTT 1912'de kutba ulaşır; dönüşte hayatını kaybeder.
1911-12 FILCHNER başkanlığında güney kutbuna 2. keşif gezisi.
1911-14 MAWSON Wilkes karasını araştırır.
1915 SHACKLETON'ın Antarktika'yı geçme girişimi boşa çıkar.
1928-30 BYRD keşif uçuşları yapar, 1929'da güney kutbunun üzerinden uçar.
1933-36 WILKINS'le ELLSWORTH'un bölgeyi geçme girişimleri boşa çıkar.
1938-39 "Schwabenland" keşif gezisi.

Yeni ulaşım araçlarının (buzkıranlar, motorlu taşıtlar, uçaklar) yardımıyla gerçekleştirilen keşif gezileri, Asya (Tibet, Gobi), Afrika (Arabistan, Büyük Sahra) ve Güney Amerika (Brezilya, Venezuela, Guyana) hakkında daha fazla bilgi edinilmesini sağlar.

Duçe (şef)

Bir demircinin oğlu olan **Benito Mussolini** (1883-1945 [çeteciler tarafından kurşuna dizilir]) ilkokul öğretmeni olur; radikal sosyalist olarak İsviçre'de, Fransa'da ve Avusturya'ya ait Trentino bölgesinde (1902-10) gazetecilik ve propaganda faaliyetlerinde bulunur.

Italya'ya döndükten sonra Forlì'de 'La Lotta di Classe' gazetesini çıkarır, sonraları Milano'da parti yayın organı 'Avanti!"nin yazı işleri müdürü ve sosyalistlerin yürütme komitesi üyesi olur. Entegre milliyetçiliğinden (S.397) ötürü partiden ihraç edilir, yabancılardan (Fransızlar?) alınan paralarla kendisine ait 'Il Popolo d'Italia' gazetesini kurar; ayrıca, sosyalistler, kartelciler ve kendi yandaşlarıyla birlikte faşizmin asıl hücresini oluşturan "Fascio d'azione rivoluzionaria"yı oluşturur (hedef: Antant safında savaşa girmek).

1915-17 yılları arasında katıldığı savaştan ağır yaralı olarak döner.

MUSSOLINI'yi Marxçı doktrinden çok, NIETZSCHE ("Güçlülük İradesi", "İnsanüstü", S.342), HEGEL (S.319), HENRI BERGSON'un (1859-1941) dirimselciliği, "Action directe" yoluyla "sosyal savaş" düşüncesini benimsediği GEORGES SOREL (S.344), VILFREDO PARETO (1848-1923) ve onun elitlerin döngüsü kuramı etkiler.

Ideoloji

Faşizm (kökeni Latince fasces: Roma konsüllerinin ve preatorlarının gücünün simgesi olan oklu değnek demeti), antiparlamenter, antidemokratik ve milli bir darbe hareketi olup, hedefi **tek partili** otoriter veya totaliter bir devlet kurmaktır.

"Faşizm" kavramı, Italya'da görülen biçiminden sonra siyasi tür mefhumu haline gelmiştir.

HITLER'in (S.461) nasyonal sosyalizminde olduğu gibi, Italyan faşizmini MUSSOLINI'nin kişiliği ve düşünceleri biçimlendirir. "Italya'nın kurtarıcısı" (Salvatore d'Italia), tasavvurlarını 'Dottrina del fascismo'da şöyle yorumlar:

Milliyetçi ve emperyalist eğilimler (eski Roma geleneği yeniden canlandırılır) ile sosyalist kuramlar birleşerek faşist ideolojiyi oluşturur; bu ideoloji harekete mensup olanlardan disiplin, irade ve inanç ister, şiddeti, mücadeleyi ve tehlikeyi yüceltir.

Sınıf farklılıklarıyla enternasyonalizm, milli topluluk ve milli devletle aşılır; yurttaş en yüce değer olarak devlete hizmet etmekle yükümlüdür; devlet seçkin bir zümre tarafından yönetilir.

Barışseverlik ve liberalizm devleti yıkıcı unsurlar olarak reddedilir (liberal politikacılar sınırdışı edilirler veya kaçarlar).

1945'ten sonra da faşist ideolojiyi, parlamenter bir azınlık olan neofaşist "Movimento Sociale Italiano" (MSI) temsil eder.

Parti

1919 MUSSOLINI Milano'da ilk "Fasci di combattimento"ları (siyasi mücadele birlikleri) kurar. Hedefleri: Tarım reformu, kilise mallarına el konulması, savaşa katılanların desteklenmesi. Parlamenter demokrasinin başarısız kalması nedeniyle Bolşevik devrimden korkan burjuva faşistleri destekler.

1921 **Roma'da faşistlerin milli kongresi:** Kont DINO GRANDI'nin (1895-1988) karşı çıkmasına rağmen "Movimento" veya devrimci mücadele birliği MUSSOLINI'nin isteği üzerine partiye dönüştürülür: **Partito Nazionale Fascista (PNF)** kurulur. "Roma'ya yürüyüş"ten (S.437) sonra MUSSOLINI hükümeti devralır.

Hâkimiyet ilkesi

Faşist devlet, hiyerarşiye ve korporasyona dayalı, otoriter, totaliter bir tek parti devletidir (temeli: "Leggi fascistissime"); aşağıdaki biçimlerde kendini gösterir:

1. **"Capo del governo"** (bakanların başı) ve **"Duce del Fascismo"** sıfatıyla **Mussolini'nin diktatörlüğü.** Kendisi böylece **"Büyük Faşist Konsey"**in (S.437) başkanı olup, katı hiyerarşik yapılı partinin en yüksek memuru olan parti sekreterini belirler. Kadın ve gençlik kolları, sendikalar, mesleki federasyonlar ve "Milizia Volontaria per la Sicurezza Nazionale" (parti milisi), PNF'ye bağımlıdır;
2. Tek partili devletin kuruluşu (1926); (1928'den itibaren) güdümlü plebisitler yapılır;
3. İşbirliği sistemiyle devlet ve siyasetin yeniden düzenlenmesi: Kartelci tasarımlar totaliter ilkeyle birleştirilir (işçiler, işverenler, devletin ve partinin temsilcileri korporasyonlarda birleşir, S.437);
4. Eski Roma hâkimiyet geleneğine dönülerek **"İmpero Romano"nun yeniden canlandırılması,** milli azınlıkların (Güney Tirollüler, Slovenler) yok edilmesi veya entegrasyonu, Habeşistan'ın (S.437) ve Arnavutluk'un (S.441) fethi, Adriya Denizi'nin "Mare Nostro" ilan edilmesi.

"Aydınlanmış" bir diktatörlük olan faşist yönetimi, monarşi, saray ve subaylar ılımlı hale getirir. Nasyonal sosyalizmin tipik özellikleri olan, siyasi iradeyi kabul ettirme amacıyla terör ve toplu tutuklama uygulamaları yoktur, gizli polisin önemi azdır. Katoliklik Italya'nın "hâkim dini" olduğu için (Laterano Antlaşmaları, S.430) kiliseyle anlaşmazlık yoktur.

Nasyonal sosyalist ırk politikasının (S.483; 1938 yazından itibaren) etkisiyle, "İmpero"da "melezlik" oluşmaması amacıyla katı yasalar çıkarılır.

Führer (Önder)

Adolf Hitler (1889-1945 [intihar]), Avusturya'da Braunau am Inn'de bir gümrük memurunun oğlu olarak dünyaya gelir. Linz'deki ortaokulu bitirmeden terk eder (1905), Viyana'da yaşar (1909-13); orada sanat akademisine kabul edilme girişimleri boşa çıkar; geçici işlerde çalışır, erkek yurtlarında ve evsizler barınaklarında kalır ve geçimini kendi yaptığı kartpostalları satarak sağlar. Siyasi düşünceleri dar görüşlüdür ve olgunlaşmamıştır: Almanları birleştirmeye yönelik milliyetçilik, radikal antisemitizm (SCHÖNERER, LUEGER, S.357) HITLER'in tasarımlarını biçimlendirir. 1913'te Münih'e taşınır, gönüllü olarak dünya savaşına katılır, savaşın sonunu Pasewalk/Pomeranya'da askeri hastanede yaşar. Münih'e döndükten sonra, IV. Ordu Savunma Komandosunun basın ve propaganda bölümünde görevlendirilir.

NSDAP'nin başkanı olarak, LUDENDORFF (S.403), GOTTFRIED FEDER (1883-1941), ERNST RÖHM (1887-1934 [öldürülür]) ve DIETRICH ECKART (1868-1923) ile temas kurar; bunların etkisi kendini gösterir (FEDER: 'Zahmetsiz Kazancın Kaldırılması', RÖHM: "Askeri devlet" düşüncesi, ECKART: Antisemitizm).

İdeoloji

Nasyonal sosyalizm, 1913'ten sonra devrime ve parlamenter demokratik sisteme karşı bir hareket olarak ortaya çıkar. Dayandığı düşünsel temeller karışıktır ve kısmen saptırılmıştır: NIETZSCHE'nin (S.342) "Güçlülük İradesi", GOBINEAU'nun ve H. ST. CHAMBERLAIN'in (S.343) ırk öğretisi, R. WAGNER'in "kader inancı", MENDEL'in (S.343) kalıtım öğretisi, HAUSHOFER'in "Jeopolitika"sı ya da ALFRED PLOETZ'ün (1860-1940) Sosyal Darwinci anlatımları kadar, MACHIAVELLI'nin, FICHTE'nin, TREITSCHKE'nin veya SPENGLER'in fikirleri de NS ideolojiyi oluştururlar. **Antisemitizm** baskın çıkar: Almanlık Yahudi "ırkı" tarafından yavaş yavaş yok edilme tehlikesine maruz kaldığı için, HITLER "kanın ve toprağın" savunulmasını, Yahudilerin imha edilmesini (S.483) ve "egemen halk" olarak "düşük niteliklileri" yönetecek olan "kuzeyli ırkın güçlendirilmesini" talep eder. Nasyonal Sosyalizm, "halkı ve ırkı" vurgular, bireyin "topluluk" içerisinde kayıtsız şartsız erimesini ("sen bir hiçsin, halkınsa her şey") ister, karizmatik bir "Führer'e inanmayı" ("Führer emretsin, biz itaat ederiz") vaaz eder. Gençlik hareketinden gelen teşvikleri benimser ("topluluk romantizmi"), askerlik arkadaşlarının "cephe yaşantısını" över, komünist ve faşist özellikleri uyarlar. "Hareket", parlamenter demokrasiden hayal kırıklığına uğrayan ve NSDAP'nin ekonomik otarsi, yayılmacı dış politika ("mekânsız halk"), "Versailles diktesinin zincirleri"nden kurtulma ve Bolşevikleşmeyi engelleme taleplerini destekleyen, durumdan hoşnut olmayan kitleleri toplar.

Parti

Ocak 1919 Demiryolu tesviyecisi ANTON DREXLER (1884-1942) "Alman İşçi Partisi"ni (DAP) kurar.

Eylül 1919 ADOLF HITLER DAP toplantısını ilk kez ziyaret eder ve aynı ay içerisinde partiye kabul edilir.

1920 Parti programı ("25 madde") açıklanır: Halkın refahının teşviki ("amme yararı kişisel yarardan önce gelir"). Bütün Almanların kendi kaderini tayin hakkının ve devlet olarak eşit haklara kavuşmasının sağlanması, Paris banlıyölerinde yapılan antlaşmaların feshi, Yahudilerin saf dışı bırakılmaları, Yahudi "faizcilerle" mücadele v.d. DAP'nin adı Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (NSDAP) olarak değiştirilir.

Temmuz 1921 HITLER partinin birinci başkanı olur.

1923 Münih'te Hitler darbesi ("Feldherrnhalle'ye yürüyüş", S.427). HİTLER, ayaklanmanın başarısız kalmasından sonra Landsberg'te 5 yıl kalebentlik cezasına çarptırılır. Burada kitabı "Kavgam"ın 1. bölümünü yazar (2. bölüm 1925-27 arasında yazılır).

1924 8 ay sonra erken tahliye edilir. NSDAP Münih'te yeniden kurulur.

Parti "önderlik ilkesi"ne göre yapılanmıştır: En üstte "Führer", yardımcısı ve parti yöneticileriyle birlikte parti yönetimi yer alır. Siyasi organizasyon, bölgeler, seçim bölgeleri, yerel gruplar, hücreler ve bloklardan oluşur. Partinin yanı sıra, yine örgütlenmiş, kısmen paramiliter parti örgütleri (SA -hücum birlikleri-, SS -muhafız kıtası-, HJ -Hitler Gençliği-, BdM -Alman Kızlar Birliği- v.d.) ve bağlı kuruluşlar (DAF -Alman Emek Cephesi-, NSV, doktorların, öğretmenlerin, hukukçuların, memurların mesleki kuruluşları v.s.) vardır.

Mücadele döneminde HITLER'in en yakın iş arkadaşları: ERNST RÖHM, HEINRICH HIMMLER (1900-45 [intihar]), JOSEPH GOEBBELS (1897-45 [intihar]), HERMANN GÖRİNG (1893-1946 [intihar]), ALFRED ROSENBERG (1893-1946 [idam]), RUDOLF HESS (1894-1987), HANS FRANK (1900-46 [idam]), JULIUS STREICHER (1885-1946 [idam]), BALDUR VON SCHIRACH (1907-74), ROBERT LEY (1890-1945 [intihar]), GREGOR STRASSER (1892-1934 [öldürülür]), OTTO STRASSER (1897-1974).

HITLER'le GOEBBELS'in hitabet yetenekleri, ROSENBERG'in yayınları ('20. Yüzyılın Miti') ve parti gazetesinin ('Milli Gözlemci') yardımıyla nasyonal sosyalist "dünya görüşü" yayılır ve kitle psikolojisi açısından etkili büyük gösteriler, yürüyüşler, fener alayları, kurultaylar vasıtasıyla halkın "beynine işlenir". HITLER, yasal yollardan "iktidara gelmek" istediğini vurgular. NSDAP geniş halk kesimlerinin desteğiyle, 1930'dan itibaren Reich meclisindeki sandalye sayısını sürekli artırmayı (istisna: 6 Kasım 1932 seçimleri, karşıl. Grafik S.470) ve "Üçüncü Reich'ın" kurulmasını sağlamayı başarır ("iktidarı ele geçirme" S.471).

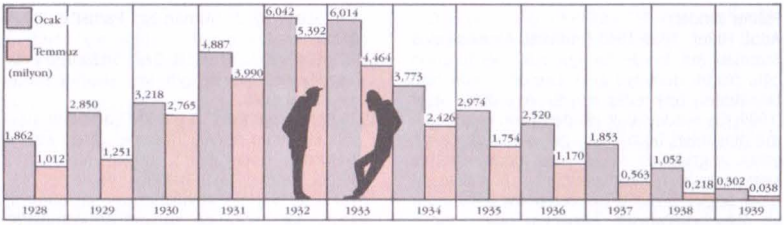

Almanya'da işsizliğin gelişimi [1918 - 1939]

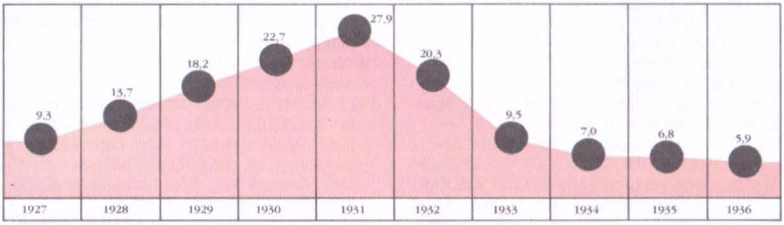

Almanya'da iflaslar ve adli tasfiyeler [bin]

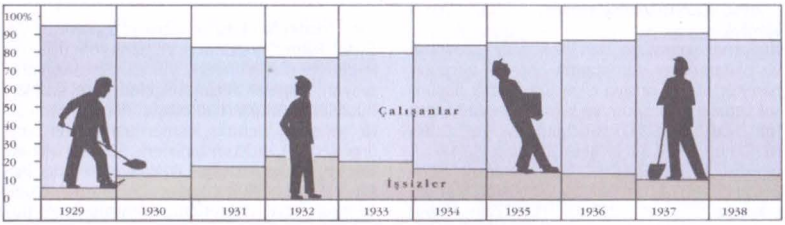

Dünyada işsizliğin gelişimi [1929 - 1938]

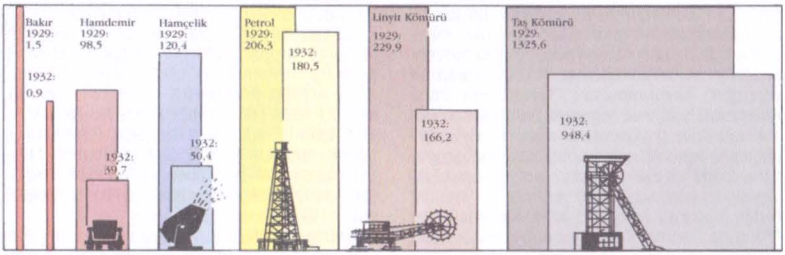

Dünya ekonomisinde üretimin gerilemesi [milyon ton]

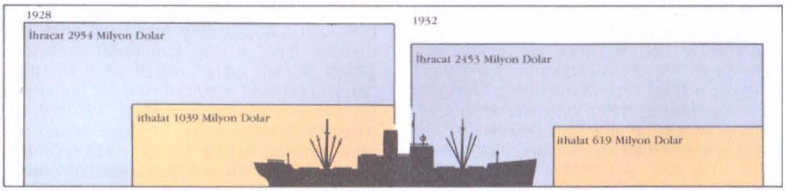

1928 ve 1932'de Latin Amerika'nın ihracatı ve ithalatı

Dünya Savaşının ekonomik etkileri

Dünya ekonomisinde krize yol açan nedenler:

1. Uluslararası mal mübadelesinin engellenmesi, buna bağlı olarak çöküş.
2. Tüketim malları üretiminin kısıtlanması ve karneyle dağıtım.
3. Silahlanma sanayiinin genişletilmesi.
4. Tarafsız, denizaşırı ülkelerin kendi hammaddelerini işlemek için üretim tesisleri kurmaları (Latin Amerika).
5. ABD'de üretim kapasitesinin artması.
6. (ABD hariç) savaşa katılan devletlerde altın rezervlerinin erimesi ve yurtdışındaki alacakların azalması.
7. İşçilerin serbest dolaşımının kısıtlanması, kadınların daha fazla sayıda çalıştırılmaları.

Savaştan sonra dünya ticaretinin ve dünya ulaşımının yeniden kurulmasını engelleyen unsurlar: Sovyetler Birliği'nin planlı ekonomisi (dış ticarette devlet tekelleri), -milli ekonomilerin koruyucu gümrükleri-, -ABD'nin borçlu devletten alacaklı ülke haline gelmesi (altın tekeli), - yeni devletlerin oluşmasına bağlı olarak Avrupa'da yeni gümrük sınırlarının ortaya çıkması (1914: 6000 km; 1920: 12 000 km), -münferit devletlerin ikmal zorluklarına karşı önlem olarak otarsi çabaları, - yasal temellerin sarsılması ("düşmanın mallarına" el konulması), - altına bağlı paradan vazgeçilmesi, savaş finansmanı nedeniyle enflasyonlar ve paranın aşırı değer kaybetmesi (banknot basma makinesi).

1922 (ABD ve Türkiye'nin katılmadığı) Cenova Dünya Ekonomi Konferansında, ekonomik ve mali sorunların çözümü amacıyla altına bağlı döviz önerilir. Enflasyon ABD'de deflasyon politikasıyla, İngiltere'de ise vergilerin artırılmasıyla savılır. Fransa, Belçika ve yeni kurulan Orta ve Doğu Avrupa devletleri enflasyonist politika izlerler. Mali reforma (1919) rağmen Almanya tazminat yükümlülüklerini,

1921 Londra ültimatomunun baskısıyla (S.413) yerine getiremez. Giderek daha hızlı tırmanan enflasyon Almanya'da

1923 Alman Tarımsal Kredi Bankasının (Rentenbank) kurulmasıyla son bulur: Markın (Rentenmark) toprak temeline oturtulmasıyla para istikrara kavuşur. Barış dönemi ekonomisine geçişten (1922) sonra, **"mutlu yirmili yılların"** (1922-29) **"refahı"** başlar; bu dönem, hızlı teknik gelişmeye (rasyonalleştirme, standartlaştırma), mekanik, elektrik ve kimya büyük sanayiinin gelişmesine, artan ekonomik konsantrasyona (ki çoğunlukla devlet tarafından desteklenir) dayanır ve kartellerin, tröstlerin, büyük bankaların ve konsernlerin oluşmasıyla teşvik edilir. Dünya çapındaki ekonomik kalkınmadan ve milli gelirin artmasından ötürü kriz emareleri gözden kaçar: Avrupa sanayi ülkelerindeki büyük işsizlik, fiyat yerine miktar konjonktürü nedeniyle aynı kalan, kısmen de gerileyen fiyat gelişimi ve düşük gelir ("Profitless prosperity"), borsa kurlarının özellikle ABD'de hızla yükselmesi, daha az taşkömürü çıkarılması, tekstil sanayiinde gerileme ve tarım ürünlerinde düşük kâr.

Devlet tarafından yönlendirilen savaş ekonomisi, sosyalist ekonomi tasarımları, Avustralya'nın ve Yeni Zelanda'nın ekonomik başarıları, Sovyetler Birliği'nin ve ortaya çıkan diktatörlüklerin ekonomik planları, planlı ekonomi düşüncesini yayar. Devlet otoritesiyle ekonomik gücün giderek daha fazla ölçüde iç içe geçmesi nedeniyle, otarsi çabasındaki milli ekonomi, serbest mal mübadelesini içeren uluslararası dünya ekonomisinin yerini alır.

Alım gücünün üretimin gerisinde kalması,

24. 10. 1929 New York borsasında kurların düşmesine yol açar. Bunun sonucunda

1930 Avrupa'da ekonomik kriz baş gösterir. Amerika'dan kredi gelmediği, Avrupa'nın ABD'ye ihracatı gerilediği, likit sermaye olmadığı ve kartellerin denetiminde olmayan bütün hammaddelerde ve tarım ürünlerinde fiyatlar düştüğü için, iflaslar, fiyat yıkımı, işsizlik yaşanır, bankalar çöker.

Mayıs 1931 Avusturya Kredi Bankası çöker.

Temmuz 1931 Darmstädter ve Milli Banka, ödemelerini durduran ilk Alman bankası olur.

Eylül 1931 İngiltere,

Nisan 1933 ABD ve (1936'ya kadar) diğer bütün ülkeler altın standardından vazgeçerler.

Klasik deflasyonist yöntemlerin iflas etmesinden sonra, krizi aşmak amacıyla hükümetler müdahale ederler: Resmi iş yaratma yöntemleri (ABD, Almanya), firmalara devletin iştiraki veya firmaların sosyalizasyonu (İngiltere, Fransa), satılamayan hammaddelere yönelik destek alımları, firmalara kredi verilmesi ve fiyatlarla ücretlerin kontrol altına alınması.

Gümrük ve para biriminin yönlendirilmesi, dövizin kontrol altına alınması, rejime tabi tutulması ve ikili ticari anlaşmalar sayesinde milli ekonomilerin düzelmesi sağlanmakla birlikte, uluslararası ekonomik ilişkiler zorlaşır.

Sanayi üretiminin artarak 1936'da 1913'teki durumuna ulaşmasına rağmen, özellikle diktatörlüklerin otarsi çabaları ile uluslararası gerginlikler, ekonomilerin İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından önce ıslah edilmesini önler.

1937 ABD'de özellikle tekstil ve kömür sanayiinde baş gösteren konjonktürel gerileme (S.465), silahlanma nedeniyle Avrupa'yı etkilemez.

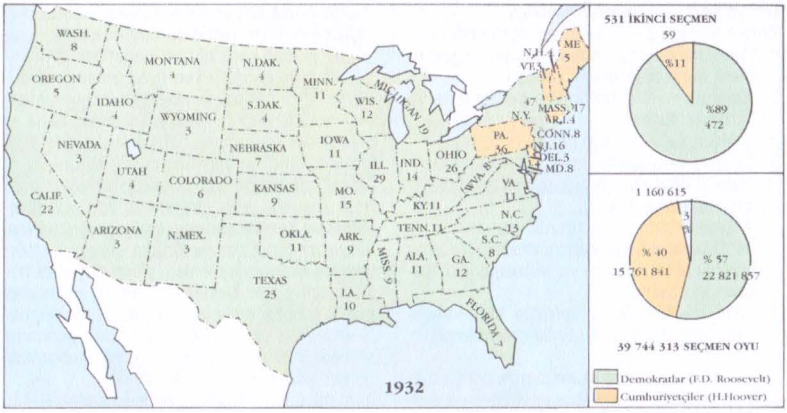

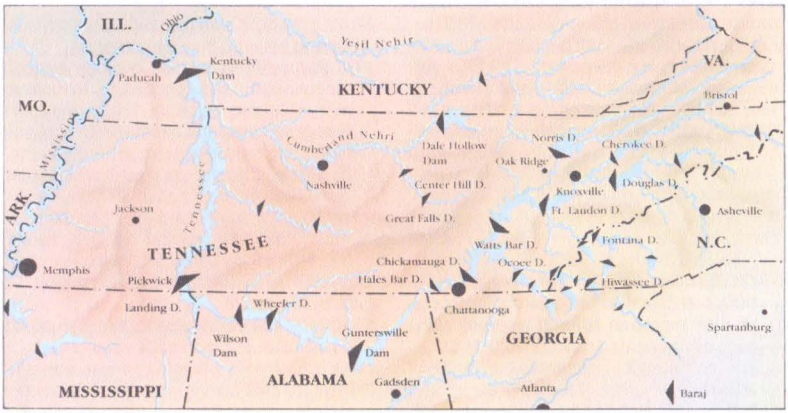

Roosevelt'in seçim zaferi ve Tennessee Vadisi

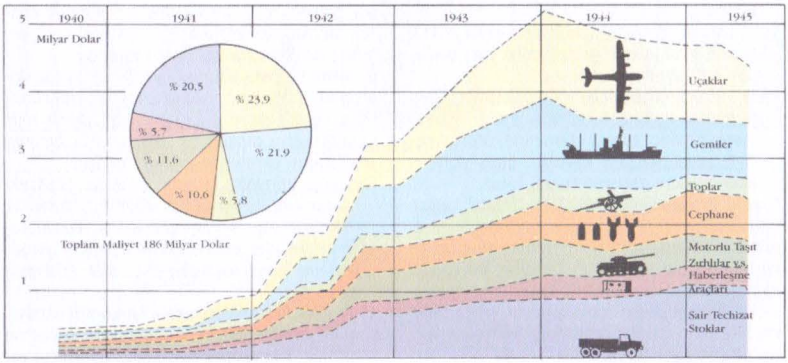

Birleşik Devletler'in askeri üretimi 1940 - 1945

Roosevelt Dönemi (1933-45)

1933-45 Franklin D. Roosevelt (1882-1945) devletin tehlikede olduğunu ilan eder ve ekonomik krizin aşılmasına yönelik kapsamlı reformlar başlatır: **New Deal** (kelime anlamı: Oyun kartlarının yeniden dağıtılması), bir beyin takımı tarafından planlanmakla birlikte, özel ekonomi sistemine bağlı kalır.

1933 "Yüzgün" (9.3.-16.6.). Reformların bu ilk safhasının acil sıkıntıları hafifletmesi ve ekonomiyi hızla ıslah ederek yeniden işler duruma getirmesi öngörülür: Bankalar kapatılır, bunlardan yalnızca Federal Reserve System'a bağlı (%75) "sağlıklı" olanlarının yeniden açılmasına izin verilir; altınla dövizin ihracı ve istif edilmesi yasaklanır; doların değeri (% 50'ye kadar) düşürülür; borçlanmış çiftçilerin ve ev sahiplerinin yükünü hafifletecek yasalar çıkarılır. New Deal'in ana unsurları:

Tarım reformu (AAA: Agricultural Adjustment Act): Ana ürünlerin (pamuk, tütün) üretimi prim ödemek suretiyle azaltılır.

DAVID E. LILIENTHAL başkanlığındaki **Tennessee Valley Authority** (TVA): En büyük bölgesel planlamadır (hidroelektrik santrallerinin, sanayi tesislerinin yapımı, nehir yataklarının düzeltilmesi, sulama tesisleri; ağaçlandırma yoluyla erozyonla mücadele).

Sanayiin yeniden yapılanması (NIRA: National Industrial Recovery Act): İşverenlerin (üretim kısıtlamaları, fiyatların kararlaştırılması v.d.) ve işçilerin (azami çalışma saatleri, asgari ücretler) çıkarları gözetilir. Kanun anayasaya aykırı ilan edildikten (1935) sonra yenilenmez. - Gönüllü kamu hizmeti (CCC: Civilian Conservation Corps).

1935 New Deal'in 2. dönemi başlar; reformların işçilerle çiftçilerin konumunu güçlendirmesi ve kısmen daha radikal yenilikler talep eden New Deal muhaliflerini saf dışı bırakması amaçlanır:

Kamu paralarıyla yapılan inşaatlarla **işsizlik sorununun giderilmesi** (WPA: Works Progress Administration, başkanı: H. L. HOPKINS, 1890-1946);

Uzlaşma ve denetim bürosu kurularak **işverenlerle işçiler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi** (National Labor Relations Act): İşçilere örgütlenme ve görüşme yapma özgürlüğüyle grev hakkı garanti edilir;

İşsizlik, malûlük, yaşlılık, dul ve yetim sigortası tesis edilir (Social Security Act). Çıkarılan diğer yasalar konut yapımını teşvik, adil iş koşullarını garanti eder. - ROOSEVELT ilk kez yeniden başkan seçildikten (Kasım 1936) sonra, Yüksek Federal Mahkemede reform (Judiciary Reorganization Bill) yapmaya ve kendi partisindeki muhalif güçleri saf dışı bırakmaya çalışır. Bu nedenle ve Ağustos 1937'den itibaren başlayan ekonomik gerilemeden ötürü cumhuriyetçiler ara seçimlerde (Kasım 1938) Temsilciler Meclisinde 80, Senatoda 7 sandalye elde ederler.

Dış politika:

ABD'nin uluslararası çalışma örgütlerine girmesini onaylamakla (1934) birlikte, Uluslararası Adalet Divanına üye olmasına karşı çıkan (1935) izolasyonistlerin muhalefetine rağmen ROOSEVELT'in çabaları uluslararası işbirliğine yöneliktir.

1934 Japonya'nın Doğu Asya'da yayılması nedeniyle **SSCB'yle diplomatik ilişkiler yeniden kurulur. "İyi komşuluk politikası",** Latin Amerika'da müdahale politikasının yerini alır: Amerika'nın Küba'daki haklarından feragat edilir, Haiti üzerindeki himaye rejimi terk edilir. Bu politikanın getirdiği başarı: **Lima VIII. Panamerikan Konferansı:** Amerika'nın dayanışması ilan edilir (1938). - Filipinler'in 10 yıl sonra bağımsızlığa kavuşması öngörülür.

1935 Tarafsızlık yasası (Neutrality Act): Savaş halindeki devletlere silah satış ve teslimatı yasaklanır.

1937 Yeni bir tarafsızlık yasası, savaşan ülkelere "Cash and Carry" temeline dayalı olarak silah teslimatına olanak sağlar. ROOSEVELT'e göre, demokrasi ile "korku ve kanunsuzluk rejimi" dünyayı tehdit eden diktatörlük arasında bir varoluş mücadelesi vardır.

1937 Chicago'da "Karantina" Konuşması (5. 10.): "Kanunsuzluk salgını" karşısında tarafsızlık mümkün değildir.

1938'den itibaren (Münih Antlaşması, S.435) Amerika silahlanmaya başlar.

1939'dan itibaren tarafsızlık yasası B. Britanya'nın ve müttefiklerinin lehine yavaş yavaş kaldırılır.

1940 2. kez başkan seçildikten sonra ROOSEVELT Milli Savunma Konseyi'ni kurar ve

Ocak 1941 "Dört Özgürlüğü" ilan eder: Konuşma, fikir, inanç özgürlüğü ile sıkıntı ve korku içinde yaşamama özgürlüğü.

Mart 1941 Ödünç verme ve kiralama yasası (Lend Lease Act), başkana, ödeme yapılmadan da müttefiklere savaş malzemesi teslim etme yetkisini verir.

7. 12. 1941 Japonya'nın Pearl Harbor'a saldırısından sonra Amerikan halkında savaşa girme eğilimi ağır basar: **Japonya'ya savaş ilanını** (8.12.), **Almanya'yla İtalya'nın savaş ilanları** (11. 12.) izler. Silahlı kuvvetler 2'den 12 milyona çıkarılır (1946). 1940-46 arasında savaş sevk ve idaresi için yaklaşık 370 milyar dolar tahsis edilir. **ABD'nin galibiyetini hazırlayan koşullar:** Sıkı planlama, yönetim ve kontrol; üretimin, tüketimin ve araştırmanın koordine edilmesi; tarımın genişletilmesi.

1945 Kasım 1944'te 4. kez başkan seçilen **Franklin D. Roosevelt ölür** (12. 4.).

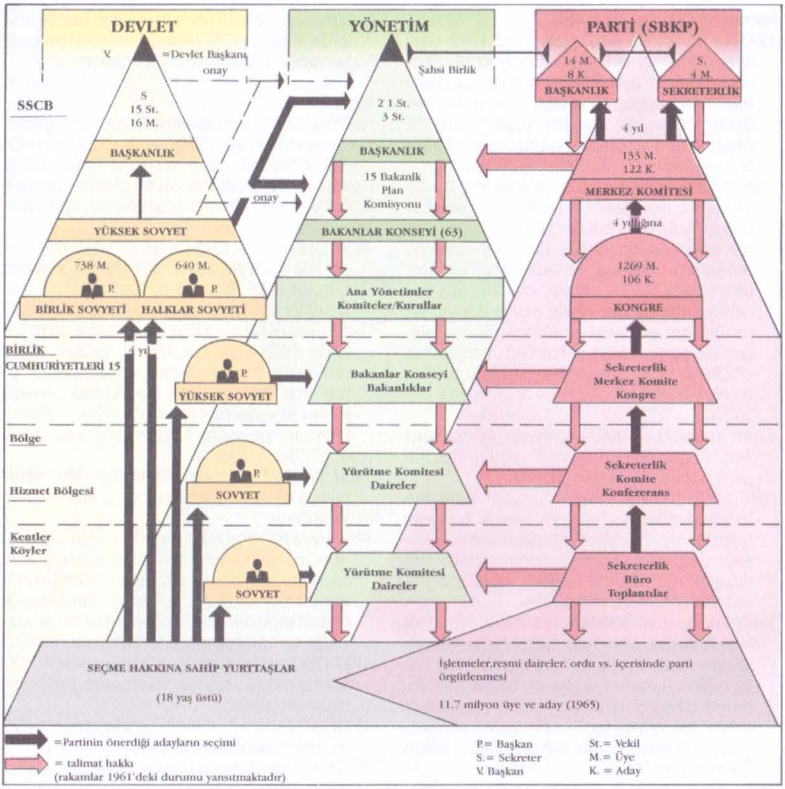

1936 SSCB'nin devlet yapısı

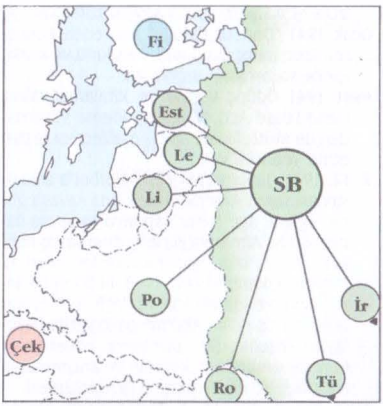

Moskova Doğu Paktı 1929

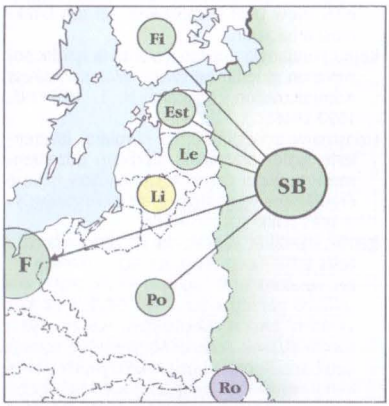

SSCB'nin Saldırmazlık Paktları 1932

Stalin'in diktatörlüğü

1924-29 Y. V. Djugaşvili **Stalin** (1879-1953), muhalefeti saf dışı bırakarak SSCB'nin mutlak hükümranlığına ve liderliğine yükselir. STALIN, L. B. KAMENEV (1883-1936 [idam]), G. ZINOVYEV (1883-1936 [idam]) üçlüsü (troyka),

1925 "sürekli devrim" tezi, STALIN'in XIV. Parti Konferansında kabul edilen "bir ülkede sosyalizm" tezine tezat teşkil eden **Troçki'nin** (S. 389) **Savaş Komiserliği** görevinden alınmasını başarır. A. J. RIYKOV (1881-1938 [idam]), N. I. BUHARIN (1888-1938 [idam]) ve sendikaların lideri M. P. TOMSKIY'in (1880-1936 [intihar]) katılımıyla STALIN'den yana olan bir sağ kanat ve politikası ideolojik olan bir sol kanat (KAMENEV) kurulur.

1927 Troçki'yle Zinovyev partiden **ihraç edilirler**; TROÇKI sürgüne gönderilir.

1929 TROÇKI sınırdışı edilir (1940 Meksika'da öldürülür). - Kolektifleştirmeyi (1928'de başlar) tavizsiz biçimde uyguladıktan sonra STALIN sağ muhalefetle hesaplaşır. BUHARIN, TOMSKIY ve RIYKOV makamlarını kaybederler (1929).

Kasım 1929 Buharin politbürodan **ihraç edilir.**

Aralık 1929 STALIN'in 50. doğum günü: Otokratik diktatörlük başlar.

Beş yıllık planlar 1928'den itibaren SSCB'yi modern bir sanayi devletine dönüştürür. Köylülerin kolektifleştirilmesi en büyük tarım devrimi haline gelir; bütün çiftliklerin onda altısı ve 11 milyon insan ("Kulakların tasfiyesi", 1932) bu devrime kurban gider, **kolhozlar** (köy kooperatifleri) ve **sovhozlar** (devlet çiftlikleri) kurulur. Urallar, Sibirya ve Orta Asya'da yeni kömür ve maden ocaklarının açılmasıyla ağır sanayi kurulur. Ekonomiyi rasyonel hale getirmek için sınai kombinalar kurulur. Elektrikle işletmeye geçilir. Ülke kömür ve petrol yönünden kendi kendine yeter durumdadır. "Stahanov" Hareketi'yle (1935'te başlar) insan işgücü sömürülür. Yeni oluşan "teknik aydınlar" ayrıcalıklı sınıf olarak rejimin temel direği olurlar.

Stalin anayasası (1936)

Savaş ve barış, ülke savunması, banka, posta ve ulaşım sistemi, dış politika ve ekonomik planlama konularında karar verme yetkisi, birlikten ayrılma hakkı olan 11 Sovyet cumhuriyetinden (Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya, Gürcistan [Rusça Gruzinskaya], Ermenistan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Uzbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan SSC) oluşan bir federal devlet olan SSCB'ye aittir. Halklar korunur. - Devlet otoritesinin en yüksek organı **SSCB Yüksek Sovyetidir** (Birlik Sovyeti ile Halklar Sovyeti); bu organ, **Başkanlığı** (bunun başkanı devlet başkanlığı fonksiyonunu yerine getirir), **Halk Komiserleri Konseyini** (bakanlar kabinesi), (5 yıllığına) **Yüksek Mahkemeyi** seçer ve (7 yıllığına) başsavcıyı atar. Uygulamada kuvvetler ayrılığı yoktur. Köyden birliğe kadar, KP ve örgütleri tarafından aday gösterilen **kurullar** (Sovyetler), 17 yaşını bitirmiş bütün yurttaşlar tarafından genel, eşit ve doğrudan seçimle dört yılda bir seçilir. Yurttaşlara bütün demokratik temel haklar tanınmakla birlikte, bunlar "emekçilerin çıkarlarıyla uyumlu olarak" verilir. SBKP'nin lider rolü anayasada yer alır.

Büyük Temizlik (1936-38)

Çistka, STALIN'in 20'li yıllardan muhalifleriyle nihai hesaplaşmasıdır. Parti ve ordu içindeki eski devrimcilerin tasfiyesi, ki bundan STALIN'le yakın iş arkadaşları -L.M. KAGANOVIÇ (1893-1991), A.A. ANDREYEV, V.M. MOLOTOV (1890-1986), A.A. ŞDANOV (1896-1948) gibi "apparatçikler" (bürokratlar)- sorumludur, diktatörlüğün kurulmasının ön koşuludur. 8 milyon kişi hapsedilir, Kuzey Rusya ve Sibirya'daki ceza kamplarında 5-6 milyon kişi vardır; bu sayı 1940/42'de iki katına çıkar. Tutuklamalar, sorgulamalar ve idamlar, YAGODA'nın, 1936'dan sonra YEŞOV'un, 1938'-den sonra BERIA'nın (S. 505) başkanlığındaki NKVD'nin (İçişleri Halk Komiserliği) yardımıyla gerçekleştirilir. Doruk noktalarını göstermelik büyük duruşmalar teşkil eder:

1936 "16'ların duruşması": ZINOVYEV, KAMENEV v.d.;

1937 "17'lerin duruşması": RADEK, MURALOV, PYATAKOV v.d.;

1938 "21'lerin duruşması": BUHARIN, RIYKOV, KRESTINSKI v.d. - Mareşal TUHAÇEVSKIY duruşmasıyla (1937) Kızılordu'da temizlik başlar; temizliğe 3 mareşal, 13 orgeneral, 62 korgeneral kurban gider.

Dış politika:

1926 Berlin Antlaşması (S. 443).

1929 Moskova Doğu Paktı: Kellogg Paktı devletleri tarafından Sovyetlere karşı olası bir cephenin oluşturulmasını önlemeye yönelik antlaşmalar sistemi (S. 415). Uzak Doğuda durumun istikrarsız olması nedeniyle SSCB, batı sınırını korumak amacıyla

1932 Batı ve Doğu Avrupa devletleriyle saldırmazlık paktları imzalar.

1930-39 Dışişleri Halk Komiseri M.M. LITVINOV döneminde Sovyetler Birliği, özellikle Almanya-Polonya saldırmazlık paktının (S. 475) imzalanmasından sonra, batılı devletlere yönelir.

1933 SSCB ABD tarafından tanınır (nedeni: Japonya'nın Doğu Asya'da yükselişi).

1934 Milletler Cemiyeti'ne üyelik.

1935 Sovyet-Fransız yardımlaşma ve saldırmazlık paktı. - ("Halk Cephesi Politikası", S. 419).

Ekonomik kriz ve silahlanma (1929-35)

Konjonktürde gerileme ve artan işsizlik,

1929 seçimlerde Labour Party'nin 216 muhafazakâr ve 59 liberale karşı zafer kazanmasını (287 milletvekili) sağlar; liberallerin desteğiyle

1929-31 2. MacDonald Kabinesi (S.424) kurulur. - SSCB'yle ilişkiler ekonomik mülahazalarla yeniden kurulur: Britanya-Sovyetler ticareti, Almanya-Sovyetler ticareti lehine gerilemekte, Amerikan petrol şirketleri Avrupa piyasasında rekabet etmektedirler.

Donanma meselesinde ("kruvazör tartışması") ABD'yle uzlaşma sağlandıktan sonra,

1930 Londra Donanma Konferansı (S.412) yapılır. Dünya ekonomik krizinin etkileri (S.463), devlet maliyesinin bozulduğuna (May-Report) dair söylentiler, işsizlik yardımının ("Dole") bütçeye bindirdiği yük ve özellikle de işsizlik (Aralık 1930: 2,5 milyon), kabine krizine yol açar:

1931 hükümet istifa eder ve muhafazakârlarla liberaller tarafından desteklenen **MacDonald "Milli Kabinesi" kurulur.** Labour Party'nin çoğunluğu, ARTHUR HENDERSON (1863-1935) ve GEORGE LANSBURY (1859-1940) liderliğinde muhalefete geçer. Parlamento acil bütçe çıkarır. - Altına bağlı para biriminden vazgeçilir. Sterlinin değerinin düşürülmesiyle İngiliz mallarının dünya piyasalarındaki rekabet gücü artar.

Ekim 1931 seçimler "Milli Hükümetin" politikasını onaylar: 46 Labour milletvekiline karşılık 472 muhafazakâr ve 65 liberal.

1931-35 2. MacDonald koalisyon kabinesi, muhafazakâr, liberal ve 13 "milli" Labour milletvekilinden destek alır. Güç, STANLEY BALDWIN ve **Neville Chamberlain** (1869-1940) liderliğindeki muhafazakârların elindedir. Hükümet krizle planlı mücadeleden ve geleneksel serbest ticaret politikasından vazgeçer. Westminster tüzüğü (S. 448).

1932 Ottawa İmparatorluk Konferansı (Commonwealth'e bağlı ülkelerle ticarette tercihli gümrük tanınır [tercih sistemi]). - Liberaller bölünür, liberal Dışişleri Bakanı SIR JOHN SIMON (1873-1954) kabinede kalır. - Ekonomik kriz, temel ürünler ucuza ithal edilerek ve hükümetin mali önlemleriyle aşılır. Krediler ve faiz garantileri verilir, faiz nispeti düşürülür, savaş tahvilleri 5'ten %3½'a çevrilir, para ticari denge fonuyla (Exchange Equalisation Fund) istikrara kavuşturulur. Buna rağmen 1936'da hâlâ 1,6 milyon işsiz vardır. - Uluslararası para antlaşması sağlama girişimi,

1933 Londra Uluslararası Ekonomi Konferansında akamete uğrar. Japonya ve Almanya'yla ilgili **dış politika** netlik kazanmaz.

1934 Yeniden silahlanma (Royal Air Force) **başlar** ve Almanya'nın silahlanması dikkate alınarak

1935 kapsamlı bir savunma programı talep edilir. Büyük Britanya Stresa Konferansı'nda (S. 437) MUSSOLINI'yi kısa bir süre için Almanya'ya karşı müttefik olarak kazanır.

"Appeasement" politikası (1935-39)

1935-37 Baldwin "Milli Hükümeti", "Appeasement" (yatıştırma) politikası izler; silah masraflarından çekindiği ve yenilen devletlerin ölçülü revizyon taleplerini anlayışla karşıladığı için, savaşı görüşmeler yoluyla önlemeye çalışır. Bunun sonucunda

1935 Alman-İngiliz donanma antlaşması yapılır. - Kamuoyunun baskısı üzerine hükümet Italya'ya ilişkin tavrını değiştirir:

Milletler Cemiyeti'nin kararlaştırdığı ekonomik yaptırımlar (S. 415) desteklenir. Bunun üzerine hükümet seçimleri kazanır (Ekim 1935).

LAVAL'in Habeşistanı bölme (S. 469) planını onaylayan Dışişleri Bakanı HOARE görevden alınır.

Dışişleri Bakanı **Anthony Eden** (1897-1977) döneminde "kolektif güvenlik" politikası terk edilir. "Appeasement" politikasına geri dönülür, bu nedenle Büyük Britanya

1936 Rheinland'ın işgalinde (S. 475) ihtiyatlı davranır. Akdeniz'de statükonun korunmasına ilişkin İngiliz-İtalyan antlaşması da ("Gentlemen's Agreement", 1937) çelişkili Appeasement politikasının bir sonucudur.

1936 [1910'dan beri kral olan] V. GEORGE ölür. VIII. EDWARD (1894-1972), B. Britanya hükümetinin ve dominyonların Amerikalı W.W. SIMPSON'la evlenmesine karşı çıkmaları nedeniyle tahttan feragat etmek zorunda kalır.

1936-52 VI. GEORGE. - Taç giydikten sonra BALDWIN görevden alınır.

1937-40 Neville Chamberlain Kabinesi. - Appeasement politikası sürdürülür. Dışişleri Bak. EDEN İtalya'yla uzlaşma yüzünden istifa eder. Yerine Lord HALIFAX (1881-1959) gelir.

Nisan 1938 Britanya-İtalya Antlaşması: İtalya'nın Habeşistan'daki hâkimiyeti tanınır. Savaş bitiminden sonra İtalyan gönüllüler İspanya'dan çekilirler.

Eylül 1938 Münih Antlaşması (S. 475). Alman-İngiliz beyanatından ve "Kalan Çek Bölgesinin" (S. 475) HITLER tarafından işgalinden sonra Appeasement politikası terk edilir.

1939 Genel askerlik yükümlülüğü getirilir. - Saldırgan Nazi dış politikası garanti beyanatlarıyla yatıştırılmakla birlikte, Britanya-Fransa-Sovyetler yardımlaşma paktı (Ağustos 1939), Alman-Rus yakınlaşmasından ötürü akamete uğrar (savaşın başlaması S. 475).

1940 Winston Churchill (1874-1965) koalisyon kabinesi kurar. CHAMBERLAIN Lordlar Kamarası Başkanı olarak hükümette kalır.

Kriz yılları (1931-40)

1932-40 Cumhurbaşkanı Albert Lebrun (1871-1950). - Sol partiler seçimleri kazanır,

Haziran-Aralık 1932 Herriot'nun (S.425) **radikal çoğunluk kabinesi** kurulur; kabine ABD'ye borç ödemelerinin sürdürülmesi nedeniyle devrilir. Parlamento hükümetlere radikal tasarruf önlemleri uygulama yetkisini vermediği için, sık sık hükümet değişikliği (PAUL-BONCOUR, DALADIER, SARRAUT, CHAUTEMPS) ve sürekli mali kriz yaşanır. Parlamentoya karşı hareketler (birlikler ["Ateş Haç]"); komünistler) büyür. Stavisky mali skandalından ötürü

1934 birlikler Bourbon sarayını basarlar: Edouard Daladier (1884-1970) hükümeti güven oyu almasına rağmen istifa eder.

Şubat-Kasım 1934 Başbakan Gaston Doumergue (1863-1937) bir "Milli Birlik" Kabinesi kurduğu halde, anayasa reformu planından (yürütme erkinin güçlendirilmesi, meclisin senatonun onayı olmaksızın başbakan tarafından lağvedilmesi) ötürü başarısızlığa uğrar.

Kasım 1934-Mayıs 1935 Pierre-Étienne Flandin'in (1889-1958) "partilerarası geçici barış hükümeti" anayasa reformundan vazgeçer, ancak mali krizin aşılması için yetki de alamaz.

Haziran 1935-Ocak 1936 Pierre Laval (1883-1945 [idam]) **kabinesi.** REYNAUD'nun frankın değerini düşürme önerisine karşı LAVAL deflasyon politikası izler (kararnamelerle memur maaşlarında kesinti yapılır, ücretlerle kiralar düşürülür). Buna rağmen ekonomi canlanmaz. Radikal bakanlar kabineden ayrılırlar ve

Ocak-Haziran 1936 Başbakan Albert Sarraut (1872-1962) **kabinesi** kurulur. Komünistlerin lideri **Maurice Thorez** (1900-64), faşist tehlikenin savılması amacıyla, Sosyalist Cumhuriyetçiler Birliği (kurul. 1935), komünistler ve sosyalistlerden oluşan bir **"Halk Cephesi"** oluşturulmasını önerir:

1936 Meclis seçimlerinde "Halk Cephesi" galip gelir.

1936-37 Başbakan Léon Blum (1872-1950) **başkanlığındaki Halk Cephesi Kabinesi.** KP'nin işbirliği yapmayı reddetmesine, grevler ve fabrika işgal eylemleri düzenlemesine rağmen, BLUM **Matignon Sözleşmelerini** uygular: Haftada kırk saat çalışma, ücretli izin, toplu sözleşmeler, (en az % 15) ücret artışı, zorunlu hakem mahkemesi, sendika kurma hakkının tanınması, işyerinde yönetime katılma, Fransa Bankası'nın ve silah üretim işletmelerinin millileştirilmesi. - Birlikler lağvedilir, fakat bunlar faşist faaliyetlerini kamufle örgütler içerisinde sürdürürler. - Frankın değerinin düşürülmesi ekonomiyi canlandırmaz, işsizliği de gidermez.

1937 BLUM'un mali krizi gidermeye yönelik yetki talebi senato tarafından reddedilir. Kabine istifa eder. Bunu izleyen Halk Cephesi hükümetleri (CHAUTEMPS [1937-38] ve BLUM [Mart-Nisan 1938]) sırasında Halk Cephesi yavaş yavaş dağılır.

1938-40 Daladier Kabinesi. İçteki kriz, kararnameler, sosyal-siyasi yasaların hafifletilmesi, ekonominin yeniden tesisine ilişkin yetki yasası yoluyla aşılır. Halk Cephesiyle ilişkilerin kesilmesi sonucunda

Kasım 1938 genel grev yapılır; başarı sağlanamaz. - Barış döneminin son aylarında aile ve konut inşa yasası çıkarılır. Sınai tesisler taşraya nakledilir.

1939 Genel seferberlik ve Almanya'ya savaş ilanı (2. ve 3.9.).

1940 DALADIER devrilir (21.3.). **Paul Reynaud** (1878-1966) başbakan olur. Mareşal PÉTAIN (S.407) Almanların ülkeye girişinden sonra kabineye alınır. ABD'ye yönelik yardım talepleri sonuç vermez. Hükümet istifa eder (16.6.).

Dış politika (1931-40): Fransa, Nazi Almanyası'nı "kolektif güvenlik" sistemiyle izole etme girişimini sürdürür. Münferit antlaşmalar yapılır. Beşli Cenevre Mutabakatı'ndan (S. 471) ve Fransa'nın tutumunun katılaşmasından sonra, Dışişleri Bakanı LOUIS BARTHOU (1862-1934 [öldürülür]) yönetimindeki Fransız diplomasisi, Küçük Antant'a yardım olarak Balkan Paktı'nın (S.443) imzalanmasını destekler ve bir notayla Almanya'nın silahlanmasını reddeder (Nisan 1934).

1934 HITLER, Fransa'nın "Doğu Paktı" (Doğu Locarno) önerisini reddeder. Bunun üzerine Fransa SSCB'nin Milletler Cemiyeti'ne alınmasını destekler.

1935 İtalya'yla sömürge, SSCB'yle yardımlaşma antlaşması yapılır.

Habeşistan anlaşmazlığında (S.437) Başbakan LAVAL çelişkili bir tutum izler: Milletler Cemiyeti'nin yaptırımlarına iştirak edilir, fakat aracılık önerisinde bulunulur (HOARE [S.468] - LAVAL Antlaşması). Fransa-İtalya ilişkileri, Alman-İtalyan paktının (S.475) imzalanmasıyla fiilen sona erer. Rheinland'ın işgali (S.475) ve Avusturya'nın bağlanması (S.475) sırasındaki çekimserliğinin hayal kırıklığı yaratmasına rağmen Büyük Britanya'ya yaklaşılır. Polonya'nın Almanya (S.475), Yugoslavya'nın İtalya (1937) ile yakınlaşması Fransa'nın doğudaki pakt sistemini boşa çıkarır.

1938 İngiliz kraliyet çifti Paris'i ziyaret eder. Başbakan DALADIER'yle Dışişleri Bak. BONNET'nin Londra ziyaretlerinden (Çek krizi barışçıl yoldan çözüme kavuşturulur) sonra Fransa Münih Konferansı'na (S.475) katılır. Aralık ayında Alman-Fransız saldırmazlık açıklaması yapılır.

İtalya'nın Tunus ve Korsika'ya yönelik ilhak planlarından ötürü İtalya'yla ilişkilerde gerginlik yaşanır ve Fransız-İtalyan sömürge antlaşması feshedilir (Aralık).

Büyük Britanya'yla sıkı siyasi işbirliği (Garanti beyanları, bkz. S.468).

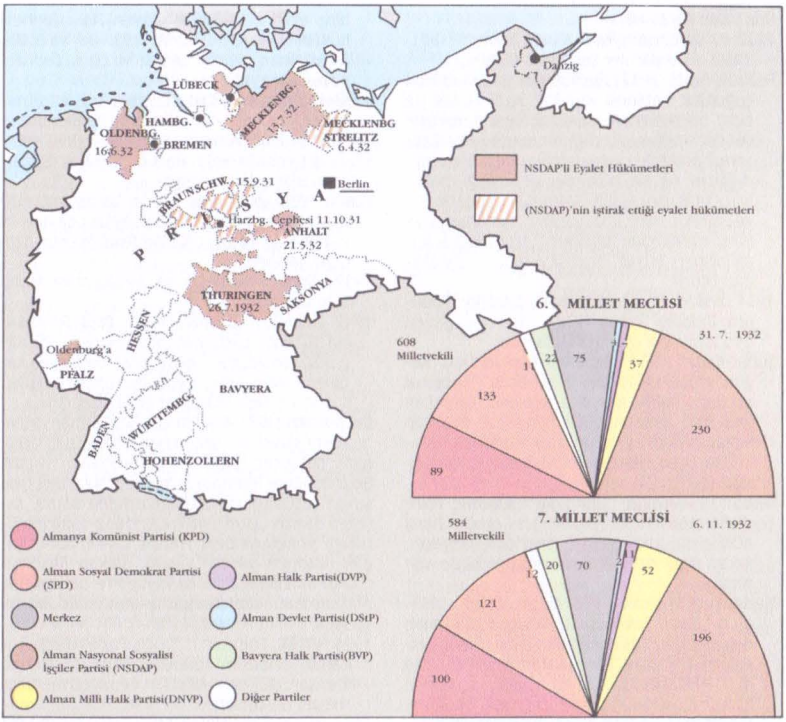

Weimar Cumhuriyeti'nin dağılışı

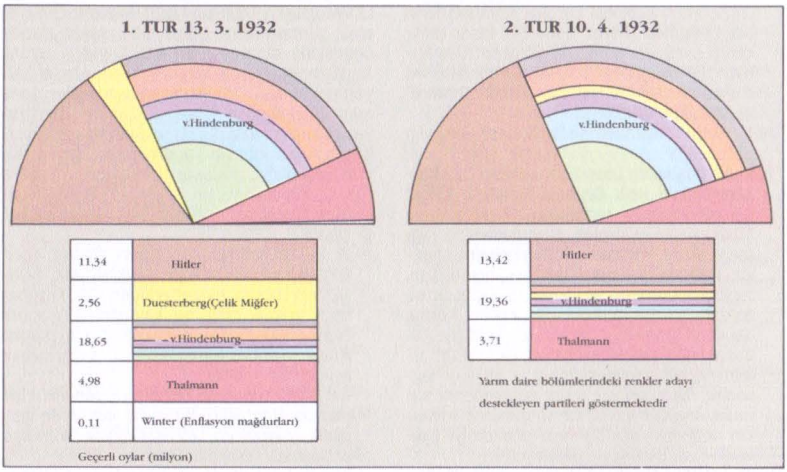

1932 Devlet başkanlığı seçimi

Brüning Hükümeti (1930-32)

SPD'li son Şansölye MÜLLER'in (S.429) devrilmesinden ve meclisin işlerliğini giderek daha fazla yitirmesinden sonra Merkez Partili politikacı Heinrich Brüning (1885-1970) yeni bir

1930-32 hükümet kurar; HINDENBURG'un desteklediği hükümet, 48. maddenin yardımıyla solcuların (KPD) ve aşırı sağcıların (DNVP, NSDAP) muhalefetine karşı yönetir. SPD önceleri BRÜNING'in politikasına göz yumar. Tırmanan ekonomik krizle (artan işsizlik) mücadele edilir. BRÜNING deflasyonist bir ekonomi politikası izler ("Ekonomi ve Maliyenin Sağlamlaştırılmasına İlişkin Kararnameler": Maaş, ücretler, fiyatlar ve işsizlik tazminatı düşürülür, vergiler artırılır v.d.).

Eylül 1930 Millet Meclisi seçimleri: KPD'yle NSDAP oylarını artırırlar. İç politika giderek daha fazla radikalleşir.

1931 "Harzburg Cephesi" ("Milli Muhalefet": NSDAP, DNVP, Çelik Miğfer Derneği) ve "Demir Cephe" (SPD, sendikalar ve hücum birliklerinin (SA) şiddet eylemlerine karşı korunma amaçlı "Siyah-Kırmızı-Altın Sarısı Reich Sancağı" birliği) oluşturulur.

1932 Hindenburg (KPD'nin adayı ERNST THÄLMANN, 1886-1944 [öldürülür], ve NSDAP'nin adayı HITLER'e karşı) **yeniden seçilir.** - NSDAP'nin radikal tutumuna tepki olarak hücum birlikleri (SA) ile muhafız kıtası (SS) kapatılır. Ordu Bakanı GROENER istifa eder, yerine (VON PAPEN Kabinesinde) General KURT VON SCHLEICHER (1882-1934 [öldürülür]) gelir; Schleicher'in aşırı sağcıları koruma planını, NSDAP'nin Prusya, Bavyera, Württemberg, Hamburg ve Anhalt'ta yapılan eyalet meclisi seçimlerindeki (Nisan) zaferi pekiştirir. Buna rağmen meclis toplantısında (9 - 12 Mayıs 1932), sağ ve sol muhalefetin güvensizlik önergeleri reddedilir.

Papen ve Schleicher Hükümetleri (1932-33)

30. 5. 1932 Brüning, HINDENBURG etrafında toplanan ve izlediği ıslah ve iskân politikasından ötürü şansölyenin "tarımda Bolşevik eğilim" gösterdiğinden kuşkulanan "Kamarilla"nın -perde arkasındaki nüfuz sahiplerinin- (SCHLEICHER, Cumhurbaşkanın oğlu OSKAR VON HINDENBURG; OLDENBURG-JANUSCHAU'un etrafında toplanan Doğu Elbeli toprak sahipleri) entrikaları sonucunda ("hedefe yüz metre kala") **iktidardan düşer.**

Haziran-Temmuz 1932 "Milli Birlik Kabinesi"yle katıksız cumhurbaşkanlığı hükümetine geçilir. FRANZ VON PAPEN (1879-1969) şansölye olur. Meclisin lağvedilmesinden (4. 6. 1932) sonra SA ve SS hakkındaki yasaklar kaldırılır. HITLER hükümete göz yumar. İç savaş benzeri durumlar bahane edilerek

Temmuz 1932 Prusya'ya darbe yapılır: Görevdeki BRAUN hükümeti iktidardan indirilir.

Temmuz 1932 Millet Meclisi seçimleri. NSDAP en güçlü parti olur. HINDENBURG, şansölye adayı olarak HITLER'i reddeder. PAPEN Hükümetinin, "ekonominin kalkındırılmasına" ilişkin "Papen Planı"nın uygulanmasıyla ilgili kararnameleri meclisin büyük çoğunluğunun oylarıyla reddedilir.

Kasım 1932 Millet Meclisi seçimleri: NSDAP oy kaybeder, KPD kazançlı çıkar. Meclisi saf dışı bırakarak ordu destekli otoriter bir "Yeni Devlet" yaratma planı akamete uğrar. PAPEN istifa eder.

1932-33 (28. 1.) SCHLEICHER Kabinesi. GREGOR STRASSER (S.461) etrafında toplanan sosyalist kanadın yardımıyla NSDAP'yi bölme girişimi hedefine ulaşmaz. Hükümete destek sağlama amacıyla sendikalar, merkez partiler ve SPD'yle yapılan görüşmeler sonuç vermez.

Ocak 1933 Küçük Lippe cumhuriyetindeki eyalet meclisi seçimlerini NSDAP kazanır. - SCHLEICHER hükümeti, devlet başkanı devletin tehlikede olduğunu ilan etmeyi, Millet Meclisinin lağvedilmesini ve yeni seçimlerin yapılmasından geçici olarak vazgeçilmesini reddettiği için istifa eder.

Dış politika (1930-33)

1930 Reich hükümetinin BRIAND'ın (S.425) "Avrupa Planı"na cevabı; plan Almanya'ya eksiksiz eşit haklar tanınması talep edilerek fiilen reddedilir.

1931 Almanya-Avusturya gümrük birliği planı Fransa'nın itirazı nedeniyle akamete uğrar. Planı ele alan Lahey Uluslararası Adalet Divanı planın meşruluğunu reddeder. Almanya ve Avusturya onaylamaktan vazgeçerler.

1932 Lozan Konferansı: Tazminat meselesi nihai çözüme kavuşturulur (Haziran/Temmuz, S.413).

Beşli Cenevre Mutabakatı: Almanya'nın askeri açıdan eşit haklara sahip olduğu kabul edilir (Aralık).

Hitler'in "iktidarı devralması" (1933)

4 Ocak HITLER'le PAPEN, banker SCHRÖDER'in evinde beraberce bir hükümet kurmayı kararlaştırırlar.

22 Ocak PAPEN, HITLER, OSKAR VON HINDENBURG, Devlet Sekreteri MEISSNER arasında görüşme. HITLER, OSKAR VON HINDENBURG'u ikna eder. Cumhurbaşkanı HITLER'in şansölyeliğe atanmasını ve yeni Millet Meclisi seçimleri yapılmasını onaylar.

Bu suretle Weimar Cumhuriyetinin akıbeti belirlenir. 1918 yenilgisinden sonra bu cumhuriyet artık büyük bir devrimin eseri değil, geçici bir çözümdü. Yurttaşların cumhuriyet bilinci ve siyasi deneyimi yoktur. Ordu "devlet içinde devlet" oluşturur. Bundan, halka güçlü bir devlet yaratacağı yanılsamasını veren ve giderek daha fazla güçlenen sağ kârlı çıkar; parlamentoya öldürücü darbeyi indirir: NSDAP 1932'deki seçim zaferine kadar, -çoğunlukla KPD'yle işbirliği yaparak- her sürekli çalışmayı aksatır; amacı, sonunda "meşru" yoldan hükümet otoritesini elde etmektir.

"İktidarın devralınmasını", "meşru devrim" (S. 473) izler.

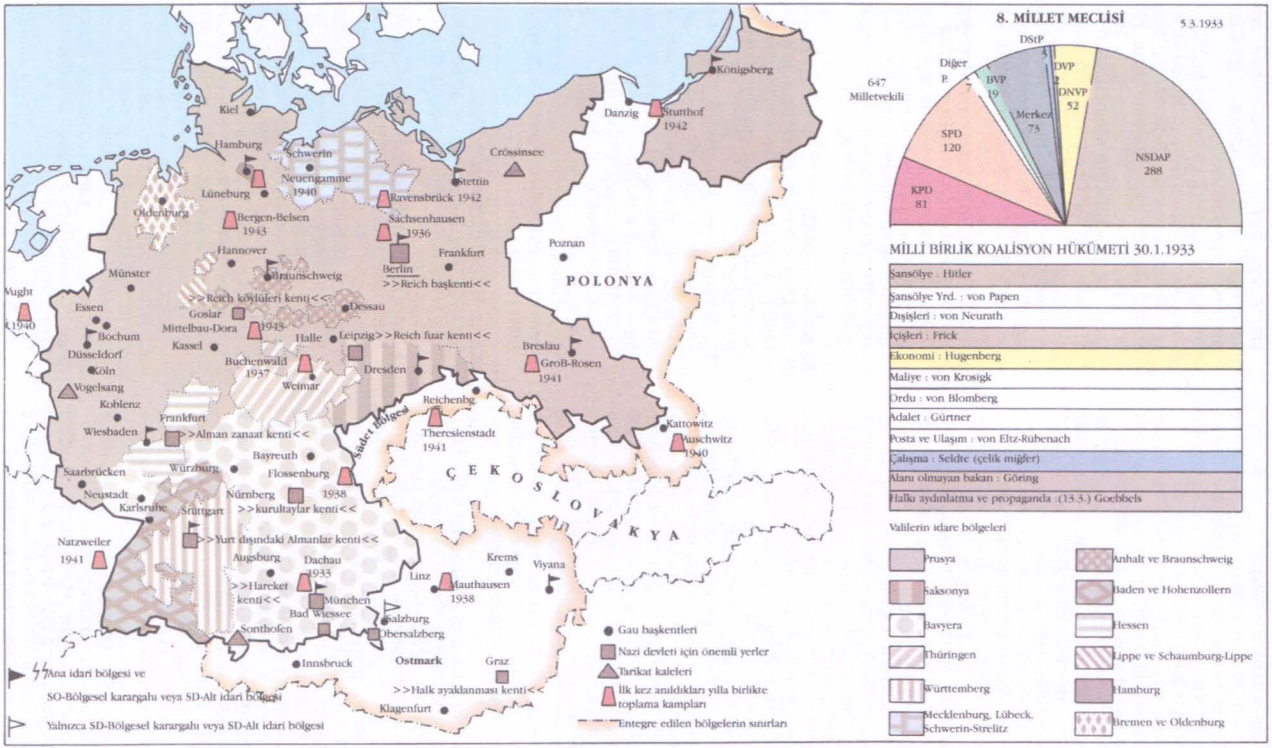

Hitler Diktatörlüğü'nün >>iktidarı ele geçirmesi<< ve genişletilmesi 1930 - 1945

"Milli Devrim" ve "ideolojiyi kabul ettirme"

30. 1. 1933 Hitler başkanlık hükümeti ve "Milli Birlik" koalisyon hükümeti ant içer. -"Milli Devrim"i şimdi "yasal devrim" izler, otorite 48. maddenin ("devletin tehlikede olması") yardımıyla yaygınlaştırılır. **Hedef:** NSDAP'nin sınırsız gücünün ve "Führer ilkesi"nin, **"ideolojiyi kabul ettirme"** yoluyla pekiştirilmesi. Anayasal temel haklar, cumhurbaşkanlığının "Alman Halkının Korunmasına İlişkin" (4.2.1933) ve (meclis binası yangınından, 27.2. 1933, sonra) "Halkın ve Devletin Korunmasına İlişkin" kararnamelerle kaldırılır (olağanüstü hal ilan edilir, 28.2.1933). Millet Meclisi seçimlerinden ve Potsdam garnizon kilisesindeki "resmi tören"den (21.3.1933: "Potsdam Günü" -Millet Meclisinin açılışı-) sonra **parlamento saf dışı bırakılır:**

24. 3. 1933 "Halkı ve Reich'ı Sıkıntıdan Kurtarma Yasası" ("Yetki Yasası"). Yasama erki yürütmeye geçer; yürütme, icra organı olarak, "Profesyonel Memurluğun Yeniden Tesisine İlişkin" yasayla (7. 4. 1933) Nazi ideolojisine tabi kılınır: Siyasi yönden gözden düşen ve "arî ırktan olmayan" memurlar işten çıkarılırlar. Federal yapı dağıtılır:

31. 3. 1933 "Eyaletlerin Reich'a Tabi Kılınmasına Dair Geçici Yasa" çıkarılır (Eyalet parlamentoları millet meclisi seçimine göre oluşturulur).

7. 4. 1933 "Eyaletlerin Reich'a Tabi Kılınmasına Dair Yasa" çıkarıldıktan sonra eyaletlerde devlet temsilcileri görevlendirilir, bunlar eyalet hükümetlerini atarlar. İdeolojiyi kabul ettirme operasyonu **"Reich'ın Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Yasa"** ile tamamlanır: Eyalet parlamentoları ortadan kaldırılır (30. 1. 1934) ve Eyaletler Meclisi lağvedilir (14. 2. 1934).

Kolluk gücünün devralınması Nazi iktidarını pekiştirir. 1936'ya kadar polis teşkilatının tamamı (emniyet, kriminal, siyasi polis [1934'ten itibaren "Gestapo"]), **"Reichsführer SS** -Hitler'in özel muhafızı- **ve Alman Emniyet Teşkilatı Başkanı" Heinrich Himmler'in** (S.461) emrine verilir. Röhm olayından (aşağ. bkz.) sonra SS, SA'nın yerini alır: **"SS devleti"** kurulur. SS, Führer'in infaz organı olur. **"Milli hukuk devleti"**nde yargı "halkın sağduyusuna" göredir: Özel mahkemeler (Halk Mahkemesi). Nazi hukuk anlayışının temellerini, Führer'in istemi ve Nazi dünya görüşü oluşturur; bireyin hukuki güvencesi yadsınır. **Siyasi polis keyfi hareket eder:** Devleti tehlikeye sokan çabalar araştırılır ve bunlarla mücadele edilir. Siyasi muhalifler, "halk camiasının korunması ve emniyeti" amacıyla kişisel özgürlükleri ellerinden alınarak cezalandırılırlar ve toplama kamplarına gönderilirler.

Mayıs 1933'ten itibaren partilerle sendikalar tasfiye edilir ve lağvedilir veya yasaklanırlar: Sendika mallarına el konulduktan sonra DAF kurulur. DVP, BVP, DStP, DNVP ve Merkez lağvedilir. SPD'yle KPD yasaklanır.

1. 12. 1933 "Parti ve Devletin Birliğinin Sağlanmasına İlişkin Yasa" ile NSDAP devlet partisi olur.

Sosyalist bir "ikinci devrim" olması ve orduyla SA'nın kaynaşarak milis oluşturması (RÖHM'-ün planıdır) tehlikesi,

Haziran-Temmuz 1934 SA Kurmay Başkanı Ernst Röhm'ün (S.461) ve SA yönetim kadrosunun **öldürülmeleriyle** ortadan kaldırılır. Aynı zamanda siyasi muhalifler de öldürülürler (aralarında SCHLEICHER [S.471], KAHR [S.427], EDGAR JUNG da vardır). Cinayetler, **devleti savunma olarak yasayla meşru ilan edilir.**

2. 8. 1934 Devlet Başkanı von Hindenburg ölür, Hitler devlet başkanlığı görevini alır. Reich ordusu **"Führer ve Şansölye Adolf Hitler"** üzerine ant içer. - "NSDAP kolları" ve "bağlı kuruluşlar" (S.461) vasıtasıyla bütün Almanlar "tescil edilir".

Nazi ekonomi politikası

Ekonomik yetkinliği sağlamak amacıyla tarım güçlendirilir: Tarım ürünlerine ilişkin bütün kooperatif ve ticari kuruluşları lağvederek fiyat ve piyasayı belirleyen **"Çiftçilik"**, çiftliğin bölünmeden verasetle en büyük oğula geçmesine düzenleyen **"Çiftlik yasası".** - Onarım programlarıyla **işsizlik ortadan kaldırılır, "Reich Otoyol Projesi"** (27. 5. 1933), silahlanma ve zorunlu Reich kamu hizmeti (26. 6. 1935); iş temini ve silahlanma, borçlanma politikasıyla finanse edilir ("Mefo [Metalürji Araştırma Şirketi]-tahvili"). **1938 sonunda Reich'ın iç borcu: 42 milyar RM** (Reichsmark).

27. 2. 1934 "Ekonominin Organik Yapılanmasının Hazırlanmasına İlişkin Yasa" (bütün kuruluş ve kişilerin tesciline ve devlet tarafından kontrolüne yönelik "yetki yasası").

20. 1. 1934 "Milli Çalışmanın Düzenlenmesine İlişkin Yasa" ("işletme camiasının" ve "iş vesayetinin" yaratılması).

24. 10. 1934 Bütün "çalışanlar" "Alman Emek Cephesi" (DAF) bünyesinde toplanır.

Kültür ve kilise politikası

13. 3. 1933 Joseph Goebbels'in (S.461) **başkanı olduğu "Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı" kurulur.** İdeolojiyi kabul ettirmeye yönelik bütün önlemler GOEBBELS'in ödünsüz propaganda tekniğiyle desteklenir ve buna dayandırılır. - Bakanlık bilimsel kurumlara (özerk üniversite teşkilatları kaldırılır) ve kültür yaşamına yoğun baskı uygular:

22. 9. 1933 "Reich Kültür Kurumu" tesis edilir.

Nazi kilise politikası akamete uğrar. Reich konkordatumuna (S.475) rağmen Katolik kilisesinin direnişi artar (Papa XI. PİUS'un 'Derin endişeyle' başlıklı genelgesi, 1937). - Evangel bir "Reich kilisesi"ne

Mayıs 1934 Alman Evangel Kilisesi'nin mezhep sinodu karşı çıkar; MARTIN NIEMÖLLER (1892-1984) tarafından 1933'te kurulmuş olan "Papazlar Geçici Birliği"nden gelişen **"Bekennende Kirche"** (Alman Protestan kiliselerinin Nazi önlem ve müdahalelerine karşı hareketi) kurulur.

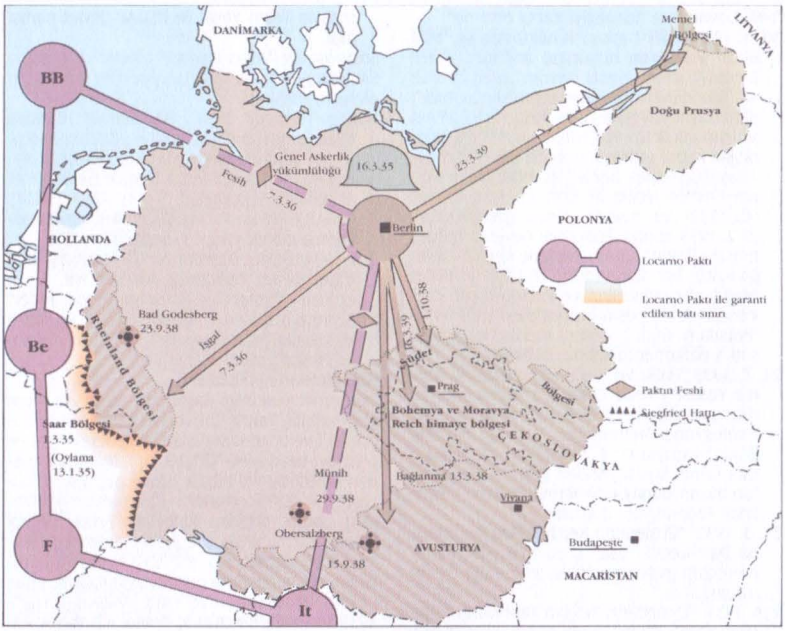

1939 İlkbaharına kadar "Alman yaşam alanının genişletilmesi"

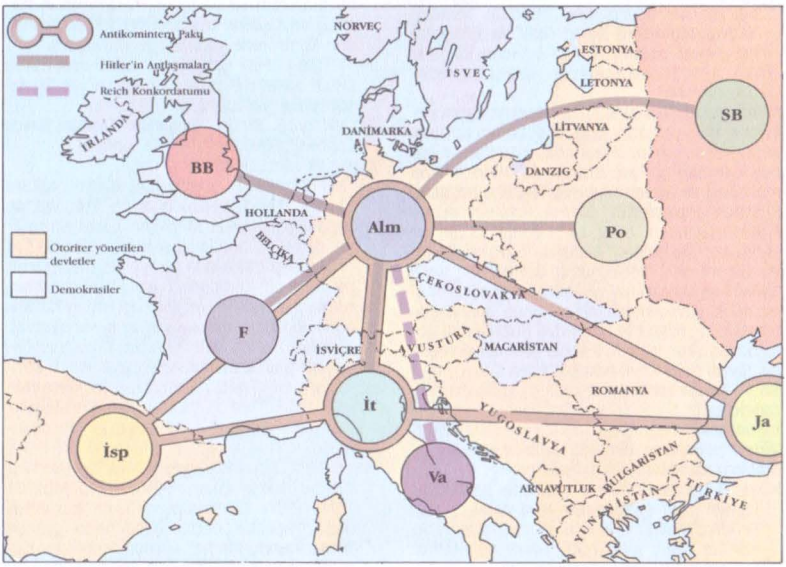

Hitler'in ittifakları

Nazi dış politikası

Hedefi: "Yeni yaşam alanının fethi"ne ön basamak olarak Versailles Antlaşmasının revizyonu. HITLER Almanya'nın barış istediğini taahhüt eder, fakat "kolektif güvenlik" politikasını reddeder ve iki taraflı antlaşmalardan yanadır.

1933 Vatikan'la konkordatum (Temmuz). - Silahsızlanma konferansını terk ettikten ve Milletler Cemiyeti'nden çıktıktan (Ekim) sonra Almanya giderek daha fazla izole olur.

1934 Polonya ile saldırmazlık paktı: Fransa'nın ittifak sistemi sarsılır. - Viyana'da akamete uğrayan Nazi darbesinden ve "Doğu Locarno" önerisinin reddedilmesinden sonra, Saarland'daki oylama ve Saarland'ın yeniden entegre edilmesi, dış politikadaki ilk başarılardır (Ocak 1935).

Mart 1935 Genel askerlik yükümlülüğü yeniden uygulamaya konur.

Haziran 1935 Almanya-Britanya Donanma Antlaşması (donanma gücü 35:100).

Mart 1936 Locarno Antlaşması (S.413) **feshedilir ve askerden arındırılmış Rheinland'a girilir:** Versailles düzeni son bulur.

Haziran 1936 Avusturya ile antlaşma: Dostluk ilişkileri yeniden tesis edilir.

Ağustos 1936 Berlin'de olimpiyatlar.

Ağustos 1936 İki yıllık askerlik hizmeti getirilir.

Kasım 1936 Antikomintern paktı: Japonya ile ortak siyasi rakiplere (SSCB) karşı işbirliği başlar. Bir Alman-İtalyan mutabakatı **"Berlin-Roma mihveri"**nin ilanına (Ekim/Kasım 1936) yol açtıktan sonra, pakta önce **İtalya** katılır (Ocak 1937); daha sonra (Mart 1939) **İspanya** katılır.

"Yeni yaşam alanının fethi", Nazi dış politikasının en öncelikli hedefi olur. Nürnberg kurultayında (Eylül 1936) iktisadi otarsinin sağlanmasına yönelik dört yıllık plan açıklanır.

Kasım 1937 Führer konferansında Hitler savaş planlarını açıklar ("Hossbach Tutanağı"): "Yeni yaşam alanının fethi" şiddet yoluyla gerçekleşecektir.

1938 Savaş Bakanı VON BLOMBERG (1878-1946) sınıfına yaraşmayan biriyle evlendiği için, ordu başkomutanı Orgeneral VON FRITSCH (1880-1939) ise HIMMLER'le GÖRING'in bir entrikası üzerine görevden alınırlar. OKW (Silahlı Kuvvetler Yüksek Kumandanlığı) kurulur: Ordu Nazi ideolojisine tabi kılınır. - **Joachim von Ribbentrop** (1893-1946 [idam]) dışişleri bakanı olur. - Reich Bankası Başkanı SCHACHT (S.427) görevden alınır ve "Alman Reich Bankası Yasası" çıkarılır (Haziran 1939): HITLER mali konularda sınırsız talimat ve denetim hakkını elde eder.

1938 Avusturya'nın "bağlanması" (S.434). "Avusturya'nın Reich'la yeniden birleşmesi" (13 Mart), referandumla (Nisan) onaylanır.

HITLER'in **Çekoslovakya'nın parçalanması** yolunda orduya (Wehrmacht) verdiği gizli emirden (30. 5. 1938), bunu müteakip ağustosta Ordu Genelkurmay Başkanı LUDWIG BECK'in (1880-1944 [intihar]) istifasından, HITLER'in Berchtesgaden ve Bad Godesberg'de (Eylül) CHAMBERLAIN'le (S.468) yaptığı görüşmelerden sonra, Britanya ve İtalya'nın aracılığıyla

29. 9. 1938 HITLER, MUSSOLINI, CHAMBERLAIN ve DALADIER arasında Münih Konferansı yapılır: Südet Almanları bölgeleri Almanya'ya verilir (1.-10. 10. 1938). Alman-İngiliz saldırmazlık açıklaması (30 Eylül) ve Alman-Fransız açıklaması (6 Aralık, Almanya-Fransa sınırları nihai olarak tanınır) yoluyla Almanya'nın yayılmasının durdurulması öngörülür. HITLER'in, Südet topraklarının devrinin son talep olduğunu taahhüt etmesine (26. 9. 1938) rağmen,

21. 10. 1938 Hitler "kalan Çek bölgesinin halledilmesine" ilişkin gizli emri verir. Çekoslovak Devlet Başkanı HÁCHA'nın (S.435) Berlin ziyaretinden (15. 3. 1939) ve Alman birliklerinin Çekoslovakya'ya girmelerinden (15. -16. 3. 1939) sonra

16. 3. 1939 "Bohemya ve Moravya Reich himaye bölgesi" kurulur.

23. 3. 1939 Memel toprağı Alman Reich'ıyla birleşir. - Almanya ile Romanya arasında bir ticaret anlaşmasının (S.441) yapılmasıyla, Balkan ve Tuna bölgesi ülkelerinin ("Büyük Alman Reich"ının "ikmal bölgesi") ekonomik bağımlılığı başlar.

Savaşın başlaması ve ittifaklar (1939-42)

21. 3. 1939 Almanya'nın Polonya'ya yönelik talepleri: Danzig'in Almanya'ya bağlanması, Doğu Prusya ile Reich toprakları arasında dokunulmazlığı olan bağlantı kurulması. Talepler reddedilir. Görüşmeler kesilir (26. 3.) ve İngiltere'yle Fransa'nın Polonya'ya ilişkin garanti açıklamalarından (31. 3.) sonra, Alman-Polonya Saldırmazlık Paktı ile Alman-İngiliz Donanma Antlaşması feshedilir (28. 4.).

22.5.1939 İtalya ile Dostluk ve İttifak Paktı ("Çelik Pakt"),

31. 5.-7. 6. 1939 Estonya, Letonya ve Danimarka'yla saldırmazlık paktları ve

23. 8. 1939 gizli ek protokolü (iki tarafın Doğu Avrupa'daki nüfuz alanları tespit edilir) olan Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı,

1. 9. 1939 Almanya'nın Polonya'ya saldırısını hazırlayan koşullardır; Polonya İngiltere'yle ittifak antlaşması yapmıştır (25. 8.). Britanya'nın aracılık girişimleri, Almanya'nın Berlin'e derhal bir yetkili gönderilmesi yolunda ültimatom şeklindeki talebi nedeniyle akamete uğrar; Polonya bu talebi reddeder.

1940 Almanya, İtalya ve Japonya arasında üçlü pakt. Hedefi:

Avrupa'da ve Doğu Asya'da yeni bir düzen kurulması, yardım yapma yükümlülüğü. 1942'ye kadar pakta Macaristan, Romanya, Slovakya, Danimarka, Finlandiya, Nankin-Çin, Bulgaristan ve Hırvatistan katılırlar.

1942 Almanya-İtalya-Japonya askeri ittifakı.

Polonya, Danimarka, Norveç, Hollanda, Belçika, Fransa'daki seferler 1939 - 1940

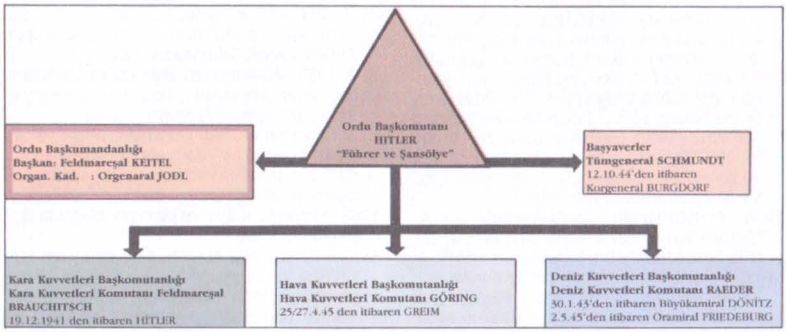

Alman ordusu (wehrmacht) yönetimi

Polonya seferi (operasyon kod adı **"Beyaz Durum", 1939)**

Almanya'nın zırhlı birlikleriyle hava kuvvetlerinin üstünlüğüne bağlı olarak Polonya ordusu hızla dağıtılır (1.-18. 9.). Yalnızca Varşova (27. 9.'a kadar) ile Modlin (28. 9.'a kadar) direnirler. **Saldırının sonuçları:** MUSSOLINI'nin boşa çıkan aracılık girişimlerinden sonra İtalya "savaş halinde bulunmadığını" açıklar (2. 9.). **Büyük Britanya** ile **Fransa** bir ültimatomla Alman birliklerinin Reich sınırlarının gerisine çekilmesini talep ederler ve **sürenin dolmasından sonra savaş ilan ederler (3. 9.).**

Batıdaki savaşın ön koşulları:

1. Polonya'nın "yeniden düzenlenmesi" (Ekim 1939): Danzig (1. 9.) ve 1918'de Polonya'ya verilen bölgeler ("Danzig-Batı Prusya" ve "Wartheland" -Poznanya- gauları) Reich'a katılır; Kattowitz idare bölgesiyle Olsa bölgesi Silezya eyaletine, Sudauen'le Zichenau idare bölgeleri Doğu Prusya eyaletine düşer. Kalan Polonya "Genel Valilik" olarak Genel Vali HANS FRANK'a (S.461) tabi kılınır. - **Nazi politikasının hedefi: Polonyalıların köleleştirilmesi: Lise ve üniversiteler kapatılır;** aydın kesimi yok edilir, angarya hizmeti uygulanır.

2. SSCB'yle ilişkiler: Kızılordu Doğu Polonya'ya girer (17. 9.) ve

28. 9. 1939 Alman-Sovyet sınır ve dostluk antlaşması imzalanır: Bölgelerden ödünlere (Bug hattı, Suwalki ucu) karşılık SSCB Litvanya üzerinde tasarruf hakkı elde eder.

6. 10. 1939 HITLER'in millet meclisi konuşması: Barış teklifi (statükonun tanınması) Fransa'yla Büyük Britanya tarafından reddedilir.

11. 2. 1940 SSCB'yle yapılan ekonomi antlaşması Britanya'nın ablukasını etkisiz hale getirir.

3. Baltık devletleri, İtalya ve SSCB'yle yapılan antlaşmalarla (Ekim/Kasım 1939), **yabancı uyruklu Almanlar asıl yerleşim yerlerine geri gönderilirler;** bu göçmenler doğu politikasının konusu haline gelirler ve SS'in planlamasına tabidirler (HIMMLER [S.461] "Alman Kültürünün Pekiştirilmesinden Sorumlu Komiser" [RKF] olarak atanır): Göç için önlemler alınır.

Fin-Sovyet "kış savaşı" (1939-40)

Sovyetlerin taleplerinin (üslerin devredilmesi) reddedilmesinden sonra

30. 11. 1939 Sovyetlerin Finlandiya'ya saldırısı başlar. SSCB Milletler Cemiyeti'nden ihraç edilir (14. 12.). Finlerin çetin direnişinden sonra "Mannerheim hattı" yarılır. Norveç'e çıkarak Finlandiya'yı desteklemek ve İsveç'ten Almanya'ya maden nakliyatını kesmek isteyen Batılı güçlerle çarpışmayı önlemek amacıyla

12. 3. 1940 Moskova barışı imzalanır: Finlandiya Karelya Kıstağı ile Doğu Karelya'nın bazı kesimlerini devreder ve Hangö'yü SSCB'ye kiralar; Petsamo bölgesinde transit geçiş hakları verilir.

Danimarka, Norveç ("Weser tatbikatı", 1940)

İsveç'ten maden naklini garantiye almak ve B. Britanya'ya karşı ticaret savaşı için daha geniş bir saldırı üssü elde etmek amacıyla, deniz, kara ve hava kuvvetlerinin kombine operasyonuyla, savaşmadan teslim olan **Danimarka (9. 4.)** ve müttefiklerin gemilere binmesinden (3.-7.6.) sonra silahlı kuvvetleri teslim olan **Norveç (9.4.-10.6.) işgal edilir.**

Danimarka: Danimarka hükümeti görevini sürdürür, bir "Reich yetkilisi" görevlendirilir. Danimarka hükümeti istifa eder (29. 8. 1943).

Norveç: Kral VII. HAAKON'la [1905-1957] hükümeti Londra'ya kaçarlar. Sürgün hükümeti kurulur (5. 5. 1940). "Reich Komiseri" TERBOVEN görevlendirilir. Faşist "Nasjonal Samling"in lideri VIDKUN QUISLING (1887-1945 [idam]) Terboven'i destekler.

Batı seferi (operasyon kod adı **"Sarı Durum", 1940)**

10. 5.-4. 6. 1940 1. Aşama ("Orak biçimi"). Hollanda'nın (15. 5.) ve Belçika'nın (28. 5.) teslim olmasından sonra Alman birlikleri Manş kıyısına ilerlemekle birlikte, yaklaşık 335 000 İngiliz ve Fransız askeri Dunkerque'den gemilere binmeyi başarırlar.

5. 6.-24. 6. 1940 2. Aşama ("Fransa'yı ele geçirme savaşı"). "Weygand Hattı"nın yarılmasından sonra **Paris savaşmadan işgal edilir** (14. 6.).

10. 6. 1940 İtalya savaşa girer (S.481). -

22. 6. 1940 Compiègne'de ateşkes. Fransa, işgal altında ve işgal edilmemiş ("Vichy"-Fransası) iki bölgeye ayrılır. Fransız ordusu savaş esiri olur, donanma teslim edilmez.

Siyasi sonuçlar: B. Britanya: Winston Churchill (1874-1965) başkanlığında bir koalisyon kabinesi kurulur (10. 5.). - **Hollanda:** Kraliyet ailesi ve hükümet Londra'ya kaçar: ARTHUR SEYSS-INQUART (S.434) "Reich Komiseri" olur, Hollandalı Nazilerin lideri ANTON ADRIAN MUSSERT (1894-1946 [idam]) tarafından desteklenir. - **Belçika:** Kral III. LEOPOLD [1934-51] gözaltına alınır. LÉON DEGRELLE (1906-94) liderliğindeki faşist "Kralcılar" Almanları destekler. Eupen-Malmedy ile Moresnet geri verilir (18. 5.). - **Lüksemburg:** Gau başkanı SIMON sivil yönetimin şefi olur (2. 8.). **Fransa:** DALADIER'nin (S.469) devrilmesinden ve REYNAUD'nun istifasından sonra, PÉTAIN (S.407) ("Vichy"-) hükümetini kurar (16. 6.).

3. 7. 1940 İngilizler Oran önlerindeki Fransız donanmasını imha ederler.

10. 7. 1940 Pétain "devlet şefi" olur.

24. 10. 1940 Hitler Montoire'da Pétain'le buluşur: HITLER Fransa'nın savaşa girmesini talep eder, PÉTAIN bu talebi reddeder.

Almanya'nın planlanan operasyonları: İngiltere'ye çıkış ("Deniz aslanı"), "İngiltere'yi ele geçirmeye yönelik hava savaşı"nın (S.479) kaybedilmesi nedeniyle ertelenir. - **Cebelitarık'ın fethi** planından **("Felix"),** HITLER'in FRANCO ile Hendaye'deki (23. 10.) buluşmasının sonuç vermemesi nedeniyle vazgeçilir.

	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945
Denizaltı kayıpları (Almanya)	9	22	35	85	287	241	153
Tonaj olarak batırılan(ABD, B.Britanya)	810 000	4 407 000	4 398 000	8 245 000	5 611 000	1 422 000	458 000
Yeni yapılanlar ABD (brt)	101 000	439 000	1 169 000	5 339 000	12 384 000	11 639 000	5 551 000
Yeni Yapılanlar B.Britanya (brt)	231 000	780 000	815 000	1 843 000	2 201 000	1 710 000	283 000
Toplam (brt)	332 000	1 219 000	1 984 000	7 182 000	14 585 000	13 349 000	5 834 000

Deniz savaşı 1939-1945

Toplam	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945
Bombardıman uçakları 18 235	737	2852	3373	4337	4649	2287	
Avcı uçakları 53 729	605	2746	3744	5515	10 898	25 285	4936
Savaş uçakları 12 359	134	603	507	1249	3266	5496	1104
Keşif uçakları 6299	163	971	1079	1067	1117	1686	216
Jet uçakları 1988						1041	947

Almanya'nın uçak üretimi 1939-1945

	1940	1941	1942	1943	1944	1945
Bombalar (ton) Almanya'ya atılan	10 000	30 000	40 000	120 000	650 000	500 000
İngiltere'ye atılan	36 844	21 858	3 260	2 298	9 151	761

Bombardıman savaşı 1940-1945

Deniz savaşı (1939-45)

Düşmanın ikmal yollarıyla mücadelede Alman deniz kuvvetleri özellikle Atlantik'te ("Atlantik'te savaş") operasyonlar yapar. İngilizlerin büyük tonaj kayıplarına rağmen, İngiliz adaları bloke edilemez. Deniz kuvvetleri Norveç'in ve Danimarka'nın işgaline en önemli katkıyı yapmakla birlikte, uğradığı ağır kayıplar nedeniyle Fransa'daki operasyonları 1940'ta ancak sınırlı ölçüde destekleyebilir (Dunkerque, S.477).

Su üstündeki silahlı kuvvetler: "Graf Spee" zırhlı gemisinin La Plata mansabı önlerinde (Aralık 1939) ve ağır kruvazör "Prinz Eugen"le birlikte İngiliz zırhlı kruvazörü "Hood"u imha etmeyi başaran muharebe gemisi "Bismarck"ın (Mayıs 1941) kendilerini batırmalarından sonra,

1942 "Scharnhorst" ve "Gneisenau" muharebe gemileri (ikisi de 1940-41 Atlantik'te operasyon yapar) ile "Prinz Eugen" (Şubat) Manş'ı geçerek Norveç'e ulaşırlar.

1943 "Scharnhorst" Murmansk yakınında batırılır (Aralık).

1944 Muharebe gemisi "Tirpitz" Tromsö yakınında imha edilir (Kasım).

1945 "Adm. Scheer", "Adm. Hipper", "Lützow", "Emden", "Köln", "Leipzig", "Silezya" ve "Schleswig-Holstein" gemileri kaybedilir.

Denizaltı savaşı: Ticari savaş önceleri denizde müsadere düzenine göre yürütülür.

1940 İngiltere'nin etrafı Alman "operasyon bölgesi" ilan edilir (17. 8.) ve savaş şiddetlenir. - Denizaltılar önceleri münferit operasyonlarda başarılı olurlar.

1942 Amerikan kıyıları önlerinde (denizaltı savunması yoktur) büyük başarılar elde edilir. - "Toplu hücum taktiği"nin doruk noktasını

1942-43 Kuzey Atlantik Konvoyu'na karşı operasyonlar oluşturur. Mart 1943'te 851 000 BRT batırılır. - Büyük gemilerin tasfiyesi konusunda çıkan tartışmadan ötürü Deniz Kuv. Başkom. RAEDER istifa eder (1943, ardılı: DÖNITZ, S.493).

Atlantik'te kafileyle savaş kesintiye uğrar (1943).

Denizaltı savaşının müttefiklerin lehine dönmesi: Konvoylara destroyerlerin eşlik etmesi, radarla yer tespiti, eksiksiz hava kontrolü ve konvoyların emniyeti için "Support Groups" kullanılması. Şnorkel aletinin (1944) ve akustik torpidonun bulunması Almanya'ya başarı sağlamaz.

Hava savaşı (1939-45)

Alman hava kuvvetleri (Hava Kuv. Başkom.: Mareşal GÖRING, S.461) başlangıçta düşman hava kuvvetlerinden üstün ("Stukalar") olup, "yıldırım savaşları"nın başarılı olmasına katkıda bulunur. Ancak, İngiliz birliklerinin Dunkerque'den çekilmesini (S.477) önleyemez, ayrıca

1940-41 "İngiltere'yi ele geçirme hava savaşı"nı da kaybeder. İngiliz avcı uçaklarına, savaş sanayiine kayda değer bir zarar verilemez, Güney İngiltere üzerinde hava hâkimiyeti elde edilemez (S.477). - Müttefik hava kuvvetlerinin artan üstünlüğü (uzun menzilli bombardıman ve uzun menzilli avcı uçakları yapılır) ve radar tekniğinin gelişmesi, hava savaşının seyrini değiştirir.

1942 İngilizlerle Amerikalılar, savaş açısından önem taşıyan hedeflere ve Alman kentlerindeki yerleşim semtlerine yangın ve tahrip bombalarıyla hava saldırılarına başlarlar (30./31. 5. Köln'e "1000 bombardıman uçağı saldırısı").

1943 Büyük uçak filolarıyla gündüz taarruzları başlar.

1944 (Nisan'dan itibaren) Romanya petrol bölgesi Ploesti'ye, (Mayıs'tan itibaren) Alman hidrojenleme tesislerine ve ulaşım şebekesine saldırılar. - Halkın maneviyatı bozulmaz, 1944 ortalarına kadar silah üretimi önemli bir zarar görmez.

1945 Çok fazla sayıda mültecinin bulunduğu Dresden'e terör saldırısı (13./14. 2.). - Savaşın son aylarında alçak uçuşlarla sivil halka ve yol trafiğini felce uğratmaya yönelik taarruzlar yapılır.

Müttefikler 1944 ortalarından itibaren Almanya üzerindeki hava sahasına hâkimdirler. Hava silahlarının yanlış planlanmasından (örn. Jet avcısı yerine Me 262 jet avcı bombardıman uçağının yapılması), yakıt sıkıntısından ve yeterli mürettebat olmayışından dolayı müttefikleri yenmek mümkün olmaz. **V-(Misilleme) silahlarının üretimi,** Royal Air Force'un Peenemünde deneme istasyonuna yaptığı saldırı (Ağustos 1943) nedeniyle gecikir (Britanya'daki hedeflerin [Londra] bombalanmasına, 13. 6.'da V 1'le, 6. 9. 1944'te V 2'yle başlanır). V silahlarının verdiği hasar çok düşüktür. (Pasifik'te hava savaşı, S.493).

Alman savaş ekonomisi

Savaşın başında tek elden planlanmış ve yönetilen bir ekonomi yoktur. Stalingrad'dan (S.485) ve GOEBBELS (S.461,473) tarafından "topyekün savaş" ilan edilmesinden (18. 2. 1943) sonra, ekonomi bakan ALBERT SPEER (1905-81) idaresinde toplanır (2. 9. 1943). Üretim rakamları Ağustos-Aralık 1944'te en yüksek düzeye ulaşır. Hammadde sıkıntısı, savaş öncesi yapılan planlar (Buna, sentetik yakıt, kalitesiz madenlerin ocaklarda metale dönüştürülmesi v.d.) ve işgal edilen ülkelerdeki hammadde kaynaklarının sömürülmesi yoluyla aşılır. Kafkas petrol bölgesi fethedilemez (1942 sonu), Romanya ve Ukrayna petrol bölgeleri kaybedilir. Bütün savaş boyunca yakıt sıkıntısı çekilir. İşgal edilen ülkelerdeki sınai potansiyel değerlendirilir.

Savaş ekonomisinde, askere alınan Alman işçilerin yerine **işgücü,** başlangıçta gönüllü olarak, sonraları zor kullanılarak istihdam edilen yaklaşık 9 milyon yabancı işçiyle karşılanır.

30. 4. 1942'den itibaren toplama kamplarındaki bütün tutuklular seferber edilir (1944'te ana kampların yanı sıra 400 yan kamp vardır).

Kuzey Afrika ve Balkanlarda seferler 1941/42

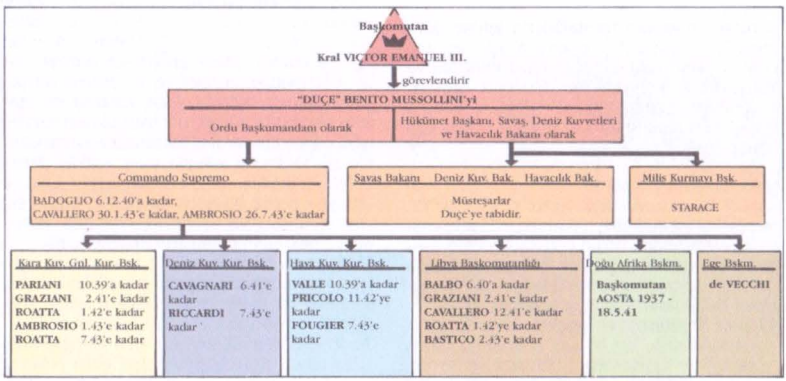

İtalyan ordusu yönetim kadrosu

Kuzey Afrika'da savaş (1940-42)

1940 İtalya, Fransa'ya ve Büyük Britanya'ya savaş ilan eder (10. 6.). İtalya'nın saldırısı Fransız Alpler cephesinde durdurulur. Ateşkes (24. 6.) İtalya'nın isteklerinin yerine getirilmesini sağlamaz.

Eylül 1940 İtalya Libya'dan hareketle Mısır'a karşı taarruza geçer. İngilizler,

Aralık 1940 başarılı bir karşı saldırıya başlarlar: Sirenaik kaybedilir (Ocak/Şubat 1941). - İtalya'nın isteği üzerine X. Alman hava birliği Sicilya'ya nakledilir (Malta'yla savaşılır). HITLER'in MUSSOLINI'yle görüşmesinden (Ocak 1941) sonra "Alman Afrika Birliği" (Başkom. General ERWIN ROMMEL, 1891-1944 [[intihar]) kurulur.

1941 Tobruk dışında Sirenaik geri alınır (Mart-Nisan).

1942 Yeni Alman-İtalyan saldırısı: Mihver devletleri Bingazi'yi (29. 1.) ve El Gazala'yı (7. 2.) fethederler, Tobruk teslim olur. Mısır sınırının geçilmesinden (Mersa Matruh, 28. 6.) sonra, ikmal sıkıntısı nedeniyle El Alamein mevziinden öteye gidilemez (30. 6.).

Malta: Almanya'nın adaya hava saldırılarından sonra "Herkules operasyonu"ndan (Nisan 1942) vazgeçilir.

Ekim 1942 İngilizlerin karşı taarruzu (Başkom. General MONTGOMERY): Mihver devletleri Sirenaik'i kaybeder.

Habeşistan: Britanya ve Fransa Somali toprağının İtalyan birlikleri tarafından fethedilmesinden sonra İngilizler karşı taarruza geçerler: İtalya ve Britanya Somali toprağı ile Eritre kaybedilir (1941). Addis Ababa alınır (6. 4.), İtalya teslim olur (16. 5. 1941). İmparator I. HAİLE SELASİYE geri döner (S.457).

Balkanlarda savaş (1940-41)

Kişisel (MUSSOLINI'nin prestiji), tarihsel (Korfu'nun akamete uğrayan işgali, S.437) ve güç politikasına (Nazi hâkimiyetinin önlenmesi) ilişkin nedenler, Arnavutluk'tan hareketle

1940 İtalya'nın Yunanistan'a karşı seferine yol açar (28. 10.). Yunanlar Arnavutluk'un üçte birini işgal ederler, İtalyan donanması Taranto'da İngiliz uçak gemisinde konuşlanan uçaklar (11./12. 11.) tarafından zayıf düşürülür. Verilen garantiye (S.443) dayanılarak Girit'te Britanya üsleri kurulur, daha sonra Britanya silahlı kuvvetleri (70 000 asker) Pire'ye ve Volos'a çıkarlar (Mart 1941'den itibaren).

Almanya'nın Balkan politikası: SSCB'nin Balkanlardaki (S.485) taleplerine rağmen Almanya nüfuz alanını genişletir. Balkan devletleri Üçlü Pakta (1940, S.475) katılırlar: Macaristan (20. 11.); Romanya (23. 11.; Kuzey Bukovina'yla Besarabya'yı SSCB'ye [28. 6.], Kuzey Transilvanya'yı Macaristan'a, Güney Dobruca'yı Bulgaristan'a kaybeder [2. Viyana hakem kararı, 30. 8.]; ION ANTONESCU, 1882-1946 [idam], devlet başkanı olur [4. 9.]); Slovakya (24. 11.); Bulgaristan (1. 3. 1941); Yugoslavya (25. 3. 1941). Belgrad'da darbe yapılır (27. 3. 1941) ve yeni Yugoslav hükümeti SSCB'yle dostluk antlaşması imzalar (5. 4. 1941). Türkiye tarafsız kalır.

Balkan seferi ("Marita"): Müttefiklerin Balkanlarda cephe oluşturması tehlikesinden ve Romanya'daki petrol bölgesinin İngiliz hava saldırılarıyla tehlikeye düşmesinden ötürü HITLER Bulgaristan'dan Ege Denizi'ne kadar ilerlemeyi planlar. Almanya'nın aracılık girişimlerinin Yunanistan tarafından reddedilmesinden (Şubat) ve 12. Alman ordusunun Bulgaristan'a nakledilmesinden (Mart) sonra

1941 çatışmalar başlar (6. 4.).

Yugoslavya: Belgrad'a hava saldırısıyla (6. 4.) başlayan savaş, Yugoslav ordusunun kuşatılması ve teslim olmasıyla (17. 4.) sona erer. İtalyan, Macar (11. 4.) ve Bulgar birlikleri ülkeye girerler.

Yunanistan: Saldırı, Metaxas hattının çökertilmesinden, Selanik'in alınmasından (9.4.) ve Pindus Dağları üzerinden hücumdan sonra Yunanistan'ın Selanik'te teslim olmasıyla son bulur (21.4., MUSSOLINI'nin ısrarı üzerine İtalyanlar dahil edilerek tekrarlanır, 23.4.). Britanya'nın Termopil Geçidi'ndeki önleme mevziinin yarılmasından sonra İngiliz birlikleri gemilere binerler (30.4.'e kadar). Alman birlikleri Atina'yı (27.4.), Mora Yarımadası'nı ve Yunan adalarını (11.5.'e kadar) işgal ederler.

20. 5.-1. 6. 1941 Alman hava birlikleri başarıyla Girit'e inerler ("Merkur").

Balkan seferinin sonuçları: İngiltere kıta Avrupası'ndan dışlanır, SSCB'ye yapılacak saldırı için güneydoğu yanı emniyete alınır, Romanya'daki petrol bölgeleri korunur.

Balkanların "yeniden düzenlenmesi"

Yugoslavya: Kral II. PETER [1934-41] kaçar. Londra'da sürgün hükümeti kurulur. Sırbistan'da Alman askeri hükümeti kurulur ve ona bağlı bir hükümet kurulmasına izin verilir. Aşağı Steiermark ve Karniola'nın bazı kesimleri Almanya'ya, Ljubljana, Dalmaçya kıyı bölgesi ve Karadağ (resmi olarak "bağımsız"dır) İtalya'ya, Drava üçgeni ve Bačka'nın yarısı Macaristan'a, Batı Makedonya Bulgaristan'a düşer.

Hırvatistan [İtalyan Dük SPOLETO'lu AIMONE kral olur]: Faşist "Ustaşa" hareketinin desteklediği "Poglavnik" (önder) ANTE PAVELIC (1889-1959) idaresinde bağımsız, otoriter yönetilen devlet (10. 4. 1941).

Yunanistan: Alman, 1941 ortalarında İtalyan askeri yönetimi kurulur (Almanya'nın hakları saklıdır). Kral II. GEORGIOS [1922-24, 1935-47] Londra'ya kaçar ve Yunan sürgün hükümeti kurulur.

Sonuçları: Çok cepheli savaş olduğu için Almanya'nın güçleri bölünerek tüketilir, Akdeniz bölgesinde girişim yoğundur, SSCB'ye yapılacak saldırının tarihi ertelenir.

Yakın Doğu: Irak'ta mihver devletlerine yakın RAŞİD ALİ EL GAYLANİ'nin isyanı bastırılır (Mayıs 1941), Britanya Suriye'yi, Lübnan'ı ve İran'ı işgal eder (S.446): Süveyş kanalı tehdit altında değildir.

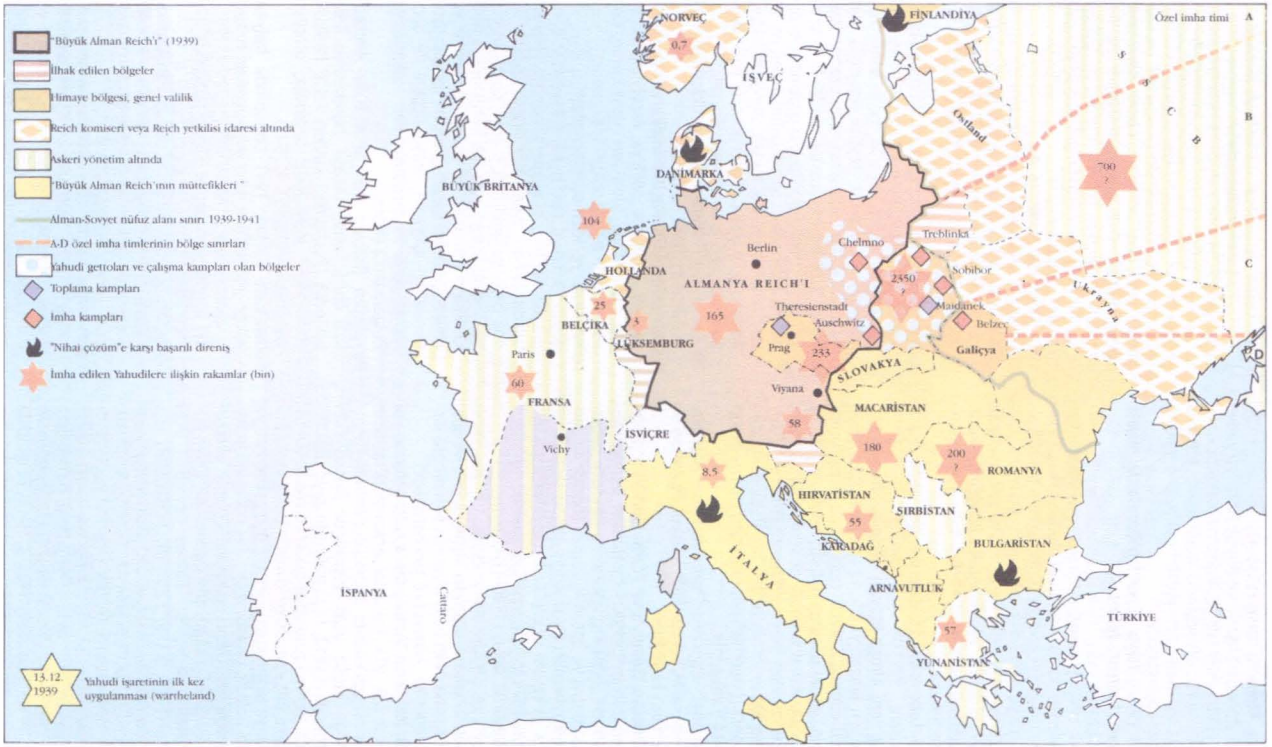

Yahudilerin imhası ("Nihai Çözüm") 1939 - 1944

"Yahudi Meselesi" ve "Nihai Çözüm"

Nazi ırk politikasının önkoşulları, ırk ideolojisi ("ariler" yüceltilir, "kuzeyli ırkından olmayan Yahudiler" karalanır), 1918 yenilgisindeki kusuru başkasına yükleme gereksinimi ("Yahudi-Marxçı Kasım suçluları") ve totaliter devlet uygulamasının göstermek zorunda olduğu bir düşmanın ortaya konmasıdır (Yahudi = kötünün en katıksız timsali). İktidarı ele aldıktan sonra uygulanan "ölçüsüz eylemler"i,

1. 4. 1933 boykot günü izler. Boykot esas olarak Yahudi dükkân sahiplerini, Yahudi profesörleri, öğretmenleri, öğrencileri, Yahudi avukatları ve doktorları hedef alır. HITLER'in, 'Kavgam'da net biçimde açıklanan talepleri
15. 9. 1935 "Nümberg yasaları"yla sistematik olarak gerçekleştirilir: 1. "Reich Medeni Kanunu": Halk "devlet tabiyetinden olanlar" ve "yurttaş veya Reich yurttaşı" şeklinde iki gruba ayrılarak Yahudilerin yurttaş olarak eşitliği kaybettirilir. 2. "Alman Halkının ve Alman Onurunun Korunmasına İlişkin Yasa": "ırklararası" evlilikler ve "Yahudilerle Alman veya aynı tür kandan uyruklar arasında evlilik dışı ilişki" yasaklanır. Yahudilerin Reich bayrağını çekmeleri ve Yahudi olmayan 45 yaşın altında bayan memurları istihdam etmeleri yasaklanır. Takip eden yıllarda "Reich Medeni Kanunu"na ek 13 kararname çıkarılır: Yahudiler devlet camiasından dışlanırlar.

1933'te kurulan, bütün Yahudileri ve Yahudi derneklerini kapsayan, Haham Dr. Leo Baeck (1873-1956) başkanlığındaki "Alman Yahudileri İmparatorluk Temsilciliği", yurtdışına göç edilmesinde ve meslek değiştirmede, Yahudi okullarının kurulmasında, sosyal ve kültürel alanlarda yardımcı olur.

1938 Nazi Yahudi politikası İkinci Dünya Savaşı'ndan önce zirveye ulaşır. Yahudi kültür dernekleri "tescilli dernekler" olur (28. 3.). 5000 RM üzerindeki servetler bildirime tabidir (26. 4.), Yahudi küçük sanayi işletmeleri işaretlenir (14. 6.), bütün Yahudi doktorların çalışma izni iptal edilir (25. 7.), ad ve soyadlar değiştirilir (17. 8.: Yahudi adı taşımayan Yahudilerin isimlerine "Sara" ve "Israel" eklenir), Yahudi avukatların izinleri iptal edilir (27. 9.), pasaportlara el konur (5. 10. "Y" eklenmiş yeni pasaportlar verilir), Almanya'da ikamet eden yaklaşık 17 000 Polonyalı Yahudi sınırdışı edilir (28. 10.).

7. 11. 1938 Babası zorunlu nakile tabi tutulan 17 yaşındaki HERSCHEL GRYNSPAN'ın Paris'te elçilik müsteşarı vom Rath'a yaptığı suikast,

9./10. 11. 1938 gecesi tüm Almanya'da örgütlü pogromlara ("Kristallnacht") vesile teşkil eder: Havralar kundaklanır, mezarlıklar altüst edilir, Yahudi binaları tahrip edilir, yaklaşık 26 000 erkek Yahudi tutuklanır. Reich

12. 11. 1938 kefaret olarak 1 milyar RM, gürühun sebep olduğu maddi hasarların giderilmesini, sigortaların ödediği tazminatların geri ödenmesini talep eder. Yahudiler Almanya'nın ekonomik yaşamında "etkisiz hale getirilir" ("Yahudi malları zorla Alman mülkiyetine geçirilir"). Kültürel tesisleri ziyaret etmeleri ve toplu taşıma araçlarını kullanmaları yasaklanır. Liseler kapatılır.

"Yahudi Meselesinin Nihai Çözümü"

1939 Alman Yahudilerinin durumunun kötüleşmesi, Yahudilerin yoğun biçimde ülkeden göç etmesine neden olur; ancak göç, gidilecek ülkelerin yardıma yanaşmaması, servete el konulması ve döviz transferinin olanaksız olması nedeniyle çoğunlukla akamete uğrar. Savaş başladıktan sonra, işgal edilen bölgelerdeki kolluk otoritesi HIMMLER'in (S.473) ve ona bağlı organların (SS, SD) elindedir.

Polonya'da Yahudilerin imhası 3 aşamada gerçekleşir:

1. İzolasyon (gettolar ve çalışma kamplarına yerleştirme), bunu müteakip yerel imha (1941'e kadar) veya imha kamplarına nakil (1942'den itibaren).
2. Toplu tutuklama, kurşuna dizme.
3. Yerel milisin yardımıyla baskınlar, pogromlar.

Rusya'da imha özel timler tarafından gerçekleştirilir.

31. 7. 1941 SS polis teşkilatı başkanı REINHARD HEYDRICH (1904-1942 [öldürülür]) GÖRING tarafından "Yahudi meselesinin nihai çözümü"yle, yani Yahudilerin biyolojik olarak yok edilmesiyle görevlendirilir.

20. 1. 1942 "Wannsee Konferansı". Program belirlenir: Kolonlar halinde çalıştırma (cinsiyetlerin ayrılması, yetersiz beslenme durumu varsa angarya hizmetiyle azaltılması; "kalan mevcuda" "uygun muamele yapılması"). Bütün Avrupalı Yahudiler doğuya nakledilir. Savaşta ağır sakatlananlarla savaş madalyası sahibi Yahudiler Theresienstadt'a nakledilirler.

5,29 milyon (en azından, fakat muhtemel sayı 6 milyonun biraz üstündedir) Avrupalı Yahudi katledilir veya Auschwitz, Chelmno, Belzec, Sobibór ve Treblinka imha kamplarında gaz odalarında öldürülür. Almanya'yla müttefik ve dost devletlerin çoğu, antisemit yasalarla Yahudilerin imhasını destekler. Finlandiya, İtalya, Bulgaristan, Danimarka başarıyla direnirler.

"Yaşamaya değmeyen hayatın yok edilmesi"

14. 7. 1933 "Kalıtsal hastalıklı nesilleri önleme" yasası (belirli irsi hastalıklarda kısırlaştırma). Yasanın en uç sonucu olarak, savaş sırasında "ötanazi programı" uygulanır; buna göre, "iyileşmesi mümkün olmayan hastalara ötanazi uygulanabilir" (Ekim 1939). Cinayet niteliğindeki keyfi ötanazi uygulamasında (Ağustos 1941'e kadar 70 000 kişi öldürülür), "çalışabilecek durumda olma" ve "ırk" unsurları da kararı belirler.

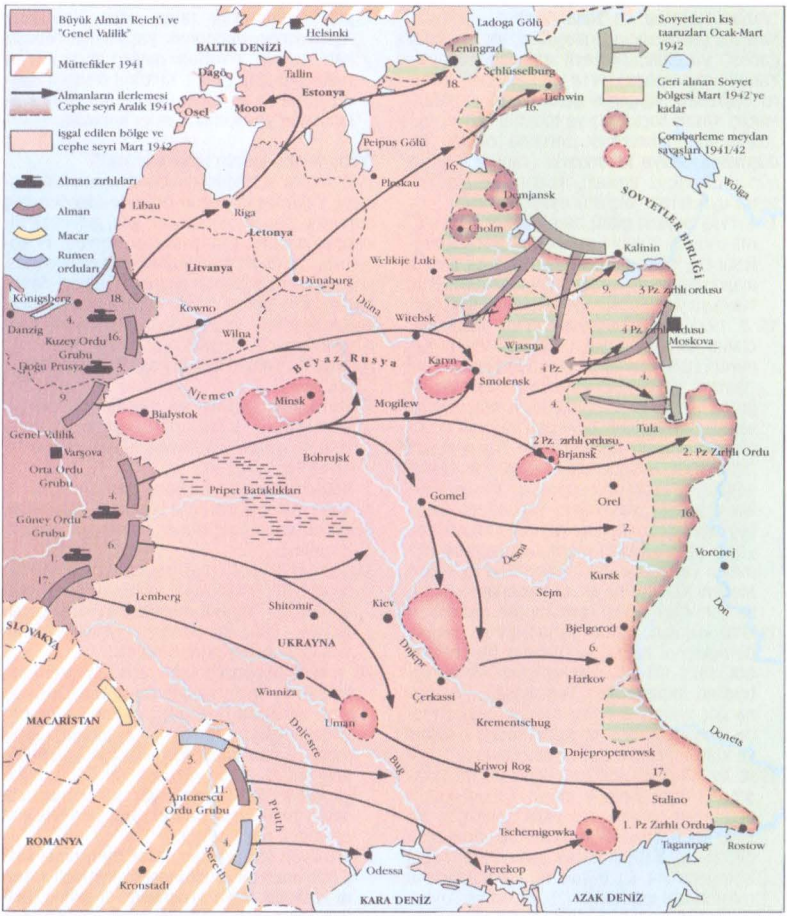

"Barbarossa Operasyonu" [1941/42]

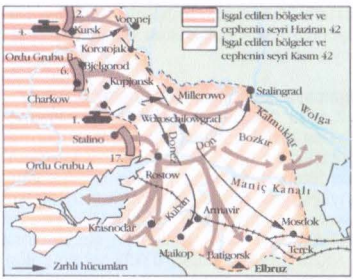

Almanya'nın yaz taaruzu 1942

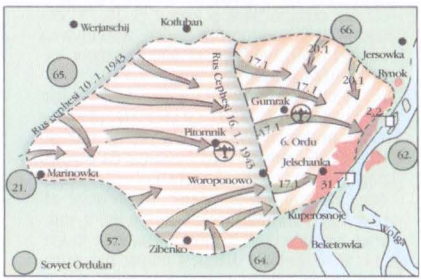

Stalingrad Savaşı 1942/43

Rusya'da savaş (1941-42)

MOLOTOV'un Berlin ziyareti (Kasım 1940) sırasında Dışişleri Bak. VON RIBBENTROP, Sovyetler Birliği'ni Üçlü Pakta girmeye ikna etmek amacıyla, Britanya imparatorluğunun taksim edilmesini (İran'la Hindistan Sovyet nüfuz alanı olacaktır) önerir.

Sovyetlerin, pakta giriş için Finlandiya ile Bulgaristan ve Türkiye'nin de Sovyet nüfuz alanına dahil edilmesinin talep edildiği cevabi notasını HITLER cevapsız bırakır. Doğuda "yaşam alanı" kazanma hedefiyle bağlantılı olarak, SSCB'yi yendikten sonra Rusya'dan hareketle Büyük Britanya'yı İran'da veya Yakın Doğu'da yenmeyi planlar. SSCB'ye saldırı hazırlıklarına ilişkin "talimat 21"i (kod "Barbarossa Durumu", 18. 12. 1940) verir, buna rağmen Alman-Sovyet ekonomi antlaşması yapılır (10. 1. 1941) ve Balkanlarda (S.481) yeni yaratılan koşullar SSCB tarafından tanınır (Mayıs 1941).

22. 6. 1941 Almanya önceden savaş ilan etmeden SSCB'ye saldırır. Romanya, İtalya, Slovakya ve Macaristan savaşa girerler, Finlandiya yalnızca SSCB'ye karşı "devam savaşını" başlatır.

SSCB'nin savunma önlemleri - iç politika açısından: STALIN (Halk Komiserleri Konseyi Başkanı), **"Büyük Anavatan Savaşı"**nı ilan eder. Savaş kabinesi olarak, başkan ve savunma halk komiseri sıfatıyla STALIN'in, ayrıca MOLOTOV, VOROŞILOV, BERIA ve MALENKOV'un yer aldığı Devlet Savunma Komitesi kurulur. Bütün kuvvetler seferber edilir ve savunmada "yanık toprak" ilkesinden yararlanılır; çete hareketi (S.486) örgütlenir, Mayıs 1940'da kaldırılan siyasi komiser uygulaması yeniden başlatılır, ancak Stalingrad meydan savaşı sırasında komando birimi yeniden tesis edilir (aşağ. bkz.).

Dış politika açısından: Japonya'yla tarafsızlık antlaşması (13.4.1941) SSCB'yi iki cepheli bir savaştan korur. Almanya'nın saldırısından sonra, 1941 Almanya'ya karşı Britanya-Sovyet ittifakı kurulur (12. 7.) ve ABD savaş malzemesi göndermeyi teklif eder (30. 7.). - SSCB ile Londra'daki Polonya sürgün hükümeti arasında askeri antlaşma (14. 8.): SSCB'deki savaş esirlerinden Polonya birlikleri oluşturulur, Polonya'nın taksimine ilişkin Alman-Sovyet mutabakatları (S.432,477) feshedilir. - SSCB ile Polonya sürgün hükümeti arasında yardımlaşma paktı imzalanır (4. 12.).

Savaşın seyri

1. Aşama (Ağustos 1941'e kadar): Kuzeyde Peipus Gölü ile İlmen Gölü arasındaki Sovyet mevzileri yarılır, **ortada ve güneyde**, Minsk (9. 7.'ye kadar), Orşa-Vitebsk (5. 8.'e kadar) ve Uman (1.-7. 8.) çemberleme meydan savaşlarında güçlü Sovyet birlikleri bozguna uğratıldıktan sonra Desna ve Dinyepr'e ulaşılır. Fin birlikleri Svir'e ve Onega Gölü'ne kadar ilerler; Murmansk, Kandalakşa ve Kırım'a ulaşılamaz.

2. Aşama (Aralık 1941'e kadar): HITLER Moskova'ya saldırıyı -genelkurmayın görüşünün aksine- erteler (Ağustos) ve Donets havzasının fethini ve Finlerle bağlantı kurulmasını emreder. Kiev meydan savaşından (21. 8.-27. 9.) sonra Donets havzası ile (Sivastopol hariç) Kırım işgal edilir. Leningrad'a saldırı durdurulur.

1941 Moskova'yı ele geçirme savaşı (Ekim-Aralık, "Tayfun"). Vyazma-Bryansk çifte meydan savaşından (Ekim) sonra Almanlar Moskova'nın yakınına kadar ilerler (16. 10.: Sovyet hükümeti Kuybişev'e nakledilmekle birlikte STALIN sıkıyönetim ilan edilen [16. 10.] Moskova'da kalır). Kışın bastırması ve Alman birliklerinin bitkin düşmesi nedeniyle saldırılar durdurulur (8. 12.).

Sovyetlerin (5. 12. 1941'den itibaren) kış taarruzu, kuzeyde Alman ordusunun Volhov'un gerisine (Aralık), **ortada** Oryol-Rşev hattına geri çekilmesine (Ocak 1942), Rusların Vyazma-Smolensk-Vitebsk bölgesine gedik açmasına (Ocak) ve Demyansk yakınında Alman kuvvetlerinin çembere alınmasına (Ocak-Nisan), **güneyde** Kerç yarımadasının kaybına (Aralık 1941) ve Isyum yakınında gedik açılmasına (Ocak 1942) yol açar. Doğu cephesi sağlamlaştırılır (Ocak-Nisan).

Hitler'in "sonuna kadar direnme" yolundaki "dayanma emri"nden (16. 12) ve **Ordu Başkom. Brauchitsch'in görevden alınmasından** sonra, **Hitler'in ordu yönetimini üstlenmesiyle** askeri yönetim kadrosu otoritesini kaybeder.

Almanya'nın 1942 yaz taarruzu: Kerç Yarımadası geri alınır (8.-15. 5.); Harkov meydan savaşı (17.-28. 5.); Sivastopol'la birlikte Kırım fethedilir (7. 6.-4. 7.). 28. 6.'da başlayan yaz taarruzunun hedefi Kafkasya'daki petrol yataklarıyla Stalingrad'dır. Ordu grubu A Elbruz'a kadar ilerler (21. 8.), ancak Rusya'nın güney sınırına ulaşılamaz (ABD yardımları kesintiye uğramaz). 6. orduyla 4. zırhlı ordusu Stalingrad'ın varoşlarına girerler (1.-15. 9.) ve kentin % 90'ını fethederler (16. 9.-18. 11.). Genelkurmay Başkanı Orgeneral HALDER görevden alınır.

(19. 11. 1942'den itibaren) Rus karşı taarruzu: Stalingrad'ın batısında iki Rus yarma kamasının birleştirilmesinden (22. 11.) sonra kentteki Alman birlikleri çembere alınır; kurtarma girişimi boşa çıkar (12. 12.). HITLER çemberi yarma hareketini yasaklar (22./23. 12.); Sovyetler şehrin teslim edilmesini talep ederler (8. 1. 1943). Almanlar bunu reddettiği için, "zor kullanarak tasfiye" yoluna gidilir: Çember ikiye bölünür (25. 1. 1943),

31. 1. 1943 General Feldmareşal Paulus kumandasındaki güney çemberi,

2. 2. 1943 kuzey çemberi teslim olur (90 000 esir).

Alman direniş hareketi

Nedenleri: Nazi devletinin sınırsız otorite isteği ve Nazi rejiminin etkileri (S.473): Hukuk devletinin ortadan kaldırılması, Yahudilere baskı ve zulüm uygulanması, imha edilmeleri (S.483); parti terörü, siyasi muhaliflerin "tasfiyesi", "yaşamaya değmeyen canlının" yok edilmesi (S.483), kiliselerle mücadele ve HITLER'in "en yüksek yargı hamili" işlevini üstlenmesiyle (24. 2. 1942, Adalet Bak. OTTO THIERACK, "Halk Mahkemesi" Başkanı ROLAN FREISLER) doruk noktasına ulaşan sınırsız diktatörlüğü, **aktif direniş gruplarının oluşmasına** ("vicdanın isyanı") yol açar - **Ordu:** Gen. LUDWICK BECK, Gen. KARL-HEINRICH VON STÜLPNAGEL, Amiral WILHELM CANARIS, Tümgen. OSTER v.d.; **Politikacılarla diplomatlar:** CARL-FRIEDRICH GOERDELER, ULRICH VON HASSELL, KONT FRIEDR. WERNER VON DER SCHULENBURG; **Sosyal demokratlarla sendikacılar:** WILHELM LEUSCHNER, JULIUS LEBER; **"Kreisau Grubu";** KONT HELMUTH JAMES VON MOLTKE, KONT PETER YORCK VON WARTENBURG, Rahip ALFRED DELP, ADAM VON TROTT ZU SOLZ, TH. HAUBACH, ADOLF REICHWEIN; **"Solf Grubu"; "Beyaz Gül":** HANS ve SOPHIE SCHOLL kardeşler, Prof. HUBER; **"Kızıl Şapel":** H. SCHULZE-BOYSEN, A. HARNACK.

Direnişin hedefleri: Hitler rejiminin ortadan kaldırılması, hukuk devletinin ve düşünce, inanç, vicdan ve fikir özgürlüğünün yeniden tesisi, can ve mal emniyeti, "onurun yeniden tesisi", "hukuku hiçe sayanların cezalandırılması".

Akamete uğrayan suikast ve ihtilâl girişimlerinden ve Alman direniş gruplarının teslimiyetten sonra Almanya'ya yapılacak işlemin koşulları (ki müttefiklerin "koşulsuz teslimiyet" (S.487) istemeleri nedeniyle reddedilir) konusunda müttefik devletlerle temaslarından sonra,

20. 7. 1944 Führerin genel karargâhı "Wolfsschanze"de Albay Kont Claus Schenk von Stauffenberg tarafından Hitler'e yapılan bombalı suikast başarısız kalır. Berlin'le Paris'teki ayaklanma çöker, komploculara takibat yapılır: yaklaşık 5000 kişi idam edilir, bunlardan 180-200 kadarı 20 Temmuz suikastına katılanlardır (Halk Mahkemesinde duruşmalar, başkan: ROLAND FREISLER). Suikasttan sonra HIMMLER (S.473) yedek ordu başkumandanlığına atanır (20. 7.); HITLER ailelerin de sorumlu tutulmasını emreder (1. 8.): Suikasta katılan başlıca kişilerin aile fertleri tutuklanırlar.

İşgal edilen ülkelerdeki direniş hareketi

Aktif direniş hareketleri **Danimarka**'da ("Danmarks Frihedsråd"), **Norveç**'te ("Milorg") ve **Hollanda**'da ("Het Verzet") oluşur. - Milliyetçi ve komünist direniş grupları **Belçika**'da, **Yunanistan**'da (komünist "Yunan Kurtuluş Cephesi"ne [EAM] bağlı "Yunan Halk Kurtuluş Ordusu" [ELAS] antikomünist "Yunan Demokratik Milli Ordusu"nu [EDES] yok eder) ve **Polonya**'da (milli "Ülkede Ordu" [Armia Krajowa] ve komünist "Halk Muhafızı" [GL], sonraları ayrıca "Halk Ordusu" [AL]) kurulur.

Gerilla savaşı yapan ve Alman birliklerini bağlayan, bir merkezden yönetilen çeteler kurulur.

Yugoslavya: Batı Sırbistan'da Albay DRAZA MIHAILOVIC liderliğinde milli direniş hareketi ("Çetnik") ve TITO (S.509) liderliğinde Güney Slav komünistleri örgütlenirler. İşbirliği görüşmeleri akamete uğrar (Ekim 1941). İki örgüt de hem Almanlar, İtalyanlar, Ustaşa (S.481) ile, hem de birbirleriyle savaşır. 1943 sonbaharından itibaren TITO Bosna, Hırvatistan ve Karadağ'ın dağlık bölgelerine hâkimdir. "Yugoslavya'yı Kurtarma Milli Komitesi"nin kurulmasından (Kasım 1943) sonra müttefikler artık yalnızca TITO'yu desteklerler; Kral PETER (S.481) direnişi yönetme yetkisini yalnızca TITO'ya verir (Eylül 1944).

Fransa:

1940 Gen. Charles de Gaulle (S.524) Londra'da **"Özgür Fransızlar Geçici Milli Komitesi"**ni (18. 6.), daha sonra (30. 7. 1943) bir kabine kurar. Bunun yanı sıra yeraltı hareketleri (Résistance, Maquis), işgal altındaki kuzeyde ("Libération-Nord", "Organisation civile et militaire") ve işgal altındaki güneyde ("Combat", "Libération-Sud"), ayrıca her iki bölgede komünizmin etkisindeki "Front national" vardır. Kaçış ve istihbarat servislerine yönelik üsler ve yeraltı basını kurulur.

1941 Gaullecülerle, birlikleri yeraltında Gen. PIERRE KOENIG liderliğinde "Forces françaises de l'Intérior" olarak birleştirilen (1944) direniş hareketleri arasında irtibat bürosu olarak Londra'da merkezi bir bilgi ve eylem bürosu kurulur.

1944 Direniş hareketlerinin ayaklanmasından sonra Paris'teki Alman işgal gücü teslim olur (19. 8.). De Gaulle başkente girer.

SSCB: Almanya'nın acımasız işgal politikasının sonucu olarak anarşist-özgürlükçü çeteler kurulur; bunlar Mareşal KLIMENT VOROŞILOV kumandasında çete hareketi merkezinin kurulmasından sonra kontrol altına alınırlar.

İtalya: (Özellikle Kuzey İtalya'da) direniş grupları birleşerek "Milli Kurtuluş Komitesi"ni oluştururlar.

Çete savaşının şiddetlenmesinin nedenleri, HITLER'in genelgeleriyle emirleri (Ekim 1941: Rehinelerin kurşuna dizilmesi; Aralık 1941: "Gizlilik genelgesi": tutukluları aile fertleri tarafından akıbetleri kestirilemeyecek şekilde götürme talimatı) ve SS'le SD'nin acımasız eylemleridir: HEYDRICH'e (S.483) yapılan suikasttan sonra Çek köyü Lidice (10. 6. 1942) ve Fransız köyü Oradour-sur-Glane (10. 6. 1944) yerle bir edilir.

Müttefiklerin işbirliği (1941-45)

Savaş hedefleri: ABD savaşın başından itibaren Avrupa'da B. Britanya'yı (S.465) destekler. SSCB'yle B. Britanya arasındaki gerginliklere (Yakın ve Orta Doğu) rağmen üç büyük devlet, Hitler Almanyasını mağlup etme hedefiyle birleşir (1941). Özellikle ABD'nin savaş sonrasında Avrupa'nın şekillendirilmesi konusunda somut tasarımları yoktur, oysa SSCB'nin vardır: Orta Avrupa'ya yayılma. STALIN'in hedefleri konusunda yanlış fikirlere kapılan ABD'de Rusya'nın önemi artar. B. Britanya Rusya'ya karşı ihtiyatlı ve kuşkuludur.

B. Britanya ile ABD arasındaki "yazıya dökülmemiş ittifak", "Milli Savunma Konseyi"nin (S.465) kurulmasına yol açar: Silahlanma hızlandırılır. CHURCHILL'in 1940 yılına ilişkin durum değerlendirmesine (Aralık) cevaben ROOSEVELT'in "demokrasinin silah deposu" olarak ABD hakkındaki konuşmasından sonra

1941 "4 özgürlük" ilan edilir (S.465). - **Ödünç verme ve kiralama yasası** (S.465) yürürlüğe girer: (Ağustos 1941'den itibaren) SSCB'ye malzeme gönderilir. **ABD tarafsızlıktan vazgeçer:** İngiliz-Amerikan genelkurmay görüşmeleri başlar, ABD limanlarındaki Alman ve İtalyan gemilerine el konur, Grönland'da bir üs kurulur, ABD silahlı kuvvetleri Izlanda'ya çıkar.

14. 8. 1941 CHURCHILL'le ROOSEVELT (S.465) tarafından hazırlanan **"Atlantik Şartı"** (4 özgürlüğün kapsamı genişletilir): Toprak kazanımlarından vazgeçme, toprak değişikliklerinin yalnızca ilgililerin mutabakatına bağlı olarak yapılması, bütün halklara kendi kaderini tayin hakkı, korku ve sıkıntı duymadan yaşama özgürlüğü, denizlerin özgürlüğü, silah zorundan vazgeçme. Almanya bu kolaylıklardan yararlanmayacaktır. - ABD'nin savaşa girmesinden (S.465) sonra,

1941-42 ROOSEVELT'le CHURCHILL arasında **1. Washington Konferansı** ("Arcadia", 22. 12.-14. 1.) yapılır. "Birleşik Savaş Konseyi" toplanır: Japonya'ya karşı savunma kararı alınır, Kuzey Afrika'ya çıkış planı yapılır.

1942 Washington Paktı (1. 1.): Mihver devletleriyle savaş halinde olan 26 millet, ayrı ateşkes yapmayacaklarını açıklarlar. "Birleşmiş Milletler" (S.501) bu pakttan gelişir. Sovyet-İngiliz ittifak antlaşmasından (26. 5.) sonra Rus Dışişleri Bak. MOLOTOV (S.467) Washington'da (Mayıs) SSCB'ye askeri destek sağlanmasında ısrar eder ve ekonomik yardım talep eder. **2. Washington Konferansında** (18.-26. 6.), 2. bir cephenin kurulması ve atom araştırmalarının geliştirilmesi kararlaştırılır.

Stalin, Churchill ve ROOSEVELT'in Moskova'daki temsilcisi **Harriman** arasında, Almanya'ya karşı alınacak ortak önlemlere ilişkin **görüşmeler** (Ağustos). STALIN'e Kuzey Afrika'ya çıkış ("Torch") hakkında bilgi verilir.

1943 Casablanca Konferansı (14.-24. 1.): ROOSEVELT'le CHURCHILL Sicilya çıkarmasını kararlaştırırlar. ROOSEVELT Almanya'nın "kayıtsız şartsız teslim olmasını" ("Unconditional surrender") talep eder. Reich'ın sistematik biçimde bombalanmasına ilişkin esaslar tespit edilir. - **5. Washington Konferansı** ("Trident", 12.-25. 5.): Fransa çıkarmasına, Birmanya'nın geri alınmasına, atom silahları kullanılmasına ve gemi yapımına ilişkin istişareler. Sovyetlerin gerçekleştirdiği ilhaklar tanınır. - Küresel stratejiye ilişkin **Quebec Konferansı** ("Quadrant", 14.-24. 8.). **Müttefik dışişleri bakanlarının,** nihai zafere kadar işbirliği, SSCB'nin Japonya'ya karşı savaşa girişi, milletlerüstü bir organizasyonun kurulması ve savaştan sonra genel silahsızlandırma konularını ele alan **Moskova görüşmesi** (19.-30.10.). Alman savaş suçlularının yargılanması, İtalya ile Avusturya'da demokrasinin yeniden tesisi öngörülür. - Japonya'ya karşı operasyonlara, Kore'nin ve 1894 ve 1914'ten beri işgal edilmiş bölgelerin bağımsızlığına ilişkin **1. Kahire Konferansı** (ROOSEVELT, CHURCHILL, ÇAN KAY-ŞEK, 22.-26. 11.). - **Tahran Konferansı** (ROOSEVELT, CHURCHILL, STALIN, 28. 11.-1. 12.): Po Ovası'na değil, Kuzey Fransa'ya çıkarma yapılması kararlaştırılır. Curzon Hattı'nın Polonya'nın gelecekteki doğu sınırı olması öngörülür. Polonya toprakları Oder'e kadar genişletilir.

1944 Dumbarton Oaks Konferansı (SSCB, ABD, B. Britanya, Çin, 21. 8.-7. 10., S.501). - ROOSEVELT, **Morgenthau Planına** (Almanya'nın parçalanarak tarım ülkesi haline getirilmesi) atmış olduğu imzayı iptal eder. - **Moskova görüşmesi** (CHURCHILL, EDEN, STALIN, 9.-18. 10.): Balkanlardaki nüfuz alanları belirlenir: Romanya, Bulgaristan, Macaristan Sovyetlerin, Yunanistan İngilizlerin, Yugoslavya Sovyetlerle İngilizlerin nüfuzu altında olacaktır.

1945 Yalta Konferansı (CHURCHILL, ROOSEVELT, STALIN, 4.-11. 2.): **"Kurtarılmış Avrupa"ya ilişkin bildiri. Polonya:** Sürgün hükümeti temsilcileri Lublin Komitesi'ne (komünist hükümet) kabul edilirler; Polonya'nın batı sınırı bir barış antlaşmasıyla tespit edilecektir, Curzon Hattı Polonya'nın doğu sınırı olur. **Savaş sonrasında Almanya'ya karşı izlenecek politika:** Nasyonal sosyalizmin ortadan kaldırılması, işgal mıntıkalarının, "Avrupa İstişare Komisyonu"nun 1. ve 2. mıntıka protokolüne uygun şekilde taksim edilmesi, Müttefik Kontrol Konseyinin (S.527) kurulması, fabrikaların sökülmesi, tazminatlar, bölgelerin devredilmesi. **Yugoslavya:** Koalisyon hükümeti kurulması (S.509). **Avrupa dışındaki meseleler:** SSCB, ödünlere (Dış Moğolistan'da statüko, İç Moğolistan ve Pasifik limanları üzerinde haklar, Kuril Adalarının ve Güney Sahalin'in mülkiyeti) karşılık (Avrupa'da savaşın bitiminden 3 ay sonra) Japonya'ya savaş ilan eder. BM Güvenlik Konseyinde oy oranı (S.501) konusunda uzlaşmaya varılır.

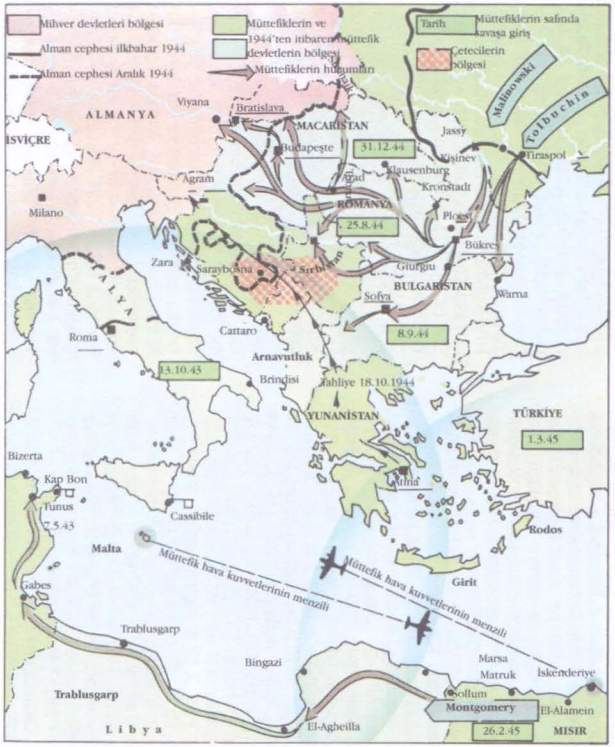

Kuzey Afrika ve Balkanlarda Savaş 1943-1944

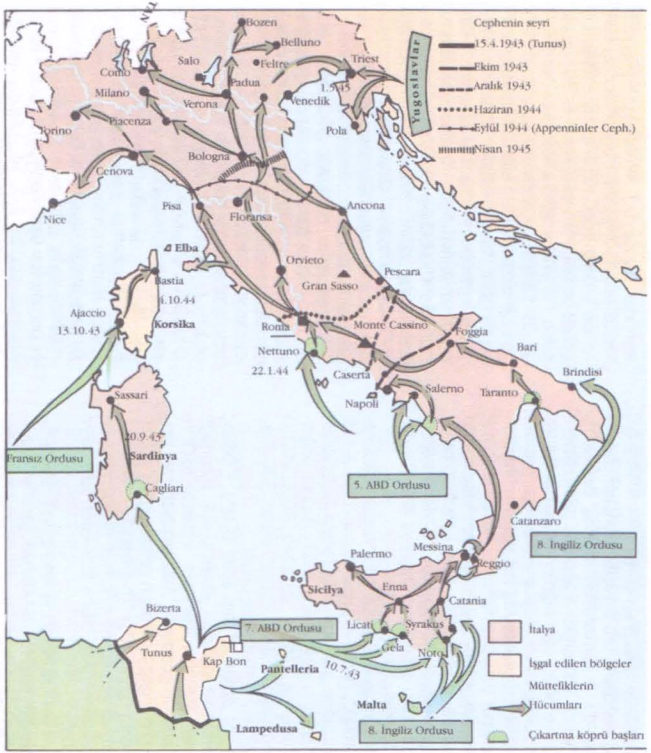

Müttefiklerin İtalya'da İlerlemesi 1943-1945

Kuzey Afrika

1942 Britanya'nın Korgeneral BERNARD L. MONTGOMERY (1887-1976) kumandasındaki **karşı taarruzu (Ekim, "Lightfoot")**, Sirenaik'in kaybedilmesine yol açar (Kasım). General EISENHOWER (S.519) kumandasındaki **Amerikan-İngiliz silahlı kuvvetlerinin** Fas ve Cezayir'e **çıkmasıyla (Kasım, "Torch"**, S.487) Kuzey Afrika'da ikinci bir müttefik cephesi kurulur.

Askeri ve siyasi sonuçları: Başlangıçtaki direnişten sonra Vichy Hükümeti'nin Fransız birlikleri müttefiklerin tarafına geçer. Amiral DARLAN müttefiklerle ateşkes imzalar (12. 11. 1942). Darlan bir hükümet kurar, ancak öldürülür. General GIRAUD Fransa Afrikası'nda Yüksek Komiser olur. - Alman-Fransız askeri bir ittifakı Başbakan LAVAL tarafından reddedildiği için, Alman ve İtalyan birlikleri Tunus'a çıkarlar; Fransa'nın kalan kısmı işgal edilir ("Attila" operasyonu). PÉTAIN Hükümeti protesto etmekle birlikte aciz durumdadır. 27. 11.'de Alman birlikleri savaş limanı Toulon'u işgal ederler ("Anton" operasyonu); Fransız donanması kendi kendini batırır.

Afrika'da yenilgi: Trablusgarp'ın kaybedilmesinden, Gabes'in güneyindeki Mareth mevziinin ve Batı Tunus'un savunulmasından sonra, iki cepheli savaş,

13. 5. 1943 "Afrika Ordu Grubu"nun teslim olmasıyla sona erer: 252 000 Alman ve İtalyan askeri esir düşer. Kuzey Afrika'yla Akdeniz elden gider, güney yanı "Avrupa Kalesi"ne saldırıya açılır.

İtalya

1943 Sicilya müttefikler tarafından fethedilir (10. 7.-17. 8.). İngiliz birliklerinin Taranto, Amerikan silahlı kuvvetlerinin Salerno çıkartmalarından sonra Almanlar Napoli'nin kuzeyinde enlemesine bir hatta geri çekilirler.

Mussolini'nin devrilmesi: MUSSOLINI'nin HITLER'le Feltre görüşmesinden (19. 7. 1943) sonra, Kral VICTOR EMANUEL Büyük Faşist Konsey'in ricası üzerine başkumandanlığı üstlenir. MUSSOLINI görevden alınır ve tutuklanır (25. 7.). Mareşal PIETRO BADOGLIO (1871-1956) başkanlığında, faşistlerin yer almadığı bir hükümet kurulur (26. 7.): Faşist parti lağvedilir (28. 7.). Almanya nezdinde sadakat taahhüdünde bulunulmasına rağmen, (3. 8.'den itibaren) Lizbon'da müttefiklerle gizli görüşmeler yapılır. EISENHOWER tarafından (3.9.'da imzalanan) **ateşkes** açıklandıktan (8. 9.) sonra, **Almanlann karşı önlemleri** (kod "Mihver Durumu") başlar: Roma işgal edilir; İtalyan birlikleri silahtan arındırılır, terhis edilir veya esir alınır. BADOGLIO hükümetiyle kraliyet ailesi müttefiklere sığınırlar. - **İtalya Almanya'ya savaş ilan eder** (13. 10.). - Almanya'nın ani bir darbesiyle MUSSOLINI kurtarılır (12. 9.), 9. 9.'da kurulan karşı hükümetin başına geçer:

Repubblica Sociale Italiana (Salò Cumhuriyeti) **kurulur.**

1944 Amerikan birliklerinin Alman cephesinin arkasında Nettuno çıkartması. Almanlar mayıs sonuna kadar Monte Cassino'da çetin direniş gösterirler (15. 2. manastır tahrip edilir), ancak Roma'nın (4. 6.), Pisa'nın (26. 7.) ve Floransa'nın (4. 8.) işgalini önleyemezler. Apenninler cephesi ("Got Hattı"),

1945 müttefiklerin taarruzuna (9.-14. 4.) kadar dayanır: Amerikalılar Bologna yakınında hatları yarar (19. 4.).

28. 4. 1945 İtalya'daki Alman silahlı kuvvetleri teslim olur (2. 5.'te açıklanır). **Mussolini İsviçre'ye kaçarken çeteciler tarafından kurşuna dizilir.**

Balkanlar

Romanya: Sovyetlerin Balkanlara hücumundan (Ağustos) sonra Mareşal ANTONESCU (S.481) tutuklanır (23. 8.). General SANATESCU kabinesi SSCB'ye karşı savaşı durdurur ve Almanların serbestçe çekilmesine izin verir. Almanların Bükreş'i bombalamalarından sonra **Almanya'ya savaş ilan edilir.** Ruslar petrol bölgesi Ploesti'yi (30. 8.) ve Bükreş'i (31. 8.) işgal ederler.

12. 9. 1944 Moskova ateşkes antlaşması.

Bulgaristan:

1944 SSCB Bulgaristan'a savaş ilan eder (5. 9.). Bulgaristan o tarihe kadar B. Britanya ve ABD ile savaş halindedir. - **Bulgaristan Almanya'ya savaş ilan eder** (8. 9.). GEORGIEV liderliğindeki Sovyet yanlısı Bulgar grubun darbesinden (9. 9.) sonra ülke Kızıldu tarafından direnişle karşılaşmadan işgal edilir.

28. 10. 1944 Moskova ateşkes antlaşması.

Yunanistan: HITLER'in emri (25. 8.) üzerine Yunanistan tahliye edilir (2. 11. 1944'e kadar): Alman birlikleri (ordu grubu E) yeni mevziiye (bkz. harita) geri çekilirler. Yunanistan'da **komünistlerle monarşistler arasında iç savaş.** CHURCHILL'le EDEN'in Atina'da boşa çıkan aracılık girişiminden (25.-27. 12.) sonra Kral GEORGIOS naipliği Atina Başpiskoposu DAMASKINOS'a verir (31. 12. 1945).

Arnavutluk: Alman birliklerinin ülkeyi tahliye etmesinden sonra Albay ENVER HOCA (S.510) Sovyet sempatizanı bir hükümet kurar.

Yugoslavya:

1944 Belgrad, TITO'nun (S.509) (6. 9.'dan beri) Kızıldu'yla bağlantısı olan çetecileri tarafından işgal edilir (18. 10.).

Macaristan: Macaristan'ın Alman birlikleri tarafından işgalinden (19. 3. "Margarete" durumu) sonra,

1944 SSCB'yle gizli ateşkes imzalanır (11. 10.). Bunun açıklanmasından (15. 10.) sonra Amiral HORTHY (S.435) Almanların baskısıyla ateşkesi feshetmek zorunda kalır. HORTY Almanya'ya getirilir, yerine FERENC SZÁLASI (S.435) görevlendirilir.

Orgeneral BÉLA MIKLÓS-DÁLNOKI başkanlığına kurulan (23. 12.) karşı hükümet **Almanya'ya savaş ilan eder.**

20. 1. 1945 Moskova ateşkes antlaşması.

Müttefiklerin Fransa çıkartması 1944

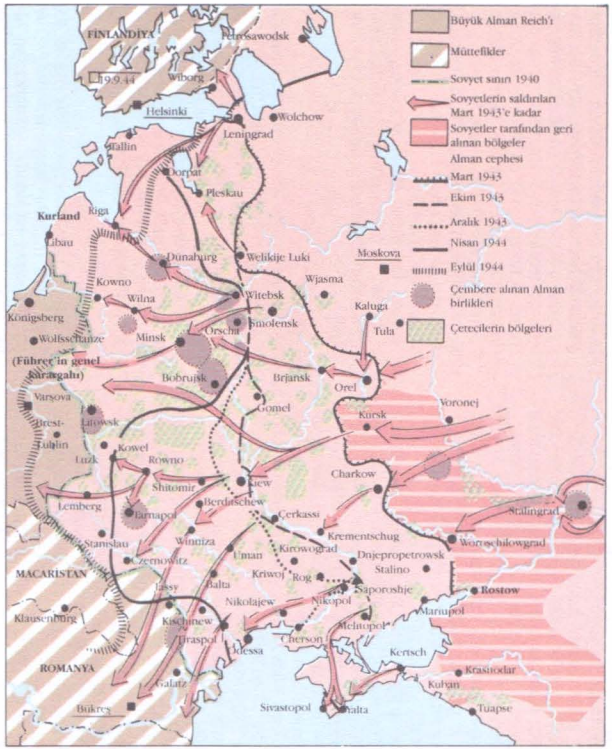

Doğuda savaş 1943/44

Almanya'nın doğudaki hâkimiyeti (1941-44)

1941 İşgal edilen doğu bölgelerinin yönetimine ilişkin Führer genelgesi: ROSENBERG'in başkanlığında doğu bakanlığı, Ostlanda ve Ukrayna "Reich Komiserlikleri". Acımasız sömürme politikası. HIMMLER tarafından

1942 onaylanan "Doğuya İlişkin Genel Plan", Polonyalıların % 80-85'inin, Ukraynalıların % 65'inin, Beyaz Rutenyalıların % 75'inin ve Çeklerin % 50'sinin Sibirya'da iskân edilmelerini öngörür. - **"Düşman Nüfusa Yapılacak İşlem" Genelgesinin** (6. 5. 1941) ve tutuklu komiserlerin yargısız öldürülmelerine ilişkin **"Komiserlik Genelgesi"nin** (13. 5. 1941) amacı, Devletler Hukukunu hiçe sayan savaş sevk ve idaresini "meşru kılmaktır".

Rus gönüllü kıtaları: Yaklaşık 1 milyon Rus yardım gönüllüsü ("Yargönler") Almanların safındadır. "Doğu Birlikleri Generali" ANDREY A. VLASSOV (1900-46 [idam]) gönüllü kıtaları oluşturur (1943).

1944 Himmler-Vlassov Antlaşması (Rus kurtuluş ordusu oluşturulması) ve Rusya Halklarını Kurtarma Komitesinin kuruluş konferansı çok geç kalmıştır.

SSCB'nin tepkisi: Geleneklere yeniden dönerek milli direniş gücünü artırma: Muhafız kıtaları yeniden kurulur, STALIN mareşal olarak atanır, askeri sınıflanma erat, astsubaylar, subaylar ve generaller şeklindedir. Metropolit SERGIUS'un patrikliğe seçilmesiyle **parti ve kilise arasında barış sağlanması ve komintemin lağvedilmesi** dış politika açısından büyük etki yaratır.

1943 Almanlar Katyn yakınlarında toplu mezarlar keşfederler: STALIN'e bağlı NKVD tarafından kurşuna dizilmiş 4000'den fazla Polonyalı subay (SSCB olayı ancak 1990'da kabul eder). Polonya sürgün hükümeti konunun Kızılhaç tarafından araştırılmasını talep eder. Bunun üzerine **1941 tarihli Polonya-Sovyet Antlaşması SSCB tarafından feshedilir ve "Polonya Milli Kurtuluş Komitesi"** ("Lublin Komitesi") ile diplomatik ilişkiler kurulur.

Alman komünistler ve esir düşmüş Alman askerleriyle subayları tarafından **"Özgür Almanya" milli komitesi** ile "Alman Subaylar Birliği" **kurulur.** BENES tarafından, SSCB'yle savaştan sonra işbirliğine ilişkin **Dostluk ve Yardımlaşma Paktı** imzalanır; pakta,

1944 Çekoslovakya'nın Kızılordu Tarafından İşgali hakkındaki Antlaşma eklenir.

"Avrupa Kalesi"nin Savunulması (1943-44)

Doğu: Sovyetlerin hatları yarmasıyla sarsılan güney cephesi (S.485), Don ve Mius püskürtme savaşlarından (Ocak-Mart 1943) sonra yeniden tesis edilir. Alman Kafkasya ordusu Rostov üzerinden Ukrayna'ya ve Kuban Nehri köprü başına geri çekilir, köprü başı emir üzerine tahliye edilir (7. 10.'a kadar).

1943 Kursk kuşağındaki son Alman taarruzu ("Zitadelle", 5.-13. 7.) durdurulur. İnisiyatif artık üstünlüğü giderek daha fazla hissedilen Sovyetlerin elindedir. HITLER'in bir kez oluşturulmuş cephelerden ve "sabit yerlerden" inatla vazgeçmemesi nedeniyle Alman birlikleri boş yere feda edilir.

Sovyet taarruzları, kuzeyde (6. 10.dan itibaren) Narva civarındaki bölgenin savunulmasına, orta kesimde Bryansk (17. 9.), Smolensk (24. 9.) ve Gomel'in (25. 11.) alınmasına, güneyde Donets havzasının kaybedilmesine (Eylül) ve Dinyepr'e geçilmesine (Ekim) yol açar, bu suretle Kırım tecrit edilir (1. 11.).

1944 Sovyetler önce güneyde ilerler: Güney Ukrayna fethedilir, Galiçya'ya hücum (Mart); Alman birlikleri Kırım'ı tahliye ederler (Mayıs'a kadar). Baltık ülkelerinde savunma savaşları yapılır (Ocak-Nisan). - 6 Haziran'dan itibaren **Sovyet yaz taarruzları** başlar: Ordu grubu ortanın 25 tümeni yok edilir (Minsk, 2. 7.); Balkan cephesi çökertilir; Vistül bölgesine hücum. Polonya yeraltı ordusunun **Varşova Ayaklanması** (Ağustos-Ekim) akamete uğrar: Polonya yeraltı ordusu teslim olur; ordu grubu kuzey çembere alınır ve Doğu Prusya'ya ulaşılır (Ekim). - **Finlandiya:** Karelya Kıstağında cephesinin yarılması (10. 6.) **Moskova Ateşkes Antlaşmasına** (19. 9.) yol açar. Almanya'nın Laponya ordusu Kuzey Norveç'e çekilir.

Batı - Kuzey Fransa: SSCB'nin talep ettiği 2. cephenin (S.487) kurulması amacıyla

6. 6. 1944 Batılı müttefikler General EISENHOWER kumandasında Kuzey Fransa'da Cherbourg'la Caen arasındaki bölgeyi **istila ederler** ("Overlord"). Cotentin Yarımadası'nı (14. 6.) elde ederler, Cherbourg (30. 6.), Caen (9. 7.) ve St. Lô'yu (18. 7.) alırlar ve Avranches yakınlarında Alman mevziini yararlar (25. 7.): Hareket savaşına geçilir. Alman zırhlı birliklerinin "Falais cehenneminde" bozguna uğratılmaları (16. 8.) Paris yolunu açar, Paris'te direniş hareketinin ayaklanması başlar (19. 8.). Alman birlikleri teslim olurlar, General DE GAULLE Paris'e girer (25. 8.). - Müttefikler Trier'le Aachen arasındaki Alman sınırına ve Hollanda'nın güney sınırına ulaşırlar (Eylül/Ekim).

Güney Fransa:

15. 8. 1944 Müttefik birlikleri Güney Fransa'ya çıkarlar ("Dragoon"). Amerikalılar Grenoble (23. 8.) üzerinden İsviçre sınırına ulaşırlar. Fransız birlikleri Toulon'la Marsilya'yı fetheder. Kuzeye hücum edilerek Metz, Belfort, Mülhausen ve Strassbourg alınır (Kasım): Amerikalılar Siegfried hattını çökertirler (3. 12.).

Almanya'nın Anvers'i hedef alan (16. 12.'de başlayan) Ardenler taarruzu, müttefiklerin karşı saldırılarından ötürü başarısız kalır.

1945 Ocaktan Marta kadar Alman doğu cephesinin çöküşü

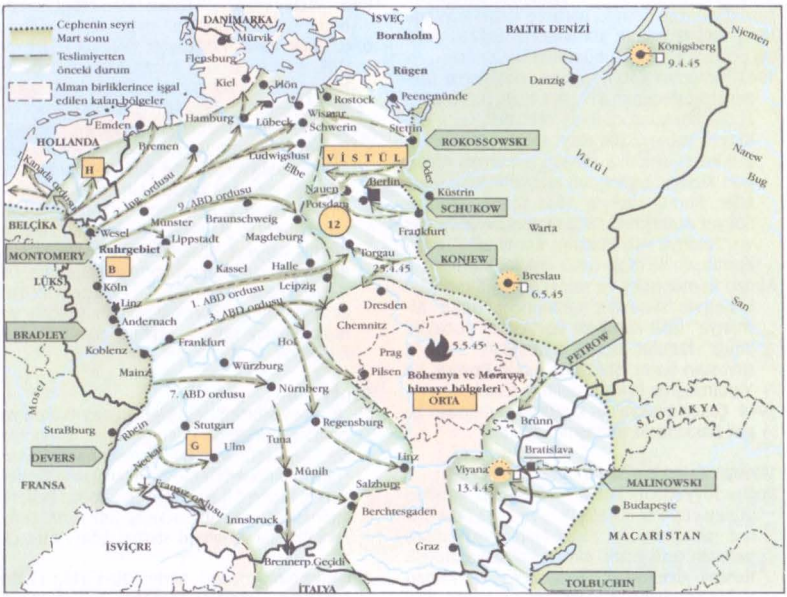

Nisan-Mayıs 1945 "Büyük Alman Reichı"nın sonu

Almanya'nın son savunma önlemleri

1944 16-60 yaş arasında askerlik yapabilecek durumdaki bütün erkekler "Alman Halk Hücumu" teşkilatına alınır (25. 9.)

1945 karneyle verilen gıda maddesi miktarları azaltılır ve 1929 doğumlular askere alınır (5. 3.).

19. 3 HITLER, bütün ordu, ulaşım, haberleşme, sınai ve ikmal tesislerinin tahrip edilmesini ("Neron emri") ve

12. 4. Alman kentlerinin savunulmasını emreder (itaatsizlik halinde ölüm cezası vardır). Davaları seri gören askeri mahkemeler kurularak birlikler en uç, anlamsız direnişe zorlanırlar. Düşman hatlarının gerisinde direnişi sürdüren "Werwolf" adlı bir örgütün varlığının açıklanması, müttefikleri savunma önlemleri almaya sevk eder.

Doğu Almanya'nın fethi

12. 1. Baranov köprü başından başlayan Sovyet büyük taarruzu, Alman orta cephesini dağıtır; hâlâ işgal altında olan Polonya bölgeleri, hasar görmemiş sanayi bölgesiyle birlikte Yukarı Silezya ve Oder'in doğusunda Aşağı Silezya kaybedilir. Doğu Prusya tecrit edilir.

26. 2. Sovyetler Bromberg'den hareketle Kolberg yakınında Baltık Denizi'ne, Stettin kıyı gölüne ve Danzig Körfezi'ne (30. 3.) kadar hatları yararlar. Hayal dahi edilemeyecek zorluklar (keskin soğuk) altında Alman halkı, kışkırtılmış Sovyet askerlerinin şiddet eylemlerinden batıya kaçarak kurtulmaya çalışır. Savaş donanması ve birliklerin savunma savaşları, çok sayıda sivilin ve yaralının kurtulmasını sağlar. "Kale" olarak ilan edilen Thorn (Torun), Poznan, Graudenz (Grudziadz), Königsberg, Breslau v.d. kentlerini savunmak zorunluluğu vardır.

16. 4. Sovyetlerin büyük taarruzu Oder ve Neisse'den başlar. Sovyetlerin taarruz uçları Nauen yakınlarında buluşur, Berlin kuşatılır (24. 4.),

25. 4. Amerikan ve Sovyet birlikleri Torgau a. d. Elbe yakınlarında buluşur.

2. 5. Berlin teslim olur.

Kurland'daki Sovyet saldırılan yenilgiye kadar geri püskürtülür.

Güneydoğu: Sovyetler Budapeşte'yi aldıktan (13. 2.) sonra Viyana'ya ilerlerler [Viyana sokak çatışmalarından sonra düşer (13. 4.)] ve Enns kıyısında ve Steiermark'da Amerikan-İngiliz birlikleriyle buluşurlar. Kızılordu'nun Bratislava'dan Prag'a hücumu,

5. 5. Çeklerin Prag'daki Alman işgal gücüne karşı ayaklanmasına yol açar.

20. 3. TITO'ya (S.489) bağlı çetecilerin saldırısı.

Batının fethi

Müttefiklerin Ardenlerdeki karşı taarruzunu (3. 1.) ve Amerikan ve İngiliz birliklerinin Houffalize yakınlarında birleşmesini (16. 1.), Ren'in solundaki bölgenin kaybedilmesi ve Remagen'da Amerikan köprü başının kurulması (7. 3.) izler. Bunun üzerine Alman batı cephesi çöker.

Kuzey: İngilizler Wesel yakınında Ren'i geçerler (24. 3.) ve Emsland'a (bu arada Alman birlikleri "Hollanda tahkimatında" tecrit edilirler), Vestfalya'dan geçerek Elbe'ye (19. 4.), Holstein ve Mecklenburg'a (2. 5.) ilerlerler.

Orta: 21 Alman tümeninin, bölündükten sonra teslim olan (18.4.) Ruhr çemberinde kuşatılmasından sonra Amerikalılar Elbe'ye ulaşırlar (Nisan yuk. bkz.)

Güney: Amerikalılar kararlaştırılan Karlsbad-Budweis-Linz sınır çizgisine hücum ederler. 7. Amerikan ordusu sol kanadıyla Salzkammergut'a, sağ kanadıyla Brenner'e kadar ilerler, orada İtalya'dan gelen Amerikan birlikleriyle buluşur (4. 5.). Fransızlar Karlsruhe'nin kuzeyinde (1. 4.) ve Strasbourg yakınında (15. 4.) Ren'i geçerler.

Topyekûn yenilgi

Berlin'e şansölyeliğin sığınağına geri dönen (16. 1.) HITLER, Berlin'de kalmaya karar verir (21. 4.). Savaşa son verilmesi amacıyla HIMMLER'le GÖRING **müttefiklerle irtibat kurmaya** çalışırlar; HIMMLER HITLER'e bilgi vermeden İsveçli Kont BERNADOTTE'un aracılığıyla batılı devletlere kısmi teslimiyet teklif eder (23. 4.), teklif reddedilmekle birlikte radyoda açıklanır (28. 4.); GÖRING HITLER'e Reich'ın idaresini üstlenmesinin uygun olup olmadığını sorar (23. 4.). HITLER siyasi vasiyetnamesini hazırlar: GÖRING'le HIMMLER partiden ve görevlerinden ihraç edilirler; **Büyükamiral Karl Dönitz** (1891-1980) **devlet başkanı ve ordu başkumandanı, von Goebbel şansölye olarak atanır.**

30. 4. Hitler intihar eder.

2. 5. Dönitz Maliye Bakanı Kont SCHWERING VON KROSIGK'i, yenisi kuruluncaya kadar **"geçici Reich'ın hükümetini" kurmakla** görevlendirir (hükümet önce Plön'de, 3. 5.'ten sonra Flensburg yakınında Mürwik'tedir). NSDAP lağvedilir, HIMMLER bütün görevlerden ihraç edilir (5. 5.). Berlin'in, İtalya ordusunun (S.489) ve güneybatı ordu grubunun (4. 5.) teslim olmasından sonra,

4. 5. Oramiral VON FRIEDEBURG, MONTGOMERY'nin Lüneburg'daki genel karargâhında Hollanda, Kuzeybatı Almanya, Danimarka ve **Norveç'teki Alman silahlı kuvvetlerinin teslimiyetini imzalar.**

7. 5. Orgeneral JODL, EISENHOWER'in Reims'daki genel karargâhında Alman ordusunun **"kayıtsız şartsız teslimiyetini" imzalar.**

8. 5. Teslimiyet işlemi, General Feldmareşal KEITTEL, Oramiral VON FRIEDEBURG ve Orgeneral STUMPFF tarafından Berlin-Karlhorst'taki Sovyet genel karargâhında Mareşal ŞUKOV huzurunda **yinelenir.** - Topyekûn yenilgi 9. 5. tarihinde yürürlüğe girer.

23. 5. Dönitz hükümeti iktidardan indirilir ve tutuklanır.

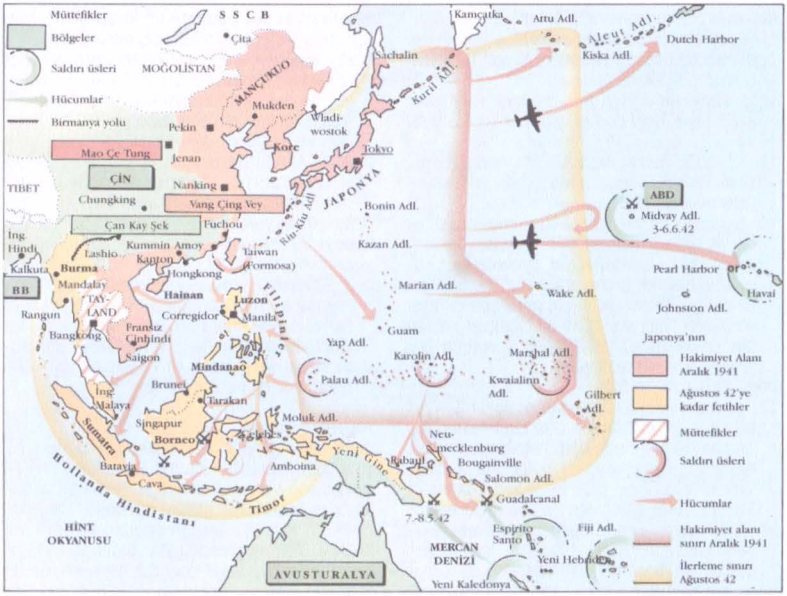

Japonya'nın taaruzları 1941/42

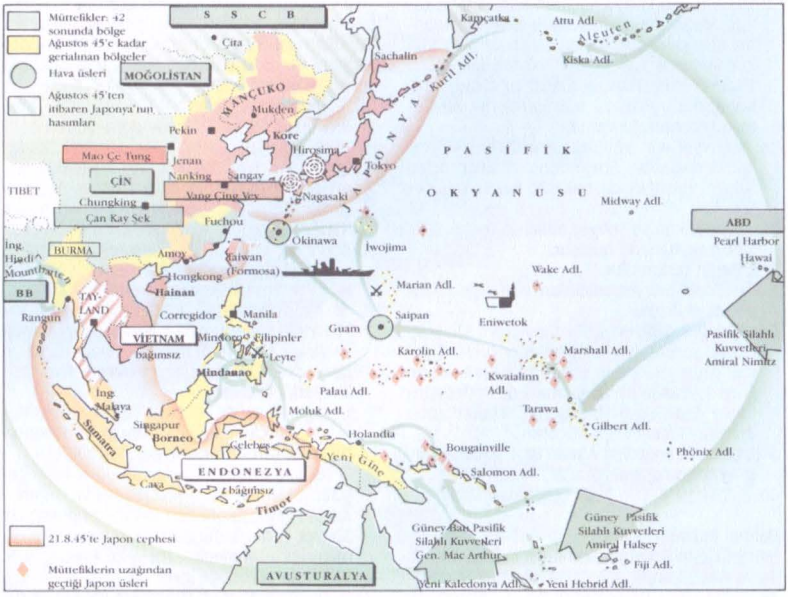

1942'den itibaren müttefiklerin karşı taaruzu

Japonya'nın yayılması (1941-42)

Pasifik'te yeni bir düzenin (S.453) siyasi desteklerini, Antikomintern Paktı, ABD'nin savaşa müdahalesini önlemeye yönelik Üçlü Pakt (S.475) ve SSCB'yle yapılan pakt sağlar. - Nankin hükümetini işbaşına getirdikten sonra Japonya güneye yayılır. Müttefikler Birmanya yolunun bloke edilmesini önleyemezler (1940). Çinhindi'nin kuzey kesimi işgal edilir (Eylül 1940).

Sonuç: ÇAN KAY-ŞEK'in Çin'i izole olur, Malaya'nın ve Endonezya'nın hammadde bölgeleri tehlikeye girer.

ABD, Japonya'nın yayılmasına tepki olarak "karantina çıkarır" (S.465) ve ticaret antlaşmasını fesheder (S.453). Petrol ve hurda ambargosu Japon silah sanayiini zayıf düşürür, Japonya'nın alacakları ABD, B. Britanya ve Hollanda Hindistanı tarafından bloke edilir. Görüşmeler (ABD Japonya'nın Çin'den ve Çinhindi'nden çekilmesini talep eder) akamete uğrar.

1941 Pearl Harbor'a saldırı (S.465): Amerikan Pasifik filosu felce uğratılmakla birlikte, tersaneler ve doklar tahrip edilmez. 3 Amerikan uçak gemisi açık denizde imha edilmekten kurtulur. ABD'yle B. Britanya savaş ilan ederler (8. 12., S.465), Almanya ile İtalya ABD'ye savaş ilan eder (11. 12.).

1941/42 Japonya (3 yönden) taarruza geçer. Ana taarruz ("güney operasyonu") ortada Filipinler'e ve Hollanda Hindistanı'na karşıdır (hedef: ekonomik otarsi elde etmek).

1942 Filipinler fethedilir (Amerikalıların başkomutanı: MAC ARTHUR, S.515): Japonların Luzon'la Mindanao'ya çıkmalarından sonra Manila alınır (2. 1.), ada tahkimatı Corregidor teslim olur (6. 5.). - **Hollanda Hindistanı'nı ele geçirme savaşı** (11. 1.-8. 3.): Selebes, Borneo ve Ambon işgal edilir (Ocak). Sumatra kıyılarına çıkılır. - Japonya'nın Makassar boğazındaki deniz zaferlerinden (24.-27. 1.) sonra Timor (Avustralya tehlikeye maruz kalır), Cava ve Sunda Adaları işgal edilir (27. 2-1. 3.), Hollandalılar teslim olurlar (8. 3.).

Ana taarruzun sağ yanı Asya kıtasındadır.

1941 İngiliz savaş gemileri "Prince of Wales" ile "Repulse"ın batırılmasından (12. 12.) sonra Japonya Tayland'la ittifak kurar. İngiliz üsleri Hongkong'la (25. 12.) Singapur (15. 2. 1942) alınır; Birmanya fethedilir (Milliyetçi Çin'in müttefiklerin ikmal yardımıyla bağlantısı kesilir, Nisan 1942). **Hindistan tehdit altındadır.** Milli Kongre eski Başkanı SUBHAS ÇANDRA BOSE (S.447) Birmanya'da bir Hint milli ordusu kurar.

Ana taarruzun sol yanı, "Okyanusya'ya yelpaze biçiminde hücumlarla" korunur. Guam'la Wake (10. ve 20. 12. 1941) adaları fethedilir, Bismarck Takımadaları, Yeni Gine ile Salomon Adalarına saldırılır (Ocak-Mart 1942), Aleut Adalarına çıkılır (Haziran 1942). - **Muazzam büyüklükteki bölgenin** altı ay zarfında **fethedilebilmesinin** bir nedeni de şaşırtıcı etkilere yol açan taktikler uygulanmasıdır.

Ekonomik ve siyasi etkileri: 1942'de Japonya yaklaşık 450 milyon nüfusu ve zengin doğal kaynakları (ham kauçukta dünya üretimindeki payı % 95, kininde % 90, kalay ve pirinçte % 70'er) olan topraklara hükmeder. Yeterli miktarda petrole ve önemli madenlere (boksit, krom cevheri v.d.) sahiptir. - Avrupalı sömürgeci güçlere karşı olan milli hareketler teşvik edilir (Filipinler'de Japon sempatizanı bir hükümet kurulması, Birmanya'nın [1943], Vietnam'ın ve Endonezya'nın [1945] bağımsızlıklarının tanınması).

Müttefiklerin taarruzu (1942-45)

1942 Mercan Denizi'nde savaş: Japonya'nın güneye ilerlemesi son bulur (7./8. 5.). - **Midway Adaları yakınlarındaki deniz savaşı** (3.-7. 6., Japon donanması 4 uçak gemisini kaybederek zayıf düşer) ve **Amerikalıların Guadalcanal Adasına çıkmaları** (7. 8.), Amerikan-Avustralya karşı taarruzunun başlangıcına işaret eder. Ada uzun süren bir savaştan sonra alınır (8. 2. 1943).

1943 Güneybatı Pasifik'te müttefiklerin büyük taarruzu ("Kurbağa Sıçrayışı": Başkomutan General MACARTHUR). New Georgia (1. 7.), Vella-Lavella (15. 8.), Yeni Gine (4. 9.), Bougainville (1. 11.) ve Yeni Britanya (15. 12.) adalarına çıkılır. Rabaul etkisiz hale getirilir (Japon donanma gücü çekilir, Mart 1944).

1944 Aleut Adalarının geri alınmasından (Mayıs-Ağustos 1943) sonra **Amerikan silahlı kuvvetlerinin orta Pasifik'teki hücumu** (Başkomutan Amiral NIMITZ): Gilbert ve Marshall Adaları (Kasım 1943-Mart 1944), Mariana Adaları Saipan'la Guam (Haziran/Temmuz) işgal edilir.

MACARTHUR'un silahlı kuvvetleriyle birleşilmesinden ve Leyte Körfezi'ni ele geçirme savaşından (Ekim) sonra,

1944-45 Filipinler fethedilir (Ekim-Şubat): Manila (4. 2.) ve Luzon adasının tamamı (24. 2.) işgal edilir.

1944-45 Birmanya İngiliz, Amerikan ve Çinli birlikler tarafından **geri alınır.** 3 Japon ordusu imha edilir, Birmanya yolu açılır.

1945 Amerikalılar Japonya'ya çıkar (Ivoşima, 19. 2.).

Hava savaşı: Amerikan taarruzu Japon kentlerine yapılan saldırılarla desteklenir. ABD hava kuvvetleri Japon sanayi merkezlerini bombalar ve 1943'ten itibaren havada üstünlüğü elde eder.

1945 1. atom bombası uçankale "Enola Gay"den Hiroşima'ya (6. 8.; 9. 8.: 2. atom bombası Nagasaki'ye, toplam olarak yaklaşık 152.000 ölü) atılır.

SSCB savaş ilan eder (8. 8.): Kızılordu Mançurya'ya ve Kore'ye girer, Kuril ve Sahalin adaları işgal edilir.

2. 9. 1945 Japonya teslim olur.

Savaşın sonuçları

İnsan kayıpları: Tarihin en büyük kara, hava ve deniz savaşı, insan açısından da en büyük kayıplara yol açar: tahminlere göre yaklaşık **55 milyon ölü, 35 milyon yaralı, 3 milyon kayıp.** Sivil halktan kayıplar daha önce hiç bu kadar yüksek olmamıştı: hava saldırıları (1,5 milyon), çete savaşları, toplu imha (6 milyondan fazla Yahudi, S.483), çalışma ve toplama kampları, intikam, kaçış, tehcir ve yerinden sürme (S.499) yoluyla tahminen 20-30 **milyon sivil hayatını kaybetmiş** olup, bunlar arasında 7 milyon Rus, 5,4 milyon Çinli, 4,2 milyon Polonyalı, 3,8 milyon Alman vardır. SSCB 13,6, Çin 6,4, Almanya 4, Japonya 1,2 milyon **asker** kaybetmiştir. - ABD takriben 259 000, B. Britanya 326 000 askerle daha az kayıp vermiştir.

Savaş masrafları: 1500 milyar ABD doları olarak hesaplanan masraflarda ABD'nin payı % 21, B. Britanya'nın 20, Almanya'nın 18, SSCB'nin 13'tür.

Ekonomi: Teknik ve sanayide genel olarak kaydedilen ilerleme, savaşın yol açtığı hasarları nispeten çabuk telafi eder. Daha 1948'de dünya üretimi ve ticareti savaştan önceki düzeyine ulaşır ve Kore krizinden sonra artar. - **Avrupa** lider rolünü kaybeder, (özellikle Orta ve Doğu Avrupa'daki) tahrip edilmiş yerleşim ve sanayi bölgeleri yeniden imarı felce uğratır. **Batı** Avrupa telafi için gerek duyduğu kaynağı Amerikan sermaye yardımıyla (Marshall Planı, S.523) karşılar. Liberalleşme ve entegrasyon (S.523) sayesinde 1950'ye kadar toparlanır. - **Doğu Bloku** ülkelerinde sıkı planlama yapılarak sınai yapılanma hızlandırılır: Tarımsal üretim ve genel yaşam standardı ihmal edilerek ağır sanayiie öncelik verilir. Ancak STALİN'in ölümünden sonra "Yeni Rota" (S.506) tüketim malları üretimini artırarak ekonomik merkeziyetçiliği gevşetir.

Siyaset: Dünyada barışın garantiye alınması amacıyla **BM** (S.501) kurulmakla birlikte, mağlup devletlerin kayıtsız şartsız teslim olması dünyadaki siyasi durumu köklü biçimde değiştirmiştir. İngiliz-Amerikan işgal sınırına kadar **uzanan bir Sovyet uydu devletler sistemi** (S.509) ortaya çıkar; **Polonya'nın** sınırları batıya kaydırılır (S.510), **Almanya meselesi** çözülmeden kalır. Muazzam kayıplara rağmen, batıda Almanya'nın, doğuda Japonya'nın karşı baskısından kurtulmuş olan SSCB yükselerek süper güç olur (S.505). Komünizmin başarıları (Çin, S.513), LENİN'in Rusya'nın üstünlüğü ve komünizmle kapitalizm arasında çatışmanın gerekli olduğu yolundaki öğretisini doğrular görünür. Sovyetler, özgüvenine ve güç bilincine bağlı olarak Doğu Blokunda ve dünyada mutlak lider olma iddiasındadır. - Kendi çabasından çok başka bir gücün mevcut olmaması nedeniyle ve net bir programı olmadan batının yönetimini üstlenen ABD (S.519), dünya siyasetindeki tehlikeyi yavaş yavaş ve emniyet duygusunu giderek daha fazla yitirerek (bir nedeni atom tekelini kaybetmesidir, S.550) kavrar. Güç politikası ve ideoloji açısından doğunun Bolşevikliği ile batının özgürlükçü hedefi arasında "**Soğuk Savaş**" olarak yürütülen **doğu-batı anlaşmazlığı,** propaganda, prestij politikası, silahlanma, uluslarüstü ittifaklar (S.517), teknik ve ekonomik rekabet (uzay, S.550; kalkınma yardımı, S.539) alanlarında ve (bölünme-) krizlerinde (S.515) kendini gösterir.

Bu ayrılık, **renkli halkların** (S.539) siyasi özgüvenini ve bağımsızlık çabalarını teşvik eder. Yeni kurulan devletler (İsrail, S.537; Kongo, S.547) genel kriz tehlikesini artırır. Ekonomileri gelişmemiş **bloksuz milletlerin** dayanışması dünya politikasına yeni sorunlar getirir.

"Korkuyla sağlanan denge" (S.551) altında **bir arada yaşamaya zorlanış,** görünüşe göre büyük güçler arasında, batı (NATO krizi, S.517), doğu (Moskova-Pekin anlaşmazlığı, S.513; Titoculuk, S.509 ve dev.) ve tarafsız kesimde (dayanışma politikasının kalkması) dağılma eğilimleri (çok merkeziyetçilik) içeren bir **yumuşama** başlatır.

Barış antlaşmaları: Potsdam Konferansı (S.527) hazırlık olarak, Londra'da Fransa'nın ve Çin'in katılımıyla bir **Dışişleri Bakanları Kurulu'nun** toplanmasını kararlaştırır.

1945 Moskova (2.) Dışişleri Bakanları Konferansı, Sovyet ve Amerikan birliklerinin Çin'den çekilmesini ve Japonya ile Kore'ye yeni bir siyasi düzen getirilmesini kararlaştırır.

1946 Paris Barış Konferansı (Temmuz-Ekim). New York (3.) Dışişleri Bakanları Konferansından (Kasım/Aralık) sonra

1947 Finlandiya (Karelya kaybedilir, S.509), **İtalya** (tazminatlar, kolonilerle Trieste kaybedilir), **Macaristan** (1937'deki sınırlar), **Romanya** (Besarabya ile Bukovina devredilir) ve **Bulgaristan** ile **Paris Barış Antlaşmaları** yapılır (Şubat). **Trieste** BM denetiminde kent cumhuriyeti olur (S.509).

Amerikan askeri hükümeti (S.513) idaresinde **Japonya** silahtan arındırılır ve demokratik reformlar yapılır (S.513). Çin'de komünistlerin iktidarı ele geçirmeleri, (SSCB ile Hindistan dışında) 49 devlet tarafından imzalanan

1951 Japonya ile San Francisco barışını çabuklaştırır: Japonya'nın sınırları, 1854'teki mülkiyet durumuna göre tespit edilir.

Avusturya: Devlet antlaşması konusu, sonuç elde edilmeden uluslararası konferanslarda ele alınır; nihayet Şansölye RAAB (S.521)

1955 Avusturya ile devlet antlaşmasının yapılmasını sağlar.

Sovyet-Japon savaş haline

1956 Moskova bildirisi (Başbakan HATOYAMA ile BULGANİN) son verir.

1945'ten sonra Almanya meselesi

Uluslararası politikanın temel sorunlarından biri olarak **Almanya meselesi** (bölünme, yeniden birleşme, siyasi statü, sınırlar), doğu-batı anlaşmazlığının aynası olur.

1945 Potsdam Antlaşmasıyla (S.527) üç işgal gücü, Almanya'nın tamamıyla bir barış antlaşmasını taahhüt eder, fakat Almanya'nın kendi kaderini tayin hakkına ilişkin talimatlar yoktur. - Paris barış antlaşmalarından sonra,

1947 Moskova (4.) Dışişleri Bakanları Konferansında Almanya konusunda görüş birliği sağlanamaz; Truman Doktrini (S.519) ile Marshall Planı (S.523) gerginlikleri artırır. Londra (5.) Dışişleri Bakanları Konferansı (Kasım/Aralık) Almanya meselesini erteler, bu nedenle

1948 Londra Altılar Konferansı (S.527) batı mıntıkalarının ekonomik açıdan Batı Avrupa'ya bağlanmasını kararlaştırır. Bu arada oluşan Doğu Bloku (S.509) Varşova Dışişleri Bakanları Konferansında (Haziran) durumu protesto eder. - Berlin ablukası sırasında (S.531)

1949 Washington Dışişleri Bakanları Konferansı'nda (Nisan), batılı güçler Batı Almanya için işgal tüzüğünü imzalarlar. - Paris (6.) Dışişleri Bakanları Konferansında, serbest seçimler yapılmadan oluşturulacak bir merkezi hükümet (Dışişleri Bak. WYSZINSKI'nin önerisi) reddedilir. Batının

1950 Londra Üçlü Konferansı'ndaki yeni mülahazalarını Kore krizi (S.515) geri plana iter. - New York Dışişleri Bakanları Konferansı (Eylül) özgür dünyanın savunulmasına karar verir; Almanya Federal Cumhuriyeti ile Batı Berlin'e garanti verilir, federal cumhuriyete yeniden silahlanma ve tüm Almanya'yı tek başına siyasi temsil hakkı tanınır.

1951 Washington Dışişleri Bakanları Konferansı (Eylül): AFC ile bir Avrupa ordusu oluşturulur. Sovyetlerin bir barış antlaşmasına ilişkin notaları,

1952 Almanya ve AST (Avrupa Savunma Topluluğu) antlaşmasının (Mayıs, S.529) imzalanmasını engellemez.

STALIN'in ölümünden sonra,

1954 Berlin (7.) Dışişleri Bakanları Konferansı (Ocak/Şubat), yine genel seçimler konusu yüzünden akamete uğrar (**Eden Planı**: Tüm Almanya'yı kapsayan millet meclisi seçimleri, anayasa, hükümet kurulması, barış antlaşması; Molotov Planı: AFC ve DAC delegeleriyle barış antlaşması imzalanması, genel seçimlerin bundan sonra yapılması). Fransa'nın AST'yi reddetmesinden sonra AFC,

Ekim 1954 Paris Antlaşmalarıyla (S.529) **BAB'a** (Batı Avrupa Birliği) ve **NATO'ya üye olur.** - Moskova Doğu Bloku Konferansı (Kasım/Aralık) yeniden birleşmenin artık mümkün görünmediğini açıklar.

1955 Varşova Paktına (S.517) rağmen Avusturya devlet antlaşması, yumuşama sağlanacağı yolunda yeni ümitler uyandırır.
Uzlaşmacı bir ruhla

Temmuz 1955 Cenevre Zirvesi (EISENHOWER, EDEN, FAURE, BULGANIN) Dörtlerin sorumluluğunu vurgular ve dışişleri bakanlarına Avrupa'nın güvenliği konusuyla Almanya meselesinde izlenecek tutuma ilişkin **direktifler** verir.

Ekim/Kasım 1955 Cenevre (8.) Dışişleri Bakanları Konferansı sonuç vermez; çünkü Dışişleri Bak. Molotov'un Almanya meselesinin Avrupa'nın güvenliğinden sonra geldiği görüşüne karşılık, Dışişleri Bak. **Dulles,** Cenevre direktiflerine işaretle, her iki meselenin tek başına ele alınamayacak şekilde birbirine bağlı olduğunda (Junktim) ısrar eder. - Sonunda SSCB, **Kruşçev** tarafından Doğu Berlin'de (Temmuz) ilk kez dile getirilen

İki Devlet Kuramında (yeniden birleşmenin yalnızca iki Almanya'nın uzlaşmasıyla ve sosyalizmin DAC'ye kazandırdıklarında değişiklik yapılmadan gerçekleşmesi) ısrar eder. - Macaristan krizi (S.511) Sovyetlerin yumuşama taarruzunun aslında taktik bir manevra olduğunu gösterir; Batı da Süveyş krizinde (S.535) yenilgiye uğrar.

1958 Berlin Ültimatomu (Kasım, S.531): KRUŞÇEV dörtlü tüzüğü fesheder ve silahtan arındırılmış bir **"Batı Berlin Kent Cumhuriyeti"** talep eder. - Batılı güçler, NATO ve AFC,

Üç Devlet Kuramını reddederler, uluslararası anlaşmalara uyulmasını isterler, ancak görüşmelere de açık olduklarını belirtirler. -

1959 Sovyetlerin barış antlaşması taslağında (Ocak) istenen hususlar arasında Oder-Neisse sınırının ve "Batı Berlin Kent Cumhuriyeti'nin" tanınması, tarafsız kılınması vardır. - KRUŞÇEV Berlin'le ilgili düzenlemeye ilişkin süreyi (Mart) uzatmakla birlikte, batılı güçlerin taslağı reddetmeleri halinde DAC ile ayrı barış imzalanacağını bildirir.
AFC ve DAC'den danışmanların katılımıyla,

Mayıs-Ağustos 1959 Cenevre (9.) Dışişleri Bakanları Konferansı yapılır: Batının aşamalı barış planı (Dışişleri Bak. Herter): 1. Serbest seçimlerle Berlin'in birliği; 2. Tüm Almanya'yı kapsayan seçim komisyonu (25 AFC, 10 DAC temsilcisi), seçim yasasına ilişkin referandum; 3. Millet meclisi seçimleri (anayasa), hükümetin kurulması; 4. Barış düzenlemesi. - Dışişleri Bak. Gromiko Sovyetlerin barış planı taslağına dikkati çeker. - KRUŞÇEV'in ABD ziyareti (Eylül): Camp David'de yeni görüşmeler kararlaştırılır. - Batılı hükümet başkanları EISENHOWER, DE GAULLE, MACMILLAN, ADENAUER'in (Aralık) Paris toplantısıyla KRUŞÇEV bir konferansa davet edilir. Kruşçev,

1960 **Paris zirvesini** (Mayıs, U-2 olayı, S.506) sabote etmekle birlikte, Berlin meselesiyle ilgili olarak ılımlı demeçler verir.

1961 ABD Başkanı KENNEDY ile Viyana'da yaptığı görüşmede (Haziran) Sovyetlerin taleplerini yineler. ULBRICHT'in tırmandırdığı yeni Berlin krizi (Ağustos, S.531), uluslararası gerginlikleri yeniden artırır. Başkan Yrd. JOHNSON KENNEDY'nin açıkladığı **üç** temel **özgürlüğü** (Essentials) Batı Berlin'de yineler: Askeri koruma, serbest geçiş, Batı Berlinlilerin özgürlüğüyle yaşama kabiliyeti.-1962'den itibaren Sovyetlerle Amerikalılar Almanya meselesinde ihtiyatlı davranırlar.
"Ayrı bir barış",

1964 Sovyetlerin DAC ile yaptıkları dostluk antlaşmasında artık anılmaz; Batılı güçler bu antlaşmayı, Almanya Bildirisiyle (Dörtlerin sorumluluğu ve kendi kaderini tayin hakkı) yanıtlarlar.

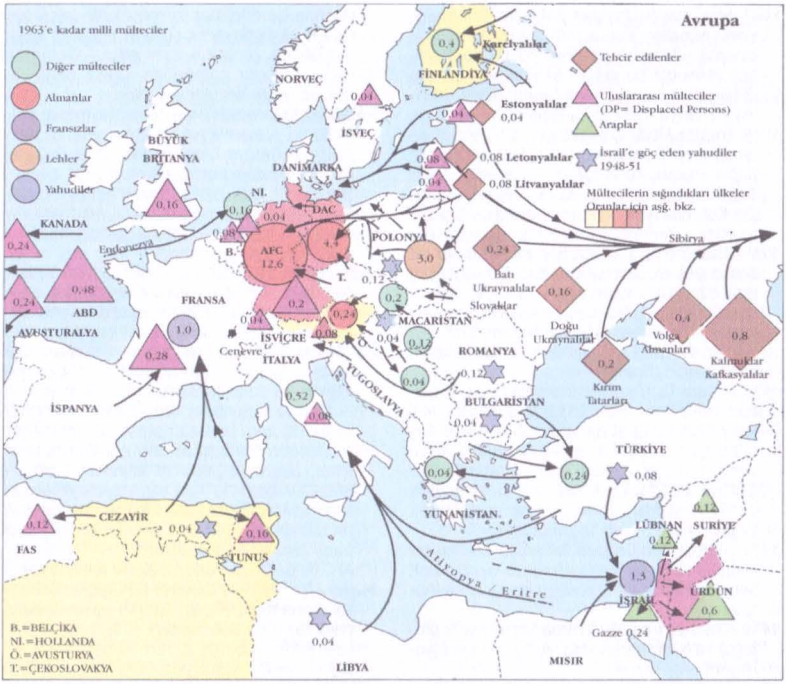

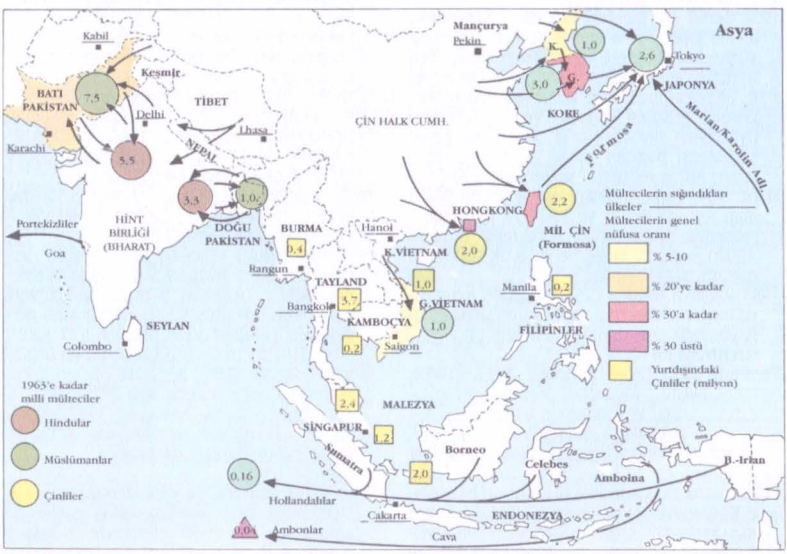

1945'ten sonra mülteciler ve yurtlarından kovulanlar

"Mülteciler Yüzyılı"
İdeolojik katılaşma (ırkçılık, milliyetçilik, komünizm) nedeniyle İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren kaçış ve kovma eylemleri ürkütücü boyutlara ulaşır.
Almanya: "Nazi yaşam alanı"nın (S.475) gerçekleştirilmesi amacıyla
1939-44 Almanya ve Avusturya dışındaki yabancı uyruklu Almanlar başka yerlerde iskân edilirler,
1940/41 Polonyalılar zorunlu olarak "Genel İdare Bölgesi"ne nakledilirler. - Yaklaşık 9 milyon yabancı işçi "ithal edilir". Yahudilerin imhası sürdürülür (S.483).
Güneydoğu Avrupa: Transilvanya'da (Macaristan, Romanya) ve Dobruca'da (Romanyalılar, Bulgarlar) başka yerlerde iskân ettirme içeren sınır değişiklikleri yapılır. Sırplar 1941'de Hırvatistan ve Slovenya'dan kaçarlar.
Finlandiya: "Kış savaşı"ndan sonra (S.477) 1940 Karelya tahliye edilir. Geri dönenler SSCB ile ateşkes antlaşmasından (1944) sonra nihai olarak başka yere göç etmek zorunda kalırlar.
SSCB:
1940/41 2 milyon Doğu Polonyalı zorla Sibirya'ya nakledilir.
1941 Almanlarla "güvenilir olmayan" halklar (Estonyalılar, Litvanyalılar, Kalmuklar, Kafkasyalılar) Sibirya'ya sürülürler. Savaştan sonra tehcir "Sovyet halkının" güçlendirilmesi amacıyla sürdürülür.
Savaş bitiminde kaçış hareketleri: Tuna bölgesinden
1944/45 yabancı uyruklu Almanlar Sovyet birliklerinden ve çetecilerden Avusturya'ya kaçarlar. Uluslararası mülteciler,
1944 doğu cephesinin çökmesinden sonra batıya veya denizaşırı yerlere sığınmaya çalışırlar.
1945 Doğu Almanlar Kızılordu'dan kaçar.
Savaş sonucu olarak kovulma:
1945 Potsdam Konferansı (S.527),
1945/46 Almanya'nın doğu bölgelerinden, Çekoslovakya'dan (Südet toprağı) ve Macaristan'dan neredeyse bütün Almanların kovulmasını meşru kılar. Bu süreç zarfında 3 milyondan fazla kişi ölür.
1945-47 Nüfusu boşalan bölgelere yeni iskân yapılır. Milli azınlık mübadelesine ve esirlerin geri gelmelerine rağmen nüfus yoğunluğu azalır (örneğin Südet toprağında).
1946/47 Milli azınlıklar Yugoslavya'dan (İtalyanlar), 1950-52 Bulgaristan ve Yunanistan'dan (Türkler) kovulurlar.
1948-52 Yahudiler Doğu Avrupa'dan göç ederler.
Sonuçları: Takriben 30 milyon Avrupalı (bunun % 60'ı Almandır) vatanını kaybeder. O zamandan beri Orta Avrupa'nın doğusunda da halkların ve devletlerin sınırları neredeyse örtüşür. - **Displaced Persons**'ın (DP: Yabancı işçiler, uluslararası mülteciler, zorla götürülenler) sorunlarıyla ilgilenmek amacıyla BM, 1943'te ABD'de kurulan yardım örgütü
1945 UNRRA'yı (United Nations Relief and Rehabilitation Administration) üstlenir; kuruluş,
1947 mülteci organizasyonu **IRO**'ya (Milletlerarası Mülteci Teşkilatı) dönüştürülür. -
1951'den itibaren BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'dir (UNHCR, S.500).

(1945'ten sonra) Mülteci sorunlarının çıkış nedenleri:
1. **Komünizmin gücünün yayılması.**
Çin: Guomindang hükümetinin çökmesinden sonra, Milliyetçi Çinliler
1949 Formoza'ya kaçarlar; yine de burada nispeten kısa sürede iş temin edilmesi mümkündür. Buna karşılık Britanya'ya ait
Hongkong'da nüfus 1 milyondan 3,7 milyona çıkar (1964). Gerekli bütün çabalar gösterilmesine rağmen mültecilerin sefaleti hafiflemez.
1962 Çin'den toplu kaçışlar (S.513) olur ve yurtdışında yaşayan, istenmeyen Çinliler Güneydoğu Asya'dan geri dönerler.
Kore: Milyonlarca insan
1950-53 Kore Savaşı (S.515) sırasında kaçar. BM ile ABD, siyasi istikrarı olmayan tarım ağırlıklı güneye yeni sanayilerin kurulmasında yardım eder.
Vietnam:
1954 güneye göç eden Katolik köylü nüfusun entegrasyonu, pirinç ekim alanlarının genişletilmesiyle sağlanır.
Tibet: Dalay Lama'yla 20 000 Tibetli
1959 Çin'e karşı ayaklanmadan sonra Hindistan'a sığınır.
Macaristan: 200 000 mülteci
1956 ayaklanmasından (S.511) sonra dünyanın her köşesine gider, ancak yaklaşık % 30'u hiçbir şekilde ceza verilmeyeceği güvencesi verildikten sonra geri döner.
Almanya: DAC'den sürekli göç olur (S.528). "Ayaklarla yapılan oylama" ("cumhuriyetten firar"), sınır kapatılarak ve
1961 Berlin duvarı inşa edilerek engellenir.
2. **Sömürge hâkimiyetinin dağılması.**
1945 Japonya'nın yenilgisi: Kore, Sahalin, Mançurya ve Güney Pasifik'ten dönenler olur. Bunların yeniden iş bulması, ancak Kore krizinden (S.513) sonra gerçekleşen ekonomik kalkınmayla mümkün olur. - Hollandalılar
1952/53 Endonezya'yı ve 1962 Yeni Gine'yi terk ederler.
1954-62 **Cezayir krizi** (S.547): Mülteciler Fas ve Tunus'taki kamplarda geri dönmeyi bekler.
1962 Cezayir Fransızları geri dönerler.-Taşkınlıklar,
1960 Kongo'nun bağımsızlığından (S.547) itibaren Avrupalıları (Belçikalılar) mülklerini bırakarak ülkelerine dönmeye sevk eder.
3. **Hindistan'da dini bağnazlık:**
1947 Bağımsızlık (S.543), Hindularla Müslümanlar arasındaki kini açığa çıkarır.
1950 Hindistan'la Pakistan arasındaki azınlık antlaşması, yeni dini kargaşalıklar çıkmasını engelleyemez.
İsrail (S.537) özel bir konuma sahiptir. İdealizm ve enerji, dış yardımla (karşıl. Almanya'nın tazminatı, S.529) birleşerek değişik ülkelerden gelen göçmenlerin toplanmasını ve barındırılmasını sağlar.
1948 Filistin'i ele geçirme savaşından beri Arap mülteci sorunu çözülememiştir. Geçici kamplara yerleştirilen ve BM'nin ilgilendiği mülteciler, Yahudi devleti geçici nitelikli olarak kabul edildiği için, entegre olmaya ilgi duymazlar, bu yönde bir ilgi onları kabul eden ülkelerde de yoktur.

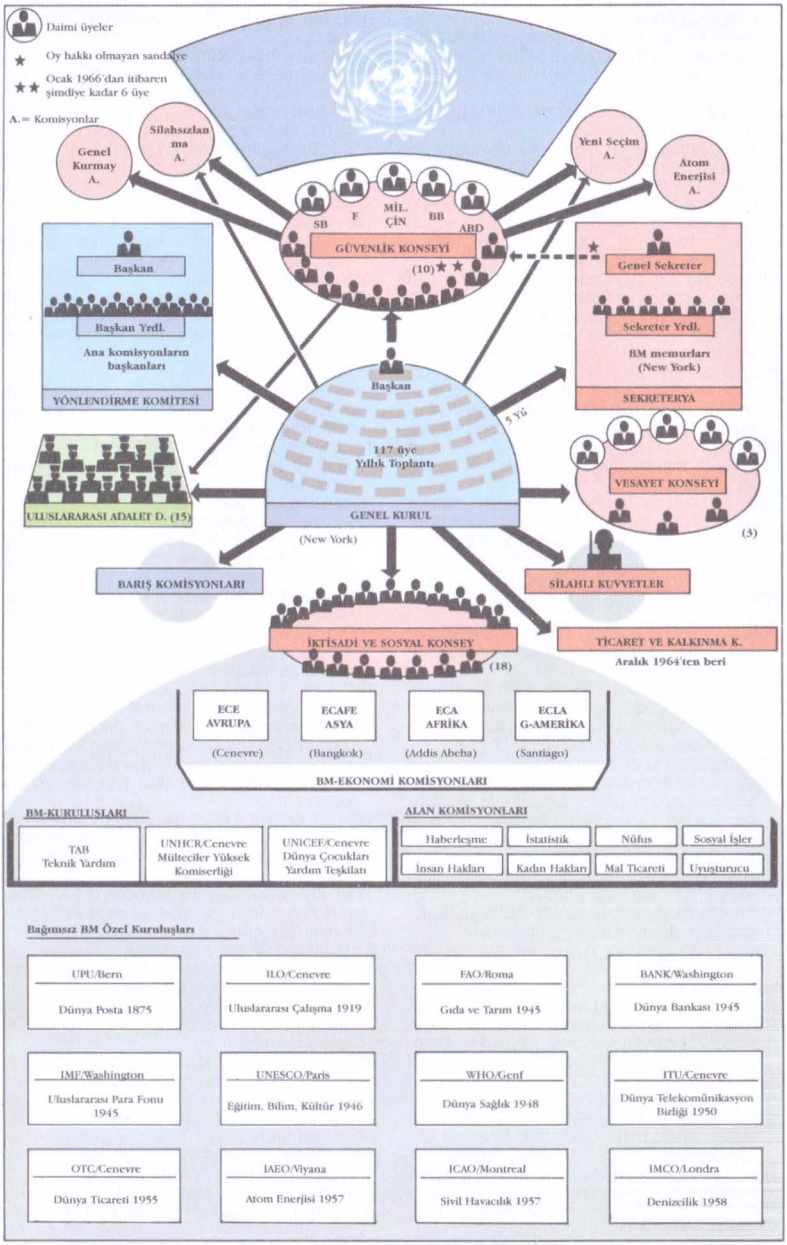

(1965 sonu itibariyle) Birleşmiş Milletler Teşkilatı

Birleşmiş Milletler (UN)

Oluşumu: Dört Özgürlük (S.465),

1941 ABD Başkanı ROOSEVELT'in (S.465) kongreye mesajında açıklanır; **Atlantik Şartı**'na (S.487) dahil edilir.

1942 Washington **"26 Millet Bildirisi"**nde (S.487) müttefikler kendilerini ilk kez **United Nations** olarak adlandırırlar.

1943 Moskova Dışişleri Bakanları Konferansı, "barışın ve güvenliğin garantiye alınması amacıyla" uluslararası bir organizasyon yaratılmasını kararlaştırır. Buna ilişkin tüzük,

Ağustos-Ekim 1944 Dumbarton Oaks Konferansında, ABD, SSCB, B. Britanya ve Çin tarafından hazırlanarak, Yalta Konferansında (S.487) tamamlanır: Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerine veto hakkı tanınır. San Francisco Konferansı'ndaki (Nisan-Haziran 1945) istişarelerden sonra,

26 Haziran 1945 UN (UNO da denir) **kurulur:** 50 devletin temsilcileri **Birleşmiş Milletler Şartı**'nı (111 maddedir) imzalarlar. Onaylanmasından -Polonya 51. kurucu millet olarak 15 Ekim'de onaylar- sonra

24 Ekim 1945 tarihinde **("Birleşmiş Milletler Günü")** yürürlüğe girer.

1946 Milletler Cemiyeti kendisini lağvetmek (S.415) üzere kapanış toplantısını yapar.

Hedefleri: Dünyada barışın pekiştirilmesi, insan haklarının korunması, bütün halkların eşit haklara sahip olması, dünyada genel yaşam standardının yükseltilmesi (Mad. 1).

İlkeleri: Üyeler,

1. barışçıl araçlar (tavsiye, inceleme, tahkikat, hakem kararları - mad. 35), siyasi veya ekonomik yaptırımlar (mad. 41) vasıtasıyla veya üyeler tarafından tahsis edilen (mad. 43; BM Silahlı Kuvvetlerine, Dünya Genelkurmayına ve Dünyada Silahsızlanmaya ilişkin askeri antlaşma) silahlı kuvvetleri görevlendirerek (mad. 42) barışı sağlamayı;
2. devletin, bölgesel güvenlik paktları (mad. 53) yardımıyla da olmak üzere kendini savunmasını (mad. 51) kabul etmeyi,
3. devletlerin içişlerine karışmamayı (böylece otoriter veya totaliter devletlerde insan haklarının korunmasından vazgeçilir; Aralık 1948'de İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin ilanı isteğe bağlı kalır);
4. BM yükümlülüklerini "doğruluğuna itimat ederek" (mad. 2), özellikle zor kullanmakla tehdit etmekten veya zor kullanmaktan sarfı nazar ederek (uygulamada geçersizdir) sadakatle yerine getirmeyi taahhüt ederler. BM Şartını kabul eden ve içerdiği yükümlülükleri yerine getirmeye hazır olan bütün devletler prensip olarak üye olabilir.

Organları: Sürekli toplanan en önemli organ olarak

Güvenlik Konseyi, barışın korunmasını sağlar. Kararları (11 oyun 7'siyle alınır) bağlayıcıdır; siyasi eylemler, tüzük değişiklikleri, yeni üyelerin seçimi konseyin onayını gerektirir; 5 daimi üyenin veto hakkı çalışmasını kısıtlar (1946-64 SSCB 103, B. Britanya 4, Fransa 3, Milliyetçi Çin 1 kez bu hakkı kullanır).

Genel Kurul -olağanüstü toplantılar dışında- yılda bir kez (genelde eylülden aralığa kadar), 1952'denberi New York'ta toplanır, kararlar (kısmen üçte iki çoğunlukla alınır) yalnızca onaylayan üyeler açısından bağlayıcıdır. Her üye en fazla 5 delege gönderebilir, fakat yalnızca bir oyu vardır (Ukrayna ve Beyaz Rusya'yla birlikte SSCB'nin üç oyu vardır). Genel Kurul, Güvenlik Konseyi'nin daimi olmayan üyelerini 2 yıllığına, genel sekreteri ve bütün konseylerin ve Uluslararası Adalet Divanının üyelerini seçer. Komite ve komisyonlar yönlendirme komitesi tarafından koordine edilir.

BM **bütçesi** ve (AFC gibi üye olmayanlarınki de dahil) üyelerin aidatları her yıl belirlenir (en büyük payları % 32 ile ABD, 15 ile SSCB, 7 ile B. Britanya, % 5'er ile Fransa ve Milliyetçi Çin öderler).

Kore savaşından (S.515) itibaren genel kurul,

1950 Uniting for Peace Resolution ile, güvenlik konseyinin veto yüzünden bir şey yapamaması halinde bir saldırganın püskürtülmesi amacıyla askeri birlik ve malzeme tahsis edilmesini kararlaştırma hakkına sahiptir.

Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi üzerine 5 yıllığına seçilen, **sekreterliğin** (yaklaşık 4500 memur) **başkanı olarak genel sekreter**, yönetimin başını temsil eder; güvenlik konseyinin toplantılarına oy hakkı olmadan katılır.

İktisadi ve sosyal konsey (bölgesel alt komisyonları vardır) genel yaşam standardının yükseltilmesiyle ilgilenir, bu çerçevede BM kurumlarından ve alan komisyonlarından yararlanır. Eski Milletler Cemiyeti mandalarını (eğer Togo, Kamerun, Somali, Tanganyika gibi henüz bağımsız değillerse)

Vesayet Konseyi yönetir;

Uluslararası Adalet Divanı (9 yıllığına seçilen 15 hâkim vardır) ise dilekçe üzerine anlaşmazlıklara ilişkin rapor hazırlar. - Uluslararası antlaşmalarla kurulan bağımsız **özel kuruluşlar,** BM organlarıyla ve BM komiteleriyle sıkı işbirliği içindedirler. -

1945 Washington Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (Dünya Bankası) ile Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) önemi büyüktür.

BM dışındaki uluslararası kuruluşlar:

1945 komünizmin etkisine giren Dünya Sendikalar Birliği. - Hıristiyan kiliseleri,

1948 Amsterdam Dünya Kiliseler Konferansında birleşerek **Kiliseler Evrensel Kurulu**'nu oluştururlar (Katolik kilisesi dahil değildir).

1949 Uluslararası Özgür Sendikalar Birliği.

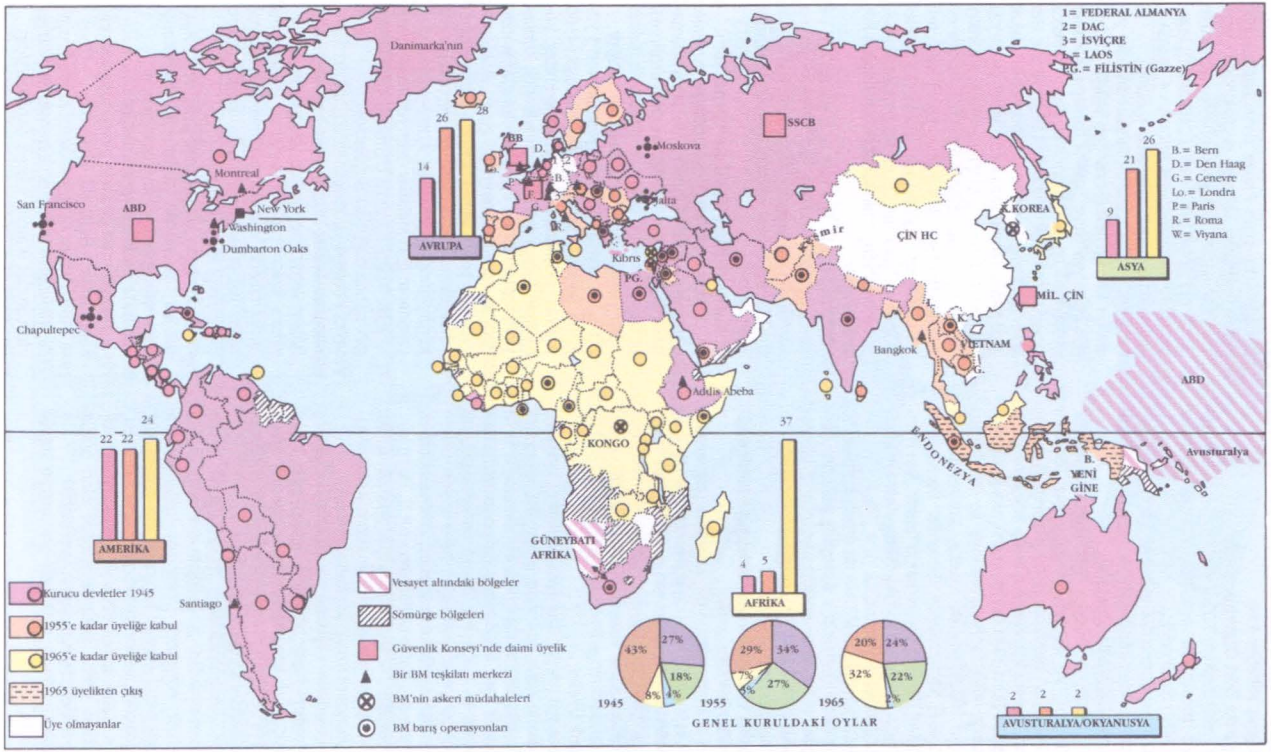

[1965 sonu itibariyle] Birleşmiş Milletler

Dünya hükümetini gerçekleştirme girişimi

BM Güvenlik Konseyi'nde, 1945'te henüz net biçimde tespit edilmemiş olan bir statükonun korunmasında önceleri başarı sağlanır:

1946 İran Sovyet birliklerince tahliye edilir (S.507); 1947 Trieste Meselesi halledilir (S.509); 1947/48 Filistin (S.537), Endonezya (S.541) ve Keşmir'deki (S.543) anlaşmazlıkların büyümesi önlenir; Avrupa, Latin Amerika, Asya, Yakın Doğu (Afrika 1958) için iktisadi komisyonlar.

ABD'nin SSCB'yle sadakate dayalı işbirliği yapılabileceği ümidi boşa çıkar, Sovyetlerin sürekli vetoları (S.505) barış politikasını felce uğratır.

1946-53 Genel Sekreter Trygve Lie/Norveç (1896-1968) başkanlığındaki BM Genel Kurulu, yalnızca ahlaki büyüklüğüyle etkili olur; kararları dünya kamuoyunu yansıtır:

1946 1. Genel Kurul (Londra/New York): Atom enerjisinin kontrolü, mülteci meseleleri (IRO), faşizmin kınanması, İspanya'nın boykot edilmesi (1950'ye kadar).

1947 2. Genel Kurul (New York): Kore (genel seçimler), Balkanlar (sınır anlaşmazlıkları) ve Filistin (UNSCOP) için BM komisyonları.

1948/49 3. Genel Kurul (Paris/New York): Soykırımın (Genocidium) kınanması; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.

1949 4. Genel Kurul (New York): Özellikle BM vesayeti altındaki bölgelerde sömürgelerin özerk yönetime geçişinin hızlandırılması.

BM'de durgunluk

1950 Kore krizi (S.515): Sovyet temsilci MALİK'in (Çin Halk Cumhuriyeti'nin reddedilmesini protesto nedeniyle) katılmadığı toplantıda Güvenlik Konseyi Kuzey Kore'yi saldırgan ilan eder; bir BM silahlı gücü (başkomutan General MACARTHUR) kurulur ve müdahale eder.

SSCB bunu protesto eder ve Kore'deki Çinli gönüllü kıtalarının kınanmasını veto eder.

BM Güvenlik Konseyi: Uluslararası anlaşmazlıklarla sorunlar (silahsızlanma, S.551) çözümlenmeden kalır: 1951 Britanya-İran petrol anlaşmazlığı (S.507), 1957 Keşmir, 1958 Lübnan (BM gözlemcisi), 1959 Laos (Sovyetlerin protestosuna rağmen inceleme komitesi), 1959 Güney Tirol v.d.

BM Genel Kurul toplantıları, Uniting Peace Resolution (Aralık 1950, S.501) vasıtasıyla BM politikasının merkezine kaymakla beraber, yalnızca tavsiyelerde bulunabilmektedir. ABD bunları Sovyet aleyhtarı politikada kullanmaya çalışır (1953'ten itibaren Kızıl Çin'in BM'ye alınması defalarca reddedilir), Doğu Bloku (DAC, Macaristan) BM komisyonlarının ülkeye girmelerine izin vermez; Fransa 1955 **Cezayir anlaşmazlığını** (S.547) kendi iç siyasi meselesi olarak ilan eder; Güney Afrika Birliği ırk politikasının (Apartheid, S.545) kınanması nedeniyle delegelerini 1955'ten itibaren defalarca geri çeker.

1950/51 5. Genel Kurul: Gelişmemiş bölgelerin teşvik edilmesi; Japon ve Alman savaş esirlerinin serbest bırakılmaları.

1951/52 6. Genel Kurul: BM Silahsızlanma Komisyonu (S.551).

1953 Genel Sekreter Dag Hammarskjöld/İsveç (1905-61), BM'yi itici güç olarak sömürgelerin kaldırılması sürecine dahil eder ve kişisel başarılarıyla genel sekreterlik makamının itibarını artırır:

1956 Kölelikle Mücadeleye İlişkin Cenevre Konferansı; Genel Kurulun Süveyş ve Macaristan krizlerine ilişkin olağanüstü toplantısı (Kasım); Mısır'da çatışmaların durdurulması (S.535); Macar mültecilere yardım (S.531); **Süveyş Kanalı Mıntıkasında, 1957 Gazze Şeridinde** (S.536) asayişi korumak amacıyla BM Kolluk Gücü (General BURNS/Kanada) kurulması; Suriye-İsrail sınır anlaşmazlıklarının giderilmesi.

1958 Cenevre'de Uluslararası Deniz Hukuku Konferansı.

Yeni devletlerin platformu olarak BM

Yeni üyeler BM'in yapısını değiştirir; bunlar, Doğu ve Batı Blokunun yanı sıra üçüncü bir güç konumu elde ederler, BM politikasının güçlendirilmesine çalışırlar, büyük güçleri BM kararlarını ve kendi kalkınma sorunlarını (S.539) dikkate almaya zorlarlar. **Tarafsız Blokun** yeniden değerlendirilmesi, ABD (KENNEDY) ve SSCB (KRUŞÇEV) tarafından sağlanır. - **Kongo'nun** (LUMUMBA) ricaları üzerine, Güvenlik Konseyi HAMMARSKJÖLD'e

1960 bir BM asayiş gücünün yardımıyla, fakat zor kullanmadan **Kongo'da asayişi sağlama** yetkisi verir (Temmuz).

Sovyetlerin suçlamalarına rağmen, BM Genel Kurulu, olağanüstü bir toplantıda genel sekretere güven oyu verir (Eylül).

1960/61 15. genel kurul toplantısı: 17 yeni ülke üyeliğe kabul edilir ("Sömürgelikten Çıkışın Magna Charta"sı); KRUŞÇEV'in BM tüzüklerinin değiştirilmesi (**Troyka sistemi:** makamın otoritesini kaldırmak amacıyla genel sekreterin yerine, Batı, Doğu Bloklan ve Tarafsız Bloktan birer temsilci atanması) talebi boşa çıkar.

1961 Genel Sekreter U Thant/Birmanya (1909-1974), öncelinin politikasını sürdürür ve sekreterliğin saygınlığını artırır. - ABD,

1962/63 Katanga'ya (ÇOMBÉ) **karşı BM askeri operasyonunu** destekler; BM'nin (Kongo politikasını onaylamayan üyelerin aidat ödememesinden kaynaklanan) mali krizine ilişkin olağanüstü toplantı; Güney Afrika Birliği'ne karşı yaptırımlar (silah, petrol ambargosu).

1964 Kıbrıs'ta bir BM birliği görevlendirilir (S.524); parasal sıkıntı nedeniyle BM'nin Kongo operasyonu iptal edilir (Haziran).

1964/65 19. Genel Kurul: Bütün oylamalar mali kriz aşılıncaya kadar ertelenir. - Endonezya, Malezya'nın Güvenlik Konseyi'ne seçilmesi nedeniyle BM'den çıkar (Ocak).

1965 20. Genel Kurul: Papa **VI. Paulus** [1963-78] New York'ta BM'yi ziyaret eder ve dünyaya barış çağrısında bulunur.

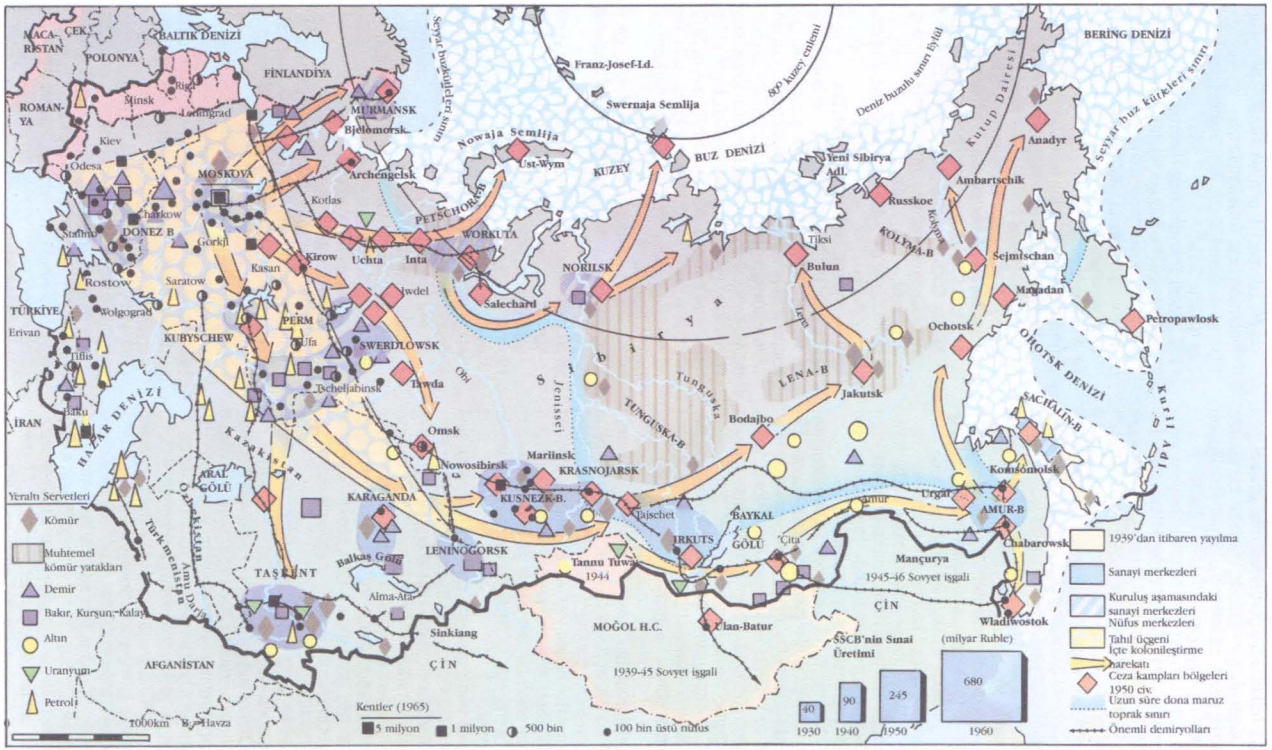

1945'ten sonra sınai güç olarak SSCB

Stalinciliğin son dönemi (1945-53)
"İnsanlığın önderi ve koruyucu meleği" olarak hem yüceltilen, hem de kendisinden korkulan başkomutan **Stalin** (S.467), ağır bir bedel (20 milyon ölü; 25 milyon evsiz) ödeyerek zafer kazandıktan sonra mutlak otoriteyle yönetir. Özel kalemi ve **Beria** (1899-1953 [öldürülür]) başkanlığındaki siyasi polis teşkilatı (NKVD, [1946'dan sonra MVD]) yönetimi ve parti bürokrasisini denetlerler.

SBKP'nin (devlet görevlilerinin çoğunun üye olduğu parti haline gelmiştir; 1952 yaklaşık 7 milyon üye, bunun yüzde 60'ı bürokrattır [apparatçik]) genel çizgisinden her türlü sapmadan kuşku duyulması halinde terör uygulanır, en yüksek parti organlarının otoritesi üye sayıları artırılarak yok edilir; ŞDANOV (S.467) kültür politikasını, STALİN'in yüceltilmesi (kişinin putlaştırılması), "Sovyet yurtseverliği" (S.485 ve "sosyalist gerçekçilik" doğrultusunda yönlendirir; "nesnelcilik", "biçimcilik" ve "evrendaşçılık" yok edilir.

1946 Anayasa ve hükümet değişikliği yapılır: STALİN, başbakan, savunma bakanı (1947 BULGANİN) ve MK 1. sekreteri sıfatlarıyla partinin, yönetimin ve ordunun otoritesini kendinde toplar. -ŞDANOV'un ölümünden sonra, "Troyka" (MALENKOV, BERİA, KRUŞÇEV),

1949 "gerici" Şdanov Grubu'nun (KUSNEZOV, KOSİGİN [S.506], ANDREYEV) otoritesini yıkmayı, VOSNESENSKİ'yi (1903-50 [öldürülür]) devirmeyi ve Dışişleri Bak. MOLOTOV'un yerine **Andrey J. Vişinski**'yi (1883-1954) getirmeyi başarır.

Ekonomi: Plan ve randımanın bürokratik kontrolü (normlar), savaş esirlerinin ve (yaklaşık 20 milyon) angarya hizmeti yapanların çalıştırılması, uydu devletlerin kaynaklarının sömürülmesi; tüketim mallarının ağır sanayi lehine kısıtlanması.

1946-50 4. Beş Yıllık Plan (MALENKOV), savaşın yarattığı hasarların giderilmesini (konut yapım programı), silahlanmayı ve üretimi artırmayı hedefler: Batıda sanayi yeniden kurulur; kutup bölgesi işletmeye açılır; tarımsal ekim alanları genişletilir.

1950 Altına bağlı ruble yürürlüğe konur. - Büyük kolhozlar ve tarım kentleri planlanması (KRUŞÇEV) ikmal krizlerini ortadan kaldırmaz. Buna rağmen,

1951 komünizme geçildiği ilan edilir.

1951-55 5. Beş Yıllık Plan: Modern silah üretimine (atom bombaları, füzeler) yönelik enerji elde edilmesi (santraller) ve sulama amaçlarına yönelik büyük yapılar (Volga, Dinyepr projesi).

Dış politika: Savaşta işgal edilen devletler, Sovyet danışmanların, Moskova'nın güdümündeki partilerin, ikili ittifakların, kominformun ve COMECON'un yardımıyla komünist parti yönetimindeki sosyalist **uydulara** (S.509) dönüştürülürler.

Doğu Bloku, "Demir Perde" ile emniyete alınır. Komünist partiler (Suriye, Lübnan, S.535) ve ayaklanmalar (Yunanistan, S.507) desteklenir.

1948 **Yugoslavya'nın ayrılması** (S.509) ağır bir darbe teşkil eder. **Titoculuk,** kapitalist kampa karşı siyasi taarruzu haklı gösteren İki Kamp Kuramına (ŞDANOV, VOSNESSENSKİ) aykırıdır. Bu taarruz üç düzeyde gerçekleştirilir:

1. **BM politikasının** (S.503) **felce uğratılması:** Veto hakkı istismar edilir.
2. **"Barış taarruzu"** (Rum Ortodoks kilisesi de görevlendirilir):

1948 Moskova Kiliseler Toplantısı;
1949 1. Dünya Barış Kongresi (Paris, Prag);
1950 Dünya Barış Konseyi kurulur: Silahsızlanma, atom tehdidi, Almanya meselesi v.d. konularda, her zaman Sovyet politikası doğrultusunda kararların alındığı toplantılar yapılır;

1952 Viyana'da "Barışın Korunmasına Yönelik Milletler Kongresi".

3. Batıya karşı **"Soğuk Savaş":** 1946'dan itibaren Polonya ve Macaristan konusunda, tazminat politikasıyla Almanya politikasında (S.527) gerginlikler yaşanır. İran'ın içişlerine karışma girişiminde (Azerbaycan, S.534) bulunulur; Türkiye'ye baskı (S.445) yapılır. Batıyla işbirliğine,

1947 Paris Marshall Planı Konferansı'ndan (S.523) ve

1948/49 1. Berlin krizinden (S.531) itibaren son verilir; yine de askeri bir rizikodan kaçınılır ve buna karşılık siyasi faaliyet doğuya kaydırılır:

1949 Kuzey Kore'yle ticaret ve kültür antlaşması; MAO ÇE TUNG ilk kez Moskova'yı ziyaret eder, ekonomik yardım kararlaştırılır ve

1950 Çin'le yardımlaşma paktı (S.513) imzalanır. Kuzey Kore,

1950/51 Kore krizinde (S.515) dolaylı olarak desteklenir.

Sonuç: 1. Sovyetlerin gücü Avrupa'da yayılır (uydular), fakat komünist birlik dağılır (Yugoslavya); dış politikada izolasyon (batı siyasi ve askeri açıdan birleşir, S.523).

2. Ekonomide yapısal kriz: Üretim ve savaş potansiyeli sathi işletme usulüyle artırılmakla birlikte, iş ve sermaye birikimleri azalır, vasıflı işçi sıkıntısı vardır ve yanlış planlamalardan ötürü hatalı yatırımlar yapılır.

3. Yaşam şartlarında kurama uygun bir düzelme olmaz, bu nedenle iş verimi düşüktür, çalışma hevesi yoktur.

1952 XIX. SBKP kurultayı. STALİN'in muhtemel ardılı **Malenkov,** siyasi rotanın gözden geçirileceğini bildirir (savunma stratejisi, ekonominin siyasete nazaran önceliği). - Yeni bir temizlik dalgasını (antisemit kışkırtmalar),

Mart 1953 Stalin'in ölümü önler. - Mirası parti başkanlığı (MK) devralır: Devlet Başkanı **Voroşilov** (1881-1969); Başbakan **Malenkov** (1902-88); 1. Başbakan Yrd. **Kaganoviç** (S.467); Dışişleri Bak. **Molotov** (S.467); İçişleri Bak. **Beria;** Ticaret Bak. **Mikoyan** (1895-1978); Savunma Bak. **Bulganin** (1895-1975); MK 1. Sekreteri (eylülden itibaren) **Nikita S. Kruşçev** (1894-1971).

Sovyetler Birliği (1953-65)

Fikri liberalleşmeyle (**"Buzlar Çözülürken"**, ILYA EHRENBURG'un aynı adlı romanından) birlikte MALENKOV (devlet) ile KRUŞÇEV (parti), STALIN'in mirasını ele geçirmek amacıyla **iktidar kavgasına** girerler.

1953 **Beria devrilir** (Temmuz): Siyasi polis partiye tabi kılınır. - **Başbakan Malenkov yeni rotayı açıklar:** Tüketim malları temininin daha iyi hale getirilmesi, kolhoz çiftçilerine kolaylıklar tanınması; genel af çıkarılması ve cezaların hafifletilmesi: çalışma kamplarının, sürgünün ve bütün ailenin sorumlu tutulmasının kaldırılması. - KRUŞÇEV ağır sanayiin öncelik taşıdığını vurgular.

1954 Kruşçev'in yeni topraklar kazanma girişimleri (Batı Sibirya, Kazakistan) MALENKOV'u yerinden eder. Tüketim sloganları

1955 **Başbakan Bulganin** (Savunma Bak. ŞUKOV, 1957'den itibaren MALINOVSKI, öl. 1967) döneminde kaldırılır.

Stalinciliğin tasfiyesine yönelik 1. eylem: KRUŞÇEV,

1956 **SBKP XX. Kurultayında** STALIN'le ilgili kült ve dogmacılık konusunda gizli bir konuşma yapar; STALIN'in kitapları, heykelleri v.s. kaldırılır. Gürcistan'da (Tiflis) kargaşalıklar; Doğu Blokunda (S.511) "kurtuluş" isyanları. KRUŞÇEV,

1957 partiye düşman **Malenkov, Molotov,** KAGANOVİÇ, ŞEPİLOV grubunun MK'den ihraç edilmelerini sağlar; MK'ya girenler arasında ideolog **Frol Koslov** (1908-65), BREJNEV [1960-64, 1977-82 devlet başkanı] ve KOSIGIN [1960-80] vardır.

1958 **Bulganin'in istifasından** (Mart) sonra Başbakan ve **Parti 1. Sekreteri Nikita Kruşçev** devletin ve partinin başına geçer.

1957/58 Genel yaşam biçiminin iyileştirilmesine ilişkin **reformlar: 1. Ekonomi yönetimi:** Bürokratik alan bakanlıklarının yerini, ademi merkeziyetçi ekonomi kurulları (104) alır; **2. Tarım:** Traktör istasyonları (MTS) lağvedilir, büyük kolhozlar ve sovhozlar (devlet çiftlikleri) kurulur; yoğun tarım (mısır ekimi); **3. Eğitim:** Meslek okullarıyla politeknik okulları (zihinsel faaliyet bedeni çalışmayla birleştirilir) yaygınlaşır.

1959 **XXI. Parti Kongresi:** Kişi başına üretimde ABD'yi geçme amacına yönelik yedi yıllık plan. Çin KP'nin lider rolü reddedilir.

1960 81 komünist partinin **Moskova** Konferansında ("Kızıl Konsil"), Çin KP ideoloğu TENG HSIAO-PING, KRUŞÇEV'in **bir arada yaşama tezlerini** reddederek STALIN'in "iki kamp kuramı"nı savunur. Anlaşmazlık,

Stalinciliği tasfiyeye yönelik 2. eylemle tırmanır: STALIN

1961 **XXII. Parti** kongresinde alenen kınanır: Kongrede "komünizmin yapılanmasına" ilişkin yeni program (1980'e kadar) kararlaştırılır. - Tarımda yaşanan krizler,

1962/63 fiyat artışlarına, merkezi yönetimde reformlara, tahıl alımlarına (Kanada, Avustralya) yol açar.

"Barış içinde bir arada yaşama" politikası

1953-56 Dış politikadaki izolasyonun (S.505) aşılmasına yönelik yumuşama safhası: Kore krizi biter; Almanya'ya (S.497) ve Çinhindi'ne (S.515) ilişkin uluslararası konferanslara iştirak edilir; önem taşımayan dış mevzilerden vazgeçilir:

1955 Porkkala/Finlandiya; Port Arthur/Çin; **Avusturya** (S.496). Yugoslavya'nın izlediği farklı sosyalist yol kabul edilerek uzlaşma sağlanır. - İyi niyet gösterileri: Silahsızlanma önerileri ve 1,2 milyon askerin terhis edilmesi.

1955 KRUŞÇEV'le BULGANIN Güney Asya'ya seyahat ederler ve ekonomik yardım vaat ederler.

1956 **SBKP XX. Kurultayı:** Dünya devrimini atom çağına intibak ettirme amacına yönelik **bir arada yaşama** stratejisi -

1. Uluslararası savaşlardan kaçınılacak, fakat sınırlı "kurtuluş" savaşları desteklenecektir;
2. Ekonomik mücadele güçlendirilecektir;
3. Kendine özgü "üçüncü kuvvet" olarak (belirli bir süreyle) tanınan renkli uluslarla eylem birliği yapılacaktır;
4. Her türlü ideolojik bir arada yaşam reddedilerek batıyla temas kurulacaktır.

Kendi gücüne (Sovyetlerin uzaydaki başarıları) ve yeni ulusların devrimci güçlerine olduğundan fazla değer biçen KRUŞÇEV, "komünist bir met dalgasına" inanır (atom konusunda başa baş lık durumu, füzelerde Amerika'nın geri kalması, sömürgelerin bağımsızlıklarına kavuşmasıyla Batı ekonomisinde yapısal kriz yaşanması). Dünya **emperyalizmindeki** (iki dünya savaşından sonra) üçüncü krize,

1957-62 **dinamik taarruzlar safhası** yoluyla dünya devrimi bakımından nihai darbenin indirilmesi öngörülür: Yakın Doğu'ya müdahale edilir (Süveyş krizi, S.535) ve

1958 **Berlin'e ültimatom verilir:** Dörtlü statünün feshi, üç devlet kuramı (S.531). - Aynı zamanda zirve ve **ziyaret diplomasisi** uygulanır:

1959 ABD'ye; 1960 Avusturya, Fransa, Hindistan, Endonezya v.d. ülkelere resmi ziyaret.

Tehditler ve kışkırtmalar:

1960 U-2 hava olayı (Sverdlovsk üzerinde bir Amerikan keşif uçağının düşürülmesi) bahane edilerek Paris zirve konferansı (S.497) akamete uğratılır; KRUŞÇEV'in, teşkilat değişikliğini (Troyka sistemi, S.503) reddeden BM'de "ayakkabı olayı";

1961 Süper bomba testleri,

1962 Berlin'in giriş yolları aksatılır; ancak KRUŞÇEV

Ekim 1962 Küba macerasından (S.549) sonra, tarımda yaşanan zorlukların ve Pekin'le olan anlaşmazlığın baskısıyla uzlaşıcı tavır alır.

1963 **Atom testlerini durdurma antlaşması,**

1964 Çin'le ilişkilerin kesilmesine yol açar, Çin KRUŞÇEV'i ideolojiye ihanet etmekle suçlar.

Ekim 1964 Kruşçev devrilir, yönetim değişir: Mikoyan, 1965-77 **Podgomi** devlet başkanı, **Kosigin** başbakan, **Brejnev** MK 1. sekreteri olur.

Yunanistan, Türkiye, İran (1945-65)

SSCB'nin güneybatıdaki komşuları, SSCB'nin baskısından (S.505)

1947 Truman Doktriniyle (S.519) kurtularak Batı ittifak sistemine (S.517) girerler.

Yunanistan: Alman birliklerinin çekilmesinden sonra,

1944 sürgün hükümeti geri döner (Başpiskopos **Damaskinos**);
Komünist EAM birliklerine (S.486) karşı İngiliz birlikleri

1945 ateşkes antlaşmasına (Şubat) kadar görevlendirilir.

1947-64 I. PAULOS.

ABD yardımıyla yeniden kurulan hükümet ordusu, kuzeydeki komünist EAM cumhuriyetiyle savaşır.

1949 Feldmareşal **Papagos** (1883-1955) **iç savaşa son verir.** Yeniden yapılanma ve **toprak reformu**, ancak

1952 Başbakan PAPAGOS'un seçim zaferinden sonra sağlanır.

1955-64 Başbakan KARAMANLIS. - Kıbrıs meselesi (S.524) Türkiye ile gerginlikleri çatışma sınırına kadar tırmandırır.

1964 II. KONSTANTINOS (doğ. 1940). - Merkez Birliği **(Başbakan Papandreu)** çoğunluğu elde eder. Monarşi aleyhine

1965 hükümet krizi: Gösteriler; solcu subayların komplosu (Aspida); **PAPANDREU**'nun istifası.

Türkiye: SSCB 1946'da sınır bölgelerini (Kars, Ardahan) ve boğazlara ilişkin antlaşmaların (S.445) revizyonunu talep eder.

1947 ABD yardım antlaşmaları (silah, kredi); aktif Avrupa politikası (S.523). ABD'ye katılarak Kore savaşına (S.515) iştirak. - 1946'da kurulan Demokrat Partinin zaferinden sonra,

1950 **Cumhurbaşkanı Bayar** (1883-1986). - Başbakan **Menderes** (1894-1961 [idam]) gerici dini eğilimlere taviz verir. Kıbrıs anlaşmazlığı (S.524) sırasında

1955 Rumlara karşı taşkınlıklar (İstanbul, İzmir). Hayat pahalılığı, muhalefetle mücadele (sansür); öğrenci olayları ve

1960 ordu ihtilali:

1961 Cumhurbaşkanı General Gürsel (1895-1966) başkanlığındaki "Milli Birlik Komitesi", "Kemalizme dönüleceğini" ve MENDERES hükümeti üyelerine ölüm cezası verileceğini açıklar. - **2. Cumhuriyetin Yeni Anayasası** (Türkiye'nin Avrupalılaştırılması amacıyla ATATÜRK'ün [S.445] yasalarına özel himaye) için referandum yapılır.

1961-65 Başbakan İnönü (S.445) **başkanlığında koalisyon;** siyasi durum istikrarsızlığını korur. Başarısız

1962/63 darbe girişimleri; 1963 maliyenin ıslahına yönelik beş yıllık plan.

1964 Kıbrıs anlaşmazlığında (S.524) **askeri müdahale.** Batının tutumunun yarattığı hayal kırıklığı, ittifak yükümlülüklerinden vazgeçilmeksizin SSCB ile yakınlaşmaya yol açar.

İran: Sovyet işgal gücü tarafından korunan komünist **Tudeh Partisi**, Azerbaycan ve Kürdistan'da otonom hükümet kurar (Mahabad).

1946 İngiliz birlikleri çekilirler; Sovyet birlikleri ancak BM'ye başvurulduktan sonra petrol imtiyazlarına karşılık (parlamento kabul etmez) çekilirler. Otonom bölgeler yeniden entegre edilir.

1949 Komünistlerin Şah Muhammed Rıza Pehlevi'ye [1941-79] **suikastı.** - Yolsuzluk, İslam tarikatları, cahil halk ile huzursuz aydınlar ve gerici varlıklı tabaka olan "200 aile" arasındaki sosyal uçurum reformları zorlaştırır.

1951 Petrol, Başbakan **Musaddık**'ın (1880 civ.-1967) zorlamasıyla devletleştirilir.

1952 İngilizlerin petrol ablukası (Anglo-Iranian Oil Comp.); Milli Cephe radikal bir rota izler, devlet iflas eder ve

1953 anayasa anlaşmazlığı ortaya çıkar: MUSADDIK keyfi olarak şahın otoritesinin kaldırılması konusunda oylama yaptırır, parlamentoyu lağveder, ancak ordu tarafından devrilir.

1954 Anglo-Iranian'a tazminat (700 milyon ABD doları) ödenmesi karşılığında uluslararası bir konsorsiyumla petrol anlaşması yapılır.

ABD imar yardımı yapar. Tudeh partisi kışkırtıcı faaliyetlerde bulunur.

1960/61 Öğrenci olayları. Toprak sahipleri gizli çabalarla reformları suya düşürürler.

1963 Toprak reformlarına ilişkin referandum.

İskandinavya (1945-65)

1951 Kültürel ve sosyo-politik işbirliğine ilişkin **Kuzey Konseyi** (1955 Finlandiya üye olur).

Danimarka: Färönlüler 1948, **Grönland** 1953'te içte otonomi elde ederler. Sosyal demokrat hükümet [1955-60 Başbakan HANSEN; Başbakan KRAG]; 1953'ten itibaren tek meclis sistemi (Folketing).

1955 Azınlıklar konusunda AFC ile antlaşma.

İzlanda: Danimarka ile şahsi birliğin lağvedilmesinden sonra

1951'den itibaren ABD ile askeri antlaşma. Karasularının genişletilmesi (12 mil)

1958-61 Büyük Britanya ile balıkçılık anlaşmazlığına yol açar.

Norveç: Başbakan GERHARDSEN [1945-51, 1955-63, 1963-65] döneminde tarafsızlık politikası terk edilir.

1957 V. OLAF (1903-91).

1965 1935'ten bu yana ilk sivil hükümet.

İsveç: Savaşta siyasi mültecilerin tercih ettiği ülke olmakla birlikte, SSCB Alman ve Baltıklı mültecilerin iadesini zorla kabul ettirir. Sosyal demokrat politikanın (1946-69 Başbakan ERLANDER) hedefi refah devletinin genişletilmesidir.

Finlandiya: Sovyetlerin baskısına ve Komünistlerin sızmasına rağmen,

1946 Cumhurbaşkanı Paasikivi (1870-1955) ve

1956-81 Cumhurbaşkanı Kekkonen (1900-86) dönemlerinde ülkeyi sovyetleştirmek mümkün olmaz.

1948 SSCB'yle yardımlaşma paktı, 1950 ticaret antlaşması.

1952 Bütün tazminat yükümlülükleri yerine getirilir.

1958'den itibaren KP en güçlü partidir; Sovyetler, 1961'de KRUŞÇEV tarafından önerilen ortak savunmadan vazgeçerler.

1945'den sonra Avrupa'da Sovyet uydu devlet sistemi

Sovyetlerin uydu devlet sistemi

Ateşkes antlaşmaları, tazminatlar ve askeri işgal yoluyla SSCB Doğu Avrupa üzerinde nüfuz kazanır. STALIN bu nüfuzdan gücünü yaymak için yararlanır **(Sovyet emperyalizmi):**

1945 Doğu Prusya'nın kuzeyi, Karpatlaraltı Ukraynası ve Polonya'nın doğu bölgeleri SSCB'ye entegre edilir.

1947 Paris barış antlaşmaları (S.496): SSCB, Finlandiya'dan Karelya'yı, Romanya'dan Besarabya'yı alır.

Uydu devletlerin **Sovyetleştirilmesi** altı safhada gerçekleştirilir:

1. Komünist azınlıklar, milli direniş gruplarını "yurtsever cepheler" içerisinde birleştirirler; bu cepheler Kızılordu'nun işgalinden sonra desteklenirler.
2. "Geçici hükümet" görevlendirilir; Moskova'da eğitilmiş sürgündeki komünistlere devlet ve KP içerisinde kilit görevler verilir.
3. Nispeten serbest seçimlerden sonra, ileri gelen burjuvalarla koalisyon hükümeti kurulur: KP içişleri bakanlığını garantiye alır ve bu suretle kolluk gücü üzerinde tasarruf eder. Yeniden yapılanma başlar: Popüler olan toprak reformları yapılır, sanayi devletleştirilir.
4. Parlamentodaki burjuva çoğunluklar, terör, karalama, şantaj yoluyla saf dışı bırakılırlar, burjuva politikacılar yargılanır; komünist yönetime bağlı sosyalist birlik partileri kurulur, "blok politikası" izlenir ve "pasif eşlik eden partilerle" yeni koalisyon hükümetleri kurulur, muhalefet liderleri etkisiz hale getirilirler (bunların bazıları Batılı ülkelere kaçarlar).
5. Komünist hükümetler kurulur ve güdümlü halk seçimlerinde **tek aday listeleri** yardımıyla onaylanırlar. KP kiliselere baskı uygular ve içte **temizlik** yapar: "Sapkınlar" (Titocular v.d.) hakkında göstermelik duruşmalar yapılır.
6. Sosyalist rejim Sovyet örneğine adapte edilir: Tarım kolektifleştirilir, bölgeler üstü ekonomik planlar yapılır, askeri komandolar vardır.

1947 Enformasyon bürosu **(Kominform)** kurulur; 1948'e kadar SSCB ile dostluk ve yardımlaşma paktları imzalanır; uydu devletler kendi aralarında antlaşmalar yaparlar; ayrıca

1949 Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (COMECON, S.522) ve

1955 Varşova Paktı içerisinde işbirliği yapılır: Başkumandan Sovyet Mareşali KONYEV'dir (1960-67 GREÇKO).

"Yumuşama safhası", Stalinciliğin tasfiyesini başlatır; özellikle

1956 SBKP'nin XX. Kurultayından (S.506) itibaren, uydu devletlerin "sosyalizme kendilerinin seçtiği yollardan" gitmelerine izin verilir, hüküm giymiş politikacıların itibarları iade edilir. Kominform lağvedilir. kişi putlaştırılması kaldırılır, ekonomi ademi merkeziyetçi olur.

1956 Polonya ve Macaristan'daki ayaklanmalardan (S.510) sonra SSCB yeni özgürlükleri kısıtlar, ancak o zamandan itibaren özellikle Polonya ile Romanya nispeten bağımsız bir iç politika ve ekonomi politikası izlerler.

Yugoslavya

Tito lakaplı Mareşal Josip Broz (1892-1980),1945 başbakan, 1953 devlet başkanı, Sovyet birliklerinin çekilmesini erken sağlar (Mart 1945). Sürgündeki politikacılarla bir koalisyon hükümeti kurar ve SSCB'yle bir yardımlaşma paktı imzalar (1949'da feshedilir). - **Millet meclisi seçimleri:** "Halk Kurtuluş Cephesi"nin tek aday listesi oyların % 90'ını alır.

1945 Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti ilan edilir (YFSC: 6 ülkeden ve 2 otonom bölgeden oluşan çokuluslu devlet).

1946/47 İçte sovyetleştirme, (RANKOVIC başkanlığındaki) siyasi polisin ve istihbarat servislerinin yardımıyla gerçekleştirilir: Siyasi muhalifler idam edilir. - Ticaret, sanayi ve bankalar devletleştirilir, sosyal sigorta ve kolektifleştirme yapılır.

Güdülme ve ekonomik şantaj,

1948 Moskova ile ilişkilerin kesilmesine yol açar; Moskova Yugoslavya'nın Bulgaristan ve Arnavutluk'la bir Balkan federasyonu kurma planını engeller. Ekonomik ambargo TITO'yu

1949 batılı ülkelerle ticaret antlaşmaları yapmak zorunda bırakır. "Sosyalizme kendi yolundan gitmeye" tepki olarak Moskova "revizyonist **Titoculuğa**" baskı uygular.

1950 İşletmelerde işçi kurulları vasıtasıyla özerk yönetim uygulanmaya başlanır.

1952 ABD mali ve askeri yardım yapar.

1953 Tarımın geliştirilmesine yönelik on yıllık plan: Zorunlu kolektifleştirme kaldırılır. Özel küçük sanayi işletmelerine devlet göz yumar.

1954 TITO'nun mücadele arkadaşı Milovan Cilas (1911-95) görevden alınır ve 1957 hüküm giyer.

1955 KRUŞÇEV'le BULGANIN siyasi ilişkileri düzeltmek amacıyla resmi ziyaret yaparlar, ancak gerginlikler

1958 "Yugoslavya Komünistler Birliği"nin (YKB) Ljubljana **parti kongresiyle** başlar: Dışarıdan her türlü müdahale reddedilir. Batıyla, 1964'ten itibaren COMECON'la da ekonomik işbirliği yapılır.

Dış politika: Hedef, Istriya ile **Trieste'nin** ilhak edilmesidir.

1947 Paris Barış Antlaşması: Istriya Yugoslavya'ya düşer, Trieste BM Yüksek Komiserine tabi bir kent cumhuriyeti olur.

1954 Italya (A mıntıkası: liman ve Trieste kenti) ile Yugoslavya (B mıntıkası: Istriya'nın tamamı) arasında taksim antlaşması.

1954 Yunanistan ve Türkiye ile Balkan Paktı (S.522). - Bulgaristan'la Makedonya, Arnavutluk'la otonom sınır eyaleti Kosova-Metohija yüzünden gerginlikler. -

1956 Brioni adasında NASIR (S.535) ve NEHRU (S.543) ile görüşmesinden itibaren TITO, **barış içinde bir arada yaşama ve "üçüncü kuvvet" olarak tarafsızlık politikasını** savunur.

1962 Amerikan kredi yardımı. Pekin anlaşmazlığında (S.506) Moskova desteklenir.

Arnavutluk

1945 KP Başkanı Enver Hoca (1908-85) idaresinde Halk Cephesi Hükümeti. - Yugoslavya'nın bu eski uydusu, TITO'yla (S.509) ilişkilerin kesilmesinden sonra STALIN'e odaklanır. Stalincilik tasfiye edilmez. Sovyetler ekonomik yardım yaparlar.

1959 KRUŞÇEV resmi ziyarette bulunur. Çin'le siyasi işbirliği yapılır.

1961 SSCB'yle ilişkiler kesilir.

Bulgaristan

Komintern eski Genel Sekreteri Georgi Dimitrov (1882-1949) liderliğindeki "Vatan Cephesi",

1946 monarşinin halk oylamasıyla kaldırılmasını sağlar. DIMITROV'un başbakan olduğu yeni hükümet,

1947 Köylü Partisinin muhalefetini dağıtır (parti lideri PETKOV idam edilir).

MK'nın 40 üyesinden 17'si

1951'e kadar KP içerisindeki temizlik hareketine kurban gider; aralarında Başbakan Yrd. KOSTOV da (1897-1949 [1956 itibarı iade edilir]) vardır. Stalinci ÇERVENKOV [1950-56 başbakan] 1961'e kadar Politbüroda kalmayı başarır.

1965 "Titocular" hükümet başkanı JIVKOV'a karşı darbe girişiminde bulunurlar.

Polonya

Londra'daki sürgün hükümetinin protestosuna rağmen, SSCB tarafından desteklenen

1945 Lublin Komitesi kendisini "geçici hükümet" ilan eder ve Alman doğu bölgelerinin idaresini üstlenir. Batılı güçlerce tanınan "milli birlik hükümeti", Polonya'nın doğu bölgelerinin SSCB'ye devredilmesini onaylar. Sınırların batıya kayması, büyük kitlelerin başka yerde iskânına ve yurdundan kovulmanın getirdiği sorunlara (S.499) yol açar. -

1947'ye kadar milli direniş grupları (WIN ve NSZ birlikleri) ile mücadele edilir. Muhalefeti etkisiz hale getirmek amacıyla, KP başkanları Wladislav Gomulka (1905-82) ve Jozef Cyrankiewicz (1911-89), [1947-52 ve 1954-70 başbakandır] güdümünde blok politikası izlenir.

1947 Demokrat Blok usulsüzlükle seçimi kazanır (% 80): "Polonya'nın Stalini" Boleslaw Bierut (1892-1956) devlet başkanı olur. Muhafazakar politikacılar tutuklanır: Güçlü köylü Halk Partisinin lideri MIKOLAJCZYK Londra'ya kaçar (Ekim). GOMULKA (1949'da tutuklanır) etrafında toplanan milli KP grubuna iktidarın politikası kabul ettirilir.

1948 KP ile sosyalistler, Birleşik İşçi Partisini (PZPR) oluştururlar. Bunun yanı sıra gölge partiler olarak Köylü Partisi (ZSL) ve Demokrat Parti (SD) vardır.

1949 İktidar politikasının orduya kabul ettirilmesi: Polonya doğumlu Sovyet Mareşali KONSTANTIN ROKOSOVSKIY savunma bakanı olur. Rusya aleyhtarı milliyetçilik Katolik kilisesini güçlendirir. Kiliseyle mücadele, göstermelik

1953 Krakov duruşmasıyla başlar. Ruhanilerin tutuklanmasına (aralarında Kardinal Stephan Wyszynski, 1901-81, de vardır) halk pasif direnişle tepki gösterir: Üretim ve yaşam standardı düşer. Bu nedenle

1954 KRUŞÇEV'in de hazır bulunduğu II. PZPR Kongresi "yarı önlemler rotası" izlemeyi kararlaştırır (Mart). - Emniyet bakanlığı lağvedilir (Aralık). - Çok yüksek olan çalışma normlarına ve geçim masraflarına karşı yapılan grevlerle protestolar,

1956 Poznan'daki Haziran ayaklanmasıyla doruğa ulaşır; isyan Sovyet birliklerinin operasyonuyla bastırılmakla birlikte, iç politikayı değiştirir.

"Ekimde Polonya İlkbaharı" (1956): (KRUŞÇEV'in, MOLOTOV'un v.d. ani resmi ziyaretine rağmen) GOMULKA PZPR'nin MK'sına yeniden seçilir; parti ve yönetimde temizlik yapılır; kolektifleştirilmiş tarım işletmeleri lağvedilir, işçi kurulları oluşturulur, Kardinal WYSZYNSKI'ye itibarı iade edilir. ROKOSOVSKIY istifa eder.

1957 Gomulka seçimleri kazanır, Stalinciler tasfiye edilir.

ABD ekonomik yardım yapar.

GOMULKA, nispeten bağımsız bir rota izlemeyi başarır.

1962 Kiliseyle yeni gerginlikler; Polonyalı piskoposların, Polonya'yla Almanya'nın uzlaşması konusunda Alman piskoposlarıyla olan nota teatisi sert bir dille eleştirilir (1965/66).

Romanya

Sovyetleştirme, Sovyetlerin baskısıyla neredeyse komünistlerin katılımı olmadan başlar.

1944 Gheorghe Gheorghiu-Dej (1901-65) liderliğindeki KP'nin, Köylü Partisi (MANIU) ve Liberal Parti (BRATIANU) ile yaptığı Halk Cephesi Antlaşması dağılır; Petru Groza (1884-1958) liderliğinde Çiftçiler Cephesinden, sosyalistlerden ve KP'den bir Milli Demokratik Cephe (FND) oluşturulur; Groza'nın FND kabinesi tarım reformlarını başlatır.

1946 FND oyların yüzde 89'unu alır. Muhalefet seçim sonucunun doğruluğundan kuşkulandığı için dağıtılır; BRATIANU kaçmayı başarır.

1947 Köylü Partisi yasaklanır: MANIU hüküm giyer, liberal Dışişleri Bakanı TARTARESCU'nun yerine "Stalin'in valisi" Ana Pauker (1893-1960) getirilir [1952'ye kadar]; Kral MICHAEL tahttan iner (Aralık).

1948 Birlik Partisi PMR kurulur (Genel Sekreter GHEORGHIU-DEJ). -

1951'den itibaren sosyalist sanayileşmeye (çelik, kömür, petrol) yönelik 1. beş yıllık plan uygulanır. - Rejim,

1952-58 Devlet Başkanı GROZA ve Başbakan GHEORGHIU-DEJ [1965'e kadar devlet başkanı] idaresinde pekişir. Başbakan Ion Gheorghe Maurer (1902-2000) daha fazla siyasi bağımsızlık sağlamaya çalışır, Moskova'nın Pekin'le anlaşmazlığında (S.506) aracılık eder.

1962 Kolektifleştirme tamamlanır. Batılı devletlerle ticaret çok gelişir.

1964 Fransa-Romanya yakınlaşması: MAURER Paris'e resmi ziyaret yapar; Romanya-Fransa kültür antlaşması imzalanır.

Çekoslovakya

1943'ten beri SSCB'yle ittifak içinde olan Londra'daki sürgün hükümeti, BENES (S.435) vasıtasıyla Moskova'da devletin yeniden tesisini görüşür. Karpatlaraltı Ukraynası devredilir (S.509); Slovakya'ya sınırlı özerklik verilir.

1945 Sürgün hükümeti Prag'da toplanır (Başbakan FIERLINGER, sosyalist). Benes devlet başkanı, Jan Masaryk (1888-1948 [intihar?]) dışişleri bakanı, sürgündeki komünist Klement Gottwald (1896-1953) başbakan yrd. olur. - Südet Almanları (1946 sonuna kadar) yurtlarından kovulurlar. Mülk ve "düşmanın serveti" devlete düşer. Madenler ve sanayi sosyalleştirilir. - Sovyet ve Amerikan birlikleri çekilirler (Aralık).

1946 KP seçimleri kazanır (% 38). BENES'le MASARYK, Başbakan GOTTWALD idaresinde demokrat bir milli cephe hükümeti kurulacağını ümit ederler.

1947 Sınır anlaşmazlıklarının giderilmesinden sonra Polonya'yla yardımlaşma paktı imzalanır. Paris'teki Marshall Planı konferansına (S.523) katılma konusunda bütün partilerin ortaklaşa aldığı karar, Moskova'nın ültimatom şeklindeki baskısı üzerine yeniden gözden geçirilir (Temmuz). - Sosyalistler KP'yle birleşmeyi reddederler (Kasım).
Slovak Demokrat Partisi, duruşmalar ve tutuklamalarla başarılı biçimde etkisiz hale getirilir.

Şubat 1948 Komünistler darbe yaparlar; darbeye komünistlerin polis teşkilatına (İçişleri Bak. NOSEK, KP) sızmalarını protesto amacıyla 12 bakanın istifası yol açar. Sendika lideri Antonín Zápotocky (1884-1957), "komploya" karşı grev ve gösterilerle BENES'e baskı yapar. Devlet başkanının talimatıyla Başbakan GOTTWALD yeni bir hükümet kurar. Basın, radyo ve yönetim iktidara tabi kılınır; tek aday listesine göre göstermelik seçimler yapılır; BENES, halk demokrasisine ilişkin yeni anayasayı imzalamaz ve istifa eder. Yerine Gottwald geçer. Zápotocky yeni hükümet başkanı olur. ÇSC, SSCB'nin ve DAC'nin yanı sıra Doğu Blokundaki en güçlü sanayi ülkesidir. - Katolik kilisesinin devletin müdahalelerine karşı direnişini

1949 kiliseyle mücadele kırar: Ruhaniler tutuklanır.

1951/52 KP içerisinde temizlik.

1953 Devlet ve parti ayrılır; kişi putlaştırma kınanır. -

1957'den itibaren Antonín Novotny (1904-75) devlet başkanıdır.

1962/63 Stalinciler saf dışı bırakılırlar; siyasi tutuklulara genel af çıkarılır.

1965 Yeni bir iktisadi sistem ekonomiyi rahatlatır (fiyatlandırma, sürümde yönlendirme). Ticari antlaşmalar yapılır.

Macaristan

SSCB'yle yapılan ateşkes, devleti faşistlerden ve savaş suçlularından temizleme yükümlülüğünü getirir. Sürgündeki komünistler, hoş karşılanmayan demokratik güçleri ortadan kaldırmak için de bu temizlikten yararlanırlar.

1945 Toprak reformu: Kilise mallarıyla faşistlerin ve Almanların servetlerine el konur. Randıman vermeyen küçük işletmeler, tarımda kolektifleştirmenin ön koşulunu teşkil eder. - Kasımda Küçük Çiftçiler Partisi seçimleri kazanır: Meclisteki 409 sandalyeden 245'ini alır. Küçük KP, yalnızca 70 sandalyesi olmasına rağmen 4 bakan çıkarır: İçişleri Bak. Imre Nagy (1896-1958 [muhtemelen idam]), Ulaştırma Bak. Ernö Gerö (1898-1980), Özel Görev Bak. Mátyás Rákosi (1892-1971). "Faşizmin kalıntılarına" karşı terör dalgası.

1947 "Komploların" ortaya çıkarılmasıyla Küçük Çiftçiler Partisi dağıtılır: Göstermelik duruşmalar; Başbakan FERENC NAGY (1903-79) İsviçre'ye kaçar. - Yeni seçimler, arzu edilen KP çoğunluğunu sağlar.

1948 Sosyalist İşçi Partisi (USAP). - Kilise okullarının devletleştirilmesine karşı çıkar. İçişleri Bak. János Kádár (1912-89) döneminde ruhban sınıfına baskı yapılır.
Kardinal Joseph Mindszenty (1892-1975) ölüm cezasına çarptırılır, fakat affedilerek cezası müebbet hapse çevrilir.
Tavizsiz sanayileşme ve kolektifleştirme. - "Titoculara" karşı duruşmalar: bu çerçevede KÁDÁR (1950-53) zindana atılır;

1953 Imre Nagy yeni rotayı ilan eder; RÁKOSI etrafında toplanan Stalincilere karşı otorite kuramaz ve devrilir. Parti aydınları ve öğrenciler arasında huzursuzluk artar ("Petöfi Klubü").

1956 RÁKOSI parti yönetimini GERÖ'ye devretmek zorunda kalır. - Gösteriler ve

Ekim 1956 milli halk ayaklanması: Öğrenciler ültimatomla Sovyet birliklerinin çekilmesini, gizli polisin lağvedilmesini, serbest seçimler, basın özgürlüğü v.s. talep ederler. - Hükümet Sovyetlerden yardım ister. İşçiler, öğrenciler ve Albay MALETER kumandasındaki Macar birlikleriyle kanlı çatışmalardan sonra Kızılordu geri çekilir. Başbakan Nagy çok partili bir kabine kurar ve Varşova Paktından (S.509) çıkıldığını açıklar. Yeni Sovyet zırhlı birlikleri müdahale ederler, Sovyetler tarafından görevlendirilen karşı Kádár hükümetini korurlar. Batıdan ümit edilen yardım gelmez; yaklaşık 200 000 kişi kaçar. NAGY ile MALETER Sovyetlerin eline düşer. Kardinal MINDSZENTY ABD büyükelçiliğine sığınır.

1957 Yeni grevlere ve olaylara karşı özel mahkemeler: Ölüm cezaları, terör, SSCB'ye zorunlu nakil. BM, SSCB'yi kınar ve NAGY hükümetinin meşruluğunu onaylar (Haziran). BM komisyonunun ülkeye girmesine izin verilmez (S.503). Ordu lağvedilerek yeniden kurulur; USAP yeniden teşkilatlandırılır. Yavaş yavaş ılımlı bir rotaya geçilir.

1961 Kolektifleştirme tamamlanır, ağır sanayi 2. beş yıllık planla teşvik edilir.

1962 Parti RÁKOSI ve GERÖ hakkında işlem yapar.

Çin iç savaşı 1945 - 1950

Çin Halk Cumhuriyeti 1965

Çin (1945-65)

KP'nin iktidarı üstlenmesi: Japonya tarafından işgal edildikten (S.451) sonra Çin fakirleşir, maneviyat bozuktur. Guomindang (GMD) birlikleri Amerika'nın yardımıyla büyük kentleri işgal etmekle birlikte düzeni sağlayamazlar (yolsuzluk). ÇAN KAY-ŞEK askeri dikta kurar.

1945 SSCB'yle antlaşma; SSCB Port Arthur'u da alır (1955'e kadar). - ÇKP ile iç savaşa benzer ilk çatışmalar. - Amerika'nın başarısız kalan aracılığından (Gen. MARSHALL, S.523) sonra ABD'nin GMD'ye yardımı kısıtlanır.

1947 İç savaş tırmanır. - ABD'nin Çin'e yardım yasası çıkarması, Kızıl Çin'in kuzeyde ilerlemesini frenlemez.

1949 Güney Çin'e büyük taarruz; Nankin fethedilir.

Çin Halk Cumhuriyeti ilan edilir (Eylül). GMD hükümeti ve ordusu Formoza'ya kaçar.

1950 Hainan fethedilir. Kore'ye ve Çinhindi'ne (S.515) müdahale prestiji artırır. ABD Çin Halk Cumhuriyeti'nin BM'ye (S.503) alınmasını önler, **ticari ambargoyu** kabul ettirir ve **Milliyetçi Çin**'le (Tayvan) Devlet Başkanı ÇAN KAY-ŞEK'e, Kızıl Çin'in saldırılarına karşı koruma garantisi verir.

1950 SSCB'yle yardımlaşma paktı.

İçte yeni düzen: Özel sanayilere ve yabancı şirketlere, "gönüllü olarak" devletleştirilmeye razı oluncaya kadar baskı yapılır.

1950-56 Dört aşamada **toprak reformu** yapılır: Toprak dağıtılır, imece yükümlülüğü getirilir, kooperatifler, kolhozlar kurulur. - Para reformu (1955). - **Halk ideolojik eğitimden** geçirilir. - Latin alfabesi getirilir (1956).

1953 Sanayileşmeye ilişkin 1. beş yıllık plan, uzman elemanlar olmadığı için başarısız kalır.

1954 **Yeni Anayasa:** Devlet teşkilatı "demokratik merkeziyetçilik" ilkesine göredir: 5 otonom bölge, 21 eyalet, yaklaşık 175 belediye ve 2000 bucak vardır. KP şefi **Mao Çe-tung** (S.451) başkanlığında mutlak yetkiye sahip **merkez konseyi** (56 üye); Başbakan ve Dışişleri Bak. Çu En-lay (1898-1976) idaresindeki yönetim konseyi.

1957 MAO'nun liberal **"yüz çiçek konuşması"**, sistemin eleştirilmesine yol açar. Eleştiri, "sağa kayanlarla" mücadele ve radikal biçimde **"komünizme geçişle"** bastırılır.

1958 **Halk komünleri kurulur:** Çalışma bölükleri; çok küçük yüksek fırınlarla çelik üretimi artırılır. **"Büyük atılım"** ekonomik faciayla son bulur; buna rağmen,

1959'dan itibaren atom programı uygulanır.

Liu Şao-çi (1898-1969) devlet başkanlığını üstlenir, MAO KP şefi olarak kalır; ÇEN YI dışişleri bakanı olur.

1960 **Moskova'yla ideolojik anlaşmazlığın** (S.506) sonucu olarak Sovyet teknisyenler çekilir.

1961-63 Yağmalara yol açan kıtlık, salgın hastalıklar, karşı devrimcilerin ajitasyonu (Milliyetçi Çin silah ve ajan gönderir), Hongkong'a kaçış (S.499); yurtdışında yaşayan Çinlilerin yaptığı özel yardımların vergilendirilmesi, tahıl alımları için döviz sağlar.

Küba krizinden (S.549) itibaren SBKP **ile ilişkiler alenen** kesilir: KRUŞÇEV, dünya devrimine ihanet etmekle suçlanır.

1963 **ÇKP'nin "25 madde programı"**; komünist partileri bölme girişimleri.

1964 İlk atom bombası ateşlenir.

Dış politika: "Eşitsizlik içeren antlaşmaların" yapılmasından önce Çin'e ait olan bölgeler (S.369) üzerinde hak iddia edilir.

1950 Tibet işgal edilir (1951: içte özerklik). - Asya'ya odaklanan politika izlenir: Hindistan'la yakınlaşma (S.543), Bandung Konferansı (S.539) inisiyatifi, Japonya'yla uzlaşma. - Dünya çapında bir anlaşmazlık tehlikesine

1957 Formoza'ya hücum yol açar: Quemoy bombalanır (1958). ABD müdahalede bulunmayı düşünür. Kriz Sovyetlerin baskısı üzerine giderilir. O tarihten itibaren Varşova'da Amerikalı ve Çinli büyükelçiler görüşme yaparlar.

1959 Tibet'te ayaklanma: Dalay Lama kaçar. - Hindistan'la sınır çatışmaları (S.543).

1962 **Assam'a** (McMahon hattı) ve **Keşmir'e** (Ladakh) **saldırı;** Pakistan'la yakınlaşma; dış politikada daha fazla etkinlik ve başarı,

1963/64 Başbakan ÇU EN-LAY ve Dışişleri Bak. ÇEN YI'nin Afrika ve Asya seyahatleriyle sağlanır. - Ticari ambargo gevşetilir (1957'de B. Britanya tarafından başlatılmıştır).

1964 Fransa Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanır.

1965'ten itibaren dış politikada gerilemeler (Endonezya, Gana, Cezayir'de Çin aleyhtarı ayaklanmalar).

Japonya (1945-65)

1945-50 General **MacArthur** (S.515) başkanlığındaki Amerikan askeri hükümeti: Savaş suçlularının yargılanmaları; geri dönüş sorunları (S.499); tazminatlar; arazilerin taksim edilmesi; demokratikleşme.

1946 Amerika'nın belirlediği esaslara uygun anayasa.

1949-54 2. **Yoşida Kabinesi:** Doğu-Batı gerginliği (Kore, S.515), ABD'yi Japonya'yı müttefik olarak kazanmaya zorlar.

1951 San Francisco barış antlaşması: Japonya 1854'ten beri elde ettiği bütün yerleri kaybeder, ABD ile askeri antlaşma imzalar ve egemenliğini elde eder (1952).

1954'ten itibaren yeniden silahlanma başlar. - Nüfus fazlasına ve hammadde azlığına rağmen ihracat artar.

1955 **Başbakan Işiro Hatoyama** (1883-1959) barışçıl bir politika ilan eder. Yönetim ve vergi reformu yapılır.

1956 SSCB ile savaş haline son verilir.

1960 ABD'yle imzalanan güvenlik paktı, Amerika aleyhtarı şiddetli tepkilere yol açar. KİŞİ Kabinesi [1957'den beridir] istifa eder.

1960-64 **Başbakan Hayato İkeda** (1899-1965): Siyasi huzur sağlanır; sanayi ve ticaret olumlu gelişme gösterir.

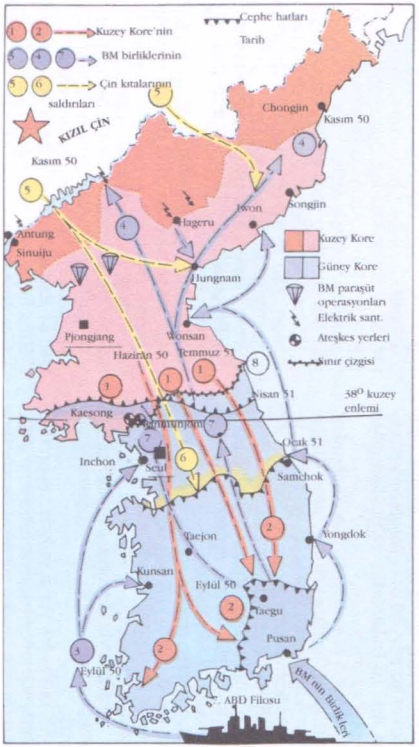

Kore Savaşı 1950-1953

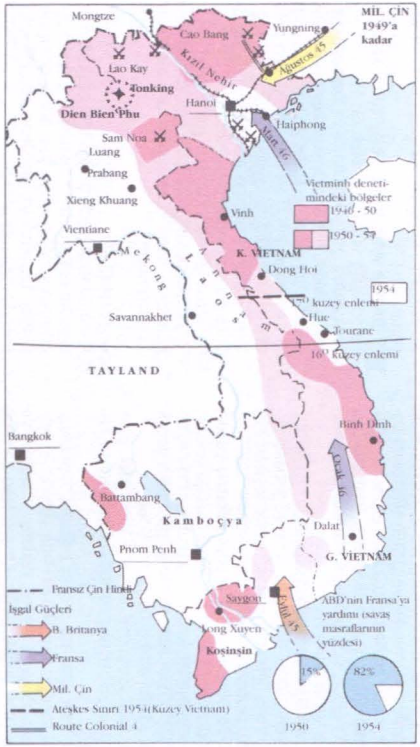

Birinci Çinhindi Savaşı 1945-1954

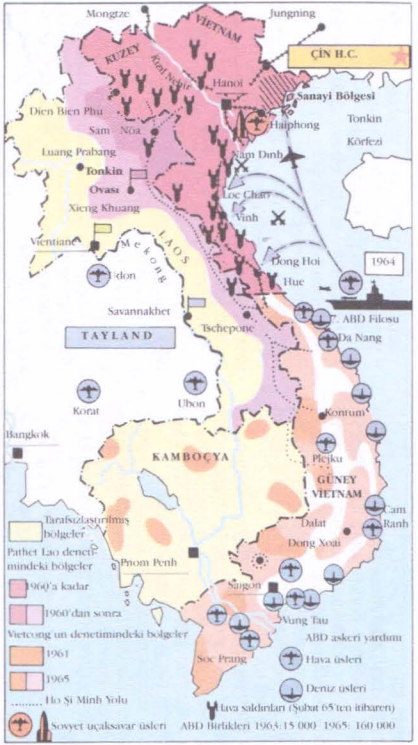

1957'den itibaren 2. Çinhindi Savaşı (durum 1965)

Doğu-Batı Anlaşmazlığının Asya'daki Kriz Bölgeleri

Kore: Müttefiklerin mutabakatına istinaden 1945 Sovyetlerle Amerikalılar ülkeyi işgal ederler. Kuzeyde (madencilik, sanayi) sürgündeki komünist Korelilerin yönettiği halk cephesi komiteleri ortaya çıkar; güneyde (tarım) bir Amerikan askeri hükümeti kurulur. - Moskova Dışişleri Bakanları Konferansında (Aralık) Kore'nin tümünü kapsayan bir hükümet kurulması kararlaştırılır: SSCB ile görüş ayrılıklarından sonra ABD, 1947 serbest seçimlerin denetlenmesi amacıyla bir BM komisyonu gönderilmesini talep eder, ancak komisyonun Kuzey Kore'ye girmesine izin verilmez. - Güneyde, 1948 millet meclisi seçimleri yapılır; **Syngman Rhee** (1875-1965) **Güney Kore Cumhuriyeti** cumhurbaşkanı olur (Ağustos); Başbakan **Kim Il Sung** (1912-94) idaresinde Kuzey Kore Halk Cumhuriyeti ilan edilir (Eylül). Her iki hükümet te Kore'nin tamamı üzerinde hak iddia eder, konuya ilişkin olarak BM'nin aldığı karar Güney Kore lehinedir. Sovyet ve Amerikan birlikleri çekilirler. 1950-53 **Kore Savaşı**, çıkış nedeni Kuzey Kore'nin saldırısıdır. Güney Kore yardım talebinde bulunur: Başkan TRUMAN (S.519) Amerikan birliklerine müdahale etmeleri için emir verir. BM Güvenlik Konseyi (S.503) Kuzey Kore'yi saldırgan olarak ilan eder ve BM üyelerinden Güney Kore'yi desteklemelerini ister. ABD'li General **Douglas MacArthur** (1880-1964) komutasında (15 milletten oluşan) BM ordusu Pusan köprü başına geri püskürtülür.-Eylülde BM birlikleri Çin sınırına kadar ilerler. Bunun üzerine Çinli "gönüllü" kıtaları müdahale ederler (Kasım).-38. enlemde mevzi savaşı yapılır. Dünya piyasasında fiyatlar artar (Korea-Boom). 1951 MACARTHUR, Çin'in hava ve ikmal üslerini tahrip için yetki ister. Başkan TRUMAN yeni bir dünya savaşından çekindiği için, General RIDGWAY MacArthur'un yerine görevlendirilir. 1953 **Panmuncom ateşkes antlaşması yapılır: Kore bölünür.** Cenevre Dışişleri Bakanları Konferansı (aşağ. bkz.) Kore'nin tamamına yönelik bir çözüm bulamaz.

Kuzey Kore: Yeniden yapılanma, Çin Halk Cumhuriyeti'ne dayanılarak Sovyet kredi yardımıyla gerçekleştirilir. 1961 SSCB ve Çin'le dostluk antlaşmaları; 1962'den itibaren Çin'in parti rotası benimsenir.

Güney Kore: Amerika yeniden yapılanma yardımı yapar. 1953 ABD'yle güvenlik paktı imzalanır, ABD cumhurbaşkanının otokratik rejimini destekler. İçteki kargaşalıklar 1960 SYNGMAN RHEE'nin istifasından sonra da devam eder. 1962 General PARK ÇUNG HEE cumhurbaşkanı olur; içte asayişi sağlamaya ve Japonya ile uzlaşmaya çalışır.

Çinhindi: İsyan hazırlıklarından sonra, 1945 Fransız Vichy birlikleri Japonlar tarafından silahtan arındırılır (Mart); Vietnam'la Kamboçya bağımsız olur. - Potsdam Konferansında (S.527) İngiliz-Çin operasyon bölgeleri belirlenir. Japonya teslim olur, Çin kuzey bölgesini işgal eder. - 1941'de kurulan Vietminh (kurtuluş hareketi) lideri ve KP Başkanı **Ho Şi Minh** (1894-1969), Hanoi'da **Demokratik Vietnam Cumhuriyetini** ilan eder. - Saygon dahil güney bölgesi İngilizler tarafından işgal edilir. Bir Fransız birliği Budist tarikatlar ve Vietminh'le mücadele eder. 1946 Britanya, yönetimi Fransız sömürge makamlarına devreder. Çin'in çekilmesi, Fransa'nın Çin'e yönelik bütün taleplerinden (güney Çin demiryolu) feragat etmesiyle sağlanır. -HO ŞI MINH Fransız birliklerinin dönmesini onaylar (Mart). HO Şi MINH'in Paris görüşmelerini, Vietnam Yüksek Komiseri Amiral D'ARGENLIEU, keyfi olarak Koşinşin Cumhuriyetini kurarak sabote eder (Haziran). - Fransız "aşırılar" Vietnam sorununun askeri yoldan çözülmesi yolunda baskı yaparlar. **1946-54 1. Çinhindi Savaşı:** Seçkin Fransız birlikleri (yabancılar lejyonu, "Paras" -paraşütçüler-) Kızıl Nehir deltasını işgal ederler, ancak General Giap'a bağlı Vietminh çetecileriyle çatışmalarda başarı sağlayamazlar. 1948 Eski İmparator BAO DAI'nin (1913-97) karşı hükümeti aciz durumdadır. - 1953 Vietminh Laos'a nüfuz eder ve Çinhindi'ni böler. Başkan EISENHOWER ABD'nin müdahalede bulunmasını kabul etmez. **1954 Dien Bien Fu kalesi teslim olur.** **1954 Cenevre Dışişleri Bakanları Konferansı** (Çin Halk Cumhuriyeti temsilcisi: ÇU EN-LAY, S.513): **Laos, Kamboçya,** Vietnam'ın egemenlikleri garanti edilerek Çinhindi dağılır; Vietnam bölünür.

Laos: Komünist **Pathet Lao** hareketi ile hükümet birlikleri (Gen. NOVASAN) arasında çatışmalar. 1962 Cenevre 14'ler Konferansı **tarafsız kılma** kararı alır, buna rağmen rakip gruplar yeniden çatışır. 1964 Pathet Lao stratejik önemi olan "testiler ovası"nı fetheder. 1965 Sağcıların darbesi akamete uğrar.

Kuzey Vietnam: Sanayi Doğu Blokunun yardımıyla kalkınır; siyasi açıdan Kızıl Çin'e odaklanılır; "Vietnam'ın ABD'li emperyalistlerden kurtarılması" için Vietkong desteklenir.

Güney Vietnam: Başbakan **Ngo Dinh Diem** (1901-63), 1955 BAO DAI'nin iktidardan indirilmesinden sonra Amerika'nın yardımıyla devleti diktatörce yöntemlerle pekiştirir. Budist tarikatlarla, komünist ajanlarla mücadele eder ve Cenevre'de kararlaştırılan halk oylamasını reddeder. Bunun üzerine **Vietkong çetecileri** taciz ve terör eylemleriyle 1957 **2. Çinhindi Savaşını** başlatırlar. Hükümet, eylemlere karşı 1961 savunma köyleri kurar. Budistlerin gösterileri (kendini yakma) 1963 **askeri darbeye** yol açar. **Diem öldürülür.** Amerika'nın doğrudan müdahalesi, **1964 Tonkin Körfezindeki deniz savaşından itibaren başlar:** Kuzey Vietnam'daki ikmal üsleri bombalanır; birlikler (SEATO devletleri tarafından da) takviye edilir. 1965 General KY başkanlığında askeri hükümet; durum istikrarsızlığını korur. **"Savaşın tırmanması"** dünya çapında genel bir çatışma tehlikesini artırır.

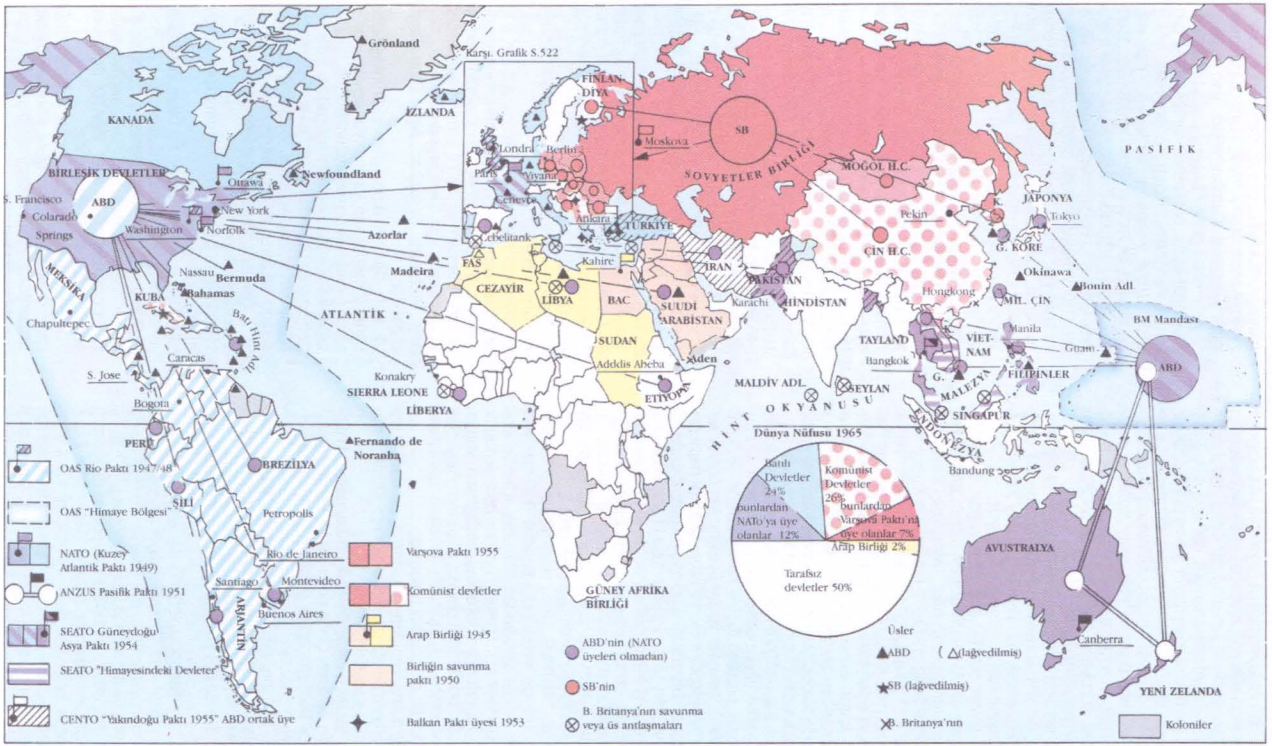

Günümüz ittifak sistemleri (1965 itibari ile)

İttifaklar

Washington ve Moskova farklı ittifak politikaları güderler.

Dünya ikiye bölünür; Batı tarafında ittifaklar çeşitlidir (demokratik özgürlük ilkesi), doğu tarafında ise blok oluşturma ve SSCB'nin mutlak liderlik iddiası (merkeziyetçilik ilkesi) vardır.

Batının ittifak sistemleri

Amerika Devletleri Organizasyonu (OAS): Esasları,

1945 Chapultepec belgesinde yer alır, Panamerikan

1947 Petropolis Konferansında kararlaştırılır (Rio Paktı) ve

1948 Bogotá Konferansında imzalanır: Saldırı halinde yardımlaşma yükümlülüğü; OAS üyeleri arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yoldan veya yaptırımlarla giderilmesi. - **Organları:** Amerikalılararası Konferans; istişare amaçlı Dışişleri Bakanları Konferansı; Savunma Konseyi.

1954 Caracas Konferansı: Komünizme karşı karar alınır.

1959 Santiago Bildirgesi: Barışın garantisi olarak demokratik devlet düzeni.

1962 Punta del Este Konferansı: Marxçılık-Leninçilik kınanır; Küba ihraç edilir.

Eylemler: Bunlar arasında Nikaragua, Honduras, Küba, Dominik Cumhuriyetine karşı olanlar da yer alır.

Kuzey Atlantik Paktı Organizasyonu (NATO, ayrıca bkz. S.522 ve dev.), 1949'da Washington'da doğuyla batı arasındaki gerginlikler dikkate alınarak 20 yıllığına kurulur. - **Hedefi:** Kolektif savunma, siyasi ve ekonomik işbirliği yoluyla demokratik özgürlüklerin korunması.

Sivil organları: Nato Konseyi'nin (maliye, savunma ve dışişleri bakanları) kararlarını uygulamakla görevli sekreterlik ve daimi temsilciler konseyi (Paris). - **Askeri organları:** Kurmay Başkanları Komitesi ve Sürekli Grup (Washington).

ABD ile B. Britanya üsler, hava ve füze üslerine ilişkin antlaşmalar yaparlar.

1950 Avrupa ordusu (S.523) kurulur;

1952 Yunanistan'la Türkiye,

1955 Almanya Federal Cumhuriyeti üye olur;

1957 NATO üyesi devletin serbestçe aldığı karara göre atom silahları ve füzelerle teçhizatlandırma;

1958 Avrupa "kalkan silahlı kuvvetleri" (30 tümen) ve saldırının nükleer silahlarla savılması; Fransa Akdeniz filosunu NATO'nun emrine vermeyi reddeder.

1961 Polaris füzeleri taşıyan atom denizaltıları.

1962 Konvansiyonel silahlı kuvvetlerin "kademeli caydırma" amacıyla genişletilmesi.

1963 Polaris füzeleriyle çok taraflı nükleer bir güç (MLF) kurulması konusunda görüş ayrılıkları.

1965 Fransa NATO'nun yapısında değişiklik talep eder ve üyelikten çıkma tehdidinde bulunur.

1966 Fransa'nın ültimatomu: NATO birlikleri çekilir veya Fransa'nın kumandasına verilir; Avrupa genel karargâhı (SHAPE) 1967'ye kadar nakledilir.

Pasifik Paktı (ANZUS), Pasifik'teki Japon saldırı veya saldırganlıklarına karşı 1951'de San Francisco'da kurulur.

Güneydoğu Asya Paktı (SEATO), pakta üye olmayan (örneğin Güney Vietnam) ülkelerin de savunulması amacıyla 1954'te Manila'da kurulur. Komünistlerin sızması halinde istişarede bulunur, ortak manevralar yapar. - **Organları:** Yürütme Sekreterliği (Bangkok) olan Daimi Bakanlar Konseyi; askeri planlama grubu; komünist yıkıcı faaliyetlerin gözlemlenmesine yönelik araştırma servisi.

1958'den beri NATO ve CENTO'yla teması vardır. 1965 Fransız subaylar bütün uzman gruplarından çekilir.

Merkezi Antlaşma Teşkilatı (CENTO), 1955'te Türkiye ile Irak (1959'da pakttan çıkar, S.534) arasındaki "Bağdat Paktı"ndan ortaya çıkar. Yardımlaşma yükümlülüğü yoktur, askeri ve siyasi konularda işbirliği yapılır.

1959 ABD ikili güvenlik antlaşmalarıyla dolaylı olarak üye olur; 1961 Amerikalı bir genelkurmay başkanı atanır.

ABD'nin Pasifik'teki ikili paktları: 1953 Güney Kore (yardımlaşma yükümlülüğü vardır), 1954 Milliyetçi Çin (ABD ile istişarede bulunmadan anakaraya hiçbir saldırıda bulunmayacağını taahhüt eder), 1961 Japonya ile.

Doğunun ittifak sistemleri

İkili askeri antlaşmaları tamamlayıcı olarak,

Varşova Paktı (S.522), Paris antlaşmalarına (S.529) tepki olarak 1955'te kurulur ve 20 yıl süretidir. - **Hedefi:** Avrupa'da silahlı saldırı halinde otomatikman yardımlaşma; siyasi işbirliği. - **Organları:** Siyasi Danışmanlar Komitesi (yılda 2 kez toplanır), sekreterlik, Moskova'da milletlerüstü başkumandanlık.

1956 DAC üye olur.

Sovyet birliklerini konuşlandırma antlaşmaları 1956'da Polonya, 1957'de Macaristan, Romanya, DAC ile yapılır.

Sovyetler, 1946'da (Varşova Paktına gözlemci statüsüyle ortak üye) Moğolistan Halk Cumhuriyeti, 1950 Kızıl Çin, 1955 Afganistan ve Finlandiya ile **ittifak antlaşmaları** imzalar.

Tarafsız ittifak sistemleri

Balkan Paktı (S.522),

1953 Ankara Dostluk Antlaşmasından doğar ve

1954 Bled Yardımlaşma Paktı (20 yıl süreli dir) ile bütünlenir, 1955'ten beri faal değildir.

Arap Birliği (S.535), 1945'te Kahire'de kurulur. Kararlar sadece onaylayan üyeler açısından bağlayıcıdır; sık sık çıkar çatışması olur. **Organları:** (1964'ten beri) Devlet Başkanları Konseyi; Kahire'de genel sekreterlik; Arap politikasının koordinasyonuna yönelik Dışişleri Bakanları Konseyi. - Libya 1953, Sudan 1956, Tunus, Fas 1958, Kuveyt 1961'de üye olur.

Birlik çerçevesinde 1950'de kurulan **kolektif savunma paktı** özellikle İsrail'e karşıdır.

1960 civ. süper güçler ABD ve SSCB

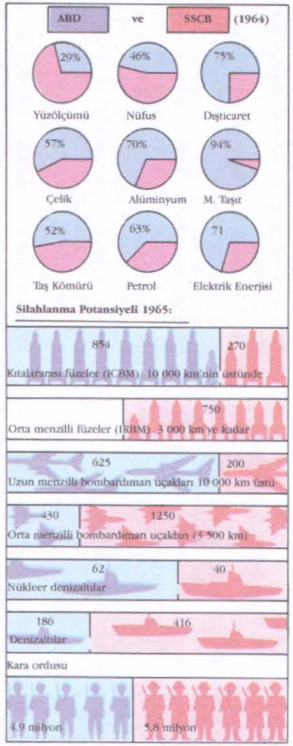

1945'ten sonra Amerika Birleşik Devletleri

1945-53 Başkan Harry S. Truman (1884-1972), Başkan F. D. ROOSEVELT'in (S.465) yardımcısı sıfatıyla onun ölümünden sonra ardılı olur. - Atom tekelini elinde tutan ABD zaferden sonra lider rolüne yükselir ve dünya politikasını BM'nin (S.501) yardımıyla Atlantik Şartı ilkelerine göre biçimlendirmek ister.

Dış politika: Doğu-Batı anlaşmazlığının (S.497) başlamasıyla SSCB'yle işbirliğinin yerini, komünizmi "durdurma" (Containment) siyaseti alır. -

1947 Truman Doktrini, bütün ülkelere bağımsızlıklarını korumak için askeri ve ekonomik yardım vaat eder - izolasyonizm ve Monroe Doktrini (S.373) terk edilir.

Sonuçları: Yunanistan'la Türkiye'ye destek (S.507), Marshall Planı (S.523), Berlin hava köprüsü (S.531), Milli Güvenlik Konseyi, NATO'nun kurulması. Asya'da komünizme karşı önlem amacıyla,

1946 Filipinlerin bağımsızlığı (S.541) ve Japonya için ekonomik istikrar programı (1949'dan itibaren). -Seçilmesinden sonra TRUMAN,

1949 Madde Dört Programıyla (S.539) ABD'nin dünya çapında sorumluluk taşıdığına inanır; ABD,

1950-53 Kore krizinde (S.515) Kuzey Koreli saldırganlara karşı BM önlemlerini başlatır, ancak

1950 "Sekiz Madde Programı"yla (Eylül), ABD politikasının Kore'de ölçülü hedefler güdeceği açıklanır; bu açıklama General EISENHOWER'in radyoda yaptığı ve "özgürlük seferi"ni başlatan konuşmasıyla desteklenir. - Milli olağanüstü hal (Aralık): 1945'den bu yana silahsızlandırılan silahlı kuvvetler yeniden kurulur ve büyültülür. ANZUS Paktı (S.517) ve

1951 Japonya'yla barış antlaşması Amerika'nın Asya'daki konumunu pekiştirir.

Yakın Doğu için yeni yardım programı hazırlanır (Mart 1950); program teknik, sermaye ve mülteciler konularında yardım ile ticari ve kültürel ilişkiler öngörür.

İç politika:

1947 (başkanın vetosuna karşı) **Taft-Hartley Yasası** çıkarılır: Sendikalı olma zorunluluğu (Closed shop) ve siyasi partilerin sendikalarca desteklenmesi yasaklanır; başkana grevleri süreli olarak durdurma ("yatışma süresi") hakkı tanınır. - İtirazlara rağmen başkan, sosyo-ekonomik bir demokrasi kurulması amacıyla

1949 "Fair Deal"i açıklar; bunun amacı New Deal'in (S.465) kaydettiği ilerlemeleri pekiştirmektir.

1951 Anayasaya ek XXII. Madde: Başkanın görev süresi yeniden seçilmesi halinde iki seçim dönemiyle süreli kılınır. - Milliyetçi Çin'in çökmesi (S.513) ve Sovyetlerin atom silahlarına sahip olması korkudan kaynaklanan bir psikoza neden olur: Amerikan KP yönetimine ve solcu aydınlara (ALGER HISS vakası) karşı duruşmalar, casusluk davaları (KLAUS FUCHS, JULIUS ve ETHEL ROSENBERG). - Senatör **Joseph McCarthy** (Wisconsin) Amerika aleyhtarı faaliyetlere karşı savaş açar. - Kongre, başkana rağmen McCarran-Nixon Yasasını (1950: Kamufle edilmiş bütün komünist kuruluşların tescil edilmesi) ve McCarran Yasasını (1952: Ülkeye göç şartlarının gözden geçirilmesi) çıkarır.-Bir soruşturma komitesi (ESTES KEFAUVER/Tennessee), sendikalara gangsterlerin hükmettiği tespitinde bulunur: Liman işçileri (1954), Teamsters (nakliyeciler, kamyon şoförleri) AFL'den ihraç edilirler (1955 AFL CIO ile birleşir).

1953-61 Başkan Dwight D. Eisenhower/Cumhuriyetçi (1890-1969).

Dışişleri Bak. John Foster Dulles (1888-1959), 1959-61 **Chr. Herter** (1895-1966) dönemlerinde **"yeni olumlu dış politika":** "Uzun vadeli politika" izlenir. Komünizm askeri ittifaklar (S.517) ve dış yardımlarla geri püskürtülür ("Roll back").

1953 Kore'de (S.515) ateşkesten sonra ABD, Formoza (S.513), Macaristan (S.511) ve Süveyş Kanalı (S.535) krizlerini önler. - Yakın Doğu'daki devletlere istek üzerine

1957 Eisenhower Doktrini (S.535) ile komünistlerin saldırılarına karşı askeri yardım garantisi verilir. - Dışişleri Bak. DULLES, Sovyetlerin bir arada yaşama sloganına karşılık vermek amacıyla SSCB'ye dost bir politikaya geçer.

1959 Başkan Yrd. NIXON'un SSCB ve Polonya seyahati. - **Kruşçev'in ziyareti** (Eylül): Hükümet başkanları **Camp David**'de uluslararası sorunlara ilişkin çözüm olanaklarını görüşürler.

1960 EISENHOWER'in Güney Amerika ve Uzak Doğu seyahati, Amerikan aleyhtarı duyguları açığa çıkarır. Küba'yla (S.549) ilişkiler kötüleşir.

İç politika: Daimi Soruşturma Komitesi Başkanı MCCARTHY dışişleri bakanlığı memurlarına ve aydınlara (R. OPPENHEIMER olayı) baskı yapar; senatonun resmi ihtarı icraatına son verir.

Irk sorunu: Kore savaşında karma (entegre edilmiş) birliklerle iyi deneyimler edinilmesi ve çözülmemiş ırk sorununun renkli milletler üzerindeki olumsuz etkisi, özellikle okullarda ırkların entegre edilmesini gerektirir.

1954 Yüksek Mahkemenin, eşitlik ilkesi ihlallerine karşı oy birliğiyle aldığı karar (bu çerçevede toplu ulaşım araçlarının ayrı kullanımına karşı kararlar), güneyde boykot edilir. Irk çatışmaları (Little Rock/Arkansas, 1957, bunlardan biridir) nedeniyle federal birlikler görevlendirilir. Senato, 18'e karşı 72 oyla,

1957 Siyahların Yurttaşlık Haklarının (özellikle oy kullanma hakkının) korunmasına ilişkin yasayı (Civil Bill of Rights) çıkarır.

Amerika Birleşik Devletleri (1961-65)

1961-63 Başkan John F. Kennedy/Demokrat (1917-63 [öldürülür]), cumhuriyetçi RICHARD NIXON'a (1913-94) karşı oyların yüzde 50,1'iyle seçilir.

Kennedy döneminin yeni siyasi üslubu: Başkanlık makamı, bizzat başkanın başkanlığında danışmanlardan (aralarında R. BUNDY) oluşan bir planlama grubuna dönüştürülür; bilim adamları görevlendirilir; eleman olarak deneyimli uzmanlar seçilir, aralarında Dışişleri Bak. **Dean Rusk** (1909-94), Savunma Bak. **Robert S. McNamara** (doğ. 1916), BM Büyükelçisi ADLAI E. STEVENSON (1900-65) vardır.

Kalkınma yardımının, füze, uzay ve silah programlarının finanse edilmesi için bütçe artırılır.

Dış politika: Sovyetlerin taarruzlarına (S.506) mani olmak amacıyla,

1. askeri vuruş gücü artırılır: Nükleer ve hareketli konvansiyonel silahlar kombine edilir (Strike Command);
2. Karar sürecine katılma hakları dikkate alınmak suretiyle ABD'nin ittifak ortakları arasındaki rekabet ortadan kaldırılır:

1962 Birleşik bir Avrupa ile Atlantik ortaklığı kurulması teklif edilir;

3. Askeri yardıma nazaran öncelik taşıyan kapsamlı kalkınma yardımı yapılır; yardım Uluslararası Kalkınma Dairesinde koordine edilir:

1961 Eğitilmiş gönüllü yardımcılardan **"Barış Gücü"** oluşturulur. - Güney Amerika'da "barışçıl devrim" amacıyla **İlerleme İttifakı** (S.549) kurulur.

1962 Kongo krizi (S.547) sırasında ABD, tek taraflı müdahale girişimlerine izin vermeyeceğini açıklar. - Truman Doktrini'ne (S.519) ve SEATO yardımına istinaden Laos'ta ateşkes yapılır (Mayıs). - Kapsamlı **Berlin Açıklaması** (Haziran: "Three essentials", S.497). - **Güney Vietnam'a** askeri danışmanlar gönderilir. - **Küba'yla** diplomatik ilişkilerin EISENHOWER hükümeti tarafından kesilmesinden (Ocak 1961), işgal girişiminden ve **Küba krizinden** (Ekim, S.549) sonra yumuşama sağlanır (S.506): "Washington-Moskova doğrudan telefon hattı" ve **Atom Denemelerini Durdurma Antlaşması** (S.551).

Ekonomi: Başkan, rekabet yeteneğini artırmaya yönelik öneriler içeren mesajlar verir. AET üyesi ülkelerden gelen mallara gümrük indirimleri (Kennedy toplantısı, S.523); tarımın ıslahına yönelik önlemler. Grevler ve çelik fiyatının artırılması önlenir.

İç politika: Irk ayrımı artar ve

1962'den itibaren, eyaletlerin otonomi hakkının Yüksek Mahkeme kararlarıyla ihlal edildiğini düşünen güney eyaletleri valilerinin direnişi nedeniyle asayiş bozulur.

1963 Başkanın **yurttaşlık hakları programı**, Washington'da kitlelerin (200 000 siyah ve beyaz) gösterisiyle ve papaz **Martin Luther King** liderliğindeki "National Association for the Advancement of Colored People" (NAACP) tarafından desteklenir. - Dallas'a yaptığı bir ziyaret sırasında

22. **11.1963 Başkan Kennedy bir suikast sonucu ölür.** - **Dış politikada** Kennedy rotasını

1963-69 Başkan Lyndon B. Johnson/Demokrat (1908-73) sürdürür.

1964 Sürekli bir barışın korunmasına ilişkin esasları içeren konuşma (Nisan). Komünistlerin saldırılarına karşı direniş gösterilir, ittifak ortakları desteklenir. O zamandan itibaren Vietnam'a (S.515) askeri yardım artar.

1965 Dominik Cumhuriyetindeki (S.549) iç savaşa müdahale edilir: ABD, yalnızca komünistlerin iktidarı ele alma tehlikesinin bulunması halinde müdahalelerde bulunacağını açıklar (Johnson Doktrini).

İç politika: Irk ayrımının ortadan kaldırılması amacıyla,

1964 Yurttaşlık Hakları Yasası çıkarılır; bu yasa LINCOLN'ın köleleri özgürleştirmesinden (S.373) bu yana renklilere eşit haklar tanınması yolundaki en önemli tedbir olarak tanımlanır ve

1965 Renklilere Oy Kullanma Hakkının Verilmemesinin İptaline ilişkin yasayla tamamlanır. - **"Yoksulluğa karşı mücadelede"**,

1964 Tüm Yurttaşların Ekonomik Gelişmelerinin Sağlanmasına ilişkin Yasa çıkarılır (yasayı Başkan KENNEDY başlatmıştır). -

1965'ten itibaren "Great Society" yaratma çabaları: Adalet, özgürlük ve bütün insanların birleşmesi.

Kanada (1945-65)

Bu tarım ülkesi İkinci Dünya Savaşı sırasında sanayisini geliştirir. Savaş sonrası dönemde, hammadde ve gıda maddelerine yönelik yoğun talep, göç dalgası, petrol, maden ve uranyum yataklarının keşfedilmesi ekonomiyi kalkındırır. - Bir refah devleti kurulur. **Mackenzie King** (1874-1950) ve LOUIS STEPHEN ST. LAURENT başkanlığındaki liberaller Commonwealth'in merkeziyetçilikten ayrılmasını savunur.

1949 Newfoundland (S.449) 10. eyalet olur. - Liberallerin ABD ile sıkı işbirliği yapmaları nedeniyle

1957 muhafazakârlar seçimleri kazanır. **John G. Diefenbaker** (1895-1979) bağımsızlık ve tarafsızlık ister.

1963 Kanada silahlı kuvvetlerinin, liberal muhalefetin taraftar olduğu atom silahlarıyla teçhiz edilmesi nedeniyle ABD'yle ortaya çıkan anlaşmazlık, yeni seçimlere yol açar (Nisan): Liberaller mutlak çoğunluğu elde ederler. Başbakan **Lester Bowles Pearson** (1897-1972) Fransız kökenli Kanadalıların eşit haklara kavuşturulması, doğrudan ABD yatırımlarının azaltılması ve nükleer savunmaya iştirak yolunda girişimde bulunur.

1964 Britanya Kraliçesi II. ELISABETH dominyonun kuruluşunun 100. yılı vesilesiyle resmi ziyarette bulunur: Fransız kökenli Kanadalılar özerklik ya da yerleşim bölgelerinin ayrılması talebiyle gösteri yaparlar.

Güney Avrupa (1945-65)

İspanya: Franco rejimi (S.439) izole edilir;

1947 Monarşi lehine referandum. - Doğu-Batı anlaşmazlığı ABD'nin İspanya aleyhtarı politikasını gözden geçirmesine neden olur:

1953 Ekonomik ve askerî yardıma karşılık **üs antlaşması.** - Kuzey Afrika'daki mülkiyet kaybedilerek Fas'a geçer (1956). - Sansüre ve siyasi özgürlüğün olmamasına karşı öğrenci olayları, 1962'den itibaren sosyal alanda da asayiş bozulur.

Portekiz: İspanya'yla dost Başbakan **Salazar** (S.439) neredeyse mutlak yönetir; 1951 ABD ile üs antlaşması.

1961 Hindistan'daki mülkiyet kaybedilir (Goa, S. 543), Angola ve Mozambik'te olaylar. - Demokratlar gizli muhalefet yaparlar.

İtalya: Savaş sonunda kurtuluş komiteleri (direniş grupları) ve kendi içerisinde bölünmüş partiler iktidar kavgası verirler. Şiddet eylemleri ve faşistlere karşı "temizlik yasaları" bazı nüfus kesimlerini bütünüyle diskalifiye eder. Geri dönen savaş esirleri (S.499) ile gözaltına alınanlar, genel sıkıntıyı ve iç savaş tehlikesini artırır.

1945-53 Başbakan Alcide de Gasperi/DCI (1881-1954). Millet meclisi seçimlerinden ve halk oylamasından sonra

18 Haziran 1946 cumhuriyet ilan edilir.

1947 Barış antlaşması (S.496): Tazminatlar belirlenir, İstriya, sömürgeler ve donanma kaybedilir. - Para reformu (Maliye Bak. EINAUDI) enflasyonu frenler.

1948 Cumhurbaşkanı Einaudi (1874-1961); **Hıristiyan Demokratlar (DCI)** parlamentoda mutlak çoğunluğa sahiptir. Başbakan DE GASPERI, grevlere ve Halk Blokunun muhalefetine rağmen Avrupa politikasını (S.523) kabul ettirir: muhalefet, **Togliatti** (1893-1964) liderliğindeki **komünistler** (PCI) ve **Nenni** (1891-1980) liderliğindeki **solcu sosyalistlerden (PSI)** oluşur.

1949 Güney İtalya'da tarımda kriz (Kalabriya'da ayaklanmalar): Büyük toprak sahiplerinin arazileri kısmen istimlak edilir.

1951/52 **Saragat** ılımlı **sosyalistleri/PSDI** birleştirir. - Solcuların (PCI, PSI), **Neofaşistlerin/MSI ve Monarşistlerin/PNM** seçimlerdeki başarıları DC koalisyonlarını zayıf düşürür, bu nedenle

1953'ten itibaren sık sık hükümet değişir (Başbakanlar PELLA, SCELBA, SEGNI v.d.).

1955 Cumhurbaşkanı Gronchi/DC (1887-1978),

1962-64 Cumhurbaşkanı Segni/DC.

1960 Cenova'da yapılması planlanan MSI kongresi yüzünden çıkan devlet krizini (taşkınlıklar, grevler) Başbakan **Fanfani**/DC (1908-99),

1962 "sola açılma" yoluyla aşar (PSDI [SARAGAT] ile DC koalisyonu).

1963 Komünistler seçimleri kazanır (yüzde 25). - Başbakan **Aldo Moro**/DC, (PSI, PDSI, PRI = Cumhuriyetçiler ile) solcu hükümet kurar; hükümet parayı, ödemeler bilançosunu ve turizmi istikrara kavuşturur. Ülke içinde kuzeye göç olur veya işgücü başka yerlere göç eder.

1964-71 Cumhurbaşkanı Saragat/PSDI (1898-1988).

Güney Tirol: Barış Antlaşması,

1946 İtalya-Avusturya Otonomi Antlaşmasını onaylar; ancak, İtalya'ya ilişkin

1948 otonomi tüzüğü, Bolzano değil, Bolzano-Trento bölgesi için geçerlidir. **Halk Partisi/SVP** italyanlaştırılmayı protesto eder; Avusturya

1960 Güney Tirol meselesini BM'ye taşır.

1961 Görüşmeler akamete uğrar; bunun üzerine **terör eylemleri;** ağır cezalar,

1964 Milano'daki bomba duruşmasında verilir. - Dışişleri bakanları KREISKY ile SARAGAT, anlaşmazlığın çözümlenmesi amacıyla karma bir uzmanlar komisyonu kurulmasını kararlaştırırlar.

Alplerdeki devletler (1945-65)

Avusturya (Harita S.526)

1945 KARL RENNER (S.434) idaresinde geçici hükümet (Nisan); hükümet işgal devletlerinin kontrolü altındadır: **Müttefikler Konseyi**'nin merkezi olan Viyana dörde bölünür (Temmuz). Meclis seçimlerinden sonra ÖVP, SPÖ ve KPÖ, Şansölye **Leopold Figl**/ÖVP (1902-65) idaresinde bir koalisyon kurar. - Cumhurbaşkanı **Karl Renner** olur (1951 **Theodor Körner**/SPÖ, 1873-1957; 1957 **Adolf Schärf**/SPÖ, 1890-1965; 1965 **Franz Jonas**/SPÖ, 1899-1974)

1946 Müttefiklerin, Avusturya yasalarının reddedilmesine ilişkin Uyum Yasası, siyasete belirli bir hareket serbestliği sağlar.
Ağır sanayi, maden ocakları, bankalar v.d. devletleştirilir.

1947 Parayı Koruma Yasası, KP'nin hükümetten çıkmasına neden olur. **ÖVP/SPÖ Büyük Koalisyonlarıyla** (1965'e kadar nispi temsil sistemi) iç politikada sağlanan istikrar ve STALIN'in ölümünden sonra Sovyetlerin verdiği ödünler,

1953-61 Şansölye Julius Raab'ın/ÖVP (1871-1964)

15 Mayıs 1955 devlet antlaşmasını imzalamasını kolaylaştırır: Maddi yükümlülüklere (1964'e kadardır) ve gönüllü tarafsızlığa (Ekim) karşılık işgal kaldırılır. - Ekonomik kalkınma, sendikaların ücret talepleri (FRANZ OLAH).

1961-64 Şansölye ALFONS GORBACH/ÖVP, Şansölye Yrd. BRUNO PITTERMANN/SPÖ. - Veliaht OTTO HABSBURG'un dönüşü (giriş izni 1966'da verilir) koalisyon içerisinde gerginliklere yol açar.

1966 ÖVP'nin seçim zaferi Büyük Koalisyon dönemine son verir (1966: JOSEF KLAUS idaresinde ÖVP hükümeti, 1964-70 şansölye).

İsviçre: Ülke tarafsızlığa titizlikle riayet ederek, hayır işlerine (mülteciler ve gözaltına alınmışlar için İsviçre'nin bağışları, Pestalozzi Çocuk Köyleri), kültürel ve ekonomik kurumlara (UNESCO, OEEC, Avrupa Ödemeler Birliği - UEP-), 1963'ten itibaren Avrupa Konseyi'ne iştirak eder.

1955 Cenevre'de CERN atom araştırmaları merkezi. - Tarım sübvanse edilir, sanayi sağlıklı gelişir (yabancı işçiler).

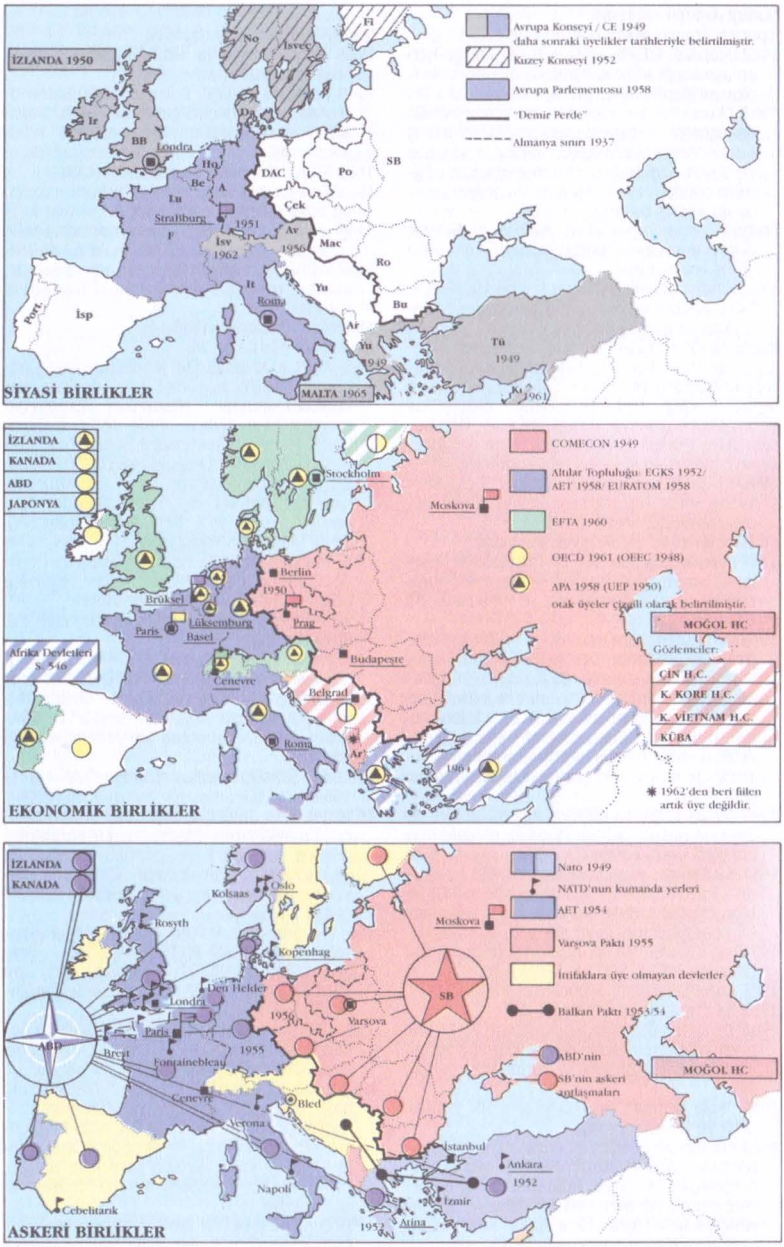

1945'ten sonra Avrupa entegrasyon politikası

Avrupa'nın siyasi entegrasyonu

1945'ten sonra, (Almanya dahil edilerek) Avrupa'nın birleşmesi konusunda **Churchill**'in (Zürih konuşması, 1946), Prof. H. BRUGMANS'ın, eski direniş gruplarının v.d. savunduğu düşünceler (özellikle gençler arasında) ilgi görür. Brüksel

1948 Avrupa Hareketinin (P.-H. SPAAK) merkezi olur. Lahey Kongresi (başkanı CHURCHILL'dir) ile Fransız hükümeti,

1949 Avrupa mirasının ve sosyal ilerlemenin korunması amacıyla **Avrupa Konseyi'ni** (Londra'da kurulur) teşvik ederler. - **Organları:** Sekreterlik (Strasbourg), Danışma Meclisi (ülke parlamentolarından delegeler), **Dışişleri Bakanları Konseyi**. Ulusal çekinceler (B. Britanya), "federalciler" tarafından planlanan

1950/51 Avrupa Birliğini sabote eder. "İşlevselciler", entegrasyonun özel makamların aracılığıyla kademeli olarak gerçekleşmesine çalışırlar.

1953 İnsan Hakları Konvansiyonu. - Üniversiteler (Avrupa Rektörler Konferansı), tıbbi yardım, pasaport, sosyal şart (1962) hakkında sözleşme.

Askeri entegrasyon

1948 Brüksel Yardımlaşma Paktı (Benelüks devletleri, B. Britanya, Fransa). Paktın daimi savunma kurmayı,

1949 NATO (S.517) içerisinde erir. CHURCHILL ve Fransa Başbakanı **Pleven**'in teşvikiyle NATO Konseyi **Kore krizinde** (S.515), Almanya'nın da katılımıyla bir **Avrupa Savunma Topluluğu (AST)** kurulmasını kararlaştırır; Şansölye Adenauer AFC'nin itibarını artırmak için bundan yararlanır (S.529).

1952 NATO'ya bağlı milletlerüstü bir Batı Avrupa ordusunun kurulmasına ilişkin **Paris AST Antlaşması** (Pleven planı). Fransa'nın reddetmesinden sonra,

1954 Paris antlaşmalarıyla (S.529) Brüksel Paktı **Batı Avrupa Birliğine** (NATO kumandasına tabi BAB ulusal birlik kontenjanları) dönüştürülür.

1955 Varşova Paktı (S.509).

Ekonomik entegrasyon

Marshall Planı: Truman Doktrini (S.519) çerçevesinde, ABD Dışişleri Bak. **George C. Marshall** (1880-1959),

1947 Avrupa Yeniden İnşa Programını (ERP) önerir: ABD hammadde, mal, sermaye gönderir. - SSCB bu "dolar emperyalizmi mekanizmasını" (S.505) reddeder, Polonya ile Çekoslovakya, **Paris Marshall Planı Konferansına** (Temmuz-Eylül) katılım bildirimlerini iptal ederler.

1948 ERP paralarının (1952'ye kadar yaklaşık 14 milyar ABD doları) dağıtımı amacıyla Paris'te **Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı** (OEEC) kurulur.

Doğudaki sonuçları: Sovyetler tepki olarak,

1949 Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyini (COMECON, S.509) kurarlar: Ulusal ekonomi planları Sovyetlerin çıkarları doğrultusunda kararlaştırılır.

Batıdaki sonuçları: Siyasi birleşme fırsatı kaçırılmakla birlikte, OEEC'nin ve ERP'nin kaydettiği başarılar daha başka teşkilatların kurulmasını teşvik eder:

1947 Cenevre Tarifeler ve Gümrük Üstüne Genel Antlaşma (GATT).

1950 Avrupa Ödemeler Birliği (UEP): UEP'ye üye ülke paraları Basel'daki **Uluslararası Ödemeler Dengesi Bankası** (BIZ) tarafından tahvil edilir. - Ulaşım (CEMT/1953), nükleer araştırmalar (CERN/1954), nükleer enerji (ENNE-A/1957), televizyon (EUROVISION/1962), uzay araçları (ELDO/1962) v.d.

1958/59 Avrupa serbest gümrük bölgesine ilişkin OEEC görüşmeleri, Britanya ile Fransa'nın görüş ayrılıkları nedeniyle akamete uğrar. Britanya'nın girişimi üzerine

1959/60 AET'ye karşı emniyet olarak **Küçük Serbest Ticaret Bölgesi** (EFTA) kurulur. - UEP genişletilerek

1959 Avrupa Para Antlaşması (APA) kurulur: Uluslararası ödeme ve sermaye trafiğinde de serbest konvertibilite.

1961 İktisadi İşbirliği Teşkilatı (OECD), OEEC'nin yerini alır. Dünya ticareti genişletilir ve Batı'nın kalkınma yardımı koordine edilir.

Altılar Topluluğu: Uyumun korunması (Ruhr bölgesinin denetimi, S.529) amacıyla Dışişleri Bak. **Schuman** (S.525),

1950 kömür, demir ve çelik için 50 yıl süreli bir ortak pazar (Schuman Planı) önerir.-

1951 Lüksemburg'da Avrupa Kömür ve Çelik Birliği (AKÇB) kurulur. - **Organları:** Egemenlik hakları olan Yüksek Makam (9 üye), 6 yıllığına **Bakanlar Konseyi** (veto hakkı) tarafından atanır.

1952/53 Siyasi birlik planı akamete uğrar.

1955 Messina dışişleri bakanları konferansı.

1957 Atom enerjisinin kullanımı (EURATOM) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), ki çekirdeğini (1970'e kadar yaratılacak olan) gümrük birliği teşkil eder, hakkında **Roma Antlaşmaları. Organları: Bakanlar Konseyi** (esasları ve bütçeyi belirleme yetkisi vardır, 1967'den itibaren çoğunluk kararı uygulanır), 4 yıllığına Brüksel'deki **AET Komisyonu**'nu atar (9 üye: Başkan W. **Hallstein**/BRD). Denetleme,

1958 Avrupa Parlamentosu (Strasbourg) tarafından yapılır; Ekonomik ve Sosyal İşler Konseyi (101 işveren ve işçi); Avrupa Adalet Divanı.

Ortak üyeler: AET mallarına standart gümrük uygulanmasına karşılık gümrüksüz ihracat.

1961-63 B. Britanya'nın tam üyelik görüşmeleri, Fransa'nın vetosu (DE GAULLE) yüzünden akamete uğrar. Ekonomik gelişme olumlu olmakla birlikte, tarım ürünlerine yönelik yapısal dengenin sağlanması

1962 AET Pazar yönetmeliği nedeniyle zorlaşır.-

1963'ten itibaren gümrük indirimleri, ortak dış gümrükler ve GATT çerçevesinde ABD ile gümrük indirimine ilişkin görüşmeler (Kennedy Toplantısı). -

1964 Tahıl pazarının liberalleştirilmesine AFC karşı çıkar.

1965 AET'de kriz: Fransa uzlaşmayı reddeder (fiyatlar ancak Temmuz 1967'den itibaren intibak ettirilir).

Büyük Britanya (1945-65)

Galipler arasında yer almasına rağmen, B. Britanya büyük devlet konumunu kaybeder: Borçlanma (14 milyar ABD doları), sermaye kayıpları, paranın değerini kaybetmesi.

1945-51 Clement Attlee (1883-1967) **idaresinde Labour hükümeti.**

Dış politikada (Dışişleri Bak. **Bevin** [S.424], 1950'den sonra **Morrison**, 1888-1965), Almanya ve ittifak politikasıyla (S.517) ilgili olarak ABD'nin izlediği siyaset paylaşılır; üs antlaşması 1948, Kore savaşına iştirak ve Çinhindi savaşında (S.515) aracılık; Avrupa politikasında (S.523) ihtiyatlı tutum.

Austerity politikası (Maliye Bak. Sir STAFFORD CRIPPS, 1889-1952) ekonominin düzelmesine yönelik tasarruf önlemleri içerir: 1950'ye kadar gıda maddeleri karneye bağlanır, ithalat kısıtlanır, sermaye temin edilir (ABD kredisi).

1947 Kısıtlama programı uygulanır ve

1949 sterlinin değeri düşürülür (4'ten 2,80 ABD dolarına).

Refah politikası: Ingiltere Bankası (1945), havacılık, kömür madenleri (1947), nakliye ve enerji işletmeleri, demir ve çelik sanayii (1951, 1953'te yeniden özelleştirilir) devletleştirilir; sosyal sigortalar (1946) genişletilerek resmi sağlık hizmetleri, aile ve çocuk yardımlarını da kapsayan **zorunlu sigortaya** (1948, 1942 tarihli Beveridge Planına göredir) dönüştürülür; düşük gelirler artırılır.

Commonwealth:

1947'den itibaren Hindistan'da (S.543), Güneydoğu Asya'da (S.541), Afrika'da (S.545) egemen ortaklardan oluşan bir birlik haline gelir.

1948 Filistin mandası (S.537) bırakılır.

Irlanda Britanya birliğinden resmen ayrılır; Ireland Bill, Kuzey Irlanda'nın siyasi statüsünü garanti eder.

1949 Eire Cumhuriyeti, 1959-73 Cumhurbaşkanı **de Valera** (S.448).

1951-64 muhafazakâr dönem:

1951-55 3. Churchill kabinesi (Dışişleri Bak. **Eden**). Ekonomik durgunluk hafifler.

1952 II. Elisabeth (doğ. 1926).

1954 Süveyş Kanalı bölgesinden ve Sudan'dan feragat edilir (S.535).

Kıbrıs (S.534): Başpiskopos **Makarios** (1956 sürgüne gönderilir) liderliğindeki Rum Ortodoks çoğunluk (yüzde 80) Yunanistan'a bağlanmayı (ENOSIS), Türk azınlık ise adanın bölünmesini ister.

1954'ten itibaren Rum EOKA Hareketi (Albay GRIVAS) gerilla savaşı yürütür; Rumlar Türklerin ve Ingilizlerin otonomi planlarını reddederler.

1959 Britanya'nın askeri üslerine ve üç devletin garantisine ilişkin Londra Antlaşması.

1960 Kıbrıs Cumhuriyeti (Devlet Başkanı MAKARIOS). Anayasa revizyonundan sonra,

1963/64 iç savaş: Rum ve Türk milliyetçiler müdahale ederler, Türkler bombalı saldırı yaparlar; BM barış gücü görevlendirilir. Kıbrıs anlaşmazlığı ile Süveyş krizi (S.535),

1955-57 Eden kabinesini sarsar (Dışişleri Bak. **Selwyn Lloyd** [1960'a kadar]). Yerine,

1957-63 Harold Macmillan (1894-1986) kabinesi gelir.

1957 Genel askerlik yükümlülüğü kaldırılır; silahlı kuvvetler azaltılarak nükleer silah türüne geçilir (Nassau Konferansı).

1959 Muhafazakârlar seçimleri kazanır. - Labour'un Blackpool konferansında muhalefet lideri **Hugh Gaitskell** (1906-63), HAROLD WILSON'a (1916-95) karşı partide reform talep eder (devlet ne kapitalisttir ne de düzenleyici, yalnızca en büyük "rantiyecidir").

1960 Scarborough konferansı: Labour Party, nükleer silahlanma ve ABD'nin nükleer denizaltıları için Ingiliz üsleri konuları yüzünden bölünür.

Ekonomi: İthalat ve sermaye çıkışı fazladır, yatırımlar durur, üretim oranları düşer; gemi yapımında ve motorlu taşıt sanayiinde durgunluk.

1963 AET'ye tam üyelik Fransa'nın itirazı nedeniyle akamete uğrar. Ordu Bakanı PROFUMO'yla ilgili skandal hükümetin Başbakan **Douglas Home** (1903-95) başkanlığında yeniden oluşturulmasına yol açar. Ucu ucuna kazanılan seçim zaferinden sonra

1964 Harold Wilson Labour kabinesi: Ödemeler dengesinin düzeltilmesine yönelik etkili önlemler alınır (ithalat vergileri, Fiyat ve Gelir Milli Konseyi, v.d.).

Fransa (1944-46)

Paris'in kurtuluşundan (S.491) sonra Résistance ile General **Charles de Gaulle** (1890-1970), "tam mutabakat hükümeti" kurarlar (Ağustos 1944). SSCB'yle ittifak (Aralık). Fransa'ya BM Güvenlik Konseyinde bir sandalye ve bir Alman veya Avusturya işgal bölgesi (S.526) verilir.

1944/45 **İşbirlikçilere** ve "Vichy yandaşlarına" baskı yapılır ve (kısmen keyfi olarak) yargılanırlar: **Pétain'le** (S.407) **Laval** (S.469) da ölüm cezasına çarptırılırlar, Pétain affedilerek cezası müebbet hapse çevrilir.

Ekonomi: Devletin borcu 1939'dan bu yana yüzde 300 artar, sanayi endeksi % 20'ye düşer. Enflasyonun ortadan kaldırılması amacıyla banknotlar değiştirilir ve sermaye vergileri alınır.

1945/46 Fransa Bankası, sigortalar, kömür madenleri, enerji kaynakları devletleştirilir. Resmi imar programı hazırlanır.

1945 Millet Meclisi seçimleri (Ekim): Komünistler (KP) oyların % 25'ini, Sosyalistlerle (SF) Demokratik Halk Hareketi (MRP) % 23'er alırlar. Partilerin anayasa planlarına duyduğu öfkeyle,

1946 de Gaulle istifa eder (Ocak). Referandum 1. anayasa taslağı aleyhine sonuçlanır. Yeni seçimlerden (Haziran) sonra MRP az bir çoğunluk elde eder; Başbakanı **Georges Bidault** (1899-1983) idaresinde partiler çekişmeleri "geçici olarak bırakma" kararı alırlar ve 2. anayasa taslağı kabul edilir.

Fransa (1946-58)

Dördüncü Cumhuriyetin Anayasası: İki meclis sistemi (**Millet Meclisi** ve Cumhuriyet Konseyi); Yürütme (başbakan ve hükümet), millet meclisinin güvenine (görevlendirme) bağlıdır; cumhurbaşkanı (iki meclis tarafından 7 yıllığına seçilir) siyasi sorumluluk taşımaz; yasaları normlar açısından kontrol etmekle görevli Anayasa Komitesi; anavatan, denizaşırı idare bölgeleri, ortak üye bölgeler (Togo, Kamerun) ve devletler (Tunus, Fas, Vietnam) arasında **Fransız Birliği.**

1947-54 Cumhurbaşkanı VINCENT AURIOL/SF (1884-1966).

Başbakan **Ramadier**/SF döneminde

1947 KP hükümetten ayrılır (ücret artışının yasaklanmasına ve Çinhindi'ne askeri kredi verilmesine karşıdır). KP (**Thorez**, S.469) ile milli RPF (DE GAULLE'ün başkanlık rejimini isteyen birlik hareketi), demokratik **Üçüncü Kuvvetin** istikrarlı hükümet çoğunlukları elde etmesini önlerler; 3. kuv.: SF (**Ramadier**, 1888-1961; **Guy Mollet**, 1905-75), MRP (**Bidault, Robert Schuman**, 1886-1963) ve Radikallerin (RS: **René Pleven**, 1901-93; **Pierre Mendès-France**, 1907-82) koalisyonu.

1947/48 Ekonomik kriz, ABD kredileri, ERP'den sağlanan paralar, enerji ve kömür çelik işletmeleri yatırımlarının yönlendirilmesi (**Monnet**), Avrupa entegrasyonu ve frankın değerinin düşürülmesiyle 1948'de aşılır.

1950 Askerlik yükümlülüğü 18 aya çıkarılır.

1951 seçim reformuna (aday listelerinin birleştirilmesi ve idari bölge düzeyinde çoğunluk sistemi) rağmen, Üçüncü Kuvvet, eğitim (kilisenin nüfuzu), sosyalizasyon politikası ve entegrasyon politikası (AST antlaşması, S.523) konularında parçalanır.

1953 Eski Vichy memurlarına ve politikacılarına genel af.

1954 Cumhurbaşkanı **René Coty** (1882-1962) ancak 13 turdan sonra seçilir. Dördüncü Cumhuriyet **sömürge politikası** yüzünden dağılır: 1954/55 Başbakan MENDÈS-FRANCE döneminde Çinhindi ile Tunus, Başbakan **Edgar Faure** (1908-88) döneminde Fas kaybedilir. Başbakan GUY MOLLET, **Cezayir krizine** (S.547) federal bir çözüm bulunmasına çalışır, Gaulle'cü Genel Vali JACQUES SOUSTELLE'i (1912-90) geri çağırır ve Cezayirli isyancılarla temas kurar.

1956 Süveyş anlaşmazlığından (S.535) sonra sürekli hükümet krizi yaşanır; Cezayir'de Gaulle'cülerle ordu (Generaller MASSU, SALAN) iktidarı üstlenirler.

1958 Cezayir'de darbe (Mayıs); olağanüstü hal ilan edilir, PIERRE PFLIMLIN hükümeti istifa eder (Mayıs); **Cumhurbaşkanı Coty General de Gaulle'ü özel yetkilere sahip başbakan olarak atar,** millet meclisi toplantıları ertelenir.

Eylül 1958 Yeni başkanlık anayasası için referandum: (%79,25 evet oyu): Başbakan cumhurbaşkanı tarafından atanır. Fransa Topluluğu (Communauté, çıkma hakkına sahip otonom üyeler, S.543) ve DE GAULLE'e özel yetki.

Beşinci Cumhuriyet (1958-65)

1958 Millet Meclisi seçimleri (Kasım): "Yeni Cumhuriyet Birliği" (UNR) galip çıkar; yeni cumhurbaşkanı sıfatıyla de **Gaulle,**

1959 Michel Debré (1912-96) **hükümetini** atar; dışişleri bak. **Couve de Murville**'dir (1907-99).

1960'dan itibaren nükleer silahlı kuvvetler kurulur. - **Cezayir krizi** (darbe girişimi, OAS -gizli ordu- terörü) Cezayir'in bağımsızlığına kadar sürer (1962 Evian Antlaşması). "Milletin önderi" DE GAULLE, Fransa'nın güçlendirilmesine ve "Amerika'nın vesayetinden" çıkılmasına yönelik kendi politikasını izler.

1962 **Anayasa reformu:** Cumhurbaşkanı doğrudan seçilir; Başbakan DEBRÉ Avrupa konfederasyonu planları ("Anavatanlar Avrupası") yüzünden istifa eder; Cumhurbaşkanı DE GAULLE Başbakan **Pompidou**'yu atar (1911-74).

1963 Alman-Fransız işbirliğine ilişkin antlaşma; İngiliz-Amerikan NATO planları (MLF, S.517), atom denemelerinin durdurulması (S.551) ve Britanya'nın AET'ye tam üyeliği reddedilir; NATO'da reform yapılması talep edilir.

1964 Kızıl Çin'le diplomatik ilişkiler;

1965 NATO ve SEATO manevraları Fransa'nın katılımı olmaksızın yapılır; AET'nin yapısı (S.523) eleştirilir.

1945'ten sonra Benelüks Devletleri

Üç sürgün hükümeti tarafından 1944'te planlanmış olarak,

1948 Benelüks Gümrük Birliği, 1958 ekonomi birliği, 1960 pasaport birliği ve 1964 ortak adalet divanı kurulur.

Savaş sonrası dönemde izlenen aktif Avrupa entegrasyon politikasıyla ekonomi süratle toparlanır.

Belçika: III. LEOPOLD'ün geri çağrılmasıyla kriz (genel grev) çıkar; Leopold oğlu

1951 I. Baudouin (1930-93) lehine tahttan feragat eder. Dışişleri Bakanı **Paul-Henri Spaak** (1899-1972),

1956 AFC ile sınırların düzeltilmesine çalışır (1949'da işgal edilen bölgelerin geri verilmesi).

1958 Brüksel'de dünya fuarı. -

1960 Kongo krizi (S.545) nedeniyle ekonomik sıkıntıların önlenmesine ilişkin tasarruf programına karşı yapılan genel grev sonuç vermez. Flaman meselesi (Fransızlaştırma) ve Wallon sanayi bölgesindeki yapısal kriz çözüm bekler.

Hollanda: Savaşın neden olduğu ağır tahriplerle yağmalara ve Endonezya'dan dönenlerin (S.541) bindirdiği yüke rağmen ekonomi hızla kalkınır (1951'den itibaren ödemeler bilançosu dengelidir); yoğun kentleşme (yeni kenar kentleri kurulur) ve sanayileşme; sosyal politikaya ağırlık verilir (dar gelirlilere yardım).

1948-80 Kraliçe Juliana (1909-2004).

1953 Ağır sel felaketi. - 1960 Alman sınır bölgeleri geri verilir.

Lüksemburg: Kömür-çelik birliğinin merkezi (ARBED konserni) 1948'de "devamlı tarafsızlık"tan vazgeçer.

1964-2000 Grandük Jean (doğ. 1921).

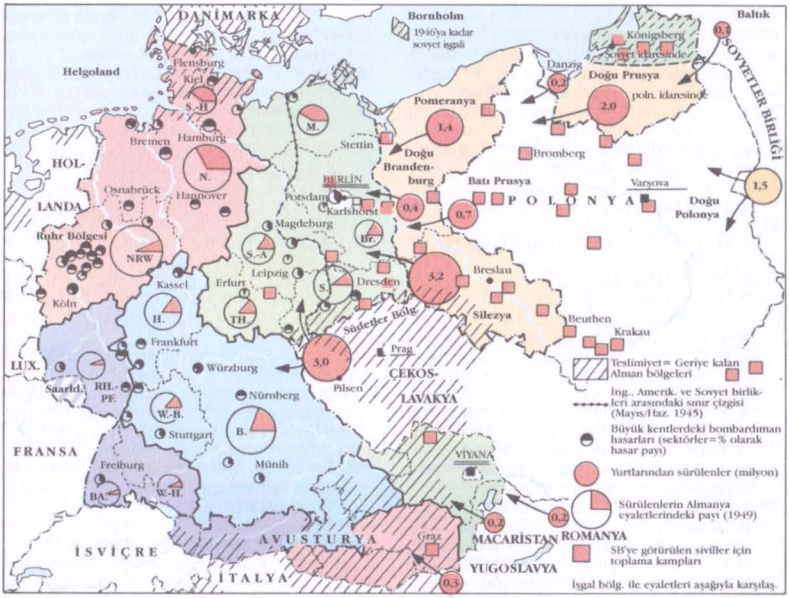

Almanya'nın bölünmesi 1945

Yenilgiden sonra Almanya

Tahran ve Yalta konferanslarına rağmen **işgal devletleri** standart bir taslak geliştiremezler.

1945 Dörtlerin Berlin Açıklaması: Hükümet erki işgal bölgeleri başkomutanlarına geçer: General EISENHOWER/ABD (1947'den sonra General CLAY); Mareşal ŞUKOV/SSCB (1946'dan sonra General SOKOLOVSKI); Feldmareşal MONTGOMERY/B. Britanya (1947'den sonra General ROBERTSON); General KOENIG/Fransa. - **Müttefikler Denetleme Kurulu** oluşturulur; İngiliz ve Amerikan birlikleri Mecklenburg, Saksonya, Thüringen'den çekilirler; Berlin (S.531) beraberce işgal edilir ve yönetilir. **Potsdam Konferansında (Stalin, Truman, Churchill/Attlee** ve dışişleri bakanları) **Potsdam Antlaşması** imzalanır (Temmuz/Ağustos):

1. Milliyetçiliğin ve militarizmin ortadan kaldırılması;
2. **Almanya'nın** (barış düzenlemesine kadar) dört işgal bölgesine **taksim** edilmesi, Berlin'e özel statü, Sovyet veya Polonya idaresinde 2 bölge; Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya'dan gelen Almanların başka yerde iskân edilmesi;
3. Denetleme kurulunun gözetimi altında yerel yönetimler ve Alman merkezi makamlarının görevlendirilmesi (kararlar oy birliğiyle alınır);
4. Ekonomik bütünlük korunmak suretiyle sanayiin denetlenmesi; kartellerin, satış kartellerinin, tröstlerin lağvedilmesi; **tazminatlar** ve sınai tesislerin sökülmesi.

Saar bölgesinin ayrılması (Temmuz): Fransa himayesinde kendi yönetimine sahiptir; ekonomik açıdan Fransa'ya bağlanır.

Naziliğin tasfiyesi: NSDAP yasaklanır; Nazi liderleri gözaltına alınırlar ve devlet hizmetinden uzaklaştırılırlar. - Nazi örgütlerinin yaklaşık 6 milyon eski üyesi ankete tabi tutulur ve yargılanırlar.

1945/46 Nürnberg duruşmasında müttefiklerin hukukçuları başlıca 24 savaş suçlusu hakkında hüküm verirler. **Nazi lider kadrosu, Gestapo, SD ve SS suç örgütleri olarak ilan edilirler,** bunu hukukçular, SS'li doktorlar, toplama kampı bekçileri, diplomatlar, generaller, sanayiciler, yönetici konumundaki memurlar hakkındaki duruşmalar izler.

Partilere izin verilmesi: 1945'te KPD, SPD, CDU (Bavyera'da CSU), FDP (Sovyet işgal bölgesinde LDPD). - SPD ile KPD birleşerek Sovyet işgal bölgesinde **Sosyalist Birlik Partisini** (SED) oluştururlar.

Eyaletlerin yeniden oluşturulması: 1946'ya kadar bütün bölgelerde gerçekleştirilir; ayrıca 1945 Sovyet işgal bölgesinde **11 merkezi yönetim** kurulur; Amerikan işgal bölgesi için Stuttgart'ta Eyaletler Konseyi; İngiliz işgal bölgesi için **Bölgeler Danışma Kurulu** (1946).

Müttefiklerin ekonomi politikası: Üretimin (kömür, tarım) artırılması amacıyla,

1945 kadınlara ve erkeklere çalışma yükümlülüğü getirilir. - Ticaret filosuna, patentlere, yurtdışındaki servete, maden ocaklarına, konsernlere (Krupp, IG Boya San.) el konur; vasıflı işçiler ve bilim adamları zorla görevlendirilir. - Sovyet işgal bölgesinde **toprak reformu** (Ekim): 100 ha.ın üzerindeki topraklar tazminat ödenmeden kamulaştırılır ve yeniden dağıtılır.

1946 Denetleme Kurulunun sınai planı: Sınai tesisler sökülerek savaş öncesindeki durumun % 50'sine indirilir. Sovyet işgal bölgesinde 213 işletme (kapasitenin % 25'idir) anonim şirket (SAŞ) olarak Sovyetlerin mülkiyetine geçer. - Denetleme Kurulunun bir merkezi yönetim kuramaması (Fransa'nın vetosu) ve ekonomide kaos endişesi, **İngiliz ve Amerikan politikasının değişmesine** neden olur: Dışişleri Bak. JAMES F. BYRNES (1879-1972) **Stuttgart** konuşmasında (Eylül) ekonomide birlik sağlanmasını ve bir Alman hükümetinin seçilmesini talep eder. - Fransa'nın ve Sovyetlerin protestoları altında

1947 İkili bölge kurulur (Ocak). - Alman eyalet başkanlarının Münih konferansı (Haziran), Sovyet işgal bölgesi başbakanlarının, ekonomik birlikten önce siyasi birliğin tesis edilmesi talebi yüzünden akamete uğrar. - İkili bölge yönetimi Frankfurt **Ekonomi Kurulu'yla** genişletilir. - Sovyet işgal bölgesinde madencilik devletleştirilir ve bir Alman ekonomi komisyonu kurulur (Mayıs). - SED, "birlik ve adil bir barış" için **Alman Halk Kongresini** atar (Doğudaki CDU ile -KPD dışında- batı bölgelerinin partileri kongreyi tanımazlar).

Batı bölgelerinin birleştirilmesi: Fransa, İngiliz-Amerikan politikasına yaklaşır.

1948 Batı Almanya için tavsiyeler içeren **Londra Altılar Konferansı:** Batı Avrupa'ya ekonomik entegrasyon, bir anayasa hazırlanması, Ruhr bölgesinin uluslararası denetimi. - Bunun üzerine Denetleme Kurulu lağvedilir: SSCB artık toplantılara katılmaz. - SED'nin 2. Halk Kongresi, **"Tüm Almanya'ya şamil Halk Konseyi"** oluşturulmasını kararlaştırır.

Haziran 1948 Batı bölgelerinde para reformu (10 RM : 1 Batı DM). Sovyet askeri hükümeti, paranın eşit oranda değiştirilmesi (Doğu DM) ve **Berlin ablukasıyla** (S.531) tepki gösterir.

Temmuz 1948 İşgal güçlerinin, kurucu meclis toplanması ve işgal tüzüğünün açıklanmasına ilişkin **Frankfurt belgeleri.**

Eylül 1948 Parlamento Konseyi (eyaletler tarafından seçilen 65 üyesi vardır) Bonn'da **toplanır.** Cumhurbaşkanı Konrad Adenauer (1876-1967, CDU Başkanı) olur.

1949 Washington Antlaşması (Nisan): Askeri hükümetlerin yerini yüksek komiserler alır.

Mayıs 1949 "Bonn Anayasası" çıkarılır. - Anayasayı -Bavyera hariç- bütün eyaletler onaylar.

Sovyet işgal bölgesi: SED "yeni tip (kadro) partisine" dönüştürülür (partiler ve federasyonlar partiye tabi kılınır). Sendika (FDGB) üretim planlarını ve çalışma normlarını denetleme organı olur. - Tek aday listelerine göre yönlendirilen

1949 3. Halk Kongresi seçimleri (Mayıs); kongre Halk Konseyinin anayasa taslağını (Mart) onaylar.

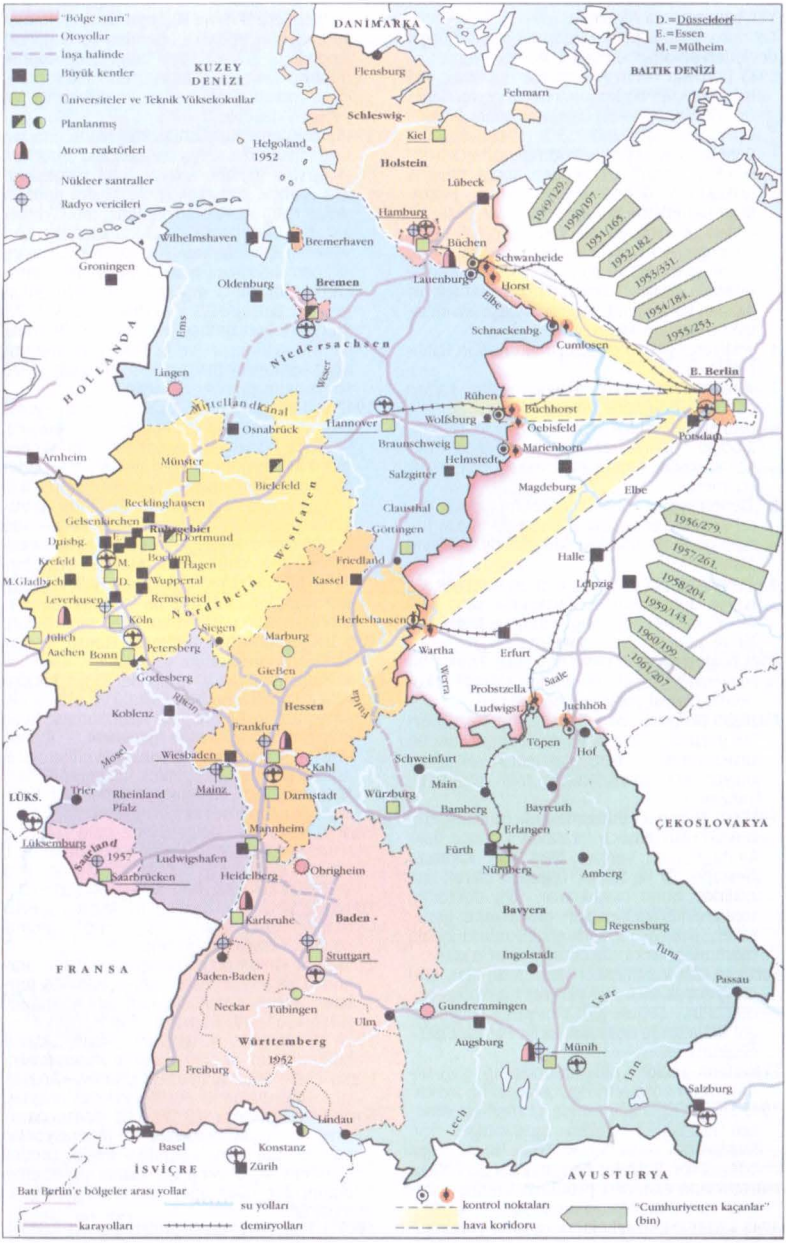

Almanya Federal Cumhuriyeti

Almanya Federal Cumhuriyeti

23 Mayıs 1949 "Anayasa" ilan edilir (S.531). Denetim **Ruhr Dairesi** ve **işgal tüzüğü** ile sağlanır.

Ağustos 1949 1. Federal Meclis seçimleri (CDU 139, SPD 131 sandalye).

Prof. **Theodor Heuss**/FDP (1884-1963) **cumhurbaşkanı** olur.

1949-63 Şansölye Adenauer/CDU (S.527) koalisyon hükümeti kurar (CDU/CSU, FDP, DP).

İşgal tüzüğü, batılı bir ittifak sistemine entegre olmak suretiyle yavaş yavaş **kaldırılır. Kurt Schumacher** (1895-1952) ve **Erich Ollenhauer** (1901-63) liderliğindeki SPD muhalefeti, yeniden birleşmenin gecikmesinden endişe eder.

Kasım 1949 Petersberg Antlaşması: Batılı kuruluşlara iştirak.

1950 Yeniden silahlanmaya karşı yasa. Kore krizi sonucunda, bir Avrupa ordusu çerçevesinde **savunmaya katkı** konusu tartılır.

Ekim 1950 (ileride kurulacak Federal Savunma Bakanlığının çekirdeğini oluşturan) **"Blank Dairesi"**: İçişleri Bak. GUSTAV HEINEMANN (1899-1976) yeniden askerileştirme politikasını protesto için istifa eder. - Federal sınır koruma teşkilatı kurulur.

1951 İşgal tüzüğü gözden geçirilir (Mart): (Doğu Bloku tarafından 1955'te) savaş haline, tesislerin sökülmesine ve sanayideki yasaklara son verilir; AFC Almanya'nın dış ülkelere olan borçlarını üstlenir. - 1955'e kadar dışişleri bak.: ADENAUER.

1952 Almanya Antlaşması (Mayıs): İşgal tüzüğü kaldırılır. - Avrupa Savunma Topluluğuna (S.523) üye olunur.
Orduya katkı yüzünden içte sert çekişmeler (SPD).

1954 Paris Antlaşmaları (Ekim): Ortak savunma amacıyla askeri birliklere ilişkin antlaşma; BAB'a ve nükleer, biyolojik, kimyasal silahlardan vazgeçilerek NATO'ya (S.523) tam üyelik; Alman-Fransız **Saar Antlaşması:** Saar BAB'ın denetiminde otonom olur.

1957-59 Saarland eyaleti entegre edilir.

Partiler/Federasyonlar:

1949 16 sendika, Alman Sendikalar Konfederasyonu (DGB) içerisinde birleşir. - Yurtlarından kovulanların partisi BHE (1950) önceleri başarılı olur. CDU-SPD'den oluşan iki parti sistemine eğilim.

1956 KPD (1952 aşırı sağcı SRP) **yasaklanır.**

1959 SPD **Godesberg Programıyla** Marxçı ideolojiyi terk eder.

Ekonomik ve sosyal politika: Ekonomi Bak. Prof. **Ludwig Erhard** (1897-1977) döneminde ve ayrıca Korea-Boom nedeniyle "serbest piyasa ekonomisi" canlanır.

1950 Gıda maddelerinin karneyle dağıtılmasına son verilir; (sosyal) konut yapımı devlet tarafından teşvik edilir; savaştan zarar görenlerin bakımına ilişkin yasa çıkarılır.

1950 Yurtlarından Kovulanlara ilişkin Şart (misillemeden vazgeçme, savaştan kaynaklanan yükümlülüklerin adil dağılımı). - DGB işçilerin **"ekonomi mucizesine"** katılmalarını savunur (genişlemeyi hedefleyen ücret politikası: Toplu sözleşmeler milli hasılanın artış oranına göredir): İş arayanların neredeyse tamamının istihdamı, çalışma sürelerinin kısaltılması. -

1955'ten itibaren tarım sübvanse edilir.

1957 İrat sigortasında reform. - **Kömür madenciliğinde** (1962'den beri sübvanse edilir) **sürüm krizi. - Konjonktürün zorlanmasına** karşı önlemler:

1959 Halka açık tahviller çıkarılır: 1961 tasarrufu teşvik yasaları, hükümet ölçülü olma çağrısında bulunur, DM'nin değeri artırılır.

1963 Milli hasılada artış hızı kesilir; ithalat, ücretler, fiyatlar, resmi harcamalar artar. - "konuk işçi" olarak adlandırılan yabancı işçiler (1964: 1 milyondan fazla) işgücü açığını kapatmaz. - Belirli kira bedeline uyma yükümlülüğü kaldırılır.

İç politika: Sovyet işgal bölgesinden kaçan mülteciler akın ederler.

1952 Güneybatıdaki **Baden-Württemberg** eyaleti yeniden kurulur. -

1956 Savunma Bak. **Franz Josef Strauss**/CSU (1915-88) döneminde NATO çerçevesinde **federal ordunun kurulmasına** ilişkin olarak anayasaya ek maddeler ve askerlere ilişkin yasalar çıkarılır. - Genel askerlik yükümlülüğü getirilir (12, 1962'den sonra 18 ay).

1958 Alman profesörler nükleer silahlanmadan vazgeçilmesi çağrısında bulunurlar. Federal Meclis federal ordunun en modern silahlarla donatılmasını kararlaştırmakla beraber, aynı zamanda genel silahsızlanma talep eder. -

1958 Antisemit taşkınlıklara ve toplama kampında işlenen suçlara ilişkin duruşmalar. Bakanlar OBERLÄNDER (1960) ile KRÜGER (1964) eskiden Nazi olarak faaliyet gösterdikleri için istifa ederler.

1959 Cumhurbaşkanı Heinrich Lübke/CDU.

1962 Spiegel olayı (vatana ihanet şüphesiyle gazetecilerin tutuklanması) nedeniyle hükümette kriz çıkar: FDP'li bakanlarla Savunma Bak. STRAUSS istifa ederler.

1963 1. Erhard kabinesi (CDU/CSU, FDP).

1964 Federal ordu NATO çerçevesinde gerekli olan 12 tümen gücüne ulaşır. Federal Meclis ordu görevlisi HEYE (CDU) askeri birliğin iç teşkilatını eleştirir.

1965 Olağanüstü hal görüşmeleri; Nazi suçlarına ilişkin zaman aşımı süresi uzatılır. - 2. ERHARD kabinesi (CDU/CSU, FDP).

Dış politika: Nazi suçlarının tazmin edilmesi amacıyla,

1953 İsrail ile, 1959'dan sonra Avrupa ülkeleriyle antlaşma.

1955 ADENAUER'in Moskova ziyareti: Alman savaş esirleri serbest bırakılır, diplomatik ilişkiler kurulur. - **Hallstein Doktrini** (DAC'yi tanıyan devletlerle ilişkilerin kesilmesi: 1957 Yugoslavya). - (Almanya meselesi S.497).

1958 SSCB ile ticaret antlaşması.

1963 Alman-Fransız dostluk antlaşması. - Doğu Bloku ülkeleriyle ticaret antlaşmaları.

1965 Yakın Doğu krizi (İsrail'e gizli silah teslimatları). İsrail'le (S.535) diplomatik ilişkiler kurulur. AET ve NATO krizi (S.523) nedeniyle Alman-Fransız ilişkilerine soğukluk girer.

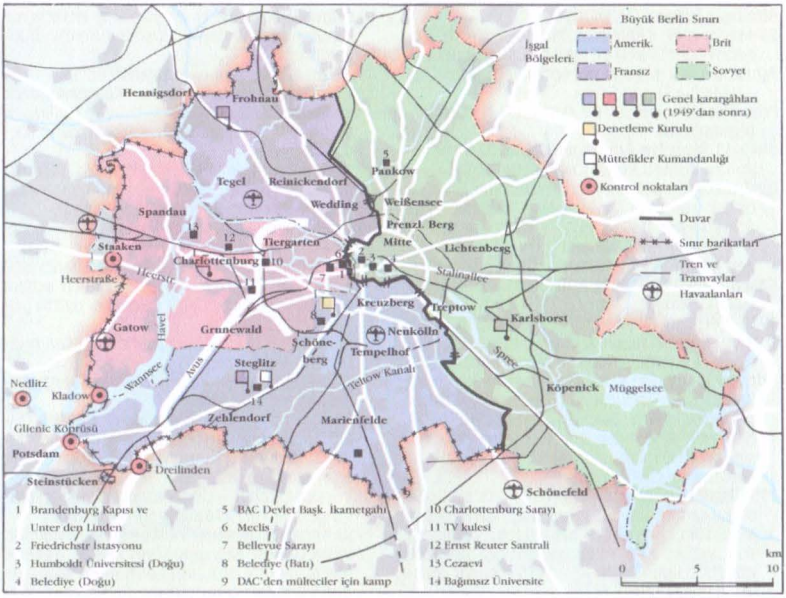

1945'ten sonra Berlin

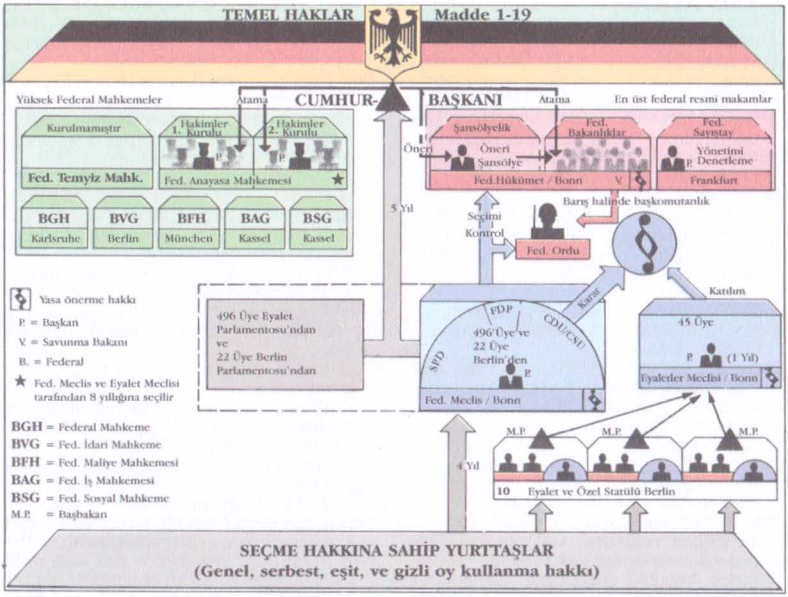

Almanya Federal Cumhuriyeti Anayasası

Berlin (1945-65)

Yenilgiden (S.493) sonra Berlin bir harabe yığınıdır: 1939'da 4,3 milyon olan nüfus 2,8'e inmiştir; 600 000 konut tahrip edilmiştir; su, gaz ve elektrik şebekeleri çalışmamakta, sanayiin % 75'i işlememektedir. Kentin Sovyet kumandanı Orgeneral BERSARIN ilk belediye meclisini atar (Büyükşehir Belediye Bşk. WERNER); Moskova'da eğitim görmüş kadro (ULBRICHT grubu) görevlendirilir; antifaşist partiler kurulur (Haziran): KPD, SPD, CDU, LDPD; sendika (FDGB) komünizmin etkisine girer (1948 Bağımsız Sendika UGO ayrılır).

"Dörtlü Statü"ye istinaden

1945 Amerikan, İngiliz ve Fransız birlikleri kente girerler (Temmuz); **dört sektör Müttefik Kumandanlığı** tarafından yönetilir.

1946 SED'ye Berlin'in tamamında izin verilir. İdari bölgeye ve belediye meclisine ilişkin tek serbest seçim ekimde yapılır: SPD % 48, CDU 22, SED 20. Büyükşehir Belediye Başkanı SPD'li OSTROVSKI'nin yerine Mayıs 1947'de LOUISE SCHROEDER/SPD (1887-1957) geçer. - Sovyetlerin sinir harbi: Kontroller, posta ve mal trafiğinin kısıtlanması; Denetleme Kurulunun (S.527) ve kumandanlığın çalışması felce uğratılır.

1. **Berlin krizi** (Sovyetlerin para reformuna tepkisi)

1948/49 Berlin ablukasıyla yaşanır: Ulaşım kesilir ve Sovyet İşgal Bölgesinden Batı Berlin'e bütün teslimatlar (gıda maddeleri, kömür) durdurulur. Amerikan askeri valisi General **Lucius D. Clay** (1897-1978) **"hava köprüsü"**nün kurulmasını sağlar (günde 927 kadar seferle 6393 t mal taşınır). Batı Berlinliler işgal birlikleriyle dayanışma içinde fedakarlıklara katlanarak direnir. Komünistlerin baskısı şehir parlamentosunun Batı Berlin'e nakledilmesini zorunlu kılar (Eylül). Büyükşehir Belediye Başkanı SED'li **Friedrich Ebert**'in (1894-1979) idaresinde bir doğu belediye meclisinin kurulması,

1948 Berlin'in bölünmesine yol açar (Kasım). - Bağımsız Üniversite (FU) kurulur. Batı Berlin belediye meclisi yeniden seçilir; **Ernst Reuter**/SPD (1889-1953) büyükşehir belediye başkanı olur. Özgür dünyanın "soğuk savaşın cephe kenti"ne yardım etmesini sağlar.

1949 abluka kaldırılır (Kasım). İkmal ve ulaşım ağı (tramvay ve metro hariç) kopuk kalır. - **Doğu Berlin DAC'nin başkenti olur** (Ekim).

Batı Berlin'in iman: ERP'nin (S.523) programına dahil edilen kent,

1950'den itibaren AFC'den mali yardım alır (Berlin katkısı). - **Berlin Anayasası** (fiilen yalnızca Batı Berlin içindir, Ekim): (Dörtlü hükümete tabi) kendi statüsü, senatosu (Hükümet Eden Belediye Başkanı REUTER) ve meclisi olan federal eyalet.

17 Haziran 1953 SED rejimine (S.533) karşı **Doğu Berlin ayaklanması.**

1954 Dışişleri Bakanları Berlin Konferansı (S.497). - NATO, batılı güçlerin Batı Berlin'le ilgili Londra garanti açıklamasına katılır.

1955 Hükümet Eden Belediye Başkanı OTTO SUHR/SPD (1894-1957), 1957'den itibaren **Willy Brandt**/SPD (1913-92), başkanlığında Büyük Koalisyon (SPD/CDU).

2. **Berlin krizine,**

1958 Kruşçev'in ültimatomu (Kasım, S.497) yol açar: Bütün askeri birliklerin çekilmesi, 6 ay zarfında **"Bağımsız Batı Berlin Kenti"**nin kurulması istenir; aksi takdirde giriş kontrolleri DAC'ye verilecektir. Batının ve Batı Berlinlilerin tavizsiz tutumu karşısında Moskova uzlaşıcı tavır alır.

DAC Başkanı ULBRICHT,

3. **Berlin krizini** tahrik ederek "cumhuriyetten kaçışı" önlemeye çalışır.

13 Ağustos 1961 "askeri bir saldırıyı önleme amacıyla" **Berlin Duvarı** örülür. Doğu kesimi Batı Berlinlilere yasaklanır, sınır mıntıkası zorla boşaltılır, vurma emri verilir. O tarihten itibaren duvarda sürekli olaylar olur. - Batı Berlin'in özgürlüğü ABD (Başkan Yrd. JOHNSON, Özel Elçi CLAY) tarafından garanti edilir.

1962 Doğu Berlin'deki Sovyet kumandanlığı lağvedilir.

1963 ABD Başkanı Kennedy resmi ziyarette bulunur (Haziran). - Sovyet birlikleri otoyolda İngiliz ve Amerikan askeri konvoyunu engeller. - Uzun süren görüşmelerden sonra **1. Geçiş Belgesi Antlaşması** imzalanır: Batı Berlinlilerin (1 milyondan fazladır) yıl sonunda Doğu Berlin'deki akrabalarını ziyaret etmelerine izin verilir. Yeni mutabakatlar Eylül 1964 ve Kasım 1965'te imzalanır.

1965 Federal Meclisin Batı Berlin'deki toplantıları sırasında SSCB ile DAC taciz manevraları yaparlar.

AFC Anayasası

Bonn Anayasası (S.527), Almanya'nın tamamına ilişkin bir anayasa ilan edilinceye kadar **geçici anayasa** olarak kabul edilir (mad. 146); Temel haklar, kuvvet dağılımı ve temsili meclis (Federal Meclis -**Bundestag**) içeren, partilere dayalı demokratik hukuk devletidir; **sıkıyönetim hukuku** 1968'den beri vardır. Weimar Anayasasından (S.427) farklı yönleri:

1. Karma (kişi ve nispi) seçim hakkı, plebisit yoktur, **cumhurbaşkanı** (temsili görevleri vardır) dolaylı seçilir;
2. Yalnızca oyların % 5'inden fazlasını (% 5 şartı) almış olan partiler federal mecliste temsil edilirler.
3. Parlamentonun hükümeti denetleme yetkisi kısıtlı olduğu için **şansölye** güçlü konuma sahiptir (**"yapıcı güvensizlik"** yalnızca, federal meclis çoğunluğu yeni bir şansölye arz ettiği zaman etkilidir);
4. **Federal Anayasa Mahkemesi,** (dilekçe üzerine) anayasayla ilgili şikayetler (norm kontrolü), partilerin veya federasyonların anayasa ihlalleri hakkında karar verir veya rapor hazırlar.

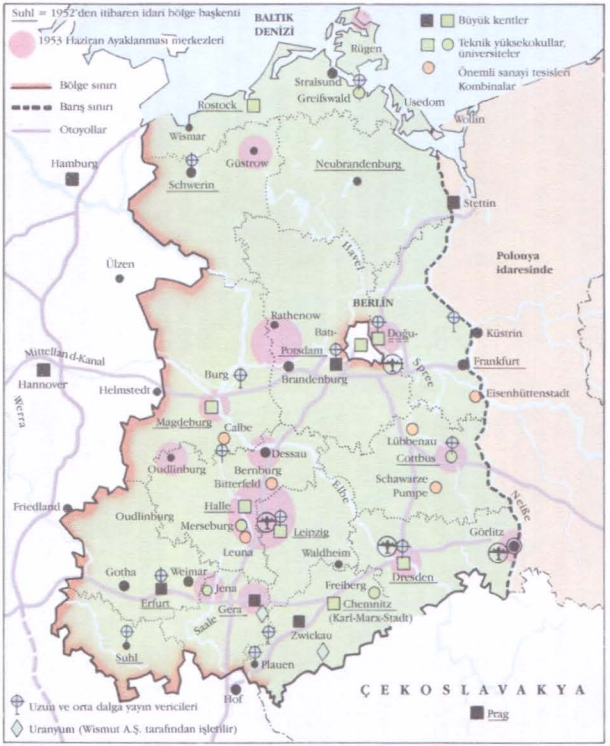

1952'den itibaren Sovyet işgal bölgesi (DAC)

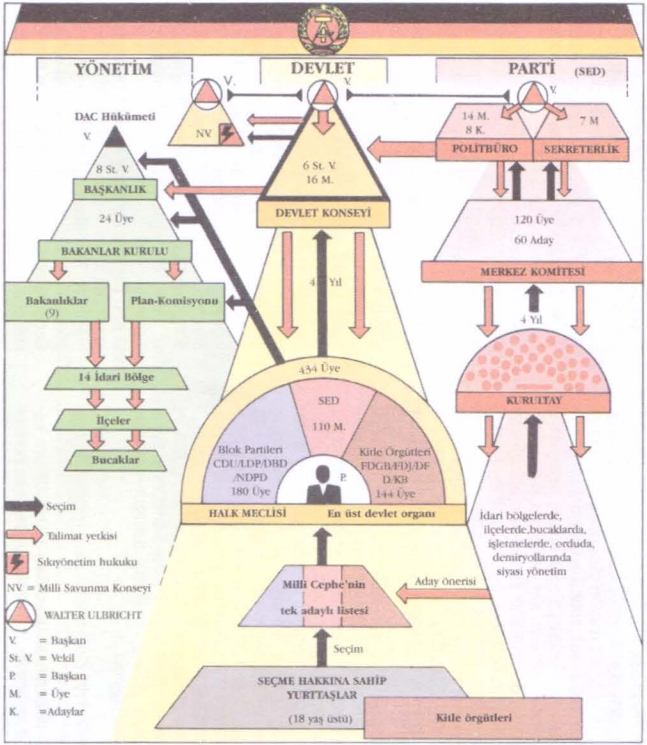

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin devlet yapısı

Demokratik Alman Cumhuriyeti (DAC)

Ekim 1949 Halk Konseyi (S.527) tarafından DAC **ilan edilir. Wilhelm Pieck** (1876-1960) **cumhurbaşkanı, Otto Grotewohl** (1894-1964) başbakan olur. Sovyet askeri hükümeti yönetim görevlerini yeni hükümete devreder.

Anayasa lafzı itibariyle demokratik olup, iş, dinlenme, bakım hakları da dahil olmak üzere temel hakları içerir; sosyalizmin kazandırdıklarına (halk mülkiyeti, ekonomiyi yönlendirme) hizmet etme yükümlülüğü vardır, **boykota kışkırtmak** yasaktır (mad. 6). - Anayasa mahkemesi, bağımsız hâkimler, muhalefet tarafından denetim.

Sovyetleri örnek alan **halk cumhuriyetinde** yoktur: Parti (SED), yönetim ve devlet demokratik merkeziyetçilik ilkesine göre kurulur. Cumhurbaşkanının yerini 1960'dan itibaren

Devlet Konseyi alır; konsey, (tek aday listesine göre seçilen) **Halk Meclisinin** onayı olmadan da yasa çıkarabilir.

SED organları (MK, politbüro ve sekreterlik), mutlak kontrol ve talimat hakkına sahiptir. - Otorite en fazla, KPD'nin kurucularından **Walter Ulbricht'in** (1893-1973) elinde toplanır; Ulbricht 1938-45 arasında Rusya'da bulunmuş olup, tavizsiz bir "Moskova rotası" izlenmesini savunur.

İç politika: Halk Kongresi **Milli Cepheye** (MC) dönüştürülür, SED ileri gelenleri tarafından yönlendirilir, ev, konut, işletme toplulukları halinde örgütlenir. - Görevleri: (1950'den itibaren) halk meclisi, hâkim ve jüri seçimleri için adayları belirlemek; siyasi aydınlatma, "barış ve Almanya'nın birliği için mücadele", KP ajanlarının ve propaganda malzemesinin AFC'ye sızması. - MC kararları, "halkın genel istemi" olarak bütün "blok partileri" ve **kitle örgütleri** açısından bağlayıcıdır: Sendika (FDGB), Gençlik (FDJ), Kadın (DFB), Kültür Birlikleri (DK) v.d.

1950 ZAISSER (1953'e kadar WOLLENWEBER, 1957'den sonra General MIELKE) idaresinde Devlet Güvenlik Bakanlığı (siyasi gizli polis SSD). - **Halk** Polisi (DVP), 1952'den itibaren Kışlalı Halk Polisi (KVP) ve yarı askeri kıtalar kurulur: SED'nin mücadele grupları, Spor ve Teknik Kuruluşu (GST).

1952 SED'nin II. parti konferansı "sosyalizmin kurulmasını" kararlaştırır; 5 eyalet 14 yönetim bölgesine dönüştürülür; bölge sınırlarında bariyerler kurulur, mayın tarlaları, gözetleme kuleleri, dikenli telden engellerle sürekli olarak takviye edilir.

1953 STALİN'in ölümünden sonra, yaşam koşullarının düzeltilmesine yönelik "yeni rota" açıklanır. Doğu Berlin'deki (S.531) protesto eylemleri genişleyerek

17 Haziran 1953 halk ayaklanmasına dönüşür: Gösteriler yapılır, siyasi tutuklular kurtarılır. Sovyet birlikleri ayaklanmayı bastırır. Toplu tutuklama, askeri mahkemede yargılama, kurşuna dizme. AFC'ye kaçış hareketi.

1954 Egemenlik SSCB tarafından **tanınır.** Nöbetçi polis ("dahili askeri birlik") ve

1956 Varşova Paktı (S.523) çerçevesinde **Milli Halk Ordusu** (NVA) kurulur.

1957 "cumhuriyetten kaçışa" (izinsiz ülke dışına çıkmaya) **yardım edenlere cezalar içeren pasaport yasası.** Evangel kilisesine (Junge Gemeinde) saldırılar, ateist "yetişkinliğe geçiş töreni" propagandası.

AFC'ye kaçışı (1949'dan itibaren: 2,7 milyon = nüfusun % 15'i, aralarında çok sayıda uzman vardır) önlemek amacıyla

Ağustos 1961 Berlin (S.531) **Duvarı** örülür, bölge sınırının güvenliği artırılır (vur emri).

1962 Genel askerlik yükümlülüğü getirilir.

1964 Emeklilerin AFC'yi ziyaret etmelerine izin verilir; "cumhuriyetten kaçanlara" genel af çıkarılır. - Willi Stoph (1914-99) başbakan olur.

Ekonomi: Ağır sanayi geliştirilir,

1951 1. beş yıllık plan (kombinalar);

1952 Sovyetler örnek alınarak tarım ürünleri kooperatifleri (LPG) vasıtasıyla kolektifleştirme gerçekleştirilir. - "Yeni Rota"nın ışığında,

1953 SAŞ (S.527) halka ait işletmelere (HAİ) dönüştürülür; Sovyetler tazminattan vazgeçerler; çalışma standartları düşürülür, tekstil ve ayakkabı sanayiin devlet tarafından kontrol ve dağıtımı kaldırılır. Buna rağmen döviz ve tüketim malları sıkıntısı çekilir.

1957 (Kâğıt) para değişimi (2. para reformu).

1958 V. SED kurultayında, "sosyalizmi tamamlamaya" geçileceği açıklanır ve 1961'e kadar AFC'ninkinden yüksek bir yaşam standardına ulaşılması kararlaştırılır. Gıda maddelerinin karneyle dağıtımına son verilir; üretim bakanlıkları lağvedilir.

1959 Yedi yıllık plan,

1960 zorla kolektifleştirmeyi içerir.

1963 VI. SED kurultayı: "Yeni Ekonomik Sistem" (YES) açıklanır. Kâr elde etmeye teşvik, üretimin ve milli hasılanın artmasını sağlar.

Dış politika (özellikle Almanya meselesinde, S.497, SSCB'ye bağımlılık): Doğu Blokuna entegrasyon (S.523).

1950 Polonya ile Görlitz Antlaşması: Oder-Neisse "barış sınırı" tanınır.

1955 Moskova Antlaşması: Sovyet Yüksek Komisyonu lağvedilir.

1957 Yugoslavya ile diplomatik ilişkiler kurulur. Doğu Bloku dışında uluslararası düzeyde tanınma yolunda sürekli çaba gösterilir; ticari temsilciliklerin kurulmasında başarı elde edilir.

1959 KRUŞÇEV'in resmi ziyareti.

1963 Çin KP'nin siyasi rotası reddedilir.

1964 SSCB ile dostluk antlaşması: Batı Berlin bağımsız siyasi birim olarak görülür (Üç Devlet Kuramı).

1965 ULBRICHT Mısır'a resmi ziyaret yapar.

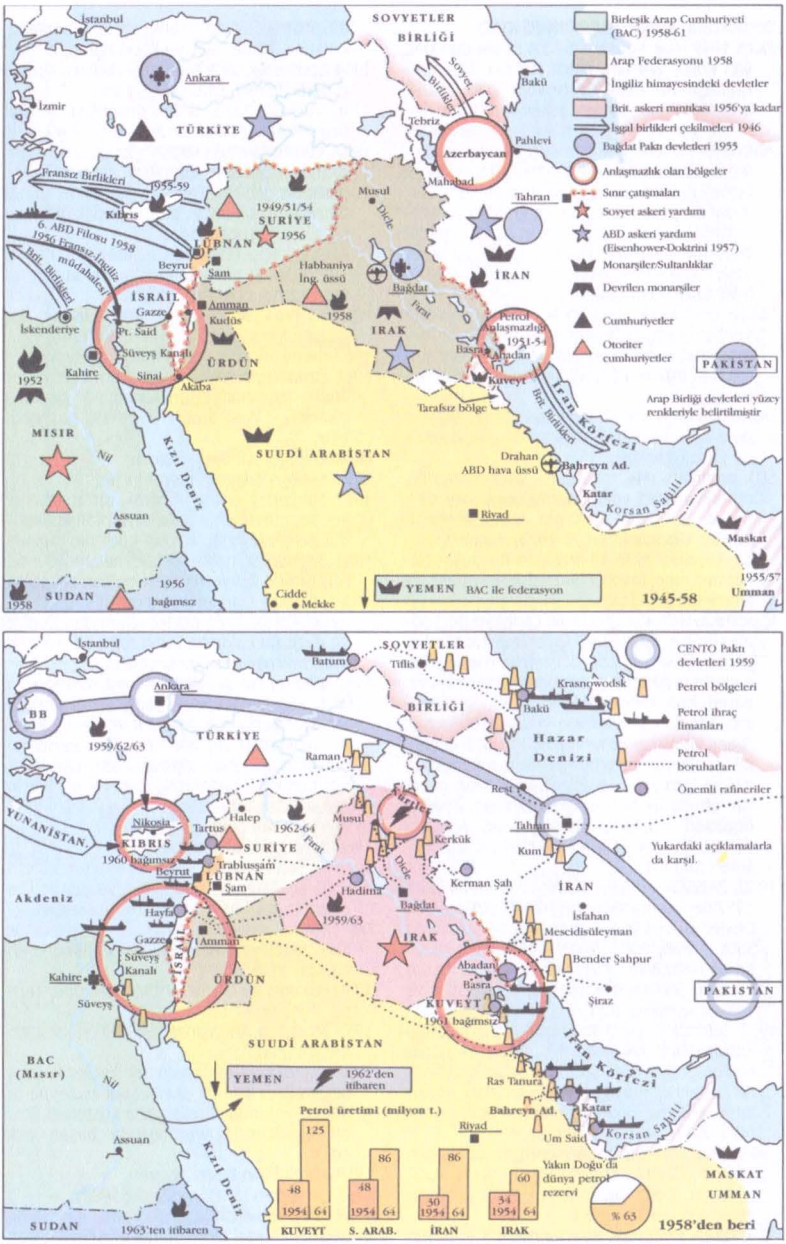

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Yakın Doğu

Kriz bölgesi Yakın Doğu (1945-65)

Daha İngiliz ve Fransız işgal birlikleri çekilmeden veya İngiltere Filistin'den (S.537) vazgeçmeden önce, Yakın Doğu devletleri birleşerek Arap Birliğini (S.517) kurarlar; aynı din, dil, gelenekler (İslam-Arap imparatorluğu, S.134 ve dev.) ve Yahudi aleyhtarı duygular onları birleştirir.

Panarap hareketi ve birlik planları, ne liderlik konusundaki rekabeti, ne de eski üst tabaka (monarşist feodal soyluları) ile yeni lider grupları (cumhuriyetçi aydınlar [subaylar]), zengin petrol ülkeleri (Kuveyt, Suudi Arabistan) ile fakir çöl ülkeleri (Mısır, Suriye, Ürdün), muhafazakâr akımlar (Müslüman Kardeşliği) ile sosyal devrimci hareketler (Baas Partisi) arasındaki gerginlikleri gizleyebilir. Aşağıdaki unsurlar **istikrarsızlığı** artırır:

1. **Batının petrole ilgisi;**
2. Batı (ABD) ile doğunun (SSCB) nüfuz kazanma ve güçlerini yayma yolundaki siyasi-ideolojik çekişmesi;
3. Arapların 1948/49 (S.537) başarısızlığından sonra **İsrail ile gizli savaş durumu.**

Mısır: Kentli kitlelerin desteklediği Vefd Partisi (S.457), İngilizlerin kanal bölgesini boşaltmalarını (1954'te antlaşmayla kararlaştırılır) sağlamak amacıyla, asayişi bozan tahriklerde bulunur.

1952 Yolsuzluk yapan monarşiye ve Vefd hükümetine karşı **ordu ayaklanır:** Kral I. FARUK (1920-65) tahttan iner. -

1953 General **NECİP cumhuriyet** ilan eder; daha sonra Devrim Konseyi Necip'i görevden alır. Milli Birlik içerisinde partiler (Müslüman Kardeşliği) yönetime tabi kılınırlar. İktidara,

1954 Başbakan Albay Cemal Abdül Nâsır (1919-70 [1956'dan itibaren Cumhurbaş.]) geçer: Kitlelerin sefaletini gidermeye yönelik reformlar (Arap sosyalizmi). Diğer ülkelerin yanı sıra Suriye ve Suudi Arabistan'la birlikte İsrail'e karşı Panarap politikası;

1955 Çekoslovakya'dan silah satın alınır. - Batının duyduğu güvensizlik,

1956 Süveyş krizine yol açar: ABD (Dışişleri Bak. DULLES) **Assuan barajının** yapımı için mali yardımda bulunmayı reddeder; bu nedenle bu büyük projenin ülkenin kendi kaynaklarıyla finanse edilmesi amacıyla,

Temmuz 1956 (çoğu İngiliz ve Fransız olan) hissedarlara tazminat ödenerek ve gemilerin serbest geçişi garanti edilerek **Süveyş Kanalı millileştirilir.** - Süveyş Kanalını kullananların Londra'da yaptıkları sonuç vermeyen üç konferanstan sonra Hindistan ve SSCB Mısır'ın girişimini onaylarlar.

İsrail'in saldırısı (Ekim, S.537); İngilizlerle Fransızlar kanalı korumak amacıyla askeri operasyon yaparlar, operasyon ABD ve BM (Kasım) tarafından kınanır. Birlikler Sovyetlerin yoğun tehdidi üzerine çekilirler; BM birlikleri kanal bölgesini işgal ederler.

Sonuçları: Batı mağlup olur; **SSCB Yakın Doğu politikasına karışır:** Mısır'a (Assuan barajı) ve Suriye'ye askeri ve ekonomik yardım yapar.

1957 Eisenhower Doktrini: Komünistlerin saldırılarına karşı ABD'nin yardım teklifi. - NÂSIR'ın Arap dünyasındaki lider rolü pekişir:

1958 Suriye'nin (Cumhurbaşkanı KUVATLI) ve federal statü ile Yemen'in katılımıyla **Birleşik Arap Cumhuriyeti (BAC)** kurulur. - Mısır **Sudan'a** yönelik taleplerde bulunur; Sudan'daki kuzey-güney gerginliğini (Araplar/siyahlar),

1958 askeri hükümet kontrol altına alır.

1958 Lübnan krizi: Panarapların isyanları "Arap İsviçresi"ni tehlikeye sokar. Hıristiyan Cumhurbaşkanı ŞAMUN'un [1952-58] ricası üzerine Amerikan birlikleri Sovyetlerin protestosu altında ülkeye gelir. Hıristiyan Cumhurbaşkanı General FUAD ŞEHAB'ın [1964'e kadar] yasal olarak seçilmesinden sonra birlikler Beyrut'u boşaltırlar; Şehab Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında eşitliği yeniden sağlar.

Irak: Batı yanlısı monarşi,

1958 askeri **darbeyle** devrilir: II. FAYSAL öldürülür. - Ürdün'le olan Arap Birliği dağılır; Bağdat Paktı (S.517) feshedilir. Başbakan General **Kasım** karşı ayaklanmaları (Albay ÂRİF) bastırır, Sovyetlerin yardımını kabul eder ve petrol devleti

1961 Kuveyt (İngiliz himayesi ve Arap Birliğinin garantisi altındadır) üzerinde hak iddia eder.

1962-64 Kürt isyanı: MUSTAFA BARZANI otonomi talep eder.

1963 Askeri ayaklanma (ordu ve Baas Partisi): KASIM öldürülür; olaylar devam eder.

1964 Demokratik sosyalist cumhuriyet, BAC'ye bağlanma eğilimindedir.

Ürdün: Arap çevrelerin baskısı üzerine Kral I. Hüseyin [1952-99] Arap Lejyonu Başkumandanı General GLUBB PAŞA'nın (S.446) görevine son verir, 1946 tarihli İngiliz yardım antlaşmasını fesheder, fakat panarapların

1958 darbe girişimi sırasında İngiltere'den askeri birlik yardımı ister.

Suriye: 1944'ten itibaren sürekli kargaşalıklar ve bütün komşularla sınır çatışmaları yaşanır.

1961 BAC'den (Mısır'ın sözü geçmektedir) kopma amacıyla **askeri ayaklanma;** Baas Partisi ile Nâsır yandaşları,

1963 bir darbe ile geçici olarak yeniden üstün gelirler.

BAC çerçevesinde Mısır: Cumhurbaşkanı NÂSIR doğu ile batı (karşl. S.509) arasında tarafsız rota izler; ABDULLAH AS SALLAL'ın devrim hükümetini

1962-65 Yemen iç savaşında silah ve asker göndererek destekler, fakat İmam yandaşları direnirler, bunlar

Suudi Arabistan'dan yardım alırlar; Kral SUUD [1953-64] ile Kral FAYSAL [1964-75] ülkeyi otokratik yönetirler. 1957'den itibaren NÂSIR'la ilişkilere soğukluk girer ve petrol ağırlıklı olarak Amerikalılar tarafından çıkarıldığı için ABD ile işbirliği (üsler) yapılır.

NÂSIR'ın **panarap politikası,** gerilemelere rağmen **İsrail'e** karşı olduğu sürece cazibesini korur;

1963 Suriye ve Irak'la BAC federasyonu planları buna örnektir; İsrail'in Şeria Nehri'nin yatağını değiştirmesine (S.537) karşı tehditlerde bulunulur.

1965 AFC'nin İsrail'e yardımını protesto amacıyla DAC Başkanı ULBRICHT davet edilir.

AFC'nin İsrail ile diplomatik ilişkiler kurmasından sonra Mısır'ın girişimleri üzerine 10 Arap ülkesi tepki olarak ilişkileri keser.

Birleşmiş Milletlerin taksim planı 1947

1949'dan itibaren İsrail

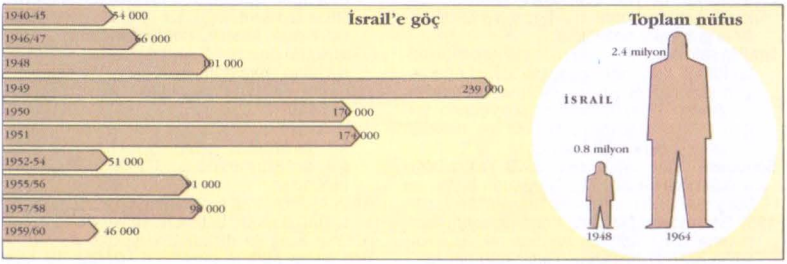

1964'e kadar İsrail nüfusunun artışı

Filistin sorunu (1933-48)

Jewish Agency (gayri resmi hükümet), **Histadrut** (kendi işletmeleri, yerleşim siteleri, okulları olan genel sendika) ve (toprak alımına yönelik) **Nationalfonds**'un organizasyonuyla Yahudilerin ülkeye göçü 1933'ten itibaren artar. 1939'da Filistin'de nüfusun üçte biri Yahudidir, toprağın yüzde 12'si onlarındır. - Ekonomik bakımdan geri, siyasi açıdan ise Kudüs Başmüftüsü HÜSEYNİ (1895-1974) ile ÜRDÜN Kralı ABDULLAH (S.446) yandaşlarına bölünmüş olan Arapların direnişi artar.

1936-39 İç savaş: İngiliz manda yönetimi kâh Arap çetecileri, kâh Yahudi **Haganah** (askeri savunma) teşkilatını destekler. Taraflar,

1937 Peel Bölme Planı gibi uzlaşma önerilerini kabul etmez. İngiliz hükümeti

1939 White Paper politikasıyla Arapların baskısına boyun eğer ("Yeni Münih"): Yahudi teröristlerin (Irgun Zwai Leumi) mücadele ettiği Arap çoğunluğunun muhafaza edilmesi amacıyla Yahudilerin göçü ve toprak almaları kısıtlanır. - İngiltere'nin dolaylı, Almanya'nın dolaysız antisemitizmi arasında kalan Jewish Agency, İkinci Dünya Savaşı sırasında müttefiklerin safına geçer ve Filistin'i müttefiklerin ikmal merkezi haline getirir; buna karşılık Araplar (Kudüs Başmüftüsü) mihver devletlerine meyillidirler.

1942 İngiliz ordusunun bir parçası olarak Yahudi gönüllü tugayı kurulur. - Buna rağmen, savaş bitiminden sonra İngilizlerin White Paper politikası sürdürülür: Kaçak Yahudi göçmen taşıyan gemilere abluka uygulanır ("Exodus" gemisi trajedisi); terör ve karşı terör birbirini izler.

İngilizlerle Amerikalılardan

1946 oluşan bir komisyon sınırların 100 000 Yahudi göçmene açılması için baskı yapar. Dışişleri Bak. BEVİN, Londra'da (savaşa kararlı Arap Birliği'nin, S.517, katılımıyla) yapılan Filistin Konferansında çözüm bulamaz.

1947 UNSCOP Özel Komisyonu Filistin'in bölünmesini tavsiye eder; BM genel kurulu ile Jewish Agency tavsiyeyi kabul, Araplar reddederler. Arapların "Kurtuluş Ordusu" Celile'yi işgal eder ve Kudüs'ün Yahudilerin oturduğu eski kesimine saldırır.

1948 İngiltere mandayı bırakır (Mayıs). İngiliz ordusunun ve yönetiminin çekilmesi ülkeyi anarşiye sürükler.

Yeni İsrail (1948-65)

14 Mayıs 1948 Yahudi Milli Konseyi (Başkanı: BEN GURION) **İsrail devletini ilan** eder; Arap Birliğinin -BM'nin aracılık girişimleriyle kesintiye (Haziran, Temmuz) uğrayan- saldırısı geri püskürtülür (İsrail havada üstündür); Arap nüfus (S.499) kaçar; Yahudi teröristler BM görevlisi Kont BERNADOTTE'u öldürürler. Necef'teki savaşlardan (Elat fethedilir) sonra iki taraflı

1949 ateşkes antlaşması (şubattan hazirana kadardır) yapılır. Kudüs bölünür, Ürdün'ün batısındaki topraklar Ürdün'e, **Gazze** şeridi Mısır'a düşer; cephe hatları sabitleşerek devlet sınırı haline gelir.

Devletin yapılanması: Parlamento (Knesset) seçimlerinde, (sosyalist) **Mapai** çoğunluğu elde eder ve

1948-63 Başbakan David Ben Gurion (1886-1973) onaylanır [1953-55 Başbakan M. SCHARETT].

1949-52 Devlet Başkanı Chaim Weizmann (S.341). - Tüm dünyadan Yahudiler akın eder ve entegre edilirler; Yeni İbranice resmi dil (Iwrith) geliştirilir; ülke kooperatifçiliğe yönelik köyler (moşav) ve ihtiyari kolektiflerle (özel mülkiyetin olmadığı **kibbutzim**) geliştirilir:

"Çölün fethi", ağaçlandırma; Yabancı sermaye ve ekonomik yardımıyla sulama ve drenaj tesisleri.

1952 AFC ile **tazminat antlaşması** (3,5 milyar DM). - Kadınları da kapsayan genel askerlik ve çalışma yükümlülüğü.

1952 Devlet Başkanı Isaak Ben Zvi (1884-1963), 1963-73 SALMAN SCHASAR (1889-1974).

1954 Kudüs'te İbrani Üniversitesi kurulur;

1956 Siyonist Dünya Kongresi toplantısı (Başkan **Nahum Goldmann**, 1894-1982): Doğu Blokuna, Yahudilere uygulanan ülkeden çıkış yasağının kaldırılması yolunda çağrı.

Arapların boykotuna (Süveyş Kanalının ve Elat limanının kapatılması), Mısırlı sabotaj birliklerinin (Fedaiyan) saldırısına ve Sovyetlerin askeri yardımına karşı,

1956 Mısır'a saldırı (Ekim: Mısır birliklerinin silahları alınır, Elat limanı açılır. (Süveyş Kanalı anlaşmazlığıyla, S.535, bağlantısı açıklığa kavuşmamıştır.) - BM kararı (S.503) üzerine

1957 işgal edilen bölgeler (Sina, Gazze şeridi) BM silahlı kuvvetlerine teslim edilir. - AFC'nin ekonomik ve askeri yardımı ADENAUER tarafından

1960 BEN GURION'la New York görüşmesi sırasında vaat edilir. - Güvenlik Dairesi SS Yahudiler şubesi eski başkanı Adolf Eichmann Arjantin'den kaçırılır ve

1961 Kudüs'te **Eichmann duruşmasından** sonra idam edilir (1962).

1962'den itibaren, pasif ticaret bilançosunu dengelemek amacıyla yeni ekonomi politikası uygulanır: Koruyucu gümrükler kaldırılır, AET ile antlaşma yapılır (1964).

Şeria Nehrinin kullanılması, Arapların savaş tehditlerinin nedenlerinden biridir.

1963 Başbakan Levi Eşkol (1895-1969); Dışişleri Bak. Bayan GOLDA MEIR [1956-65].

1964 Papanın kutsal topraklara hac ziyareti: VI. Paulus, Rum Ortodoks Kilisesinin Başı Patrik ATHENAGORAS'la görüşür.

1965 AFC (S.529) ile diplomatik ilişkilerin kurulması toplumun bazı kesimlerince hoş karşılanmaz.

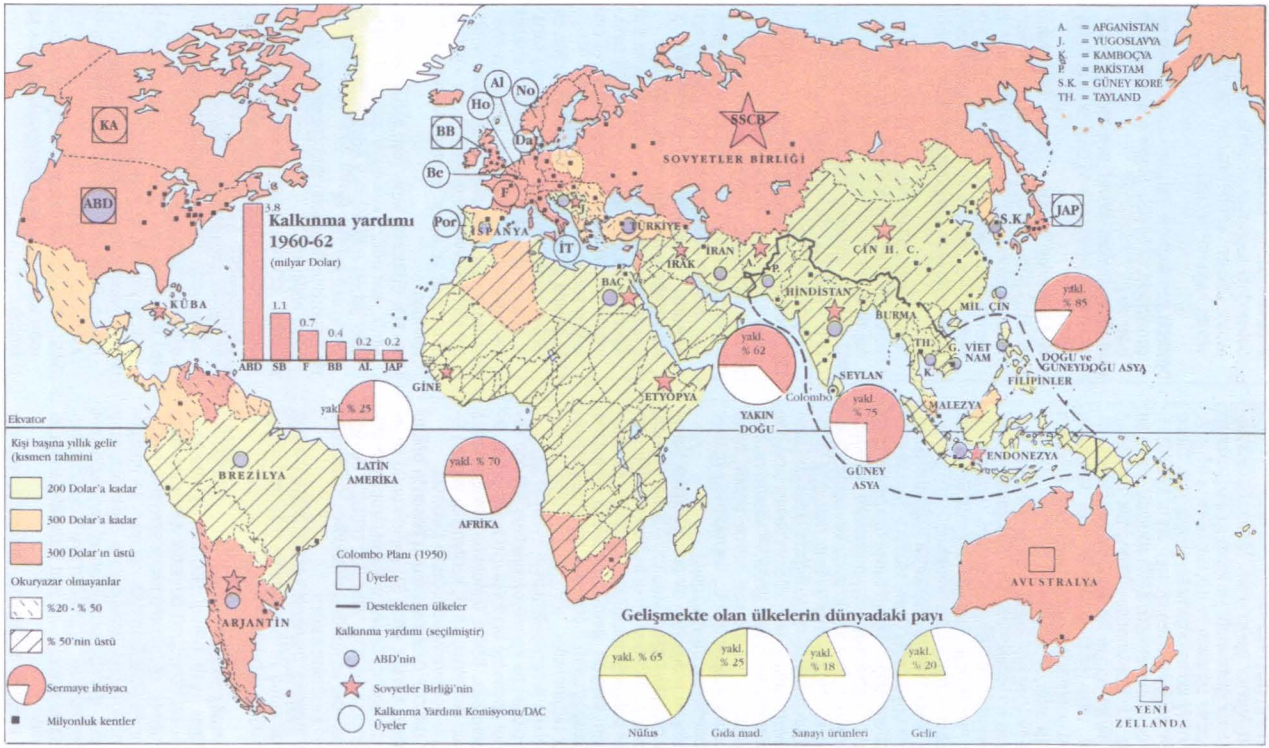

1960 civ. gelişmekte olan ülkeler

Renkli halkların bağımsızlığı

Dışa karşı (sömürge vesayetinden) **bağımsızlık,** 1945'ten sonra neredeyse bütün sömürge halklarının, aşağıdaki nedenlerle siyasi bağımsızlığa kavuşmasıyla gerçekleşir:

- Avrupa'ya özgü özgürlük ve eşitlik öğretilerinin (insan hakları, kendi kaderini tayin hakkı, Marxçı sınıf kavgası fikri) yayılması;
- Sömürge politikasının "ahlaki emperyalizme" dönüşmesi: Renkli seçkin kişiler yönetimde görevlendirilirler;
- Avrupalı büyük devletlerin zayıf düşmesi (dünya savaşları);
- Anglosaksonların bütün halkların demokratik işbirliği yapması fikri (Atlantik Şartı, S.487); bu fikir BM'de gerçekleşir, BM yeni devletlerin siyasi platformu haline gelir (S.503). - Siyasi farklılıklarına rağmen renkli uluslar "beyazların sömürgeciliği" ile mücadelede kendilerini bir bütün olarak görürler ve kendilerine özgü, sosyalizmin etkisinde bir "üçüncü yol" ararlar.

1955 Bandung Konferansı: 29 Afrika ve Asya ülkesi sömürgeciliği, ırk ayrımını ve nükleer silahları kınar. -

1957 1. Kahire Dayanışma Konferansı (SSCB dahil 43 devlet) barış içinde bir arada yaşamayı ilan eder. Müdahale ve ırk politikasına (Konakry Konferansı, 1960), yeni **sömürgeciliğe** (dolaylı olarak ekonomik hâkimiyet) ve sosyal açıdan küçümsemeye (Bandung Konferansı, 1961) karşı kararlar alınır.

1961 **Belgrad Konferansı:** Ilımlı ve Batı karşıtı devletler arasında görüş ayrılıkları.

İçte bağımsızlık: Geri kalmış yaşam biçimlerinden kurtulmak yeni devletlerin ana görevi olur.

Siyasi ve sosyal sorunlar: Resmi kurumlar dış görünümüyle Avrupalı örneklere adapte edilir (anayasa, parlamentolar, yönetim, ordu). Cephenin arkasında ülkeye özgü eski biçimler etkisini sürdürür: Gizli cemiyetler, tarikatlar, klanlar. **Gerginlikler,** modern büyük kentle köy arasındaki seviye farkından, etni, din ve dil farklılıklarından, kültürlü üst tabaka ile **okuryazar olmayan** kitleler arasındaki uyuşmazlıklardan kaynaklanır. Bu gerginlikler **siyasi istikrarsızlıkta** ifadesini bulur: Devrimler, hukuki güvence eksikliği, ırk ayrımı (karşıl. S.501), dini kin (Hindu -Müslüman), müdahaleler (Çin'in Tibet'e), savaşlar (Hindistan, Pakistan). -**Toplumu bir arada tutan unsurlar,** milliyetçi gurur, partiler, sendikalar, ordudur; (genellikle rastlantısal) sömürge sınırları içerisinde ortaya çıkan **ulus devlet** (karşıl. S.544) bunlara dayanır. Devlet, geleneksel liderlerin (Etiyopya, Arabistan), **Batı eğitimi almış politikacıların,** subayların, milliyetçi **halk** önderlerinin, eğitilmiş **komünistlerin** idaresinde **otoriter rejimlere** (askeri dikta, "güdümlü demokrasi") meyleder. -Bunun yanı sıra milletler üstü federasyon girişimleri görülür.

Ekonomik ve sosyal sorunlar: Tarım ağırlıklı **"gelişmekte olan ülkelerin"** tipik özellikleri:

- Zengin üst tabakayı ve sosyal güvencesi büyük aile olan fakir tarım işçilerini içeren **feodal yapıya benzer sosyal düzenler.** Bunların dağılması, kentlerin kenar mahallelerinde siyasi radikalleşmeye yol açar;
- **Teknik-sınai gerilik** (fazla emek, az başarı). Kârlar yabancı konsernlere ve zenginliğini (toprak, değerli maden) istif eden, sosyal reformlara ve **toprak reformuna** karşı koyan ve genellikle devrimci yoldan nüfuzu elinden alınan bir üst tabakaya akar;
- **Nüfus patlaması, yoksulluk, açlık, hastalıklar** (yılda 40 milyon kişi açlıktan ölür). Ekonomide sağlanan başarılar sefaleti durdurmaz, öz sermaye oluşturulamaz;
- **Ekonomi ve çalışma zihniyeti:** Ekonomik başarı ve prestij düşüncesi yabancıdır; maddi gereksinimler, tutumluluk ve iş disiplini yoktur.

Kalkınma yardımı: O güne kadar sanayi ülkeleriyle sınırlı olan sosyal mesele (S.345), zengin ve yoksul uluslar arasında dünya politikasını ilgilendiren bir sorun haline gelmiştir. Doğu-Batı anlaşmazlığıyla da kesişmesiyle genel güvenliği ve dünya barışını tehdit eder. - "Kendine yardım için yardım" aşağıdaki unsurları kapsar:

1. Hibe, kayıp ödenekler (örneğin afetler nedeniyle), vergi indirimine tabi özel yatırımlar, genelde 1945 Dünya Bankası v.d. BM kuruluşları (S.500) kanalıyla verilen uzun vadeli krediler vasıtasıyla **sermaye yardımı;** 1950 Commonwealth çerçevesinde Colombo **Planı** (1955'te kapsamı genişletilir); Uluslararası Mali Kurum (IFC) 1956; AET ve OECD (S.523).
2. **Personel yardımı:** Uzmanlar tarafından danışmanlık yapılır: Öğrencilerin, stajyerlerin, öğretmenlerin eğitimi; burslar v.s.
3. Sanayii, ulaşımı, okulları v.s. geliştirmeye yönelik **teknik yardım**
4. Uzun vadeli ticari antlaşmalarla **fiyat garantisi.**

Önceleri askeri yardıma (üsler) önem veren ABD, ekonomik yardımı,

1949 Madde Dört Programı (Başkan TRUMAN) ile teşvik eder. - SSCB ancak KRUŞÇEV döneminde yardımını hızlandırır.

1955'ten itibaren Sovyetler, barış içinde bir arada yaşama çerçevesinde, siyasi açıdan maksatlı girişimler, ikili antlaşmalar, personel yardımı ve teknik yardım içeren "ziyaret diplomasisi" uygular. Buna karşılık batının karşılaştırılamayacak derecede büyük olan sermaye yardımının etkisi, koordinasyon eksikliğinden (farklılıklar dikkate alınmadan eşit dağıtım ilkesi), sorunların iyi bilinmemesi nedeniyle yapılan yanlış yatırımlardan ve beyaz olmayanlara ilişkin önyargılardan ötürü beklendiği kadar olumlu değildir; böyle olmasının en önemli nedeni ise, komünizme has yol olan ekonomiyi toptan planlama ve yönetmenin daha kısa sürede başarı elde etmeyi vaat etmesidir.

1960/61 Çin HC, kendi zorluklarına rağmen faizsiz kredilerle yardıma başlar.

Batı ancak Başkan KENNEDY (S.520) döneminde yeni girişimlerde bulunur.

1961 Kalkınmaya yardımcı yetişmiş elemanların görevlendirilmesi amacıyla **Amerikan barış gönüllüleri.**

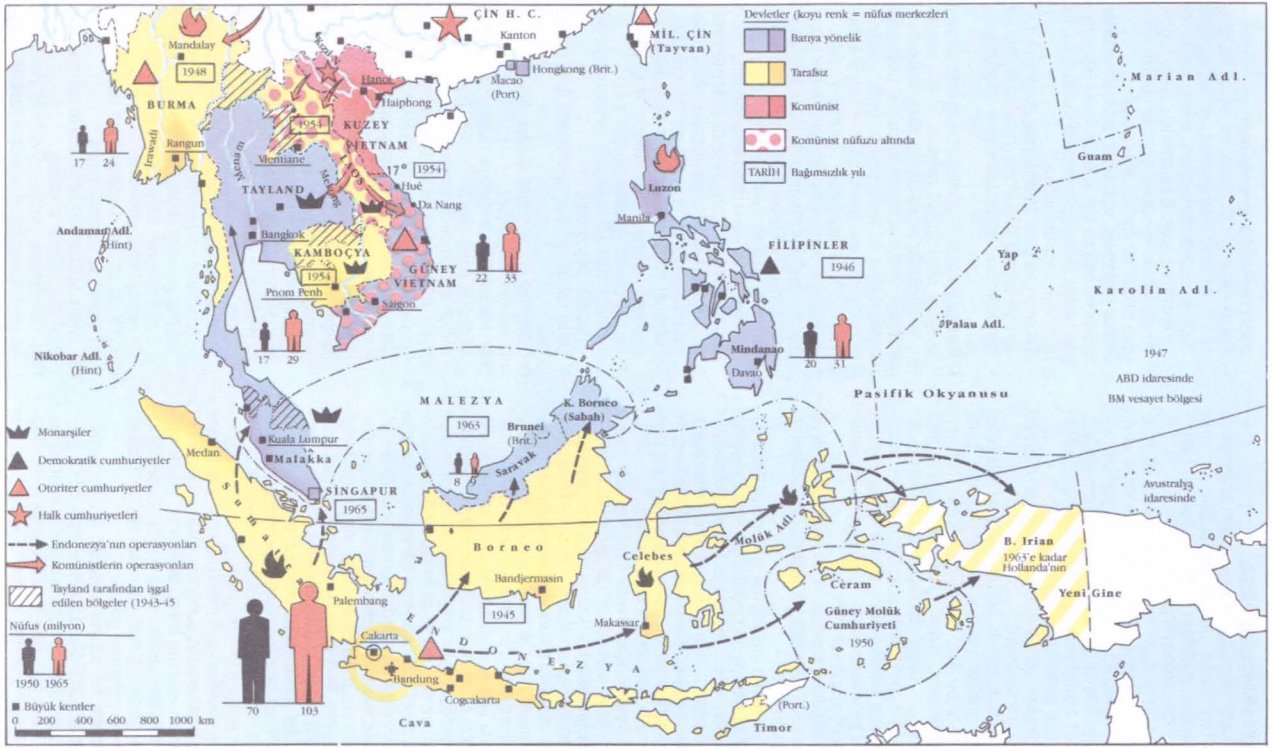

1945-1965 Güneydoğu Asya

Sömürgeciliğin sonu

Japonlar genelde kurtarıcı olarak karşılanırlar, işgalleri sırasında milliyetçi hareketleri destekler ve yerel otonomi tanırlar. Çekilmeleri, devrim yoluyla değişiklikleri başlatır. Batılı eğitim görmüş seçkinler kurtuluş programları (demokratik ve sosyalist fikirlerin karışımıdır) hazırlarlar. Sömürgeci feodalizme karşı kitlelerin savaşını yürütürler ve bağımsızlık elde edildikten sonra ağır siyasi ve ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalırlar; çoğunlukla da yıkıcı komünist faaliyetlere karşı savunma durumundadırlar. Çin'in kalkınması ve başarıları örnek alınır.

Endonezya

Genel Vali VAN MOOK [1942-48] komutasındaki Hollandalı birliklere karşı gerilla savaşı yapılır. **Ahmed Sukarno** (1901-70) milli mücadelenin **"beş ilkesi"**ni açıklar: Tanrıya iman, insanlıkçılık, milliyetçilik, demokrasi, sosyal adalet.

1945 SUKARNO ile **Muhammed Hatta** (1902-1980) **Endonezya Cumhuriyeti'ni ilan** ederler. - Hollanda'nın himayesi altında

1946 Linggacati Antlaşmasıyla Doğu Endonezya Cumhuriyeti ile bir birlik kurulur. - BM'nin (S.503) baskısı üzerine

1947/48 Hollanda'nın Cava'daki polis operasyonlarına son verilir ve görüşmelere başlanır.

1949 **Lahey'de Round Table Konferansı:** Cumhurbaşkanı SUKARNO (1963'te ömür boyu seçilir) ve Başbakan HATTA idaresinde Hollanda Birliği çerçevesinde Endonezya Birleşik Devletleri kurulur.

1950-52 Güney Molük Cumhuriyeti ayrılır.

1954 Hollanda Birliği (nihai olarak 1956'da) dağılır. 13 600 adadan oluşan, kültürel ve dini farklılıklar gösteren İslam imparatorluğunun dış eyaletlerinde otonomi kazanma çabaları başlar.

1957/58 SUKARNO'nun merkeziyetçi hükümetine ve "güdümlü demokrasi"sine karşı (Sumatra da dahil) isyanlar;

1959'dan itibaren ordunun yardımıyla ve ordunun Çin'e odaklanmış (AIDIT liderliğindeki) KP'yle olan gerginliklerinden yararlanılarak **diktatörlük kurulur.**

1961/62 Batı İrian yüzünden Hollanda ile anlaşmazlık; Batı İrian BM'nin aracılığıyla 1963'te Endonezya idaresine tabi olur, referandumla 1969'da Endonezya'ya geçer.

1964 Malezya'yı yıkmak amacıyla savaş tehdidi; Malakka ve Kuzey Borneo'da çeteciler eylemde bulunur.

1965 BM üyeliğinden çıkış; SUKARNO'nun iktidardan indirilmesine ve KP'nin dağıtılmasına yönelik askeri darbe: Komünizm aleyhtarı gösterilerde 87 000 kişi ölür. - Başbakan

1966 General SUHARTO olur.

Filipinler

Amerika'nın 1934'te verdiği vaatlere istinaden, **1946 bağımsızlık ilan edilir.** - ABD'nin güçlü nüfuzu devam eder (mali yardım, askeri antlaşmalar 1946/51), fakat

1946-53 cumhurbaşkanları ROXAS ve QUIRINO dönemlerinde, yolsuzluk yapan otoriter hükümetler kötü yönetirler.

1949-52 Komünist Huklar (1942 Japonlara karşı kurulan halk ordusu) ayaklanırlar: Luzon'daki kentler yağmalanır. ABD reformlar için yardım yapar; reformlar,

1953-57 Cumhurbaşkanı MAGSAYSAY tarafından başlatılır ve

1961-65 Cumhurbaşkanı MACAPAGAL tarafından sürdürülür.

1965 Cumhurbaşkanı MARCOS (1917-89).

Malakka

Halk arasındaki uyuşmazlıklar (Malezyalılar % 50, Çinliler 40, Hintliler 10) devlet kurulmasını zorlaştırır. 9 sultanlık ve İngiliz sömürgeleri Britanya himaye bölgesi olarak

1948 **Malezya Birliğini** oluştururlar. İngiliz birliklerinin operasyonuyla

1954'e kadar komünist çetecilere (Çinliler) karşı gerilla savaşı yürütülür. - Kuzey Borneo, Brunei ve Saravak dahil edilerek

1957 **Malezya Federasyonu** oluşturulur (Başbakan TUANKU ABDURRAHMAN). Federasyon Commonwealth'e üye olur, **Singapur** içte otonomi elde eder ve İngiliz üssü olarak kalır.

1963 **Malezya Federal Devleti ilan edilir**; Çinli komünistlerin ve Endonezyalı "gönüllü kıtalarının" (Kuzey Borneo) eylemleri devlete sorun çıkarır. Çinlilerle Malezyalıların çatışmalarından sonra

1965 **Singapur federal devletten ayrılır.**

Tayland

1943-45'te işgal edilen bölgeler geri verilir. Askeri hükümetler demokratik muhalefete ve komünist çetelere baskı uygular. ABD'den destek alınır (üs antlaşmaları).

1947 Mareşal PHIBUL SONGRAM (1897-1964) idaresinde diktatörlük, Songram

1950 Kral BHUMIBOL ADULYADET (doğ. 1927) tarafından tanınır.

1957 Mareşal SARIT THANARAT (1908-63) darbe yapar: Anayasa kaldırılır, siyasi partiler yasaklanır, komünist birliklerle mücadele edilir; Kamboçya ile gerginlikler yaşanır.

1959 Hükümet Başkanı THANARAT'a geniş yetkiler veren geçici anayasa.

Burma (Birmanya, Myanmar)

İngiliz ATTLEE hükümeti, Özgürlük Birliği AFPFL'ye (1944 Japonlarla mücadelede kurulmuştur) otonomi vaat eder. Milliyetçiler AUNG SAN ile diğer AFPFL liderlerini öldürürler.

1947 Londra Bağımsızlık Antlaşması.

1948 Başbakan U NU idaresindeki sosyalist **Birmanya Birliği Cumhuriyeti,**

1948-54 Hıristiyan Karenler, komünistler ve Çin'den kaçan Milliyetçi Çinli askerlerle iç savaş halindedir. -

1958 General NE WIN'in antikomünist askeri diktatörlüğü; AFPFL'nin seçimleri kazanmasından sonra,

1960 yeni U NU (1907-95) kabinesi kurulur, Çin'le sınır antlaşması imzalanır.

1962 Ordu General NE WIN (1911-2002) komutasında darbe yapar; Ne Win Devrim Konseyi Bşk. sıfatıyla parlamento olmadan otoriter yönetir. Bankalar devletleştirilir.

1964 Bütün partiler yasaklanır.

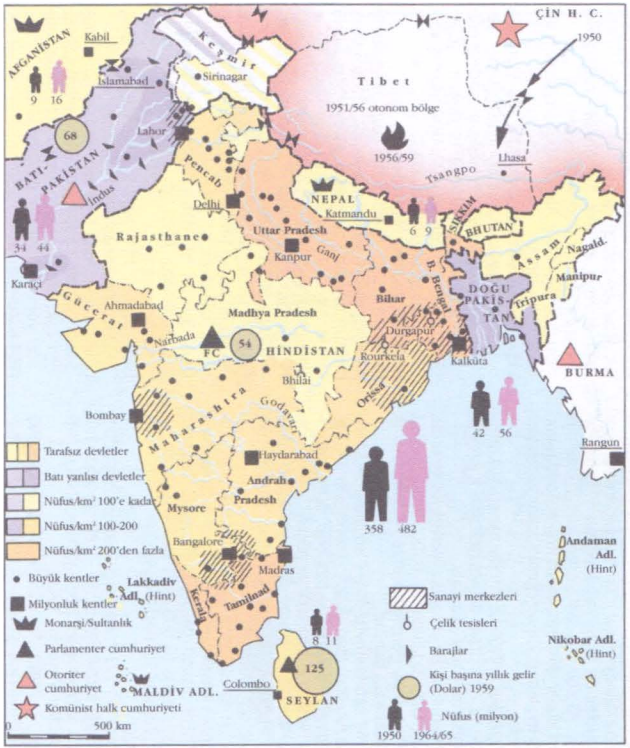

Güney Asya 1965

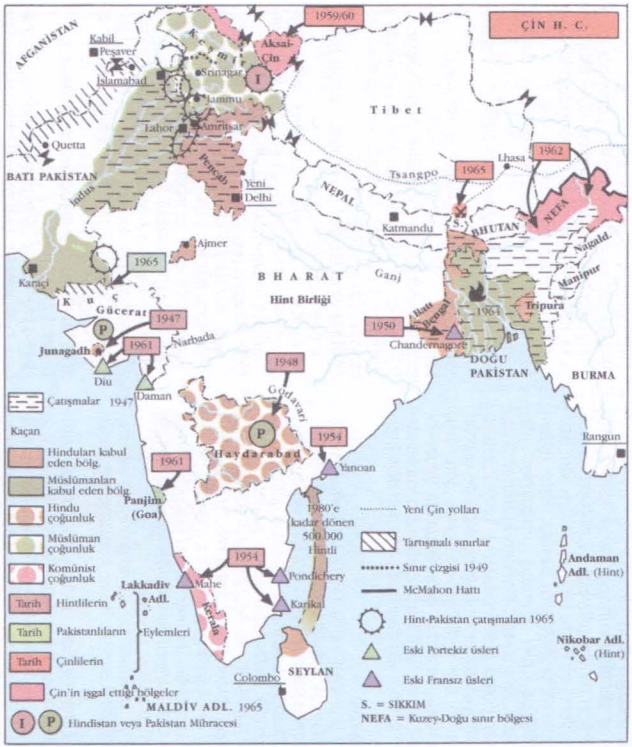

Hindistan-Pakistan bölünme ve sınır anlaşmazlıkları

Sömürge döneminden sonra **Hindistan (1945-65)**

Britanya'nın savaşta verdiği vaatleri (S.447) ATTLEE'nin (S.525) Labour hükümeti yerine getirir. Kurucu meclis ile Hint

1946 geçici hükümeti bağımsızlığın hazırlıklarını yapar; bağımsızlık

1947 Indian Independence Act ile ilan edilir. - Ağır krizler: Hindu ve Müslüman katliamları, dini azınlıkların (S.499) kaçışı ve başka yerde iskân edilmeleri.

1948 Gandhi öldürülür.

Hint Birliği (Bharat)

1947-64 Başbakan ve Dışişleri Bak. Cavaharlal Nehru (S.447) yönetimi yeniden organize eder. Prensler tahttan inmek zorunda kalırlar.

1948 Müslüman prenslikler Cunagadh ile **Haydarabad** entegre edilir.

1950 Hint Birliği Cumhuriyeti Anayasası: Kendi hükümeti ve parlamentoları olan 27 (1956'dan sonra 14) eyalet, 6 bölge vardır, Sıkkım himaye bölgesidir. - Cumhurbaşkanı Prof. **Prasad** (1884-1963), 1962-67 **Radhakrişnan** (1888-1975) olur.

1951/52 Kongre Partisi seçimleri kazanır (yüzde 75). - En büyük sorun **nüfus fazlalığıdır:** Devlet artışı kontrol programları hazırlar.

1951 Tarımın teşvikine yönelik 1. beş yıllık plan. Gezgin vaiz VINOBE BHAVE

1955'e kadar gönüllü toprak verilmesi yoluyla **toprak reformları** yapılmasını sağlar. Bankalar, sigortalar ve hava trafiği devletleştirilir.

1956 Hammaddelerin işletilmeye açılmasına, sanayiin dış yardımla büyütülmesine (Rourkela, Bhilai v.d. çelik tesisleri), okul ve eğitim sisteminin geliştirilmesine yönelik 2. beş yıllık plan. Bütün çabalara rağmen halkın geliri düşer (yıllık nüfus artışı yaklaşık 15 milyon). Dini tabulara (ineklerin kutsallığı), önyargılara (kastlar), bilgisizliğe (doğum kontrolü) karşı aydınlatma etkinlikleri. - Dini çatışmalar (1964), dil mücadeleleri (1965), doğal afetler durumu daha da kötüleştirir. Assam, Nagaland, Sihler otonomi talep ederler.

1958 Kerala'daki ilk komünist hükümet lağvedilir.

Dış politika: NEHRU'nun "dinamik tarafsızlığı" sayesinde "bloksuz devletlerin" önde gelen ulusu, dünyayı ilgilendiren büyük krizlerde aracılık eder.

1954 Çin'den resmi ziyaret (Başbakan ÇU EN-LAY); **"bir arada yaşamanın beş ilkesi"** açıklanır: Egemenlik, eşitlik, barışçıl çaba, saldırının ve müdahalenin reddi.

1955 NEHRU'nun Moskova ziyareti; doğudan **ekonomik yardım** alınır.

1959 **Çin'le sınır çatışmaları;** Çin McMahon Hattı'nı tanımaz ve kuzeydeki sınır bölgelerini işgal eder (S.513).

1961 Kalan Portekiz sömürgeleri (Goa) **ilhak edilir.**

1962 Kuzeydoğu eyaletinde (NEFA -Kuzeydoğu Hudut Teşkilatı) **Çin'in taarruzu.** Pakistan'la ilişkilere,

Keşmir tartışması rahatsızlık verir: Hindu gönüllülerle Afgan kabileleri,

1947 feodal prensliğe karşı ayaklanmaya müdahale ederler; katliamlardan sonra Hindistan'la Pakistan da müdahale eder.

1948 Ateşkesle bölünme kesinleşir. Hindistan'ın girişimleri üzerine,

1953 Keşmir'e otonomi sağlamaya çalışan Başbakan Şeyh ABDULLAH tutuklanır.

1957 Hint işgali altındaki kesim Hindistan'a bağlanır. Çin'in Aksa-i Çin Platosunu işgal etmesi anlaşmazlığı tırmandırır.

Pakistan

İkiye bölünmüş olan "arınmışların ülkesi"nde, büyük toprak sahiplerinin klikleri ve dini bağnazlık nedeniyle devlet krizleri yaşanır.

Doğu Pakistan Batı Pakistan'a tabi olmaya (resmi dil Urdu'dur) karşı koyar.

1954 Müslüman Birliğinin seçim yenilgisinden sonra, olağanüstü hal hükümeti anayasa reformlarını başlatır, ancak ordu Genel Vali GULAM MUHAMMED'i [1951'den beri görevdedir] devirir. - **Dış politika:** Batılı ittifak sistemine (S.517) bağlanılır.

1956 İslam Cumhuriyeti ilan edilir (Commonwealth'e tam üyedir).

1958 Feldmareşal Eyüp Han (1907-74) **iktidan üstlenir,** yönetimi, siyaseti, ekonomiyi ve demokratik "temel kurumları" (belediyeler) istikrara kavuşturur.

1960 Indus suyunun kullanımı konusu Hindistan'la düzenlenir ve **Indus havzasının sulanmasına** ilişkin projenin yapımına başlanır.

1963 Çin'le sınır antlaşması. - Hindistan'la Kuç Rann'ı yüzünden çıkan gerginlikler bir antlaşmayla yumuşatılmakla birlikte, Keşmir'de Müslüman gönüllü kıtalarının eylemleri

1965 Hindistan-Pakistan savaşına yol açar, BM'nin aracılığı ve Sovyetlerin girişimi üzerine

1966 Taşkent Konferansında barış sağlanır.

Seylan

İngiliz kraliyet sömürgesi,

1948 Başbakan D.S. SENANAYAKE (1884-1952) döneminde **dominyon statüsünü** elde eder.

1954 Asyalı devletlerin **Colombo Konferansı.**

1956 Başbakan **S. Bandaranaike'nin** (1899-1959 [öldürülür]) halk cephesi hükümeti İngiliz birliklerinin çekilmesini talep eder. Dul eşi,

1960-65 **Sirimavo Bandaranaike** başbakan sıfatıyla özgürlük partisinin politikasını sürdürür. Tamul azınlığı olay çıkarır ve

1962 milliyetçi subaylar ayaklanırlar. ABD, verdiği kredileri

1965 koalisyon hükümeti kuruluncaya kadar bloke eder.

Afganistan: Kral MUHAMMED SAHIR (S.447) idaresinde ülke yavaş yavaş modernleşir. SSCB ile (1946-48) ve gerginliklerden sonra Pakistan'la sınırlara ilişkin düzenlemeler yapılır.

1955 SSCB'yle yardımlaşma antlaşması, Sovyetlerin askeri yardımı. Tarafsızlık ve bloksuzluk, batıdan ve doğudan ekonomik yardım gelmesini sağlar. Ruhanilerin (mollalar) ve aşiret reislerinin siyasi nüfuzu güçlüdür.

BB
Londra
Paris
Brüksel
F
AET
COMECON
YUGOSLAV.
Por
Isp
Cezayir
Bizerta
Tunus
YUNANİSTAN
TÜRKİYE
Madeira
Cebelitarık
Ceuta
Rabat
Melilla
Casablanca
FAS
TUNUS
Bingazi
SURİYE
IRAK
İRAN
LÜBNAN
Süveyş Kanalı
Kanarya Adl.
İfni
Trablusgarp
Kahire
İspanyol
Batı Afrika
CEZAYİR
LİBYA
BAC (MISIR)
SUUDİ ARABİSTAN
MORİTANYA
MALİ
NİJER
ÇAD
Hartum
YEMEN
Aden
Dakar
SE.
G.
Niamey
Bamako
SUDAN
Port-Gine'si
GİNE
YUK. VOLTA
D.
Pt. Lamy
Fr. Somali
Aden
Konakry
SIERRE LEONE
T.
NİJERYA
Lagos
Abidjan
ORTA AFRİKA CUM.
Adis Ababa
ETYOPYA
Monrovia
LİBERYA
Accra
Lome
KAMERUN
Yaunde
SOMALİ
FİLDİŞİ SAHİLİ
Fernando Poo
Gine'si
Principe
S. Tome
Libreville
KONGO
KENYA
Mogadişu
GABUN
KONGO
R.
B.
Nairobi
Brazzaville
Leopoldville
TANZANYA
Zengibar
Dar el Selam
Ascension
Luanda
Kalanga
Elisabethville
Komor Adl.
Angola
ZAMBİA
MALAVİ
Lusaka
St. Helena
Salisbury
RODEZYA
Tananariyo
MADAGASKAR
Güneybatı Afrika BM mandası
Bechuana-land
Lourenço Marques
Johannesburg
Swasild.
Basutoland
G. AFRİKA
Cape Town
B. = BURUNDİ
D. = DAHOME
G. = GAMBİA
I. = İSRAİL
J. = ÜRDÜN
R. = RUANDA
SE. = SENEGAL
T. = TOGO
Üyeler
Gümrük birliği (OUA)
Hükümet Biçimleri
Fransız topluluğu Communauté
Afrika Birliği örgütü
Siyasi statü sarih değil
Commonwealth
Afrika-Madagaskar organizasyonu (GAMO/OCAM)
Monarşi
Arap Birliği
Monrovia Grubu 1961
Parlamenter cumhuriyet
Sahel-Benin Birliği
Casablanca Grubu 1961
Başkanlığa dayalı cumhuriyet
Sömürgeci Devletler = Renkli daireler
Afrika Devletleri Birliği
MALİ AET (ortak üye)
Koloniler

Afrika 1965

Yeni Afrika

Savaş Afrikalının özgüvenini (karşıl. S.539) artırır. Siyasi vaatler 1945'ten sonra yalnızca kısmen yerine getirilir. **Fransa Birliği** (1946), anavatanda ve eski sömürgelerde "eşit hak ve yükümlülükleri" garanti eder (mad. 107). İngiliz ATTLEE (S.525) hükümeti de anayasa reformu başlatır, bu sayede **Afrika milli hareketleri** doğar.

Partiler: Félix Houphouet-Boigny (1905-93),

1946 Demokratik Afrika Topluluğu'nu (RDA) kurar; topluluk Gine'de **Sékou Touré** (1922-84), Mali'de **Modibo Keita** (1915-77) idaresindedir; **Léopold Sédar Senghor** (1906-2001) Senegal Demokratik Blokunun lideridir;

1949 Convention People's Party (CPP): Kwame Nkrumah (1909-72);

1954 Tanganyika African National Union (TANU): **Julius K. Nyerere** (1922-99).

Sendikalar: Avrupalı veya uluslararası federasyonların Afrika'daki şubeleri memurlara ve sözleşmelilere dayanır.

1956 Konakry'de SÉKOU TOURÉ tarafından kurulan ve komünizmin etkisindeki Afrikalı İşçiler Birliği (UGTAN); birlik,

1961 Casablanca Panafrika Sendika Birliğinin (USPA) katılımıyla genişler.

1952-54 Kikuyu'nun Mau-Mau eylemleri.

Federasyonlar: Yarı otonom geçici biçimleri siyasi görevleri tanıtır.

1953 Britanya Batı Afrikası ve Nijerya (1954) **federasyonları.**

1953 Merkezi Afrika Federasyonu, beyazlara tanınan ve **Banda**'nın (1906-97) mücadele ettiği imtiyazlar nedeniyle başarısız olur.

1964 Başbakan BANDA idaresindeki **Malavi** (Nyasaland) ile **Zambia** (Cumhurbaşkanı KAUNDA) federasyondan ayrılır. - Başbakan **Ian Smith**, WILSON (S.525) hükümetinin onayını almadan

1965 Rodezya'nın bağımsızlığını ilan eder. Yeni anayasaya göre siyasi otorite yalnızca beyazların elindedir. O tarihten itibaren BM, OUA, Commonwealth v.d. Rodezya'yı kınarlar ve boykot ederler. - Gine ve diğer Afrika devletleri Fransız

1958 Communauté'siyle yetinmezler. -

1959 Mali Federasyonu 1960'da dağılır.

Yeni devletler:

1957 Gana bağımsızlığa kavuşan ilk zenci Afrikası ülkesidir. Başbakan **Nkrumah** "aktif tarafsızlığa" ve panafrika politikasına bağlıdır. Diktatörlük ve "sola odaklanma" 1966'da devrilmesine neden olur. Komünistlerle temaslar

1958 **Gine'de** de Başbakan SÉKOU TOURÉ idaresinde yürütülür. - Bağımsızlığa

1960 "Afrika'nın yılı" zarfında kavuşanlar: Kamerun, Kongo-Brazzaville, Gabon, Çad, Merkezi Afrika Cumhuriyeti; bunlar, **Merkezi Afrika Cumhuriyetleri Birliği** içerisinde gümrük ve ekonomi politikası açısından koordine edilmişlerdir; Togo, Fildişi Sahili, Dahomey, Yukarı Volta ve Nijer

Sahel-Benin Birliğini kurarlar. - Ayrıca Nijerya, Senegal, Mali, Madagaskar, Somali, Moritanya, Kongo-Léopoldville (S.547).

1961 Sierra Leone ile Tanganyika; Tanganyika Zengibar'la birlikte **Tanzanya'yı** (1964) oluşturur; 1962 Uganda, Ruanda, Burundi; 1963 Kenya. 1965/66 Gambiya.

İçte bağımsızlığa kavuşmada yaşanan sorunlar (S.539), devletlerin çoğunda **"eğitimde diktatörlüğün"** çeşitli biçimlerini oluşturur: devlet yönlendirir. Yasal bir muhalefet yerine, komplolar, suikastlar, olaylar, ayaklanmalar içeren lider ve aşiret rekabetleri ortaya çıkar.

Panafrika hareketi: 20'li yıllarda ABD'de ortaya çıkar. 1945'ten sonra Afrikalı aydınlar (AZIKIWE, KENYATTA, NKRUMAH), Afrika'yı siyasi bağımsızlığa kavuşturmak üzere liderliği üstlenirler.

1958 Akra/Gana'da bağımsız Afrika devletlerinin 1. konferansı (Nisan).

1958 Akra'da All-African People's Conference / Kavimler Panafrika Konferansı (Aralık).

1963 Addis Ababa zirve konferansı: Afrika Birliği Örgütü (OUA) kurulur; anlaşmazlıklar için bir hakem komitesi ve hâlâ bağımlı bölgeler (Dar el Selâm 1964) için **özgürlük komitesi** vardır; Güney Afrika Cumhuriyeti boykot edilir.

1964 OUA'nın Kahire konferansı: Kongo isyancıları (S.547) ile ilgili karar alınır. OUA'nın aşırı rotası, ılımlı devletlerin

1965 Afrika ve Madagaskar Müşterek Organizasyonu'nu (GAMO/OCAM) kurmalarına neden olur.

Güney Afrika: "Milli Cephe"nin seçimleri kazanmasından sonra

1948 Başbakan Daniel F. Malan (1874-1954), 3 milyon beyazın (11 milyon Bantuya karşı) korunması amacıyla ırk ayrımını getirir. Başbakan STRIJDOM [1951-58] ile

1958 Başbakan Hendrik F. Verwoerd (1901-66 [öldürülür]), "Progressive Party"ye ve Bantu muhalefetine karşı **"Apartheid"** politikasını kararlılıkla sürdürür; Bantu muhalefeti **"African National Congress"** (ANC) içerisinde birleşmiştir; 1960'ta yasaklanıncaya kadar başkanı:

Albert J. Luthuli (1899-1967).

1959'dan itibaren **Robert M. Sobukwe**'nin radikal biçimde yönettiği **"Pan-African-Congress" (PAC).** Kanlı olaylar (Sharpeville),

1960 renklilere kimlik kartı yükümlülüğü getirilmesinden ve parlamentodaki meclislerinin lağvedilmesinden sonra patlak verir. BM, dünya basını durumu protesto eder.

1961 Commonwealth'den çıkış.

1963 Bantu devleti **Transkei** kurulur.

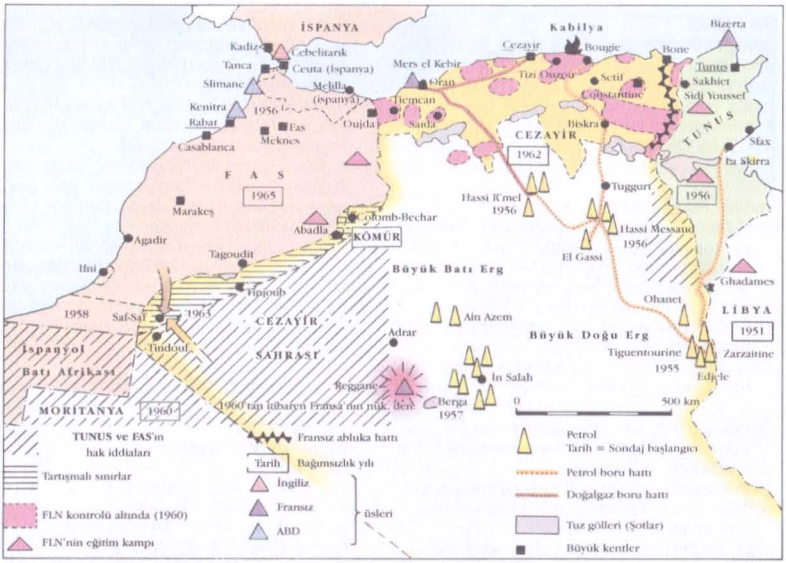

1960 Kuzeybatı Afrika

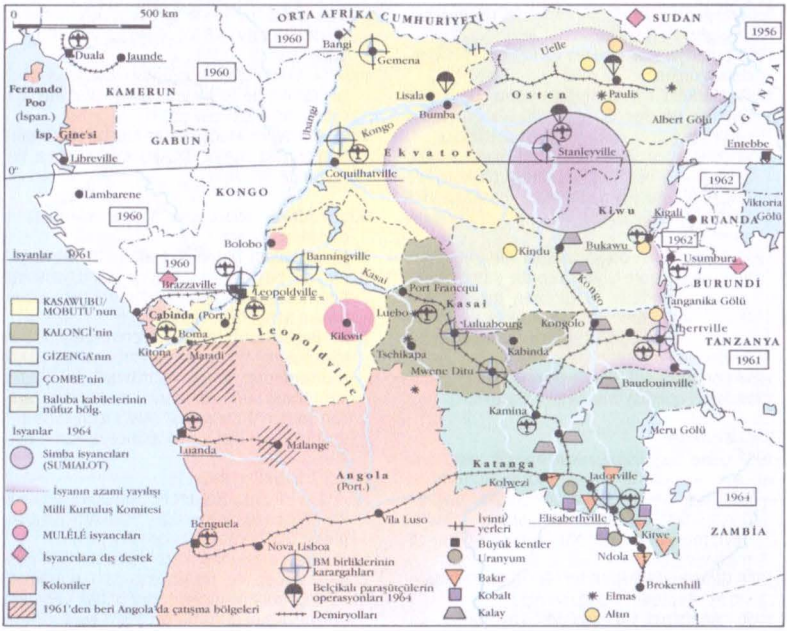

1960-1965 Kongo Krizi

Arap batı (Mağrib)

Fas: Fosfat, mangan ve kurşun yataklarının işletilmesinde ABD mali yardım yapar ve

1927-61 Sultan BIN YUSUF'a, 1944'te kurulan **İstiklal Partisi**'nin talep ettiği bağımsızlığı vaat eder. - Fransa ABD'ye

1951 üsler (1963'e kadardır) verir, Berberileri Araplara karşı kullanır ve sultanı Madagaskar'a sürer (1953). Ardılı BİN ARAFA tanınmaz.

1955 BIN YUSUF geri döner. Fransa'nın onayıyla

1956 V. Muhammed olarak bağımsızlığı ilan eder. Tanca ve İspanyol Fas'ı entegre edilir. İstiklal Partisi bölünür: **Bin Barka** liderliğindeki "Union Nationale" (UNFP) monarşiyi reddeder ve demokratik reformların (anayasa) yapılması için baskı yapar.

1960 V. MUHAMMED hükümeti üstlenir ve İfni, İspanyol Batı Afrikası ve Moritanya üzerinde hak iddia eder. Mağrib Federasyonu kurulması yolunda

1961 II. HASAN (1930-99) girişimde bulunur.

1963 Cezayir'le sınır anlaşmazlığı. -

1965 Parlamentonun lağvedilmesinden sonra ekonomik kriz çıkar ve kral kişisel hükümetini kurar.

Tunus: 1934'te **Habib Burgiba** (1903-2000) tarafından kurulan **Yeni Destur Partisi**'nin baskısına Fransız hükümeti boyun eğer.

1954 Otonomi antlaşması. Muhalefet (SALAH BIN YUSUF, 1961'de öldürülür), BURGIBA'yı batı yanlısı politika izlemekle suçlar ve sendikanın yardımıyla etkisiz hale getirilir.

1956 Bağımsızlık. Millet Meclisi,

1957 Cumhurbaşkanı BURGIBA idaresinde (otoriter) cumhuriyeti ilan eder.

1961 Fransız üssü Bizerte yüzünden anlaşmazlık çıkar, Fransa üssü boşaltmayı vaat eder.

1964 Yabancıların mülkleri istimlâk edilir. Dış politikada BURGIBA ılımlı bir rota izler.

Cezayir: Otonomiyi

1946 kurtuluş hareketi MTLD (MESSALI HAC; **Ferhat Abbas**, 1899-1985) talep eder, ancak "Cezayir Fransızları",

1947 seçimlerde usulsüzlük yaparak Cezayir tüzüğünü (parlamenter muhtariyet) sabote ederler. **Ahmed Bin Bella** (doğ. 1916), EBÜLKASIM KERİM (1912-70), BİN HİDİR v.d. **"Front de Libération Nationale"i (FLN)** örgütlerler; FLN Cezayir milli hareketi MNA'yla mücadele eder ve

1954-62 kurtuluş mücadelesini başlatır. Yabancılar lejyonu ile paraşütçüler (Paralar) teröre terörle cevap verirler. - Fransız milliyetçileri ile subayları **(aşınlar)** "Algérie française", Fransız bir Cezayir'in, propagandasını yaparlar. Bunların

1958 Cezayir darbesi (Generaller SALAN, MASSU) **IV.** Cumhuriyeti devirir ve **Charles de Gaulle**'ü (S.524) iktidara getirir.

1958 Kahire'de Başbakan **Ferhat Abbas** idaresindeki **Cezayir sürgün hükümeti** (GPRA). DE GAULLE Cezayirlilere

1959 kendi kaderini tayin hakkını tanır, 1961'de Fransız halkının yüzde 75'i bunu onaylar. GPRA içerisinde

1961 Başbakan Bin Hedda "katı" bir rotayı kabul ettirir. FLN ile General SALAN komutasındaki **gizli ordu OAS** terör uygular. Fransa'nın GPRA ile yaptığı ilk görüşmeler **Büyük Sahra meselesi** (1945'ten sonra keşfedilen petrolün kullanımı) yüzünden akamete uğrar.

1962 Evian ateşkes antlaşması: Tam bağımsızlık teminatına karşılık "Cezayir Fransızları" için garantiler. - Tek parti FLN seçimlerinden sonra **"Halk Demokrasisine dayalı Cezayir Cumhuriyeti"** ilan edilir. Devlet Başkanı **Bin Bella**, siyasi muhaliflere ve Kabiliye'deki isyanlara (AYT AHMET) rağmen sosyalist üniter devleti kabul ettirir.

1965 Albay Bumedyen (1927-78) komutasındaki Devrim Konseyi'nin darbesi: BİN BELLA devrilir.

Libya: BM vesayetine verilen çöl ülkesi, Kral **I. Muhammed İdris el Sunusi** (1890-1983) döneminde

1951'de bağımsızlığa kavuşur.

Kongo krizi (1960-65)

Patrice Lumumba (1925-61 [öldürülür]) liderliğindeki MNC partisine dayanan Afrika özgürlük hareketi Belçika Kongosu bölgesine sıçrar.

1959 Léopoldville'de olaylar. Sömürge alelacele terk edilir.

1960 Merkezi hükümet Devlet Başkanı **Kasavubu**'ya (1917-69) ve Başbakan **Lumumba**'ya devredilir (Haziran). Kongolu birlikler ayaklanır (Temmuz). Belçikalı subayların, memurların, teknisyenlerin kaçışı ülkeyi kaosa sürükler. Sorunsuz madencilik eyaleti **Katanga**, Başbakan **Moise Çombé** (1919-69) idaresinde bağımsızlığını ilan eder. Başbakan LUMUMBA ülkeye getirilen Belçikalı birliklerin müdahalesini protesto eder ve BM'den yardım ister (S.503). Lumumba, Albay **Mobutu** (1930-97) tarafından iktidardan indirilir (Eylül).

1961 LUMUMBA, taraftarı **Gizanga**'nın Stanleyville'deki karşı hükümetine kaçarken öldürülür. Çoğunluğu Afrikalılardan oluşan BM birlikleri ile Başbakan **Adoula** idaresindeki yeni merkezi hükümet otoritelerini kabul ettiremez (Ağustos). - Batının baskısı üzerine Başbakan ÇOMBÉ,

1962 BM'nin asayişi sağlama planını kabul eder, ancak anayasayla ilgili konferansa katılmaz (Ekim).

1963 Katanga'ya karşı BM operasyonu. ÇOMBÉ ülkeyi terk eder. Mali nedenlerle,

1964 BM birlikleri çekilir. Devlet Başkanı KASAVUBU **Çombé'yi** merkezi hükümetin başbakanı olarak atar. **Kimba** ve **Mulélé**'ye bağlı (kısmen komünist) isyancıların ayaklanmalarına karşı, Amerika'nın ve beyaz paralı askerlerin (S.545) yardımıyla mücadele eder. Belçikalı paraşütçüler beyaz rehineleri kurtarır (Kasım). - (Beyazlardan oluşan) hükümet birlikleri, ayaklanmaları

1965 acımasız bir orman savaşıyla bastırır. - **Mobutu** darbe (Kasım) yaparak KASAVUBU'yu iktidardan indirir, kendini devlet başkanı ilan eder, hükümeti Albay **Mulamba**'ya verir.

Latin Amerika 1965

Kıta dünya piyasasına (ABD) bağımlıdır (hammadde ihracı, mal ithali), konjonktürün zayıflamasıyla sosyo ekonomik krizler yeniden artar: **Nüfus patlaması,** kitlelerin kentlerin kenar mahallelerine (Favelalar) göçü, enflasyon, düşük yaşam ve eğitim standardı, aşırı sosyal farklar. Devletin çok az para ve şişirilmiş bir bürokrasiyle izlediği sosyal politika sefaleti "standartlaştırır". Asayişi sağlayan eski güçlerin (ordu, oligarşik partiler, başkanlık diktatörlükleri) yanı sıra, halk liderleri (PERÓN, CASTRO), aktif KP kadroları ve devrimci solcu milli hareketler ortaya çıkar.
Çözüme yönelik girişimler:

1. **Askeri-siyasi entegrasyon** (OAS, S.517);
2. **Tanım reformları:** Randıman vermeyen büyük çiftliklerle (latifundia) çok küçük işletmeler lağvedilir;
3. **Sanayileşme,** ancak vasıflı işçi (eğitim sorunu) ve sermaye yoktur. Özel sermaye ayni kıymetlere (toprak mülkiyeti) yatırılır veya yurtdışında değerlendirilir; yabancı sermaye teminat gerektirir, fakat denetim ve kârın yurtdışına akması sömürülme olarak algılanır (Yankee aleyhtarı hava);
4. Dış ticaretin teşviki amacıyla **milletlerüstü piyasalar.**

1951 Orta Amerika için ODECA Şartı (El Salvador). - "Panamerika Operasyonu": OAS devletleri,
1958 "21'ler Komitesi" içerisinde entegre olurlar. - **Küba devriminden** itibaren ABD komünistlerin sızmasını önlemek amacıyla müdahale eder.
1959 Amerikalararası Kalkınma Bankası;
1960 Güney Amerika pazarı/LAFTA (Montevideo antlaşması). - ABD Başkanı **Kennedy,**
1961 İlerleme İttifakı'nı (Punta del Este Şartı) ilan eder: Resmi kalkınma planlarına ABD sermaye yardımı.
Latin Amerika parlamentosu (Lima) ve büyük ekonomik planlar için bir komisyon (Buenos Aires) oluşturulur.

Orta Amerika'da krizler

Guatemala'da solcu rota: Devlet Başkanı ARBENZ GUZMÁN [1949-54] ABD'li Fruit Company'yi devletleştirir; Albay C. ARMAS (1957'de öldürülür) tarafından ABD'nin (Dışişleri Bak. DULLES) yardımıyla devrilir. - **Panama**'da ABD kanal bölgesinden vazgeçilmesini sağlamaya yönelik hareket: Olaylar, 1956'dan itibaren bayrak tartışması. - **Dominik Cumhuriyeti**'nde Trujillo rejimi (S.455) devrilir. ABD 1965 **iç savaşına** müdahale eder; OAS ve BM devreye girer.
Britanya sömürgeleri: Otonom Batı Hint Federasyonundan (1958) 1962'de **Jamaika** ile **Trinidad/Tobago** ayrılır.
Küba: Fidel Castro (doğ. 1927) liderliğinde 1956-59 Batista diktatörlüğüne (S.455) karşı gerilla savaşı yapılır;
1959 **Milli-sosyal devrim:** Devletleştirme işlemlerine yabancı (ABD) rafineriler de dahildir, tarım reformları yapılır. Castro rejimi komünizmin etkisine girer: Sosyalist üniter devlet genişletilir. ABD tepki olarak şeker ambargosu koyar.
1961 Sürgündeki Kübalıların bombalı saldırıları ve adaya çıkma girişimleri. -
1962 **OAS'tan** (S.517) **ihraç edildikten** sonra Sovyet yardımı (danışmanlar, teknisyenler, silahlar) artar; **füze üsleri** kurulur.
Ekim 1962 Küba krizi: ABD ablukası; KRUŞÇEV füzeleri sökmeye hazır olduğunu açıklar; CASTRO Moskova'da "SSCB'nin kahramanı" olarak övülür.
1964 OAS yaptırımları (ticaret kesilir). - ABD ile
1965 Kübalıların ülkeden göçüne ilişkin antlaşma yapılır.

Devrimci çalkantılar içindeki devletler

Venezuela'da diktatör PÉREZ JIMÉNEZ'in [1952-58] devrilmesinden sonra mali krizler, suikastlar, ayaklanmalar. - **Kolombiya**'da iç savaş General ROJAS PINILLA'nın [1953-57] diktatörlüğüne kadar sürer, sonra Milli Cephe koalisyonu kurulur. - **Bolivya:** İşçi partisi MNR 1952'de devrim yapar: Ordu ve büyük toprak sahiplerinin otoritesine son verilir, yabancıların işlettiği kalay ocakları devletleştirilir; 1960 ordu ayaklanır.
Arjantin: Faşistleri örnek alarak 1946'da iktidara gelen Albay **Juan Domingo Perón** (1895-1974) refah devletini ilan eder, ancak ülkeyi enflasyona ve kiliseyle anlaşmazlığa sürükler.
1955 Ordu ayaklanır (General ARAMBURU).
1958-62 Devlet Başkanı FRONDIZI: Maliyenin ıslahına yönelik tasarruf programı; Peroncular seçimleri kazanır; olaylar, grevler, darbeler. Devlet Başkanı ILLIA (1966'da iktidardan indirilir) döneminde siyasi istikrarsızlık devam eder.
Brezilya: Ordu,
1951-54 Devlet Başkanı Vargas'ı (S.455) reddeder,
1956-61 Devlet Başkanı Kubiçek'i destekler: Aşırıya kaçan devlet harcamaları nedeniyle enflasyon. - Yolsuzluk ve bürokrasiyle,
1961 Devlet Başkanı QUADROS mücadele eder; köklü reformlar,
1961-64 Devlet Başkanı Goulart döneminde, **ordu** (General **Branco**) **darbe** yapıncaya kadar gerçekleştirilir.

Nispeten istikrarlı devletler

Meksika'da dengeli ekonomi, para ve maliye; 1964'ten itibaren devlet başkanı DÍAZ ORDAZ'dır. - **Ekvador:** Devlet Başkanı IBARRA [1944-61], 1963'ten itibaren askeri hükümet. - **Peru:** Devlet Başkanı PRADO'dan [1956-63] sonra ılımlı sol hükümet. - **Uruguay:** 1952'den itibaren İsviçre örneğine uygun Milli Konsey meclisi. - **Paraguay**'da General ALFREDO STROESSNER [1954-89] idaresinde diktatörlük.
Şili: Tarım İşçileri Partisi'nin adayı,
1952 Devlet Başkanı IBÁNEZ DEL CAMPO: Enflasyon ve
1956 ücret artışını yasaklama yasasına karşı genel grev, devlette krize (olaylar, sıkı yönetim) yol açmakla birlikte,
1958-64 Devlet Başkanı ALESSANDRI RODRIGUEZ fiyatları ve ücretleri istikrara kavuşturur;
1960 Para reformu. Sanayileşmeyle yaşam standardı yükselir.
1965 Devlet Başkanı FREI MONTALVA (Hıristiyan Demokratlar) toprağın yeniden dağıtımını planlar.

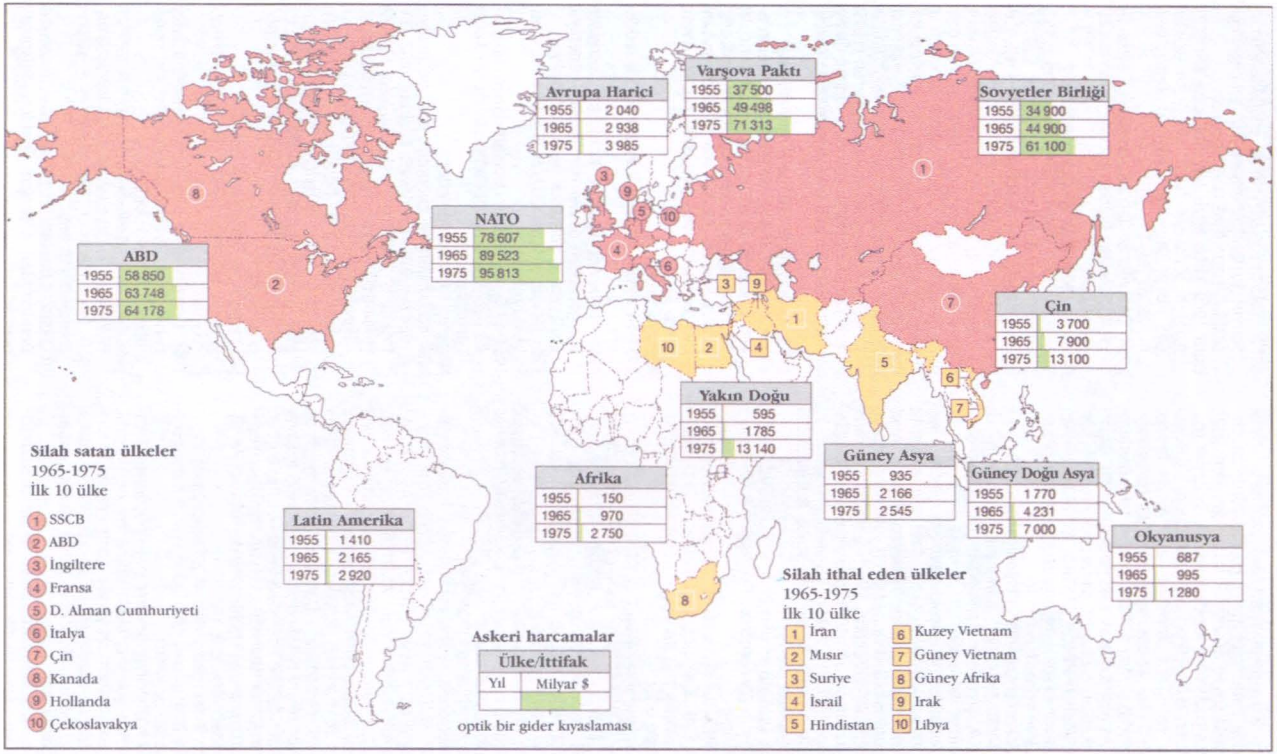

İkinci Dünya Savaşı sonrası silahlanma

1946 **Baruch Planı** (ABD): Bütün atom silahlarının imhası ve nükleer enerjinin uluslararası denetimi (SSCB reddeder).
1950 Stockholm'deki (komünist) Dünya Barış Konseyi bütün atom silahlarının yasaklanması çağrısında bulunur.
1952 BM Silahsızlanma Komisyonu kurulur.
1954 SSCB, Britanya ile Fransa'nın kademeli silahsızlanma planını reddeder.
1955 SSCB, hava teftişi yoluyla müşterek denetimi içeren "Açık Semalar" planına (ABD) onayını vermez.
1956 BM talimatı üzerine **Londra Beşler Konferansı:** Silahlarda, silahlı kuvvetlerde ve atom denemelerinde indirime gidilmesi görüşülür. SSCB hava teftişini kabul eder (Ekim). - **Atom karşıtları hareketi** büyür; batılı ülkelerde protesto ("Paskalya") yürüyüşleri yapılır (Doğu Blokunda yasaktır).
1957 Londra Beşler Konferansı: ABD, bir denetleme sistemi yaratılabilmesi için bütün atom denemelerinin 2 yıl süreyle durdurulması yolunda baskı yapar; SSCB hava teftişinde ısrar eder. Polonya'nın **Rapacki Planı,** atom silahlarından arındırılmış bir Orta Avrupa önerir.
1958 (Ekim) atom denemelerinin durdurulmasına ilişkin **Cenevre Konferansı.** 3 nükleer güç atom denemelerine ara verir.
1959 14. BM Genel Kurul toplantısı: Britanya'nın üç kademeli planı; KRUŞÇEV 4 yıl zarfında topyekün silahsızlanma talep eder.
1960 **Cenevre Onlar Konferansı:** Batılı devletler uluslararası bir denetleme komisyonu talep ettikleri ve dış ülkelerdeki üslerin derhal lağvedilmesini kabul etmedikleri için, Doğu Bloku ülkeleri işbirliğine son verirler.
1961 (Mart) Cenevre Konferansına yeniden başlanır. - Dünyada günlük silah harcamaları yaklaşık 330 milyon ABD doları tutarındadır.
1962 **Cenevre 18'ler Konferansı** (8 tarafsız, 5'er doğulu ve batılı devlet; Fransa katılmaz): Denetim konusu çözüme kavuşmaz.
1963 Moskova ile Washington arasında doğrudan teleks hattı ("kırmızı telefon") kurulur.
(Ağustos) **Atom Testlerini Durdurma Antlaşması:** Uzayda, atmosferde ve su altında atom denemeleri yasaklanır. Fransa ve Çin antlaşmaya katılmaz.
1964 **Polonya**'nın, Orta Avrupa'da nükleer silahların eşit biçimde kontrole tabi olarak "dondurulmasına" ilişkin **Gomulka Planı.**
1965 Nükleer silahların yayılmasının önlenmesine ilişkin BM kararı.
1967 Latin Amerika'da nükleer silahların yasaklanmasına ilişkin bir antlaşmayı 14 ülke imzalar. -
1967 Uzayın barışçı amaçlarla kullanılmasına ilişkin antlaşma yürürlüğe girer (Fransa, Çin Halk Cumhuriyeti katılmaz).
1968 (1. 7) **Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması** SSCB, ABD, B. Britanya v.d. tarafından imzalanır (2004: 188 üye ülke). Nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanımının engelleneceği endişesiyle diğer ülkelerin yanı sıra AFC de tereddüt eder. SSCB ile ABD arasında **stratejik silahların sınırlandırılmasına** ilişkin görüşmeler (Strategic Arms Limitation Talks/SALT):
1969 Helsinki'de 1. SALT turu.
1970 Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması yürürlüğe girer; anlaşma 98 ülke tarafından imzalanmıştır (Fransa, Çin Halk Cumhuriyeti, İsrail, Hindistan, Pakistan v.d. imzalamaz).
1971 Deniz Diplerinin Nükleer Silahlardan Arındırılması Anlaşması ABD, SSCB ve B. Britanya tarafından imzalanır.
1972 (10.4.) Bakteriyolojik silahların yasaklanmasına ilişkin BM Konvansiyonu; (Fransa ve Çin HC hariç) 73 ülke imzalar. (26.5) ABD ile SSCB'nin nükleer silahlanmanın denetimine ilişkin ilk antlaşması olan **ABM** (Anti Ballistic Missiles) **Antlaşması** parafe edilir. (Kasım) Nükleer silahların ve taşıyıcı sistemlerin sınırlandırılmasına ilişkin SALT II görüşmeleri Cenevre'de başlar.
1973 (Mart/Haziran) Orta Avrupa'da silahların ve birliklerin azaltılmasına (**MBFR**) ilişkin istişareler (NATO-Varşova Paktı) başlar.
(Haziran) BREJNEV'in ABD ziyareti: **Atom savaşının önlenmesine ilişkin** Amerikan-Sovyet **antlaşması.**
1974 Cenevre silahsızlanma konferansı: AFC ile DAC dahil olur. - **SALT II görüşmeleri** kararlaştırılır.
(Aralık) Vladivostok'ta FORD/BREJNEV görüşmesi: Stratejik silah taşıyıcılarının sınırlandırılmasına ilişkin sözleşme.
1975 Biyolojik silahlara ilişkin konvansiyon (bakteriyolojik/biyolojik ve zehirli silahların geliştirilmesinin, üretiminin, depo edilmesinin yasaklanması ve imhası), ABD, SSCB, B. Britanya ve daha 38 ülke tarafından yürürlüğe konur.
1976 Cenevre silahsızlanma konferansı: SALT II görüşmelerinde somut sonuçlar elde edilmez: Sorun Cruise Missiles'tır.
1977 SALT I uzatılır.
1979 SALT II antlaşması imzalanır; Afganistan krizi yüzünden onaylanmasa da büyük ölçüde riayet edilir.
1982 Uzun menzilli füzelerin azaltılmasına ilişkin **START görüşmeleri** (Strategic Arms Reduction Talks) başlar.
1984 Avrupa'da Güvenlik ve Silahsızlanma Konferansı (AGSK) Stockholm'de başlar.
1985 Cenevre'de atom ve uzay silahlarına ilişkin yeni görüşmeler yapılır.
1987 500-5 000 km. erimli, karadan karaya bütün orta menzilli silahların imhasına ilişkin **INF** (Intermediate-Range Nuclear Forces) **Antlaşması** Washington'da GORBAÇOV ile REAGAN tarafından imzalanır ve
1988 Moskova'da onaylanır. - **START** ve **SDI** (Strategic Defence Initiative), stratejik silahların azaltılması ve balistik füzelerin savılması konularında Amerikan-Sovyet görüşmeleri. (7. 12.) BM Genel Kurulu'nda GORBAÇOV, birliklerin tek taraflı olarak 2 yıl zarfında azaltılacağını bildirir.

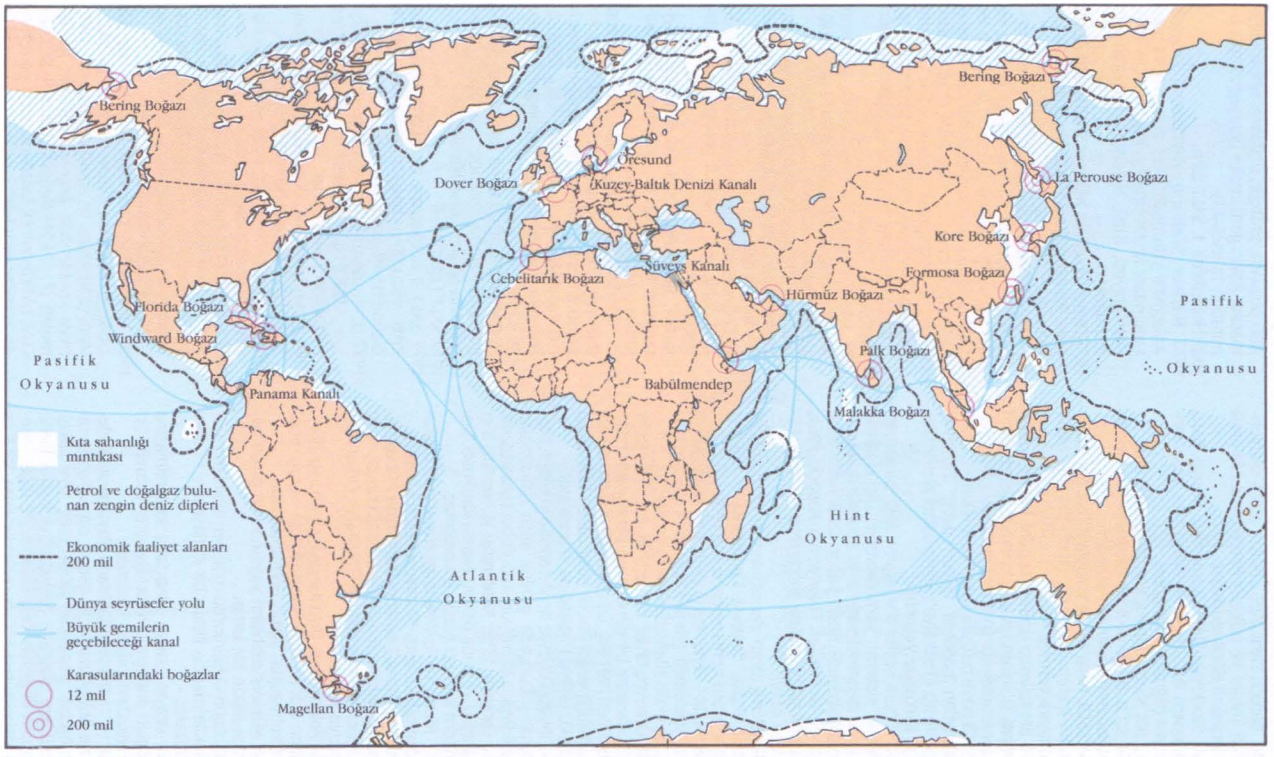

Dünya Deniz Hukuku 1973

1989 BAKER/GORBAÇOV buluşması: **SSCB'nin tek taraflı silahsızlanma inisiyatifi;** ABD'nin karşı edimde bulunması halinde nükleer cephanenin tamamının doğudaki ittifak devletlerinden çekileceği bildirilir; NATO/Varşova Paktı'nın silahlı kuvvetlerinin 1 milyon azaltılması önerilir. (29.5.) ABD NATO zirvesinde Avrupa'da birliklerin 275'er bin askere indirilmesini önerir.
SSCB 1991'e kadar silahlı kuvvetlerini 3,7 milyon askere indireceğini bildirir.
(3.12.) Baba GEORGE BUSH ile MIHAIL GORBAÇOV Malta'da **Soğuk Savaş'ın sona erdiğini** ilan ederler (resmen bitişi 1990'da AKKUM antlaşmasıyladır).

1990 Washington'da zirve toplantısı: ABD ile SSCB, 2002'ye kadar kimyevi silahların 5000'er ton mevcuda kadar imhasını kararlaştırırlar; 1. Körfez Savaşı'nın etkisiyle BUSH silahların tamamının imha edilmesini önerir.

(10.3.) **SB'nin Macaristan'la Sovyet birliklerinin** 29.6.1991 tarihine kadar **çekilmesine ilişkin antlaşması.**

(21.6.) **Sovyet birliklerinin Çek ve Slovak Federal Cumhuriyeti'nden çekilmesi** işlemi tamamlanır.

1991 Varşova Paktı teşkilatı Prag'da dağılır.

(31.7.) 9 yıl süren görüşmelerden sonra, uzun menzilli füzelerin yavaş yavaş tasfiyesine ve füzelerdeki nükleer başlıkların azaltılmasına ilişkin START I Antlaşması imzalanır. ABD'nin, karadan karaya kısa menzilli füzelerin ortadan kaldırılmasına, taktik nükleer silahların (cruise missile) gemilerden çekilmesine ve taşınabilir ağır kıtalararası füzelerin (ICBM-Peacekeeper) geliştirilmesinin durdurulmasına ilişkin **silahsızlanma inisiyatifi** Rus Federasyonu tarafından desteklenir.

1992 **"Açık Semalar"** Antlaşması: Silahsızlanmanın kontrolü amacıyla batılı ve doğulu akit tarafların toprakları üzerinde uçuş izni.
(3.9.) BM, kimyevi silahların geliştirilmesini, depolanmasını ve yayılmasını yasaklayan ve bunların 10 yıl zarfında imhasını talep eden dünya çapında **kimyevi silah yasağını** çıkarır.

1993 Ukrayna START I Antlaşması'nı, nükleer silahları alıkoymak çekincesiyle onaylar.
(3.1.) ABD ile Rus Federasyonu, stratejik nükleer füzelerin daha da azaltılmasına ilişkin **START II** Antlaşması'nı imzalarlar.

1994 **Moskova Antlaşması:** Rus Federasyonu ile ABD, stratejik yumuşamanın sembolik işareti olarak nükleer füzelerin hedef koordinatlarının değiştirilmesini kararlaştırırlar. - ABD, Rusya ve Ukrayna arasındaki bir antlaşma, eskiden Sovyetler'e ait 176 füzenin ve 1800 nükleer başlığın yavaş yavaş tasfiyesini öngörür.
Kuzey Kore ABD ile atom antlaşması imzalar: Kuzey Kore plütonyum üreten reaktörleri kapatır ve ABD'den hafif su reaktörleri ve petrol alır.

1995 178 ülke, **Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması'nın** belirsiz bir süreyle **uzatılması** lehine oy kullanır.
Rusya 2005 yılına kadar bütün kimyevi silahların imha edilmesini kararlaştırır.

1996 G7 ülkelerinin nükleer güvenliğe (nükleer santraller, atıkların imhası v.d.) ilişkin Moskova konferansı; nükleer silahlar artık yalnızca ülkelerin kendi topraklarında konuşlandırılacaktır. ABD 4 milyon kara mayınının 1999 yılına kadar imha edileceğini bildirir.
(10.9.) Atom Testlerini Durdurma Antlaşması/CTBT BM tarafından kararlaştırılır (karşı oylar: Hindistan, Libya, Bhutan) ve
(24.9.) çoğunluk tarafından imzalanır.

1997 AGK Antlaşması değiştirilir: Avrupa'da silahlanmanın üst sınırları artık Doğu/Batı'ya göre değil, uluslara ve bölgelere göre tespit edilir.
Personel Mayınlarının Yasaklanmasına İlişkin Konvansiyon Ottawa'da, ABD, Rusya ve Çin hariç 125 ülke tarafından imzalanır.

1998 Ushuaia Bildirisi: Arjantin, Brezilya, Paraguay, Uruguay, Şili ve Bolivya ülkelerini kitle imha silahlarından arınmış bölgeler olarak ilan ederler.

1999 Nükleer Silah Denemelerinin Yasaklanmasına ilişkin Antlaşma/UVNV 156 ülke tarafından imzalanır, aralarında Fransa ile B. Britanya'nın da bulunduğu 51 ülke tarafından onaylanır.

2001 Münih'te güvenlik politikasına ilişkin 37. konferans: ABD ile Avrupa arasında Amerikan füzesavar sistemi ÐMissile Defense® konusunda görüş ayrılıkları.

2002 ABD ile Rusya **Nükleer Başlıkları Azaltma Antlaşması'nı/SORT** imzalarlar.

1959'dan bu yana ve 1968/1970 tarihli Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme (Non-Proliferation) Anlaşması'ndan sonra **nükleer silahlardan arınmış bölgeler:**
1959 (1.12.) Antarktis: Washington Antlaşması.
1967 Uzay (Nükleer, biyolojik, kimyevi silahlar): Fransa ve Çin Halk Cumhuriyeti tarafından reddedilir.
Latin Amerika: Tlatelolco Antlaşması'nı 14, 1994'e kadar 33 devlet, 1995'te Küba imzalar.
1971 **Seabed Treaty:** Deniz diplerinde nükleer silahların konuşlandırılmasının yasaklanması; 87 devlet tarafından kararlaştırılmış ve
1972 (18.5.) yürürlüğe konmuş olup,
1985 Güney Pasifik için de (Rarotonga Antlaşması, özellikle Fransa'nın Mururoa'daki atom denemelerine karşı) imzalanır; 1996 ABD, Fransa ve B. Britanya da antlaşmayı imzalar.
1991 (28.6.) Güney Afrika Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması'ndan çıkar.
1992 (19.2.) Kuzey ve Güney Kore, Kore'yi atom silahlarından arınmış bölge ilan ederler.
1993 (12.3.) Kuzey Kore anlaşmayı fesheder. Kazakistan.
1995 ASEAN devletleri. Kamboçya ile Myanmar Bangkok Antlaşması'ndan sonra.
1996 Ukrayna;
Afrika (Pelindaba Antlaşması; 53 OAU devletinden 49'u imzalar).

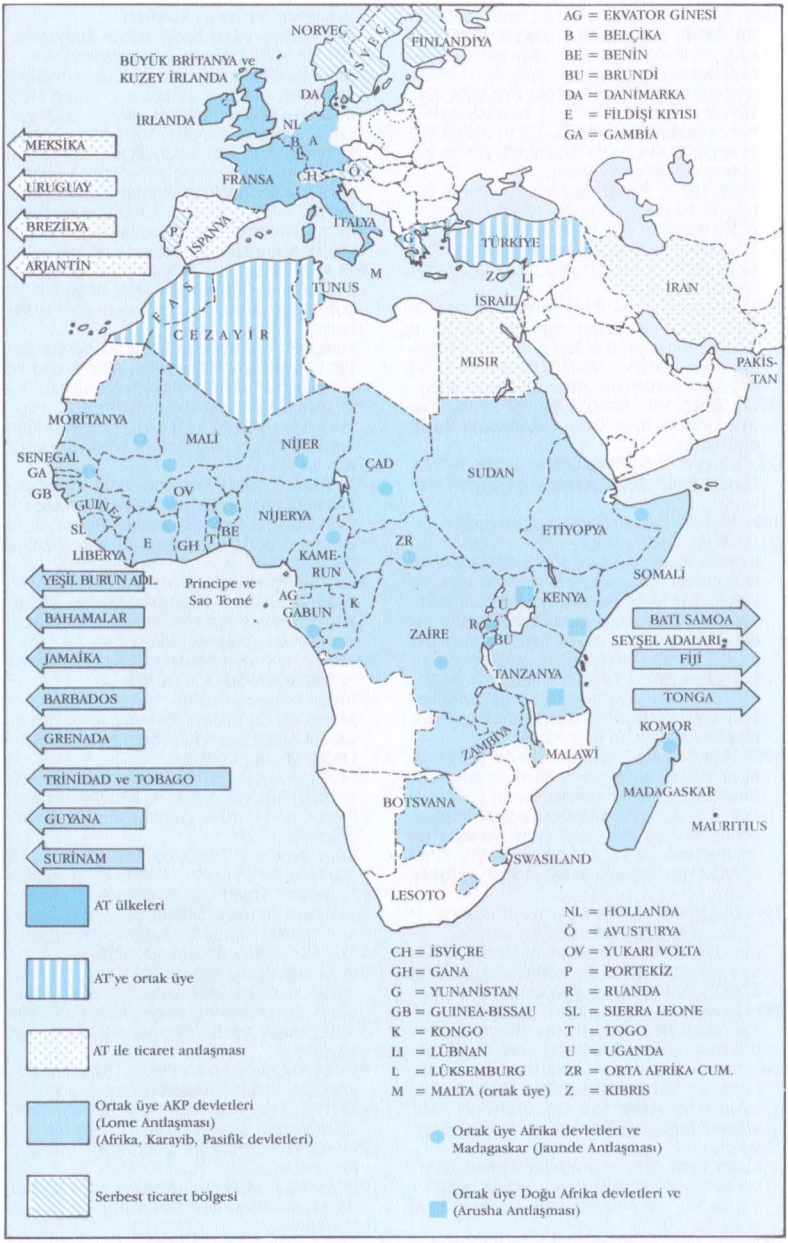

Ekonomik güç AT 1975

Varşova Paktı (S.517 ve 522)

1966 Moskova Konferansı'nda ("Kızıl Konsil") Vietnam ve Pekin anlaşmazlığı konularında ortak kararlar alınamaz.

1967 Askeri güvenliğe ve yumuşama politikasına ilişkin **Harmel Raporu.**

1968 (20./21.8.) 5 Varşova Paktı üyesi (Bulgaristan, DAC, Polonya, Macaristan, SSCB) Sovyetlerin idaresinde **Çekoslovakya'ya askeri müdahalede** bulunur.

(Eylül) **Arnavutluk** resmen pakttan çıkar.

1971 Bükreş'teki dışişleri bakanları konferansında, önkoşul ileri sürülmeden tüm Avrupa'yı kapsayan bir konferans toplanması ve DAC ile eşit haklara dayalı ilişkiler talep edilir.

1975 Sovyet filoları dünya çapında manevralar yapar.

1979 (Ekim) BREJNEV, Avrupa'da yeni füze sistemlerinin konuşlandırılmamasına karşılık, DAC'den birlik çekmeyi önerir.

(Kasım) GROMİKO, orta menzilli ABD füzelerinin AFC'de konuşlandırılmaması konusunda uyarıda bulunur.

1983 (Ocak) Prag zirve konferansında NATO ile saldırmazlık paktı yapılması önerilir.

1984 (Ekim) Batı Avrupa'da Amerikan Pershing füzelerinin konuşlandırılmasına tepki olarak DAC'de ve Çekoslovakya'da 100 Sovyet SS-20 füzesi konuşlandırılır.

1990 (Haziran) Moskova zirvesi: GORBAÇOV Varşova Paktında köklü değişim yapılması ve NATO'yla yakınlaşma çağrısında bulunur.

1991 (31.3.) **Varşova Paktı'nın askeri yapısı dağılır.**

(1.7.) Danışma Komitesi'nin Prag'daki son toplantısında **Varşova Paktı resmen lağvedilir.**

NATO (S.517)

1967 Fransa'nın askeri entegrasyondan çıkmasından sonra, NATO Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Karargâhı (SHAPE) Casteau/Belçika'ya, daimi NATO Konseyi Brüksel'e nakledilir.

1969 İstihbarat uydu sistemi (SATCOM) kurulur.

1970 NATO Konseyi'nin Roma toplantısında AFC'nin önerisi üzerine, **yumuşamayı teşvik amacıyla birliklerin iki taraflı olarak azaltılması** teklif edilir.

1974 (Nisan-Ağustos) İlk kez NATO üyesi iki ülke askeri olarak karşı karşıya gelir (Yunanistan, Türkiye: Kıbrıs anlaşmazlığı).

(Haziran) NATO'nun Brüksel zirve toplantısı: "Atlantik ilişkilerine dair açıklama".

Ağustos 1974 Yunanistan askeri ittifaktan çıkar (1980'e kadar).

1976 NATO'nun gayri resmi araştırması, Varşova Paktı silahlı kuvvetlerinin üstünlüğünü, 48 saat içinde Ren'e ulaşabilecek durumda olduğunu tespit eder.

1979 (12.12.) NATO çifte karar: SSCB ile, Avrupa'daki nükleer başlıklı orta menzilli füzelerin yavaş yavaş azaltılmasına ilişkin görüşmeler ve aynı zamanda, silahsızlanma görüşmelerinin akamete uğraması halinde 1983 sonundan itibaren taşınabilir orta menzilli nükleer füzelerin konuşlandırılmasının planlanması.

1982 (Mayıs) İspanya 16. NATO üyesi olur.

1988 (Mart) NATO devletlerinin Brüksel zirvesi: Kısa menzilli nükleer silahların modernleştirilmesi.

1990 (6.7.) **Londra Bildirisi:** İlk önce nükleer saldırıda bulunmadan vazgeçme.

1991 İki Almanya arasındaki eski sınırda askeri yığılmanın yerini, üç kısımdan oluşan çok uluslu seyyar silahlı kuvvetler alır: Ana kuvvetler/MDF(Orta Avrupa ile Danimarka'da), çevik kuvvetler/RRC ve takviye kuvvetleri/AF.

1992 Alman-Fransız tugayı geliştirilerek özel Avrupa birliği **(Euro Corps)** haline getirilir.

1993 BM'nin talimatıyla, Bosna-Hersek üzerinde uçuş yasağının gerçekleştirilmesi amacıyla NATO tarihindeki ilk **savaş operasyonu** ve Adriya tarafından deniz ablukası uygulanır.

Askeri bakımdan değerlendirilebilecek teknolojilerin komünist ülkelere ihracını önlemeye yönelik COCOM teşkilatı lağvedilir.

1994 (10.1.) İşbirliği **-barış için ortaklık-** planıyla, reform yapılan Doğu Avrupa ülkelerinin daha sonra NATO'ya üye olmalarının sağlanması öngörülür. - NATO'nun Bosna'da Sırp birliklerine karşı hava saldırıları.

1995 Implementation Force/IFOR, Dayton Barış Antlaşması'nın garantiye alınması amacıyla Bosna'da bir yıl süreyle görevlendirilir.

1996 Kriz halinde ve barışta görevlendirilmek üzere çevik kuvvetler **Combined Joint Task Forces** kararlaştırılır.

Bosna Hersek için **Stabilization Force/SFOR,** IFOR'un yerini alır.

1998 Yalnızca kolluk görevleri olan **Deterrence Force/DFOR, SFOR**'un yerini alır.

1999 (24.3.-20.6.) BM tarafından görevlendirilmeksizin Sırbistan ve Karadağ'a karşı hava savaşı.

(Haziran) Sırp birliklerinin çekilmesinden sonra Kosova'da barışı sağlama amacına yönelik **Kosovo Force/KFOR.**

(16.3.) Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti NATO'ya üye olur.

2001 New York ve Washington'a terör saldırılarından sonra **ilk kez ittifakı ilgilendiren bir durum** ilan edilir (bir NATO ülkesine yapılan saldırı diğer bütün ittifak üyelerine yapılmış bir saldırı olarak kabul edilir).

(26.9.) NATO Makedonya'da "Essential Harvest" operasyonunu tamamlar,

(4.10.) tarihinden itibaren müteakip "Amber Fox" operasyonu,

14.12.2002 3. operasyonu "Allied Harmony".

2002 (Kasım) **Prag NATO zirvesi:** Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'ya 2004'ten itibaren üyelik teklif edilir.

2003 (Ağustos) Afganistan'daki ISAF himaye birliği NATO kumandasına tabi kılınır.

2004 (Mart) Doğu'ya doğru ikinci genişleme gerçekleştirilerek üye sayısı 19'dan 26'ya çıkarılır; ittifak savunması nitelik değiştirerek **global krizlere müdahaleye dönüşür;** 21 000 askerlik sefer gücünün kurulması bunun göstergesidir.

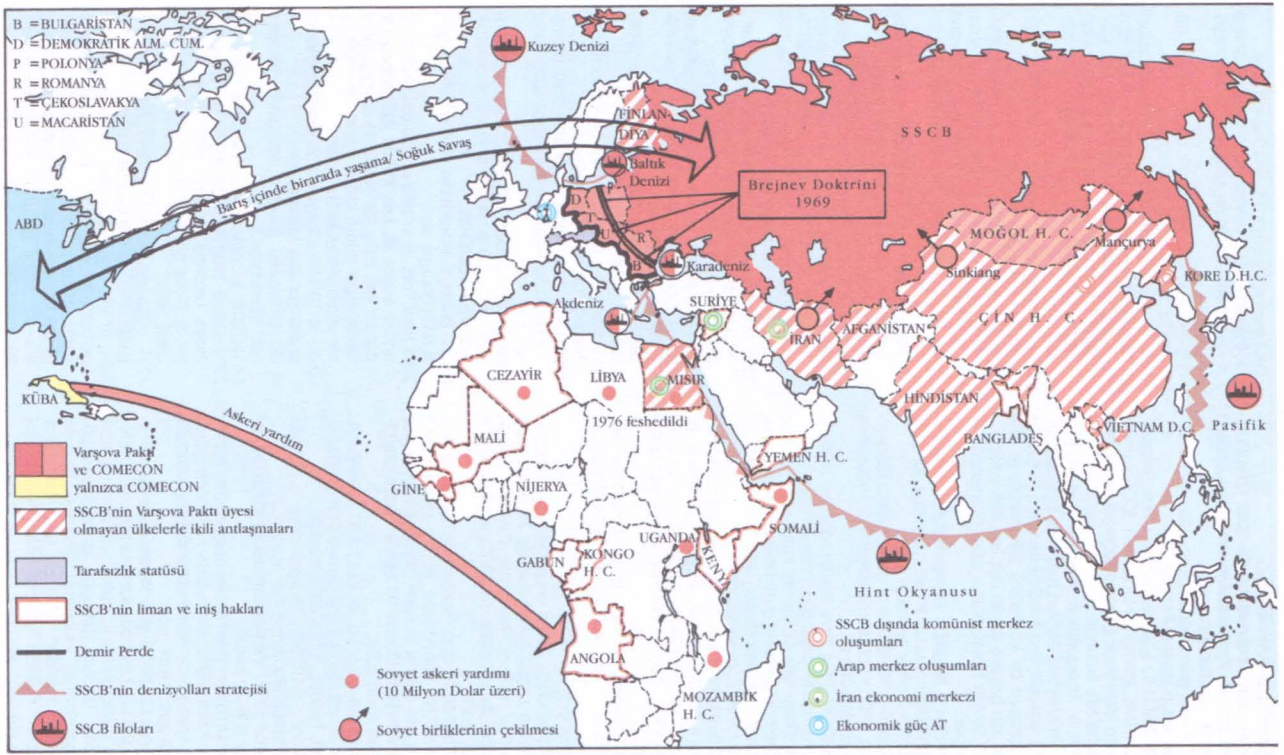

Sovyetler Birliği'nin dış politikası 1965-75

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK)
Büyükelçilerin giriş konuşmalarından sonra
1973 (Temmuz) **AGİK Helsinki'de** açılır ve 1975'e kadar Cenevre'de sürdürülür; 35 devlet (Varşova Paktı'ndan 7, NATO'dan 16, 12 bloksuz ülke) katılır; AGİK, zirve konferansı olarak
1975 (1.8.) **Helsinki Kapanış Belgesi** ile sona erer. **Hedefleri:** Askeri alanda güven oluşturucu önlemlerle Avrupa'da istikrarı ve güvenliği sağlama, zor kullanmaktan vazgeçme, sınırların dokunulmazlığı, iç işlerine karışmama; insan haklarına, temel özgürlüklere, halkların eşitliğine ve kendi kaderini tayin hakkına saygı.
Silahlı kuvvetlerin ve silahlanma harcamalarının iki taraflı olarak azaltılmasına ve bununla bağlantılı önlemlere/MBFR ilişkin Viyana görüşmeleri (1989'da resmen sona erer).
1977/78 AGİK 1. Belgrad Konferansı
İnsan hakları konusunda Doğu-Batı uyuşmazlığı; Uzmanların hazırlık toplantılarının yapılmasının kararlaştırılması: Montrö'de (1978), Atina'da (1984), Valletta'da (1991) uzlaşma sağlanması; Valletta'da (1979), Venedik'te (1984), Palma'da (1990) Akdeniz işbirliği; Hamburg bilim forumu (1980).
1980-83 AGİK 2. Madrid Konferansı
Avrupa'nın güvenliğiyle ilgili konular, terörizmin kınanması. Ağırlık Akdeniz bölgesine verilir: Güvenlik, ekonomi, bilim, çevre, teknik alanlarında ve beşeri meselelerde işbirliği.
1985 İnsan haklarına ilişkin konularda Ottawa uzmanlar toplantısı;
(5.11.) Budapeşte kültür forumu.
1986 Avrupa'da güven artırıcı önlemler ile silahsızlanma (AGSK I) konusundaki Stockholm Konferansı, **Stockholm Belgesi**'nin imzalanmasıyla sona erer: Belgede, manevraların ve birlik hareketlerinin 43 gün önceden bildirilmesi kararlaştırılır.
1986-89 AGİK 3. Viyana Konferansı, güvenlik, silahsızlanma, ekonomi ve ticarette Doğu-Batı işbirliği ile insan hakları konularında yapılır; AGSK II görüşmeleri.
1989 İnsan haklarına ilişkin konularda Paris, Kopenhag (1990), Moskova (1991) uzmanlar toplantısı.
(Ekim/Kasım) Sofya **çevre konferansı.**
Bilgi mübadelesi konusunda Londra uzmanlar toplantısı.
1990 (Mart/Nisan) Bonn'da AGİK ekonomi konferansı.
(Kasım) AGİK Paris özel zirve toplantısı: NATO ile Varşova Paktı devletleri arasında **Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler/AKKUM antlaşması (AKKA I Antlaşması):** Atlantik ile Urallar arasında konvansiyonel silahların sınırlandırılması; **"Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı":** Avrupa'nın bölünmesine son verilir; demokrasi, hukuk devleti, insan hakları ilkelerine riayet taahhüt edilir; dostluk ilişkileri teşvik edilir.
1991 Avrupa'nın kültürel mirası ve korunması konusunda Krakov sempozyumu.
(19.6.) Arnavutluk üyeliğe kabul edilir.
(10.9.) Estonya üyeliğe kabul edilir.
1992 AGİK 4. Helsinki Konferansı
Kapanış belgesi: Askeri faaliyetlerin ilk kez kısıtlanması ve BDT devletleri, ayrıca Orta Asya ve Hırvatistan dahil edilerek AGİK kapsamının genişletilmesiyle **"değişime yol açmak".**
Hedefler: Anlaşmazlıkların giderilmesi, kriz mekanizması, karar mekanizmasının daha iyi hale getirilmesi, Avrupa'da silahsızlanmanın ve ekonomik işbirliğinin teşviki. AGİK BM'nin bölgesel teşkilatı olur. AKKA la anlaşması, Avrupa'da silahlı kuvvetler personeli miktarı tespit edilir. Letonya, Litvanya ve Slovenya üyeliğe kabul edilir; Yugoslavya'nın (Sırbistan'la Karadağ) işbirliği geçici olarak iptal edilir.
1993 Slovak Cumhuriyeti üyeliğe alınır.
1994 AGİK 5. Budapeşte Konferansı
Kapanış Belgesi: **"Yeni bir çağda gerçek ortaklığa giden yol"** (çatışmalardan kaçınma ve barışı koruma). Üye sayısı 39'dan 53'e çıkarılır; AGİK'in adı **Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)** olarak değiştirilir ve
1995'ten (1.1.) itibaren geçerli olur.
(20./21.3.) Avrupa güvenlik politikasına ilişkin Paris konferansı: Bir **istikrar paktı** kararlaştırılır.
Makedonya üyeliğe kabul edilir.
1996 AGİT 6. Lizbon Konferansı
Avrupa için güvenlik planı geliştirme hedefine yönelik **"Lizbon zirvesi bildirisi".**
55. üye olarak Andorra kabul edilir.
1999 AGİT 7. İstanbul Konferansı
"Avrupa Güvenlik Şartı"; İstanbul kapanış bildirisi; bildiride Rusya Çeçenya anlaşmazlığının askeri yoldan çözümünden vazgeçer ve siyasi çözüm bulunmasını kabul eder.
AKKA Anlaşması, antlaşmayla sınırlanan silahlar için milli ve teritoriyal üst sınırlara ilişkin olarak 1990'dan bu yana ortaya çıkan siyasi duruma intibak ettirilir.
2000 (27.11.) Yugoslavya yeniden üyeliğe alınır.
2001 Çeçenya'ya gözlemci heyeti gönderilir (2002 sonunda Rusya'nın mandasının bittiği açıklanır).
(16.9.) 200 AGİT gözlemcisi Makedonya'daki BM misyonuna iştirak eder.
2002 (30.10.) Beyaz Rusya Devlet Başkanı LUKAŞENKO AGİT'le işbirliğine son verir; 14.4.2003'te işbirliği yeniden başlar.
2003 Gürcistan, Rusya ve Makedonya'daki parlamento seçimlerine gözlemciler katılır.
2004 (28./29.4.) Berlin'de **antisemitizm konusunda konferans.**

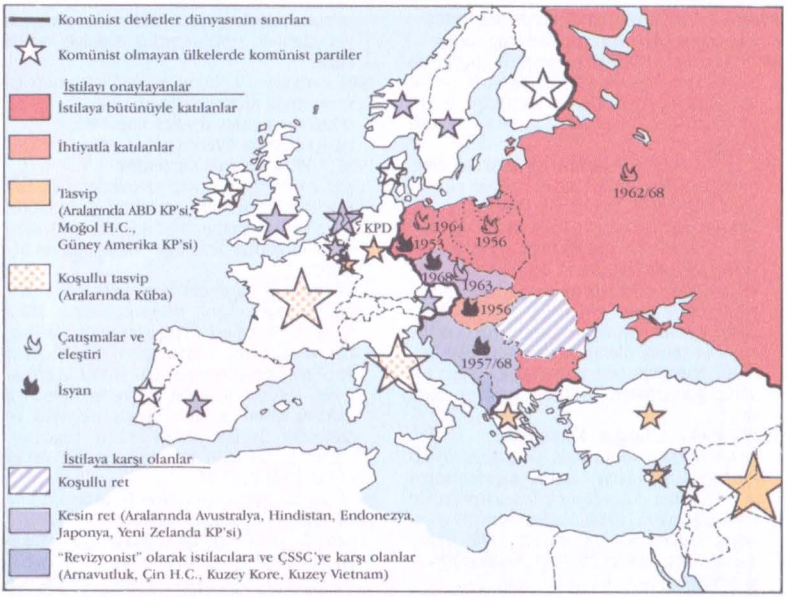

"ÇSSC" Vakası 1968

Çözümlenemeyen sorun "Makedonya"

Birleşmiş Milletler/BM, UN (S.503)

1966 Rodezya'ya ekonomik yaptırımlar uygulanır; Güneybatı Afrika'ya (bugünkü Namibya) ilişkin Güney Afrika mandası kaldırılır

1967 (Mayıs) BM birliklerinin Gazze Şeridi'nden çekilmesini İsrail-Arap savaşı izler:
(Haziran-Temmuz) BM Genel Kurulu'nun (SSCB'nin talebi üzerine) olağanüstü toplantısı. Anlaşmazlığın giderilmesine ilişkin karar önergeleri sonuç vermez.
(Eylül-Aralık) Güney Afrika'nın Apartheid politikası reddedilir.

1968 Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması.
(Eylül-Aralık) Savaş Suçlarının Zaman Aşımına Uğrayamayacağına İlişkin Sözleşme.

1969 (Ocak) Her Türlü Irk Ayrımının Kaldırılmasına Dair Sözleşme.

1970 (Eylül-Aralık) SSCB ile 7 sosyalist ülke, "Uluslararası Güvenliğin Pekiştirilmesine İlişkin Bildiri" taslağını sunar; Yakın Doğu konusunda karar; Deniz Dibi Antlaşması'na ilişkin karar.
(Aralık) Portekiz'in Gine'yi işgal etmesi kınanır.

1971 (Eylül-Aralık) (1950'den bu yana sürekli ret kararından sonra) ABD'nin oyuna karşı 2/3 çoğunlukla Çin Halk Cumhuriyeti Çin'in temsilcisi olarak tanınır ve aynı zamanda Tayvan BM'den ihraç edilir.

(Aralık) Güvenlik Konseyi: Hindistan-Pakistan savaşına ilişkin karar SSCB'nin vetosu yüzünden akamete uğrar.

1972 (Ocak-Şubat) Güvenlik Konseyi'nin Addis Ababa özel toplantısı: Namibya, Güney Afrika'nın Apartheid politikası ve Portekiz yönetimi altındaki Afrika toprakları konularında karar alınır.
(Haziran) Stockholm'de insan çevresine ilişkin BM konferansı (DAC'nin üyeliğe kabul edilmemesi nedeniyle Doğu Bloku ülkelerince boykot edilir): "İnsan Çevresi Bildirisi" kararlaştırılır.
(Eylül-Aralık) 27. Genel Kurul: Silahsızlanma ve sömürgeciliğin tasfiyesiyle ilgili konular.

1973 (Eylül-Aralık) 28. Genel Kurul: AFC ile DAC üyeliğe kabul edilir.
(Aralık) BM Deniz Hukuku Konferansı; diğer oturumlar Caracas (1974), Cenevre (1975) ve New York'da (1976) yapılır.

1974 (Nisan/Mayıs) BM Hammadde Konferansı.
(Eylül-Aralık) Filistinlilerin Yakın Doğu görüşmelerine katılmalarına izin verilir: FKÖ lideri YASER ARAFAT, nüfusun hiçbir kesimine ayrımcılık uygulanmaksızın demokratik bir Filistin devleti talep eder.
(Kasım) UNESCO'nun Paris Konferansı: İsrail'e yönelik suçlamalar; İsrail'in işgal ettiği bölgelerdeki devrim hareketlerinin ve Arapların desteklenmesine ilişkin kararlar.
(Kasım) Roma'da BM Dünya Gıda Konferansı.

1976 (Eylül-Aralık) Silahsızlanmaya ve barışın korunmasına ilişkin kararlar; ABD Vietnam'ın üyeliğe kabulünü veto eder.
(Aralık) Tarımı geliştirmeye yönelik Uluslararası Fon kurulur; 1972'de dünya tahıl üretiminde (İkinci Dünya Savaşından bu yana ilk kez) yaşanan gerileme ve doğal afetler bu fonun kurulmasını teşvik eder.

1979 (Temmuz) İsrail'in işgal ettiği Arap topraklarında izlediği yerleşim politikası kınanır.

1982 (Aralık) 3. BM Deniz Hukuku Konferansı Konvansiyonu: Karasularının azami genişliği 12 deniz mili, ekonomik faaliyet alanı 200 deniz mili, kıyı devletlerinin kıta sahanlığı üzerinde tasarruf hakları, deniz dibinin "insanlığın ortak mirası" olarak uluslararası deniz dibi dairesince yönetilmesi.

1987 "Uluslararası Evsizler Yılı".

1990 Güvenlik Konseyi'nin Kuveyt'in Irak tarafından ilhakına karşı kararı.
(Eylül) "Dünya Çocuk Zirvesi".

1992 Barış için gündem, BM müdahale birliği kurulmasının planlanması.
Rio de Janeiro'da çevre ve kalkınma konferansı/BM-CED (Küresel Zirve).
Roma'da özellikle Afrika'daki açlık sorunlarıyla ilgili 1. Gıda Konferansı.

1993 Viyana Uluslararası İnsan Hakları Konferansı; Kalkınmakta olan ülkelerle Çin, İnsan Hakları Adalet Divanı'nın ve BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin kurulmasını reddederler.
(25.2.) Eski Yugoslavya'daki savaş suçlarının kovuşturulması amacıyla Lahey'de ve

1994 (8.11.) Ruanda'daki savaş suçlarının kovuşturulması amacıyla Arusha'da Uluslararası Savaş Suçluları Mahkemeleri kurulur.

1995 (26.6.) BM'nin kuruluşunun 50. yıldönümü. Kopenhag'da Sosyal Zirve: Görüş ayrılıkları BM'nin 20'ye 20 inisiyatifi konusunda çıkar: Sosyal alandaki görevler için kalkınma yardımının % 20'si ve alıcı ülkelerin bütçesinin % 20'si; sanayi ülkeleri sosyal kalkınma fonu kurulmasını reddederler.

1997 Uluslararası İklim Sözleşmesi'nin sera gazlarının azaltılmasına ilişkin Kyoto konferansı.

1998 (17.7.) uluslararası ceza mahkemesinin kurulması kararlaştırılır; ABD ret oyu kullanır.

2000 (Mayıs) New York'ta Dünya Çocuk Zirvesi.

2002: 1.7.2002 tarihinden sonra işlenen suçlar konusunda yetkili Uluslararası Ceza Mahkemesi New York'ta kurulur; 2004'te 94 akit ülke vardır.

2004 191 BM üyesi: Sahra Demokratik Arap Cumhuriyeti, Çin Cumhuriyeti (Tayvan), Vatikan dışında bütün devletler.

BM Genel Sekreterleri

1961-71 Sithu U Thant (Birmanya/Myanmar)
1972-81 Kurt Waldheim (Avusturya)
1982-91 Javier Pérez de Cuéllar (Peru)
1992-96 Boutros Boutros-Ghali (Mısır)
1997'den beri Kofi Annan (Gana)

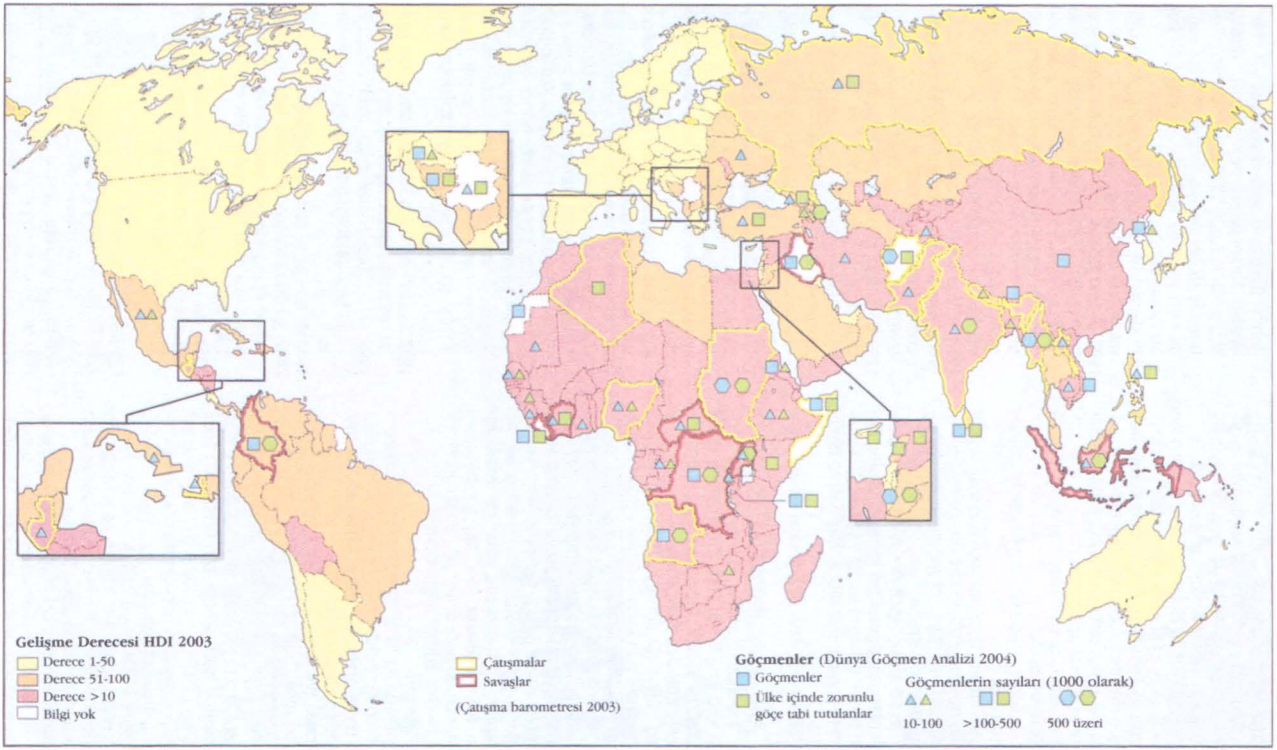

Ülkelerin gelişme dereceleri, savaşlar ve çatışmalar, göçmenler (2002/03)

BM'nin Barış misyonları (1958 = son bulur)

Barışın gözetimi (ateşkes, çatışan tarafları gözlemlemek ve denetlemek, sınır kontrolü)

1948 (Haziran'dan itibaren) **UNTSO** Yakın Doğu'da ateşkesi denetler.

1949 (Ocak'tan itibaren) **UNMOGIP** Keşmir'de ateşkes hattında.

1956-67 **UNEF I** ilk silahlı BM Barış Gücü olarak Süveyş Savaşı'nda işgal birliklerinin çekilmesini denetler.

1958 **UNOGIL** Lübnan'da anayasa değişikliğini Suriye'nin etkisinden korur.

1962/63 **UNSF**, Endonezya'ya ilhak edinceye kadar Batı Irian'da varlığını sürdürür.

1963/64 **UNYOM**: Yemen'de iç savaş halindeki tarafların birliklerini dağıtır.

1965/66 **UNIPOM**: Hindistan'la Pakistan arasındaki savaştan sonra ateşkes.

1973-79 **UNEF II** İsrail-Arap savaşından sonra İsrail ile Suriye ve Mısır arasındaki tampon bölgelerin güvenliğini sağlar.

1978 (Mart'tan itibaren) İsrail'in Lübnan'la çatışmalarına karşı **UNIFIL** operasyonu.

1988-91 **UNIIMOG**: 1. Körfez Savaşı'ndan sonra Irak ve Iran arasında ateşkes.

1991-2003 **UNIKOM** Irak'la Kuveyt arasındaki silahtan arındırılmış bölgeyi denetler.

1991-95 **ONUSAL** El Salvador'da hükümetle FMLN gerillaları arasındaki barış sürecini gözlemler.

1993/94 **UNOMUR** Uganda'yı Ruanda'nın sınır ötesi çatışmalarından korur.

1993-96 **UNAMIR**'in Ruanda'da görevlendirilmesi Tutsilere yönelik soykırımı önleyemez.

1993-97 **UNOMIL** Liberya'da iç savaşa katılan tarafların barış haline geçmesini denetler.

1994 **UNASOG** Libya birliklerinin Çad'ın Aozu Şeridi'nden çekilmesini denetler.

1994-2000 **UNMOT** Tacikistan'da iç savaş halindeki taraflar arasında barışı gözetir.

1996-2000 Demokratikleşme sürecini destekleme amacıyla Haiti'de **UNSMIH, UNTMIH, MIPONUH** görevlendirilir.

1998/99 Sierra Leone'de **UNOMSIL** gözlemci olarak görevlendirilir; yerini **UNAMSIL** alır.

2003 **MINUCI**: Fildişi Sahili'nde yapılan seçimleri gözlemler.

Barışın korunması (geçiş ve uzlaşma süreçleri, demokrasinin pekiştirilmesi, mültecilerin yurtlarına dönüşlerinin sağlanması)

1960-64 **ONUC**: Görevi Kongo-Léopoldville'in (bugünkü Kongo Dem. Cum.) toprak bütünlüğünü sağlamak (Katanga krizi, iç savaş).

1964 (Mart'tan itibaren) Kıbrıs'ta **UNFICYP** barış gücü.

1974 (Haziran'dan itibaren) **UNDOF** gözlemci birliği: Golan tepelerinde birliklerin dağıtılması.

1988-90 **UNGOMAP**: Sovyet birliklerinin Afganistan'dan çekilmeleri ve mültecilerin yurtlarına dönmelerinin sağlanması.

1988-91/91-95/95-97 Angola tasdik misyonları/**UNAVEM I, II, III**: Küba birliklerinin çekilmesi, ateşkes ve hükümetle UNITA arasında barış anlaşması; bunu gözlemci misyonu **MONUA** izler (1997-99).

1989/90 **UNTAG**: 8000 asker Namibya'nın bağımsızlık sürecini korur.

1989-92 **ONUCA**: Nikaragua'nın Kosta Rika,El Salvador, Guatemala ve Honduras'la sınırlarının kontrolü.

1991 (Eylül'den itibaren) **MINURSO**: Batı Sahra'da ateşkes; referandumu planlamak.

1992/93 **UNTAC**: Kamboçya'da iç savaş yürüten tarafların barış haline geçmesi.

1992-94 **ONUMOZ**: Mozambik'te Renamo'nun ve diğer direniş hareketlerinin barış haline geçmelerinin sağlanması; mültecilerin yurtlarına dönüşlerinin sağlanması.

1993 **UNOMIG** Abhazyalıların ayrılma girişimlerini ve BDT birliklerinin Gürcistan operasyonunu gözlemler.

1993-96 Haiti için **UNMIH** yardım misyonu; misyon isyancılar yüzünden akamete uğrar.

1997 **MINUGUA** Guatemala'da hükümetle URNG isyancıları arasında barış sürecini korur.

1998-2000 **MINURCA**: Orta Afrika Cumhuriyeti'nde barışı korur.

1999 Kosova için **UNMIK** kolluk gücü.

1999-2002 **UNTAET**: Doğu Timor'da geçici yönetim ve Endonezya yanlısı milislere karşı barışın korunması.

2000 **UNMEE**: 4200 asker Eritre ile Etiyopya arasındaki sınırı korur.

2002-04 **UNMISET** Doğu Timor'da siyasi istikrarın güvenceye alınması amacıyla UNTAET'in yerini alır.

2003 **UNMIL**: 14 000 asker o tarihten beri Liberya'daki çatışma birliklerini silahtan arındırmaktadır.

2004 Haiti'de barışın korunması amacıyla **MINUSTAH** istikrar gücü.

UNOCI: Fildişi sahilinde barış haline dönülmesi ve barış süreci için 7025 asker (MINUCI'nin yerine).

Barışın zorla sağlanması (silah kullanımı)

1992-95 **UNPROFOR** birlikleri Hırvatistan'ın sınırları belirlenmiş bölgelerinde askerden arındırma işlemini, eski Yugoslavya cumhuriyeti Makedonya'da sınır bölgelerini, uçuş yasağına tabi bölgeleri ve güvenlik bölgelerini korur;

1992 Yeniden teşkilatlanma: Bosna Hersek'te **UNMIBH** (2002'ye kadar), Hırvatistan'da **UNCRO** (1996'ya kadar); Makedonya'da **UNPREDEP** (1999'a kadar) görev yapar.

1992/93 **UNOSOM I** Somali'de ateşkesi ve yardım malzemeleri teslimatını denetler; asayişin bozulması üzerine müdahale birliği **UNITAF** oluşturulur; 1993-95 zecri tedbirler uygulama yetkisi olan **UNOSOM II**.

1996-98 **UNTAES**: Hırvatistan'a entegre edilmeleri amacıyla Slavonya'nın, Baranya'nın ve Batı Sirmium'un zorla yönetimi.

1999 **UNAMSIL**: 11 000'den fazla asker Sierra Leone'deki güvenlik bölgelerinde Lomé Anlaşması'na göre silahtan arındırma ve barış haline dönüş işlemini denetler.

1999 **MONUC**: 10 000 asker Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin doğusunda asayişi sağlamak üzere görevlendirilir.

2004 **ONUB** Arusha Antlaşmasına göre Burundi'de barışı koruyacaktır.

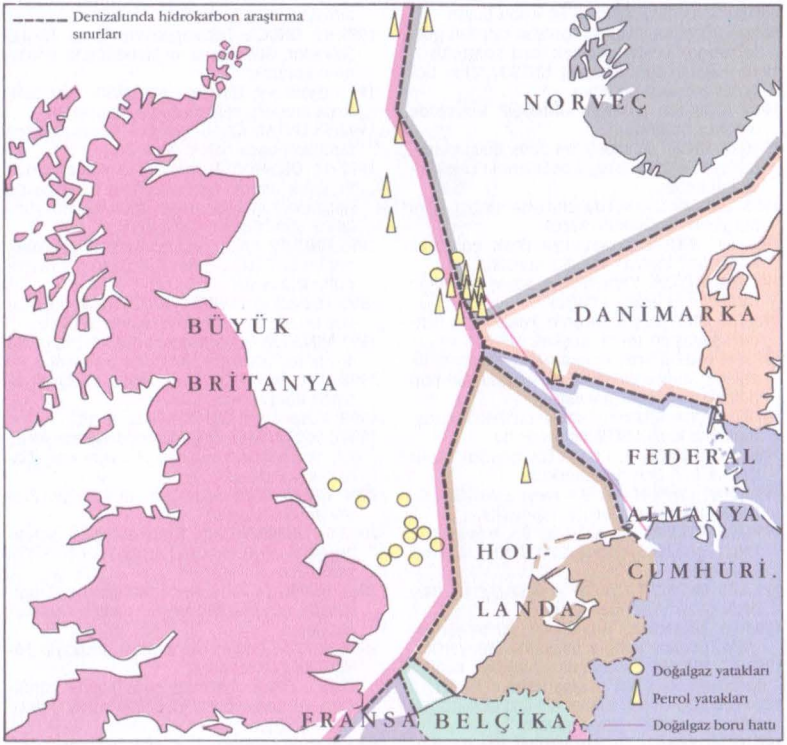

Kuzey Denizi altında kıta sahanlığının taksimi

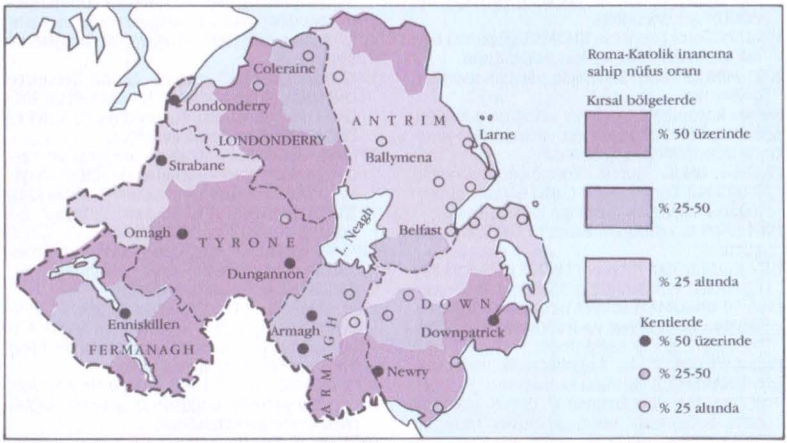

1970 civ. Kuzey İrlanda'da Katolik nüfus oranı

Karşılıklı İktisadi Yardım Teşkilatı (COMECON; S.523)
1970 Uluslararası Yatırım Bankası Romanya'nın katılımı olmaksızın kurulur;
1971 Romanya da dahil olur.
CEAUŞESCU bankanın sosyalist olmayan devletlere de açılmasını talep eder. Şili üyeliği düşündüğünü açıklar.
COMECON'un 25. toplantısında **20 yıllık Toplu Program** kararlaştırılır.
Dünya paralarının paritelerindeki değişikliklerle bağlantılı olarak paraların değeri artırılır; uluslararası düzeyde tahvil edilebilir bir paranın yaratılmasına çalışılır.
1972 (Şubat) Nükleer enerji teşkilatı "Interatominstrument" kurulur (Romanya dahil değildir).
(Nisan) Yatırım Bankası uluslararası sermaye piyasasından ilk kez kredi alır (60 milyon eurodolar).
(Temmuz) **Küba üye olur.**
1978 **Vietnam 10. üye olur.**
Batıya borçlanma ve ekonominin zayıflaması giderek artar.
1990 Ticaretin serbestçe tahvil edilebilir parayla yapılmasına geçilmesi kararlaştırılır.
Üye ülkelerin çoğunun komünizme özgü planlı ekonomiyi terk etmesi,
1991 (28.6.) COMECON'un Budapeşte'deki son genel kurulunda **lağvedilmesine** yol açar.

Avrupa Toplulukları (AT, AB; S.523)
İç gelişmeler
1966 Fransa temsilcisinin geri dönmesinden sonra AET krizi aşılır.
AFC (Şansölye ERHARD) Britanya'nın tam üyeliği için girişimde bulunur, İngiliz hükümeti görüşmeler yapacağını bildirir; bu yöndeki çabalar Fransa'nın karşı çıkması nedeniyle akamete uğrar.
1967 (1.7.) 3 Avrupa Topluluğu AKÇB (Avrupa Kömür-Çelik Birliği) AET ve Euratom için **Avrupa Topluluğu/AT ile birleşme anlaşması** yürürlüğe girer.
1968 (Aralık) tarım reformu planı **(Mansholt Planı).**
1970 (27.10.) Lüksemburg Raporu: Müşterek bir temele dayalı **Avrupa Siyasi İşbirliği/ASİ** kararlaştırılır.
1971 AT Konseyi, **Avrupa Ekonomi ve Para Birliği'nin/AEPB** kademeli olarak gerçekleştirilmesini kararlaştırır.
1977 (Temmuz) EFTA'nın 7 üyesi ile yapılan serbest ticaret anlaşması yürürlüğe girer.
(25.10.) **Avrupa Sayıştayı** kontrol komisyonunun yerini alır.
1978 (Aralık) **Avrupa para birimine/ECU** dayanan **Avrupa Para Sistemi/EMS** B. Britanya dahil olmaksızın kurulur ve
1979 (Mart) yürürlüğe girer.
(Haziran) **Avrupa Parlamentosu'na** ilk doğrudan seçim; seçimler bundan sonra beş yılda bir yapılır.
1985 (14.6.) Sınır trafiğinin kolaylaştırılmasına yönelik **Schengen I Anlaşması.**
1987 (12.6.) Ortak tarım politikasında, yapısal fonlarda ve bütçe düzenlemesinde reforma ilişkin Delors Paketi:.
(1.7.) Avrupa Tek Senedi/ATS, Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerini genişletir.
1988 (25.6.) COMECON'la işbirliği anlaşması.
1990 (19.6.) İç sınırlarda kişi kontrollerinin yavaş yavaş kaldırılmasına ve mal trafiği kontrollerinin azaltılmasına ilişkin **Schengen II Anlaşması,** Belçika, Almanya Fed. Cum., Fransa, Lüksemburg ve Hollanda tarafından imzalanır; İtalya (1990), İspanya ile Portekiz (1991), Yunanistan (1992), Avusturya (1995), Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç (2001) anlaşmaya katılırlar.
(8.10.) B. Britanya EMS'ye katılır.
1991 (15.4.) Eski sosyalist ekonomilerin piyasa ekonomisine dayalı olarak değiştirilmelerini desteklemek amacıyla **Avrupa Yatırım Bankası/EİB ile Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası/EBRD** kurulur.
(3.5.) AT-EFTA görüşmeleri tek bir **Avrupa Ekonomi Alanı/AEA** konusunda uzlaşma ile sonuçlanır; EFTA ülkeleri büyük ölçüde 1.1.1993 tarihinden itibaren AT mevzuatını kabul ederler; AEA Anlaşması 2.5.1992 tarihinde Porto'da imzalanır.
1992 (7.2.) AT'nin genişletilerek, ortak iç pazara ve tek para birimine sahip bir **Avrupa Birliği/AB** haline getirilmesine ilişkin **Maastricht Anlaşması.**
(Nisan) Portekiz EMS'ye katılır.
(2.6.) Danimarka halk oylamasıyla Maastricht Anlaşması'nı reddeder. Finlandiya ile Norveç AEA Anlaşması'nı onaylar.
1993 (1.1.) Ortak İç Pazar ve
(1.11.) Avrupa Ekonomi ve Para Birliği'yle (AEPB) birlikte **Maastricht Anlaşması yürürlüğe girer;** ASİ'nin yerini **"Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası/ODGP"** alır.
1994 (1.1.) AEA'nın 12 AB ve 6 EFTA ülkesinde, AEPB'nin de ikinci kademesinin yürürlüğe girişi.
1995 Avusturya EMS üyesi olur.
(26.3.) Schengen Anlaşmaları yürürlüğe girer.
(Haziran) Avrupa Konseyi Cannes'da Avrupa emniyet teşkilatı **Europol'ün** planlanmasını kararlaştırır.
Yeni para birimi **Euro** olarak adlandırılır.
1996 (10.10.) Finlandiya EMS'ye katılır.
(Aralık) **İstikrar Paktı** konusunda uzlaşma sağlanır.
1997 (19.11.) Ortak adalet, güvenlik, sağlık, çevre koruma ve istihdam politikasıyla dış politika izlenmesi, ayrıca Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ve Kıbrıs'la tam üyelik görüşmelerinin başlatılması hedefine yönelik **Amsterdam Anlaşması** kararlaştırılır.
İşsizliğin azaltılmasına ilişkin **İstihdam Zirvesi.**
İsveç'le B. Britanya AEPB'ye katılmayı reddeder.

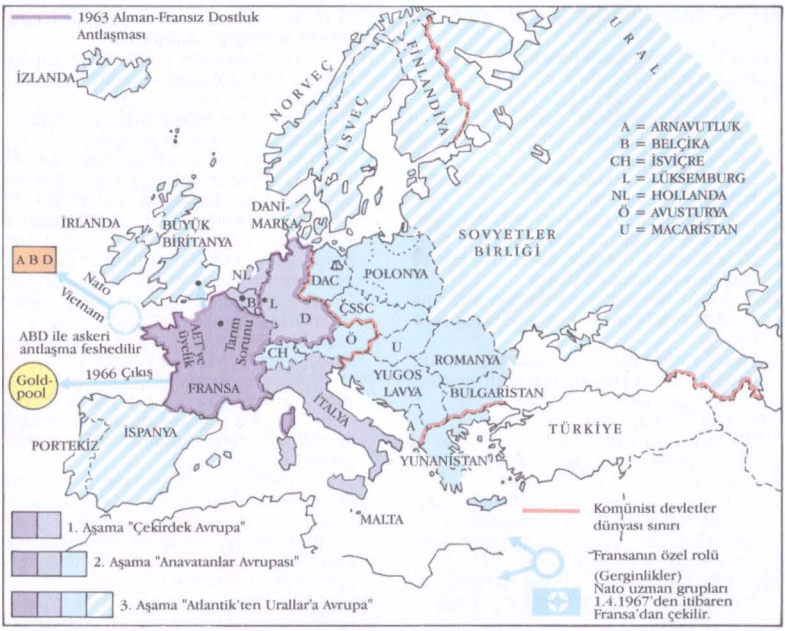

De Gaulle'ün Avrupa politikası ve Avrupa modeli

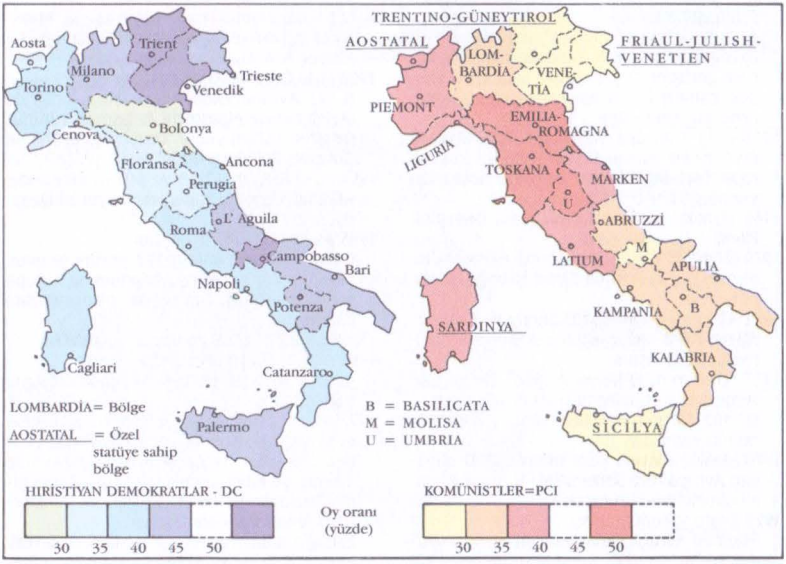

İtalya'da seçimler 1976

1999 (1.1.) **İstikrar ve Büyüme Paktı/IBP** yürürlüğe girer.
(1.1.) Avro AEPB ülkeleri için ödeme aracı olarak kararlaştırılır.
Krizlerin önlenmesi ve terörizmle mücadele amacıyla **Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası/AGSP** planlanır.
(1.5.) **Amsterdam Anlaşması** onaylanır.
(1.7.) Avrupa emniyet teşkilatı **Europol** merkezi Lahey'de olmak üzere faaliyetine başlar.
2000 (7.12.) **Nice Anlaşması** kararlaştırılır: **Teşkilat taslağı,** akit devletlerin nüfus payları esas alınarak bakanlar konseyinde yeni bir oy dağılımı içerir; temel haklar şartı; **çevik kuvvet** oluşturulması planlanır.
2001 (1.1.) Yunanistan AEPB'ye üye olur.
2002 (1.1.) 12 AEPB ülkesi Belçika, Almanya, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, Irlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Avusturya, Portekiz ve İspanya'da **Avro tedavüle girer.**
2003 (15.1.) İltica talebinde bulunanların ve üçüncü ülke vatandaşlarının kimliklerinin tespitine yönelik veri bankası **Eurodac** faaliyete başlar.
(1.2.) **Nice Teşkilat Anlaşması** yürürlüğe girer.

Dışa Yönelik Etkinlikler

1969 21 Afrika ülkesiyle ortaklık anlaşması.
1973 (Kasım) **AT'nin,** 4. Yakın Doğu savaşında Arapların tutumunu destekleyen **Yakın Doğu Açıklaması;** takdir ifadesi olarak OPEC petrol üretimini azaltmaktan vazgeçer.
1975-1990 AT ile AKP (Afrika, Karayip, Pasifik) ülkeleri arasında (gümrük muafiyeti dahil) ilişkileri düzenleyen dört **Lomé Anlaşması.**
1992 (23.3.) Gürcistan'ın ve
(7.4.) Bosna Hersek'in bağımsızlıkları tanınır.
1993 İsviçre ile ulaşım ve maliye konularında özel anlaşmalara ilişkin görüşmeler.
1995 Türkiye ile gümrük birliği anlaşması.
Tunus ile gümrük engellerinin tasfiyesine yönelik ortaklık anlaşması.
İsrail ile ekonomik ve siyasi işbirliğine ilişkin ortak üyelik anlaşması.
(12.4.) Nepal ile işbirliği anlaşması ve diğer ticari ortaklarla aynı avantajları tanıyan sözleşme.
(27./28.11.) Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerle Barcelona'da kalkınma yardımına ilişkin **1. Akdeniz Konferansı:** 1999'a kadar 4,685 milyar ECU ve 2010'dan itibaren serbest ticaret planlanır.
(15.12.) Özellikle ticari engellerin yavaş yavaş kaldırılmasına ilişkin olarak Güney Latin Amerika Ortak Pazarı/MERCOSUR ile anlaşma.
1997 (15./16.4.) Valletta'da **2. Akdeniz Konferansı.**
(1.12.) Rusya,
1998 (1.3.) Ukrayna ve
(25.5.) Türkmenistan ile ortaklık ve işbirliği anlaşması imzalanır, ancak yürürlüğe girmez.
1999 Bonn yakınlarında yapılan **15. San José Konferansı'nda** Latin Amerika ülkeleriyle yardım ve işbirliği anlaşmaları kararlaştırılır.
(1.7.) Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan ile ortaklık ve işbirliği anlaşmaları.
(11.10.) Güney Afrika ile serbest ticaret anlaşması.
2000 (5.12.) İleride AB üyeliğine alınması muhtemel olan Arnavutluk, Bosna Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'daki reformların desteklenmesi için "Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation/**CARDS Programı**" kararlaştırılır.
2003 Bosna Hersek'te (1.1., 3 yıl boyunca) İlk sivil **AGSP operasyonu,** Makedonya'da (31.3., 6 ay) ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde (5.6.-1.9.) ilk askeri operasyonlar; Makedonya'da emniyeti sağlama misyonu.
2004 (18.6.) 25 üye ülkenin devlet ve hükümet başkanları Brüksel'de **"Avrupa Anayasası Antlaşması"** konusunda uzlaşırlar.

AET/AT/AB'nin Genişlemesi

1970 B. Britanya, İrlanda, Danimarka ve Norveç'le tam üyelik görüşmeleri başlar.
1972 (Ocak) **B. Britanya, Danimarka, Irlanda ve Norveç Onlar Topluluğu'na üyelik anlaşmasını imzalar;**
(Eylül) Norveç halkı üyeliği referandumla reddeder.
1973 (1.1.) **Dokuzlar AT'si** yürürlüğe girer.
1981 (Ocak) **Yunanistan 10. AT üyesi olur.**
1986 (Ocak) **İspanya ve Portekiz'in tam üye olmasıyla "Onikiler Avrupası"** oluşur; Simgesi: Mavi fon üzerine daire şeklinde yerleştirilmiş beş köşeli altın yıldızlar.
1992 İsviçre'nin tam üyelik başvurusu (halk oylamalarının AEA ve 1997'de AB üyeliği aleyhine sonuçlanması üzerine askıya alınır).
1993 (Haziran) Avrupa Konseyi AB'ye tam üyeliğin ön koşulu olarak **Kopenhag kriterlerini** belirler.
1994 Polonya, Macaristan ve Norveç ortak üye olur.
1995 **Finlandiya, Avusturya** ve **İsveç tam üye olur.**
1997 AB zirvesi Türkiye'nin tam üyelik başvurusunun (1987'den beridir) dikkate alınmamasını kararlaştırır; Türkiye başvurusunu geri almakla tehdit eder.
1998 Londra'daki **1. Avrupa Konferansı'nda** Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovenya ve Kıbrıs ile tam üyelik görüşmeleri yapılır.
2004 (1.5.) **Estonya, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovak Cumhuriyeti, Çek Cumhuriyeti, Macaristan** ve (adanın bölünmüşlüğü sona ermese de) **Kıbrıs tam üye olur;** 2007'de Bulgaristan ile Romanya'nın da tam üye olması öngörülmüştür.
(16./17.12.) Türkiye ile AB'ye tam üyelik görüşmelerinin başlaması kararlaştırılır.

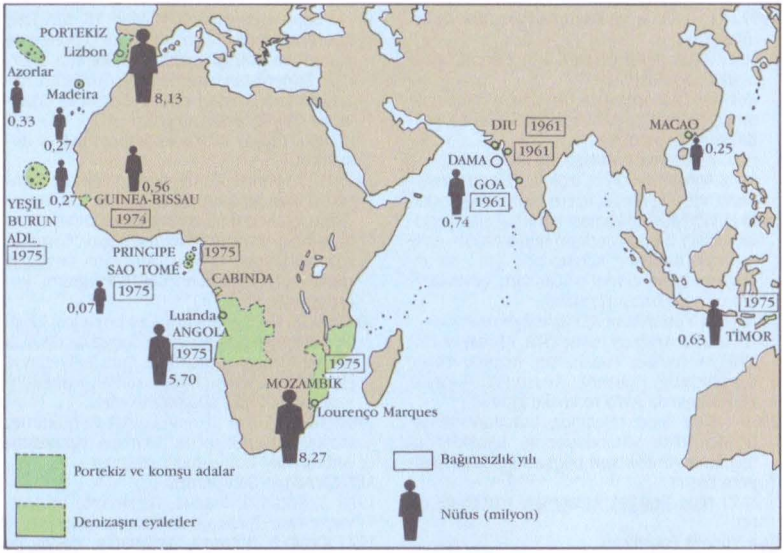

Portekiz Sömürge İmparatorluğu'nun dağılması 1974/75

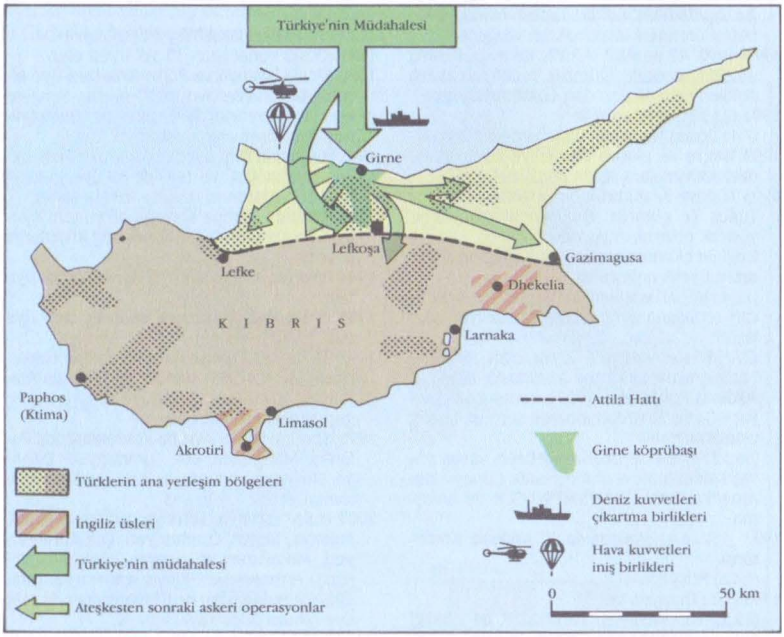

Kıbrıs 1974/75

Yurtdışındaki batılı kuruluşlara, yerleşik kişilere ve turistlere yönelik İslamcı saldırılar

Mısır

Özellikle Yukarı Mısır'da Müslüman Kardeşliği "Al-Gamaa al-İslamiya"'nın eylemleri:

1992-97 Nil'de bir gemiye, turistlerin yoğun olduğu uğrak yerlerine ve otellere, bir BM temsilcisine, yabancı filmler gösteren bir sinemaya, gezi otobüslerine ve Hurghada kaplıcasına yapılan saldırılarda Rus, Britanyalı, İsveçli, Yunanlı turistlerle

1997 (18.9.) (Kahire'deki Mısır Müzesi'nin önünde) 9 Alman turist öldürülür.

(17.11.) Luksor'da 58 turist ölür.

Cezayir

İç savaş zarfında "Front Islamique de Salut/FIS" ile "Groupe Islamique Armé/GIA" tarafından yapılan suikastlar:

1993 münferit yabancılara; 1995'e kadar 29'u Fransız 82 kişi öldürülür;

1994 Fransız din adamlarına, İnsan Hakları Birliği başkanına, 7 İtalyan denizciye, Fransız Büyükelçiliği mensuplarına;

1996 suikastlar sürdürülerek:

(27.3.) 7 Trapist keşişi;

(1.8.) Cezayir piskoposu öldürülür.

2003 GPSC isyancıları 32 turisti kaçırır.

Kenya

1998 (7.8.) Nairobi'deki Amerikan Büyükelçiliği'ne yapılan bombalı saldırıda 247 ve aynı zamanda

Tanzanya

Dar el Selam'daki Amerikan Büyükelçiliği'ne yönelik bombalı saldırıda 10 kişi ölür. - Amerika tepki olarak Afganistan'daki Bin Ladin eğitim kamplarını ve Sudan'da bir kimya fabrikasını bombalar.

Yemen

1998 (Aralık) İslamcı teröristler 16 turisti kaçırırlar; kurtarma operasyonu sırasında 4 rehine öldürülür.

2002 (6.10.) Fransız petrol tankeri "Limburg"a kıyı açıklarında saldırı.

(30.12.) Cibla'da bir hastanenin üç Amerikalı görevlisi öldürülür.

Kuveyt

2002 (8.10.) El Kaide teröristleri Failaka Adası'nda Amerikan denizci piyadelerine saldırırlar.

Suudi Arabistan

1995 (13.11.) Suudi milli muhafız alayı için bir Amerikan eğitim merkezine;

1996 (25.6.) Dahran'da Amerikan sitesine -19 ölü-;

2003 (12.5.) Riyad'da yabancı sitelerine -35 ölü; (8.11.) Riyad'da yabancıların oturduğu korunmalı bir semte -18 ölü-;

2004 (1.5.) Yanbo'daki petrol rafinerisine -5'i yabancı 11 ölü- bombalı saldırılar ve intihar saldırıları.

(29.5.) Petrol kenti Khobar'da rehin alma eylemi; kurtarma operasyonu sırasında 18'i yabancı 22 rehine öldürülür.

Endonezya

2002 (12.10.) Bali'de "Jamaa İslamiya"'nın Avustralyalı turistlere yönelik terör eylemlerinde 202 kişi ölür.

2003 (5.8.) Cakarta'da Marriott Oteli önünde bir arabanın infilak etmesi sırasında 14 kişi ölür.

Pakistan

1997 (12.11.) Pakistanlı MIR AIMAL KANSI'nin Virginia'da hüküm giymesine tepki olarak bir Amerikan petrol şirketinin 4 görevlisi öldürülür.

2002 (8.5.) 14 Fransız denizaltı mühendisi bombalı saldırıda ölür.

(14.6.) Karaçi'deki Amerikan Konsolosluğu'na yapılan saldırıda 12 kişi ölür.

Hindistan

1995 (4.7.) Müslüman ayrılıkçılar Keşmir'de 5 Batılı turisti rehin alırlar.

Yurtdışındaki Yahudi kuruluşlarına ve Yahudilere yönelik İslamcı saldırılar

1990 (Aralık) Mısırlı EL SAYYID NOSAIR New-York'da aşırı sağcı İsrailli haham M. KAHANE'yi öldürür.

1992 (Mart) "Cihad el İslami"nin Buenos Aires'de İsrail Büyükelçiliği'ne saldırısı.

1994 (18.7.) İran tarafından desteklenen Hizbullah'ın Buenos Aires'de Yahudi Merkezi'ne yaptığı bombalı saldırıda 95 kişi ölür.

(26./27.7.) Londra'da İsrail Büyükelçiliği'ne ve bir mağazaya saldırı.

2002 (11.4.) Cerbe/Tunus'ta La Ghriba Sinagogu'na yapılan saldırıda 14'ü Alman 21 turist ölür.

(28.11.) Mombasa'da İsrailli turistlere yönelik intihar saldırısında 16 kişi ölür.

2003 (16.5.) Casablanca'da Yahudi kuruluşlarına yapılan saldırıda 45 kişi ölür.

(15.11.) Hizbullah üyesi Kürtler İstanbul'da bomba yerleştirilmiş arabalarla 2 sinagoga saldırır.

(Tercihen simgesel değeri yüksek) Batılı kuruluşlara yönelik İslamcı saldırılar

1993 (26.2.) Mısırlı köktendinci "El Cihad" grubunun New York'ta Dünya Ticaret Merkezi'nin kapalı garajındaki terör saldırısında 6 ölü, 300 yaralı.

1995 Cezayirli GIA teröristlerinin Paris banliyö treni RER'e yaptıkları 2 saldırıda 7 kişi ölür.

1996 (3.12.) İslamcı teröristlerin RER banliyö trenine saldırısında 3 kişi ölür.

2001 (11.9.) Suikastçi MUHAMMED ATTA liderliğinde New York'ta Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerine ve Washington'da Pentagon'a El Kaide tarafından yönlendirilen teröristlerce dört yolcu uçağıyla yapılan koordine terör eyleminde toplam 3016 kişi ölür; 4. uçak Pennsylvania'da düşer.

2002 (12.10.) Aden limanında Amerikan destroyeri USS Cole'a bombalı saldırı.

2003 (20.11.) İstanbul'da Britanya kurumlarına bomba yerleştirilmiş arabalarla saldırı, 32 ölü.

2004 (11.3.) Madrid'de 4 banliyö trenine saldırı, 191 ölü, 1400'den fazla yaralı.

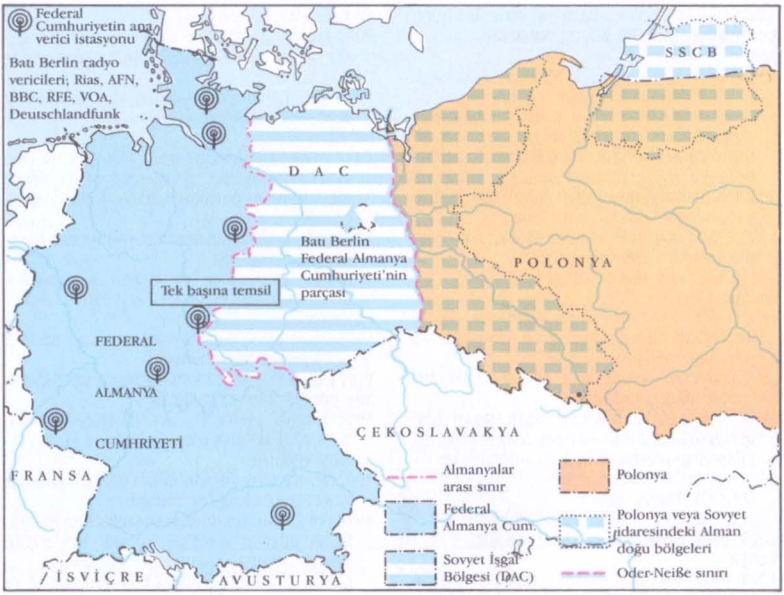

Almanya Federal Cumhuriyeti açısından ideolojik sınır

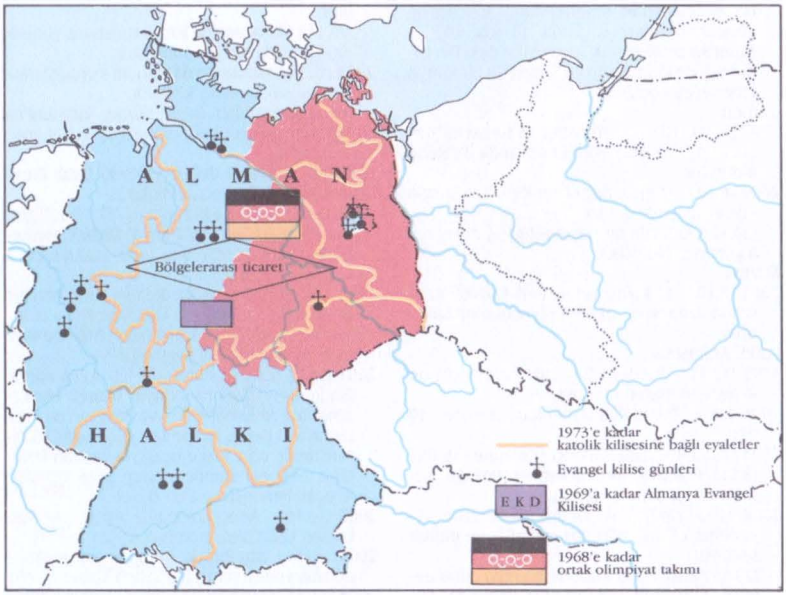

Alman birliğinden geriye kalanlar

Sovyetler Birliği (S.506)

1966 SBKP'nin Çin Halk Cumhuriyeti temsilcilerinin katılmadığı XXIII. Kurultayı: Parti Başkanı BREJNEV (1906-82) ABD'yi (Vietnam anlaşmazlığı) ve AFC'yi (Avrupa'nın güvenliğini bozma) eleştirir; Hükümet başkanı KOSİGİN (1904-80) yeni beş yıllık planının temelini "maddiyata ilgi duyulmasına daha fazla teşvik" olarak açıklar.

1967 İsrail anlaşmazlığında SSCB Arap tarafını tutar.
Çekoslovakya'daki reform rotasına ilişkin tutum,

1968 (Temmuz) "Brejnev Doktrini"nin (ana tezi: Bir komünist devletin egemenliğinin sınırlarını, sosyalist topluluğun çıkarları çizer) açıklanmasından sonra katılaşır ve
1968 (20./21. 8.) Varşova Paktı birliklerinin Çekoslovakya'ya girmesine kadar varır.

1969 (Mart) Ussuri kıyısında Çin Halk Cumhuriyeti ile şiddetli sınır çatışması.

1970 (12.8.) Moskova Antlaşması: AFC ile şiddetten vazgeçme antlaşması imzalanır.

1971 (Eylül) **Kınm görüşmesi:** Şansölye BRANDT / AFC, BREJNEV'i ziyaret eder.

1972 (Mayıs) NIXON SSCB'yi ziyaret eden ilk ABD başkanı olur.

1973 BREJNEV'in AFC'yi ziyaretini müteakip (Mayıs) işbirliği antlaşması imzalanır.

1974 (Şubat) SOLJENITSIN sınırdışı edilir.
(Haziran/Temmuz) NIXON'un 2. ziyareti.
(Kasım) BREJNEV ABD Başkanı FORD'la Vladivostok'ta buluşur.

1976 Mısır dostluk antlaşmasını fesheder: Sovyet danışmanlar sınırdışı edilir ve Mısır'daki liman haklarına son verilir.

1976-88 İnsan hakları hareketleri resmi makamlarca kovuşturulur, resmi ideolojiyi paylaşmayanlar psikiyatri kliniklerine yatırılır.

1977 Devlet Başkanı PODGORNI'nin Afrika ziyareti. 10 Afrika ülkesine askeri yardım yapılır.
(Haziran) Devlet Başkanı PODGORNI iktidar politikasından kaynaklanan nedenlerle politbürodan ihraç edilir;
(Ekim) Yeni bir anayasa çıkarılır.

1978 (Mayıs) BREJNEV'in AFC'ye resmi ziyareti: SSCB tehdit oluşturmayacaktır.

1979 (Aralık) Sovyet birlikleri Afganistan'a girer.

1981 BREJNEV'in Bonn'a çalışma ziyareti (Kasım).

1982 (10.11.) Brejnev ölür; ANDROPOV yeni genel sekreter,

1983'ten (17. 6.) itibaren aynı zamanda devlet başkanı olur.
(Kasım) Güney Kore'ye ait bir yolcu uçağının düşürülmesi nedeniyle ABD-SSCB anlaşmazlığı.

1984 (9.2.) Andropov ölür. ÇERNENKO yeni genel sekreter,
(13. 4.)'ten itibaren aynı zamanda devlet başkanı olur.

1985 (10.3.) ÇERNENKO'nun ölümünden sonra **Mihail Gorbaçov** yeni genel sekreter, **A. Gromiko** devlet başkanı olur.
GORBAÇOV yolsuzlukla ve usulsüzlüklerle mücadele eder,

1986 (Şubat) **SBKP'nin XXVII. Kurultayında,** SSCB'nin izleyeceği **Perestroyka** (yeniden yapılanma) ve **Glasnost** (açıklık) politikasını bildirir.
(26.4.) Çernobil'de (olabilecek en büyük) **nükleer santral kazası:** Dünya çapında şiddetli tepkiler gösterilir.
(11./12.10.) GORBAÇOV Reykjavik'te ABD Başkanı REAGAN'la görüşür.

1988 Kendi kaderini tayin hakkı talep eden Ermenistan, Azerbaycan (Dağlık Karabağ) ve Baltık devletlerinde olaylar.
(15.5.) Sovyet birlikleri Afganistan'dan çekilmeye başlar (Şubat 1989'da tamamlanır).
(29.5.-2.6.) Moskova'da REAGAN/GORBAÇOV **zirve toplantısı:** INF antlaşması onaylanır.
(Ekim) GROMIKO'nun ölümünden sonra GORBAÇOV devlet başkanı olur.
(7.12.) GORBAÇOV BM genel kurulunda silahsızlanma yolunda tek taraflı olarak adımlar atılacağını bildirir.

1989 (2./3.12.) GORBAÇOV Malta önlerinde Başkan BUSH'la görüşür.

1990 Baltık devletleri Litvanya (11.3. halk hareketi Sajudis'in seçim zaferinden sonra), Estonya (30.3.) ve Letonya (4.5.) **bağımsızlıklarını ilan ederler;** SSCB bu ülkelerin bağımsızlığını tanımaz.
Diğer etnik çatışmalar Özbekler ve Kırgızlarla, ayrıca Ermenistan, Ukrayna, Gürcistan ve Moldavya'da yaşanır.
(15. 3.) Gorbaçov devlet başkanı olur.
(Temmuz) SBKP'nin XXVIII. Kurultayı: Şiddetli eleştirilere rağmen Genel Sekreter GORBAÇOV yeniden seçilir ve perestroyka rotası sürdürülür.
(Ekim) Sovyet Yüksek Konseyi piyasa ekonomisinin uygulanmasını kararlaştırır.
(15.10.) GORBAÇOV'a Nobel barış ödülü verilir.

1991 (Ocak) Baltık devletlerinin bağımsızlık çabalarına karşı kanlı askeri operasyonlar.
(Nisan) Gürcistan bağımsızlığını ilan eder, anayasasını değiştirir (Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti) ve bir cumhurbaşkanı seçer.
(23.4.) Merkezi hükümet geriye kalan 9 cumhuriyetle Sovyetler Birliği'nin bekasının devamına ilişkin **9+1 antlaşmasını** imzalar; Baltık cumhuriyetlerinin, Moldavya'nın, Gürcistan'ın ve Ermenistan'ın bağımsızlığı tanınır.
(Ağustos) Muhafazakâr KP'nin Gorbaçov'a darbesi halkın direnişi yüzünden **kesintiye uğrar.**
(14.11.) Sovyet anayasası yürürlükten kaldırılır;
(15.11.) 7 cumhuriyetten -Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan ve Beyaz Rusya- oluşan **Egemen Devletler Birliği/EDB** kurulur.
(8.12.) Minsk Bildirisi: Beyaz Rusya, Rusya ve Ukrayna **Bağımsız Devletler Topluluğu'nu/BDT** kurmayı kararlaştırır; Almaata'da 8 cumhuriyet daha topluluğa katılır.
(21.12.) BDT Sovyetler Birliği'ne son verilmesini kararlaştırır.
(25.12.) Gorbaçov istifa eder.
(31.12.) SSCB son bulur.

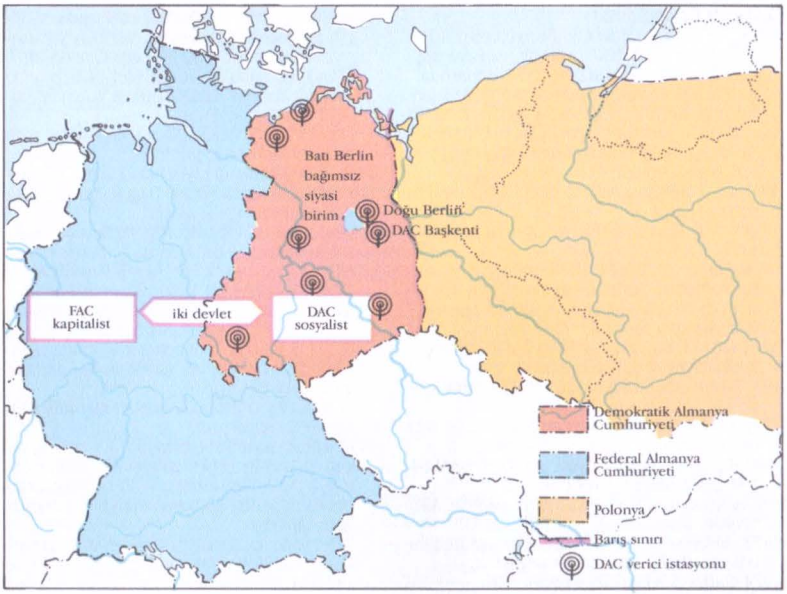

DAC açısından ideolojik sınır

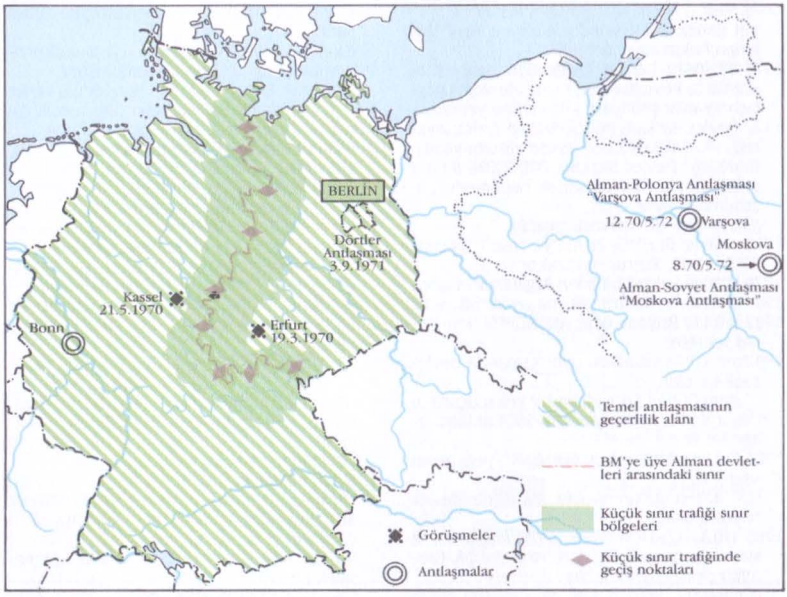

Temel antlaşma

Rusya (Rusya Federasyonu)

1991 (12.6.) Boris Yeltsin ilk Rus Cumhurbaşkanı olarak seçilir.

(7.11.) SBKP Rusya'da yasaklanır.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra DUDAYEV

(8.11.) **Çeçen-İnguş Cumhuriyeti'nin** bağımsızlığını ilan eder. YELTSIN seçimlerin geçersiz olduğunu açıklar ve

(9.11.) olağanüstü hal ilan eder.

(8.12.) Bağımsız Devletler Topluluğu/BDT kurulur; 1993'e kadar Baltık devletleri dışında eski Sovyet cumhuriyetlerinin hepsi topluluğa üyedir.

(25.12) RFSSC'nin adı Rusya Federasyonu/RF olarak değiştirilir.

1993 (3./4.10) HAZBULATOV'la Başkan Yrd. RUSKOY'un **darbe girişimi** YELTSIN'in emri üzerine bastırılır.

(12.12.) İlk serbest seçimler, referandumla demokratik anayasa.

1994-96 1. Çeçenistan Savaşı, 40 000 Rus askeri Kuzey Osetya'dan ülkeye girer, Grozni bombalanır; DUDAYEV'in ölümüyle savaş sona erer.

1997 (1.12.) AB ile ortaklık ve işbirliği anlaşması.

1999 (Ekim) Çeçen isyancıların Dağıstan'da "İslam Cumhuriyeti" ilan etmelerinden ve Moskova'da evlere bomba atılmasından sonra **2. Çeçenistan Savaşı.**

(31.12.) YELTSIN istifa eder, yerine

2000 (26.3.) VLADIMIR PUTIN geçer.

(8.12.) Rusya-Beyaz Rusya Birlik Anlaşması.

2002 (21.10.) Çeçenlerin Moskova müzikal tiyatrosunda rehin alma eylemi; kurtarma operasyonu sırasında 167 kişi ölür.

2003 (7.12.) Duma seçimlerinde PUTIN yandaşlarının yeni partisi "Birleşik Rusya" en fazla oyu alır.

2004 (14.3.) PUTIN cumhurbaşkanlığı seçimini kazanır. - PUTIN giderek daha otokratik yönetir: **Petrol şirketi Yukos davası;** basın özgürlüğü daha da kısıtlanır ve

(20.6.) son özel televizyon kanalı TWS kapanır.

(1.9.) Beslan/Kuzey Osetya'da Çeçen ayrılıkçıların **bir okulda rehin alma eylemi;** Rus birliklerinin kurtarma operasyonu sırasında 331 ölü.

Ermenistan

1991 (21.9.) Bağımsızlık. -

2003 cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinde usulsüzlükler.

2004 Dağlık Karabağ yüzünden Azerbaycan'la olan anlaşmazlık devam eder.

Azerbaycan

1991 (18.10.) Bağımsızlık.

1992 Nüfusu büyük ölçüde Ermenilerden oluşan **Dağlık Karabağ** enklavı yüzünden Ermenistan'la savaş.

1993 Çatışmalar Azerbaycan topraklarına yayılır; Ermenistan koridoru ele geçirir; BM'nin barış planı sonuç vermez.

1994 (12.5.) Ermenistan'la istikrarsız bir ateşkes yapılır; o tarihten beri Dağlık Karabağ Cumhuriyeti, tanınmamış bağımsız bir devlet olarak hareket etmektedir.

1995 (12.11.) İlk parlamento seçimleri.

Gürcistan (Güney Osetya, Abhazya ile birlikte)

1991 (18.12.) Gürcü birliklerinin, ayrılma ve Kuzey Osetya (1989'dan beri) özerk RFSC'ye ilhak girişimlerinden ötürü **Güney Osetya** bölgesine uyguladığı abluka Rus birlikleri tarafından yarılır.

(9.4.) Bağımsızlık.

1992 (24.6.) Soçi'de Rusya, Gürcistan, Osetya arasında ateşkes antlaşması.

(Temmuz) **Abhazya**'nın bağımsızlık ilanı, Gürcü birliklerinin ülkeye girmesinden sonra iç savaş; birliklerin yenilgisinden sonra

1994 (14.5.) ateşkes yapılmakla birlikte,

1998 (Mayıs) çatışmalar yeniden alevlenir, 40 000 Gürcü yurdundan sürülür.

2003 (20.11.) Parlamento seçimleri;

(22.11.) **"Gül Devrimi":** Seçimlerde sahtekarlık yapılmasından sonra göstericiler parlamentoyu basar,

(23.11.) Cumhurbaşkanı E. ŞEVARDNADSE istifa eder; ardılı M. SAAKAŞVILI

2004 (4.1.) cumhurbaşkanlığı seçimini kazanır.

(Ocak) Merkezi hükümetin, özerk Acaristan Cumhuriyeti Başkanı ABAŞIDSE ile olan anlaşmazlığı tırmanarak

(5.5.) ABAŞIDSE'nin kansız biçimde devrilmesiyle son bulur.

Kazakistan

1991 (16.12.) Bağımsızlık. - Özellikle muazzam büyüklükteki üç petrol ve gaz yatağından ötürü ekonomik açıdan çok başarılıdır.

1999 (10.1.) Cumhurbaşkanı (1990'dan beridir) NAZARBAYEV 7 yıllığına yeniden seçilir.

2003 Mülkiyet yasası: Özel toprak mülkiyetine ilk kez izin verilir.

Kırgızistan

1991 (31.8.) Bağımsızlık. - KP'nin yasaklanmasıyla yavaş yavaş demokratikleşme başlar; ekonomide reform yapılır.

1995 (Şubat) İlk parlamento seçimleri.

1999 (ve 2000'de yeniden) ordu ile Tacikistan'dan gelen İslamcı isyancılar arasında çatışmalar.

2005 (Mart) Gösterilerden ve parlamentonun işgalinden sonra Cumhurbaşkanı (1990'dan beridir) AKAYEV Moskova'ya kaçar.

Tacikistan

1991 (9.9.) Bağımsızlık.

1992 Milliyetçi ve etnik gruplarla aşiretler arasında çatışmalar başlar;

1997 (27.6.) barış antlaşması iç savaşa son verir.

Özbekistan

1991 (1.8.) Bağımsızlık. -Cumhurbaşkanı İSLAM A. KERİMOV'un (1990'dan beridir)

1992 demokratik modern anayasaya rağmen kurduğu otoriter rejim, ekonominin dışa kapatılmasıyla ülkeyi giderek daha fazla fakirliğe sürükler.

2004 (Mart/Nisan) Taşkent ve Buhara'da İslamcı "Cemaatler"in saldırıları.

Eyalet	Yüz-ölçümü km²	Nüfus 1000
Schleswig-Holstein	15730	2594
Hamburg	755	1626
Niedersachsen	47349	7283
Bremen	404	673
Nordhein-Westfalen	34068	17103
Hessen	21114	5660
Rheinland-Pfalz	19849	3701
Baden-Württemberg	35751	9618
Bayern	70554	11220
Saarland	2570	1064
Berlin	883	3409

Eyalet	Yüz-ölçümü km²	Nüfus 1000
Brandenburg	29060	2641
Mecklenburg-Vorpommern	23835	1963
Sachsen	18338	4900
Sachsen-Anhalt	20444	2964
Thüringen	16251	2683
Federal Almanya Cumhuriyeti daha önce:	356957	79112
Batı Berlin'le FAC	248626	62679
Doğu Berlin'le DAC	108332	16433

1990 sonunda Federal Almanya Cumhuriyeti

Polonya (S.510)

1970 (7.12.) Brandt'ın Varşova ziyareti, Alman-Polonya antlaşmasının imzalanması.
(Aralık) Fiyat artışları yüzünden çıkan kanlı olaylar Gomulka'nın istifasına yol açar. EDWARD GIEREK partinin yeni lideri olur.

1971 (Ocak) Gıda maddeleri fiyatları indirilir, ücretler artırılır, sosyal ödemeler daha iyi hale getirilir.

1972 (26. 5.) Devlet Konseyi AFC ile antlaşmayı onaylar.

1976 Anayasa reformu; kiliseye ve aydınlara karşı tutum katılaşır.

1980 Başbakan JAROSZEWICZ istifa eder. Ardılı Başbakan E. BABIUCH [Şubat-Ağustos 1980], ekonomik zorlukları subvansiyonları yavaş yavaş kaldırarak da hafifletmeye çalışır.
(Temmuz-Eylül) Özellikle artan et fiyatları nedeniyle Varşova, Danzig ve Silezya'da grev dalgası. Hükümet ile LECH WALESA liderliğindeki işletmelerüstü grev komitesi arasında uzlaşma sağlanır.
(6.9.) Gierek, parti başkanlığından alınır, ardılı S. KANIA olur.
(Ekim) "Dayanışma" (Solidarnoş), serbest sendika olarak tescil edilir.

1981 (Şubat) General W. JARUZELSKI başbakan olur. Liberalleşme süreci devam eder. "Köylü Dayanışma Sendikası" kurulur.
(Ekim) General Jaruzelski PVAP'nin parti lideri (MK 1. sekreteri) olur.
(Aralık) Sıkıyönetim ilan edilir.

1982 (Ekim) "Dayanışma" yasaklanır.

1983 (Temmuz) Sıkıyönetim kaldırılır.

1985 JARUZELSKI Devlet Konseyi başkanı olur.

1988 Özel teşebbüse ve muhalefete izin verilir.

1989 "Yuvarlak Masa" görüşmeleri,
(Haziran) hükümet kurmak için zorunlu % 65 oranını içeren serbest seçimlere yol açar, Sejm'deki bütün boş sandalyeleri Dayanışma Sendikası elde eder.
(Temmuz) JARUZELSKI cumhurbaşkanı seçilir.
(8.12.) Polonya Halk Cumhuriyeti'nin adı Polonya Cumhuriyeti olarak değiştirilir.

1990 (Ocak) komünist PVAP lağvedilir; yerini birkaç sosyal demokrat parti alır.
(14.11.) Almanya-Polonya sınırını onaylayan antlaşma.
(25. 11./9. 12.) Lech Walesa'nın seçim zaferi.
(Aralık) Walesa cumhurbaşkanı olur.

1991 (27.10.) 1928'den bu yana ilk kez serbest parlamento seçimleri; o zamandan beri net çoğunluk sağlanamaması nedeniyle koalisyon hükümetleri birbirini izler.

1993 (1.3.) Orta Avrupa Serbest Ticaret Antlaşması/CEFTA yürürlüğe girer.

1995 (Kasım) Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Sol İttifak'ın adayı A. KWASNIEWSKI kazanır; 2000'de yeniden seçilir.

Çekoslovakya (S.511)

1968 Slovak Alexander Dubçek (1921-92) Çek KP'si 1. parti sekreterliğine seçilir. - Çek KP'nin reform rotası ("Prag Baharı"), Varşova Paktı devletleri tarafından kuşkuyla izlenir.
(Haziran) Varşova toplantısı (SSCB, DAC, Polonya, Macaristan, Bulgaristan): Çek KP merkez komitesine muhatap ihtar mektubu.
(29. 7.-1. 8.) "Varşova Beşlisi" temsilcileriyle yapılan konferanslar gerginliği yalnızca görünüşte giderir.
(21./22.8.) Varşova Paktı üyesi beş devletin birlikleri Çekoslovakya'ya girer. Devlet Başkanı SVOBODA başkanlığındaki bir Çek heyetinin Moskova'da yaptığı zorlu görüşmeler durumun "normale dönmesini" sağlar.
(Ekim) SSCB ile askeri birlikleri konuşlandırma antlaşması yapılır.
(Kasım) Sansür yeniden uygulanmaya başlanır.

1969 (Nisan) KP başkanı olarak DUBÇEK'in yerini G. HUSÁK alır.

1974 (20.6.) AFC ile ilişkileri normale döndürme anlaşması yürürlüğe girer.

1975 HUSÁK KP başkanlığının yanı sıra devlet başkanı da olur.
Eleştirici aydınlara karşı sert tutum:

1977 (1.1.) Medeni haklar ve insan hakları grubu "77 Bildirisi" kurulur.

1989 (Ekim/Kasım) "Yumuşak Devrim": Önceleri acımasızca bastırılan toplu gösterileri ve genel grevi müteakip demokratikleşme süreci.
(10.12.) "Milli Uzlaşma Hükümeti".
(28.12.) Federal Meclis ALEXANDER DUBÇEK'i meclis başkanlığına seçer.
(29.12.) (77 Bildirisi ve 19.11.1989'da kurulan muhalefet ittifakı "Sivil Forum"un sözcüsü) yazar Václav Havel komünist olmayan ilk cumhurbaşkanı olarak seçilir.

1990 (20.4.) Devletin adı Çek ve Slovak Federal Cumhuriyeti (ÇSFC) olarak değiştirilir.
(8./9.6.) İlk serbest parlamento seçimleri: Çek ("Sivil Forum") ve Slovak ("Şiddete Karşı Halk Grubu") cumhuriyetlerinde demokratik partiler galip gelirler.

1991 Son Sovyet birlikleri ülkeyi terk ederler.

1992 (Haziran) Seçimlerden sonra iki başbakan federal devletin şimdiye kadarki biçiminin korunması konusunda uzlaşamazlar:

1993 (1.1.) ÇSFC dağılarak Çek Cumhuriyeti ve Slovakya Cumhuriyeti oluşur.

Çek Cumhuriyeti

1993 (26.1.) VÁCLAV HAVEL cumhurbaşkanı seçilir (1998'de yeniden seçilir).

1997 (21.1.) "Alman-Çek Uzlaşma Bildirisi" imzalanır.

2003 (28.2.) VÁCLAV KLAUS cumhurbaşkanı olur.

Slovakya Cumhuriyeti

1992 (17.7.) Parlamento Slovakya'nın bağımsız olmasını kararlaştırır.

1993-94 Partilerde gerginlikler, 1. hükümet partisi HZDS bölünür, 1. MECIAR hükümeti çoğunluğu kaybeder.

1996 (4.1.) Çek Cumhuriyeti ile ortak sınırlara ilişkin antlaşma.

1999 (29.5.) RUDOLF SCHUSTER 1. doğrudan seçimden sonra cumhurbaşkanı olur.

2002 (Ekim) Başbakan M. DZURINDA idaresinde 4 partili orta sağ koalisyon.

Baltık Devletleri

1990 **Baltık devletlerinin bağımsızlık ilanları:** Litvanya (11.3.), Estonya (30.3.), Letonya (4.5.); bu ülkelerin bağımsızlığını tanımayan SSCB Riga ve Vilnius'da kanlı askeri operasyonlarla ve Litvanya'ya karşı ekonomik abluka ile tepki gösterir.

1991 (Şubat/Mart) Üç ülke de referandumla bağımsızlık lehine karar verir, SSCB (6.9.) bunların bağımsızlıklarını tanır.

1993/94 Rus birliklerinin çekilmesi: Litvanya (31.8.93), Estonya ve Letonya (31.8.94).

2004 (29.3.) NATO'ya üyelik.

(1.5.) AB'ye üyelik.

Estonya

1988 (2.10.) "Estonya Perestroykayı Destekleme Halk Cephesi"nin 1. kongresinde, Estonya'nın Ruslaştırılmasına son verilmesi talep edilir.

1989 Estonyaca resmi dil olur.

1990 (8.5.) Ülkenin adı **Estonya Cumhuriyeti** olarak değiştirilir.

1991 (12.1.) Cumhurbaşkanları A. RÜÜTEL ile YELTSIN **esaslara ilişkin antlaşmayı** imzalarlar.

1992 Yeni Estonya anayasası.

Letonya

1988 (9.10.) "Letonya Halk Cephesi/Tautas Fronte" kurulur.

1989 Letonyaca resmi dil olur.

1991 Sovyet içişleri bakanlığı askeri birlikleri Letonya içişleri bakanlığına hücum eder.
(21.8.) Ülkenin adı **Letonya Cumhuriyeti** olarak değiştirilir.

1993 (5./6.6.) 1940'tan bu yana ilk serbest seçimler:
(7.7.) G. ULMANIS cumhurbaşkanı olur; 1922 anayasası, temel haklara ilişkin değişiklikler yapıldıktan sonra yeniden yürürlüğe konur; değişiklikler (1997).

2002 (5.10.) Parlamento seçimleri: Oyların 2/3'si yeni kurulan partilere gider.

Litvanya

1989 Litvanyaca Rus nüfusun karşı çıkmasına rağmen resmi dil olur.
(22./23.10.) "Litvanya Perestroyka Hareketi/Sajudis"in 1. kongresi.

1990 (11.3.) Ülkenin adı **Litvanya Cumhuriyeti** olarak değiştirilir.

1991 **Olağanüstü hal,** Sovyet içişleri bakanlığının OMON birlikleri resmi binaları ve sınır karakollarını işgal eder.

1992 (25.10./15.11.) İlk serbest parlamento seçimlerinde komünizm sonrası Litvanya Demokratik İşçi Partisi/LDDP galip gelir; 1996'dan beri çeşitli koalisyon hükümetleri Batı'ya entegrasyonu sürdürmektedir.

Beyaz Rusya (Belarus)

1990 (27.7.) Yüksek Sovyet SSCB içerisinde egemenliği ilan eder.

1991 (25.8.) **Bağımsızlık;** devletin adı Beyaz Rusya Cumhuriyeti olarak değiştirilir.
(Aralık) BDT'nin ortak kurucusu.

1994 (26.1.) Reformcu Cumhurbaşkanı S. ŞUŞKIYEVIÇ görevden alınır;
(15.3.) parlamenter sistemin yerine başkanlık demokrasisini getiren **anayasa reformundan** sonra,
(23.6.) ilk başkanlık seçimlerini kazanan eski komünist A. LUKAŞENKA muhalefete giderek daha fazla baskı uygular:

1995 (Ağustos) basına daha katı sansür uygulanır, serbest sendikalar yasaklanır.

1996 (Kasım) anayasaya ilişkin olarak, uluslararası düzeyde de tartışma yaratan bir referandum başkanın konumunu pekiştirir.

2000 (26.1.) Rusya ile ekonomik işbirliğine ilişkin birlik anlaşması yürürlüğe girer;

(1997'den beri) Rusya ile bir birlik devleti kurulması planlanmıştır.

Ukrayna

1991 (24.8.) Bağımsızlık. İlk
(1.12.) doğrudan seçimde L. KRAVÇUK cumhurbaşkanı olur.
(Aralık) BDT'nin ortak kurucusu.

1992 (12.4.) **Kırım** özerk olur.

1993 (28.6.) Yeni anayasa: Fransa örneğine uygun başkanlık demokrasisi.

1999 (14.11.) yeniden başkan seçilen L. KUÇMA, (Aralık) reform yanlısı W. YUŞÇENKO'yu başbakan olarak atar.

2001 (Nisan) güven oylaması aleyhine sonuçlanan YUŞÇENKO'nun seçim ittifakı "Ukrayna'mız" seçimleri

2002 (Mart) kazanır; buna rağmen, başkana yakın
(Kasım) W. YANUKOVIÇ yeni başbakan olur.

2003 Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan'la ortak ekonomi alanına ilişkin antlaşma.

2004 (Ekim/Kasım) Usulsüzlük yapılarak YANUKOVIÇ lehine sonuçlanan başkanlık seçimlerinden sonra **"Turuncu Devrim"** patlak verir; (26.12.) balotajda W. YUŞÇENKO yeni başkan seçilir.

Boğdan (Moldavya)

1990 (26.10.) Etnik çekişmelerden sonra Türk kökenli **Gagavuzlar** Güney Moldavya'da özerklik elde ederler.

1991 (23.5.) Ülkenin adı Moldavya Cumhuriyeti olarak değiştirilir.
(27.8.) **Bağımsızlık** ilan edilir.
(3.9.) Dniester bölgesindeki **(Transnistria [Dniester-Ötesi])** Ruslar bağımsızlıklarını ilan ederler; ayrılıkçılarla iç savaş.

1992 (21.7.) Keyfi biçimde "Dniester kıyısında Moldavya SSC" adı verilen cumhuriyetle ilgili olarak Rusya ile barış anlaşması.

1994 (27.2.) ilk serbest parlamento seçimleri.
(6.3.) Bağımsızlık lehine, Romanya ile birleşme aleyhine referandum.
(8.4.) BDT'ye üyelik.
(Temmuz) Moldavyaca resmi dil olur.

1995 (24.12.) **Dniester bölgesi** referandumda bağımsızlık lehine oy kullanır; Moldavya ile Romanya Moldavya'nın bölünmesini reddeder.

2000 yeni anayasa: Başkanlık demokrasisinin yerine parlamenter demokrasi getirilir.

2004 Rus askeri birlikleri hâlâ **Transnistria**'dadır, statü konusu açıklığa kavuşmamıştır.

Macaristan (S.511)
1968 Pazar ekonomisine ilişkin unsurları ve özel girişimlere izin verilmesini içeren "Yeni Ekonomi Mekanizması" başarılı olur.
1988 (Mayıs) Parti Başkanı KADAR'ın istifasından sonra, USAP'ı GROSZ yönetir.
(Temmuz) Ekonomide köklü reform yapılır.
1989 Halk Cumhuriyeti Macaristan Cumhuriyeti olur.
(Şubat) Çok partili sistem getirilir. - IMRE NAGY'ye itibarı iade edilir.
(Eylül) Avusturya sının açılır: "Demir Perde"nin kalkma süreci başlar.
1990 (10. 3.) Sovyet birliklerinin çekilmesine ilişkin antlaşma.
(Mart/Nisan) ilk serbest seçimleri muhafazakâr Demokratik Forum kazanır; J. ANTALL idaresinde koalisyon hükümeti kurulur.
1991 (Şubat) Varşova Paktı'ndan çıkılır.
1994 (8./29.5) Parlamento seçimleri: Başbakan GYULA HORN sosyalist-liberal koalisyonu yönetir.
Esaslara ilişkin antlaşmalar,
1995 (19.3.) Slovakya ve
1996 (16.9.) Romanya ile yapılır; bu antlaşmanın bir amacı da etnik azınlıkların haklarının korunmasıdır.
2002 (Nisan) Parlamento seçimleri: Başbakan P. MEDGYESSY sosyalist-liberal bir koalisyonu yönetir.

Romanya (S.510)
1966 Hükümet Başkanı MAURER ile Dışişleri Bak. MANESCU, doğuya entegrasyonun gevşetilmesini sağlamaya çalışırlar.
1968 Çekoslovakya'daki reform rotası desteklenir ve Çekoslovakya'nın işgali kınanır.
1971 Liberal bir dış ticaret yasası çıkarılır.
1974 (Mart) Devlet Konseyi ve Parti Başkanı CEAUŞESCU, anayasa değişikliğinden sonra aynı zamanda devlet başkanı olur.
1982 Ekonomik kriz nedeniyle ihracat yurtiçi ihtiyaçlardan kısıntı yapılarak artırılır.
1986 İnanç özgürlüğü kısıtlanır. Kiliseler tahrip edilir.
1988 "Romenleştirme politikası": Macar azınlığa baskı yapılır.
1989 (16.12.) Tamışvar ayaklanması büyür; Bükreş'te gösteriler: **Çavuşesku** (22.12.) devrilir, tutuklanır ve
(25.12.) idam edilir. -
Ülkenin adı **Romanya Cumhuriyeti** olarak değiştirilir.
1990 (20.5.) Serbest seçimleri "Milli Kurtuluş Cephesi" kazanır. ION ILIESCU cumhurbaşkanı olur (1992 ve 2000'de yeniden seçilir).
1990/91 Gösteriler ve maden işçilerinin çıkardığı olaylar PETRE ROMAN'ın 1. demokratik hükümetinin istifasına yol açar.
1996 (Kasım) Muhafazakâr-liberal muhalefet parlamento seçimini kazanır.
2000 (Aralık) Sosyaldemokrat PDSR'nin azınlık hükümeti.

Bulgaristan (S.510)
1971 (18.5.) **yeni anayasayla** devlet yönetimi KP'ye ve Tarım Birliğine devredilir. Parti lideri T. JIVKOV Devlet Konseyi Başkanı olur.
1982 (1.1.) "Yeni Ekonomi Mekanizması" ile ekonominin devletçe planlanmasının liberalleştirilmesi amaçlanır.
1984 Türk azınlığını asimile etme girişimleri; kanlı çatışmalar;
1989 Bulgaristan'daki Türk azınlık Türkiye'ye göç eder. **(10.11.) Jivkov devrilir.**
1990 (Ocak) Muhalefet gruplarıyla **"Yuvarlak Masa" görüşmeleri** yapılır.
(Şubat) KP Kurultayı reformları onaylar. KP'nin adı Bulgar Sosyalist Partisi (BSP) olarak değiştirilir; parti
(Haziran) ilk serbest seçimlerde galip gelir.
(15.11.) Halk Cumhuriyeti Bulgaristan Cumhuriyeti olur.
1991(12.7.) Demokratik anayasa.
1996 Şiddetli ekonomik kriz ("kıtlık kışı") içte olaylara yol açar.
2001 (24.7.) Eski Kral II. SIMEON başbakan olur.

Arnavutluk (S.510)
1968 (13.9.) Varşova Paktı'ndan çıkış.
1974-76 Arnavutluk izole edilir; bunun nedenlerinden biri Çin'in ABD ile yakınlaşmasıdır.
1976 HOCA otarsiden yana ve Brejnev doktrinine karşı olan tavrını pekiştirir.
1978 Çin askeri ve ekonomik yardımı keser.
1981 Kosova'daki Arnavutlar yüzünden Yugoslavya ile gerginlikler.
1985 (11.4.) Parti ve Devlet Başkanı Enver Hoca ölür.
1990 (Aralık) Demokratikleşme başlar:
1991 Siyasi partilere izin verilir.
(31.3.) İlk serbest parlamento seçimlerini KP kazanır.
(15.4.) Ülkenin adı **Arnavutluk Cumhuriyeti** olarak değiştirilir.
1997 İç savaşa benzer arbedeler, özellikle yardım malzemelerinin emniyete alınması amacıyla BM barış güçleri görev yaparlar.
2000 Arnavut çetecilerin Makedonya ve Sırbistan'daki silahlı eylemleri nedeniyle **Balkan krizi**; kriz
2001 Ohrid/Üsküp Antlaşmasıyla giderilir.

Yugoslavya (S.509)
1966 (1.1.) Para birimi değiştirilir ve ekonomide liberalleşme başlar.
1968 (Ağustos) Çekoslovakya'nın işgali kınanır.
1969 (Haziran) Öğrenci olayları TITO hükümetini reform vaadinde bulunmaya zorlar.
1971 Anayasa değişikliğiyle cumhuriyetlere ve eyaletlere otonomi hakları tanınır.
(Eylül) Rus Devlet Başkanı BREJNEV'in ziyareti: Yugoslavya'nın bağımsızlığı tanınır.
1971/72 Belgrad merkezi hükümeti ile Hırvat parti ve hükümet yönetimi arasındaki milliyetçilik tartışması tırmanır.
1975 Trieste meselesi kesin olarak çözülür.
1980 (Mayıs) Tito ölür. Kolektif devlet başkanlığı devleti yönetir.
1988 (Ağustos'tan itibaren) Otonom eyaletlerle Sırbistan arasında çatışma;
(Kasım) Kosova'da olaylar.
1990/91 6 kısmi cumhuriyet arasında giderek artan gerginlikler ve Slovenya ile Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını ilan etmeleri, çok uluslu devletin çöküşünü başlatır (S.577).

Baltık Devletleri

1990 Baltık devletlerinin bağımsızlık ilanları: Litvanya (11.3.), Estonya (30.3.), Letonya (4.5.); bu ülkelerin bağımsızlığını tanımayan SSCB Riga ve Vilnius'da kanlı askeri operasyonlarla ve Litvanya'ya karşı ekonomik ablukayla tepki gösterir.

1991 (Şubat/Mart) Üç ülke de referandumla bağımsızlık lehine karar verir, SSCB (6.9.) bunların bağımsızlıklarını tanır.

1993/94 Rus birliklerinin çekilmesi: Litvanya (31.8.93), Estonya ve Letonya (31.8.94).

2004 (29.3.) NATO'ya üyelik.

(1.5.) AB'ye üyelik.

Estonya

1988 (2.10.) "Estonya Perestroykayı Destekleme Halk Cephesi"nin 1. kongresinde, Estonya'nın Ruslaştırılmasına son verilmesi talep edilir.

1989 Estonyaca resmi dil olur.

1990 (8.5.) Ülkenin adı Estonya Cumhuriyeti olarak değiştirilir.

1991 (12.1.) Cumhurbaşkanları A. RÜÜTEL ile YELTSIN esaslara ilişkin antlaşmayı imzalarlar.

1992 Yeni Estonya anayasası.

Letonya

1988 (9.10.) "Letonya Halk Cephesi/Tautas Fronte" kurulur.

1989 Letonyaca resmi dil olur.

1991 Sovyet içişleri bakanlığı askeri birlikleri Letonya içişleri bakanlığına hücum eder.

(21.8.) Ülkenin adı **Letonya Cumhuriyeti** olarak değiştirilir.

1993 (5./6.6.) 1940'tan bu yana ilk serbest seçimler:

(7.7.) G. ULMANIS cumhurbaşkanı olur; 1922 anayasası, temel haklara ilişkin değişiklikler yapıldıktan sonra yeniden yürürlüğe konur; değişiklikler (1997).

2002 (5.10.) Parlamento seçimleri: Oyların 2/3'si yeni kurulan partilere gider.

Litvanya

1989 Litvanyaca Rus nüfusun karşı çıkmasına rağmen resmi dil olur.

(22./23.10.) "Litvanya Perestroyka Hareketi/Sajudis"in 1. kongresi.

1990 (11.3.) Ülkenin adı **Litvanya Cumhuriyeti** olarak değiştirilir.

1991 Olağanüstü hal, Sovyet içişleri bakanlığının OMON birlikleri resmi binaları ve sınır karakollarını işgal eder.

1992 (25.10./15.11.) İlk serbest parlamento seçimlerinde komünizm sonrası Litvanya Demokratik İşçi Partisi/LDDP galip gelir; 1996'dan beri çeşitli koalisyon hükümetleri Batı'ya entegrasyonu sürdürmektedir.

Beyaz Rusya (Belarus)

1990 (27.7.) Yüksek Sovyet SSCB içerisinde egemenliği ilan eder.

1991 (25.8.) Bağımsızlık; devletin adı Beyaz Rusya Cumhuriyeti olarak değiştirilir.

(Aralık) BDT'nin ortak kurucusu.

1994 (26.1.) Reformcu Cumhurbaşkanı S. ŞUŞKIYEVIÇ görevden alınır;

(15.3.) parlamenter sistemin yerine başkanlık demokrasisini getiren **anayasa reformundan sonra,**

(23.6.) ilk başkanlık seçimlerini kazanan eski komünist A. LUKAŞENKA muhalefete giderek daha fazla baskı uygular:

1995 (Ağustos) basına daha katı sansür uygulanır, serbest sendikalar yasaklanır.

1996 (Kasım) anayasaya ilişkin olarak, uluslararası düzeyde de tartışma yaratan bir referandum başkanın konumunu pekiştirir.

2000 (26.1.) Rusya ile ekonomik işbirliğine ilişkin birlik anlaşması yürürlüğe girer;

(1997'den beri) Rusya ile bir birlik devleti kurulması planlanmıştır.

Ukrayna

1991 (24.8.) Bağımsızlık. İlk

(1.12.) doğrudan seçimde L. KRAVÇUK cumhurbaşkanı olur.

(Aralık) BDT'nin ortak kurucusu.

1992 (12.4.) Kırım özerk olur.

1993 (28.6.) Yeni anayasa: Fransa örneğine uygun başkanlık demokrasisi.

1999 (14.11.) yeniden başkan seçilen L. KUÇMA, (Aralık) reform yanlısı W. YUŞÇENKO'yu başbakan olarak atar.

2001 (Nisan) güven oylaması aleyhine sonuçlanan YUŞÇENKO'nun seçim ittifakı "Ukrayna'mız" seçimleri

2002 (Mart) kazanır; buna rağmen, başkana yakın

(Kasım) W. YANUKOVIÇ yeni başbakan olur.

2003 Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan'la ortak ekonomi alanına ilişkin antlaşma.

2004 (Ekim/Kasım) Usulsüzlük yapılarak YANUKOVIÇ lehine sonuçlanan başkanlık seçimlerinden sonra **"Turuncu Devrim"** patlak verir; (26.12.) balotajda W. YUŞÇENKO yeni başkan seçilir.

Boğdan (Moldavya)

1990 (26.10.) Etnik çekişmelerden sonra Türk kökenli Gagavuzlar Güney Moldavya'da özerklik elde ederler.

1991 (23.5.) Ülkenin adı **Moldavya Cumhuriyeti** olarak değiştirilir.

(27.8.) **Bağımsızlık** ilan edilir.

(3.9.) Dniester bölgesindeki **(Transnistria [Dniester-Ötesi])** Ruslar bağımsızlıklarını ilan ederler; ayrılıkçılarla iç savaş.

1992 (21.7.) Keyfi biçimde "Dniester kıyısında Moldavya SSC" adı verilen cumhuriyetle ilgili olarak Rusya ile barış anlaşması.

1994 (27.2.) ilk serbest parlamento seçimleri.

(6.3.) Bağımsızlık lehine, Romanya ile birleşme aleyhine referandum.

(8.4.) BDT'ye üyelik.

(Temmuz) Moldavyaca resmi dil olur.

1995 (24.12.) Dniester bölgesi referandumda bağımsızlık lehine oy kullanır; Moldavya ile Romanya Moldavya'nın bölünmesini reddeder.

2000 yeni anayasa: Başkanlık demokrasisinin yerine parlamenter demokrasi getirilir.

2004 Rus askeri birlikleri hâlâ Transnistria'dadır, statü konusu açıklığa kavuşmamıştır.

Macaristan (S.511)
1968 Pazar ekonomisine ilişkin unsurları ve özel girişimlere izin verilmesini içeren "Yeni Ekonomi Mekanizması" başarılı olur.
1988 (Mayıs) Parti Başkanı KADAR'ın istifasından sonra, USAP'ı GROSZ yönetir.
(Temmuz) Ekonomide köklü reform yapılır.
1989 Halk Cumhuriyeti Macaristan Cumhuriyeti olur.
(Şubat) Çok partili sistem getirilir. - IMRE NAGY'ye itibarı iade edilir.
(Eylül) Avusturya sınırı açılır: "Demir Perde"nin kalkma süreci başlar.
1990 (10. 3.) Sovyet birliklerinin çekilmesine ilişkin antlaşma.
(Mart/Nisan) ilk serbest seçimleri muhafazakâr Demokratik Forum kazanır; J. ANTALL idaresinde koalisyon hükümeti kurulur.
1991 (Şubat) Varşova Paktı'ndan çıkılır.
1994 (8./29.5) Parlamento seçimleri: Başbakan GYULA HORN sosyalist-liberal koalisyonu yönetir.
Esaslara ilişkin antlaşmalar,
1995 (19.3.) Slovakya ve
1996 (16.9.) Romanya ile yapılır; bu antlaşmanın bir amacı da etnik azınlıkların haklarının korunmasıdır.
2002 (Nisan) Parlamento seçimleri: Başbakan P. MEDGYESSY sosyalist-liberal bir koalisyonu yönetir.

Romanya (S.510)
1966 Hükümet Başkanı MAURER ile Dışişleri Bak. MANESCU, doğuya entegrasyonun gevşetilmesini sağlamaya çalışırlar.
1968 Çekoslovakya'daki reform rotası desteklenir ve Çekoslovakya'nın işgali kınanır.
1971 Liberal bir dış ticaret yasası çıkarılır.
1974 (Mart) Devlet Konseyi ve Parti Başkanı CEAUŞESCU, anayasa değişikliğinden sonra aynı zamanda devlet başkanı olur.
1982 Ekonomik kriz nedeniyle ihracat yurtiçi ihtiyaçlardan kısıntı yapılarak artırılır.
1986 İnanç özgürlüğü kısıtlanır. Kiliseler tahrip edilir.
1988 "Romenleştirme politikası": Macar azınlığa baskı yapılır.
1989 (16.12.) Tamışvar ayaklanması büyür; Bükreş'te gösteriler: **Çavuşesku** (22.12.) devrilir, tutuklanır ve
(25.12.) idam edilir. -
Ülkenin adı **Romanya Cumhuriyeti** olarak değiştirilir.
1990 (20.5.) **Serbest seçimleri** "Milli Kurtuluş Cephesi" kazanır. ION ILIESCU cumhurbaşkanı olur (1992 ve 2000'de yeniden seçilir).
1990/91 Gösteriler ve maden işçilerinin çıkardığı olaylar PETRE ROMAN'ın 1. demokratik hükümetinin istifasına yol açar.
1996 (Kasım) Muhafazakâr-liberal muhalefet parlamento seçimini kazanır.
2000 (Aralık) Sosyaldemokrat PDSR'nin azınlık hükümeti.

Bulgaristan (S.510)
1971 (18.5.) **yeni anayasayla** devlet yönetimi KP'ye ve Tarım Birliğine devredilir. Parti lideri T. JIVKOV Devlet Konseyi Başkanı olur.
1982 (1.1.) "Yeni Ekonomi Mekanizması" ile ekonominin devletçe planlanmasının liberalleştirilmesi amaçlanır.
1984 Türk azınlığını asimile etme girişimleri; kanlı çatışmalar;
1989 Bulgaristan'daki Türk azınlık Türkiye'ye göç eder. **(10.11.) Jivkov devrilir.**
1990 (Ocak) Muhalefet gruplarıyla **"Yuvarlak Masa" görüşmeleri** yapılır.
(Şubat) KP Kurultayı reformları onaylar. KP'nin adı Bulgar Sosyalist Partisi (BSP) olarak değiştirilir; parti
(Haziran) ilk serbest seçimlerde galip gelir.
(15.11.) Halk Cumhuriyeti **Bulgaristan Cumhuriyeti** olur.
1991(12.7.) Demokratik anayasa.
1996 Şiddetli ekonomik kriz ("kıtlık kışı") içte olaylara yol açar.
2001 (24.7.) Eski Kral II. SIMEON başbakan olur.

Arnavutluk (S.510)
1968 (13.9.) Varşova Paktı'ndan çıkış.
1974-76 Arnavutluk izole edilir; bunun nedenlerinden biri Çin'in ABD ile yakınlaşmasıdır.
1976 HOCA otarsiden yana ve Brejnev doktrinine karşı olan tavrını pekiştirir.
1978 Çin askeri ve ekonomik yardımı keser.
1981 Kosova'daki Arnavutlar yüzünden Yugoslavya ile gerginlikler.
1985 (11.4.) Parti ve Devlet Başkanı Enver Hoca ölür.
1990 (Aralık) Demokratikleşme başlar:
1991 Siyasi partilere izin verilir.
(31.3.) İlk serbest parlamento seçimlerini KP kazanır.
(15.4.) Ülkenin adı **Arnavutluk Cumhuriyeti** olarak değiştirilir.
1997 İç savaşa benzer arbedeler, özellikle yardım malzemelerinin emniyete alınması amacıyla BM barış güçleri görev yaparlar.
2000 Arnavut çetecilerin Makedonya ve Sırbistan'daki silahlı eylemleri nedeniyle **Balkan krizi; kriz**
2001 Ohrid/Üsküp Antlaşmasıyla giderilir.

Yugoslavya (S.509)
1966 (1.1.) Para birimi değiştirilir ve ekonomide liberalleşme başlar.
1968 (Ağustos) Çekoslovakya'nın işgali kınanır.
1969 (Haziran) Öğrenci olayları TITO hükümetini reform vaadinde bulunmaya zorlar.
1971 Anayasa değişikliğiyle cumhuriyetlere ve eyaletlere otonomi hakları tanınır.
(Eylül) Rus Devlet Başkanı BREJNEV'in ziyareti: Yugoslavya'nın bağımsızlığı tanınır.
1971/72 Belgrad merkezi hükümeti ile Hırvat parti ve hükümet yönetimi arasındaki milliyetçilik tartışması tırmanır.
1975 Trieste meselesi kesin olarak çözülür.
1980 (Mayıs) **Tito ölür. Kolektif devlet başkanlığı** devleti yönetir.
1988 (Ağustos'tan itibaren) Otonom eyaletlerle Sırbistan arasında çatışma;
(Kasım) Kosova'da olaylar.
1990/91 6 kısmi cumhuriyet arasında giderek artan gerginlikler ve Slovenya ile Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını ilan etmeleri, çok uluslu devletin çöküşünü başlatır (S.577).

Çin ve "adil olmayan antlaşmalar"

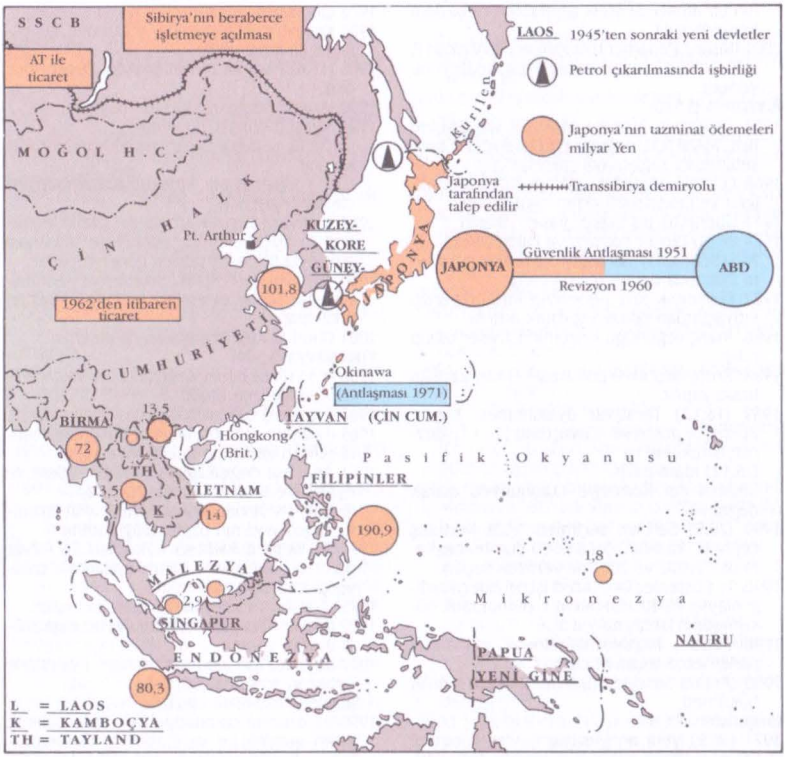

Japonya'nın dış politikası

Slovenya

1990 (23.12.) Referandumda % 88,5 bağımsızlıktan yana oy kullanır; bağımsızlık,

1991 (202.) **Yugoslavya'dan ayrılma** kararı alındıktan sonra

(25.6.) parlamento tarafından ilan edilir.

(27.6.) Yugoslav ordusunun müdahalesi.

(1.7.) AB'nin sağladığı uzlaşma planı: Slovenya'nın (ve Hırvatistan'ın) bağımsızlığının üç ay ertelenmesi; bunun üzerine

(18.7.) Yugoslav birliklerinin ekim ayına kadar çekilmesi.

(23.12.) Yeni anayasa: İki meclis sistemi, azınlıkların korunması.

2003 (23.3.) Referandumlar AB (% 90) ile NATO'ya (% 66) üyeliği destekler.

2004 (29.4.) NATO üyeliği.

Hırvatistan

1990 (Nisan/Mayıs) **İlk serbest parlamento seçimlerini** komünist olmayan Hırvatistan Demokrat Topluluğu/HDZ kazanır,

(30.5.) F. TUJMAN cumhurbaşkanı olur.

(Ağustos) Ülkenin adı **Hırvatistan Cumhuriyeti** olarak değiştirilir.

1991 (25.6.) **Bağımsızlık ilan edilir.**

(22.7.) Sırplarla Hırvatlar arasında **iç savaş başlar** (Aralık 1995'e kadar).

1992 (12.2.) UNPROFOR barış gücü birlikleri konuşlandırılır.

1993-95 Hırvatların başarılı taarruzları.

1995 (12.11.) Doğu Slavonya'da Sırp kontrolü altındaki bölgelerin, Baranya'nın ve Batı Sirmium'un yeniden Hırvatistan'a bağlanmasına ilişkin "Erdut Antlaşması".

1996 (23.8.) Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ile ilişkileri normale döndürme antlaşması.

2003 (Kasım) Parlamento seçimini milliyetçi-muhafazakâr HDZ kazanır; İ. SANADER başbakan olur.

2004 Lahey Savaş Suçluları Mahkemesi ile işbirliği daha iyi hale getirilir.

Bosna Hersek

1991 (Ekim) Parlamento bölünür: Bir tarafta Müslümanlarla Hırvatlar, diğer tarafta Bosnalı Sırplar.

(10.11.) Referandumda Bosnalı Sırplar Sırbistan'a ilhak lehine oy kullanır.

1992 (29.2./1.3.) Bosnalı Müslümanlar bağımsızlıktan yana oy kullanır; Sırplar oylamayı boykot eder.

(27.3.) Sırp Cumhuriyeti **"Republika Srpska/RS"** ilan edilir; cumhurbaşkanı R. KARACİÇ'tir.

(7.7.) Hırvat **"Republika Herceg-Bosna"** cumhuriyeti ilan edilir.

1992-95 Bosnalı Hırvatların Hırvatistan ve Sırbistan sınırlarına yakın bölgelerde, kendilerinin çoğunluğu teşkil ettiği toprakların ayrılması hedefiyle yürüttüğü **iç savaş**; Sırplar etnik "temizlik" yaparlar; 278 000 ölü, 1,35 milyon mülteci ve yurdundan sürülen kişi.

1993 Mostar'da Hırvatlarla Bosnalılar arasında çatışmalar.

1994 ABD'nin baskısı üzerine ateşkes.

(31.5.) Bosna Hersek Cumhuriyeti dahil olmak üzere **"Müslüman-Hırvat Federasyonu"** kurulur.

(15.6.) Sırp Cumhuriyeti, Hırvatistan'daki Krayna dahil olmak üzere Bosna Hersek'teki bütün Sırp bölgelerinin birleştirilmesini kararlaştırır.

1995 (Temmuz) Bosnalı Sırplar Müslüman enklavlar (BM himaye bölgeleridir) Zepa, Gorazde ve Srebrenica'yı işgal ederler; toplu katliamlar.

(25.7.) Lahey "Eski Yugoslavya'da İşlenen Suçlar İçin Uluslararası Adalet Divanı"nda KARACİÇ hakkında dava.

(14.12.) **Dayton Barış Antlaşması'yla,** Hırvat-Boşnak (Müslüman) **"Bosna Hersek"** ile Sırp **"Republika Srpska"**dan, Saraybosna ortak başkent olmak üzere federal bir devlet tespit edilir; o zamandan itibaren bölünme pekişir; garantiler

1995/96'dan itibaren **IFOR-/SFOR Barış Gücü birliklerince** sağlanır.

2002 (Nisan) Yeni anayasa;

(Ekim) seçimler: Milliyetçi güçler galip gelir.

Makedonya

1990 (Kasım) İlk serbest seçimlerden sonra

1991 (15.4.) ülkenin adı **Makedonya Cumhuriyeti** olarak değiştirilir.

(19.11.) **Bağımsızlık ilan edilir.**

1994 Toprak talepleri ve azınlık sorunu nedeniyle Yunanistan'ın uyguladığı ambargo,

1995 (14.10.) kaldırılır.

(13.8.) ABD, AB ve NATO'nun aracılığıyla gerçekleşen **Ohrid Çerçeve Antlaşması:** Merkezi otorite-Arnavutlar anlaşmazlığının giderilmesi.

2001-03 NATO'nun silahtan arındırmaya yönelik "Amber Fox" ve NATO gözlemcilerinin himayesine yönelik "Allied Harmony" operasyonları.

2003 (31.3.) AB'nin ilk askeri operasyonu "Concordia" NATO operasyonunun yerini alır.

Sırbistan ve Karadağ

1992 (27.4.) **Yugoslavya Federal Cumhuriyeti** (Sırbistan ve Karadağ) kurulur.

(30.5.) Bosna Hersek'teki askeri operasyonlar nedeniyle kararlaştırılan BM yaptırımları, 1.10.1996'da kaldırılır.

1996 Sırplar toplu halde Saraybosna'dan kaçarlar.

1997 JUKANOVİÇ Karadağ, MİLOŞEVİÇ Sırbistan cumhurbaşkanlığına seçilir; Miloşeviç Sırbistan cumhurbaşkanlığından istifa ettikten sonra

(15.7.) Yugoslavya Federal Cumhuriyeti cumhurbaşkanlığına seçilir.

1998 (28.2.'den itibaren) Sırp birliklerinin **Kosova'da** askeri operasyonu.

1999 (Şubat/Mart) Kosova'nın geleceği konusundaki "Rambouillet Görüşmeleri" akamete uğrar, bunun üzerine,

(24.3.) NATO'nun Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne hava saldırıları başlar;

(3.6.) Yugoslav ordusu geri çekilir; Kosova Gücü/KFOR silahtan arındırma işlemini denetleme görevini üstlenir.

2000 KOŞTUNICA cumhurbaşkanı, CİNCİÇ başbakan seçilir.

2001 (28.6.) MİLOŞEVİÇ Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne teslim edilir.

2003 "Sırbistan ve Karadağ" Federasyonu Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin yasal ardılı olur. (12.3.) CİNCİÇ öldürülür.

Finlandiya (S.507)

1966, 1975 Halk Cephesi hükümetleri, bunun dışında çeşitli koalisyon hükümetleri.
SB ile sorunsuz ilişkiler -Paasikivi-Kekkonen Çizgisi denilen rota- özenle korunur ve
1970 (ve 1983) 1948 tarihli Yardımlaşma Paktı'nın uzatılmasıyla vurgulanır.
1986-95 EFTA üyeliği.
SB'nin dağılmasıyla geçerliliğini yitiren Yardımlaşma Paktı'nın yerine
1992 (Ocak) Rusya ile esaslara ilişkin antlaşma yapılır. -
"Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi"ne üyelik (1996'dan itibaren EAPC).
1994 (9.5.) "Partnership for Peace" programına üyelik.
1999 Avrupa Para Birliği'ne üyelik.
2000 (13.11.) "Western European Armament Group/WEAG" üyesi.
2003 ve 2004 Transparency International'ın "Yolsuzluklan tespit listesinde" 1. sırada yer alır.

İsveç (S.507)

1968 Sosyal demokratlar mutlak çoğunluğu elde ederler. - Başbakan F. ERLÄNDER'dir; yerini
1969 (9.10.) Başbakan OLOF PALME alır; Palme ülkeyi refah devletine dönüştürme sürecini hızlandırır.
1973 (15.9.) VI. GUSTAV ADOLF ölür, yerine torunu **XVI. Karl Gustav** (doğ. 1946) geçer.
1975 (1.1.) Yeni anayasa; kralın hakları önemli ölçüde kısıtlanır.
1986 (27.2.) Başbakan O. Palme öldürülür.
1992 17 000 Saam Kiruna'da özerklik statüsü elde eder, kendi parlamentoları vardır.
(26.5.) Tarafsızlık politikasından vazgeçilir.
2000 (1.7.) Danimarka ile İsveç'i birbirine bağlayan **Öresund Köprüsü** açılır.
2003 Refah devleti kısıtlanır.
(14.9.) Halk oylamasında % 56,1 avro aleyhine oy kullanır.

Norveç (S.507)

1971'den beri muhafazakâr ve sosyal demokrat koalisyon ve sıklıkla azınlık hükümetleri; nitekim 2001'de de orta sağ azınlık hükümeti.
1972 halk oylaması AT üyeliği aleyhine sonuçlanır.
1974 Kuzey Denizi'nde büyük **petrol ve doğalgaz yataklan** bulunur. -
1991 Kral V. OLAF ölür, yerine
(Ocak) **Kral V. Harald** (doğ. 1937) geçer.
1992 (8.11.) AEA Antlaşması onaylanır.
1994 İkinci referandum da **AB üyeliği aleyhine** sonuçlanır.
1996 (28.6.) Dünya çapında ticari amaçla balina avcılığı yasağına riayet etmeme nedeniyle Uluslararası Balina Avcılığı Komisyonu tarafından kınanır.
1998 (26.6.) Alman işgali sırasında Yahudilere yapılan baskılardan zarar görenlerin tazmin edilmesine ilişkin yasa.
2003 (Ekim) Troll platformundan St. Fergus terminaline kadar doğalgaz boru hattı (Britpipe) yapılması konusunda B. Britanya ile sözleşme.

Danimarka (S.507)

1968-71 Muhafazakâr koalisyon hükümetleri.
1971 AFC ile Kuzey Denizi kıta sahanlığının taksimine ilişkin antlaşma.
1971-73 Sosyal demokrat hükümet.
1972 (14.1.) Kral IX. FREDERIK ölür, yerine kızı **II. Margrethe** (doğ. 1940) geçer. -
(2.10.) Halk oylamasından sonra,
1973 (1.1.) AET'ye tam üyelik.
1973-2005 Liberal, sosyal demokrat ve muhafazakâr **azınlık hükümetleri,** sonuncusu (2001'den beri) Başbakan A. FOGH RASMUSSEN idaresindeki liberal sağ-muhafazakâr hükümettir, 2005'te onaylanır.
1979 (16.2.) Grönland otonom hükümete sahip olur,
1982 (23.2.) halk oylamasıyla, 1.1.1985 tarihinde AT'den çıkma kararı alır.
1989 (1.10.) Homoseksüel çiftler heteroseksüel evli çiftlerle aynı haklara sahip olurlar.
1992 (2.6.) **Maastricht Anlaşması aleyhine sonuçlanan referandum AT'de kriz yaratır;** istisnai düzenlemelerin kararlaştırılmasından sonra,
1993 (18.5.) oylama anlaşma lehine sonuçlanır.
Doğu Grönland ile Jan Mayen arasındaki kıta sahanlığında balıkçılık ve sondaj hakları konusunda Norveç'le (1981'den beri) anlaşmazlık:
(14.6.) Uluslararası Adalet Divanı orta çizgi lehine ve Danimarka'nın hak iddia ettiği 200 deniz millik mıntıka aleyhine karar verir.
1998 (29.5.) Referandumda çoğunluk AB'nin Amsterdam Anlaşması lehine oy kullanır.
2000 (28.9.) Referandumda Ekonomi ve Para Birliği'ne/AEPB üyelik reddedilir.
2001 (1.7.) **Katılaştırılan Göç Yasası;** Mülteciler Yüksek Komiseri R. LÜBBER'in görüşüne göre yasa mültecilere ve insan haklarına ilişkin uluslar arası sözleşmelere aykırıdır.
2003 (29.1.) Hükümet **Irak Savaşı'na askeri açıdan aktif olarak katılmayı** kararlaştırır.

İzlanda (S.507)

1967-83 Merkez sol koalisyonlar,
1983-87 merkez sağ koalisyonu,
1987-91 büyük bir koalisyon ve
1991'den beri merkez sağ koalisyonlar ülkeyi yönetir; Başbakan D. ODDSSON (muhafazakâr Bağımsızlık Partisi/SSF).
1973 Balıkçılık bölgesi konusunda B. Britanya ile AFC'nin Uluslararası Adalet Divanı nezdindeki davası; karar davacılar lehinedir, İzlanda kararı tanımaz.
(Aralık) B. Britanya ile balıkçılık savaşı.
1975 Balıkçılık bölgesi genişletilerek 200 deniz miline çıkarılır; bu nedenle
1976 B. Britanya ile "3. morina balığı savaşı".
2000 OECD balık bakımından zengin bölgelerde balık mevcudu uzun süre dayanacak şekilde balıkçılık yapılması konusunda uyarıda bulunur.
2003 (Kasım) Yüksek Mahkeme, milli bir gen veri bankası kurulması yolunda 1998'de çıkarılan yasayı anayasaya aykırı bulur.

İsviçre (S.521)

1971 (7.2.) Konfederasyonu ilgilendiren konularda **kadınlara oy ve seçim hakkı tanınır.**

1972 **Liechtenstein** 1923 tarihli Gümrük Antlaşmasından sonra ilk kez **döviz yatırılan dış ülke olur.**

1978 (24.9.) Jura halkı kanton olma lehine oy kullanır,

1979 (1.1.) Jura kantonu kurulur.

1988 Federal Konsey AT'ye üye olmayı reddeder.

1989 (26.11.) Halk oylaması ordunun kaldırılmasını reddeder.

1992 (17.5.) Halk oylaması IMF'ye ve Dünya Bankası'na üyelik lehine sonuçlanır.

(27.9.) "Yeni Demiryolu - Alpentransversale/NEAT" onaylanır.

(6.12.) Referandum AEA'ya üyelik aleyhine sonuçlanır.

1994 (12.6.) Referandumlar BM misyonlarına katılma aleyhine sonuçlanır.

1996 Romanş dili resmi dillerden biri olur.

1998 "haber verilmeyen hesaplarla poliçelerden" kaynaklanan talepler konusunda büyük İsviçre Bankaları WJC (Dünya Yahudi Kongresi) ile 1,25 milyar ABD doları ödenmesi konusunda uzlaşır.

2002 (18.7.) İsviçre 190. BM üyesi olur.

2004 (19.5.) AB ile "İkinci İkili Antlaşmalar" (konulardan biri Schengen Antlaşması'na üyeliktir); 2005'te buna ilişkin halk oylaması.

Avusturya (S.521)

1969 (2.12.) Güney Tirol meselesinde İtalya ile uzlaşılır,

(16.12.) Güney Tirol'ün özerklik kapsamı genişletilir.

1970-83 Şansölye BRUNO KREISKY (1911-90) idaresinde SPÖ hükümetleri.

1983-87 SPÖ/FPÖ ile koalisyon hükümeti; popülist sağcı J. HAIDER'in FPÖ başkanlığına seçilmesinden (28.2.200'e kadardır) ötürü

1987-2000 SPÖ/ÖVP büyük koalisyonu.

1993 ve 1995 Aşırı sağcılar insan hakları savunucularına, çingenelere ve yabancılara bombalı mektupla ve bombayla suikast yaparlar.

1994 (8.4.) BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Avusturya'yı iltica arayanlar yönünden "genel olarak artık güvenli olmayan üçüncü ülke" ilan eder.

(12.6.) Halk oylaması % 66,58 ile **AB üyeliği** lehine sonuçlanır, üyelik 1.1.1995'te gerçekleşir.

2000 ÖVP/FPÖ koalisyon hükümeti. FPÖ'nün hükümet içerisinde yer almasından ötürü 14 AB ülkesi Şubat'tan itibaren Avusturya ile ilişkileri dondurur (Eylül'e kadar).

2001 (12.12.) NATO üyeliği olanağını içeren **"ittifak özgürlüğü"** kararı tarafsızlık ilkesinin yerini alır.

(13.12.) Anayasa Mahkemesi Kärnten'de mahal tabelalarının Almanca-Slovence olarak iki dilde yazılmasına karar verir.

ÖVP/FPÖ koalisyonunun dağılmasından sonra

2002 (24.11.) erken seçim. FPÖ'nün oy kaybına rağmen, yeniden ÖVP/FPÖ hükümeti kurulur; Şansölye W. SCHÜSSEL.

Hollanda (S.525)

1966-94 azınlık, Hıristiyan partilerin de katılımıyla ağırlıklı olarak koalisyon hükümetleri.

1975 (2.12.) Ambonlu milliyetçiler bir banliyö treninde ve

(4.12.) Endonezya Konsolosluğu'nda, bağımsız Güney Moluk devleti taleplerini vurgulamak amacıyla rehin alma eyleminde bulunurlar; Hollandalılarla renkli azınlık arasındaki ilişkiler kötüleşir.

1975 (25.11.) Hollanda Guayanası Surinam adıyla bağımsız olur.

1977 (23.5.) Güney Molukluların trende ve okulda rehin alma eylemi; (10.6.) kurtarma.

1978 (13.3.) Assen'de yine rehin alma eylemi; deniz piyadelerinin kurtarma operasyonu.

1980 Kraliçe JULIANA tahttan çekilir; yerine kızı **Kraliçe I. Beatrix** (doğ. 1938) geçer.

1982/83 Hükümet sıkıntıların aşılmasına yönelik kararnameler çıkarır.

1985 (1.11.) 48 Cruise Missiles'ın 1988'e kadar konuşlandırılmasına ilişkin karar.

1986 (1.1.) Hollanda Antilleri içerisinde **Aruba'ya** özerklik statüsü.

(4.10.) 28 yıl süren inşaattan sonra Delta Tesisi (fırtınada su taşmalarına karşı koruma) törenle açılır.

1993 (30.11.) **aktif biçimde ölmeye yardım etmeye ilişkin yasa.**

1994-2002 Sosyaldemokrat PvdA, liberal sol D'66 ve liberal sağ VVD'den oluşan "menekşe koalisyonu", **1917'den beri Hıristiyan parti içermeyen ilk hükümet.**

2002 (1.7.) Lahey'de **Uluslararası Ceza Mahkemesi/ICC** kurulur.

2003 (Mayıs) Başbakan J.P. BALKENENDE idaresinde merkez sağ hükümet.

Belçika (S.525)

1966-2003 çeşitli koalisyon hükümetleri.

1966 (3.12.) Yönetimde ve eğitimde **dil düzenlemesine** ilişkin kararnameler.

1970 (10./18.12.) Yönetimin ademi merkeziyetçi kılınmasına, Flamanlara, Wallonlara ve Almanlara kültürel özerklik tanınmasına ilişkin anayasa reformu.

1978 (19./20.5.) Zaire vilayeti Shaba'da (eski Katanga) FLNC isyancılarının beyaz nüfusu katletmeleri üzerine, beyazların korunması amacıyla Belçikalı paraşütçüler bölgeye iner.

1980 1978 tarihli (Stuyvenberg Anlaşması denilen) bölgeleştirme yasası onaylanır.

1985 (20.3.) Cruise Missiles konuşlandırılır.

1993 (31.7.) Kral I. BAUDOUIN ölür,

(9.8.) kardeşi **II. Albert** yeni kral olur.

1993 (2.5.) Dünya çapında yürürlükte olan tartışmalı **Soykırım Yasası** yumuşatılır.

(8.5.) Anayasa değişikliği: Ülke 3 otonom bölge olan Flander, Wallonya ve Brüksel'den oluşan federal devlete dönüştürülür.

1995 (14.6.) Ölüm cezası kaldırılır.

2004 (20.2.) AB üyesi olmayan ülkelerden gelen göçmenlere yerel seçimlerde oy kullanma hakkı tanıyan yasa çıkarılır.

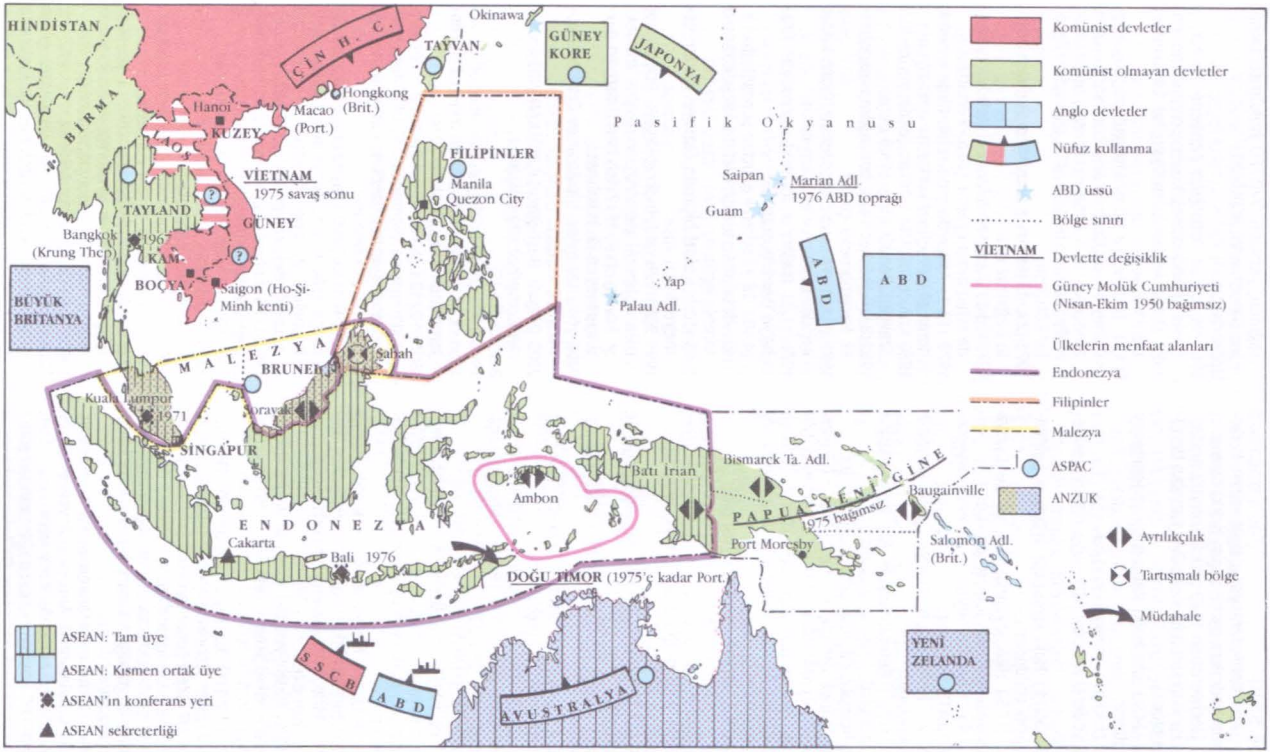

Gerginlik bölgesi Güney Pasifik: Pasifik'teki ittifaklar

Büyük Britanya (S.524)

Hükümetler: Çoğunluk sistemine dayalı seçim yasasından ötürü **Labour hükümetleri** (1964 ve 1974 Başbakan WILSON, 1976 Başbakan CALLAGHAN, 1997'den beri Başbakan BLAIR) ile **muhafazakâr hükümetler** (1970 Başbakan HEATH, 1979, 1983, 1987 Başbakan THATCHER [istifa], 1990 Başbakan MAJOR) birbirini izler.

1965'ten itibaren kolonilerin Britanya'ya bağımlılıklarına son verilir, bu çerçevede en son 1997 Hongkong Çin'e iade edilir.

1965 (2.8.) Commonwealth'den gelen (renkli) göçmen sayısı kısıtlanır.

1968 Süveyş'in doğusundaki bütün askeri üslerin 1971'e kadar boşaltılacağı bildirilir; böylece **büyük güç rolünden vazgeçilir.**

(20.6.) Lordlar Kamarası'nın reformu; bu çerçevede irsiyetin tabiyete temel oluşturması kaldırılır.

1971 Parada onlu sisteme geçilmesi kararlaştırılır. - Artan işsiz sayısı, grevler, bu nedenle,

1972-74 birkaç kez olağanüstü hal ilan edilir.

1973 (1.1.) AET üyeliği.

1976 İzlanda ile (1973'ten beri süren) balıkçılık tartışması halledilir.

1977 (14.-16.11.) **İskoçya ile Galler'e daha fazla özerklik tanınır.**

1981 Sosyal Demokrat Parti (SDP) kurulur (1990'da dağılır).

(Temmuz) Veliaht CHARLES (doğ. 1948) Lady DIANA (1961-97,kazada ölür) ile evlenir.

1982 Falkland savaşı: (15.6.) adaları (2.4. tarihinden beri) işgal eden Arjantin birliklerinin yenilgisiyle biter.

1984 (12.3.) Maden işçilerinin grevi başlar ve

1985 (3.3.) sona erer.

1988 (3.3.) SDP'nin çoğunluğu ile Liberal Parti birleşerek SLDP'yi oluşturur.

(21.12.) **Lockerbie** yakınlarında bir PanAm uçağı düşer, Libya'nın karıştığı bir saldırıdır.

1990 (1.4.) Şiddetle karşı konulan bir yerel vergi (Poll Tax) uygulamaya konur.

1996 **BSE hastalığı** skandalı ortaya çıkar.

2001 (yaz) Bradford, Burnley ve Oldham'da ırkçı arbedeler.

2003 (20.3.'ten itibaren) 2. Irak Savaşı'na katılım.

Kuzey İrlanda Anlaşmazlığı

Nedenleri: Sosyal ve siyasi yönden mağdur durumdaki Katolik azınlık, imtiyazlı Protestan çoğunluğa karşı; ulusal aidiyet. - 1969-90 Ulster eyaletinde 3000'den fazla ölü.

1965 (14.1.) İrlanda ile Kuzey İrlanda başbakanları Belfast'ta 1921'deki bölünmeden bu yana ilk kez buluşurlar.

1966 Protestan PAISLEY yandaşları Başbakan O'NEILL'in uzlaşma politikasına karşı mücadele verirler.

1968 (**Ekim**) Katolik medeni haklar savunucuları (Irish Republican Army/IRA, Irish National Liberation Army/INLA) ile Protestan aşırı sağcılar (Ulster Freedom Fighters/UFF, Ulster Volunteer Force/UVF) arasında şiddetli çatışmalar başlar;

1969-71 Başbakan CHICHESTER-CLARK'ın reform girişimleri asayişi sağlamaz.

1971 (30.1.) "Kanlı Pazar": Bogside/Derry'de Katoliklerin barışçıl bir gösterisi sırasında Britanya ordusu şiddete başvurarak operasyon yapar.

(Ağustos) Başbakan FAULKNER terör zanlıları için gözaltı kampları kurdurur.

1973 (8.3.) Halk oylaması B. Britanya içinde kalınması lehine sonuçlanır.

1975 "Guilford Four" IRA'nın Londra yakınında bir birahaneye yaptığı bombalı saldırı nedeniyle suçsuz yere hüküm giyer (mahkumiyet kararı ancak 1991'de iptal edilir).

1976 (4.3.) Kuzey İrlanda için anayasa konferansı akamete uğrar, Londra süresiz olarak doğrudan yönetimi ele alır.

Her iki mezhepten kadınlar Belfast'ta bir barış hareketi kurarlar; bu nedenle M. CORRIGAN'la B. WILLIAMS'a Nobel Barış Ödülü verilir.

1979 (27.8.) Lord MOUNTBATTEN IRA tarafından öldürülür.

1992 (20.6.) Londra'da Kuzey İrlandalı partilerle İrlanda Cumhuriyeti milletvekilleri arasında 20 yıldan sonra ilk görüşmeler;

(10.11.) Görüşmeler kesilir.

1994 (31.8.) IRA Dublin'de kayıtsız şartsız ateşkes ilan eder.

(13.10.) UFF ve UVF geçici olarak silahları bırakır.

(9.12.) İrlanda yanlısı Sinn Féinn partisi ile Britanya hükümeti arasında ilk resmi görüşmeler.

1995 INLA şiddetten vazgeçer.

1996 (28.2.) IRA'nın Londra'da bir dizi şiddet eyleminde bulunmasıyla ateşkes sona erer.

1997 (20.7.) IRA yeniden ateşkes ilan eder.

(9.9.) GERRY ADAMS Sinn Féinn adına şiddetten vazgeçme anlaşmasını imzalar.

(13.10.) Başbakan BLAIR Sinn Féinn'i demokratik parti olarak tanır.

1998 (10.4.) Belfast'ta Barış Antlaşması.

(25.6.) Kuzey İrlanda meclisi seçilir.

1999 Militan Protestan **Orange Tarikatı'nın** Katolik semtlerden geçmesi ve IRA'dan ayrılan "Asıl IRA"'nın şiddet eylemleri nedeniyle arbedeler.

2002 (14.10.) IRA dağılmadığı için Ulster yeniden Londra'nın doğrudan yönetimine tabi kılınır.

2003 (26.11.) Yeni bölgesel parlamento seçimleri: Barış sürecinin karşıtları güçlenir.

İrlanda Cumhuriyeti (S.524)

1969 Kuzey İrlanda'daki olaylara karşı içişlerine karışmama politikası izlenir.

1973 (1.1.) AET'ye tam üyelik.

1997 Kanunla getirilen boşanma yasağı kaldırılır

2001 (7.6.) Halk oylamasında Nice Anlaşması reddedilmekle birlikte,

2002 (19.10) anlaşma kabul edilir ve böylece AB'nin doğuya doğru genişlemesindeki engel ortadan kalkar.

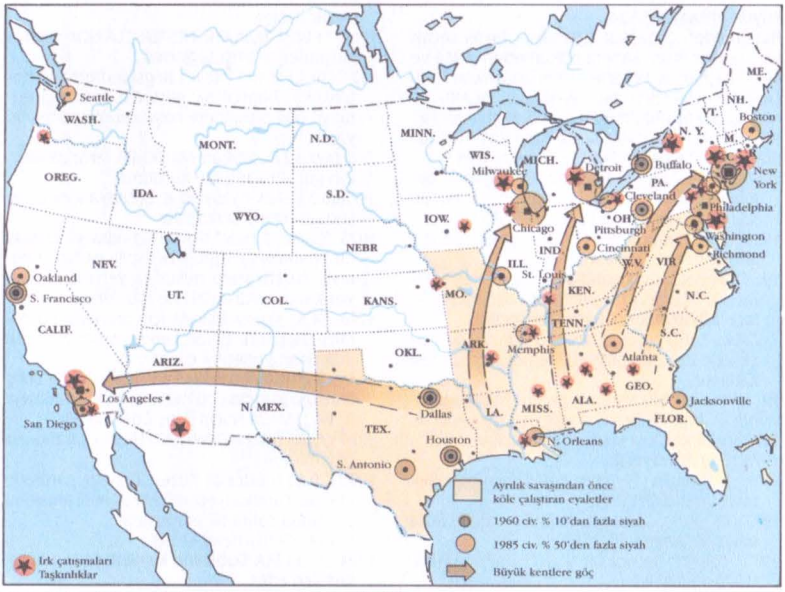

Birleşik Devletler: Siyah Afrika kökenli Amerikalılar

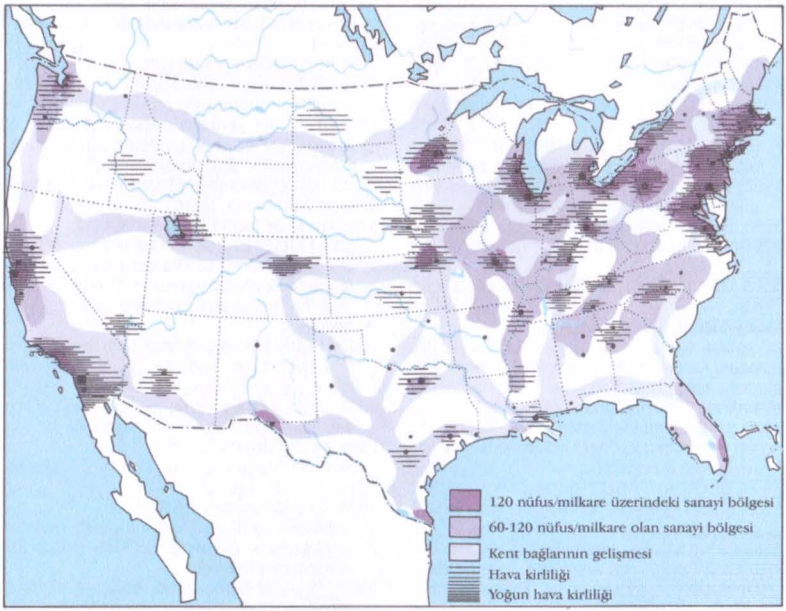

Birleşik Devletler: İç politikada 70/80'li yıllardaki görevler

Fransa (S.525)

1966 Başkan DE GAULLE yeniden seçilir.

1967-81 muhafazakâr hükümetler, 1968-74 Gaullecülerin salt çoğunluğu ile yönetim.

1967 Nanterre'de ve

1968 (Mayıs) Paris'teki öğrenci olayları polis tarafından kan dökülerek bastırılır; işçiler de protesto eyleminde bulunur: Genel grev. İç savaş benzeri ortam (sokak çatışmaları), DE GAULLE'ün millet meclisini lağvetmesine ve askeri birlikleri Paris civarında toplamasına yol açar. Grevler yüksek ücret artışlarından sonra sona erer.

(Ağustos) 1. Fransız hidrojen bombası ateşlenir.

1969 (Haziran) Cumhurbaşkanı G. POMPIDOU, onun ölümünden sonra

1974 (19.5.) Cumhurbaşkanı V. GISCARD d'ESTAING.

1981 (21.5.) Cumhurbaşkanı F. MITTERRAND, 1988 yeniden seçilir (öl. 8.1.1996).

1981-84 4 komünist bakanı olan solcu MAUROY hükümeti. - Önemli sanayi firmalarıyla büyük bankalar devletleştirilir.

1984 (Haziran) Avrupa Parlamentosu seçimlerinde LE PEN'in radikal sağcı listesi oyların % 10,9'unu alır.

1986-88 Başbakan CHIRAC: "Ortak yaşam" hükümeti: cumhurbaşkanı ve başbakan karşıt siyasi kamplardandır.

1986 (Nisan) Devletleştirilmiş olan sanayi firmaları ile bankalar yeniden özelleştirilir.

1987 Lyon'da kentin eski Gestapo şefi KLAUS BARBIE hakkında dava: İnsanlığa karşı suç işleme nedeniyle müebbet hapis cezası.

1991-93 Sol hükümetler (EDITH CRESSON ilk bayan başbakan).

1991(15.5.) Korsikalıları halk olarak tanıyan "Korsika Statüsü".

1993-97 Başbakan BALLADUR (2. "ortak yaşam").

1995 (17.5.) Cumhurbaşkanı CHIRAC. -NATO'nun askeri yapısına geri dönülür, ancak askeri birlikler teşkilatın emrine verilmez. - Erken seçimlerden sonra

1997 solcu JOSPIN hükümeti ("ortak yaşam").

1999 (Aralık) Korsikalı ayrılıkçılar "FLNC-Canal historique" ateşkes ilan eder.

2000 (24.9.) Cumhurbaşkanının görev süresi 7'den 5 yıla indirilir.

2002 (Mart) Korsika'ya daha fazla özerklik.

(21.4.) Cumhurbaşkanlığı seçiminin 1. turunda aşırı sağcı Front National'ın/FN adayı LE PEN, % 16,68 ile CHIRAC'dan sonra en yüksek oyu alır, ancak 2. turda Chirac seçilir ("Le Pen Karşıtı Referandum").

2004 (Şubat/Mart) (önce bir yılla sınırlandırılan) laiklik yasası, devlet okullarında dikkati çekecek biçimde dini simgeler giyilmesini yasaklar.

İtalya (S.521)

1946-81 Muhafazakâr sağ DC'nin idaresinde tek başına veya koalisyon hükümetleri.

1969 "Güney Tirol paketi" çıkarılır: Güney Tirol için özerklik kapsamı genişletilir.

1975 "Trieste meselesi" kesin olarak çözülür.

1976-79 Başbakan G. ANDREOTTI İtalyan KP'nin göz yumması/desteklemesiyle 5 azınlık hükümetini yönetir ("tarihi uzlaşma").

1978 (9.5.) ALDO MORO aşırı solcu "Kızıl Tugaylar"a bağlı teröristler tarafından öldürülür.

1980 Aşırı sağcılar Bologna tren istasyonuna bombalı saldırıda bulunurlar.

1981 Gizli "P2" locası olayı devleti sarsar. - G. SPADOLINI/PRI, DC'li olmayan ilk başbakandır.

1983 DC'nin yer almadığı ilk hükümet; Başbakan B. CRAXI/PSI.

1984 Vatikan ile yeni konkordatum imzalanır: Katoliklik artık resmi din değildir.

1985 (Ekim) İtalyan yolcu gemisi "Achille Lauro"nun Filistinli teröristler tarafından kaçırılması içte krize yol açar.

1991 ANDREOTTI kabinesi savaş sonrası dönemin 50. hükümetidir.

1992 (Şubat) Adalet Bakanlığı'nın "Mani pulite" (temiz eller) operasyonu siyaset ve ekonomi çevrelerinin mafya ile sıkı ilişkilerini ortaya çıkarır. - Hakim FALCONE'nin (23.5.) ve Savcı BORSELLINO'nun (19.7.) mafya tarafından öldürülmelerinden sonra

(4./6.8.) Anti Mafya Yasaları.

1994 (Mayıs) S. BERLUSCONI/Forza Italia başbakan olur (sağa kayma): 1. hükümet neofaşist "Milli İttifak" dahil edilerek kurulur.

2001 Sağ parti ittifakı "Özgürlükler Evi" salt çoğunluğu elde eder; başbakan BERLUSCONI olur.

2002 (17.11.) ANDREOTTI cinayete azmettirmekten ötürü 24 yıl hapis cezasına çarptırılır.

2005 (Nisan) Bölgesel seçimlerde Başbakan BERLUSCONI'nin sağcı koalisyonu ağır yenilgiye uğrar.

Vatikan

1958 Kardinal RONCALLI, Papa XXIII. Johannes olarak seçilir. Kilisede reform dönemi başlar, ölümünden sonra ardılı

1963 VI. Paulus reformları sürdürür.

1965 (Aralık) II. Vatikan Konsili sona erer. Ana konular: Ayinde reform, kilise ile bugünkü dünya arasındaki ilişki. Yasak kitaplar listesine (S.239) son verilir.

1967 Sosyal konulara ilişkin 'Populorum progressio' genelgesi.

1968 (Mart) Papalık makamları reformu yürürlüğe girer.

(Temmuz) 'Humane vitae' genelgesi, yapay doğum kontrolünü yasaklar.

1978 (6.8.) VI. Paulus ölür, ardılı

(26.8.) I. Johannes Paulus olur, onun

(28.9.) ani ölümünden sonra yerine

(16.10.) Polonyalı Başpiskopos KAROL WOJTYLA Papa II. Johannes Paulus olarak geçer.

1981 (13.5.) Roma'daki Petrus meydanında yapılan bir suikastta papa ağır yaralanır.

1984 İtalya ile yeni konkordatum: Kilise ile devlet ayrılır.

1992 (16.11.) Yeni kateşizm.

1995 (30.3.) Kürtaja ve ötanaziye karşı "Evangelium vitae" ve

(25.5.) "Ut unum sint": Hıristiyanlara birleşme çağrısı genelgeleri.

2002 (Ağustos) Papanın 100. yurtdışı seyahati.

2005 (2.4.) II. JOHANNES PAULUS ölür; yerine

(19.4.) XVI. Benedictus olarak Kardinal J. Ratzinger geçer.

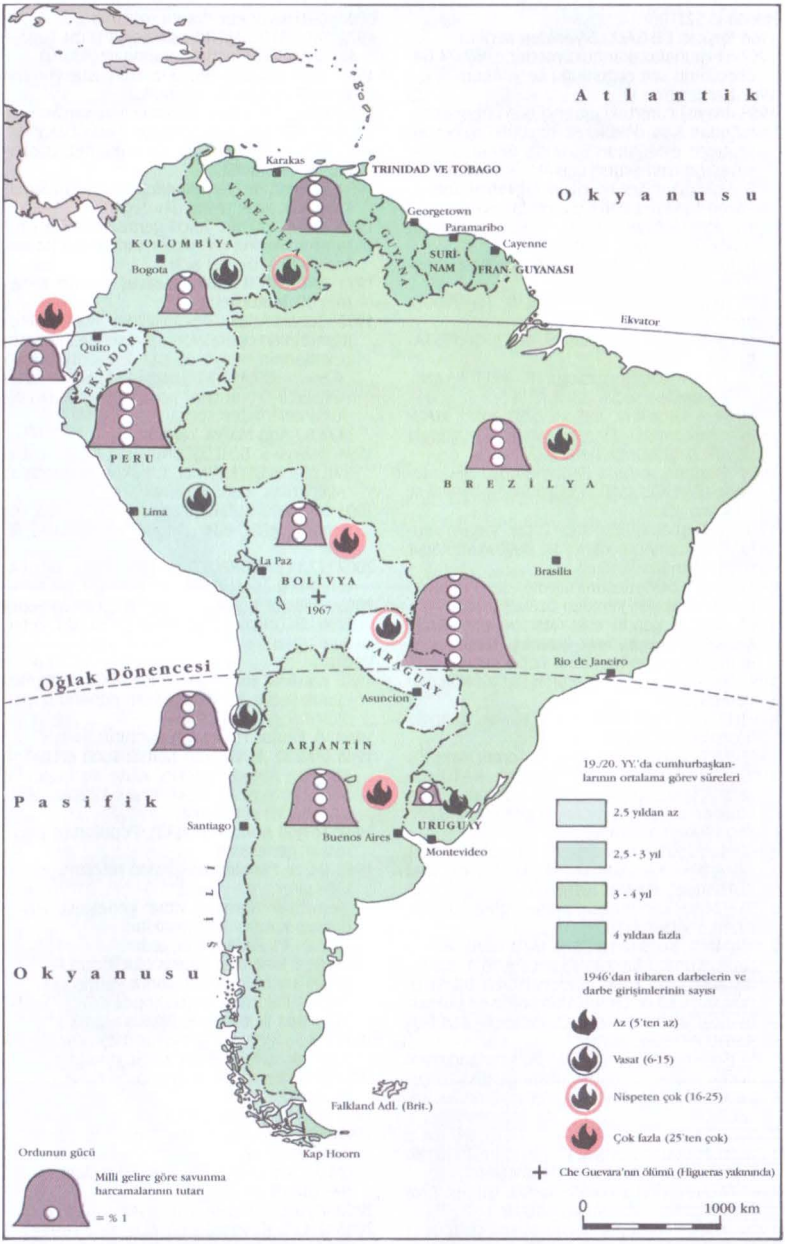

Güney Amerika'da iç siyasi durumlar 1975

Portekiz (S.521)

1974 (25.4) "Karanfil Devrimi": Caetano'nun (SALAZAR döneminden) dikta rejimi kansız askeri darbeyle devrilir; General SPİNOLA III. Cumhuriyet'in 1. başkanı olur.
Netlik kazanmayan çoğunluklar, koalisyonlar veya hükümete ilişkin uzlaşmalar nedeniyle 1978'e kadar siyasi durum istikrarsızdır; 13 yıl zarfında 16 hükümet.

1974 (Ağustos) Sömürge savaşlarına son verilir; deniz aşırı yerlerdeki eyaletlere kendi kaderini tayin hakkı tanınır.

1975 (6.2.) "Silahlı Kuvvetler Hareketi/MFA" cuntası yasama erkini elde eder ve "Yüksek Devrim Konseyi"ni görevlendirir.
(11.3.) SPINOLA'nın darbe girişimi akamete uğrar.
(Mart'tan itibaren) bankalar, sigortalar ve sanayi işletmeleri devletleştirilir.
(Temmuz'dan itibaren) Sömürgelerin Portekiz'e bağımlılıklarına son verilmeye başlanır.
(25.11.) Komünist subayların darbe girişimi akamete uğrar.

1976 Başbakan M. SOARES (sosyalist) idaresinde 1. anayasal hükümet.
(2.4.) Sosyalist özellikler taşıyan anayasa.

1977 (22.7.) Tarım Reformu Yasası Alentejo'da 1 milyon ha büyüklüğünde toprakların devletleştirilmesini onaylar; yasalara aykırı kolhozlar lağvedilir.

1981 (22.5.) Özel bankalara ve sigortalara yeniden izin verilir.

1982 (14.7.) Parlamento Devrim Konseyi'nin kaldırılmasını ve
(12.8.) anayasada değişiklik yapılmasını kararlaştırır: Hükümet parlamentoya ve cumhurbaşkanına karşı sorumludur, ordu hükümetten dışlanır.

1986 M. SOARES cumhurbaşkanı seçilir (1991'de yeniden onaylanır).

1987 Seçimlerden sonra, sosyaldemokrat PSD'nin salt çoğunluğu elde etmesi, CAVACO SILVA hükümeti (1995'e kadardır) ve ekonominin canlanması nedenleriyle istikrar sağlanır.

1989 Anayasa reformu; anayasadaki sosyalist unsurlar çıkarılır.

1998 (8.11.) ademi merkeziyetçilik amacına yönelik bölge reformu referandumla akamete uğrar.

2002 (17.3.) Sosyalist A.M. GUTERRES'in (Ekim 1995'ten beri sürdürdüğü) hükümet başkanlığı görevinden istifa etmesinden sonra erken seçimler; liberal-muhafazakâr hükümetin yeni başbakanı sosyaldemokrat J.M. DURÃO BARROSO olur.

İspanya (S.521)

1969 (23.7.) Juan Carlos (doğ. 1938), FRANCO'nun ardılı ve gelecekteki kral olarak atanır.

1969-71 öğrencilerin ve kitlelerin liberalleşme talebiyle yaptıkları gösterilerden sonra defalarca olağanüstü hal ilan edilir.

1970 Falanj etkisiz hale getirilir ve adı Movimiento Nacional olarak değiştirilir.

1973 (8.6.) (şimdiye kadar devlet ve hükümet başkanlığını yürüten) FRANCO CARRERO BLANCO'yu Franco döneminin 1. başbakanı olarak atar; Blanco,
(20.12.) Bask ETA teröristleri tarafından öldürülür.

1974 (Ocak) Terörizm giderek şiddetlenir, teröristlere karşı (ölüm cezaları içeren) yeni yasalar çıkarılır.

1975 (20.11.) Franco ölür.
(27.11.) I. JUAN CARLOS kral olur. - Liberalleşme ve demokratikleşme başlar.
(28.12.) Katalonya'da ve Navarra hariç Bask eyaletlerinde "demokratik meclisler" kurulur.

1976 (1.1.) İspanya'nın sömürgecilik dönemi birliklerin İspanyol Sahrası'ndan çekilmeleriyle son bulur.
(30.7.) KP ve ETA liderleri gibi siyasi suçlular için genel af yasası; solcuların ve sağcıların terör eylemleri.
(15.12.) Halk oylamasında "Reform Politikası Anayasası" onaylanır ve

1977 (5.1.) yürürlüğe girer.
Movimiento Nacional lağvedilir; KP dahil partilerin kurulmasına izin verilir.
(15.6.) 1934'ten bu yana ilk serbest seçimler.

1978 (27.12.) Yeni anayasa: İspanya verasetle geçen parlamenter monarşidir; bütün eyaletlere özerklik tanınarak ademi merkeziyetçilik gerçekleştirilir.

1980 ETA'nın terör eylemlerinde 98 kişi ölür.

1981 (Şubat) Ordunun ve Guardia Civil'in bazı kesimlerince yapılan darbe girişimi, kralın anayasaya sadık tutumu yüzünden akamete uğrar.

1988 (11.1.) Bask parlamentosundaki 6 partiden 5'i "Antiterör Paktı"nı imzalar.

1992 Sevilla'da dünya fuarı. - Barcelona'da Olimpiyat oyunları.

1995 (19.4.) ETA muhalefet lideri J.M. AZNAR'a suikast yapar.

1998/2004 ETA ateşkes ilan eder.

1999 (Haziran) Hükümetin ETA ile 1. görüşmesi.

2002 (Temmuz) Yerleşimi olmayan kayalık Perejil adası yüzünden Fas'la anlaşmazlık.

2003 (17.3.) ETA'nın siyasi kolu Batasuna yasaklanır.

2004 (11.3.) İslamcı teröristlerin Madrid'in banliyö trenlerine yönelik koordine eylemlerinde 202 ölü, 1400'den fazla yaralı.
(17.4.) Başbakan J.L. RODRİGUEZ ZAPATERO (sosyaldemokrat) seçimlerde AZNAR'ı (muhafazakâr PP) yener; Aznar, Galicia önlerindeki petrol faciasında ("Prestige" tankeri) duruma hâkim olamamak, İslamcı terör eylemleriyle ilgili olarak halkı yanlış bilgilendirmek ve Irak Savaşı'nda ABD'yi kayıtsız şartsız desteklemekle itham edilir.
(27.5.) ZAPATERO tarafından açıklanan, birliklerin Irak'tan çekilme işlemi tamamlanır.

Cebelitarık

1965 (4.12.) "Cebelitarık Kırmızı Kitabı"nda İspanya Cebelitarık üzerinde egemenlik talebinde bulunur.

1967 (12.4.) Halk oylaması Büyük Britanya'ya bağlı kalınması lehinedir (% 97).

1969 (25.10.) Statüsü Britanya sömürgesinden dominyona dönüştürülür; İspanya tam bir ulaşım, ikmal ve telefon ablukasıyla tepki gösterir; abluka

1985'te (5.2.) kaldırılır.

2001 (20.11.) Egemenliğin paylaşılması konusunda B. Britanya ile 1985'te başlatılan görüşmelere yeniden başlanır.

2002 (7.11.) Referandum: Halkın % 98,97'si B. Britanya'ya bağlı kalınması lehine oy kullanır.

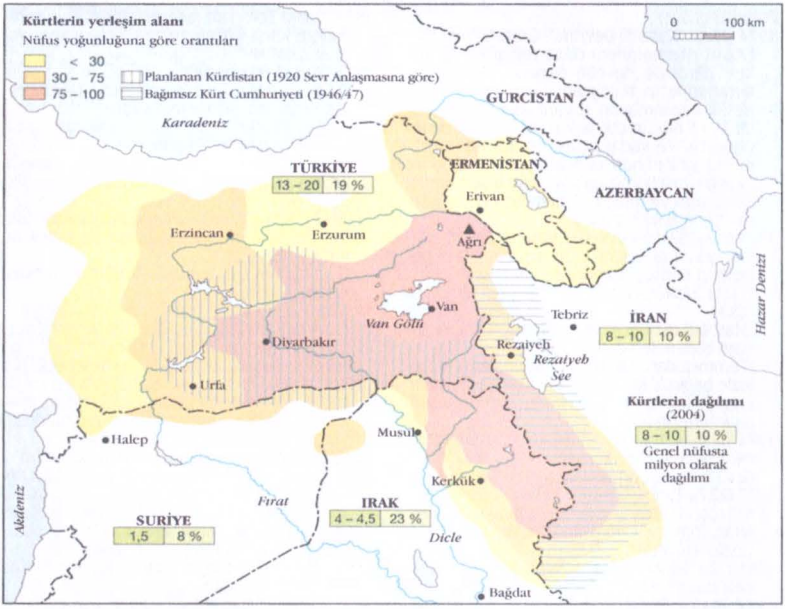

Türkiye'deki ve Yakın Doğu'daki Kürtler

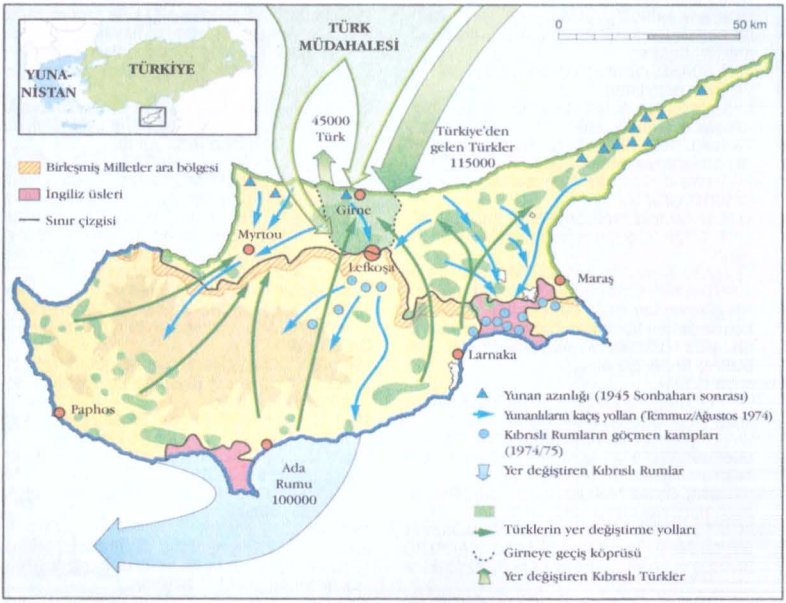

Kıbrıs 1974/75

Malta

1964 (5.5.) Halk oylaması ruhban sınıfını destekleyen anayasa lehinedir. -
(21.9.) Commonwealth içerisinde bağımsızlık ilan edilir.

1971 NATO filo kumandanlığı Napoli'ye nakledilir.

1974 (13.12.) Malta cumhuriyet olur.

1979 (31.1.) Britanya'nın askeri varlığı son bulur.

1980 Libya ile savunma anlaşması yapılır.

1983 (29.6.) Kilisenin mülküne el konur.

2004 (1.5.) AB'ye tam üyelik (76 özel düzenleme).

Yunanistan (S.507)

1967 (21.4.) Ordu darbe yapar, toplu tutuklamalar, Yaros ve Leros adalarında toplama kampları.
(13.12.) Kral KONSTANTINOS başarısız bir darbe girişiminde bulunur, sürgüne (Roma) gider; Albay G. PAPADOPULOS yeni başbakan olur.

1968 (29.9.) Yeni anayasa lehine tartışmalı halk oylaması; anayasa 12 demokratik maddesi olmaksızın uzatılır.
(15.12.) PAPANDREU yanlısı gösterilerden sonra 2 kararname ile **Başbakan Papadopulos fiilen diktatördür.**

1973 (1.6.) Monarşi kaldırılır.
(28.11.) Papadopulos rejimi devrilir, General P. GIZIKIS idaresinde askeri hükümet.

1974 (24.7.) **Kıbrıs krizi** askeri rejimin dağılmasına yol açar,
(25.7.) Başbakan KARAMANLIS (muhafazakâr ND -Yeni Demokrasi Par.) milli birlik hükümetini kurar.
(14.8.) NATO'dan çıkılır (1980'e kadar).

1975 (11.6.) Yeni anayasa 1952 anayasasının yerini alır: Yunanistan cumhuriyet olarak kalır.
(28.10. dan itibaren) Petrol bulunmasından sonra kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda Türkiye ile anlaşmazlık.

1985-96 Netlik kazanmayan çoğunluk nedeniyle sık sık hükümet değişir.

1994 Yunan kraliyet ailesinin mülküne el konur.

1995 (1.6.) Karasularının 12 mile çıkarılması Türkiye'nin protestosuna yol açar.

2004 (7.3.) Erken seçimlerde muhafazakâr ND, 1993'ten beri iktidardaki sosyalist PASOK'u yener, Başbakan K. KARAMANLIS olur.

Makedonya sorunu:

1986 Cumhuriyetin adı yüzünden Yugoslavya ile ve

1993 devlet adı ile bayrakta "Vergina yıldızı"nın (antik çağda Makedonya krallarının amblemidir) kullanılması nedeniyle Makedonya ile gerginlik.

1995 BM'nin aracılığıyla ilişkileri normalleştirme anlaşması: Devlet adı dikkate alınmaz; Makedonya bayrağını değiştirir.

Türkiye (S.507)

1966 İç siyasi durum istikrarsızdır: Öğrenci olayları, solcu subaylann eylemleri.

1971 (Mart) Subayların darbe planlarından ve solcu öğrencilerin iç savaş benzeri gösterilerinden sonra Genelkurmay Başbakan S. DEMİREL hükümetinin istifasını sağlar ve Başbakan ERİM'i görevlendirir.

1974 (Temmuz/Ağustos) Kıbrıs krizi; Türk birlikleri adanın kuzeyine çıkar.

1980 "12 Eylül" darbesi: General K. EVREN başkanlığındaki "Milli Güvenlik Kurulu"; siyasi duruşmalar, işkenceler, idamlar.

1982 (Kasım) Yeni anayasa.

1983 Parti yasağı kısmen kaldırılır; sağ görüşlü "Anavatan Partisi" seçimleri kazanır, T. ÖZAL başbakan olur.
(Mayıs'tan itibaren) Türkiye'nin doğusunda Kürtlere Irak topraklarına da geçilerek takibat yapılır.

1984 Terörist PKK'nın eylemleri başlar, 2002'ye kadar sürer; Türkiye'nin doğusunda ordunun taarruzu.

1987 (Mart) Yunanistan'ın petrol çıkarmasından sonra "Ege krizi".

1989 İslam köktendinciliği uyanır.

1991 PKK üslerini imha etmek amacıyla Irak topraklarında muntazam askeri saldırılar başlar.

1998 İslamcı Refah Partisi kapatılır.

1999 (16.2.) **PKK lideri Öcalan,** Nairobi'de yakalanır, ölüm cezası (29.6.),

2000 (12.1.) ertelenir.

2001 (22.6.) İslamcı "Fazilet Partisi" yasaklanır.
(3.10.) Anayasada reform yapılır, AB standartlarına intibak ettirilir (örneğin ölüm cezası kaldırılır).

2002 (3.11.) Yeni seçimlerde ılımlı İslamcı AKP salt çoğunluğu elde eder, R.T. ERDOĞAN başbakan olur.

2004 (Aralık) AB tam üyelik görüşmelerine başlanmasını kararlaştırır.

Kıbrıs

1964'ten itibaren BM birlikleri konuşlandırılır.

1974 (Temmuz) Kıbrıs krizi: Yunan askeri cuntası adanın Yunanistan'a ilhakını sağlamak amacına yönelik darbeyi yönetir; **Cumhurbaşkanı Makarios Kıbrıs Rum milli muhafızları tarafından devrilir;** Bunun üzerine Türkiye adaya çıkar ve adanın kuzeyini kontrol altına alır.
(Aralık) MAKARIOS Kıbrıs Rum güney kesimine geri döner. - Kuzeyde

1975 Cumhurbaşkanı (2005'e kadar) R. DENKTAŞ idaresinde "Kıbrıs Türk Federe Devleti" ve

1983 (15.11.) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti adıyla bağımsızlık ilan edilir. **Arabuluculuk girişimleri** (1989, 1992 ve 1994) sonuç vermez;

1997 BM Proximity Talks (DENKTAŞ doğrudan görüşmeleri reddeder ve temasları keser).

2002 DENKTAŞ ile (1993'ten beri Kıbrıs Rum kesimi devlet ve hükümet başkanı) KLERİDES arasında doğrudan görüşmeler.

2003 (23.4.) "Yeşil Hat" açılır.

2005 (Nisan) Kuzey Kıbrıs'taki cumhurbaşkanlığı seçimlerini solcu CTP'den MEHMET ALİ TALAT kazanır.

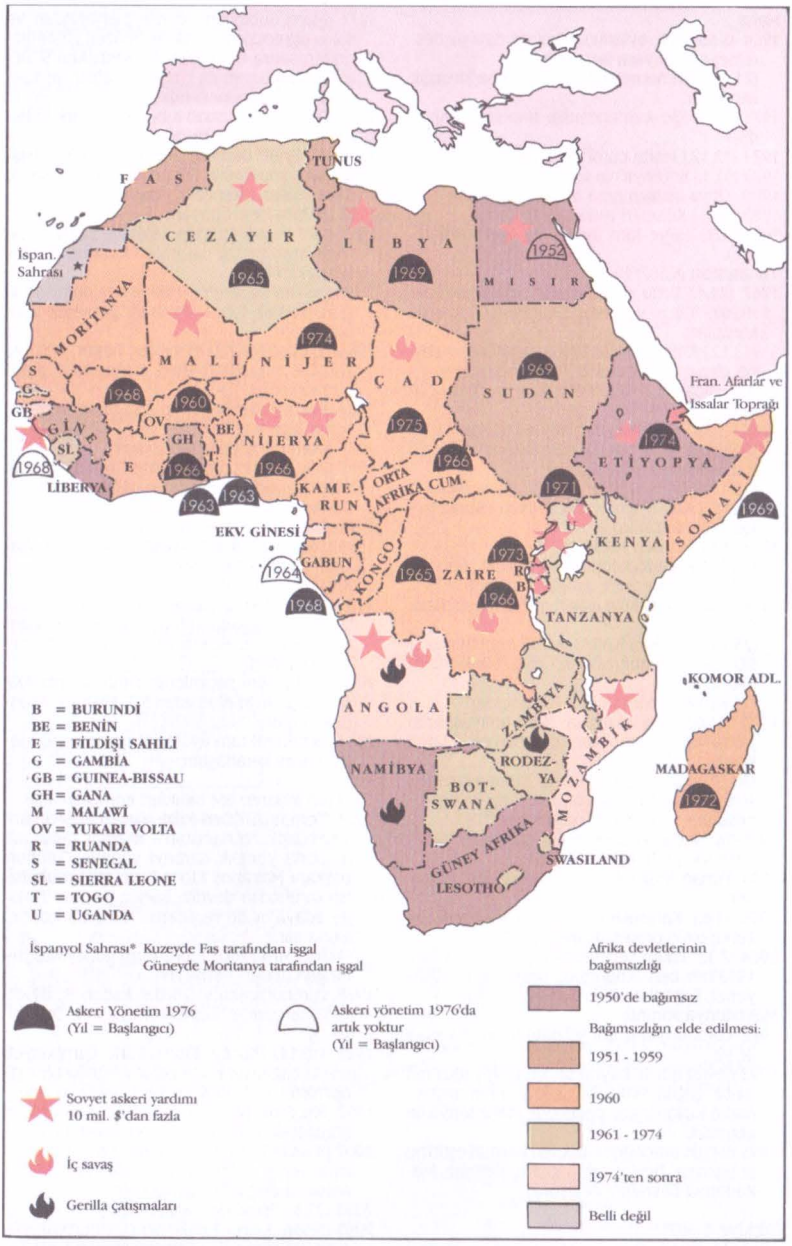

Afrika'da ordunun hakimiyeti 1976

Almanya Federal Cumhuriyeti (S.529)

1966 Ekonomik **kriz:** Fiyat artışları, Ruhr madenlerinde yapısal kriz.
(27.10.) FDP'li 4 bakan istifa eder. Eyalet seçimlerinde Milli Demokrat Parti/NPD (kurul. 1964) başarılı olur. -ERHARD'ın şansölyelikten istifasından ve seçimlerden sonra
(1.12.) Şansölye KURT GEORG KIESINGER/CDU (1904-88) ve Dışişleri Bakanı WILLY BRANDT/SPD idaresinde **Büyük Koalisyon.** Ana görev: Maliyenin (bakan STRAUSS/CSU) ve ekonominin (bakan SCHILLER/SPD) ıslahı.

1967 (19.1.) Bütçe kesintileri ve yatırımları teşvike yönelik ihtimali bütçe yoluyla bütçede denge sağlanır; ekonomideki durgunluğun aşılması amacıyla iskonto haddinde indirim ve sosyal ortakların "toplu eylemleri".
(Mayıs/Haziran) Şah RIZA PEHLEVI'nin resmi ziyareti vesilesiyle olaylar.
(Yaz/Sonbahar) Büyük Koalisyona ve federal meclisin giderek artan ataletine tepki olarak **"Parlamento Dışı Muhalefet/PDM"** oluşturulur.

1968 Katma değer vergisi uygulanmaya başlanır.
(Paskalya) SDS (Sosyalist Alman Öğrenci Birliği) yönetim kurulu üyesi RUDI DUTSCHKE'ye (1940-79) yapılan suikast (kısmen kanlı) öğrenci olaylarına yol açar.
(30.5.) Şiddetli protestolara rağmen olağanüstü hal yasaları çıkarılır: Bu yasaların yürürlüğe girmesinden sonra müttefiklerin Almanya antlaşmasından kaynaklanan çekince haklan iptal edilir. Yüksek okullara ilişkin reform yüzünden üniversitelerde olaylar çıkar.

1969 **(5.3.)** HEINRICH LÜBKE'nin istifa etmesinden sonra **Gustav Heinemann/SPD cumhurbaşkanı** olur. -
(Eylül) 6. federal meclis seçimini (CDU/CSU 242, SPD 224, FDP 30 sandalye) hükümet değişikliği izler:
(Ekim) Şansölye Willy **Brandt/SPD** (1913-92) koalisyon hükümeti (SPD, FDP) kurar; WALTER SCHEEL/FDP (doğ. 1919) şansölye yrd. ve dışişleri bakanı olur. - Federal hükümet **Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşmasını** imzalar.
(Aralık) SSCB'yle (Devlet Sekreteri EGON BAHR) ve Polonya ile şiddetten vazgeçme görüşmeleri başlar.

1970 **(12.8.) Moskova Anlaşması imzalanır:** SSCB ile şiddetten vazgeçme anlaşması; anlaşma, Oder-Neisse sınırı ve AFC ile DAC arasındaki sınır dahil olmak üzere Avrupa'da mevcut bütün sınırların dokunulmazlığının tanınmasını da içerir.
(7.12.) Varşova Anlaşması imzalanır: Polonya ile ilişkilerin normale dönmesi, şiddetten vazgeçme, Oder-Neisse sınırının Polonya'nın batı sınırı olarak tanınması.

1971 (Mayıs) Yoğun dolar akışı nedeniyle **para krizi** çıkar: DM-döviz kurları serbest bırakılır (Ekonomi ve Maliye Bakanı KARL SCHILLER/SPD).
(Kasım) Şansölye BRANDT Nobel Barış Ödülü'nü alır.
CDU/CSU muhalefeti "doğuyla yapılan antlaşmaları" reddeder. Federal meclisteki hükümet partileri çoğunluğu, milletvekillerinin parti değiştirmesi nedeniyle erir.

1972 (28.4.) CDU'lu RAINER BARZEL'in dahil olduğu muhalefetin Şansölye BRANDT'a karşı verdiği **yapıcı güvensizlik önergesi** çok az bir farkla akamete uğrar.
(17.5.) Çekimser oylara ve CDU/CSU'nun az sayıdaki karşı oyuna rağmen **federal meclis "doğuyla yapılan anlaşmaları" onaylar.**
(3.6.) "Doğuyla anlaşmalar" ve DAC ile ulaşım anlaşması yürürlüğe girer.
(5.9.) Münih'teki Olimpiyat oyunları sırasında İsrailli sporculara yönelik terör eylemi.
(20.9.) Çoğunluğun kaybedilmesinden ötürü şansölyenin güven oylaması talebi, federal meclisin lağvedilmesi.
(Kasım) 7. federal meclis (SPD 230, CDU/CSU 225, FDP 41 sandalye); BRANDT/SCHEEL sosyal-liberal koalisyonu sürdürülür (Aralık).

1973 (Şubat/Mayıs) Fiyat artışlarından ötürü konjonktürü yavaşlatmaya yönelik istikrar programı,
(Mart) DM'nin değeri % 3 ve (Haziran) % 5,5 artırılır.
(21.6.) DAC **ile Temel Antlaşması** yürürlüğe girer.
(18.9.) AFC ile DAC BM'ye kabul edilir.

1974 **(6.5.) Şansölye Willy Brandt'ın istifası** (GUILLAUME'un casusluk olayı).
(15.5.) Cumhurbaşkanı Walter Scheel (FDP).
(16.5.) Şansölye Helmut Schmidt/SPD: Sosyal-liberal koalisyon sürdürülür; H.-D. GENSCHER/FDP şansölye yrd. ve dışişleri bakanıdır.

1975 (Ocak) Çekoslovakya ile işbirliği antlaşması.
(21.5.) BAADER-MEINHOF Çetesi teröristlerine karşı "Stammheim duruşması"; müebbet hapis cezası; MEINHOF (1976), BAADER, RASPE ve ENSSLIN (1977) intihar ederler.
(Ekim) Polonya ile antlaşmalar: Polonya'ya finansman kredisi ve rant tazmin ödemeleri, buna karşılık 125 000 Alman kökenlinin Polonya'dan çıkışına izin verilmesi.
(18.12.) AFC ile DAC karşılıklı olarak daimi temsilci görevlendirir.
(19.12.) DAC ile ulaştırma görüşmeleri olumlu sonuçlarla biter.

1976 (Şubat) Federal Meclis Polonya ile yapılan antlaşmaları onaylar, düzeltmeler yapıldıktan sonra
(Mart) Eyaletler Meclisi de onaylar.
(Temmuz/Ağustos) DAC ile sınırda olaylar, transit ulaşım aksar.
(3.10.) Federal Meclis seçimleri: CDU/CSU büyüyerek 243 sandalyeye ulaşır, buna rağmen SPD/FDP koalisyonu toplam 253 sandalye ile iktidarda kalır; Şansölye HELMUT SCHMIDT.
(13.11.) Brokdorf nükleer santralı şantiyesinde göstericilerle polis arasında şiddetli çatışmalar.
(Aralık) AFC balıkçılık alanının 200 deniz mili olduğunu ilan eder.

1977 Kızıl Ordu Fraksiyonu (RAF) teröristleri Federal Savcı BUBACK'ı (7.4.), JÜRGEN PONTO'yu (30.7.) ve H. M. SCHLEYER'i (18.10.) öldürürler. - Kaçırılan Lufthansa Boeing uçağı Somali'de GSG 9 timi tarafından kurtarılır.

DAC açısından ideolojik sınır

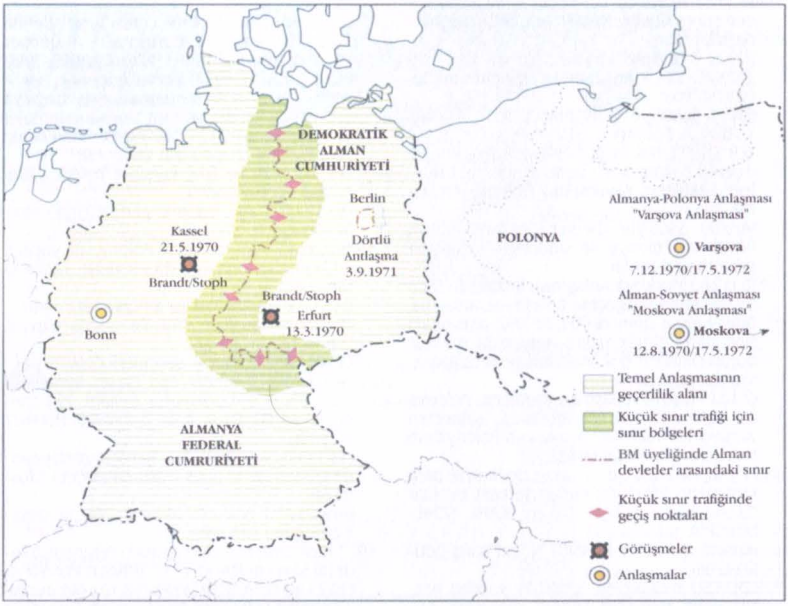

Temel Anlaşması

Almanya (S.589)

1979 (Temmuz) KARL CARSTENS/CDU cumhurbaşkanı olur.

1980 (Ekim) Federal meclis seçimleri. SPD/FDP koalisyonu güçlenir. H. SCHMIDT şansölye olarak kalır.

(Kasım) Krefeld çağrısıyla silahlanmadan vazgeçilmesi talep edilir. Barış hareketi giderek büyür;

1981 (10.10.) Bonn'da yaklaşık 250 000 kişinin katıldığı **barış gösterisi**. - Artan devlet borçlanması ve işsizlik,

1982 (17.9.) sosyal-liberal hükümetin yapıcı güvensizlik oylamasıyla devrilmesine yol açar.

(1.10.) **Helmut Kohl**/CDU (doğ. 1930), CDU/CSU-FDP'den oluşan hükümette **şansölye** olur. GENSCHER şansölye yrd. ve dışişleri bak. olarak kalır.

(17.12.) KOHL güven oylamasında -planlandığı üzere- çoğunluğu elde edemez, böylece erken seçimlerin yolu açılır.

1983 (Mart) KOHL'un şansölye olduğu CDU/FDP koalisyonunun seçim başarısı, toplam 278 sandalye, SPD 193 sandalye, Yeşiller ilk kez meclise girer ve 27 sandalye alırlar.

(Kasım) Federal meclis yeni ABD füzelerinin konuşlandırılmasını kararlaştırır.

1984 (1.7.) Cumhurbaşkanı Richard v. Weizsäcker/CDU ant içer.

(Kasım) Fransa Cumhurbaşkanı MITTERRAND ile Şansölye KOHL Verdun şehitliğini ziyaret ederler.

1986 İltica cı akını tartışılır.

1987 (Ocak) Federal meclis seçimleri: 269 sandalye ile hükümet koalisyonu onaylanır; SPD 186, Yeşiller 42 sandalye alır.

(Ekim) UWE BARSCHEL seçim kampanyasında haksız uygulamalar nedeniyle istifa eder.

1988 Doğu Avrupa'dan 200 000'in üzerinde Alman göçmen AFC'ye gelir.

(Eylül'den itibaren) Orta menzilli ABD füzeleri çekilir.

(Haziran) Sovyet Devlet ve Parti Başkanı GORBAÇOV AFC'yi ziyareti sırasında halk tarafından coşkuyla karşılanır.

1990 (13.9.) SSCB ile işbirliği ve saldırmazlık antlaşması.

(9./10.11) GORBAÇOV'un AFC ziyareti: Alman-Sovyet "İyi Komşuluk, Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması".

(14.11.) Almanya-Polonya sınır anlaşması.

(2.12.) 1. birleşmiş Almanya federal meclisi seçimleri: Şansölye KOHL'un hükümet koalisyonu kazanır (CDU/CSU 319, SPD 239, FDP 79, PDS 17, İttifak 90/Yeşiller 8 sandalye).

Almanya Meselesi (S.497)

1967 (1.2.) Almanyalar Bakanı HERBERT WEHNER (1906-90), ULBRICHT'in iki Alman devletinden oluşacak bir konfederasyona ilişkin 10 maddelik programda ima ettiği şekilde bir Dörtler-Almanya konferansını destekler. Şansölye KIESINGER'le Devlet Konseyi Başkanı STOPH'un yazışmaları sonuç vermez.

1968 (11. 6.) DAC'ye ve Batı Berlin'e seyahatlerde Batı Almanlara pasaport ve vize yükümlülüğü getirilir.

(5. 7.) Sovyetler Birliği AFC'ye karşı müdahale hakkında ısrar eder.

1969 ULBRICHT'in görüşme teklifi: **Devletler hukukuna dayanan ilişkiler** kurulmasına ilişkin antlaşma taslağı; Batı Berlin bağımsız siyasi birim olacaktır. HEINEMANN cevabında milletin bütünlüğünü ve **ilişkilerin özel niteliğini** vurgular.

1970 (19.3.) **Erfurt:** Şansölye BRANDT ile Devlet Konseyi Başkanı STOPH'un 1. görüşmesi.

(21.5.) Kassel: İki Alman hükümet başkanının 2. görüşmesi.

(Kasım) Devlet Sekreterleri E. BAHR/AFC ile M. KOHL/DAC arasında görüşmeler başlar.

1971 (Eylül) Posta ve telefon trafiğine ilişkin protokol.

(Aralık) Transit trafik antlaşması.

1972 (Şubat) DAC transit trafik antlaşmasını ve ziyaretçi düzenlemesini Paskalya ve Pantkot Yortusu için yürürlüğe koyar.

(26.5.) İki Alman devleti arasındaki ilk devlet antlaşması olan **ulaşım antlaşması** imzalanır.

(Aralık) BAHR ile KOHL arasında (ağustostan itibaren yapılan) görüşmelerden sonra, **Temel Antlaşması** (AFC ile DAC arasındaki ilişkilerin temellerine ilişkin antlaşma) imzalanır.

1973 (21. 6.) Temel Antlaşması yürürlüğe girer.

1974 (Haziran) Her iki Alman devleti diğerinde daimi temsilcilik açar.

Kaçışa yardım edenlerin yargılanmaları, transit trafikte aksamalar.

(Aralık) AFC ile DAC arasında yeni Swing sözleşmesi (850 milyon mahsup kalemi).

1975 Almanya iç sınırında kendiliğinden boşanan atım teçhizatlarının sayısı artırılır.

1983 (28.9.) bu teçhizatlar kaldırılır.

1989 (Temmuz-Eylül) DAC yurttaşları Doğu Berlin, Budapeşte, Prag ve Varşova'daki AFC büyükelçiliklerini işgal ederler.

(Eylül/Ekim) Macaristan'ın 2.5. tarihinde sınırı açmasından sonra DAC yurttaşları kitleler halinde Avusturya'ya kaçarlar.

(9.11.) Berlin duvarı açılır, DAC Almanyalar arası sınırı açar.

(28. 11.) KOHL'un, Almanya'nın bölünmesinin aşılmasına ilişkin 10 maddelik planı.

1990 (1.7.) **DAC ile para, ekonomi birliği ve sosyal birlik hakkındaki devlet antlaşması yerine getirilir:** DAC'de para biriminin DM olması ve sosyal piyasa ekonomisine geçilmesi, ücretlerin, maaşların, rantların ve emekli aylıklarının 1:1 kur üzerinden dönüştürülmesi.

(12.9.) Moskova'da (Mayıs'tan beri süren) 2+4 görüşmelerinin tamamlanmasından sonra,

(12. 9.) Almanya Antlaşması imzalanır: Müttefiklerin hakları son bulur, Almanya'nın egemenliği tanınır.

(3.10.) DAC'nin AFC'ye katılmasıyla devletin birliği gerçekleşir.

Eyalet	Yüzölçümü km²	Nufus (bin)
Schleswig-Holstein	15 730	2 594
Hamburg	755	1 626
Aþaðý Saksonya	47 349	7 283
Bremen	404	673
Kuzey Ren-Vestfalya	34 068	17 103
Hessen	21 114	5 660
Rheinland-Pfalz	19 849	3 701
Baden Württemberg	35 751	9 618
Bavyera	70 554	11 220
Saarland	2 570	1 064
Berlin	883	3 409

Eyalet	Yüzölçümü km²	Nüfus (bin)
Brandenburg	29 060	2 641
Mecklenburg-Vorpommern	23 835	1 963
Saksonya	18 338	4 900
Sachsen-Anhalt	20 444	2 964
Thüringen	16 251	2 683
Almanya FC	**356 957**	**79 112**
Birleþmeden önce		
B. Berlin'le Alm. FC	248 626	62 679
D. Berlin'le DAC	108 332	16 433

Demokratik Alman Cumhuriyeti (S.533)

1966 (15.3.) Doğu Bloku ülkeleri, İtalya ve Avusturya ile ticaret antlaşmaları.

1967 (20.2.) DAC Yurttaşlığı Yasası.

1968 (6. 4.) Yeni bir anayasa referandumla kabul edilir.
(20./21.8.) Halk ordusu Çekoslovakya'daki müdahaleye iştirak eder.

1969 DAC diplomatik düzeyde Doğu Bloku dışındaki ülkeler (Irak, Kamboçya v.d., 1973'e kadar neredeyse bütün ülkeler) tarafından tanınır.
(Eylül) Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması onaylanır.

1970 Sivil savunma yasası.

1971 (3.5.) W. Ulbricht SED MK 1. Sekreterliğinden istifa eder; ardılı Erich Honecker (1912-94) olur.

1972 (Ocak) Polonya ve Çekoslovakya ile olan sınırlar açılır.

1973 (18.9.) DAC BM üyesi olur.
(Ekim) WILLI STOPH Devlet Konseyi başkanı, HORST SINDERMANN Bakanlar Kurulu başkanı olur.

1974 (Ekim) "Alman ulusu" ifadesinin yer almadığı bir anayasa değişikliği yürürlüğe girer.

1975 (Ekim) DAC'nin 26. kuruluş yıldönümünde SSCB ile yeni dostluk antlaşması (daha fazla entegrasyon) imzalanır.

1976 (Mayıs) SED'nin IX. Kurultayı: Devletler hukukuna dayalı olarak sınırları belirleme süreci bakımından AFC ile ilişkiler. Yoğun biçimde sosyalist kampa ve sosyalist ekonomiye entegrasyon.
(Ekim) HONECKER aynı zamanda Devlet Konseyi başkanı, W. STOPH Bakanlar Kurulu başkanı olur.

1980 (9.10.) Sosyalist olmayan ülkelerden gelenlerin bozdurmak zorunda oldukları asgari para miktarı artırılır.

1981 (14.6.) Doğu Berlinli milletvekillerinin halk meclisine doğrudan seçilmeleri, Dörtlü statüyü ihlal etmesi nedeniyle müttefiklerin protestolarına yol açar.

1982 (25.3.) Yeni askerlik ve sınır yasası; yasa kaçma girişimlerine yönelik "vur emri"ni içerir.

1986 1990'a kadar beş yıllık plan: Kilit teknolojilerin geliştirilmesi, konut sorununun çözümü.

1987 (Temmuz) Ölüm cezası kaldırılır.
(Eylül) Doğu Berlin'de izinsiz barış gösterisi.

1988 (Ocak) İnsan hakları grupları üyeleri tutuklanır. Dayanışma ayinleri yapılır. AFC'ye gitmek için başvuruda bulunanların sayısı artar.

1989 (7.5.) Yerel seçimlerde "Milli Cephe" adayları lehine usulsüzlük.
(4.9.'dan itibaren) Toplu gösteriler; Nikolai Kilisesi'nde yapılan barış duasından itibaren Leipzig'de "Pazartesi Gösterileri": Özgürlüklerin tanınması ve Almanya'nın yeniden birleşmesi talep edilir.
(11.9.) Medeni haklar hareketi "Yeni Forum" kurulur.
(18.10.) Honecker istifa eder. EGON KRENZ yeni genel sekreter ve Devlet Konseyi başkanı olur.
(4.11.) Yaklaşık 1 milyon kişi Berlin Alexander Meydanı'nda SED rejimine karşı gösteri yapar.
(7./8.11.) STOPH hükümeti istifa eder.
(9.11.) AFC sının açılır, Berlin duvarı kalkar.
(13.11.) Başbakan HANS MODROW.
(3.12.) Politbüro ile MK istifa eder.
(7.12.) GREGOR GYSI SED-PDS genel sekreteri olur. - Parti ve medeni haklar hareketleri temsilcilerinden oluşan "Yuvarlak Masa" toplantısında,

1990 (18.3.) serbest halk meclisi seçimleri kararlaştırılır: CDU'dan, "Demokratik Atılım/DA"dan ve "Alman Sosyal Birliği/DSU"nden oluşan "Almanya İttifakı" galip gelir.
(Nisan) LOTHAR DE MAIZIÈRE/CDU, CDU, DA, DSU, Liberaller ve SPD'den oluşan Büyük Koalisyon'a başkanlık eder.
Birleşme antlaşmasının imzalanmasından sonra AFC'ye dahil olunur:
(3.10.) DAC son bulur.

Berlin (S.531)

1966 4. geçiş belgesi antlaşması.

1967 (1.6.) Şahın ziyareti sırasında arbedeler: Polis operasyonu sırasında öğrenci BENNO OHNESORG vurularak öldürülür.

1968 Parlamento dışı muhalefet ile eyalet meclisi arasında anlaşmazlıklar, öğrenci gösterileri.

1970 (Mart) Dörtlerin (Fransa, B. Britanya, ABD ve SSCB) Görüşmeleri Berlin'de büyükelçiler düzeyinde başlar.

1971 (3.9.) Berlin Antlaşması imzalanır.
(Aralık) Ziyaret düzenlemesi ve enklav sorunlarının çözülmesine yönelik bölge takasına ilişkin mutabakatlar.

1972 (3.6.) Dörtler Berlin Antlaşması yürürlüğe girer.

1974 (Haziran/Temmuz) Berlin'de Federal Çevre Bürosu kurulur. Batılı güçler SSCB ile DAC'nin protestolarını reddeder.

1975 (Nisan) Batılı güçler BM'ye muhatap bir notada Dörtlerin sorumluluğunun Berlin'in tamamını kapsadığını vurgularlar; buna karşılık
(Mayıs) SSCB, Doğu Berlin'in DAC'nin ayrılmaz bir parçası olduğunu ve Dörtlerin sorumluluğuna tabi olmadığını iddia eder. -
Batılı dışişleri bakanlarının Berlin açıklaması; SSCB Dörtlü Statünün artık mevcut olmadığını açıklar.
(Aralık) AFC'nin Berlin ulaşımı konusunda DAC ile sözleşmeleri.

1977 (AFC dahil) Dörtlerin Berlin'e ilişkin Londra Açıklaması.

1989 (9.11.) Batı ile Doğu Berlin arasındaki **duvar açılır.** Yayalara
(22.12.) Brandenburg Kapısı açılır.

1990 Duvar yıkılır.
(3.10.) Berlin'in tamamı AFC eyaleti olur.

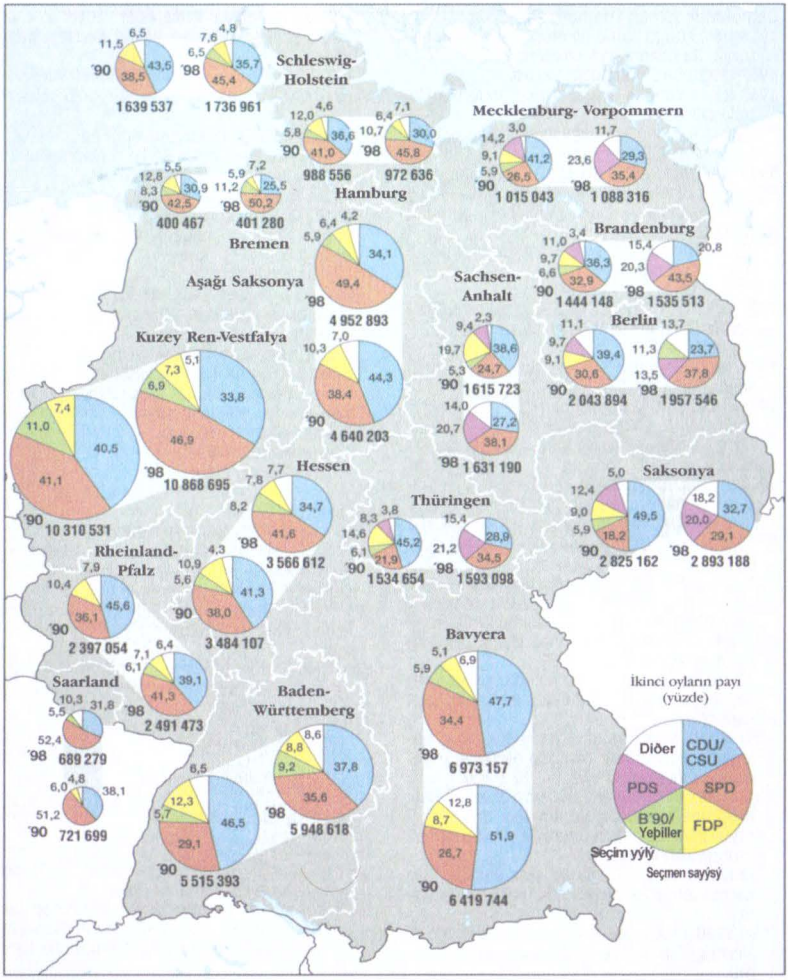

1990 Federal Meclis Seçimleri ve 1998 iktidar değişikliği

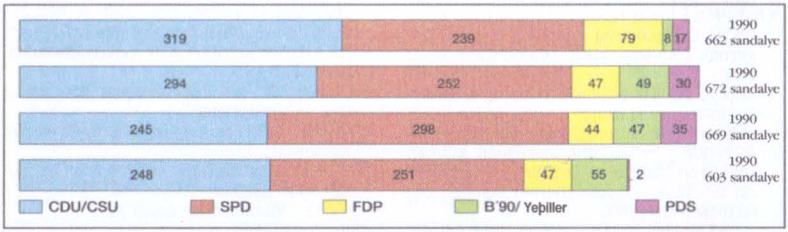

Federal Alman Meclisinde sandalye dağılımı (1990 - 2002)

Almanya Federal Cumhuriyeti

1991 (17.1.) Şansölye KOHL 3. kez seçilir; CDU/CSU-FDP koalisyonu.
(4.3.) Alman-Sovyet anlaşmalarının Yüksek Sovyet tarafından Moskova'da onaylanmasıyla **tam egemenlik** elde edilir.
(13.3.) **E. Honecker** eşi MARGOT'la Moskova'ya kaçar; Şili Büyükelçiliği'ne iltica eder; 29.7.92'de Almanya'ya döner; ağır hasta olduğu için tahliye edilir ve Şili'ye gider.
(1.4.) Özelleştirme Kurumu Başkanı D. ROHWEDDER RAF tarafından öldürülür; yerine BIRGIT BREUEL geçer.
(17.6.) Almanya-Polonya Komşuluk Anlaşması.
(20.6.) Parlamentonun ve hükümet merkezinin Berlin'e nakledilmesi kararı alınır.

1992 Yabancı düşmanlığı eylemleri artarak 17 kişinin ölümüne, 452 kişinin yaralanmasına yol açar.
(19.1.) Wannsee Konferansı'nın yapıldığı villada "Yahudilere uygulanan soykırımın tarihi"ne ilişkin bölüm kurulur.
(7.2.) Macaristan'la ortaklık anlaşması.
(27.2.) Çekoslovakya ile ortaklık anlaşması.
(31.3.) Savunma Bakanı STOLTENBERG Türkiye'ye gayri meşru olarak silah gönderilmesi nedeniyle istifa eder.
(17.5.) Dışişleri Bakanı H.-D. GENSCHER istifa eder, yerine K. KINKEL/FDP geçer.
(22.5.) Fransa ile AFC 40 000 askerli ortak bir **Euro Korps** kurmayı kararlaştırır.
(Temmuz'dan itibaren) Federal Deniz Kuvvetleri Sırbistan'la Karadağ'a karşı BM ambargosunu denetler.
(Ağustos) Rostock-Lichtenhagen'da yabancı düşmanlığından kaynaklanan taşkınlıklar.
(23.11.) Aşırı sağcılar **Mölln'de bir evi kundaklarlar;** ev sakinlerinden 3 Türk ölür.

1993 (21.4.) Somali'de askeri operasyon kararlaştırılır.
(26.5.) Federal meclis iltica hakkının kısıtlanmasını büyük çoğunlukla kabul eder.
(29.5.) Solingen'de vahim kundaklama eylemi; 5 Türk ölür.

1994 (1.7.) Federal Anayasa Mahkemesi Başkanı **Roman Herzog/CDU cumhurbaşkanı olur.**
(31.8.) Son Rus askerleri terhis edilir.
(16.10.) Şansölye H. KOHL başkanlığındaki hükümet koalisyonu seçimleri kazanır (sandalyeler: CDU/CSU 294, SPD 252, FDP 47, İttifak 90/Yeşiller 49, PDS 30).
(10.11.) Neonazi "Viking Gençliği" yasaklanır.
(31.12.) DAC'nin devletleştirilmiş sınai mamelekini özelleştirmekle görevli **Özelleştirme Kurumu lağvedilir.**

1996 (23.1.) Federal hükümet, işverenler ve sendikalar, **"işi ve üretim yerini garantiye alma ittifakı"** oluştururlar, ana hedef: İşsiz sayısını yarıya indirmek.
(Nisan) Federal Anayasa Mahkemesi, 1945-49 arasında Sovyet işgal bölgesinde gerçekleştirilen devletleştirme işlemlerini meşru bulur.
(5.5.) Brandenburg halkı referandumda Berlin'le birleşmeyi reddeder.
(15.6.) 350 000 kişi sosyal ödemelerin azaltılmasına karşı Bonn'da gösteri yapar.

1997 (21.1.) Uzlaşmaya ve anlaşmaya ilişkin **Alman-Çek bildirisi** federal mecliste kabul edilir, 14.2. tarihinde Prag'da onaylanır.

1998 (27.9.) Hıristiyan-liberal koalisyon seçimlerde yenilgiye uğrar; KOHL hükümetinin yerini,
(27.10.) Şansölye G. Schröder (doğ. 1944) başkanlığındaki sosyaldemokrat-yeşil koalisyon hükümeti alır, dışişleri bakanı J. Fischer/Yeşiller olur.

1999 (19.4.) **Reichstag binası** parlamentonun yeni merkezi olarak **açılır.**
(20.4.) RAF kendini lağveder.
(23.5.) JOHANNES RAU/SPD cumhurbaşkanı seçilir, 1.7.'de göreve başlar.

2000 (23.2.) Yabancı bilgisayar uzmanlarının ülkede çalıştırılabilmeleri için özel vize "Green Card" uygulaması başlatılır.
(27.4.) ANGELA MERKEL (doğ. 1954) CDU başkanı olur.
(29.6.) Hannover'de dünya fuarı "Expo 2000" açılır.
(17.11.) **Rant reformunun** 1. aşaması, 11.5.2001'de 2. aşaması onaylanır.

2001 (29.8.) Federal Ordunun NATO çerçevesinde Makedonya operasyonu kararlaştırılır, operasyon 27.9.'da gerçekleşir.
(4.12.) Uluslararası karşılaştırmada Alman öğrencilerin kötü durumda olduğunu gösteren **PISA araştırması** eğitim konusunda tartışmalara yol açar.
(14.12.) **"Atom enerjisinden ayrılma";** nükleer enerjiden yararlanmaktan vazgeçilmesi kararlaştırılır.
(22.12.) 1200 asker himaye birliği olarak Afganistan'a gönderilir.

2002 (Ağustos) Doğu Almanya'da "yüzyılın seli".
(22.10.) Şansölye adayı E. STOIBER/CSU başkanlığındaki CDU/CSU'nun seçimleri çok az farkla kaybetmesinden sonra **Şansölye Schröder başkanlığında 2. kırmızı-yeşil koalisyon.**

2003 (1.1.) Hartz iş piyasası reformlarının ilk aşamaları.
(14.3.) Hükümet **"2010 Reform Gündemi"**ni tanıtır.
(18.3.) Şansölye SCHRÖDER AFC'nin BM mandası olmaksızın Irak Savaşı'na katılmasını reddeder, bu tutum ABD ile ilişkilerde rahatsızlığa yol açar.
(24.9.) Federal Anayasa Mahkemesi'nin **"başörtüsü kararı":** Dini simge olarak derste başörtüsü takılması yasal bir temel olmadan engellenemez.

2004 (3.4.) Sosyal alandaki tasarruf önlemlerine karşı Berlin, Köln, Stuttgart'ta (yaklaşık 500 000 kişinin katıldığı) gösteriler.
(23.5.) H. KÖHLER cumhurbaşkanı seçilir.
(1.7./9.7.) Yeni yabancılar yasası: **Göç ve Entegrasyon Yasası** federal meclis ve eyaletler meclisi tarafından çıkarılır.

2005 (1.1.) Hartz IV yürürlüğe girer: İşsizlik yardımı ile sosyal yardım, işsizlik yardımı II adı altında birleştirilir, bugüne kadarki sosyal yardım düzeyinin altındadır.
(Şubat) 5,2 milyon işsiz 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana en yüksek işsizlik oranını oluşturur.

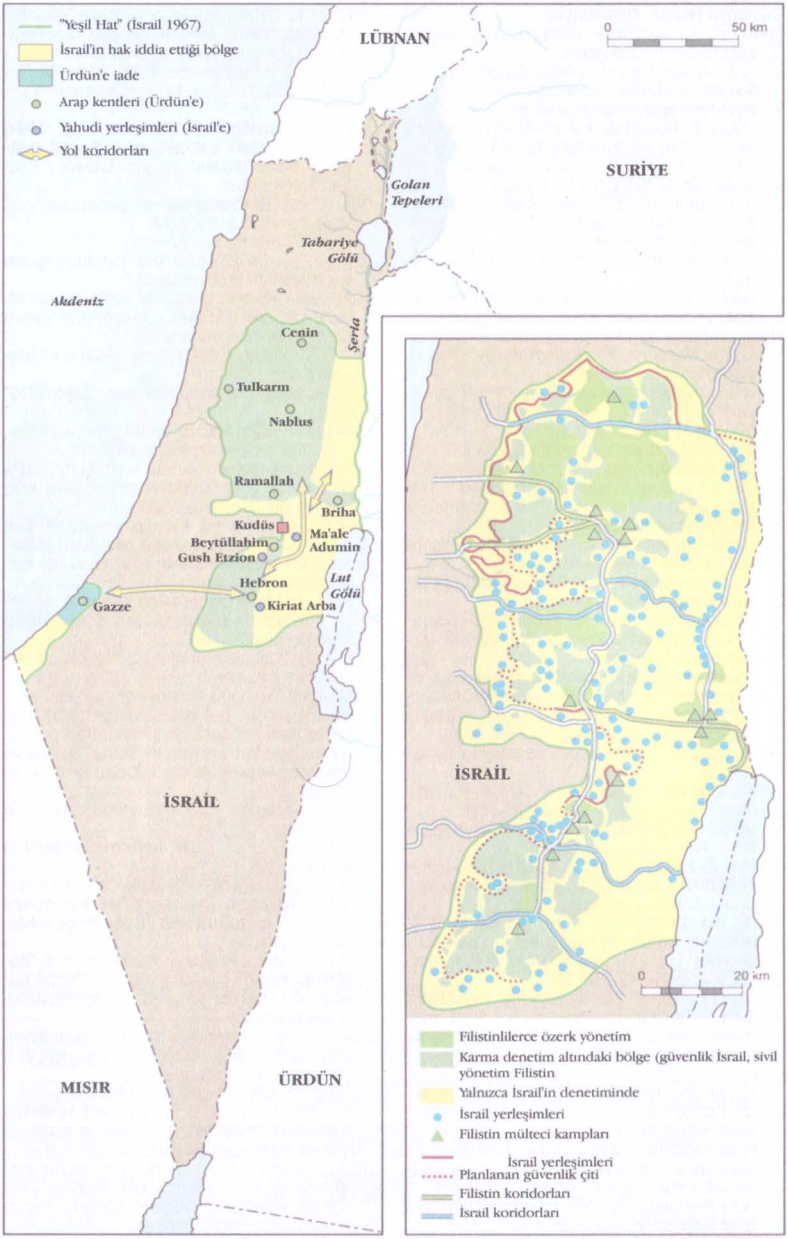

Filistin için Allon Planı (Temmuz 1967)

Oslo II Antlaşmalarından sonra Batı Şeria (Eylül 1995)

İsrail (S.537; ayrıca bkz. S.599)

1966/67 Arap komşularla sınır olayları. El Fetih'in sabotaj eylemleri.
BM birliklerinin Gazze Şeridi'nden çekilmesinden sonra: BAC Elat Körfezi'nin kapatıldığını bildirir; Arap birlikleri yığılır. Moşe Dayan [1967-74] savunma bakanı olur.

1967 5.-10. 6. 3. İsrail-Arap savaşı ("Altı Gün Savaşı"): BAC, Suriye ve Ürdün'e karşı İsrail; ateşkesten sonra, fethedilmiş bölgeler (Gazze Şeridi, Sina Yarımadası, Batı Şeria ve Suriye'deki Golan tepeleri) işgal altında kalır.
(28.6.) Kudüs'ün "yeniden birleşmesini" ve (Eylül'den itibaren) işgal edilen bölgelerde yerleşim yerleri kurulmasını Arap komşular ilhak planı olarak görürler.

1968 Sınırda olaylar, El Fetih'in sabotaj eylemleri, İsrail'in misilleme operasyonları.
EŞKOL'un ölümünden sonra yeni

1969-74 Başbakan Bayan GOLDA MEIR.
YASER ARAFAT liderliğindeki "Filistin Kurtuluş Örgütü" (FKÖ) uçak kaçırma ve saldırı eylemlerinde bulunur.
Özellikle Süveyş Kanalında sınır çatışmaları şiddetlenir. ABD'nin barış planı

1970 (Ağustos) ateşkese yol açar.

1973 (Ekim) 4. İsrail-Arap savaşı ("Yom Kippur Savaşı").

1974 Mısır (Ocak) ve Suriye (Mayıs) ile **silahlı çatışmadan kaçınma antlaşması:** BM birliklerinin yerleştirildiği tampon bölgeler oluşturulur.

1974-77 Başbakan IZAK RABIN (İşçi Partisi).

1975 (Ekim) Mısır'la Sina Antlaşması: Anlaşmazlığı barışçı yoldan giderme yükümlülüğü.

1976 (Haziran/Temmuz) Bir İsrail uçağı FKÖ teröristleri tarafından Entebbe'ye (Uganda) kaçırılır; rehineleri İsrailli komandolar kurtarır.
Sağcı Likud Bloku'nun zaferinden sonra,

1977 Menahem Begin kabinesi.
ABD Başkanı CARTER'ın aracılığından (Camp David) sonra,

1979 (Mart) Mısır'la barış antlaşması: İsrail'in Sina'yı boşaltması (1982'ye kadar).

1980 (30.7.) Kudüs'ün tamamı İsrail'in başkenti olarak ilan edilir.

1981 (Aralık) Golan tepeleri ilhak edilir.

1982 Güney Lübnan'ın işgali (1985'e kadar).

1984 Rotasyon ilkesine dayalı Likud/İşçi Partisi **koalisyon hükümeti:** Başbakan Ş. PEREZ,

1986 Başbakan Y. ŞAMIR.

1987 (9.12.) 1. "İntifada" başlar: İşgal edilen bölgelerdeki Arap nüfus ayaklanır, Filistin halkı içerisinde dayanışma oluşur.

1990 ŞAMİR başkanlığındaki "Milli Birlik Hükümeti" başarısızlığa uğrar, onu
(11.6.) yine Başbakan ŞAMİR idaresindeki Likud/sağcı dinci koalisyon izler; işgal edilen bölgelerde yerleşim yerleri yapımına hız verilir.
(8.10.) İsrail güvenlik güçlerinin Mescid ül-Aksa'da Filistinlilere yönelik katliamı. İntifada yeniden alevlenir.

1991 (Ocak/Şubat) 2. Irak Savaşı'nda tarafsız kalmasına rağmen İsrail Irak'tan atılan Scud füzelerine hedef olur.
(Ekim/Kasım) **Madrid'de Yakın Doğu Barış Konferansı:** İsrail'in FKÖ ve komşu ülkelerle ikili görüşmeleri başlar.
(11.11.) Meclisin (Knesseth) kararı: Golan Tepeleri stratejik nedenlerle İsrail devletinin ayrılmaz parçası olarak kalacaktır.

1992 (17.3.) Hükümet istifa eder.
(23.6.) Yeni seçimler: İşçi Partisi kazanır, 15 yıl aradan sonra Likud'un yerine iktidara gelir; Başbakan I. RABIN: Yeni hükümetin 1. önlemi:
(23.7.) İşgal edilen bölgelerde inşaat yasağı (2.8.1996'da kaldırılır).
(17.12.) 415 Filistinli Lübnan'a sürülür.

1993 (Temmuz) "Hesaplaşma Harekâtı", 1982'den bu yana Güney Lübnan'daki en şiddetli askeri operasyon.
(Eylül) FKÖ ile İsrail karşılıklı olarak birbirini tanır. - Gazze-Eriha Anlaşması bölgelere kısmi özerklik tanır; Lübnan'a sürülen Filistinliler geri getirilir.

1994 (25.7.) İsrail'le Ürdün savaş haline son verirler.
(26.10.) Ürdün'le barış antlaşması.

1995 (4.11.) Başbakan I. Rabin aşırı sağcı İsrailli öğrenciler tarafından öldürülür.

1996 (29.5.) 1. doğrudan başbakanlık seçimini BENYAMIN NETANYAHU (Likud) kazanır,
(19.6.) Likud'dan ve sağcı dinci partilerden bir hükümet oluşturulur.

1997 (17.1.) Hebron (El Halil) kentinin yönetimi Filistinlilere geçer.

1998 (23.10.) **Wye Anlaşması:** NETANYAHU ile ARAFAT barış sürecinin başlatılmasını ve işgal altındaki bölgelerden birliklerin çekilmesini kararlaştırırlar.

1999 (6.7.) Başbakan EHUD BARAK (İşçi Partisi) 8 partiden oluşan bir koalisyon hükümeti kurar.

2000 (Mayıs) Güney Lübnan'dan çekilme.
(11.9.) Likud Başkanı ARIEL ŞARON'un Mescid ül-Aksa'yı ziyareti,
(28.9.) Aksa İntifadasına yol açar: Filistinli intihar komandolarının saldırıları ve İsrail'in misilleme eylemleri nedeniyle şiddet 2004'e kadar giderek tırmanır.
(10.12.) Başbakan BARAK istifa eder.

2001 Yeni seçimler, Başbakan ŞARON başkanlığında Likud ve İşçi partisiyle 6 partiden oluşan koalisyon hükümeti.

2002 (Haziran) "Yakın Doğu Dörtlüsü" (BM, AB, ABD, Rusya) bir Filistin devleti yaratılarak barış planı **("Road Map to Freedom")** önerir; 2003 ŞARON ve Filistin Başbakanı M. ABBAS tarafından kabul edilir.

2003 (28.1.) Erken seçimlerde sağa kayma; ŞARON'un yeni koalisyon hükümeti.
(Aralık) Filistinlilerle İsrail arasındaki **"Cenevre Anlaşması"**, bağımsız Filistin devleti ile tanınan İsrail devletini içeren iki devletli çözümü önerir.

2005 (8.2.) İsrail Mısır'daki Yakın Doğu Konferansı'nda ordusunun Batı Şeria'daki 5 kenten çekileceğini bildirir.

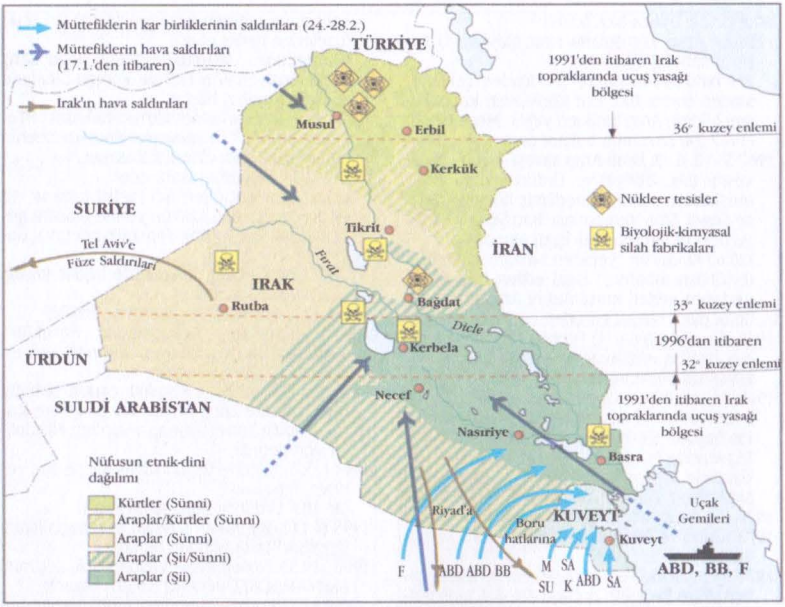

2. Körfez Savaşı -"Çöl Fırtınası" Operasyonu (17.1.-28.2.1991)

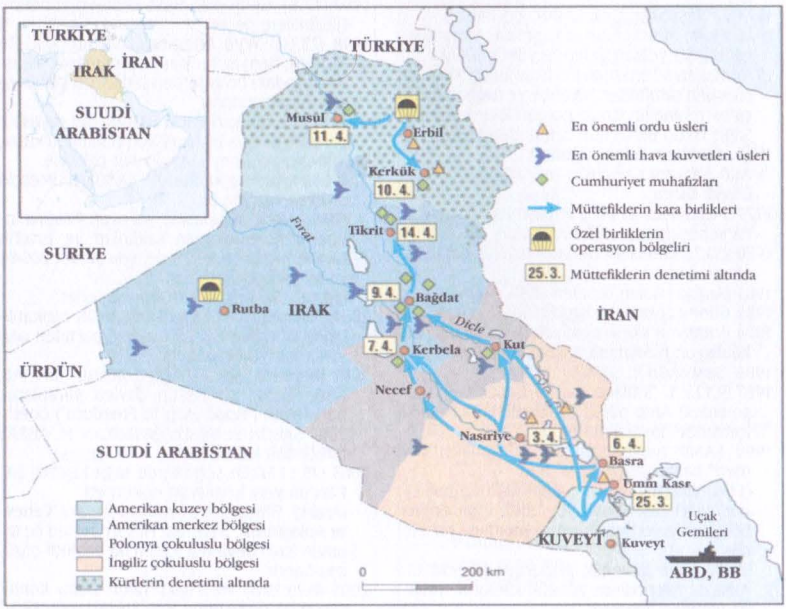

3. Körfez Savaşı "Irak'a Özgürlük" (20.3.-1.5.2003)

FKÖ ve Filistin (ayrıca bkz. S.597)

1959 (10.10.) El Fetih kurulur, ondan gelişerek
1964 (28.5.) "Palestine Liberation Organization/PLO" (FKÖ) kurulur.
1967 "Filistin Halk Kurtuluş Cephesi/PFLP" kurulur.
1969 YASER ARAFAT, FKÖ başkanı olur.
1970 "Kara Eylül": FKÖ birlikleri Ürdün'den sürülür.
1970-82 Lübnan FKÖ'nün ana üssü olur.
1974 (Ekim) Arap devletleriyle BM, örgütü Filistinlilerin meşru temsilcisi olarak tanırlar.
1976 "Arap Birliği"ne tam üye.
1982 İsrail'in Lübnan'da Filistinlilere ve FKÖ'ye yönelik katliamı; 90 000 ölü.
1987 (Aralık) 1. İntifada: İşgal edilen bölgelerdeki Arap nüfus ayaklanır.
1988 (31.7.) Ürdün Westbank ile Doğu Kudüs üzerindeki hak talebinden vazgeçer.
(15.11.) FKÖ Milli Konseyi BM'nin 1947 tarihli taksim planını tanır.
1993 (Ağustos/Eylül) Oslo Anlaşması: FKÖ ile İsrail'in karşılıklı olarak birbirlerini tanımaları, Batı Şeria ile Gazze Şeridi'ne özerklik,
(13.9.) **Gazze-Eriha Anlaşması:** İsrail ordusunun çekilmesi planlanır, Filistin Otonomi Dairesi Eriha ile Gazze Şeridi'nin yönetimini üstlenir.
1996 (20.1.) Özerk bölgelerdeki seçimleri FKÖ/Fetih kazanır; ARAFAT Filistin Konseyi'nin başkanı olur.
(Mart) Batı Şeria'da 7 kente daha özerk yönetim kapsamına girer.
1998 23.10. tarihli Wye Anlaşması uygulanır, **"güvenliğe karşılık toprak"** İsrail Başbakanı NETANYAHU tarafından sürüncemede bırakılır.
2000 (18.9.) 2. İntifada başlar (Eylül 2003'e kadar 3027 ölü).
2001-04 İsrail'in "antiterör savaşı": ARAFAT defalarca oda hapsine alınır, özerk yapılar yok edilir, özerk bölgelerdeki büyük kentler işgal edilir.
2003 (19.3.) Filistin Otonomi Dairesi Mahmud Abbas'ı 1. başbakan olarak seçer.
2004 (11.11.) Yaser Arafat ölür,
2005 (9.1.) ardılı olarak ABBAS Filistin cumhurbaşkanı seçilir; Filistinli radikal grupların süreli olarak şiddetten vazgeçmeleriyle barış yolunda ilk adımların atılmasını sağlar.

Lübnan (S.535)

1975/76 sağ görüşlü "Hıristiyanlar" ile solcu "Müslümanlar" arasında **iç savaş;** Suriye birlikleri ülkeye girer. - Çokuluslu Arap barış gücünün görevlendirilmesine rağmen,
1978-81 olaylar ve çatışmalar olur.
1982 İsrail birliklerinin işgali. Sabra ve Şatilla FKÖ kamplarında katliam.
1985 İsrail birlikleri Güney Lübnan'daki bir "güvenli bölgeye" çekilir.
1987 (Ocak/Şubat) Suriye birlikleri ülkeye girer.
1989 İç savaş: Özellikle Beyrut'ta Hıristiyan milisler Müslüman milislere karşı; Müslümanlar kısmen kendi aralarında da çatışır.
(Eylül) "Taif Anlaşması": **Milli Uyum Belgesi,** otoritenin eşit şekilde dağıtılması Hıristiyanların üstünlüğünü ortadan kaldırır.
1991 İç savaş sona erer; milisler lağvedilir; FKÖ Güney Lübnan'ı orduya devreder. - Bağımsızlık şeklen Suriye tarafından tanınır.
1992 Güney Lübnan'da İsrail ordusu ile köktendinci Şii "Hizbullah" arasında çatışmalar başlar.
2000 (24.5.'e kadar) İsrail birlikleri Güney Lübnan'dan çekilir; 15 km genişliğindeki güvenli bölge UNIFIL birliklerine teslim edilir. İsrail kısmen Lübnan topraklarında olmak üzere emniyet çiti çeker.
2005 (14.2.) Suriye'nin düzen sağlayacak otorite rolünü reddeden eski Başbakan REFİK EL HARİRİ öldürülür; toplu protesto gösterileri.
(28.2.) Suriye yanlısı hükümet istifa eder.
(5.3.) Suriye Cumhurbaşkanı EL ESAD yaklaşık 14 000 Suriyeli askerin çekileceğini açıklar.

Irak (S.535)

1968 (Temmuz) Kansız askeri darbe, milliyetçi Baas Partisi yönetimi üstlenir.
1972 Iraq Petroleum Comp. devletleştirilir.
1974/75 Kürtlerle savaş yeniden alevlenir.
1979 (16.7.) Devlet Başkanı EL-BEKR, **General Saddam Hüseyin** lehine istifa eder; Hüseyin Batı'nın yardımıyla orduyu modernleştirmeye başlar.
1980-88 İran'daki petrol eyaleti Kuzistan'ı elde etmek amacıyla **İran'la 1. Körfez Savaşı.**
1984 (3.1.) Kürtlerle ateşkes.
1988 **(20.8.) İran'la ateşkes,** barış görüşmeleri.
1990 (2.8.) Kuveyt'e saldırı: Emirlik işgal edilir ve Irak'ın 19. eyaleti olarak ilan edilir. - Irak'ın çekilmesine ilişkin BM ültimatomunun süresi dolduktan sonra,
1991 (17.1.-28.2.) 2. Körfez Savaşı, BM mandasıyla yürütülen "Çöl Fırtınası Harekâtı": Irak birlikleri yenilgiye uğrar.
(3.4.) "Ateşkes Kararı": Kuveyt'in tahliyesi, kitle imha silahlarının ve 150 km'den fazla menzilli füzelerin tasfiyesi, Kürtler için güvenli bölgeler ve uçuş yasağı olan bölgeler.
(Mart/Nisan) **Kürtlerin ve Şiilerin** ayaklanmaları bastırılır.
1998 Irak BM'nin teftişlerine direnir; bunun üzerine
(17.-19.12.) ABD ile B. Britanya Irak'taki hedeflere havadan saldırır.
2003 (20.3.-1.5.) BM mandası olmaksızın ABD'nin ve B. Britanya'nın liderliğinde **3. Körfez Savaşı "Irak'a özgürlük";** diğer devletler yardım eder ("Gönüllüler Koalisyonu").
(13.12.) Saddam Hüseyin yakalanır.
Savaşın bitiminden beri neredeyse her gün yapılan bombalı saldırılarda savaş sırasındakinden daha fazla kişi ölür.
2005 (Şubat) Seçimleri Şii seçim ittifakı "Birleşik Irak İttifakı" kazanır, I. EL CAFERİ başbakan olur.

Suriye (S.535)
1967 (Haziran) İsrail'e karşı Altı Gün Savaşı.
1970 İktidar kavgasında Baas Partisi'nin sağ kanadı üstün gelir:
1971 (Mart) General Esad cumhurbaşkanı olur.
1973 (Ekim) İsrail'e karşı savaş.
1974 İsrail'le silahlı çatışmadan kaçınma antlaşması (Golan tepeleri).
1975/76 Lübnan'daki iç savaşa müdahale ateşkesi zorunlu kılar; 30 000 Suriyeli asker Arap Ligi'nin barış gücünün bir parçası olarak Lübnan'da kalır.
1981 İsrail Golan tepelerini ilhak eder.
1987 Suriye birlikleri Beyrut'a girer.
1990 Fırat Nehri'nin suyu yüzünden Türkiye ile anlaşmazlık.
2000 (10.6.) Cumhurbaşkanı Hafız El Esad ölür; yerine oğlu Başar El Esad geçer.
2004 (8.3.) 40 yıldır yürürlükte olan olağanüstü hal yasaları yürürlükten kaldırılır.

Ürdün (S.535)
1967 (Haziran) Altı Gün Savaşı'nda İsrail Batı Şeria ile Doğu Kudüs'ü işgal eder.
1970 **İç savaş:** Şiddetli çatışmalardan sonra hükümet birlikleri,
1971 Filistinli Fedaiyan gerilla kıtalarını dağıtmayı başarır.
1974 Filistinliler lehine Batı Şeria'dan (Maverai Ürdün) vazgeçilir.
1989 (8.11.) 22 yıl aradan sonra ilk parlamento seçimleri.
1994 (26.10.) İsrail'le barış antlaşması.
1995 SADDAM HÜSEYİN'in yakın çevresinin ve aile fertlerinin Ürdün'e kaçmasından sonra **Irak'la savaş tehlikesi.**
1999 (7.2.) Kral Hüseyin ölür; yerine oğlu II. Abdullah geçer,
2000 (23.4.) İsrail'i ziyaret eder.
2001 (16.6.) II. ABDULLAH parlamentoyu lağveder.
2003 (17.6.) Yeni seçimleri krala sadık aşiret liderleri kazanır.

Suudi Arabistan (S.535)
1973 Kral FAYSAL, petrolü ABD'ye ve Batı'ya karşı silahı olarak kullanacağını açıklar.
1975 (Mart) FAYSAL öldürülür, HALİD yeni kral, FAHD veliaht olur.
1979 (Kasım) Mekke'de Kâbe'nin devrimci Müslümanlar tarafından işgaline
(Aralık) ordu son verir.
1982 HALİD ölür, FAHD kral olur.
1987 (31.7./1.8.) Mekke'de İranlı hacılarla Suudi güvenlik güçleri arasındaki çatışmada 400'den fazla kişi ölür.
1991 2. Körfez Savaşı'na iştirak.
1993 (Ağustos) Yalnızca müşavirlik işlevi olan Danışma Kurulu oluşturulur.
2003/04 Bir dizi terör eyleminden ötürü İslamcı teröristlere karşı güvenlik önlemleri.

Kuveyt (S.535)
1966, 1969, 1976 Irak zaman zaman sınırı geçer; 1977 sınırlara ilişkin antlaşma.
1975 Petrol sanayii devletleştirilir.
1990 (2.8.) Irak birlikleri ülkeyi işgal eder. BM'nin 660 (ve sonraki) sayılı kararları çokuluslu askeri birlik tarafından uygulanır.
1991 (26.2.) Kuveyt kurtarılır.
1994 (10.11.) BM Irak-Kuveyt sınırını belirler, Irak Kuveyt'in egemenliğini tanır.
2003 "Operation Iraqi Freedom" harekâtını yürüten müttefik birliklerin ana yığılma merkezi olur.

Bahreyn
1971 (15.8.) Bağımsızlık; Sünni EL HALİFE sülâlesi emirliği.
1974 Seçimler, parlamento kurulur;
1975 (5.9.) parlamentonun lağvedilmesinden sonra Bahreyn **mutlak monarşi** olur.
1993 Danışma kurulu **"Şûra"** tesis edilir.
1994-99 Şiilerin neden olduğu olaylar.
2002 (14.2.) Rejim **meşruti monarşiye** dönüştürülür, sınırlı demokratikleşme gerçekleştirilir.

Katar
1971 (1.9.) Bağımsızlık;
1972 (22.2.)'den beri Şeyh HALİFE idaresinde emirlik.
1974 Petrolün çıkarılması devletleştirilir.
2003 (29.4.) Meşruti monarşi.

Birleşik Arap Emirlikleri Federasyonu
1971 (2.12.) Abu Dabi, Dubai, Şarca, Acman, Ummel Kiveyn ve Fuceyre emirlikleri tarafından **kurulur;**
1972 Rasel-Hayme federasyona katılır.

Umman
1965-75 Güney eyaleti Dofar'daki ayaklanmalar, Irak, Çin Halk Cumhuriyeti ve Libya tarafından desteklenir.
1970 İbadiler imamı SAİD BİN TAYMUR devrilir, ardılı oğlu
1971 KÂBUS BİN SAİD olur, reformları başlatır ve izolasyon politikasına son verir.
1975 Dofar'da PFLO gerillaları yenilgiye uğratılır.
1996 (Kasım) İlk yazılı anayasa; partilerin kurulması öngörülmez.
2003 (4.10.) İlk serbest seçimler; halkın yalnızca % 25'inin oy kullanmasına izin verilir.

Yemen
Kuzey Yemen 1962-70 iç savaş; savaşa Mısır'la Suudi Arabistan müdahale eder.
1970 (28.12.) Yeni anayasa; ülkenin adı **Yemen Arap Cumhuriyeti** olarak değiştirilir.
1974 Askeri cunta; ülkenin adı **Yemen İslam Arap Cumhuriyeti** adını alır.
Güney Yemen 1967 (27.11.) Halk cumhuriyeti bağımsız olur;
1970 (Kasım) Rejim kavgalarından sonra ülke **Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti** adını alır.
1986 İç savaş; devrim konseyi.
1990 (22.5.) İki cumhuriyet birleşerek Yemen Cumhuriyeti'ni oluşturur;
1991'den itibaren başkanlık sistemine dayalı İslam cumhuriyeti.
1993 (27.4.) İlk serbest demokratik seçimler.
1994 (Nisan/Mayıs) Kuzey ve Güney Yemen arasında ayrılık savaşı.
(28.9.) Şeriata dayalı yeni anayasa.

İran (S.507)

1978 Kanlı olaylar, genel grev; sosyal-devrimci gruplarla Müslüman köktenciler şahın devrilmesini talep ederler.

1979 (16.1.) Şah Rıza Pehlevi kaçar.

(1.2.) Şiilerin lideri, Fransa'da sürgünde bulunan **Ayetullah Humeyni geri** döner.

(11.2.) Son şah hükümeti devrilir.

(1.4.) Humeyni "İslam cumhuriyetini" ilan eder; uygulamayı Devrim Konseyi, halk milisleri ve devrim mahkemeleri yürütür.

1980-88 Irak'la körfez savaşı.

1981 (Haziran) HUMEYNİ Cumhurbaşkanı BENİ SADR'ı görevden alır, ardılı ALİ RECAİ bir suikastta ölür; yeni cumhurbaşkanı,

(2.10.) ALİ HAMANEY olur (1985'te yeniden onaylanır).

1989 (3.6.) Humeyni ölür. Dini ve siyasi lider olarak yerine o tarihe kadarki devlet başkanı **(4.6.) devrim lideri Ayetullah** Hamaney geçer,

(28.7.) RAFSANCANİ yeni devlet başkanı olur, 1993'te yeniden seçilir.

1997 HATEMİ cumhurbaşkanı seçilir, İslam devletinin ılımlı bir rota izlemesini savunur; 2001'de yeniden seçilir.

2003 İran'ın nükleer programı nedeniyle Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu/IAEA ile anlaşmazlıklar başlar.

Pakistan (S.543)

1970 (7.12.) Doğu Pakistan'a otonomi tanınmasını savunan "Avami Birliği" seçimleri kazanır. Batı Pakistan'da zafer kazanan merkeziyetçi "Halk Partisi" millet meclisinin toplanmasını önler. Doğu Pakistan'da kanlı olaylar olur,

1971 (26.3.) Bangladeş adıyla Doğu Pakistan'ın bağımsızlığı ilan edilir. İç savaş: Milyonlarca kişi merkezi hükümetin birliklerinden kaçarak Hindistan'a sığınır, Hindistan tepki olarak askeri müdahalede bulunur.

(3.-17.12.) 3. Hindistan-Pakistan savaşı Pakistan'ın yenilgisiyle biter; **Bangladeş** bağımsız olur.

1973 Yeni anayasa, Başbakan ALİ BUTTO. - İslam resmi din olur.

1977 (5.7.) darbe, General ZİYA ÜL HAK,

1978 (Ağustos) sivil hükümeti oluşturur ve (16.9.) cumhurbaşkanlığı görevini üstlenir.

1979 (Nisan) Ali Butto idam edilir.

1988 (Ağustos) ZİYA uçağının düşmesi sonucu ölür. Serbest seçimlerden sonra,

(16.11.) (A. BUTTO'nun kızı) BENAZİR BUTTO başbakan olur, 20 ay sonra görevden alınır.

1990-99 Başbakan BENAZİR BUTTO (sosyalist PPP) ile Başbakan NEVAZ ŞERİF (İslami Demokratik Birlik) hükümetleri birbirini izler.

1990-99 Cammu ve Keşmir yüzünden Hindistan'la savaş, olaylar ve anlaşmazlık.

1998 Orta menzilli füzenin kalkışı başarılı olur, yer altında nükleer denemeler yapılır.

1999 (12.10.) Kansız darbe; General MÜŞERREF yönetimi üstlenir.

2002 (Ağustos) Anayasa değişiklikleri cumhurbaşkanının konumunu güçlendirir.

(Ekim) Parlamento seçimleri ve sivil hükümet.

2004 Hindistan'la ihtiyatlı yakınlaşma.

Bangladeş

1971 Hindistan'ın askeri yardımıyla Doğu Pakistan'da bağımsız Bangladeş devleti kurulur, devlet

1974 (22.2.) Pakistan tarafından tanınır,

1971-75 MUCİBÜRRAHMAN idaresinde solcu devletçi laik demokrasi; Mucibürrahman

1975 (25.1.) anayasa değişikliğiyle kayıtsız şartsız yönetir.

(15.8.) Darbe, MUCİBÜRRAHMAN öldürülür.

1981, 1983, 1984 Bengal Körfezi'nde ve Assam'da Hindistan'la sınır çatışmaları.

1982 (23.3.) Askeri darbe, sıkıyönetim,

1986 (10.11.) sıkıyönetim kaldırılır.

1988 İslam resmi din olur.

1991 1975'ten bu yana ilk kez yeni demokratik parlamenter sistem içerisinde serbest seçimler.

2001 (Ekim) 2 İslamcı partiyle birlikte dört partili ittifak, HALİDE ZİYA başbakandır.

Nepal

1970 (18.8.) Hindistan birliklerini çeker.

1972 Kral MAHENDRA ölür, yerine geçen oğlu BİRENDRA,

1975 (25.2.) taç giyer, dünya çapında tek Hindu kraldır. - Anayasa değişikliği kralın otoritesini pekiştirir.

1980 (2.5.) Referandum partisiz ve müstebit Pancayat sistemini güçlendirir.

1990 (9.4.) Olaylardan sonra yeniden çoğunluk sistemi, arkasından

(9.11.) meşruti monarşi getirilir;

1991-2000 Çeşitli koalisyon ve azınlık hükümetleri.

1995 Hükümet birlikleri ile Maocu isyancılar arasında halk savaşı başlar.

2001 (1.6.) Kral BİRENDRA öldürülür, yerine (4.6.) Kral GYANENDRA geçer, kral

2005 (Şubat) hükümeti görevden alır ve medeni hakları büyük ölçüde kısıtlar.

Bhutan

1949 Krallık olarak bağımsız olur; dış politikayı himaye anlaşmasına bağlı olarak Hindistan temsil eder.

1964 (29.11.) Kral iktidarı üstlenir.

1966 (31.10.) Çin birlikleri geri çekilir.

1969 Anayasa reformu "Tsongdu Henmo" meclisine daha fazla haklar tanır.

1984/88 Sınır çekilmesi konusunda Çin Halk Cumhuriyeti ile görüşmeler.

1988 (Haziran) Kral "Bhutanlaştırma" kararı alır.

1991-96 Baskı gören Nepal kökenli nüfus Nepal'e sığınır.

1998 Demokratik reformlar.

Maldivler

1965 (26.7.) Bağımsızlık (26.7.1956) elde edildikten sonra tam egemenlik.

1968 (11.11.) Cumhurbaşkanı, aynı zamanda hükümet başkanı NASIR idaresinde cumhuriyet.

1976 (29.3.) İngiliz birlikleri çekilir.

1978 (11.11.) Diktatör NASIR'ın yerine Cumhurbaşkanı GAYUM gelir (son olarak 2003'te yeniden seçilir).

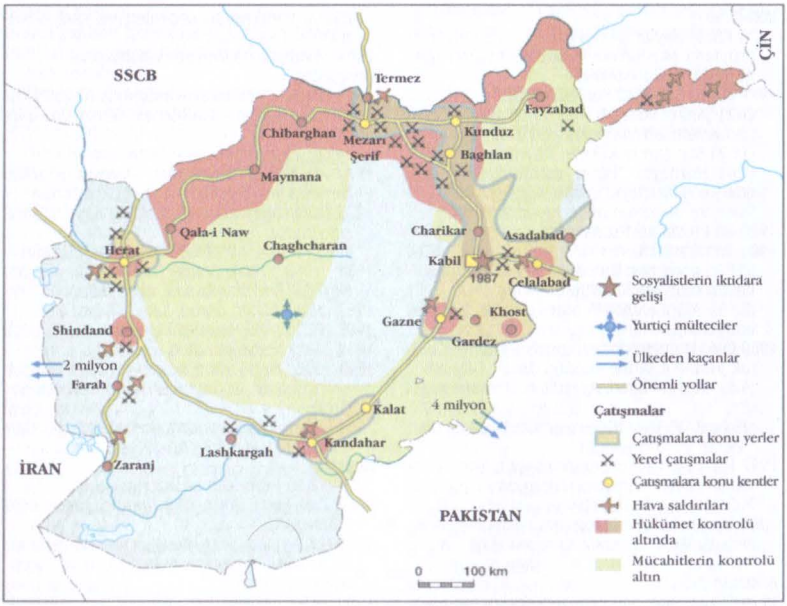

Afganistan Savaşı 1974-1989

Tartışmalı Keşmir Bölgesi

Hindistan (S.543)

Hükümetler, başbakanlar, partiler:

1966, 1971, Haziran 1975-Mart 1977 (olağanüstü hal vardır) **Indira** Gandhi/Kongre Partisi (1917-84, öldürülür); 1977 M. DESAI/Janata; 1979 C. SINGH/Janata; 1980 I. GANDHİ, 1984 RACİV GANDHI/Kongre (İ. GANDHI'nin oğlu, 1991'de öldürülür); 1989 V.P. SİNGH/Janata-Dal; 1990 Ç. ŞEKHAR/Janata; 1991 N. RAO/Kongre; 1996 A.B. VAJPAYEE/BJP (Hindu Partisi, 10 gün), GOVDA/Janata-Dal; 1997 GUJRAL/Janata-Dal; 1998 VAJPAYEE/BJP; 2004 MANMOHAN SİNGH/ Kongre (ilk Sih başbakan).

1967 Sikkım'da Çin'le sınır anlaşmazlığı.

1969 Ahmadabad'da Hindularla Müslümanlar arasında kanlı çatışmalar.

1971 (Aralık) 3. Hindistan-Pakistan savaşı.

1974 (Mayıs) Nükleer silah denemesi; Hindistan 6. nükleer güç olur.

(Eylül) Sıkkım ortak üye,

1975'ten itibaren eyalet olur.

1980 Sihler Pencap'ta Nisan'dan beri yönetimde olan Hindularla mücadele ederler, bunun üzerine

1983 (Ekim) Pencap'ta olağanüstü hal ilan edilir.

1984 (Haziran) Hint birlikleri Amritsar Altın Tapınağı'na baskın yapar, binlerce Sih öldürülür.

(Aralık) Bhopal'da zehirli gaz faciası: Amerikan kimya konserni Union Carbide'ın hasarlı deposundan sızan zehirli gaz nedeniyle 5 000'den fazla kişi ölür, 200 000 kişi yaralanır.

1990 (ayrıca 1996, 1999, 2000) **Keşmir** yüzünden Pakistan'la gerginlik ve savaş tehlikesi.

(Kasım) Hindular Ayodhya tapınağının yapımını ve orada bulunan Babri camisinin yıkılmasını planlarlar; caminin yıkılmasıyla

1992 Pakistan, Hindistan ve Bangladeş'de Müslümanlarla Hindular arasında binlerce kişinin ölümüne yol açan dini kaynaklı şiddetli olaylar patlak verir

2003 (Nisan) Hindistan **Keşmir anlaşmazlığı** konusunda Pakistan'a barış önerir.

(Mayıs) Diplomatik ilişkiler yeniden kurulur.

(25.11.) Keşmir'de sınır çizgisindeki ateşkes yürürlüğe girer.

Sri Lanka

1967 (12.6.) Hindistan'la halkın Hintli kesiminin dönüşüne ilişkin antlaşma.

1972 Seylan (S.543) **Sri Lanka Cumhuriyeti olur.**

1970-77 Başbakan yine Bayan S. BANDARANAIKE'dir.

1978 Başkanlık sistemi getirilir.

1980 Budist Singalilerle Hindu Tamiller arasında ırk çatışmaları;

1983 iç savaş başlar.

1987 (Temmuz) Hintli barış birliği adaya çıkar.

(29.7.) Tamillere daha fazla haklar tanımak için Hindistan'la üniter devletin ademi merkeziyetçi kılınmasına ilişkin antlaşma.

1988 Hint birlikleri Hindu "Liberation Tigers of Tamil Eelam/LTTE" örgütünün saldırılarından ötürü ağır kayıplara uğrar.

1990 Başarı sağlayamayan Hintli barış birliği çekilir.

1994 (16.8.) People's Alliance/PA 17 yıl aradan sonra iktidardaki UNP'nin yerini alır ve LTTE ile doğrudan görüşmelere başlar; bu görüşmeler

1995 Trinkomali limanında iki savaş gemisinin batırılmasıyla önce akamete uğrar.

2002 (22.2.) Norveç'in aracılığıyla hükümetle LTTE arasında barış antlaşması: Kuzeydoğudaki Tamil bölgelerinin özerk statüsüne ilişkin görüşmeler.

2004 (26.12.) Sumatra önlerinde denizde meydana gelen depremin yol açtığı **Tsunami** kıyı bölgesinin büyük kısmını tahrip eder, 40 000 ölü.

Afganistan (S.543)

1973 [1933'ten beri] Kral SAHİR General DAVUD tarafından devrilir; Davud cumhuriyet ilan eder.

1978 (27.4.) DAVUD'a karşı askeri darbe ("Saur Devrimi"); TARAKİ komünist **Afganistan Demokratik Cumhuriyeti'ni** yönetir.

1979 (Aralık) TARAKİ devrilir. - **Sovyet birlikleri** 1978 tarihli Dostluk Antlaşması'na dayanarak **ülkeye girer.** Sovyet birlikleriyle hükümet birlikleri mücahitlere karşı **savaşır.** Kitleler Pakistan'a ve İran'a kaçar.

1987 (30.11.) **Afganistan Cumhuriyeti** anayasası; Cumhurbaşkanı NECİBULLAH, "milli uzlaşma" politikası.

1988 (14.4.) Afganistan Antlaşması:

1989 (14.4.)'e kadar Sovyet birliklerinin çekilmesi.

1992 (28.4.) Mücahitler NECİBULLAH idaresindeki Sovyet yanlısı son hükümeti devirirler; RABBANİ **Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin** cumhurbaşkanı olur. **Mücahit grupları arasında iktidar kavgası;** Kabil tahrip edilir.

1993 Radikal İslamcı Taliban'ın öğrenci milisleri Pakistan'ın desteğiyle örgütlenir.

1996 (27.9.) Molla Ömer'in liderliğindeki Taliban Kabil'i ele geçirir ve İslam "din devletini" kurar.

1997 Cumhurbaşkanı RABBANİ'nin ve Başbakan HİKMETYAR'ın mücahitleri (Paştular, köktenci Hizb-i İslami) **"Kuzey İttifakı"**nı oluştururlar; Taliban'a karşı savaş.

1998 Taliban Mezar-ı Şerif'i ele geçirir; sivil halk katledilir.

2000 (6.2.) Taliban El Kaide lideri USAME BİN LADİN'in ABD'ye iadesini reddeder.

(19.12.) Terörizmi desteklemekten ötürü BM yaptırımları.

2001 (9.3.) Taliban Bamyan'daki Buddha heykellerini bombalayarak yıkar.

(7.10.) ABD'de 11.9. tarihinde gerçekleştirilen terör eylemlerinden sonra **BM mandasıyla oluşturulan "teröre karşı global koalisyon"un Taliban'a ve El Kaide'ye yönelik saldırısı.** Aynı zamanda "Kuzey İttifakı"nın taarruzu.

(22.12.) BM'nin himayesi altında "Petersberg Antlaşması": HAMİD KARZAİ idaresinde, "NATO-Uluslararası Afganistan Himaye Birliği" tarafından desteklenen geçici hükümet.

2002 Büyük meclis "Loya Jirga" KARZAI'yi "Afghan Transitional Authority/ATA"nın başkanı olarak onaylar. - (Afyonun, eroinin temeli olan) haşhaş ekimi kontrolünü ele geçirmek amacıyla kuzeyde ve doğuda rakip askomutanlar (Warlords) arasında sürekli çatışmalar.

2004 (9.10.) KARZAİ cumhurbaşkanlığı seçimini kazanır.

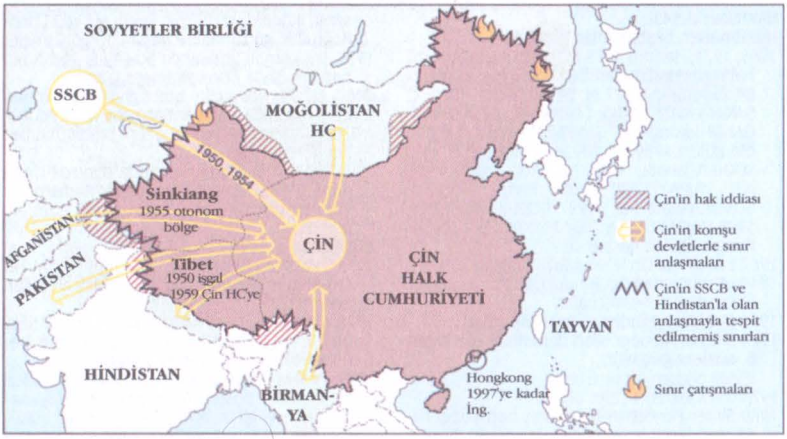

Çin ve "adil olmayan anlaşmalar"

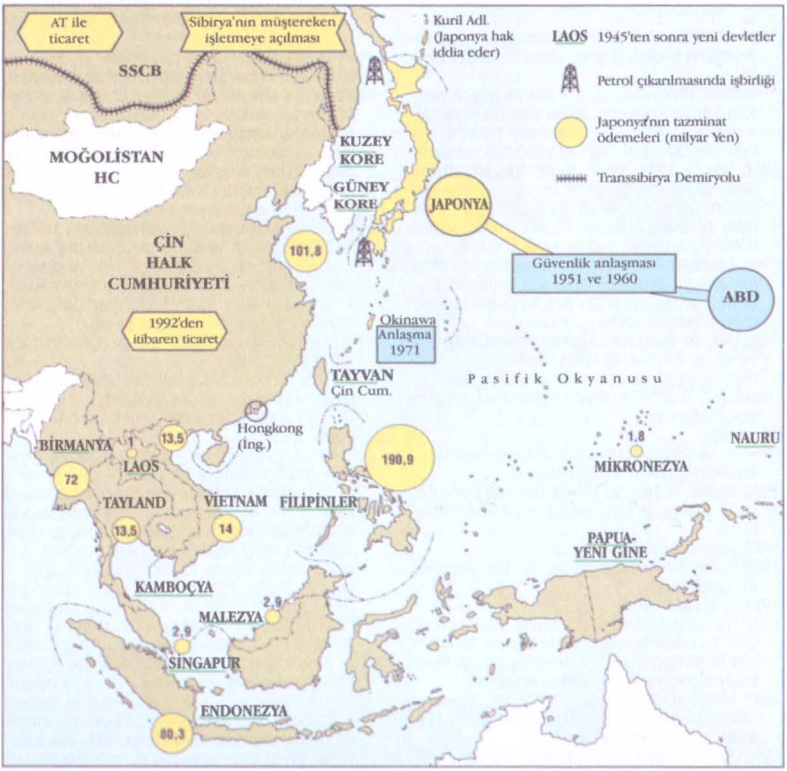

2. Dünya Savaşı'ndan sonra Japonya'nın dış politikası (1975'e kadar)

Çin Halk Cumhuriyeti (S.513)

1966 "Büyük Proleter Kültür Devrimi/BPK". Parti ve ordu içerisinde, ekonomide temizlik hareketi. Savunma Bak. LIN PIAO (1907-71) gericilerle mücadele çağrısında bulunur. Öğrenciler **"Kızıl Muhafız Kıtaları"** oluştururlar; Devlet Başkanı LIU ŞAO-ÇI etrafında toplanan parti muhalefetini saf dışı bırakmak amacıyla MAO ÇE TUNG Kızıl Muhafızları teşvik eder. Muhafızların terörü "dört eskiyi" (fikirler, kültür, gelenekler, görenekler) hedef alır.

1967 (Şubat) "Kızıl Muhafızlar" lağvedilir. MAO taraftarları iktidara gelirler.

1967 (Haziran) Çin'in 1. hidrojen bombası ateşlenir.

1968 (Ekim) Kültür devriminin 1. safhası sona erer. LIU bütün görevlerden uzaklaştırılır.

1969 Ussuri Nehri kıyısında SSCB ile sınır çatışmaları.

1971 (Temmuz) "Ping Pong Diplomasisi". NIXON'ın danışmanı KISSINGER'ın gizli ziyareti (Temmuz).

1971 (Ekim) Çin Halk Cumhuriyeti BM üyesi olur, Tayvan ihraç edilir.

1972 (Şubat) ABD Başkanı NIXON'ın ziyareti.

1975 Anayasa reformu: DENG HSIAO-PING (1904-97) MK başkan yrd. olur.

1976 (Ocak) Çu En-Lay ölür.

(Nisan) DENG HSIAO-PING görevden alınır.

1976 (9.9.) Mao ölür. Parti içi tartışmalardan sonra yerine HUA GUO-FENG geçer. MAO'nun dul eşi CIYANG ÇING ile yandaşları ("Dörtlü Çete") lanetlenir.

1977 (5.3.) Anayasa reformu. - Deng'e itibarı iade edilir; Deng en güçlü adam konumuna gelir.

1978 ABD ile ilişkileri normalleştirme antlaşması.

1980 "Dörtlü Çete"nin mahkûm edilmesi BPK'yı sona erdirir.

1982 Reform rotası ekonominin canlanmasına yol açar.

1988/89 Tibet'te olaylar.

1989 Öğrenci olayları; Pekin'de "Yüce Barış Meydanı"nda (T'ien An-men) yapılan toplu gösteriler,

(4.6.) **ordunun katliam yapmasıyla** son bulur. JIANG ZE-MIN parti başkanı ZHAO ZI-YANG'ın ve Merkezi Ordu Komisyonu Başkanı DENG HSIAO PING'in yerini alır.

1990, 1997 Sin-ciang'da Müslüman Kırgızların ve Uygurların yol açtığı etnik ayrılıkçı olaylar.

1997 (1.7.) Hongkong B. Britanya,

1999 (20.12.) Makao Portekiz tarafından iade edilir.

2000 (5.1.) En yüksek 3. Budist makam sahibi Karmapa Lama Hindistan'a kaçar.

2001 Çin Dünya Ticaret Teşkilatı'na (WTO) üye olur.

2002 (Kasım) HU ÇIN-TAO yeni parti başkanı,

2003 (Mart) ve devlet başkanı olur. - Çin **SARS salgınının merkezi olur.**

(Ekim) Çin'in uzaya insanla 1. uçuşu.

2005 (Mart) Ayrılmaya karşı yasa Tayvan'ı bağımsızlığını ilan ettiği takdirde savaşla tehdit eder.

Tayvan (S.513)

1975 (5.4.) ÇAN KAY-ŞEK ölür. Oğlu,

1978 ÇAN JING-GUO devlet başkanı olur, onun 1988 ölümünden sonra "Çan dönemi" son bulur. Devlet Başkanı LI TENG-KUI: Demokratikleşme süreci başlatılır.

1991 (1.5.) İç savaş resmen sona erer, olağanüstü hal yasaları kaldırılır.

1995/96 Füze denemeleri nedeniyle Çin Halk Cumhuriyeti'yle gerginlikler.

2002 WTO'ya üyelik.

2005 (Mart) Çin, Tayvan'ın bağımsızlığını ilan etmesi halinde "barışçı olmayan yollara" başvurma tehdidinde bulunur.

Kore (S.515)

1972-2004 diyalog kurma ve yeniden birleşme girişimlerinde başarı sağlanamaz.

1998 Her iki Kore devletinin yakınlaşmasına yönelik "güneş ışığı politikası"nın ilk adımları.

2000 (Haziran) KIM DE CUNG ile KIM CONG IL'in ilk Kore içi zirve toplantısı.

2002 (28.4.) Ayrılmış 100 aile buluşur.

2003 İlk sınır ötesi kara ve demiryolu bağlantıları.

Kore Cumhuriyeti:

1979 Cumhurbaşkanı PAK ÇUNG SI öldürülür. Muhalefete şiddet uygulanır.

1987 Şiddetli olaylar hükümeti cumhurbaşkanını doğrudan seçmeye zorlar, parçalanmış haldeki muhalefet seçimde yenilir.

2003 ROH MOO HYUN (liberal Demokratik Milenyum Partisi/MDP) cumhurbaşkanı olur.

Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti (Kuzey Kore):

1994 (8.7.) Kim Il Sung ölür, yerine oğlu KIM CONG IL geçer.

(21.10.) ABD ile nükleer enerji antlaşması: Petrol teslimatlarına karşılık nükleer enerji programının kısıtlanması.

1999'dan itibaren sürekli kıtlık.

2002 ABD petrol teslimatını durdurur, Kore Halk Cumhuriyeti 1994 tarihli Nükleer Enerji Antlaşması'nı,

2003 Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'nı fesheder.

Japonya (S.513)

1964-72 Başbakan E. SATO/LDP (liberal demokratlar) başkanlığındaki hükümet Japonya'yı

1968 dünyanın en güçlü üçüncü sanayi ülkesi haline getirir.

1971 (Eylül-Ekim) Bir Japon imparatorunun ilk yurtdışı seyahati: HIROHITO Avrupa'yı ziyaret eder.

1972 (Mayıs) Okinawa Japonya'ya geri verilir: ABD üsleri adada kalır.

1978 Çin Halk Cumhuriyeti ile barış antlaşması.

1989 (7.1.) Hirohito ölür, oğlu AKIHITO (doğ. 1933) yeni imparator olur.

(Ağustos) Başbakan T. KAIFU: LDP ilk kez meclisteki çoğunluğu kaybeder.

1991 "Bubble Economy" sona erer; ekonomideki durgunluk 2004'e kadar sürer.

1992 PKO yasası Japon birliklerinin yurtdışında barışı koruyucu operasyonlara katılmasına imkân verir.

1993 Başbakan HOSOKAVA: 38 yıl aradan sonra LDP'nin yer almadığı ilk koalisyon hükümeti.

1995 Tokyo metrosunda AUM tarikatının zehirli gaz eylemleri.

2003 J. KOIZUMI/LDP parti ve hükümet başkanı olarak onaylanır.

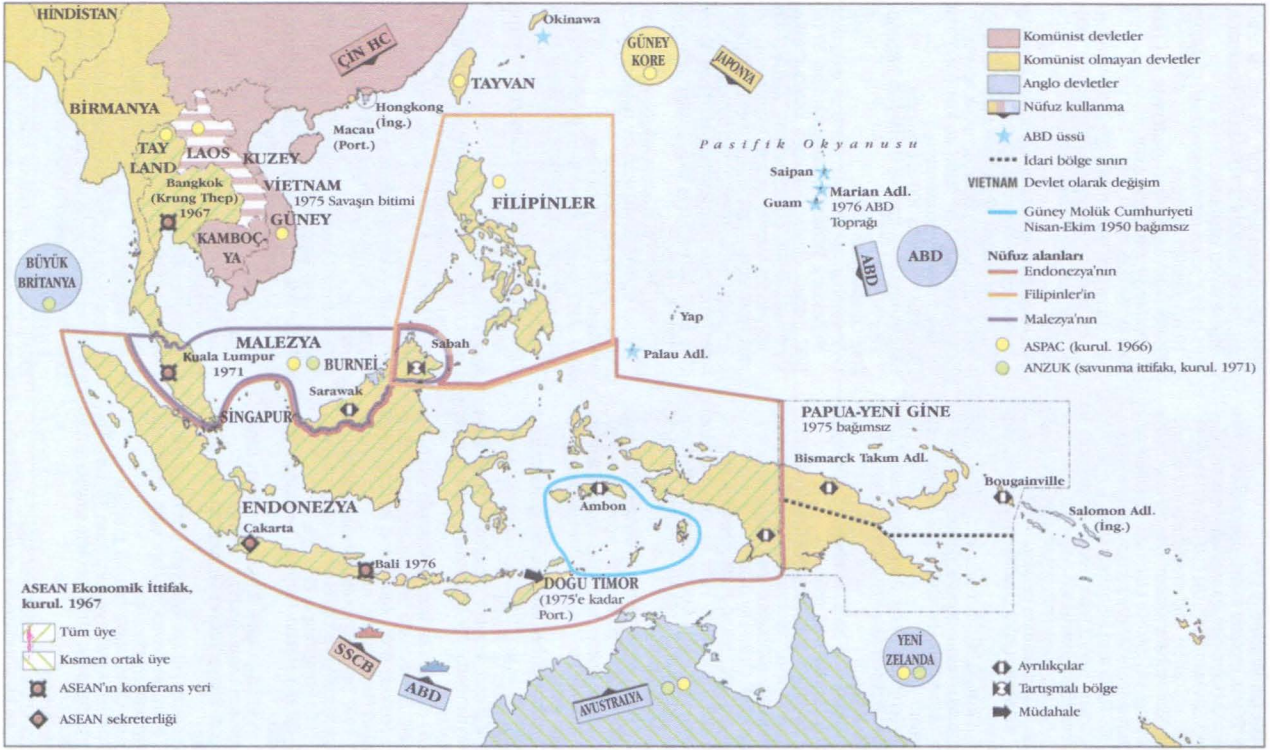

Gerginlik bölgesi Güney Pasifik: Pasifikteki ittifaklar (1977)

Myanmar (Birmanya, Burma; S.541)
1974 Halk demokrasisi, sosyalist anayasa.
1988 (Temmuz) Diktatör NE WIN devrilir,
(18.9.) sıkıyönetim ve askeri darbe.
1989 General SAW MAUNG idaresinde askeri cunta. - "Birmanya Birliği Sosyalist Cumhuriyeti"nin adı "Myanmar Birliği" olarak değiştirilir.
1990 (27.5.) Parlamento seçimlerini muhalif NLD kazanır; ordu hükümet erkini elinde tutar.
1991 Demokrat muhalif politikacı (1989-95 oda hapsi) **Aung San Suu Kyi**'ye (doğ. 1945) **Nobel Barış Ödülü** verilir.
2001 (Hıristiyan) isyancı Karenlerle Şanlara sınırı geçerek takibat yapması nedeniyle Tayland'la sınır çatışmaları.
2003 (30.5.) AUNG ve NLD yönetimi yeniden tutuklanır; üniversiteler ve okullar kapatılır.

Laos (S.515)
1966-69 Hükümet birlikleri ile komünist **Pathet Lao** arasında çatışmalar.
Vietkong'un ikmal yollarına (**"Ho Şi Minh Yolu"**) ABD'nin havadan saldırıları.
1973 (Şubat) Hükümetle Pathet Lao arasında barış antlaşması.
1975 Pathet Lao iktidara geçer, Demokratik Halk Cumhuriyeti ilan edilir; Cumhurbaşkanı SOUVANNA VONG (1986'ya kadar); o zamandan beri Hmong isyancıları etnik pogromlardan ötürü komünist hükümete karşı mücadele verirler.
1989 1975'ten beri ilk kez parlamento seçimleri yapılır; komünist "Laocu Devrimci Halk Partisi" başkanlığında hükümet; hükümet daha önce yasal olan afyon üretimini 2005'e kadar ortadan kaldırmak ister.

Kamboçya
1966-69 Komünist gerillalar. Devlet Başkanı Prens SIHANUK tarafsızlık rotası izlemeye çalışır.
1970 (Mart) SIHANUK devrilir, Pekin'de sürgün hükümeti oluşturur.
1970 (Mayıs) Güney Vietnamlı ve ABD'li birlikler ülkeye girer. - Monarşi kaldırılır.
(Ekim) Khmer Cumhuriyeti.
1973 **"Kızıl Khmer"** ilerler,
1973 (Nisan) Phnom Penh işgal edilir: Dış dünya ile irtibatı kesilen ülkede,
1976 Başbakan POL POT/Kızıl Khmer idaresinde **terör rejimi.** Vietnam'ın askeri yardımıyla, muhalefetteki
1978/79 komünist "Milli Birlik Cephesi" galip gelir: **Kamboçya Halk Cumhuriyeti** ilan edilir. POL POT gerilla savaşıyla tepki gösterir.
1989 (Eylül) Vietnam birlikleri çekilir. Çin ve BM sürgün hükümeti "Demokratik Kampuchea"nın gerilla savaşını destekler.
1990 "Kamboçya Milli Hükümeti"; devlet başkanı SIHANUK'tur.
1991 (24.6.) Hükümet ile birbiriyle rekabet eden iç savaş halindeki 3 taraf arasında Pattaya ateşkes antlaşması;
(23.10.) Paris Barış Antlaşması. - UNCTAD'ın görev yapmasına rağmen gerilla savaşı sürer (1997'ye kadar)
1993 Parlamento yeni rejim olarak **meşruti monarşiyi** kararlaştırır; Taht Konseyi N. SIHANUK'u yeniden kral olarak atar.
1997 (7.7.) 2. Başbakan HUN SEN'in darbesi; 1. Başbakan Prens RANARIDDH sürgüne gider.
1997 POL POT hakkında göstermelik duruşma,
1998 (15.4.) Pol Pot bir ceza kampında ölür.
(4.12.) Kızıl Khmer savaşmayı bırakır.
2002 İlk serbest yerel seçimleri ve
2003 millet meclisi seçimlerini HUN SEN/komünizm sonrası CPP kazanır.

Güney Vietnam (S.515)
1966 **Vietnam Savaşı:** Da Nang'ı ve Hué'yi ele geçirmek amacıyla kara muharebeleri yapılır; ABD Hanoi ile Haiphong'a havadan saldırır. ABD birlikleri takviye edilerek 425 000 askere çıkarılır. ABD Başkanı JOHNSON ile Başbakan KY,
1967 (Mart) Guam konferansında, komünistlerin sızmasını önlemek amacıyla içte reformlar yapılmasını kararlaştırırlar.
(Eylül) Cumhurbaşkanı NGUYEN VAN THIEU yeniden seçilir.
1968 (Ocak) **"Tet" taarruzu:** Saygon, Hué'de çatışmalar, Khe Sanh'ı ele geçirme savaşı.
(Mayıs) ABD ile Kuzey Vietnam arasında görüşmeler başlar.
(Kasım) Kuzey Vietnam bölgesine bombalı saldırılara son verilir.
1969 (Ocak) Paris'te Vietnam görüşmeleri.
(Eylül) ABD Başkanı NIXON ABD birliklerinin (550 000 asker) kademeli olarak çekileceğini açıklar: Vietnam savaşı **"Vietnamlılaştırılır"**
1970 (Mart) Savaş Kamboçya'ya yayılır.
1971 (Şubat) Laos'a hücum.
1972 (Mart) Kuzey Vietnam'ın büyük taarruzu hükümet birlikleri tarafından ancak ABD'nin yoğun bombardımanıyla durdurulabilir.
1973 (Ocak) Ateşkes antlaşması: ABD birliklerinin çekilmesi, uluslararası gözetim:
(Şubat/Mart) Paris'te Vietnam konferansı.
1975 (30.4.) Saygon'un düşmesi, kayıtsız şartsız teslimiyet.
1976 (2.7.) Kuzey Vietnam'la yeniden **birleşilerek** "Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti" kurulur.

Kuzey Vietnam (S.515)
1969 (2.9.) **Ho Şi Minh ölür;** yerine TON DUC THANG geçer.
1976 Vietnam'ın tamamını kapsayan parlamento seçimlerinden sonra,
1976 (2.7.) **iki kesim yeniden birleşir ve "Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti" ilan edilir.**

Vietnam
1978 COMECON üyesi.
(Aralık) Kamboçya'ya giriş, Pol Pot rejiminin devrilmesi (çekilme 1989'a kadar tamamlanır);
1979 (İlkbahar) Çin sınır savaşıyla tepki gösterir.
1986 Yenilenme politikası "doi moi" başlar,
1991, 1996 onaylanır; IX. Parti kongresinde
2001 (Nisan) kapitalist özel ekonominin denkliği kararlaştırılır.
(Aralık) ABD ile ticaret anlaşması.

Tayland (S.541)
1968-70 Komünist gerillaların faaliyetleri.
1971 Askeri hükümet anayasayı kaldırır.
1976 ABD birlikleri çekilir; yeniden askeri hükümet kurulur.
1980-88 Başbakan General PREM.
1987 Laos'la sınır çatışmaları.
1988 Başbakan ÇATIÇAY ÇUHAVEN başkanlığındaki seçilmiş hükümet,
1991 (23.2.) ordu tarafından devrilir: Sıkıyönetim, parlamentonun lağvedilmesi.
(7.12.) Ordunun gücünü pekiştiren yeni anayasa.
1992 (22.3.) Parlamento seçimleri. General SUÇINDA başbakan olur; kitlelerin çıkardığı olaylardan sonra
(24.5.) istifa eder; Başbakan ANAND başkanlığında geçici hükümet kurulur.
(29.9.) Parlamento seçimlerini demokrasi hareketi kazanır, ÇUAN başkanlığında koalisyon hükümeti.
1995/97 Demokratik anayasa reformları ordunun nüfuzunu azaltır; [1946'dan beri] Kral BHUMIBOL devlet başkanı olarak kalır. - Değişik başbakanlar idaresinde çeşitli hükümetler iktidara gelir.
2001 (Ocak) Parlamento seçimlerini "Thai Rak Thai" (Taylar Tayları Sever) Partisi kazanır; kurulan koalisyon hükümetinin başbakanı parti başkanı THAKSIN ŞINAVATRA olur (2005'te yeniden seçilir).
2004 Güneyde İslamcı ayrılıkçılarla kanlı çatışmalar.
(26.12.) Sumatra önlerinde denizde meydana gelen depremin yol açtığı tsunami kıyı bölgelerinin büyük kısmını tahrip eder, yaklaşık 6 000 ölü.

Filipinler (S.541)
1972 Maocu **Yeni Halk Ordusu/NPA** kurulur, bunu takiben yıllar boyunca özellikle Luzon, ayrıca Mindanao adasında gerilla savaşı yürütülür.
1986 Seçimlerden sonra **Cumhurbaşkanı Marcos devrilir.**
(Şubat) Öldürülen muhalefet liderinin dul eşi CORAZÓN AQUINO cumhurbaşkanı olur.
1986-89 Altı darbe girişimi.
1989 (19.11.) Mindanao'nun Müslüman eyaletlerine özerklik tanıma planına ilişkin referandum.
1990 Ordunun AQUINO'ya karşı ayaklanması akamete uğrar.
1992 FIDEL RAMOS cumhurbaşkanı seçilir; NPA ile barış görüşmeleri.
(30.9.) ABD donanma üssü Subic Bay'i iade eder.
1998 J. EJERCITO ESTRADA cumhurbaşkanı olur; NPA ile barış görüşmelerine son verir.
1999 NPA orduya açıkça saldırılarda bulunur; **Moro Islamic Liberation Front/MILF** Mindanao'da ayrılık savaşı yürütür.
(26.1.) ESTRADA'nın emrettiği taarruz 100 000 kişinin ölümüne, 600 000 kişinin kaçmasına yol açar.
2000 Yolsuzluk nedeniyle ESTRADA hakkında görevden el çektirme davası başlatılır, Estrada
2001 cumhurbaşkanlığı görevini bırakır ve cezaevine konur.
(2.3.) Eski Cumhurbaşkanı D. MACAPAGAL'ın kızı GLORIA ARROYO cumhurbaşkanı olarak ant içer.
(23.6.) Libya'nın aracılığıyla MILF ile ateşkes antlaşması yapılır.
2002 (Ocak) Luzon'da NPA ile Maocu "Komünist Partisi/CPP" gerillalarına ve güneyde Ebu Sayyaf'a karşı Filipin ordusu ile ABD özel timlerinin **"Operation Balikatan"** harekâtı.
2004 (10.5.) Cumhurbaşkanlığı seçimini Hıristiyan demokrat Lakas-NUCD'den G. ARROYO kazanır.

Malezya (S.541)
1966 1. beş yıllık plan. - Cakarta antlaşmasıyla Endonezya ile "karşı karşıya gelmeye" son verilir.
1968 (21.9.) Filipinler Sabah'ı yasayla egemenliği altına alır; Malezya diplomatik ilişkileri keser.
1969 Malaylarla Çinliler arasındaki çatışmalardan sonra olağanüstü hal (1971'e kadar).
1970 Seçimlerden sonra olaylar; o güne kadarki koalisyon ve (1957'den beri iktidardaki) RAHMAN hükümeti son bulur.
Kedah sultanı, 5 yıllık seçim dönemleri içeren seçime dayalı monarşinin kralı seçilir, T.A. RAZUK başbakan seçilir.
1982 (6.7.) Borneo'nun doğusundaki stratejik önemi haiz Sipadan Adaları işgal edilir.
1983 200 millik ekonomi bölgesinin Vietnam'a karşı emniyete alınması amacıyla mercan atolü Turumbu Layang Layang işgal edilir.
1992/93 İktidar yetkilen ve vergi ayrıcalıkları konusunda hükümetle sultanlar arasında anlaşmazlık.
2003 (31.10.) [1981'den beri iktidardaki] Başbakan MAHATHIR istifa eder; yerine A. BADAWI geçer,
2004 seçimleri kazanır. Radikal İslamcı PAS tek muhalefet partisidir (13 eyaletin 2'sini yönetmektedir ve buralarda kısmen İslam hukukunu uygulamaya koymuştur).

Singapur
1965 (9.8.) Malezya Federasyonu'ndan ayrılmakla **bağımsızlık** elde edilir.
1966 (9.6.) Cumhuriyet; Britanya Commonwealth'inin 22. üyesi; BM'nin 117. üyesi.
1967 (8.8.) Endonezya, Malezya, Filipinler ve Tayland'la Asya ekonomi birliği ASEAN kurulur.
1971 (10.4.) Singapur'un ve Malezya'nın himayesine yönelik olarak (ANZUK devletleri) B, Britanya, Avustralya ve Yeni Zelanda ile antlaşma.
(1.11.) Britanya uzak doğu başkomutanlığı çekilir.
1990 (Kasım) GOH ÇOK TONG başbakan seçilir (defalarca yeniden seçilir).
1993 Cumhurbaşkanı ilk kez doğrudan seçilir;
1996 (28.10.) Cumhurbaşkanının otoritesi anayasa değişikliğiyle kısıtlanır.
2004 (1.1.) ABD ile serbest ticaret antlaşması yürürlüğe girer.

Brunei (Brunei Darüsselam)
1963 Brunei Malezya ile federasyona katılmayı reddeder.
1967 (Ekim) Sultan ÖMER ALİ SEYFEDDİN oğlu 29. sultan HASAN EL BOLKIAH lehine tahttan feragat eder.
1984 (1.1.) Bağımsızlık; Commonwealth içerisinde İslam monarşisi.
2000 Müsrifliğin ortaya çıkarılması, sultan sülâlesinin 600 yıldır süren hâkimiyetini tehlikeye sokar.

Endonezya (S.541)

1966 General Suharto (doğ. 1921) iktidara geçer ve Yeni Düzen adı verilen müstebit bir hükümet kurar, SUKARNO'nun otoritesi adım adım yıkılır. KP dağıtılır, 500 000 komünist katledilir.

(Eylül) BM'ye dönüş.

1967 (Mayıs) SUKARNO (öl. 1970) görevden alınır.

1968 (27.3.) General SUHARTO cumhurbaşkanı olur, 1998'e kadar yeniden seçilir.

1969 (Ağustos) Batı Irian ilhak edilir.

1976 Eski Portekiz sömürgesi Timor ilhak edilir.

1994 (21.6.) Medan'daki olaylarda Çinli azınlığa saldırılar.

1996-98 Olaylar ve şiddetli taşkınlıklar.

1998 (21.5.) Suharto'nun istifasına yol açar; yerine Cumhurbaşkanı HABİBİ geçer.

1999 (20.10.) VAHİD cumhurbaşkanı seçilir.

2000 (24.6.) **Irian Jaya'da** (Papua, tek taraflı bağımsızlık ilanı) ve (Sumatra'da) **Açe'de** ayrılıkçı çabalar. **Molük Adaları'nda** Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında "din savaşı" (25.6. olağanüstü hal; 12.2.2002 barış antlaşması).

2001 (1.1.) Bölgesel özerklik yasası.

(Şubat) Kalimantan'da yerli Dayaklarla dışardan göç edenler arasında şiddetli etnik arbedeler.

(23.7.) Yolsuzluk nedeniyle VAHİD'e görevden el çektirilir, yeni cumhurbaşkanı Bayan M. SUKARNOPUTRİ olur.

2002 (1.1.) Ademi merkeziyetçilik başlar: Müslüman Açe ile Papua'ya özel otonomi.

(20.5.) Timor-Leste bağımsız olur.

(Ağustos) **Anayasa reformu:** 2004'ten itibaren cumhurbaşkanı doğrudan seçilecektir; ordu parlamentoda kendisine ayrılan sandalyeleri kaybeder.

(12.10.) Bali'deki terör eyleminde 202 kişi ölür. İslamcı "Jemmaa Islamiya" yasaklanır.

2004 (26.12.) Sumatra önlerinde denizde meydana gelen depremin yol açtığı Tsunami kıyı bölgesinin büyük kısmını tahrip eder, Açe eyaletinde yaklaşık 127 000 ölü.

Doğu Timor (Timor-Leste, "Timor Loro Sa'e")

1974 Portekiz'deki devrimden sonra kurtuluş hareketi **Fretelin** kurulur,

1975 (28.11.) Bağımsızlık ilan edilir.

(7.12.) Endonezya tarafından işgal edilir ve

1976 (27.7.) Endonezya'nın 27. eyaleti olur.

1991 (12.11.) Doğu Timor'da Dili'de Endonezyalı askerler katliam yaparlar.

1996 Piskopos BELO'ya ve medeni haklar savunucusu JOSÉ RAMOS-HORTA'ya **Nobel Barış Ödülü** verilir.

1999 (30.8.) **Bağımsızlık için yapılan referandum**a Endonezya (7.9.) sıkıyönetimle tepki gösterir; Endonezya yanlısı milisler geniş çaplı tahribat yaparlar.

(20.9.) BM adaya "INTERFET" birliklerini çıkarır; geçici BM yönetimi.

(25.10.) Endonezya Doğu Timor'dan vazgeçer.

2001 (30.8.) BM denetiminde kurucu meclis seçimi ve

2002 (14.4.) J.A. "XANANA" GUSMÃO'nun cumhurbaşkanlığına seçimi.

2002 (20.5.) **Resmi olarak bağımsızlık kazanılır.**

Papua Yeni Gine

1973 İçte özerk yönetim.

1975 (16.9.) BM vesayeti çerçevesindeki Avustralya mandasından çıkarak **bağımsız olur;** Commonwealth üyesi.

1988 Yerlilerin toprak talebinde bulunmaları nedeniyle Bougainville'de iç savaş.

1997 "Bougainville Revolutionary Army" isyancılarıyla ateşkes,

2000/01 **Bougainville için barış antlaşması:** Kademeli olarak özerklik tanıma planlarıyla bağımsızlık referandumu iç savaşa son verir.

Avustralya

1967 Referandum yerlilere (aborijinler) ilk kez medeni haklar tanır; Yerlilerle ilgili konulara bakan birim kurulur.

1972 Başbakan GOUGH WHITLAM (hükümet değişikliği, Labor Party): "White Australia Policy" terk edilir, Asyalı göçmen sayısı artar.

1975 M. FRASER liderliğindeki liberaller seçimi kazanır.

1976 **"Land Right Act"** yerlilere kendilerine ayrılan bölgelerde ve bunların dışında geleneksel olarak yerleşik oldukları yerlerde toprak edinme hakkını garanti eder.

1980 Irk ayrımı terk edilir.

1983 Başbakan BOB HAWKE (Labor) (1991'e kadar).

1993 "Mabo Yasası", Avustralya'nın Avrupalılar yerleşmeden önce kimseye ait olmadığı şeklindeki "terra nullius" hukuki konumuna son verir.

1996 (Mart) Başbakan JOHN HOWARD (liberal).

1998 "Wik Yasası", yerlilerin çiftçilere ve madencilik şirketlerine karşı toprak hakkı taleplerini kısıtlar.

(6.11.) Referandumda dominyon statüsü yerine cumhuriyet reddedilir.

2001 İltica yasaları sertleştirilir; tekneyle gelen mültecilerin savılmasına ilişkin katı önlemler ile HOWARD hükümetinin göz hapsine alma politikası çeşitli insan hakları kuruluşları tarafından sert biçimde eleştirilir.

Yeni Zelanda

1984 Yeni Zelanda'nın nükleer enerjiye karşı politikası yüzünden ABD ANZUS güvenlik paktını geçici olarak fesheder.

1985 Fransız ajanlar Auckland limanında Greenpeace bayraklı "Rainbow Warrior" gemisini batırırlar.

1987 **Maorice** ülkenin ikinci resmi dili olur.

1996 "Karma nispi seçim yasası"na uygun ilk parlamento seçimleri.

(Mayıs) Maorilerle yapılan antlaşma toprakların iadesini düzenler.

(3.11.) Kraliçe II. ELIZABETH Maoriler lehine olan tazminat yasasını imzalar.

1997 (Kasım) JENNY SHIPLEY (National Party) ilk bayan başbakan olur.

1999 Başbakan HELEN CLARK (Labour Party).

Okyanusya

Devletlerin bağımsızlıkları: 1968 Nauru; **1970** Fiji, Tonga; **1978** Salomon Adaları, Tuvalu; **1979** Kiribati; **1980** Vanuatu; **1986** Mikronezya; **1990** Marshall Adaları; **1994** Palau.

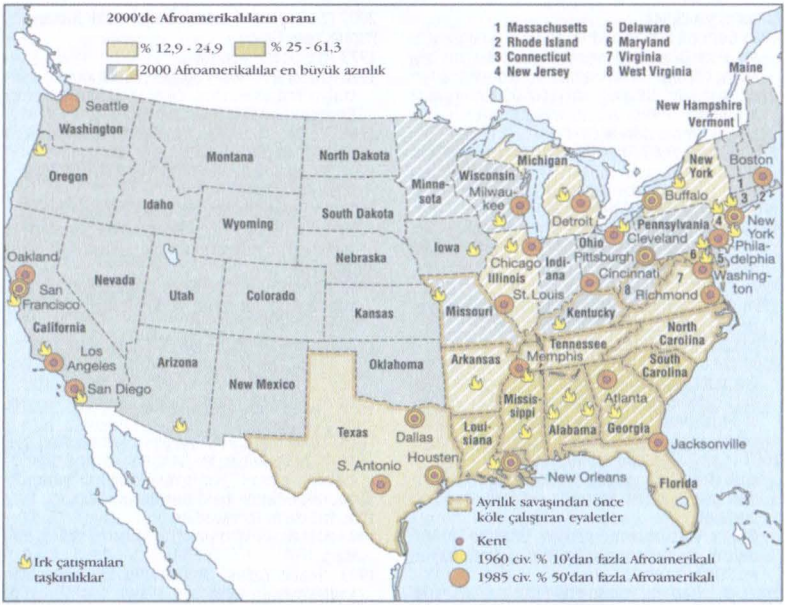

1960'tan itibaren ABD'deki Afroamerikalı nüfus

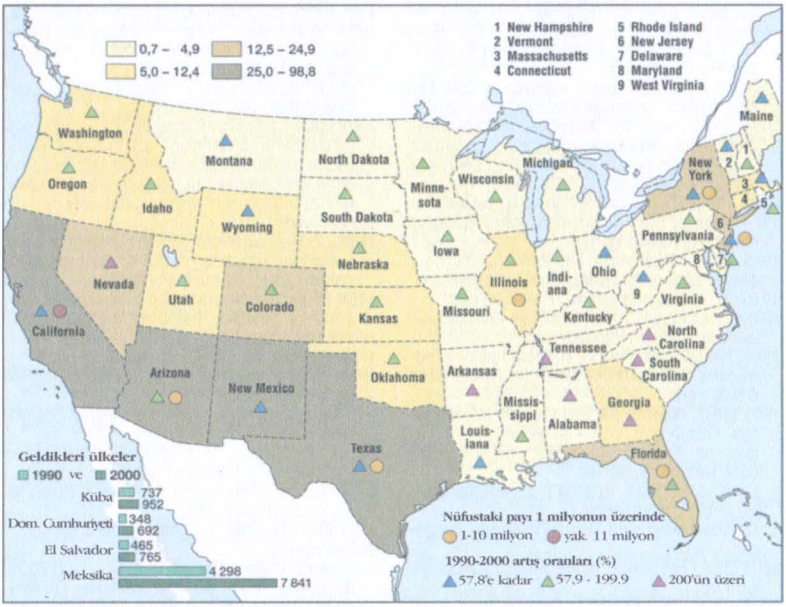

20. yy.ın sonunda ABD'nin İspanyollaştırılması

Kanada (S.520)
PEARSON'ın istifasından sonra
1968-84 Başbakan **Pierre E. Trudeau** başkanlığında da olmak üzere liberal hükümetler.
1976 Fransız ayrılıkçılar Quebec'te eyalet seçimlerini kazanır, Fransızca ve İngilizce konuşan Kanadalılar arasında gerginlikler.
1980 Quebec'teki referandum Kanada'ya bağlı kalınması lehinedir,
1981 (14.4.) Hükümet Başkanı LÉVESQUE liderliğindeki "Parti Québécois" Quebec'te parlamento seçimlerini kazanır.
1982 (17.4.) Britanya parlamentosunun "Canada Act"ı vasıtasıyla **tam egemenlik** ve yeni anayasa.
1984 Muhafazakârların seçim zaferi;
(17.9.) Başbakan B. MULRONEY (1993'e kadar).
1992 (22.8.) Yeni anayasa taslağı:
Eyaletlerin güçlendirilmesi, yerlilerin haklarının pekiştirilmesi ve Quebec'e özel statü tanınması,
(26.10.) halk oylamasında net biçimde reddedilir.
(30.10.) Eskimolara (Inuitler) özerk yönetim.
1993 (ayrıca 1997 ve 2000) liberal hükümet, Başbakan J. CHRÉTIEN.
(12.9.) Ayrılıkçı "Parti Québécois" Quebec'te parlamento seçimlerini kazanır.
1994 (1.1.) Kanada, ABD ve Meksika arasında **NAFTA** serbest ticaret antlaşması yürürlüğe girer.
1995 (30.10.) Quebec'te halk oylaması: % 50,6 Kanada'ya bağlı kalınması lehinedir.
1999 (1.4.) Kuzeybatı topraklarının taksimiyle Eskimolar tarafından yönetilen Nunavut oluşturulur.
2003 (12.12.) PAUL MARTIN/Liberal başbakan olur.
Amerika Birleşik Devletleri (S.520)
1966 Irkçı olaylar: Şiddete başvurulmayan protestonun (MARTIN LUTHER KING) yanı sıra militan gruplar ("Black Muslims", "Black Power").
1967 (Haziran) Glassboro zirve toplantısı: Başkan JOHNSON ile Sovyet Başbakanı KOSIGİN arasındaki görüşmede Vietnam ve İsrail meselelerine çözüm bulunamaz.
1968 Başkan JOHNSON Kuzey Vietnam'la barış görüşmeleri yapılacağını açıklar.
1969 Başkan Richard M. Nixon/Cumhuriyetçi az bir farkla Demokrat HUMPREY'e karşı kazanır.
(Eylül) NIXON ABD birliklerinin Vietnam'dan kademeli olarak çekileceğini açıklar.
1972 (Şubat) Başkan NIXON Çin Halk Cumhuriyeti'nde.
(Kasım) NIXON Demokrat GEORGE MCGOVERN'a karşı yeniden seçilir (%61).
1973 Watergate olayı: Görevden el çektirme/"Impeachment" davasının açılmasından sonra Başkan **Nixon'ın istifası.**
1974 (Ağustos) Başkan Gerald R. Ford/Cumhuriyetçi.
1976 (Mart) FORD "kuvvet yoluyla barış politikasını" savunur ve "detant" kavramını reddeder.
(4.7.) ABD'nin 200. kuruluş yıldönümü.
1977 Başkan James (Jimmy) **E. Carter**/Demokrat (2003 Nobel Barış Ödülü);
1978 İsrail'le Mısır arasında **Camp David Antlaşmasının** imzalanmasında aracılık yapar.
1980 Tahran'da ABD büyükelçiliğinde rehin alınan kişileri kurtarmak için yapılan askeri operasyon akamete uğrar (rehineler 20.1.1981'de serbest bırakılır).
(6.1.) Sovyetlerin Afganistan'a girmesinden ötürü Moskova olimpiyatlarına katılmaktan vazgeçilir ve SSCB'ye ekonomik ambargo uygulanır.
1981, 1985 Başkan Ronald W. Reagan/Cumhuriyetçi (öl. 6.6.2004).
1983 Köklü vergi indirimleriyle sosyal yardımlardaki kesintiler ekonomik büyümeye yol açar.
(Ekim) **Grenada'da** askeri operasyon. **Nikaragua'daki** Contra gerillalarına yardım.
1984 Uzayda füze silahlarına karşı savunma amacıyla 21. yy'a yönelik araştırma programı ("Yıldız savaşları"):
1985 (Ocak) Stratejik Savunma İnisiyatifi (SDI).
1987 CIA tarafından 1986'da Iran'a ve Nikaragua'ya silah verilmesi nedeniyle "Iran, Contra Olayı".
1989 Başkan George Bush/Cumhuriyetçi, Demokrat M. DUKAKIS'e karşı seçimi kazanır.
1990 **Panama'ya askeri müdahale** ve diktatör NORIEGA'nın devrilmesi.
BM Güvenlik Konseyi'nin oybirliğiyle karar (No. 660 ve dev.) almasından sonra
Irak'a karşı asker yığılmasına katılım; ültimatom süresinin bitiminden sonra müttefikler,
1991 (18.1.-28.2.) Kuveyt'in kurtarılmasına yönelik 2. Körfez Savaşında zafer kazanır.
(31.7.) Başkan BUSH ile Cumhurbaşkanı GORBAÇOV, 9 yıl süren görüşmelerden sonra stratejik nükleer silahların azaltılmasına ilişkin START Anlaşması'nı imzalarlar.
1992 Los Angeles'da şiddetli ırkçı olaylar.
1993, 1997 Başkan William (Bill) **Clinton**/Demokrat.
1994 (8.11.) Cumhuriyetçiler temsilciler meclisinde ve senatoda çoğunluğu elde ederler.
Haiti'de demokrasinin yeniden tesisine yönelik askeri müdahale.
1995 (19.4.) Oklahoma City'de sağcı muhafazakâr paramiliter unsurların **bombalı eyleminde** 168 kişi ölür.
1998 (Aralık) Başkan CLINTON'a karşı "Impeachment" davası açılır,
1999 (Şubat) Clinton senato tarafından beraat ettirilir.
(7.8.) El Kaide'nin Nairobi ve Dar el Selam'daki ABD büyükelçiliklerine bombalı saldırıları.
(Aralık) Irak'a karşı hava saldırıları.
2001 Çok az bir farkla ve Florida'da oyların yeniden sayılmasından sonra **George W. Bush/Cumhuriyetçi 43. başkan** olur.
(11.9.) El Kaide teröristlerinin New York'ta Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Washington'da Pentagon'a yönelik eylemleri.
(7.10.) Afganistan'da Taliban'a karşı operasyon başlatılır.
(13.12.) ABM Anlaşması (S.551) feshedilir.
2003 (20.3.) Irak'a karşı 3. Körfez Savaşı **"Iraqi Freedom"** başlar,
(1.5.) 43 gün sonra resmen sona erer.
2004 (Kasım) G. W. BUSH, Demokrat JOHN KERRY'ye karşı yeniden seçilir.

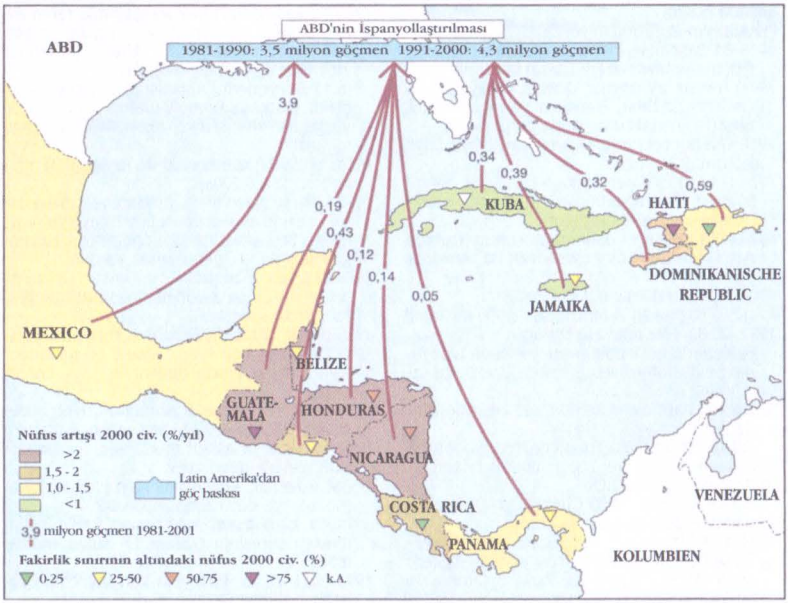

Orta Amerika ve Karayipler'de nüfus artışı, fakirlik ve göç (1981-2001)

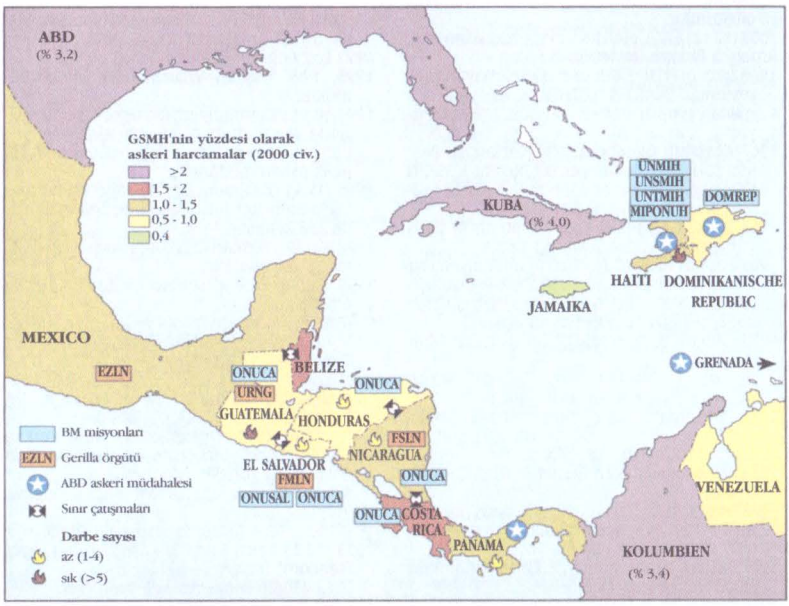

Orta Amerika ve Karayipler'de siyasi durumlar (1965-2003)

Devletlerin Britanya hâkimiyetinden çıkarak bağımsızlıklarını kazanmaları (Commonwealth üyeleri): **1962** Jamaika, Trinidad ve Tobago; **1966** Barbados; **1973** Bahama Adl.; **1974** Grenada; **1978** Dominica; **1979** St. Lucia, St. Vincent ve Grenadines Adl.; **1981** Antigua ve Barbuda, Belize (1973'e kadar İngiliz Hondurası); **1983** St. Kitts ve Nevis.

Orta Amerika'da ve Karayipler'de Krizler

Dominik Cumhuriyeti

1965 JUAN BOSCH yandaşlarıyla sağcılar arasında iç savaşa benzer olaylar; ABD'nin askeri müdahalesinden sonra

1966 BALAGUER cumhurbaşkanı seçilir (1979'a kadardır; 1986-96 yeniden seçilir); OAS birlikleri çekilirler.

El Salvador

1969 "Futbol savaşı": Honduras'la sınır çatışmaları ancak

1976 ateşkes antlaşmasıyla sona erer.

1979-91 Ordu ile gerilla hareketi FMLN arasında iç savaş.

1992 (16.1.) Chapultepec barış anlaşması ile BM misyonu ONUSAL savaşa son verir; demokratikleşme.

Grenada

1979 M. BISHOP liderliğinde darbe. Ordunun solcu darbesinden ve BISHOP'un öldürülmesinden sonra,

1983 (Ekim) Amerikan ve Karayip birlikleri müdahale ederler.

Guatemala

1965-85 Askeri hükümet ile solcu gerilla hareketleri insan haklarını ihlal ederek çatışır.

1986 Demokratik seçimle gelen hükümet URNG gerillalarıyla görüşmelere başlar,

1996 barış yapılır.

Haiti

1964 FRANÇOIS DUVALIER ("Papa Doc") ömür boyu cumhurbaşkanı; ölümünden sonra,

1971 (29.4.) JEAN-CLAUDE DUVALIER ("Baby Doc") ardılı olur.

1979, 1982 DUVALIER karşıtlarıyla sürgündeki Haitililerin başarısız darbe girişimleri.

1986 (Ocak/Şubat) DUVALIER devrilir.

1988 Demokratik MANIGAT hükümetine karşı askeri darbe.

1990 Seçimlerden sonra J.-B. ARISTIDE cumhurbaşkanı olur.

1991 Askeri darbe; bunu sürekli olarak istikrarsız hükümetler izler.

1995 BM kolluk misyonu MIPONUH asayişi sağlar.

2000 (26.11.) ARISTIDE'in seçimlerde usulsüzlük yapılarak cumhurbaşkanı seçilmesi olaylara ve çok sayıda mültecinin Dominik Cumhuriyeti'ne kaçmasına yol açar.

2001 (17.12.) ARISTIDE'e karşı darbe girişimi.

2004 (Şubat) ARISTIDE ilerleyen isyancı birliklerinden kaçarak Güney Afrika'ya sığınır.

Honduras

1969 (Temmuz) El Salvador'la sınır savaşı ("futbol savaşı"); savaşa dünya şampiyonasından elenme yol açmakla birlikte, tartışmalı sınır ile El Salvador'dan ucuz işgücünün ülkeye göçü asıl nedenlerdir.

1998 Sınırın seyri üzerinde uzlaşma sağlanır.

Meksika

1994 Sosyal bakımdan mağdur olmaları nedeniyle Kızılderililer Chiapas'ta "Zapatacı Özgürlük Ordusu/EZLN" liderliğinde ayaklanırlar;

1996 (16.2.) Hükümetle Zapatacılar arasındaki barış anlaşması gerginliği gidermekle birlikte sorunlara çözüm getirmez.

1997 Paramiliter gruplar Chiapas'ta Kızılderilileri katlederler.

2000 (Temmuz) İktidarda 71 yıl kaldıktan sonra PRI'nin yerini liberal sağcı PAN alır; VICENTE FOX QUESSADA cumhurbaşkanı olur.

2001 (25.4.) Bütün Meksika'yı geçerek Meksiko'ya kadar "Zapatacıların Yürüyüşü"; EZLN, Kızılderililerin lehine anayasa reformunu yetersiz olduğu gerekçesiyle reddeder.

Nikaragua

1979 SOMOZA sülalesinin 46 yıllık fiili hâkimiyeti, Küba tarafından desteklenen "Sandinist Kurtuluş Cephesi" (FSLN) liderliğindeki bir halk ayaklanmasıyla devrilir.

1982-87 Sürgündeki gruplar "Contralar"ın ABD'den destek alarak Sandinist hükümetle mücadelesi,

1990 serbest seçimlerin yapılmasını zorunlu kılar; Sandinist hükümet son bulur.

Panama

1968 Askeri darbe Albay OMAR TORRIJOS HERRERA'yı iktidara getirir.

1972 Siyasi partiler yasaklanır.

1977 13 yıl süren görüşmelerden sonra "CARTER-TORRIJOS Panama Sözleşmesi" imzalanır.

1981 TORRIJOS uçak kazasında ölür.

1984 Cumhurbaşkanı N.A. BARLETTA doğrudan seçilir;

1985 MANUEL NORIEGA'nın askeri darbesiyle devrilir.

1989 (20.12.) ABD birlikleri Panama'yı işgal eder; NORIEGA tutuklanır; yerine seçilmiş Cumhurbaşkanı G. ENDARA gelir.

1999 (31.12.) Kanal bölgesi Panama'ya devredilir; ABD birlikleri çekilir.

Devletler Arasındaki Sorunlar

Bahama Adl./ABD: Deniz sınırının tespiti.

Belize/Guatemala: Guatemalalıların sınırı geçerek Güney Belize'de iskân edilmeleri.

Belize/Honduras: Sapodilla Cays'in Honduras tarafından işgali.

El Salvador/Honduras: Coneja Island'ın El Salvador tarafından işgali.

Haiti/ABD: Haiti, ABD tarafından yönetilen doğayı koruma kapsamındaki Navassa Adası'nı talep etmektedir.

Küba/ABD: Süresiz olarak devredilen donanma üssü Guantánamo'nun iadesi.

Meksika/ABD: Özellikle Columbia Nehri kıyısında olmak üzere suyu kullanma konusunda sınır anlaşmazlığı.

Nikaragua/Kosta Rika: San Juan Nehri'nde gemicilik hakları.

Nikaragua/Kolombiya: San Andres y Providencia Takımadaları ve Quita Sueno Bank üzerinde mülkiyet hakları.

St. Vincent ve Grenadines Adl., St. Kitts ve Nevis, Dominica, St. Lucia/Venezuela: Avis Island bölgesinde kıta sahanlığının belirlenmesi.

Güney Amerika'daki siyasi durumlar (1966 - 2004)

Kolombiya (S.549)
General ROJAS PINILLA'nın dikta rejimini,
1958-74 eşit biçimde muhafazakârlardan ve liberallerden oluşan, değişik cumhurbaşkanlarının idaresindeki "Milli Cephe Hükümeti" tarafından sağlanan siyasi istikrar izler.
1974 Cumhurbaşkanlığı seçimi, Cumhurbaşkanı LÓPEZ MICHELSEN/Liberal: Bütün petrol yatakları devletleştirilir. Devrimci kurtuluş hareketlerine karşı gerilla savaşları; sağcı idam mangaları.
1989 Uyuşturucu mafyasıyla **("Medellín Karteli")** daha etkin mücadele başlar. - "M19" gerillalarıyla uzlaşılır.
1993-98 Komünist FARC'nin, Küba yanlısı ELN'nin ve Maocu ELP'nin solcu gerillalarıyla başarısız mücadele.
1999 Cumhurbaşkanı PASTRANA ile FARC'nin "tarafsız bir bölgedeki" barış görüşmelerini, paramiliter sağcı AUC ile solcu ELN ve ELP gerillaları tehdit eder.
ABD'nin askeri yardımıyla ve Venezuela, Peru, Ekvador ve Bolivya ile ortaklaşa olarak uyuşturucu ekimiyle ve ticaretiyle mücadele amacına yönelik **"Plan Columbia"**.
2000 (Şubat) Human Rights Watch, ordu ile aşırı sağcı idam mangaları arasındaki sıkı ilişkileri ortaya çıkarır.
2002 (20.2.) İçinde hükümet üyelerinin bulunduğu bir uçak kaçırılır; Cali Başpiskoposu I. DURATE FARC tarafından öldürülür.
(Haziran) Barış görüşmelerine son verilir ve iç savaş şiddetlenir.
(Ağustos) Cumhurbaşkanı ÁLVARO URIBE göreve başladıktan sonra olağanüstü hal ilan eder, basın özgürlüğü kısıtlanır.
2004 AUC ve ELN ile barış görüşmeleri.

Ekvador (S.549)
1968 (2.6.) Cumhurbaşkanı seçilen VELASCO IBARRA, öğrenci olaylarından sonra
1970 diktatörce yetkiler alır; yerine
1972 **ılımlı askeri idare** gelir.
1979 Yeniden demokratikleşme.
2000 (22.1.) Kızılderililerin ve sendikaların gösterilerinden sonra cumhurbaşkanı devrilir.
2002 Cumhurbaşkanı MAHUAD'a karşı yapılan darbeye (2000) katılan subaylardan biri olan LUCIO EDWIN GUTİÉRREZ cumhurbaşkanı seçilir.

Peru (S.549)
1963-68 Cumhurbaşkanı F. BELAÚNDE TERRY; askeri darbeyle devrilir:
1968 (3.10.) **Askeri rejim** devlet sosyalizmini getirir:
1969-74 ABD firmalarını da kapsayan istimlak işlemleri, toprak reformu, toprak dağıtımı.
(28./29.7.) **"Plan Inca"**: İstimlak işlemlerine ve sosyal önlemlere ilişkin devrim takvimi.
1977 (28.8.) İktidarın sivil bir hükümete devredilmesine ilişkin program.
(9.10.) Komünizme ve kapitalizme yönelmeden devrimin sürdürülmesine yönelik **"Tupac Amaru Planı"**.
1980 (18.5.) Serbest seçimlerle demokrasiye dönüş: Devletleştirme işlemleri son bulur, istimlak edilen işletmeler iade edilir ve ekonomik bakımdan ABD'ye yakınlaşma başlar.
1983 Marxist-Leninist gerilla örgütü **Tupac Amaru/MRTA** kurulur.
1985-90 Cumhurbaşkanı ALAN GARCÍA (APRA Partisi) döneminde yolsuzluk ve kötü iktisadi idare. Maocu gerilla örgütü **"Sendero Luminoso"** (Aydınlık Yol)'un terör eylemleri.
1990 (10.6.) A. FUJIMORI cumhurbaşkanı seçilir. Gerillalarla ve uyuşturucu mafyasıyla mücadele.
1992 (5.4.) FUJIMORI muhalefetin hâkim olduğu parlamentoya devlet darbesi yapar; FUJIMORI'nin sağcı diktası.
(13.11.) Askeri darbe akamete uğrar.
(22.11.) Kurucu Kongre seçimleri, kongre
1993 (7.1.) FUJIMORI'nin konumunun anayasaya uygunluğunu teyit eder ve olağanüstü hal kararnamelerini onaylar.
(4.9.) Yeni anayasa cumhurbaşkanının konumunu pekiştirir; ölüm cezası getirilir.
1996 (Aralık) Tupac Amaru Japon Büyükelçiliği'ni 4 ay işgal eder.
2000 (Mayıs) FUJIMORI seçimlerde usulsüzlükle 3. kez cumhurbaşkanı seçilir,
(21.11.) şiddete başvurulan protestolardan sonra görevden ayrılır.
2001 (28.7.) A. TOLEDO cumhurbaşkanı seçilir.
2002 (17.11.) Yerel seçimler ve ademi merkeziyetçilik vasıtasıyla
2003 (1.1.)'den itibaren kurulan bölgesel hükümetler için ilk seçimler.

Şili (S.549)
1970 Hıristiyan demokratların desteğiyle, **Halk Cephesi'nin** (Unidad Popular) **adayı** SALVADOR ALLENDE yeni cumhurbaşkanı olur;
1971 (27.11.) Madencilik devletleştirilir.
1973 Nakliyecilerin grevi ile özellikle ABD'den gelen dış siyasi baskı ülkeyi felce uğratır ve **(11.9.) Allende'ye karşı askeri darbeye** yol açar; Allende intihar ederek ölür.
1974 (Aralık) Askeri darbenin lideri General AUGUSTO PINOCHET cumhurbaşkanı olur.
1974-88 Cumhurbaşkanı Pinochet idaresinde **askeri dikta;** olaylar, işkence ve insan hakları ihlalleri.
1988 (5.10.) PINOCHET içten ve dıştan gelen siyasi baskı üzerine cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılmasına izin verir ve
1989 (14.12.) muhalefet ittifakı "Concertación de los Partidos por la Democracia"'ya karşı seçimleri kaybeder: **Askeri dikta son bulur.**
1990-94 Cumhurbaşkanı P. AYLWIN/Hıristiyan Demokrat idaresindeki hükümet uzlaşma ve istikrar sağlar.
1994-2000 Cumhurbaşkanı E. FREI döneminde: Hükümet: Devlet modernleştirilir, ekonomide büyüme sağlanır.
1998 (17.10.) PINOCHET Londra'da tutuklanır,
2000 serbest bırakıldıktan sonra Şili'ye döner.
(Mart) Cumhurbaşkanı R. LAGOS idaresinde merkez sol hükümet.
2004 (Mayıs) PINOCHET'nin dokunulmazlığı kaldırılır ve 70'li/80'li yıllarda Latin Amerikan aydınlarının ortadan kaldırılmasına yönelik "Operation Condor"a iştiraki nedeniyle hakkında dava açılır. - Toprak konusunda Bolivya ile olan anlaşmazlık çözüme kavuşmaz.

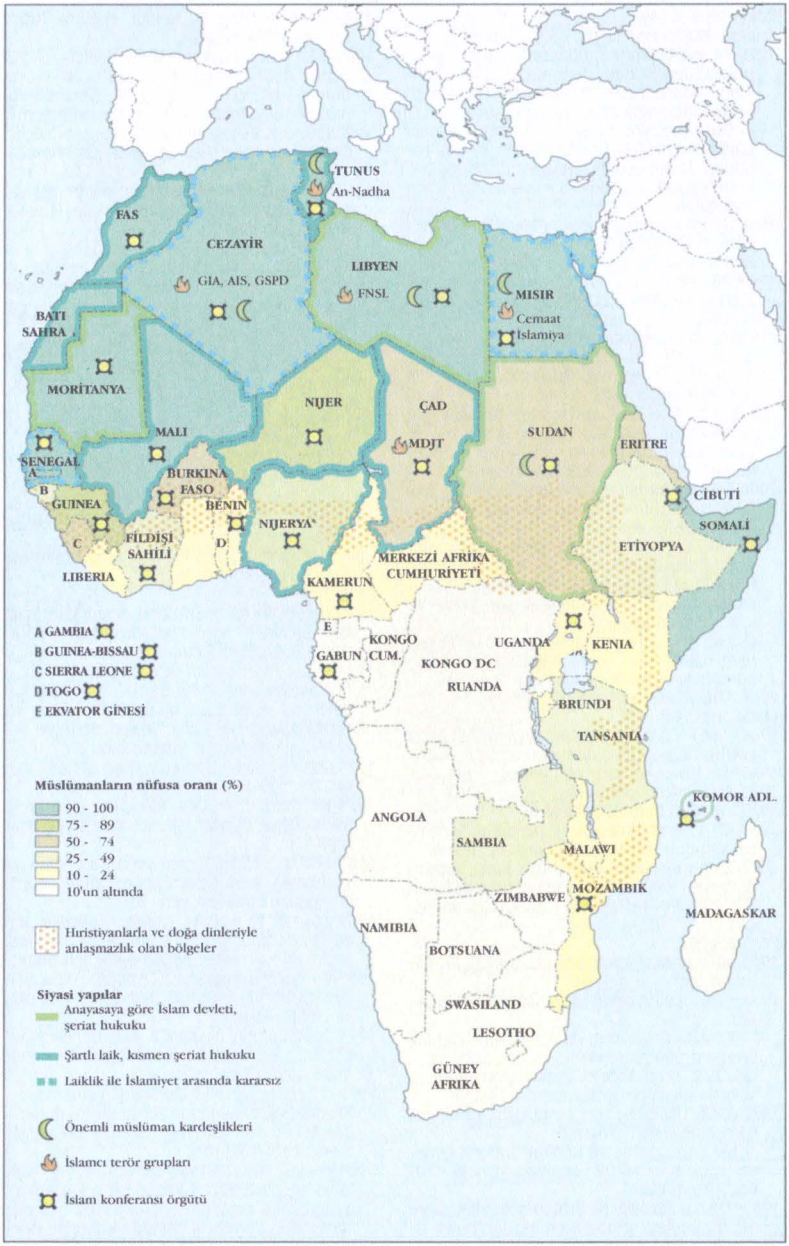

Afrika'da İslam (2004)

Tunus (S.547)

1974 Libya ile bütünleşme kararlaştırılır, Tunus tarafından ertelenir.
(Aralık) BURGIBA [1957'den beri] ömür boyu cumhurbaşkanıdır, fakat
1987 (7.11.) görevi yürütemeyecek durumda olduğu için görevden alınır, yerine Başbakan BİN ALİ geçer.
1990 (22.5.) İslamcı köktendinci "An-Nadha" (Yeniden Doğuş)'un darbe girişimi.
1994 Parlamento seçimlerini hükümet partisi RCD kazanır; BİN ALİ % 99,9 çoğunlukla yeniden seçilir.

Libya (S.547)

1969 (1.9.) Muammer el Kaddafi liderliğindeki askeri darbe monarşiyi yıkar, Devrim Konseyi cumhuriyet ilan eder;
(8.9.) EL KADDAFİ devlet başkanı olur.
1970 Yabancıların mülklerinin devletleştirilmesine başlanır.
1973 KADDAFİ İslamiyet'i kapitalist maddeciliğe ve komünist ateizme alternatif olarak ilan eder ("3. uluslararası kuram").
1976 "Libya Arap Cumhuriyeti", Kuran'a dayalı "Libya Arap Halk Cumhuriyeti"'ne dönüştürülür.
1977 (2.3.) Doğrudan demokrasi (halkın iktidarı) ilan edilir; temelleri: Kuran ve EL KADDAFİ'nin "Yeşil Kitabı".
1979 Devrim cuntası iktidarı "Genel Halk Kongresi"ne devreder. ABD manevraları sırasında çıkan olaylardan sonra,
1986 (Nisan) ABD uçakları Trablusgarp'ı ve Bingazi'yi bombalar.
1988 **Lockerbie Krizi:** Libya uçağa yapılan sabotajla hiçbir ilgisi olmadığını vurgular.
1989 **Rabta**'daki kimya fabrikası konusunda ABD ile anlaşmazlık.
1992 (15.4.) BM yaptırımları,
1993 (11.11.)'den itibaren iktisadi abluka.
1999 Lockerbie olayıyla ilgili olarak iki zanlının Hollanda'ya teslim edilmesinden sonra BM yaptırımları kaldırılır.
2003 Libya gizli servisi Lockerbie'de uçağın düşmesinde suçu olduğunu itiraf eder.

Fas (S.547)

1992 Partiler kralın otoritesi azaltılarak meşruti monarşi talep ederler;
(4.9.) Referandum II. HASAN'ı onaylar.
1994 (3.3.) İspanya'dan Ceuta ve Melilla eksklavlarının iadesi talep edilir.
1996 (13.9.) Anayasa referandumu: % 99 iki meclis sistemi ve anayasa mahkemesi lehine oy kullanır.
1999 (23.7.) Kral II. HASAN ölür, yerine oğlu VI. MUHAMMED geçer.
2002 (27.9.) Parlamento seçimi, ılımlı İslamcı "Adalet ve Kalkınma" partisi en güçlü üçüncü parti olur.
Yerleşim olmayan "Maydanoz Adaları" yüzünden İspanya ile anlaşmazlık.
2003 (16.5.) Casablanca'da İslamcı intihar saldırıları; İslamcılara karşı katı önlemler ("gevşekliğin sonu").
2004 Aile hukukunda kadın hakları lehine değişiklik.

Moritanya

1966 Arapça öğretim dili olur.
1978 1. cumhurbaşkanı M. O. DADDAH askeri darbeyle iktidardan indirilir.
1978-2003 Askeri darbeler ve istikrarsızlık.
1989 Mağribilerle siyah Afrikalılar arasında etnik çatışma; 100 000 siyah Afrikalı Moritanya'dan, 250 000 Moritanyalı Senegal'den sınırdışı edilir.
1990 (12.7.) Moritanya İslam cumhuriyeti olduğunu ilan eder.
1991 Referandumdan sonra demokratik anayasa.
2003 (8.6.) Bir grup subayın darbe girişimi akamete uğrar.

Batı Sahra Anlaşmazlığı

1975 (16.10.) Uluslararası Adalet Divanı Fas'ın İspanyol Sahrası üzerindeki toprak egemenliğini reddeder. - 350 000 silahlı Faslının İspanyol Sahrası'nın bağımsızlığına karşı **"Yeşil Yürüyüşü".**
1976 Bağımsızlık hareketi "Frente Polisario"nun nüfuzu altındaki geçici "Sahralılar Milli Konseyi" **"Sahra Demokratik Arap Cumhuriyeti/SDAC"**'ni ilan eder; Fas tarafından tanınmaz. - İspanya Polisario'nun karşı çıkmasına rağmen İspanyol Sahrası'nı Fas'a (kuzey) ve Moritanya'ya (güney) devreder, bu ülkeler bölgeyi işgal eder.
1979 (15.8.) SDAC'nin Moritanya ile barış anlaşması; Fas güneyi işgal eder. "Frente Polisario" ile çatışmalar.
2003 **Baker Planı:** Fas içerisinde Batı Sahra'nın özerkliğini içeren geçiş dönemi;
2008'de 3 seçenek: Fas Krallığı'na entegrasyon, özerkliğin sürdürülmesi, bağımsızlık (İspanya, Cezayir ve Polisario tarafından desteklenir).
2004 Fas tarafından reddedilir.

Mısır (S.535)

1967 (5.-10. 6.) İsrail-Arap savaşı, Sina Yarımadası kaybedilir.
1968/69 Süveyş Kanalı yüzünden çatışma; Sovyet füze mevzileri genişletilir.
1970 (Ekim) ENVER el SEDAT cumhurbaşkanı olarak NÂSIR'ın ardılı olur.
1971 BAC'nin adı, **Mısır Arap Cumhuriyeti** olarak değiştirilir; yeni anayasa.
1973 (Ekim) İsrail'e karşı Yom Kippur savaşı.
1975 (Haziran) Süveyş Kanalı yeniden açılır.
1976 SSCB ile dostluk antlaşması feshedilir.
1977 (20.11.) Sedat İsrail'i ziyaret eder.
1978 Camp David Konferansı, bunu müteakip
1979 (Mart) İsrail'le barış antlaşması.
1981 (6.10.) SEDAT suikast sonucu ölür; HÜSNÜ MÜBAREK yeni cumhurbaşkanı olur, 1987 2., 1993 3., 1999 4. cumhurbaşkanlığı dönemi.
1982 (Nisan) İsrail Sina'nın ve Taba enklavının (1989) işgaline son verir.
1990-97 İslamcı teröristlerin turistlere karşı eylemleri.
1997-2004 İslamcı terörle başarılı mücadele nedeniyle terör saldırıları son bulur.

Mali
1968 (19.11.) 1960'ta bağımsızlığın kazanılmasından sonra 1. cumhuriyetin 1. cumhurbaşkanı MODIBO KEITA devrilir.
1974 2. cumhuriyet: Sivil hükümet, başkanlık sistemi.
1991 Darbe, Cumhurbaşkanı TRAORÉ devrilir.
1992/97 Seçimle gelen Cumhurbaşkanı KONARÉ idaresinde demokratik anayasası olan 3. cumhuriyet.

Nijer
1974 Albay S. KOUNTIE komutasında darbe;
1987 onun ölümünden sonra A. SEIBU cumhurbaşkanı olur.
1990 Tuaregların isyanı; ordu ile Tuaregların çatışması
1995 (24.4.) barış anlaşmasıyla son bulur.

Senegal
Cumhurbaşkanı SENGHOR'dan [1960-80] sonra,
1981 Cumhurbaşkanı ABDU DIUF gelir.
1982 Gambiya ile birlik (1989'a kadardır).
1989 Moritanya ile sınır çatışması ve Dakar ile Nouakchott'ta etnik katliam.
1993 Casamance'de uzun yıllar süren **ayrılık savaşından** sonra MFDC isyancılarıyla hükümet arasında barış anlaşması.
2003 (19.3.) Liberal A. WADI cumhurbaşkanı seçilir. - Casamance'de ayrılıkçılarla ordu arasında çatışmalar;
(6.10.) İsyancılar savaşın bittiğini ilan ederler.

Gine
1970 (22.1.) Sürgündeki Ginelilerin ve Portekizli paralı askerlerin darbe girişimi.
1984 Cumhurbaşkanı Sékou Touré ölür, ordu iktidara geçer; 2. cumhuriyet.
1990 Liberya'dan, Sierra Leone'den, sonralan Fildişi Sahili'nden iç savaştan kaçan ve sayıları zaman zaman 700 000'e ulaşan mülteciler.
1993 (19.12.) 1. demokratik cumhurbaşkanlığı seçimi.
1994 (Ocak) 4. cumhuriyet ilan edilir.
2000/01 Liberyalı, Sierra Leoneli RUF ile Gineli UFDG isyancılarıyla çatışmalar.

Burkina Faso (Eski Yukarı Volta)
1982-87 Marxçı sosyalist askeri hükümet.
1984 Ülkenin adı Yukarı Volta yerine **Burkina Faso** (Halk Cumhuriyeti) olarak değiştirilir.
1985 Mali ile sınır anlaşmazlığı (1974'ten beridir),
1986 Uluslararası Adalet Divanı tarafından çözüme kavuşturulur.
1987 (Ekim) Askeri darbe, B. COMPAORÉ cumhurbaşkanı olur; seçim 1991, 1998.
1991 Yeni demokratik anayasa.
2003 Muhalefetin, Fildişi Sahili ve Togo tarafından desteklenen askeri darbe girişimi.

Gana
1966-81 Sivil ve askeri hükümetler birbirini izler.
1981 (31.12.) Teğmen RAWLINGS ikinci kez başarılı bir darbe yapar, kendisine yönelik devirme girişimlerine rağmen ülkeyi
1992, 1996 seçimlerden sonra cumhurbaşkanı olarak yönetir.
2000 (28.12.) Seçimlerden sonra iktidar değişikliği, Cumhurbaşkanı JOHN KUFUOR.
2001/02 Kuzeyde kabile çatışmaları.
2003 Milli Uzlaşma Komisyonu'nun askeri rejim dönemini incelemesi öngörülür.

Benin (Eski Dahomey)
1960-72 Art arda askeri darbeler ve hükümet değişiklikleri ("Afrika'nın hasta çocuğu").
1972 (26.10.) Gelecekteki diktatör MATHIEU KÉRÉKOU'nun askeri darbesi.
1975 (3.11.) Dahomey'in adı **Benin Halk Cumhuriyeti** olarak değiştirilir.
1990 Ekonominin feci durumundan ötürü başkanlık sistemine dayalı demokrasi ve piyasa ekonomisi.
1991 **Çok partili demokrasi** içeren anayasa.
1996, 2001 MATHIEU KÉRÉKOU cumhurbaşkanı,
1998 aynı zamanda hükümet başkanı seçilir.

Togo
1967-91 G. EYADÉMA idaresinde askeri dikta.
1991 Olaylar demokratikleşme sürecini başlatır.
1999 (ve 2002) Cumhurbaşkanının otokratik yönetim biçiminden ötürü muhalefet seçimleri boykot eder.

Kamerun
1966 Tek parti "Union Nationale Camerounaise" devleti yönetir.
1972 (20.5.) Federal cumhuriyet **üniter devlete** dönüştürülür.
1997 Parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimleri (12.10.) parlamenter demokrasiyi yürürlüğe koyar.
2002 (10.10.) Bakassi Yarımadası konusunda Nijerya ile olan anlaşmazlıkta Uluslararası Adalet Divanı Kamerun lehine karar verir.

Nijerya
1966 Müslüman kuzeyle Hıristiyan güney arasında etnik-dini anlaşmazlıklar olan federal devlet teşkilatına karşı askeri darbeler. - Doğu bölgesi otonomi talep eder:
1967 (Mayıs) Biafra Cumhuriyeti ilan edilir; **iç savaş (1 milyon ölü),**
1970 (15.1.) doğu bölgesi Biafra'nın kayıtsız şartsız teslim olmasıyla sona erer.
1972 Ekonomi "Nijeryalılaştırılır".
1976 (7.10.) Anayasa geleneksel olarak parlamentoya hâkim olanların rolünü güçlendirir.
1993-98 S. ABACHA yönetiminde askeri dikta.
1995 (10.11.) Askeri cunta, Ogoni bölgesindeki petrolün Batılı konsernler (aralarında Shell, Mobiloil) tarafından çevreyi tahrip ederek çıkarılmasına karşı mücadele eden "Movement for the Survival of the Ogoni Peoples" üyelerini idam ettirir; Nijerya Commonwealth'den ihraç edilir.
1999 4. cumhuriyetin demokratik anayasası.
2001-03 Kuzeydeki 12 eyalete **şeriat getirilir;** Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında kanlı çatışmalar.

Gabun
1964 Darbe ve iç siyasi kriz; Fransız birlikleri müdahale eder.
1967 Cumhurbaşkanı LEON MBA ölür, o zamandan beri **A.-B. BONGO** cumhurbaşkanıdır. Olaylardan sonra yeniden
1990 (23.5.) Fransız birlikleri operasyon yapar.
1991 Demokratik anayasa.

Kongo Cumhuriyeti (Brazzaville)
1968 NGOUABI (1977'de öldürülür) komutasında askeri darbe; Marxçı-Leninci askeri yönetim iktidarda kalır.
1969 (Aralık) Ülkenin adı **Kongo Halk Cumhuriyeti** olarak değiştirilir.
1990 Tek partinin yerini çok partili sistem alır.
1992 Referandumdan sonra yeni anayasa; ülkenin adı **Kongo Cumhuriyeti** olarak değiştirilir.
1997 Angola'dan ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nden birliklerin katıldığı iç savaş.
2002 Yeni anayasa: Başkanlık sistemine dayalı cumhuriyet.
2003 (17.3.) Geriye kalan son isyancı milis güçleriyle ("Ninya") barış anlaşması.

Etiyopya
1974 Monarşi ordu tarafından etkisiz hale getirilir; sosyalist hükümet; toprak devletleştirilir. -HAILE SELASIYE (öl. 27.8.75) iktidardan indirilir.
1977 MENGISTU HAILE MARIAM Sosyalist Etiyopya'nın devlet ve hükümet başkanı olur.
1978 Sovyet silahlarının ve Kübalı birliklerin yardımıyla, Batı Somali'ye (Ogaden) ve Eritre Kurtuluş Cephesi'ne karşı zafer kazanılır.
1987 Yeni anayasa, devlet **Etiyopya Demokratik Halk Cumhuriyeti** adını alır.
1991 (Mayıs) MENGISTU devrilir; geçici hükümet.
1994 (8.12.) Millet Meclisi **Etiyopya Demokratik Federal Cumhuriyeti'ni** ilan eder.
1998-2000 Etiyopya-Eritre sınır savaşı.

Kenya
Cumhurbaşkanı JOMO KENYATTA (1891-1978) partisi KANU'yla yönetir. KENYATTA'nın ölümünden sonra tek partili sistemde
1978 DANIEL ARAB MOI cumhurbaşkanı olur, izlediği yolsuzluk politikası
1991 çok partili bir sistemi zorunlu kılar.
1992 MOI yeniden seçilir.
2002 (27.12.) Muhalefet ittifakı "National Rainbow Coalition/NARC" seçimleri kazanır; MWAI KIBAKI cumhurbaşkanı olur.

Uganda
1966-71 Cumhurbaşkanı MILTON OBOTE idaresinde tek partili sistem.
1971 Tümgeneral IDI AMIN liderliğinde darbe, bunu acımasız bir askeri dikta izler.
1979 Tanzanyalı ve sürgündeki Ugandalı birlikler Uganda'yı işgal eder; diktatör IDI AMIN devrilir, sivil hükümet gelir, bu da
1980 (Mayıs) askeri darbeyle devrilir.
(Aralık) Cumhurbaşkanı OBOTE idaresindeki diktatörlük
1985 (Temmuz) Tuğgeneral TITO OKELLO-UTWA liderliğindeki askeri darbeye kadar sürer, Okello cumhurbaşkanı olur.
1986 (26.1.) OKELLO "Milli Direniş Ordusu/NRA" tarafından devrilir, yeni
(29.1.) Cumhurbaşkanı YOWERI KAGUTA MUSEVENI olur.
2001 (26.6.) Parlamento seçimleri, partilerin seçimlere katılmasına izin verilmez.
2002 Kuzey Uganda'da ayrılıkçı LRA milislerine karşı büyük taarruz.
2003 (Mayıs) Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde MONUC'un talebi üzerine konuşlandırılmış olan birlikler çekilir.

Tanzanya
1967 Tanzanya sosyalizminin ("Ujamaa") esaslarını içeren "Arusha Şartı"; sosyalizmden
1985 vazgeçilir. [1962'den beri] Cumhurbaşkanı NYERERE istifa eder.
1995 ve 2000 Çok partili sistemde seçimler; Zengibar'da seçimlerde usulsüzlük yapılır, bu nedenle seçimler adil biçimde tekrarlanır (2003).

Zambiya
[1964'ten beri] Cumhurbaşkanı K. KAUNDA, çoğulcu demokratik yapıların yardımıyla kabile anlaşmazlıklarını (72 kabile vardır) aşmaya çalışır; buna rağmen
1972'den beri yalnızca kendi partisi UNIP tek partili devleti yönetir.
1991 (2.8.) Çok partili anayasa;
(31.10.) serbest seçimlerde UNIP'in yerini MMD alır ve
1996, 2001'de de seçimleri kazanır.

Malavi (Eski Nyasaland)
1964 (6.7.) Meşruti monarşi olarak bağımsızlığını elde eder; Başbakan HASTINGS BANDA.
1966 Yeni anayasa; BANDA tek partili devletin diktatörce yetkilere sahip cumhurbaşkanı olur.
1994 (17.6.) İlk serbest seçimler: Cumhurbaşkanı MULUZI BANDA'nın yerine geçer, 1999'da yeniden seçilir.
2004 (18.5.) BINGU WA MUTHARIKA/UDF (güneyin bölgesel partisi) cumhurbaşkanı seçilir.

Madagaskar
1960-72 Sosyal demokrat TSIRANANA'nın hükümeti.
1975-91 D. RATSIRAKA sosyalist merkeziyetçi üniter devletin devlet ve hükümet başkanıdır.
2001 (Aralık) M. RAVALOMANANA seçimi kazanır ve
2002 (29.4.) oyların yeniden sayılmasından sonra (6.5.) cumhurbaşkanı olarak atanır.

Güney Afrika (S.545)
1966 Başbakan BALTHAZAR J. VORSTER.
1971 Güneybatı Afrika üzerindeki BM mandası kaldırılır.
1976 Siyahlara ayrılan bölgelere (homelands) devlet olarak bağımsızlıklarını kazandırma süreci başlar.
(Haziran) Afrikaanca'nın öğretim dili olarak getirilmesi Soweto'da olaylara yol açar, olaylar polis tarafından kanlı biçimde bastırılır.
1984 Yeni anayasada Asyalılara ve melezlere sınırlı olarak yönetime katılma hakkı öngörülür, ancak siyah çoğunluk yine iktidardan dışlanır. - Olaylardan ve grevlerden ötürü,
1986 olağanüstü hal ilan edilir (1991'e kadar sürer).
1989 BOTHA istifa eder; Cumhurbaşkanı F.W. de KLERK.
1990 (Şubat) ANC'ye yeniden izin verilir ve
(11. 2.) Nelson Mandela tahliye edilir.
1991 (Haziran) Apartheid kaldırılır.
1994 (Nisan) ANC seçimleri kazandıktan sonra "Milli Birlik Hükümeti"ni kurar, MANDELA cumhurbaşkanı olur.
1995-98 D. Tutu başkanlığındaki Gerçekleri Araştırma ve Uzlaşma Komisyonu Apartheid dönemini inceler.
1997 (4.2.) Yeni anayasa yürürlüğe girer.
1999 (Haziran) ANC seçimleri (2004'te de) yeniden kazanır, THABO MBEKI cumhurbaşkanı olur.

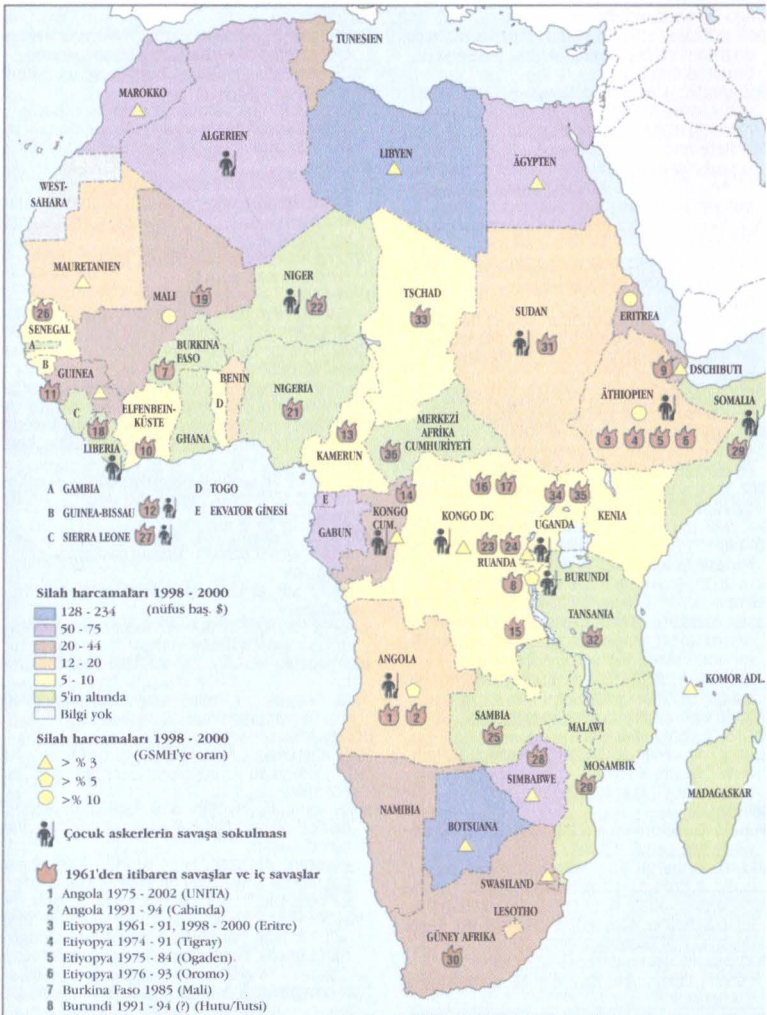

1 Angola 1975 - 2002 (UNITA)
2 Angola 1991 - 94 (Cabinda)
3 Etiyopya 1961 - 91, 1998 - 2000 (Eritre)
4 Etiyopya 1974 - 91 (Tigray)
5 Etiyopya 1975 - 84 (Ogaden)
6 Etiyopya 1976 - 93 (Oromo)
7 Burkina Faso 1985 (Mali)
8 Burundi 1991 - 94 (?) (Hutu/Tutsi)
9 Cibuti 1991 - 94 (Afar/Issa)
10 Fildişi Sahili 2002 - ? (isyancılar)
11 Guinea 2000 - 01 (isyancılar)
12 Guinea-Bissu 1998/99 (isyancılar)
13 Kamerun 1996 (Nijerya, Bakassi-Hl.)
14 Kongo Cum. 1997-99 (Cobra-Milisleri)
15 Kongo DC 1977/78 (Shaba)
16 Kongo DC 1996/97 (Bölgesel savaş)
17 Kongo DC 1998 - 2001 (isyancılar FLC)
18 Liberia 1989 - 96, 2000 - 03 (isyancılar)
19 Mali 1990 - 96 (Tuareg, isyancılar)
20 Mozambik 1975 - 92 (FRELIMO/RENAMO)
21 Nijerya 1999/2000 (Müslüm./Hıristiyanlar)
22 Nijer 1990 - 94 (Tuareg)
23 Ruanda 1990 - 94 (Uganda'dan isyancılar)
24 Ruanda 1997 - 2004 (?) (Kongo DC'den isyancılar)
25 Sambia 1976 - 82 (Mushala-ayaklanması)
26 Senegal 1990 - 2003 (?) (Casamance)
27 Sierra Leone 1991 - 2002 (isyancılar RUF)
28 Simbabwe 1983 - 88 (Matabele-ayaklanması)
29 Somalia 1988 - ? (klanlar, iç savaş)
30 Südafrika 1976 - 1994 (Apartheid)
31 Sudan 1983 - ? (Güney Sudan, Darfur)
32 Tanzanya 1978/79 (Uganda)
33 Çad 1966 - 1996 (Müslümanlar/Hıristiyanlar
34 Uganda 1981 - 92 (Obote'nin diktatörlüğü)
35 Uganda 1995 - ? (Gerilla demokrasiye karşı)
36 Merkezi Afrika Cum. 2002 - 03 (Askeri darbe)

Cezayir (S.547)

1980 FLN (Ulusal Kurtuluş Cephesi) Kongresi: BUMEDYEN dönemi sona erer.

1984/85 Müslüman köktencilerin neden olduğu olaylar ve terör.

1989 Çok partili sistem içeren demokratik anayasa, İslamcı partiler "Al Umma" ile "Front Islamique du Salut/FIS"e izin verilir.

1990 (25.1.) 50 000 Berberi kültürel bağımsızlıkları için gösteri yapar.
(4.6.'dan itibaren) Gösteriler ve FIS yandaşlarıyla kanlı çatışmalar; FIS yerel seçimleri ve eyalet seçimlerini kazanır.

1991 (5.6.) FIS İslam devleti talep eder; "Groupe Islamique Armé/GIA" kurulur, iç savaş, olağanüstü hal.
(28.10.) Kocanın bütün aile fertleri adına seçme hakkına sahip olduğu geleneksel seçim hukuku terk edilir.

1992 (11.1.) FIS 1962'den bu yana ilk parlamento seçimlerini kazanır; Cumhurbaşkanı ŞADLI istifa eder; ordu "Yüksek Devlet Komitesi"ni kurar; seçim sonuçları iptal edilir, demokratikleşme kesintiye uğrar.
(4.3.) FIS yasaklanır.

1993 Başta GIA olmak üzere militan İslamcıların **terör eylemleri** (26 ila 80 000 kişi kurban gider), hükümetçe yapılan insan hakları ihlalleri.

1994 (13.5.) Hükümetin İslamcılarla ateşkes görüşmeleri FIS'in genel af ile "halifelik hükümeti" talep etmesi nedeniyle akamete uğrar.

1997 (5.6.) Nispi seçim sistemine göre parlamento seçimleri; dini veya etnik (Berberi) temelli partiler yasaklanır.

1999 (5.4.) A. BUTEFLIKA cumhurbaşkanı seçilir: "Milli uzlaşma politikası".
"İslami Selamet Ordusu/AIS" askeri eylemlerine son verir; GIA ile FIS'ten ayrılan GSPC terörü sürdürür.

2001/02 Kabilya bölgesinde Berberilerin çıkardığı olaylar.

2004 (8.4.) Cumhurbaşkanı BUTEFLIKA büyük çoğunlukla seçimi kazanır.

Çad

1966 İslam, Arap, Berberi kuzey ile Hıristiyan, Animist, siyah Afrikalı güney kabileleri arasında iç savaş başlar. Libya, Cezayir ve Sudan Müslüman FROLINAT gerillalarını destekler.

1969 Fransa siyah Afrikalı Cumhurbaşkanı TOMBALBAYE lehine müdahalede bulunur.

1973 Libyalı birlikler Kuzey Çad'daki **Aozu Şeridi'ni işgal eder.**

1975 [1960'dan beri] Cumhurbaşkanı TOMBALBAYE General MALLOUM liderliğindeki askeri darbeyle devrilir, Malloum cumhurbaşkanı olur; Başbakan H. HABRÉ.

1978-79 HABRÉ'ye ve MALLOUM'a bağlı isyancı ve savaşçı grupların iç savaşı.

1982 HABRÉ'nin birlikleri N'Djamena'yı fetheder; 2. cumhuriyet başlar (1990'a kadardır).

1983 Çad 16. enlemde **ikiye bölünür**; Libya kuzeyde asker bulundurur.

1986/87 "Operation Epervier": Çad ve Fransız birlikleri Libya birliklerini püskürtür.

1990 (Aralık) HABRÉ "Mouvement Patriotique du Salut" tarafından devrilir; Cumhurbaşkanı IDRISS DÉBY.

1994 (3.2.) Uluslararası Adalet Divanı Libya'nın Aozu Şeridi'ne (petrol ve uranyum yatakları) yönelik hak taleplerini reddeder; Libyalı birlikler çekilir.

1998 İsyancılarla olan "Tibesti anlaşmazlığı"

2001 (Aralık) barış anlaşmasıyla çözümlenir.

2004 Sudan'dan gelen mülteci akını ülkeyi büyük sorunlarla karşı karşıya bırakır.

Sudan

1965 (1956'da kazanılan bağımsızlıktan beri) Müslüman Arap kuzeyin hükümet birlikleri ile Hıristiyan, kısmen Animist siyah Afrikalı güneyin isyancıları arasında iç savaş. - "Sudan African National Union/SANU" isyancıları ülkenin bölünmesini talep eder.

1969 Darbe, Albay J. NUMEYRI cumhurbaşkanı olur.
(9.6.) Merkezi hükümet güneydeki 3 eyaletin özerk olacağını bildirir.
(15.8.) Güneyde isyancılar bir hükümet kurar.

1972 (27.3.) Hükümetle 3 güney eyaletinin isyancıları arasındaki barış antlaşması ile

1978 (15.4.) Uzlaşma antlaşması durumu yumuşatır.

1983 Tek geçerli hukuk olarak şeriatın getirilmesi kuzeyle güney arasında yeniden iç savaşa yol açar.

1985 Numeyri devrilir, General A.R. SIVAR ED-DAHAB idaresinde askeri hükümet; onun yerine

1986 Başbakan SADIK EL MEHDI başkanlığında sivil hükümet gelir.

1988/89 Güneyde 500 000'den fazla insanın açlıktan ölmesi iç savaşı şiddetlendirir.
(30.6.) ÖMER EL BEŞİR liderliğinde askeri darbe.

2002 Ateşkes, yalnızca orta Sudan'daki Nuba Tepeleri bölgesinde geçerlidir.
(27.7.) Hükümetle SPLA isyancıları arasında **Machakos Antlaşması:** Petrol bakımından zengin üç güney eyaletinin geleceğine ilişkin barış görüşmeleri başlar.
(15.10.) Norveç'in aracılığıyla 1983'ten bu yana ilk ateşkes;

2003 (Aralık) müteakip görüşmelerde petrolün ve devlet gelirlerinin dağıtımı konusunda ilerleme kaydedilir ve

2004 (27.5.) barış antlaşmasının siyasi makamların dağıtımına ilişkin son kısmı imzalanır; İslam hukuku artık nüfusun Hıristiyan kesimine uygulanmayacaktır.

2003/04 **Darfur** eyaletindeki siyah Afrikalı nüfustan SLM isyancılarıyla hükümet birlikleri arasındaki çatışmalardan sonra hükümet tarafından desteklenen Müslüman Arap "Cancavid" atlı milisleri sivil halka karşı imha savaşı yürütürler: Darfur eyaleti içerisinde en az 1 milyon mülteci vardır, Mali'ye 115 000, Çad'a 120 000 mülteci kaçar.

Somali

1960 Bağımsızlık; Britanya Somalisi ile İtalyan Somalisi birleşerek **Somali Cumhuriyeti'ni** oluşturur.
1969 General ZIYAD BARRE ordu darbesinden sonra sosyalist **"Somali Demokratik Cumhuriyeti"**ni ilan eder.
1976 (1.7.) BARRE kendi partisi SSRP'nin idaresinde sosyalist üniter devleti ilan eder.
1978 Etiyopya'ya karşı kaybedilen Ogaden savaşından sonra iç savaş, önceleri yalnızca kuzeydedir,
1990 ülke çapında iç savaş.
1991 (17.1.) BARRE kabilelere bağlı isyancı orduları tarafından devrilir, o tarihten sonra merkezi hükümet yoktur; kuzeyde
(14.6.) Somali Ulusal Hareketi SLN'ye bağlı isyancılar eski Britanya himaye bölgesinde bağımsız "Somaliland Cumhuriyeti"ni ilan ederler.
1992 Çokuluslu BM kıtalarının, iç savaşın sona erdirilmesine, halka gıda yardımının sağlanmasına ve altyapının kurulmasına yönelik askeri operasyonu "Operation Restore Hope".
1995 UNISOM II birlikleri, savaşa karıştıktan ve barış sağlanmasına yönelik aracılık girişimlerinin akamete uğramasından sonra geri çekilir.
1995-2003 Kabileler iç savaşı sürdürürler.
2004 (29.1.) Çatışmalarda yer alan 42 taraf Nairobi'de barış antlaşması imzalar.

Fildişi Sahili (Côte d'Ivoire)

1965 Cumhurbaşkanı FÉLIX HOUPHOUET BOIGNY yeniden seçilir (beşer yıllık dönemlerle).
1983 (9.6.) Başkent Abican'dan, [1960'tan beri] Cumhurbaşkanı HOUPHOUET BOIGNY'nin doğum yeri Yamoussoukro'ya nakledilir; Boigny
1993 ölür; yerine Meclis Başkanı H.K. BÉDIÉ geçer.
1995 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin BÉDIÉ'nin siyasi muhaliflerince boykot edilmesi devletin istikrarını bozar.
1999 (23.12.) General GUEÏ liderliğinde devlet tarihinin ilk askeri darbesi.
2000 (22.10) Cumhurbaşkanlığı seçimleri. Seçimleri kazanan LAURENT GBAGBO ile darbeci general GUEÏ yandaşları arasında iç savaş.
2002 Müslüman isyancılar ülkenin kuzeyine ve batısına hâkim olurlar.
2003 (24.1.) Fransa'nın baskısı üzerine: Parlamento partilerinin "Linas Marcoussis Anlaşması",
(4.7.) iç savaşa son verir.
(23.9.) İsyancılar seferberliğin kaldırılmasını engellerler, fakat
(25.12.) geçici hükümete geri dönerler.
2004 Cumhurbaşkanı GBAGBO ile hükümete sadık milisler gerginlikleri tırmandırır;
(25.3.) bir gösterinin dağıtılması çok sayıda insanın hayatına mal olur (**"Kanlı Perşembe"**)

Liberya

Hükümetlerin **iltimas sistemi** ekonominin kötü yönetilmesine ve
1973/74 ve 1979/80 Monrovia'da olaylara yol açar.
1980 S.K. DOE komutasında askeri darbe; Doe'nin ait olduğu etni (Krahnlar) iktidara geçer. Baskı gören Giolarla Manolar C. TAYLOR liderliğinde birleşerek "National Patriotic Front of Liberia/NPFL" cephesini oluştururlar.
1984 (3.7.) Demokratik anayasa.
1985 (15.10.) Parlamento seçimlerinde DOE mutlak çoğunluğu elde eder.
1989 NPFL hükümet birliklerine saldırır; 8 yıllık iç savaş başlar.
1990 Hükümet birlikleri, TAYLOR liderliğindeki NPFL, PRINCE JOHNSON liderliğindeki rakip NPFLI ve ECOWAS (Batı Afrika Ekonomik Topluluğu) tarafından görevlendirilen ilk barış gücü olan ECOMOG birlikleri arasında çatışmalar. DOE öldürülür.
1991 (13.2.) Lomé ateşkes anlaşması uzun sürmez; Krahnlarla Mandigolar birleşirler.
1997 ECOMOG birlikleri barışı sağlar. TAYLOR seçimleri kazandıktan sonra, Krahnlarla Mandigoları iktidardan dışlayan otoriter baskıcı bir başkanlık sistemi kurar; Krahnlarla Mandigolar isyancı hareketi LURD'yi kurarlar.
2002 LURD gerillaları ülkenin % 60'ını kontrol altında tutarlar ve Monrovia'ya saldırırlar.
2003 (17.6.) Ateşkes.
(Ağustos) Barış gücü ECOMIL'in operasyonu; TAYLOR Nijerya'ya sürgüne gider.
(Ekim) Batı Afrika BM birliğinin yerini ABD destekli uluslararası BM birliği alır, 45 000 milis silahtan arındırılır.
(5.12.) TAYLOR hakkında Interpol'ün tutuklama emri; Taylor
2004 Sierra Leone'de BM Savaş Suçluları Mahkemesi'nde insanlığa karşı suç işlemekten ötürü yargılanır.

Sierra Leone

1968 Askeri darbe: Başbakan STEVENS/APC.
1971 STEVENS idaresinde Sierra Leone cumhuriyet ve
1978 Tek partili devlet olur.
1991 Liberya'dan sızan "Revolutionary United Front/RUF" isyancıları vasıtasıyla iç savaş.
1996 İki kez yapılan askeri darbeden sonra sivil A.T. KABBAH seçimleri kazanır,
1997 RUF'un darbesiyle devrilir; isyancı "Armed Forces Revolutionary Council/AFRC" grubunun lideri J.P. KOROMA cumhurbaşkanı olur.
1998 Batı Afrika ECOWAS birlikleri KOROMA'yı devirirler ve KABBAH'ı yeniden iktidara geçirirler.
1999 RUF'la AFRC Freetown'a saldırırlar.
(7.7.) Batı Afrika birliklerinin müdahalesinden sonra barış anlaşması yapılır, anlaşmayı BM askerleri gözetirler.
2002 İsyancılarla aralarında çocuk askerlerin de bulunduğu milisler silahtan arındırılır, iç savaş yavaş yavaş durulur.
2003 BM Savaş Suçluları Mahkemesi Freetown'da çalışmaya başlar.
2004 (3.6.) Milis liderlerine karşı ilk özel mahkeme: İnsanlığa karşı suç işlemekten ve çocuk asker toplamaktan ötürü yargılanırlar.

Merkezi Afrika Cumhuriyeti

Cumhurbaşkanı D. DACKO [1960-66],

1966 (1.1.) J.B. BOKASSA komutasındaki askeri darbeyle devrilir.

1976 (Aralık) Soydan geçen monarşi, İmparator I. BOKASSA.

1979 BOKASSA Fransız birlikleri tarafından devrilir; Cumhurbaşkanı D. DACKO'nun idaresinde cumhuriyet yeniden tesis edilir.

1981 Kansız darbe, General A. KOLINGBA askeri hükümetin cumhurbaşkanı olur.

1985 (Eylül) Sivil hükümet.

1987 (18.8.) I. BOKASSA ölüm cezasına çarptırılır.

1993 (19.9.) KOLINGBA seçimleri kaybeder, A.-F. PATASSÉ yeni devlet başkanıdır.

1996 Ordu ayaklanır, etnik çatışmalar olur; Fransız birlikleri müdahale eder.

1997 (25.1.) Asilerle hükümet Bangui barış anlaşmasını imzalar.

1998 BM birlikleri görevlendirilir.

2001 (Mayıs) Eski Cumhurbaşkanı KOLINGBA'nın Cumhurbaşkanı PATASSÉ'ye karşı darbe girişimi Libya ordusunun yardımıyla bastırılır.

2003 Birkaç darbe girişiminden sonra Cumhurbaşkanı PATASSÉ Togo'ya sürgüne gider, Cumhurbaşkanı F. BOZİZÉ idaresinde geçici hükümet.

Kongo Demokratik Cumhuriyeti/Zaire (S.547)

1965 (24.11.) Başkanlığa dayalı tek partili merkeziyetçi diktatörlük; Cumhurbaşkanı MOBUTU.

1971 (21.10.) Ülkenin adı Kongo/Kinşasa'dan **Zaire Cumhuriyeti**'ne çevrilir.

1977 **1. Shaba Krizi:** Shaba (eski Katanga) eyaletinde Angola'dan sızan sürgündeki Katangalılarla çatışmalar; Faslı birlikler Katangalıları geri püskürtür.

1978 **2. Shaba Krizi:** FLNC isyancılarının işgaline Belçika-Fransız paraşütçü birlikleri son verir.

1980-90 Ekonominin çökmesinden sonra:

1990 (24.4.) MOBUTU tek parti hâkimiyetinin sona erdiğini ilan eder.

1995 Kikwitt/Doğu Zaire'de ebola salgını.

1996 Uganda, Ruanda, Burundi ve Angola, Banyamulenge Tutsilerin merkezi hükümete karşı ayaklanmalarını destekler, BanyamulengeTutsiler

1997 (17.5.) Kinşasa'yı ele geçirirler; isyancıların lideri L.-D. KABILA cumhurbaşkanı olur,

(20.5.) **Kongo Demokratik Cumhuriyeti**'ni ilan eder.

2001 (16.1.) KABILA suikast sonucu ölür;

(26.1.) yerine oğlu J. KABILA geçer.

(Ağustos) İç savaşa (5 yıl, 4,7 milyon ölü) katılan Angola, Namibya, Ruanda, Zimbabve ve Uganda birlikleri geri çekilir.

2002 (30.7.) Ruanda ve

(6.9.) Uganda ile barış anlaşması.

2003 (Mayıs) "Artemis Operasyonu": AB birlikleri ilk kez muharebede görevlendirilir, yerini BM birlikleri alır (1.9.),

2003/04 Düşman Hema ve Lendu etnileri arasında yeraltı zenginlikleri yüzünden iç savaş.

Ruanda

1973 J. HABYALIMANA [1978'den itibaren Hutu cumhurbaşkanıdır) idaresinde askeri darbe; tek parti sistemi, Tutsilerin (nüfusun % 15'i) nüfuzu yok edilir.

1990 (1.10.) "Front Patriotique Rwandais/FPR" örgütüne bağlı Tutsi isyancıların saldırıları; Fransız birlikleri müdahale eder.

1993 Hükümetle FPR arasında barış antlaşması.

1994 (6.4.) Cumhurbaşkanları HABYALIMANA ile NTARYAMIRA'yı (Burundi) taşıyan uçağın düşürülmesi, Tutsilerle Hutular arasında soykırıma ve kuzeydeki müttefik Hutularla Tutsilerin güneydeki Hutu kabilelerine yönelik soykırımına yol açar; yaklaşık 750 000 ölü.

(4.7.) FPR'nin askeri zaferi: 2 milyon Hutu Zaire'ye kaçar, yurt içinde 2,5 milyon mülteci vardır.

1996 (27.12.) Soykırım duruşmaları başlar.

1998 Birlikler, KABILA'nın müttefiki Hutu milislerini sınır bölgesinden sürmek amacıyla Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ni istila eder;

2002 (7.10.) İşgal resmi olarak son bulur.

2003 (26.5.) Referandumla getirilen yeni anayasa; bu anayasayla bir etnik grubun mutlak hâkimiyet kurmasının engellenmesi amaçlanır.

Burundi

1966 (28.11.) Kral V. NTARÉ devrilir; 1. cumhuriyet, Cumhurbaşkanı Yüzbaşı M. MICOMBERO.

1972 Hutularla egemen Tutsi azınlık (nüfusun % 14'ü) arasında kabile savaşları; Hutu aydınlarının tamamı öldürülür.

1974 Ülkenin ilk anayasası.

1976 (1.11.) Yarbay J.-B. BAGAZA komutasında darbe, Bagaza

1979'dan itibaren giderek daha otoriter yönetir,

1987 (3.9.) askeri darbeyle devrilir.

1988 Hutu ayaklanması bastırılır.

1993 (1.6.) Seçimle gelen ilk cumhurbaşkanı M. NDADAYE (Hutu; nüfusun % 85'i),

(21.10.) darbe sırasında öldürülür; iç savaş: Etnik katliamda 200 000 kişi ölür, nüfusun % 10'u kaçar.

1996 (25.7.) Binbaşı P. BUYOYA komutasında kansız askeri darbe.

2000 (28.8.) Barışın sağlanmasına ve etnik grupların uzlaşmasına yönelik "Arusha Antlaşması", Tutsi azınlığın korunması.

2002/03 Ateşkese ve hükümetle isyancılar arasında varılan barış mutabakatına rağmen iç savaş içten içe devam eder.

Bağımsızlık

1966 **Botswana** (eski Beçuanaland) B. Britanya'dan; Commonwealth içerisinde başkanlığa dayalı cumhuriyet.

1966 **Lesotho** (eski Basutoland) B. Britanya'dan; parlamenter monarşi.

1968 **Mauritius** B. Britanya'dan; Commonwealth içerisinde cumhuriyet.

1968 **Svaziland** (kaNgwane) B. Britanya'dan; krallık, 1973'ten beri mutlak monarşi.

1975 **Cabo Verde** (Yeşil Burun) Adl. Portekiz'den; cumhuriyet

1975 **Komorlar** Fransa'dan; 1982 federal İslam cumhuriyeti, 2001 federal cumhuriyet.

1975 **São Tomé ve Príncipe** Portekiz'den; cumhuriyet.

1976 **Seyşel** Adl. B. Britanya'dan; Commonwealth içerisinde cumhuriyet.

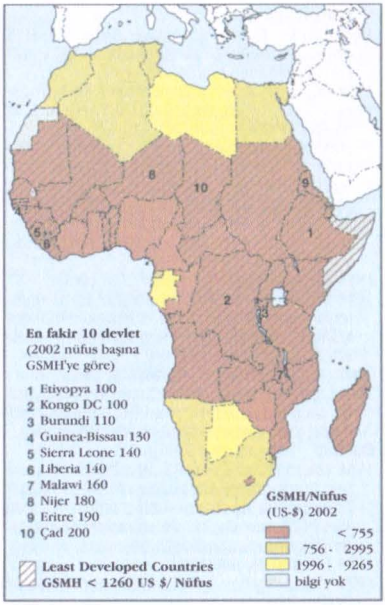

Afrika'da fakirlik

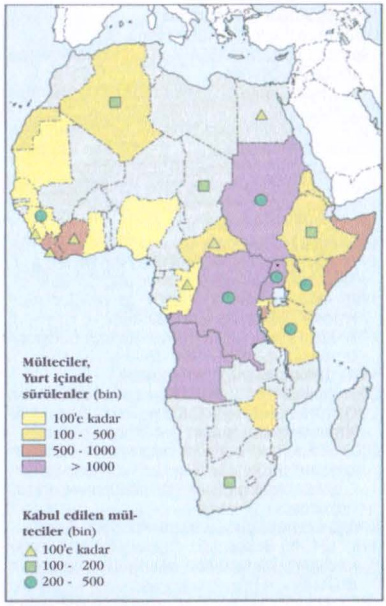

Mülteciler (2003)

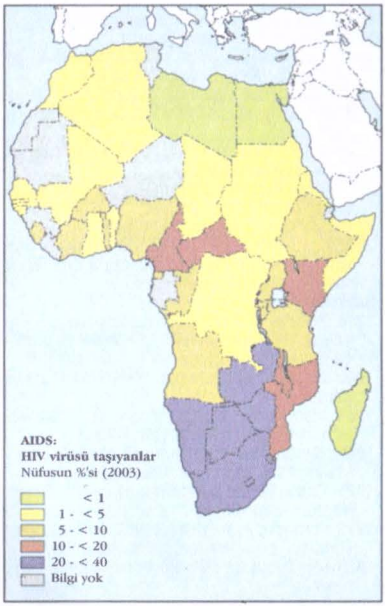

HIV virüsü taşıyıcıları

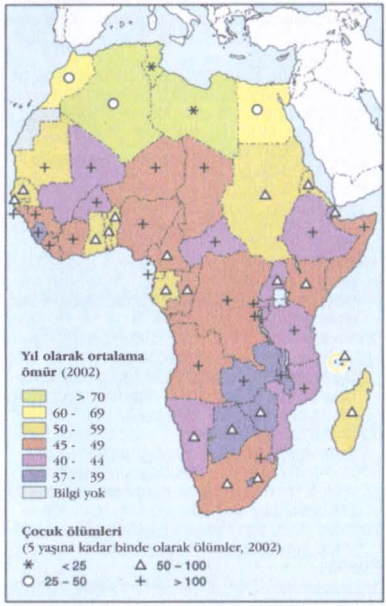

Ortalama ömür

Gambiya

1965 Commonwealth içerisinde **bağımsızlık** elde edilir.
1970 Referandumla cumhuriyet olur; Cumhurbaşkanı JAWARA.
1973 Başkent Bathurst'un adı "Afrikalılaştırma" süreci çerçevesinde Banjul olarak değiştirilir.
1994 (23.7.) Askeri darbe, o zamandan beri Cumhurbaşkanı Y. JAMMEH idaresinde askeri yönetim.
2001 İslam hukuku (şeriat) getirilir.

Gine-Bissau

AMILCAR CABRAL liderliğinde Portekizlilere karşı (1963'ten beri süren) gerilla savaşından sonra
1973 bağımsızlık ilan edilir.
1974 1. Cumhurbaşkanı LUIS CABRAL, makamını
1980 J.B. VIEIRA'ya bırakmak zorunda kalır; demokratikleşmeye hız verilir.
1999 (Mayıs) Vieira devrilir; yeni cumhurbaşkanı
2000 (Ocak) KUMBA YALA/PRS olur; Yala
2002 (Kasım) parlamentoyu lağveder ve giderek daha otokratik yönetir. Grevlerden sonra
2003 (Eylül) kansız askeri darbe ve
2004 (Mart) parlamento seçimleri; Başbakan eski sol hükümet partisi PAIGC'den C. GOMES JR.

Eritre

1960 Etiyopya'da özerk eyalet.
1961 Bağımsızlık mücadeleleri başlar.
1991 Etiyopya ordusu kurtuluş hareketleri EPLF'ye ve TPLF'ye yenik düşer.
1993 (24.5.) Referandumda bağımsızlık kararı alınır.
1998/99 Etiyopya ile tartışmalı bölgelerden ötürü sınır çatışmaları, Etiyopya birlikleri
2000 (18.6.) Eritre'ye girerler (takriben 100 000 ölü ve neredeyse 1 milyon mülteci).
(12.12.) Barış antlaşması. - Bağımsız bir komisyon tarafından tespit edilen sınır
2003 (Mart) Etiyopya tarafından reddedilir.

Cibuti (eski Fransız Somali Ülkesi)

1967 Halk oylaması Fransa'ya bağlı kalınması (Afarlar ve Issalar Toprağı) ve
1977 (8.5.) **bağımsızlık** lehine sonuçlanır; Fransa tarafından
(27.6.) bağımsızlık tanınır.
1991-93 Kuzeyde, iktidardaki Issaların yandaşları ile Afarların gerilla ordusu FRUD arasında iç savaş.
1997 Gerçek anlamda çok partili seçim (2003'te de).
2001 (27.6.) FRUD'la barış antlaşması.

Ekvator Ginesi (eski İspanyol Ginesi)

1968 (12.10.) (1959'dan beri) İspanyol eyaleti olan ülke **bağımsız** olur; Cumhurbaşkanı MACIAS idaresinde diktatörlük, Macias
1979 (3.8.) askeri darbeyle devrilir; Cumhurbaşkanı Albay TEODORO OBIANG NGUEMA MBASOGO olur, 2002'de yeniden seçilir.
1991 Anayasa; çok partili sistem getirilmekle birlikte,
1992 Partiler Yasası muhalefeti kısıtlar.
1999 PDGE parlamento seçimlerinde mutlak çoğunluğu elde eder ve
2004 şüpheli seçimlerden sonra iktidarda kalır.

Angola

1965-75 Kurtuluş hareketleri FNLA, MPLA ve UNITA Portekiz'e karşı yürüttükleri mücadeleden sonra
1975 (11.11.) bağımsızlığı elde ederler. Marxçı MPLA Angola Halk Cumhuriyeti adıyla devleti yönetir.
1975-91 İç savaş: MPLA Küba'nın yardımıyla Luanda ile kuzeydoğuyu, UNITA Güney Afrika'nın yardımıyla merkezi dağlık bölgeyi, FNLA Zaire'nin ve ABD'nin yardımıyla güneyi işgal eder.
1988 (5.8.) Angola, Küba ve Güney Afrika arasında ve
1991 (31.5.) iç savaşa katılan bütün taraflar arasında ateşkes.
1992 MPLA adayı seçimleri kazanır; UNITA yeniden iç savaşı başlatır.
1994 (22.11.) "Lusaka Protokolü": Ateşkes
1995-2002 BM birlikleri vasıtasıyla güvence altına alınır.
2002 (22.2.) UNITA lideri SAVIMBI'nin ölümünü müteakip yeni ateşkes yapılır; UNITA savaş kıtaları lağvedilir, mülteciler (430 000) ile ülke içerisinde memleketlerinden sürülenler (3,5 milyon) geri getirilir.

Mozambik

1975 (25.6.) bağımsız olur. Sosyalist Halk Cumhuriyeti'nin 1. cumhurbaşkanı: S. MACHEL/FRELIMO.
1976-92 Sosyalist devletlerin desteklediği FRELIMO ile Güney Afrika ve Zimbabve tarafından desteklenen RENAMO arasında iç savaş.
1990 Yeni anayasa: Çok partili sistemi olan cumhuriyet.
1992 (4.1.) Barış antlaşması ve
1994 (Ekim) BM denetimi altında seçimler.
2004 (Şubat) Başbakan LUISA DIOGO.

Zimbabve (eski Güney Rodezya)

1965 (11.11.) IAN SMITH liderliğindeki beyazların "Rhodesian Front" örgütü tek taraflı olarak bağımsızlık ilan eder: İç savaşta (1979'a kadardır) 30 000 kişi ölür.
1979 (Aralık) "Lancaster House Görüşmeleri"nden sonra yeniden Britanya kolonisi olur.
1980 (Şubat) ROBERT MUGABE/ZANU ilk seçimleri kazanır.
(18.4.) Zimbabve adıyla bağımsızlık elde edilir.
1985-88 Matabele bölgesinde iç savaş.
1991 Anayasa değişikliğiyle beyazların mülklerinin kamulaştırılmasına başlanır.
2000 (Şubat'tan itib.) Eski askerlerle ZANU militanlan gayri meşru biçimde arazileri işgal ederler, muhalefet yandaşlanna terör uygulanır.
2002 Hükümetin ültimatomu: 4000 beyaz çiftçiden 2900'ü işletmelerini terk etmek zorunda kalır. - MUGABE tartışmalı biçimde yeniden seçilir.

Namibya

1966 BM Güney Afrika'nın mandasını kaldırır; Güney Afrikalı birliklerle gerilla savaşından ve silahlı kurtuluş hareketi SWAPO'nun siyasi direnişinden sonra
1990 (Şubat) anayasa, SAMUEL NUJOMA ilk cumhurbaşkanı olur.
(21.3.) Bağımsızlık.
1999 Caprivi ayrılıkçılarının ayaklanması bastırılır.
2004 (25.2.) Hükümet çiftliklerin tazminat karşılığında zecri olarak satın alınacağını açıklar.

DİZİN CİLT I VE II

Kısaltmalar: B = Barış, İmp = İmparator, S = Savaş, Ant = Antlaşma, K = Konsil

-A-

Aachen, Ant. 123, 125, 143, 156, 163, 195; B. 259; B. 280, 283; Kongre 323, 327, 490
Aasen 362
Abbasiler Hanedanı 130, 325, 178, 209
ABD 289, 290, 295, 308, 319, 331, 345, 349, 355, 361, 371, 372, 375, 381, 387, 391, 393, 394, 400, 405, 411, 415, 417, 422, 425, 427, 449, 451, 453, 463, 467, 469, 478, 485, 487, 489, 494, 499, 502, 506, 513, 515, 518, 523, 527, 531, 535, 538, 541, 543, 545, 547, 549, 551, 553, 559, 577, 585, 597, 599, 607, 610, 613, 615, 617
Abdullah İbni Hüseyin, Maverai Ürdün 446, 537
Abdullah, Ürdün Kralı 537
Abdurrahman 365; - I. 121, 135; - III. 137, 187
Abdülhamid II. 365
Abdülkadir 385
Abdülkerim 425, 439, 457
Abdülmecid I. 365
Abevilyen 12
Abodritler 110, 143, 165, 171
Abraham a Santa Clara 265
Académie Française 259
Act of Settlement 263, 269
Action française 383
Actium S. 92
Adadnirani II. 31; - III. 31
Adalbert Bremen'li 147; Prag'lı - 167; Reims'li - 159
Adams, J. 293
Adams, S. 291
Adcılık 149, 184
Addis Ababa 456, 481, 544
Adelheid 119, 143
Aden 380, 571
Adenauer 497, 523, 527, 529, 537
Adler, M. 379
Adler, V. 379
Adlerberg Kültürü 19
Adolf, Nassau'lu 193, 195
Adoula 547
Adua 396
Aegidianae yasaları 217
Aeneas 73
AET, AT 509, 520, 522, 537, 539, 544, 563
Aethelred 129
Aethelstan 129
Aetius 115, 117
Afgan savaşları 365
Afganistan 137, 155, 179, 364, 445, 446, 517, 542, 555, 561, 567, 569, 602, 611
Afrika 12, 15, 51, 82, 105, 134, 186, 220, 227, 236, 243, 245, 263, 283, 321, 327, 360, 363, 374, 380, 384, 436, 456, 524, 544, 553, 559, 618; - Seferi 480
Afrika Devletleri Birliği 544
Afyon savaşı 369
Afyon ticareti 275, 369
Agadir 361, 386
Agathokles 61
Ager publicus 83, 89
Agesilaos 63
AGİK 556
Agram, Diyet Mec. 336
Agricola, G. 221
Agricola, R. 212
Agrippa 93, 95
Agrippina 97
Ağa Han 365
Ağır sanayi 467, 496, 505, 506, 511, 521, 533,
Ahav 37
Ahaya(lılar) 33, 35, 46, 53, 67, 69, 85, 93, 206
Ahaya Birliği 69, 85
Ahhiyava 18, 34
Ahura Mazda 45
Aidit 541
Aigina 59
Aigospotamoi S. 60
Aile (Roma) 86
Aimone, Spoleto'lu 481
Aiskhylos 58
Aistulf 119, 123
Akamenesler 45, 65, 69, 101
AKÇB 523, 563
Akdeniz Antlaşması 361, 381
Akıl Çağı 256
Akkadlar 26
Akkon (Akka) 150, 300
Akordu 178
Akra, Konferansı 544
Akropolis, Atina 55, 58, 65
Aksa-i Çin 543
Aksakov 391
Alabama 292
Alaeddin Halaci 211
Alalia S. 72
Alamanya 99, 114, 120, 125
Aland Adl. 270, 431, 508
Alanlar 111, 115
Alarik 115
Alaska 273, 391, 394
Alaungpaya 367
Alba 237, 243, 245
Alba Longa 73
Albacete 438
Albert I. 363; Belçika'lı 579
Albert, Sachsen-Coburg'lu 326
Albertus Magnus 149
Albertz 571
Albililer 141, 149, 158
Albrecht, Ayı 165, 171; - Hohenzollernli 235
Albrecht, Habsburg ; - I (kral) 194; - II (imp.) 194, 197
Aleksey 203; Çar 273
Aleksios I, Komnenos 113, 151, 174; - IV. 207
Alessandri 455
Alexander, Battenberg'li 359; - Farnese 243, 245; - Hales'li 149; - Yugoslavya'lı 441
Alexander, Papalar: - III. 149, 165; - VI. 217, 219, 225; Rusya: - I. 303, 305, 307, 309, 313, 317, 323, 347,; - II. 329, 347, 389; - III. 389
Alexandrette 444
Alfonso, Aragon : - I. 187; - V. 217. Kastilya: - VII. 137, 187. Portekiz: - I. 187. İspanya: - XII. 260, 363; - XIII. 260, 363, 439
Alfred, Büyük 129, 131
Algeciras, Konferansı 360, 385, 387
Ali 135
Alkaios 51
Alkasar 242
Alkibiades 61
Alkman, Sardes'li 51, 53
Alkmeonidler 55
Alkuin 127
Allah 135
Allende 617
Allia 77
Alma S. 346
Alman Konfed. 317, 322, 324, 334, 338, 352
Alman Doğu Afrikası 430
Alman Güneybatı Afrikası 386
Alman ikiciliği 283, 285, 317, 335, 339, 352
Alman (Şövalye) Tarikatı 153, 169, 171, 173, 182, 196, 198, 242, 248
Almanya Ant. 497, 529
Almanya Savaşı 352
Almanya Sovyet Sınır ant. 477
Almanya, Alman İmp. 19, 21, 95, 130, 142, 150, 154, 164, 170, 185, 194, 212, 216, 230, 240, 250, 258, 262, 268, 280, 302, 306, 310, 314, 317, 319, 324, 327, 329, 332, 334, 340, 344, 347, 352, 360, 365, 369, 376, 378, 379, 381, 387, 389, 395, 399, 406, 407, 410, 416, 419, 421, 426, 435, 470; Weimar Cum. 416, 426, 435, 470; Üçüncü Reich 341, 416, 433, 435, 439, 445, 457, 461, 463, 465, 468, 473, 477, 484, 487, 495; AFC 497, 507, 517, 522, 525, 528, 535, 537, 565, 588; DAC 497, 517, 531, 532, 590, 593; Almanya meselesi 496, 524, 529, 533, 591
Almanya-Danimarka Savaşı 334, 338, 352, 362
Almanya-Fransa Savaşı 348, 351, 353, 359, 385
Almanyaların yeniden birleşmesi 496

Almohadlar (Muvahhidler) 136, 186
Almoravidler (Murabıtlar) 136, 186
Alparslan 151
Alsen S 352
Alsnö, Nizamnamesi 163
Altamira 13
Altın mühürlü ferman 169, 173, 185, 195
Altınordu 133, 179, 208
Altın Sahili 380
Altranstädt B. 270
Alvensleben (askeri konvansiyonu) 353
Alyattes 35, 45, 49, 51
Amalfi 131
Amanullah, Afganistan'lı 446
Amasis Mısırlı 25, 51
Amaterasu 177
Amatsya 37
Ambargo Yasası 293
Ambronlar 88, 115
Ambrosio 480
Ambrosius 107
Amenophis I. 25; - III. 25; - IV. 25
Amerika, eski kültürler 222
Amerika ayrıca bkz. Kuzey, Orta, Güney Amerika 131, 186, 207, 222, 239, 276; Ticaret 277
Amiens, B. 302, 309; S. 409
Amin 621
Ammonlular 37
Amphipolis S. 60
Amrah 16
Amsterdam 232, 244, 273, 378; Kongresi 379; Konferansı 501, 563, 578
Amundsen 458
Amur 504
Amyklais 53
Amyntas 95
Anabasis 58
Anadolu 35, 444
Anadolu kültürü 19
Anaklet II, Papa 149
Anakreon 51, 55
Anaksagoras 59
Anaksimander 51
Anaksimenes 51
Anarşi 318
Anarşizm 344, 378, 383, 389
Anastasios I 140
Anayasa, Antik Çağ 52, 55, 75, 86, 92, 102, 334, 338, 354, 426, 530; Fransız 296; Ortaçağ 109, 126, 129, 139, 159, 161; Avusturya-Mac. 356; SSCB 466; BM 500; ABD 292
Ancien régime 281, 291, 294, 317
Anabatistler Hareketi 232, 245
Anayasa anlaşmazlığı, Prusya 353
Andersen 310
Andrassy 337, 357, 361
Andreas II, Macaristan Kralı 153, 169
Andreyev 467, 505
Andronikos II. 207
Andropov 569
Andrussowo B. 270
Angelos Hanedanı 175
Angevin Krallığı 159, 161
Anglia 128
Anglikanlık 238
Angllar 114, 128
Anglosaksonlar 140, 162
Angola 363, 386, 521, 546, 561, 625, 627
Angora (Ankara) S. 178, 208, 444, 516
Angostura, Kongresi 330
Angrivari Seddi S. 96
Anhalt-Zerbst 287
Anjou, Hanedan 159, 161, 165, 172, 201, 207, 217, 219
Anjou-Plantagenet 161, 188
Ankara bkz. Angora
Annam 178, 210, 384
Anno 147
Annunzio, G. d' 397, 437
Anonim Şirket, 281, 377
Antant, Balkan 442, 445, 469; Baltık 442; , Kordiyal 327, 360, 385, 387, 397; Küçük 434, 442, 420
Ansbach-Bayreuth 303
Anselmus, Canterbury'li 148
Ansiklopedi 257
Ansiklopediciler 257, 275, 295
Antalkidas B. 45, 63
Antarktika 458, 553
Anti-Corn Law League 326
Antigonos 66, 69
Antigonoslar 66
Antikomintern Paktı 439, 453, 474, 495
Antiller 276, 283
Antioch(e)ia 107, 140, 151, 175
Antiochos I. 69; - II. 69; - III. 67, 69, 84; - IV. 85
Antipater 65, 67, 69
Antisemitizm ayrıca bkz. Yahudiler 155, 341, 355, 357, 461, 483, 537, 557, 567
Antlaşma kuramı 256, 259
Antonescu 481, 489
Antoninus Pius 98
Antonius (keşiş) 141
Anvers 214; Sinod 240, 244, 247, 328
ANZUS 516, 519
Apamea B. 84
Apartheid 545, 559, 621
Aphrodite 49, 58
Apollon 76, 118, 130, 147, 165, 173
Appeasement politikası 443, 468
Appomatox Court House, S. 372
Apuleius 97
Apulia 76, 118, 130, 147, 165, 173
Aquae Sextiae S. 88
Aquaviva 239
Aquileia 85, 103
Aquitania (Akitanya) 95, 117, 120, 158, 191
Arabistan, Araplar 43, 98, 117, 121, 123, 131, 134, 143, 155, 175, 208, 211, 220, 364, 401, 411, 446, 459, 498, 534, 537, 547
Arafat 559, 597, 599
Aragon 172, 186, 193, 216, 236
Arahosya 44, 64
Arakan 366
Aramiler 29, 31, 36
Aranjuez 313
Ararat (Ağrı) bkz. Urartu
Arausio S. 88
Arbogast 103
Arcadius 103
Archelaos 39
Archidamo 61
Archidamo Savaşları 61
Archilochos 51
Archimedes 71, 83
Ardaşir 69, 101
Ardenler taarruzu 490
Areia 44, 64
Arelat 164
Areopag 54, 59
Ares 48
Arginuslar S. 60
Arginuslar duruşması 61
Argolis 46, 52
Argonotlar 21
Argos 49, 52, 55, 59, 67
Arhangelsk 420
Aribert, Milano'lu 147
Ariler 42, 45
Ariovist 91, 115
Arist(e)ides 57
Aristagoras 57
Aristarch, Samos'lu 71, 221
Aristogeiton 55
Aristophanes 58
Aristoteles 58, 65, 149, 184
Arius 107
Ariusçuluk 103, 107, 115, 117
Arjantin 330, 370, 376, 454, 537, 548, 553, 615
Arkadia 46, 49, 52, 56, 63
Arkhonluk 54, 57, 59
Arktik Bölge 278, 458
Armada 242, 247
Armas 549
Arminius 95
Armor Hanedanı 139
Arnavutluk 205, 209, 340, 364, 416, 436, 440, 460, 480, 488, 510, 560
Arndt 310, 317, 335
Arnim 310
Arnold, Brescia'lı 149, 165
Arnulf, Bavyeralı 143; - Kärnten'li 119, 124
Arona, Ant. 219
Arpaçiya 16
Arpad(lar) 169, 201
Arras B. 191, 193; Birlik 244
Arsakes 69
Artaban V 69
Artakserkses 63
Artaphernes 57
Artemis 48, 56
Artemision S. 56
Asam 256
Asarhaddon 25, 31
Asayiş 63, 91, 126, 148, 155, 157, 165, 173, 195, 197, 219, 245, 285

ASEAN 553, 608
Asiento Ant. 269, 277
Askalon 150
Askanyalılar 164, 171
Askerlik yükümlülüğü 301, 311, 347, 357, 362, 393, 449, 468, 475, 524, 529, 533, 537
Askia Muhammed 221
Asklepios 48
Asmoniler 39, 88
Asow 207, 265, 271, 273, 285
Aspasia 59
Aspern S. 306
Aspromonte S. 350
Asquith 382, 407
Assam 366, 512
Assuan 534
Assurbanipal 25, 30
Assurnasirpal II. 31
Assuruballit I. 29
AST (Avr. Savunma Top.) 497, 523, 525, 529
Astrahan 179
Asturia 186, 312
Astyages 45
Asur 28, 34, 45
Aşağı Saksonya 252
Aşanti 220, 374
Aşırı kralcılar 327
Aşikaga Şogunluğu 227
Aşoka 42
Aşölyen 12
AT bkz. AET
Atahualpa 223
Atalya 37
Atatürk 365, 417, 445
Ateizm 49, 257, 299
Athanasios 107
Athanasiosçuluk 103
Athena 48, 55, 58
Athenagoras 537
Athos 57, 207
Atina 46, 54, 59, 64, 84, 206, 322, 480, 488
Atlantik Şartı 487, 501, 519, 539
Atlı kavimler 16, 20, 32, 112
Atom bombası, ayrıca bkz. nükleer silahl. 550 ve dev.
Atom karşıtları 550
Atomic Energy Commission 550
Atom testlerini durdurma, Ant. 506, 520, 525, 550
Atossa 45
Attalos I. 69, 83; - II. 69; - III. 69, 85
Attaloslar 66, 68
Attika 46, 51, 56, 59, 63
Attika Deniz Birliği 56, 59, 63
Attika Krallığı 59
Attila 112, 115
Attlee 524, 527, 541, 543, 545
Audh (Avadh) 366
Auersperg 337
Auerstedt S. 302, 306
Augsburg 214; Diyet Meclisi 219, 231, 235, 237
Augsburg ara hükümeti 235, 237
Augsburg Din Barışı 235, 237, 255, 307
Augsburg ittifakı 259
August II. 263, 271; - III. 281
Augustin(us) 107, 117, 139, 149, 184, 230, 261 - Canterbury'li 209
Augustinus Keşişleri 141, 230
Augustus 87, 92, 96, 98, 105, 115
Aunjetitz Kültürü 19
Aurangzeb 229, 275
Aurelianus 101
Auriol 525
Auschwitz 482
Ausculum S. 78
Austerity politikası 524
Austerlitz S. 302
Austrasia 121
Avarlar 110, 112, 119, 122, 138, 169
Avignon 155, 159, 180, 191
Avranches 490
Avusturya tipi faşizm 417, 434
Avrupa 289, 293, 320, 342, 412, 425, 430, 496, 498, 522, 562; İttifak Sistemi 360, 442; - Konseyi 522
"Avrupa Birleşik Devletleri" 413, 425
Avustralya 278, 308, 321, 376, 380, 412, 448, 463, 494, 579, 608, 609
Ayacucho S. 330
Ayastefanos B. 358
Aygun, Ant. 368
Ayniyata dayalı ekonomi 51, 105, 215
Ayrılık Savaşı 372
Aydınlanma 256, 263, 287, 289, 295, 310, 318, 321, 341, 385
Ayn Câlût S. 178
Ayt Ahmet 547
Azana 439
Azeglio, M. d' 333
Azerbaycan 507
Azınlıklar, milli 285, 319, 337, 355, 398, 412, 415, 417, 433, 435, 440, 444, 460, 499, 542, 545
Azikiwe 545
Azilyen 15
Azincourt 190
Azorlar 221
Aztekler 222
Azuma-Maro 369

-B-

Baal kültleri 39, 49, 99
Baas Partisi 535, 600
BAB 497, 522, 529
Babenberg Sülalesi 143, 164
Babeuf 299, 344
Babil 24, 27, 28, 35, 37, 39, 44, 64, 155
Babil tutsaklığı, Yahudiler 31, 37, 45; Roma-Katolik Kilisesi 181
Babur 229
BAC ayrıca bkz. Mısır
Bach 256
Bachofen 310
Bacon, F. 256, 321
Bacon, R. 184
Bad Godesberg 474
Badari 16, 23
Baden 302, 306, 311, 316, 324, 334
Baden Kültürü 19
Badeni 357
Badoglio 437, 480, 489
Baeck 483
Baffin 278
Bagirmi 374
Bağdat 136, 151, 178, 208, 404; - Demiryolu 360, 365, 387; - Paktı 534
Bağımsızlık Savaşı, Kuzey Amerika 290
Bahadır Şah 367
Bahama Adl. 276, 613
Bahia 276
Bahmani (Behmeni) 210
Bähr 256
Bahreyn 600
Bailén S. 312
Bailly 297, 299
Bajer 362
Bakchylides 55
Baktria 43, 66, 69
Bakunin 337, 344, 378, 389, 391
Balance of power 269, 281, 283
Balbo 437, 480
Balboa 225
Baldwin 424, 468
Balear Adl. 38, 50, 186
Balfour 341, 411; - Bildirisi 446
Balkan Birliği 480
Balkan krizleri 359, 361, 387, 398, 575
Balkan Paktı 509, 516
Balkan savaşları 365, 391, 398
Balkan seferi 480
Balkanlar 15, 21, 47, 115, 155, 175, 204, 209, 240, 264, 285, 319, 346, 349, 356, 358, 361, 365, 390, 398, 405, 412, 436, 480, 487, 488, 503
Ballin 387
Baltık 389
Baltlar 32, 110, 240
Baltık hakimiyeti 198, 248, 270
Baltık ticareti 130, 182
Baluba kabileleri 546
Bamberg 143
Banat 401, 411, 435, 441
Bandaranaike 543, 603
Bandung Konferansı 447, 513, 539
Bangkok Antlaşması 385, 553
Bangladeş 601, 603
Bankacılık 320, 338, 355, 377, 463
Bannockburn 188
Bantu devleti 545
Bao Dai 515
Bar Kokheba 99, 155
Barbados 276, 613
Barbaros Hayrettin 237
Barcelona 123, 186, 219, 363
Barras 299, 301, 317
Barents 383
Barış Cemiyeti 379
Barış Gücü 520, 539

Barış Konferansı, Lahey 379
Barış Kongresi, Paris 349; komünist 505
Barışseverlik 326, 379, 460
Barok 256
Barrès 383
Bartholomäus gecesi 247
Barthou 469
Baruch Planı 551
Bärwalde, B. 254
Basın sansürü 305, 325
Basel, Konsili 180, 219; B. 192, 231, 238, 301, 303, 314, 378; Programı 341
Basileios, Büyük . Bizans: -I. 141; - II. 133, 174
Basra Körf. Emirlikler 576
Batav Cumhuriyeti 301
Batavlar 95, 108
Bathory, Stefan 249
Batı Afrika, Fransız 384; İspanyol 546
Batı Frank Krallığı 125
Batı Germenleri 108
Batı Hint 225, 276, 283, 281, 308, 330, 371
Batı Hint Federasyonu 548
Batı Hint Kumpanyaları 277
Batı Prusya 307, 334, 410
Batı Roma İmp. 103, 114
Batı Slavları 111, 167
Batistá 455, 549
Batthyány 337
Batu 133, 178
Baudouin I. 525
Baudouin I (Flanderli) 151; (Latin İmp= Flanderli IX. Budouin) 153, 207; - II 207
Baunsgaard 563
Bauer, B. 319, 342
Bauer, O. 379
Bautzen B. 143, 166
Bayan 113
Bayar 507
Bayle 257, 261
Bavyera 19, 21, 115, 125, 142, 164, 194, 235, 250, 262, 268, 280, 285, 302, 306, 311; krallık 315, 324, 339, 354; Cumh. 427, 527
Bazaine 349
Bazard 344
Beatrix I. 579
Bebel 355, 378, 388
Beck, J. 433
Beck. L. 475, 486
Becket 161
Beçuanaland 374, 380
Beda Venerabilis 129
Beginen 184
Behaim 221
Bela II, Macaristan 169
Belaunde Terry 617
Belçika 285, 287, 317, 319, 327, 328, 340, 348, 363, 376, 400, 408, 413, 425, 427, 456, 463, 474, 476, 486, 525, 565, 579
Belgrad S. 200, 209, 264; B. 265, 273, 285, 404, 480, 488; Konferansı 539
Belinski 391
Belisarios 116, 138
Belize 613
Bell 411
Bell Alliance S. 314
Belucistan 366
Belsazer 31
Belzec 482
Bem 337
Ben Gurion 537
Ben Zvi 537
Benckendorff 347
Benedetti 353
Benedictus Papa: - XV 430; - XVI. 583
Benedictus, Aniane'li 141; - Nursia'lı 141
Benediktinler 141, 169
Benes 435, 491, 511
Benevento S. 78, 118; B. 165; S. 172. 175
Bengal 366
Benin 339, 353, 387
Bennett 449
Bennigsen 339, 353, 387
Bentham 318
Berberiler 101, 375, 385, 547
Berchtesgaden 434, 474
Berengario I. 119; - II. 119, 143
Berezina Savaşı 312
Berg 250, 306
Bergen, Diyet Mec. 163, 182
Bergson 460
Beria 467, 485, 505
Bering 273, 278
Bering Boğazı 273
Berlepsch 345
Berlin 262, 282, 302, 306, 310, 334, 337; B. 339, 360, 375, 378, 387, 405; Devrim 409, 427, 437; Ant. 443, 467, 474, 486, 492, 497, 526; Abluka 527, 531; Açıklama 520
Berlin duvarı 499, 530, 533, 593
Berlin kongresi 359, 365, 391, 399
Bermuda Adl. 276
Bern 328, 363, 379
Bernadotte. Kont 493, 537
Bernadotte, Kral 305, 313, 362
Bernhard, Clairvaux'lu 141, 149, 151, 153, 159, 171, 184; - Weimar'lı 255
Bernini 256
Bernouli 279
Bernstorff, A. 287
Bernstorff, J. [H.K. v.] 405
Berrhoia S. 174
Berry Hanedanı 190
Berthold, Henneberg'li 219
Besançon Diyet Mec. 165
Besarabya 304, 358, 441, 480, 496, 509
Bessos 45, 65
Beş yıllık planlar (Sovyet) 505
Bethlen, Gabor 252
Bethmann Hollweg 387, 399, 407
Bevin 424, 524, 537
Beyaz Dağ 252
Beyaz Gül 486
Beyaz Rusya 203, 501
Bhagavacılar 229
Bharat 542
Bhumibol 541
Bhutan 366, 553, 601
Bialystok 304
Bianchi 437
Bidault 524
Bierut 510
Big Business 423
Bihar 366, 542
Bilim, Antik Çağ 58, 71; Arap 137; Çin 227; Avrupa 221, 245, 256, 279, 310, 342
Bin Arafa 547
Bin Barka 547
Bin Bella 547
Bin Hedda 547
Bin Hıdır 547
Bin Laden 567, 603
Bin Yusuf bkz. Muhammed V
Birleşik vilayet meclisi (Generalstaaten) 244
Birleşme, Alm. 334, 337, 352; İtalya 329, 333, 347, 349, 350, 397
Birleşme Savaşı, Alm. 352; İtalya 349
Birleşmiş Milletler bkz. BM (UNO)
Birlik, Brest 241; Frans. - 545; Panamerik. 395; Protestan 251; Sahel-Benin , 544
Birlik Parlamentosu, Erfurt 339
Burma ayrıca bkz. Birmanya 13
Birmanya 13, 178, 210, 274, 366, 447, 452, 487, 494, 540; - Savaşları 367
Birmingham 326
Biró 241
Bismarck 283, 339, 349, 353, 355, 359, 378, 385, 387
Bitinya 69, 83, 209
Bizans 63, 84, 103, 113, 116, 127, 130, 138, 143, 151, 153, 169, 174, 179, 183, 204, 206
Bizerte 546
Björkö Ant. 391
Blanc 327, 333, 344
Blank 529
Blanqui 321, 333, 379
Bled Ant. 508, 517
Blois Ant. 219
Blomberg 472, 475
Blum, L. 469
Blum, R. 335, 337
Blücher 307, 314
BM Güvenlik Konseyi 487, 500, 503, 553
BM (UNO) 487, 496, 500, 506, 513, 515, 519, 535, 537, 539, 541, 543, 545, 547, 549, 551, 553, 557, 559, 560
BM Silahlı Kuv. 503, 524, 537, 546
BM Vesayet bölg. 500
Bobrikow 362
Boccacio 212, 215
Bodelschwingh 345
Bodin 247, 259
Boerler Savaşı 360, 374, 381
Boetius 117, 129
Bogdan Hmelnitski 249
Bogomiller 149, 205

Bogota 222, 225, 516
Boguslav 163
Bohemya 15, 19, 21, 142, 146, 166, 168, 184, 194, 200, 219, 236, 249, 285, 307, 336, 351, 356
Bohemya-Moravya 435, 474
Bohemya-Pfalz savaşı 252
Boileau 261
Boiotya(lılar) 46, 53, 55, 59, 63
Bokser ayaklanması 361, 369, 387, 391
Boleslaw, Bohemya: - I. 143; Polonya: - I Chrobry 143, 146; - II. 167; - III. 167
Boleyn, Anna 238, 247
Bolingbroke 269
Bolivar 330
Bolivya 225, 330, 370, 454, 548, 553, 615, 617
Bologna : 157, 180; Konkordatum 219; Konsili 236, 239, 350
Bolşevikler 379, 389, 407, 415, 419, 430
Bombardıman savaşı 478, 526
Bombay 274
Bonapartçılar 327
Bonar Law 407, 424
Bon Burnu 488
Bonifatius 123, 126, 140
Bonifatius VIII, Papa 181, 189
Bonnet 469
Booth 343, 345
Bordeaux 298
Borden 449
Borgia, Cesare 217
Boris Godunow 203
Boris II, Bulgaristan 441, 443
Borneo 244, 608
Bornhöved, S. 162, 173
Bornu 220, 374
Borodino S. 312
Borromäus 239
Borromini 239
Bosch, J. 549
Bose 447, 495
Bosna 21, 169, 175, 204, 208, 356, 398, 481, 486
Bosna krizi 361, 387, 391, 397, 399
Bossuet 259. 261
Boston/Mass. 290; - çay baskını 291
Bosworth S. 188
Botev 359
Botha 381, 457
Botswana 625
Bougainville 279, 609
Boulanger 361, 383
Boulogne 302, 327
Bourbon, Hanedanı 241, 247, 260, 268, 315, 327, 351, 363
Bourbon-Orléans, Hanedanı 260
Bouvines S. 158, 173
Boyarlar 133, 203
Boyen 311, 325
Boykott 382
Boyne S. 268
Botticelli 213, 215
Bozkır kavimleri 112
Börne 329
Brabant 183, 192, 244. 259
Bradley 492
Bragança Hanedanı 243
Brahma(lar) 213
Bramante 213
Branco 549
Brandenburg 111, 143, 170, 194, 235, 251, 254, 259, 261, 262, 270, 595
Brandt 531, 569, 573, 589, 591
Brankoviç 205
Branting 430
Brasidas 61
Bratianu 441, 510
Bratislava (Pressburg) B. 201; 249, Diy. Mec. 265; Diy. Mec. 281, B. 302
Brauchitsch 476, 485
Braun 550
Braunschweig 165, 283, 291, 324, 328
Brazza 385
Breda B. 259, 267
Breisach 254
Breitenfeld S. 254
Brejnev 506. 551, 555, 569, 575, 569
Bremen 123, 147, 231, 254, 270, 324
Brentano 310
Breslau 166, 171, 492; B. 280
Brest, Birliği 241
Brest-Litovsk 402, 409; B. 421
Bretagne 125, 129, 298
Brétigny B. 191
Bretislav Bohemyalı 147
Brezilya 225, 243, 276, 313, 323, 330, 370, 376, 454, 459, 548, 553, 615
Briand 383, 413, 415, 429, 471
Briand-Kellogg Paktı 415, 423, 425, 429, 455, 467
Brienne, L. de 295
Brienne S. 314
Bright 326
Brissot 299
Britanya 73, 91, 97, 99, 105, 128
Brockdorff-Rantzau 411
Bruce 189
Bruck 339
Brundisium 90, 92
Brunei 540, 608
Bruno 221
Brussa (Bursa) S. 208
Brussilov hücumları 402, 405, 407
Brutus 91, 93
Brüksel 240, 328, 378, 383, 389, 565; Konferansı 442, 522, 525; Kongresi 363
Brüning 471
Buber 341
Bucer 231, 235, 238
Buckle 342
Budapeşte 435, 492
Buddha 43
Budé 212
Budizm 41, 43, 177, 211
Buenos Aires 548
Bugeaud 327, 385
Bugenhagen 231, 235, 241
Buharin 467
Bukowina 356, 398, 404, 441, 481, 496
Bulganin 496, 505, 509
Bulgaristan 110, 112, 132, 139, 149, 151, 172, 174, 179, 204, 207, 340, 358, 360, 398, 401, 408, 416, 419, 440, 442, 480, 485, 488, 498, 508, 510, 555, 565, 575
Bull Run S. 372
Bullinger 231
Bumedyen 547, 587
Bundschuh (Çarık) 232
Burckhardt 342
Burghley 247
Burgiba 547, 587
Burgonya(lılar) 102, 108, 114, 119, 144, 156, 165, 169, 236, 242, 245, 258
Burgos 438
Burke 291, 309, 318
Burkina Faso bkz. Yukarı Volta 620
Burrit 379
Bursa S. 444
Burschenschaft 325
Burundi 544, 561, 625
Bush, G. 611
Buxar S. 366
Buzul Çağı bkz. Pleistosen
Büchner, L. 342
Bükreş 358, 398, 404; B. 408, 488
Bülow 361, 387, 399
Büyük Britanya 262, 265, 268, 276, 280, 293, 295, 298, 301, 308, 310, 327, 331, 333, 335, 337, 340, 344, 349, 355, 359, 364, 369, 371, 373, 378, 380, 385, 387, 391, 393, 395, 399, 403, 405, 411, 421, 423, 424, 425, 430, 442, 446, 448, 449, 456, 463, 465, 468, 474, 476, 479, 481, 484, 487, 489, 495, 500, 507, 513, 516, 522, 524, 527, 553, 563, 565, 578, 581, 599, 601, 605, 608, 627
Büyük Iskender 25, 31, 39, 43, 45, 63, 64, 71, 157
Büyük Ordu 312, 315
Büyük özel çiftlik 227
Büyük Polonya 166, 200
Büyük Ruslar 203
BVP 426, 429, 470, 472
Byrnes 527
Byron 310, 323

-C-

Caballero 439
Cabet 344
Cabira (Niksar) S. 88
Cabot(o) 224, 278
Cabral 224
Cadı avı 181, 230, 257, 263
Cádiz 312
Caen 490
Caetano 585
Caillaux 383
Cajetanus 231
Calais S. 190

California 372
Caligula 96
Calixtus, Papalar: - I. 140; - II. 148
Callaghan 581
Calonne 295
Calvin 231, 238
Calvincilik 238, 241, 245, 255, 321
Camaldule keşişleri 141
Cambrai B. 237; K. 265; İttifakı 219
Camp David 519, 597, 611
Campanella 256, 344
Campbell olayı 424
Camphausen 335
Campo Formio B. 300
Campos 363
Canalejas 363
Canaris 486
Cannae S. 80
Cannes 315
Canning 323, 326, 331
Cano 239
Canossa 146, 148
Canterbury 129, 140, 240
Cape Town 301
Capetler 158, 165, 191
Capitularia 127
Caprivi 387
Capua 77, 79, 119, 146, 165
Caracalla 99, 155
Caracas, Kongresi 330; Konferansı 516
Carboneria 325
Carboneria Cemiyeti 323
Carlosçuların savaşları 322, 363
Carlyle 344, 381
Carmona 439
Carnot 299, 301
Carnot, cumhurbaşkanı 383
Carol I. 359; - II. 417, 441
Carolina 277
Carrier 298
Cartagena 312
Carter 597, 611
Cartier 278
Cartwright 279, 321
Carus 101
Casablanca Konferansı, 487 - devletleri 544
Casement 448
Caserta S. 350
Cassibile 488
Cassius 91, 93
Cassivelaunus 91
Castelfidardo S. 350
Castilla 371
Castlereagh 317, 323
Castro 549
Catalaunum Ovası S. 102, 112
Catilina komplosu 91
Cato, İhtiyar 85, 95
Catullus 95
Caudinum Geçitleri S. 78
Cava 12, 211, 244
Cavaignac 333
Cavallero 480
Cavour 349, 351
Cayna 43
CDU/CSU 527, 529, 531, 595
Ceauşescu 575
Cebelitarık 135, 268, 291, 477, 567
CEDEAO 591
Celebes 244
Celile 36
Celtis 212, 249
Cenevre 231, 238, 240, 295, 323, 379, 389, 415, 497, 500, 515, 521; Konf. 497, 550; Konvansiyon 379, 502
Cengiz Han 133, 178, 211, 229
Cenova 153, 182, 206, 209, 215, 237, 300; Konferansı 463
Censor bkz. Zensor
CENTO 516, 534
Centuriae 74
Ceprano B. 173
Cera 42
Ceres 87
Cernik 559
Cervantes 243
Ceuta S. 186
Ceza kampları 504
Cezayir (kent) 236, 327, 385, 456; - darbesi 525, 546
Cezayir 327, 348, 374, 384, 489, 498, 503, 525, 546, 567, 619, 623; - Fransızları 547; - Tüzüğü 546
Cezayir-Fas anlaşmazlığı 546
Chabarow 273
Chaidoreia S. 62
Chalkidike (Halkidike) 55
Chalkis (Halkis) 51, 55
Chamberlain, A. 424
Chamberlain, H. St. 341, 343, 461
Chamberlain, J. 381
Chamberlain, N. 443, 468, 475
Chambord, Ant. 237
Champagne 125
Champaubert S. 314
Champlain 277, 279
Chancellorsville S. 372
Chantilly Konferansı 401
Charta caritatis 141
Charte constitutionelle 327
Chateaubriand 305, 318, 323, 327
Châtillon, Hanedanı 241
Chaucer 189
Chaumont Ant. 314
Chautemps 469
Chavin 222
Chelmno 482
Cheops 23
Chephren 23
Cherbourg 490
Cherusciler 95, 108
Chibcha Kültürü 222
Chicago 550
Chimú Krallığı 222
Chinon B. 159, 161
Chioggia Savaşı 183
Chlodwig 117, 120, 126
Chlothar I. 121; - II. 101
Chotusitz S. 280
Chowewe Zion 341
Chremonidei Savaşı 69
Chrétien, Troyes'li 157
Christian, Braunschweig'lı 252
Christian, Danimarka: - I. 199; - II. 249; - III. 241; - IV. 249, 252; - IX. 362; X. 362
Churchill 387, 468, 477, 487, 489, 523, 527
Cicero 58, 91, 93, 95, 212
Cid 187
Cihangir 229
Cilas 509
Cincinnatus 77
Cinnah 447
Cisalpina Cum. bkz. Zisalpina Cum. 300, 303
Civil Bill of Rights 519
Cizvitler 226, 238, 239, 241, 247, 250, 257, 275, 279, 287, 327, 355, 383
Clarendon, anayasası 161
Clarissalar 141
Clastidium S. 80
Claudius I. 96; - II. 101
Clausewitz 311, 315
Clay uzlaşması 373
Clay, L. D. 527, 531
Clemenceau 383, 385, 407, 411, 425
Clermont, Sinodu 148, 151
Clive 283, 367
Clodius Albinus 99
Clouet 213
Cluny 129, 141, 147
Clusium S. 76
Cobbett 326
Cobden Ant. 321, 326, 379
Cocceji 287
Code civil 305, 327
Codreanu 441
Coelestinus, Papa 173
Cola 42
Colbert 261, 275, 277
Colet 212
Coligny 247
Colijn 430
Collina Porta S. 89
Collins 448
Colombo Konferansı 542; - Planı 538
Colonna 217
COMECON 505, 509, 522, 563
Commodus 99
Common Law 161, 189
Commonwealth 266, 381, 412, 448, 457, 468, 520, 524, 539, 541, 543, 581, 608, 620, 627
Communauté 544
Compiègne 476
Comte 342, 344
Conakry Ko. 539, 544
Concilia plebis tributa 77
Condé 247
Condottiere 217
Confessio Augustana 235
Confoederatio cum principibus ecclesiasticis 173
Confutatio 235
Connecticut 290
Conrad von Hötzendorf 399
Constantinopolis 103, 107, 132, 139, 153, 175, 203, 322, 358, 390, 401
Constantinus Bağışı 140, 212
Constantinus, Bizans: - V. 139; Yunanistan: - I. 401; - II.

507, 567; Roma: - Büyük 102, 105, 107, 140, 155
Constantinus bkz. Konstantin
Constantinus Chlorus I. 101, 103; - II. 103
Constitutio Antoniniana 99
Constitutio Romana 125
Constitutiones Anegidiane 217
Constitutium Silvestri 140
Contarini 239
Contrat social (Toplum Sözleşmesi) 289
Cook 278
Coolidge 413, 422
Cordeliers 297
Cordon Sanitaire 412, 442
Coriolan 77
Corneille 261
Corpus iuris canonici 149
Cortenuova S. 173
Cortes 223
Corvey 123
Coser 23
Cotrone S. 118, 142
Coty 525
Cranach 231
Crassus 69, 90, 95
Crécy S. 190
Crépy B. 237
Cripps 447, 524
Crispi 351, 361, 397
Cristea 441
Cromer 381
Crompton 321
Cromwell 266, 283
Cuci 179
Cumae (Kyme) S. 57, 72, 77
Cumhuriyetçiler (ABD) 373, 395, 422, 464
Curaçao 276
Curie 459
Curtis 448
Curzon 367, 424; - Hattı 420, 432, 487
Custozza S. 336, 350
Cuza 359
Cuzco 222
Cyprianus 107, 140
Czartoryski 329
Czernin 405, 407

-Ç-

Çaadeyev 391
Çad 544, 591
Çağatay İmp. 178
Çaka 375
Çanakkale Boğ. Ant. 365; 401, 405
Çandragupta 43, 66, 69
Çan Kay Şek 450
Çan-kuo Dönemi 40
Çarlık 389, 391
Çartistler 326
Çeka 421
Çekler 110, 122, 197, 253, 339, 357, 400, 405, 407, 493
Çekoslovakya 340, 408, 417, 425, 435, 440, 442, 474, 490, 498, 511, 522, 526, 551, 559
Çelik Paktı 442, 469, 474
Çeng 41
Çernenko 557
Çernobil 557
Çernov 389
Çernişevski 389
Çervenkov 510
Çeteciler 385, 489, 493, 537, 541
Çetnikler 486
Çin 12, 16, 40, 105, 113, 176, 210, 226, 239, 272, 274, 348, 367, 368, 376, 380, 384, 387, 368, 376, 380, 384, 387, 390, 400, 412, 423, 447, 450, 452, 487, 494, 498; Milliyetçi Çin 500, 512, 516, 519; Halk Cum. 502, 506, 512, 525, 538, 542, 545, 553, 559, 581, 600, 605, 607; - ticareti 211, 226, 275
Çin Hanedanı 41
Çin İmp. 176, 210
Çinhindi 384, 412, 452, 494, 513, 514, 525; - savaşları 574, 524
Çin-Hindistan Savaşı 513
Çin-Japonya Savaşı 369, 393, 451
Çin Seddi 227
Çive yazısı bkz. yazı
Çou Hanedanı 41
Çocukların Haçlı Seferi 153
Çombe 503, 546
Çu En Lay 451, 513, 515, 543, 579
Çu Hi 177
Çulalongkorn 385
Çung Çeng 275
Çu Te 451
Çu Yun Çang 227

-D-

DAC (Development Assistance Committe) 538
D'Alembert 257
Da Costa 439
Daçya 97, 115
Dagobert I. 121
Dahlmann 335
Dahomey 544, 620
Daiaukkus 45
Daidalos 51
Daily Telegraph olayı 388
Dairen Ant. 368
Dakar 348, 385
Daladier 469, 475, 477
Dalberg 307
Dalmaçya 123, 169, 175, 303, 317, 356, 401, 411
Damaskinos 489, 507
Damasus I, Papa 140
Dandolo 153, 183
Danelag 129, 131
Danilevskiy 391
Danimarka, Danimarkalılar 15, 128, 142, 162, 182, 198, 240, 248, 252, 270, 277, 287, 291, 303, 310, 313, 334, 339, 352, 355, 362, 376, 382, 425, 430, 474, 479, 482, 486, 507, 555, 563, 565, 578
Danimarka-Aşağı Saksonya Savaşı 252
Dan-no-ura S. 177
Dante Alighieri 184, 217
Danton 297, 299
Danzig 182, 200, 306, 316, 410, 431, 474
Darby 321
Dardanus B. 89
Darfur 220, 374, 623
Darius I. 21, 43, 51; - III. 45, 65
Darlan 489
Darwin 341
Datis 56
Daudet 383
Dauphiné 154
Davis 373
Davut 36
Dawes Planı 373
Dayan 597
Dayananda Sarasvati 367
DC 521, 583
DDP (DStP) 426, 428, 470, 472
De Bono 436
De Llano 438
De Valera 448, 524
Deák 337
Debré 525
Decius 101, 107
Declaration of Rights 269
Decretum Gratiani 149
Degrelle 430, 477
Dekabristler ayaklanması 322, 346
Dekapolis 36
Dekeleia 60
Dekeleia Savaşı 61
Dekhan 275
Delaware 277, 290
Delbrück, H. 388
Delbrück, R. v. 339, 355
Delcassé 361, 385
Delfi 47, 53, 63; Kehanet 55
Delhi S. 366
Delhi Sultanlığı 179, 210
Delion 60
Delos 47, 57, 84
Delp 486
Demagog 59, 61, 325
Demagogların kovuşturulması 325
Demeter 48
Demetrios Poliorketes 67, 69
Demetrius Zvonimir 205
Demir Çağı 21, 73
Demirci Krallığı 113
Demokrasi, Yunan 49, 54, 59, 61; Yeniçağ 289, 293; totaliter 289, 319; Kriz 454
Demokratlar (ABD) 373, 422, 464
Demos 53, 55
Demosthenes 63, 69
Denikin 420
Deniz ablukası 269
Deniz Dibi Ant. 427, 429
Denizaltı savaşı 405, 479
Denizci kavimler 19, 24, 32, 34, 37
Deniz hukuku 553
Derebeylik, Bizans 139; Çin 41; Frank 127; Fransız 159, 295, 297; yüksek uygarlık 35, 69; Japon 369, 393; Ortaçağ 157, 185

Dernek kurma hakkı 345, 349
Derviş tekkeleri 445
Descartes 256, 279
Deschanel 425
Desiderius 119
Desmoulins 297
Despotluk, şark 45
Dessau Birliği 234
Destur 457
Deşnew 273, 278
Devamlı Barış 219
Devers 492
Devlet antlaşması (Avusturya) 496, 521
Devlet öğretileri 184, 217, 247, 256, 259, 287, 289, 318
Devlet sosyalizmi 378
Devletler hukuku 217, 281
Devotio moderna 184, 212
Devrim 289; Tarım - 321, 467; Çin 369, 412, 451; Alman 408, 427; İng. 269; Fransız 289, 294, 296; Latin Amerika 330, 371, 395, 455, 549; Rus 362, 379, 405, 407, 412, 415, 417, 424, 451; Türk 399; 1848 319, 327, 332; - kuramı 344, 378
DGB 529
Dışişleri Bak. Konferansları (1945'ten sonra) 496, 501, 529
Dışişleri Bak. Kurulu 496, 523
Diadokhos 61, 66
Diamat 418
Diaz, B. 220
Diáz, P. 371
Dictatus Papae 147
Diderot 257
Didius Julianus 99
Diebitsch 315, 329
Diefenbaker 520
Diem, Ngo Dinh 515
Dientzenhofer 256
Diessbach 193
Diktatörlük, Afrika 545; Avrupa 416; faşist 460; Latin Amerika 454; Nasyonal sosyalist 461; Roma 89
Dil cemiyetleri 256
Dilenci tarikatı 141, 231
Dilke 381
Dimitriy Donskoy 203
Dimitrov 510
Din barışı, Augsburg 235, 237; - Nürnberg 235, 237
Dini bölünme 127, 139, 147, 149, 165, 175, 180
Din özgürlüğü 287
Din savaşları 158, 196, 240, 246, 252
Din, Mısır 23, 25; Aztek 223; Babil 29; Tunç Çağı 19; Çin 41; Hıristiyan 103; Hurriler 29; Germenler 109; Yunanlılar 47; Hititler 35; Hintliler 43; Hint-Avrupa 33; İnka 223; Yahudi 37, 39; Girit 33; İran 45; Frigya 35; Atlı kavimler 113; Roma 86; İskit 21; Slav 111; Taş Devri 13, 15
Dini yönetmelik, Habsburg tüzüğü (pragmatische Sanktion) 181, 191, 265, 281
Diocletianus 100, 105, 107, 117
Dion 61
Dionysios I. 61; - II. 61
Dionysius Areopagita 184
Dionysos 35, 48, 55, 58
Direktuvar 299, 301, 303, 305
Direniş hareketi 486, 491, 524
Direnme hakkı 161, 169, 247, 249, 291
Displaced Persons 498
Disraeli 326, 498
Diyalektik, Antik Çağ 58
Dmowski 433
DNVP 426, 470
Dobruca 398, 401, 409, 440, 480, 499
Dogger Bank S. 405
Doğu Germenleri 108, 115, 117
Doğu Hint Kumpanyaları 245, 247, 274, 291, 309, 367
Doğu krizi 327, 365, 385
Doğu Prusya 131, 262, 271, 281, 315, 335, 403, 410, 492, 509
Doğu Roma Imp. bkz. Bizans
Doğu Rumeli 358
Doğu Slavları 111
Doğu ticareti 130, 182
Doğu-Batı anlaşmazlığı 496. 515, 517, 519, 521, 539
Dohm 341
Dokunulmazlık 123, 126, 145, 175, 185
Dolar emperyalizmi 377, 395, 412, 455, 523
Dolaysızlığın kaybettirilmesi 307
Dollfuss 417, 434
Dolmen 15
Domesday Book 161
Dominat 101
Dominik Cum. 331, 370, 454, 517, 548, 613
Dominikenler 141, 184, 187, 212, 230
Domitian 97, 107
Donanma (Armada) 242, 247
Donanma Ant., Alm. - İng. 442, 468, 474; Washington 412
Donanma politikası 361, 387
Donatello 213
Donauwörth 250
Donets Havzası 504
Dorlar 18, 46, 50, 53, 58
Dorpat B. 431
Dorylaion S. 150
Dostoyevski 391
Doumergue 425, 469
Döffingen S. 194
Döllinger 335
Dönitz 476, 493
Dörtlü ittifaklar 280, 329
Dragaşani S. 322
Drake 224, 243, 247, 279
Drakon 55
Drepanum S. 80
Dresden 262, 324, 336, 479, 492; B. 280; S. 315
Drexler 461
Dreyfus davası 341, 383
Droysen 425
Druidler 77
Drusus 95
Dubçek 573
Dukas Hanedanı 175
Dulles 497, 519, 535, 549
Duma 347, 389
Dumbarton Oaks, Konferansı 487, 501
Dumlupınar 444
Dumouriez 301
Dunant 363, 379
Dunkerque 266, 476, 479
Duns Scotus 149, 184
Dupleix 275
Duquesne 282
Durand Hattı 364
Durham 381
Durkheim 343
Dutschke 589
Dünya Bankası 501, 579
Dünya Barış Konseyi 505, 551
Dünya barışı 539
Dünya devrimi 412, 415, 417, 419, 513
Dünya ekonomisi (ticareti) 225, 309, 377, 393, 463; kriz 417, 423, 425, 429, 435, 448, 453, 455, 462, 465, 468
Dünya fuarı 349, 382, 525
Dünya kongresi, siyonist 537
Dünya Posta Derneği 363
Dünya Savaşı I. 361, 378, 382, 397, 399. 400, 417, 430, 438, 447; - II. 447, 463, 475, 476, 499, 537, 545; - sonuçları 496
Düppel S. 352
Dürer 213, 231
Dürziler 425
Düşüncecilik, Alm. 257, 310, 319, 347
DVP 426, 428, 470, 472

-E-

Earldoms 128
Ebert 531
Ebert, cumhurbaşkanı 409, 427, 429
Ebro Ant. 81
Ebu Bekir 135
Ebukir 300
Ebülkasım Kerim 547
Echnaton bkz. Amenophis IV.
Eck 231, 235
Eckart 461
Ecnomus 80
ECU 563
Edebiyat, Antik Çağ 47, 49, 51, 55, 58, 91, 95, 97; Çin 177, 211, 227, 275; Avrupa 157, 189, 212, 230, 243, 256, 261, 310, 329, 347, 363; erken tarih 23, 27, 29, 31; Hint 43, 229; Japon 369
Eden 468, 487, 489, 497, 524; - Planı 497
Edgar 129
Edictum Chotarii 121
Edil 74, 77

Edom 36
Edward (Kara Prens) 188
Edward I. 189, 191; - II. 190; - III. 188; - IV. 238, 241, 247; - V. 361, 382; - VIII. 468
Edward, Aziz 129
Efes (Ephesos) 51, 57; Akşam Duası 89, 107; Konsil 139
Eflak 110, 179, 201, 204, 208, 240, 264, 280, 285, 322, 346, 358
EFTA 509, 522, 563
Egadi Ad. 80
Egbert, Wessex'li 129
Eger B. 194, 254
Egmont 245
Eğitim 127, 180, 212, 235, 239, 250, 281, 287, 305, 311, 339, 347, 355, 357, 363, 445, 506
Eichmann 537
Einaudi 521
Einhard 127
Einstein 343
Eisenhower 489, 491, 493, 497, 515, 519, 527; - Doktrini 519, 534
Eisner 427
Ekbatan 64
Ekber 229
Ekim Devrimi 407
Ekonomi (ticaret ayrıca bkz. Dünya ekonomisi), Antik Çağ 50, 53, 55, 59, 65, 70, 83, 104; İlk Çağ 15, 17, 19, 21, 38, 223; Ortaçağ 109, 111, 126, 130, 139, 171; Yeniçağ: Afrika-Asya 211, 367, 369, 371, 453, 457, 539, 543; Avrupa 126, 245, 247, 261, 263, 265, 273, 277, 295, 324, 338, 349, 424, 473
Ekonomi kuramı 289, 321
Ekonomi Kurulu (Frankfurt) 527
Ekonomik kriz 321, 326, 339, 344, 355, 377, 382, 525
Ekonomik liberalizm 289, 321, 326
Eksarklık 119, 139
Ekvador 223, 330, 370, 454, 548, 617
Ekvatoryal Afrika 384
El Alamein S. 480
Elagabalus 99
El Greco 243
El Obed 16
El Salvador 224, 454, 548, 561, 613
Elam 7, 26, 31
Elat 537
Elba 183, 315, 317
Elbruz 484
Elea(lılar) 51
Eleusis 49
Eleştiricilik 257
Elhac Ömer 375
Elis 46, 49, 53, 56, 60
Elişa 37
Elizabeth, İngiltere: - I. 238, 241, 247; - II. 520, 524, 609; Rusya: - I. 283
El-Mansur 137, 187
Eloyteri 49
Elsass (Alsas) 253, 269, 335
Elsass-Lothringen 192, 258, 348, 354, 388, 401, 405, 409, 411, 425
Emanuel I, Portekiz'li 243
Emesus 99, 101
Emeviler Hanedanı 134, 137, 187
Emperyalizm 289, 319, 361, 376, 381, 387, 393, 412, 418, 506, 539; Dolar - 377, 394, 412, 455
Empire Libéral 349
Ems telgrafı 349, 353
Endonezya, ayrıca bkz. Hollanda Hindistanı 447, 452, 494, 498, 502, 506, 513, 525, 540, 561, 567, 608, 609
Endülüs 137, 312
Enea Silvio bkz. Pius II
Enfantin 344
Enflasyon, 463; Almanya 427; Fransa 281, 297; Latin Amerika 549; İspanya 277
Engelbrecht Engelbrechtsson 199
Engels 321, 335, 344, 418
Engizisyon, Çin 275; Avrupa 141, 149, 187, 191, 239, 243, 245
Enosis 359, 524
Entegrasyon, Avrupa 496, 522, 525, 527, 529, 533
Enternasyonal: I. 378; II. 378, 419; III.379, 419
Enver Paşa 365
Eolyalılar 46, 50
Epameinondas 62
Epeiros 48, 56, 60
Ephialtes 58
Ephorat (Ephorlar) 52, 57
Epikuros 71
Erasmus 212, 231
Eratosthenes 71
Eretria 56, 84
Erfurt prens görüşmeleri 304
Erhard 529
Eribaadad 29
Eridu 16
Eriha Kültürü 15
Erik Knutsson 163
Erik, Kızıl 224
Eritre 396, 400, 436, 481, 561, 627
Erken Taş Çağı 14, 109
Erken Orta Çağ 108
Erlander 507
Ermanerich 103, 115
Ermenistan 32, 35, 69, 90, 97, 139, 155, 206, 279, 359, 364, 405, 410, 444, 565, 571
Ernst August, dük 263; kral 325
ERP 523
Ertebölle Kültürü 15
Erzberger 388, 407, 409, 427
Erzurum 444
Esad Paşa 399
Escorial 243
Eski Taş Çağı II
Essenliler 39
Essex 128
Este 213
Estonya 162, 198, 248, 340, 408, 416, 420, 431, 440, 442, 474, 555, 557, 565, 569, 574
Eşitlik ilkesi 289, 295, 297, 318
Eşitlik, renkli halklar 377, 457, 496, 506, 539; kadınlar 382; Yahudiler 311, 340, Katolik 326
Eşkol 537, 597
Eşnunna 28
Etaples Ant. 219
État généraux 191, 259, 295, 297
Ethelbert, Kent'li 140
Etiyopya bkz. Habeşistan
Etolya 46, 84
Etolya Birl. 69, 83
Etruria 303, 305
Etrüskler 20, 38, 47, 49, 60, 72, 79
Euboia 46, 56, 59, 63
Eugen, Savoie'li 265, 269
Eugenius 103
Eugenius IV, Papa 181, 197, 207
Eukleides 71
Eulenburg 388
Eumenes I. 69; - II. 67, 69, 85
Eunus 85
Eupen-Malmedy 410, 427, 477
Euphronios 53
Eupolis 58
Eurich 117
Euripides 58
Eurybiades 57
Eurymedon S. 57
Evesham S. 161
Evian Ant. 547
Evlenme yasağı 147, 231, 239
Evrimcilik 342
Exekias 53
Extraterramariculi Kültürü 73
Eyck 213
Eylül katliamları 297
Eyüp Han 543, 577
Eyskens 561
Eyyübiler Han. 136
Ezra 39

-F-

Fabius Maximus 81
Faidherbe 385
Fair Deal 519
Fakirleşme kuramı 344, 378
Falais 490
Falanj 439
Falansterler 344
Falkenhayn 403
Falkland Adl. 370, 380, 405
Falkland Savaşı 581, 615
Fanfanı 521
Faruk I 457, 535
Fas 221, 243, 360, 363, 374, 384, 401, 425, 438, 460, 489, 516, 521, 525, 546, 587; - Krizi 361, 385, 387, 397
Fas (kent) 360
Fason sistemi 256, 259
Faşizm 417, 419; Avusturya tipi 417; Belçika 477; İtalya 460, 489; Hırvat 481; Norveç 477

Faşoda anlaşmazlığı 361, 143, 150, 175
Fatımiler Hanedanı 136, 143, 150, 175
Faure 385, 497, 525
Favre 349
Faysal Arabistan'lı 535; - II. Irak'lı 535; - Suriye'li 446
Fayum 16
FDGB 527, 531
FDP 527, 529, 595
Fechner 343
Feder 461
Federalizm 318
Federeler 103, 114, 117, 120
Federasyon demokrasisi 345
Federasyon Sav. 371
Fehrbellin S. 263, 271
Fehrenbach 427
Feltre 488
Felsefe 51, 58, 71, 149, 184, 256, 310, 319, 344, 418
Fenike 25, 36, 38, 47, 50
Feodalizm, bkz. Derebeylik
Ferdinand (Fernando), Aragon: - II. 187, 236; Bourbon (İspanya): - VI. 260; - VII. 260, 313, 323; Bulgaristan: - I. 359, 399; Habsburg: - I. 236, 251; - II. 236, 241, 251, 253, 255, 264; - III. 187; - I. (Avusturya İmp.) 264, 315, 337; Kastilya: - I. 187; - III. 187; Napoli: - I. 323; - II. 333
Ferhat Abbas 547
Ferisiler 39
Ferman, Nantes 240, 247, 261; Potsdam 263
Fermi 550
Ferrara Konsili 180, 333
Ferry 383, 385
Feth Ali Şah 365
Feuerbach 319, 342
Feuillants 297
Fichte 310, 461
Ficino 212
Fierlinger 511
Figl 521
Fiji 579
Fildişi Sahili 609
Filipinler 278, 283, 394, 412, 452, 465, 494, 519, 540, 608
Filistin 13, 15, 19, 23, 29, 31, 36, 45, 85, 91, 97, 135, 151, 175, 341, 411, 446, 499, 502, 524, 534, 536, 599
Filistliler 19, 25, 36
Finlandiya 131, 270, 304, 313, 362, 389, 401, 407, 409, 415, 431, 440, 442, 476, 482, 485, 490, 496, 498, 507, 516, 563, 565, 578
Fin-Sovyet Savaşı 477
Firavun 17, 23
Firdevsi 211
Firuz III. 211
Fizyokrasi 289, 295
FKÖ 379, 397, 521
Flamininus 67, 85
Flaminius 81
Flander 125, 150, 158, 183, 190, 215, 244, 430
Flandin 469
Flavien Hanedanı 97
Fleurus S. 298, 301
Fleury 281
Fliedner 345
Flodden S. 219, 247
Floransa K. 180, 183; Birliği 181, 203, 207; 212, 214, 236, 350
Florida 282, 290, 372
Foch 409, 421
Foerster 379
Fokis(liler) 46, 49, 53, 59, 63
Fokis Savaşı 63
Fontainebleau Ant. 313, 314
Fontenoy, S. 124; S. 280
Forchheim B. 169
Formoza (Tayvan) 226, 274, 368, 392, 450, 498, 512, 519
Fouché 298, 305
Fouquet 213
Fourier 344
Fox 309
Francia 125
Francesco, Assisi'li 141, 184
Francisco de Vitoria 239
Francke 257, 263
Franco, F. 417, 438, 442, 477, 521, 585
Franco, J. 363
Franctreurler 349
Frank 461, 477
Frankfurt B. 165, 195, 219, 306, 316, 324, 334, 338; B. 348; prensler toplantısı 353
Franklar 100, 108, 114, 120, 131, 134, 139; Dukalık 142, 254
Franklin 279, 291, 293
Fransa Birliği 545
Fransa-İsveç Savaşı 254
Fransız milli - 545
Fransiskenler 141, 181, 184, 187
Franz Joseph I. 264, 337, 353, 357
Franz, Ferdinand, Arşidük 264, 357, 400
Franz, Fransa (François): - I. 213, 219, 237, 241; - II. 247; Habsburg: - II (I.) 264, 305, 307; Lothringen: - I. 264, 281; - II. 351
Fredericksburg (ABD) S. 372
Frederiksborg B. 270
Fredrikshamn B. 304
Frei Montalva 549
Freiligrath 337
Freisler 486
Freud 343
Friaul 119
Frick 472
Fried 379
Friedeburg 476, 793
Friedland S. 306
Friedrich Wilhelm, Büyük Seçici Prens 259, 263, 271; - I. 264, 281; - II. 264, 281; - III. 264, 307, 315, 325; - IV. 264, 318, 325, 335, 337, 353
Friedrich, Baden: 339; Danimarka: - I. 241; - II. 549; - IV. 271; - VII. 362; - IX. 563; Habsburg: - Güzel 149; - III. 181, 194, 197, 230, 236; Hohenstaufen: - I. 197; - II. 153, 157, 159, 163, 172; Hohenzollern: - I (Kont) 197; - I. 263; - II. 257, 264, 281, 283, 285, 287; - III. 264, 355; Pfalz: - IV. 251; - V. 253; Saksonya: - Bilge 230; Sicilya: - III. 217
Friedrich, Kavgacı 197
Frigya 18, 20, 32, 34, 38, 50, 56, 60, 65
Fritsch 475
Frizonlar 95, 108, 121, 126, 131
Frobisher 278
Fronde 258
Fuad I. 457
Fugger 214, 237, 243, 277
Fujivara Ailesi 177
Fulbe devletleri 374
Fulton 279, 321
Fumimaro 175
Füzeler 550

-G-

Gabun 374, 385, 544, 621
Gagern 335, 337
Gaitskell 524
Galatlar, Galatya 66, 69, 76, 90, 95
Galba 97
Galerius 101, 103, 107
Galiçya 306, 317, 328, 356, 379, 401, 432
Galilei 256, 279
Galliéni 385
Gallienus 101, 107
Gallipoli (Gelibolu) 206, 411
Galvani 279
Galya 51, 69, 77, 90, 95, 100, 115
Gambetta 349, 383
Gambiya 380, 544, 625
GAMO/OCAM 544
Gana 513, 544, 620
Gandhi, Indira 603
Gandhi, Mahatma 447, 543
Gao 220
Gapon 389
Garibaldi 333, 350
Garrison 373
Gascogne 125
Gaspari, A. de 521
Gastein Ant. 352
GATT 523
Gaugamela 64
Gaulle, Ch. de 486, 491, 497, 523, 527, 545, 547, 582
Gaumata 45
Gazze Şeridi 502, 536, 575
Gazi I., Irak Kralı 446
Gazi J. Irak'lı 446
Gazneliler 136, 210
Geçiş Belgesi Anlaşması 531
Geç Orta Çağ 180
Gedimin, Litvanya'lı 201
Gedrosia 44
Geer 362
Geiserich 115, 117
Gelasius I, Papa 140

Gelon, Siracusa'lı 57
Genç Çekler 357
Gençlik hareketi 461
Genel kavram tartışması 149, 184
Genel Valilik 477
Genscher 589, 591
Gent, Devamlı Barış 293, 315
Gentry 157, 189, 238, 267, 269, 321
Gentz 318
Georg Kastriotis 205, 209; - Podiebrad 197
George, İngiltere: - I. 269, 280; - II. 269, 280; - III. 280, 291; - IV. 280, 326; - V. 382, 468; - VI. 468; Yunanistan: - I. 359; - II. 441, 481, 489
Georgia 290, 372
Georgiev 441
Gerhardsen 507
Gerlach 318, 325, 339
Gericilik 318, 325, 327, 329, 335, 339; Çin 369; Rus 347; Gerilla 291, 313, 524, 541
Germanicus 97
Germanya, Germenler 20, 32, 88, 94, 98, 100, 108, 114, 139; - savaşları 95; krallıkları 115, 116
Gero 143
Gerö 511
Gerusia 52
Gerzeh 16
Gessler 429
Gestapo 527
Geta 99
Getler 38, 50
Gettysburg S. 372
Geusen 245
Geyer 233
Gezo, Dahomey Kralı 375
Ghandara 42
Gheorghiu-Dej 510
Ghibellinler 119, 217
Gılgamış 27; - Destanı 17
Gia 46
Gialong 385
Giangaleazzo 217
Giap 515
Gierek 573
Giers 391
Gild 185
Gine 544, 590
Gioberti 333
Giolitti 397, 437
Giovane İtalia 329
Giraud 489
Girit 19, 23, 32, 46, 139, 175, 209, 358, 365, 396, 398, 480, 489
Giscard d'Estaing 583
Gislikon S. 332
Gizanga 546
Gizemcilik 184, 212, 239
Gizli Cemiyetler, Afrik. 545; Frans. 327; İrlan. 382; Italy. 323, 329, 397; Rus 347, 389; Sırp 399; Türk 365; ABD 395, 423
Gizli Ceza Mahk. (Feme) 197
Gizlilik genelgesi 486
Gladstone 381
Glasnost 569
Glatz 306
Glinka 347
Glubb Paşa 446, 535
GMD 369, 450, 513
Gneisenau 291, 307, 311, 315, 325
Gnesen 111, 143, 166
Gnosis 107
Goa 221, 521, 542
Gobineau 341, 443, 461
Godoy 313
Godwin 128
Goebbels 461, 472, 479, 493
Goerdeler 486
Goethe 310
Gogol 347
Gomes da Costa 417
Gómez 455
Gompers 378
Gomulka 510, 573, 551
Gondra Ant. 412
Gorbach 521
Gorbaçov 551, 553, 569, 591
Gonçakov 347, 361, 391
Gordianus III 101
Gorgias 58
Gorlice S. 402
Gorm, Büyük 163
GOSPLAN 421
Gotland 182
Gotlar 101, 108
Gottfried (Godefroi), Anjou'lu 161; - Bouillon'lu 150; - Strasburg'lu 157
Gottwald 501
Goulart 549
Gömbös 435
Gönüllü kıtalar (çete) 315, 427, 431
Görecelik kuramı 342
Görev tartışması 127, 147, 159, 161
Görgey 337
Görgücülük (ampirizm) 256, 279, 321
Göring 461, 472, 475, 479, 483, 493
Görlitz Ant. 532
Görres 310, 317, 325
Göttingenli Yediler 325
GPU 421
Gracchus, C. 89
Gracchus, T. 89
Gramont 349, 353
Gran 111, 142, 147, 169
Gran Sasso 488
Granada 136, 186, 242
Grandi 460
Granikos S. 64
Grant 372, 395
Granvella 245
Gratianus 103
Graudenz 306
Gravamina 219, 230
Gravelingen 242
Graziani 436, 480
Gregorius, Papalar: I. 129, 140, 155; - II. 140; - III. 139; - V. 143; - VII. 147, 151, 167, 187; IX. 149, 173, 184; - X. 181; - XIII. 239; - XVI. 319
Gregr 357
Greim 476
Grenada 613
Grev (hakkı) 326, 344, 349, 378, 382, 419, 424, 469, 519, 521, 525
Grévy 383
Grey 387, 399
Griffith 448
Grimm 310, 325, 335
Grimmelshausen 256
Grimwald I. 119
Grivas 524
Grochow S. 328
Groener 427, 555, 569
Grolman 311
Gromiko 497, 555, 569
Gronchi 521
Groningen 232
Grossgörschen S. 315
Grosz 510
Grotewohl 533
Grotius 245, 256
Groza 210
Grönland 131, 163, 224, 458, 487, 507, 578
Grundtvig 362
Guadalcanal S. 494
Guadelupe 277, 283, 384
Guadelupe-Hidalgo B. 373
Guam 412, 494
Guantánamo 370, 548, 613
Guatemala 223, 454, 548, 561, 613
Guayana, İngiliz 395, 549; Fransız 384; Hollanda 276, 459
Gudea, Lagaş'lı 27
Guelfiler 119, 217
Guericke 279
Guerra Santa 333, 336
Guesde 378
Guiseler 247
Guizot 327
Gulam 543
Gundahar 115
Gundobad 117, 121
Gunduliç 205
Goumindang bkz. GMD
Gupta Krallığı 42
Gurka 366; - Savaşı 367
Gustav I Wasa 241, 249; - Adolf 249, 254, 259; - V. 362
Gutenberg 221
Gutiler 26
Guyana 615
Guyenne 190
Guzmán 549
Güherçile Savaşı 370
Gül savaşları 188
Gümrü 444
Gümrük birliği, Afrika 544; Benelüks 525; Avusturya-Almanya 434
Gümrük birliği, Alm. 324, 338, 353; Orta Alm. 324; Prusya-Hessen 324; Güney Alm. 324
Güney Afrika 544, 553, 559, 565, 613, 621, 627
Güney Afrika Birliği 374, 376,

380, 386, 412, 448, 456, 503, 544
Güney Amerika 222, 276, 308, 321, 330, 370, 380, 395, 412, 454, 520, 614
Güney eyaletleri (ABD) 292, 372
Güney Kore 514, 515, 553
Güney Molük 540
Güney Slavları 111, 123, 359, 405, 407
Güney Tirol 350, 357, 397, 410, 436, 440, 460, 503, 521, 583
Güney Vietnam 514, 520, 607
Güneybatı Afrika 376, 621
Güneydoğu Asya 348, 384
Güneydoğu Avrupa 408, 436
Gürcistan 561, 565, 569, 571
Gürsel 507
Gyges 21, 35, 51

-H-

Ha'il 364
Haakon VI. 199; - VII. 362, 477
Habeas Corpus Act 267
Haberleşme sistemi 377, 459
Habeşistan 25, 220, 374, 396, 415, 436, 449, 456, 460, 468, 481, 587
Habibullah, Afganistan'lı 446
Habsburg, Hanedanı 193, 200, 215, 219, 236, 243, 247, 252, 258, 264, 268, 416, 434
Hac 230
Hâcha 435, 475
Hacı babalar 277
Haçepsut 25
Haçlı devletleri 150, 174, 206
Haçlı seferleri 149, 150, 155, 159, 165, 173, 175, 183, 187, 199, 205, 215
Hadrianapolis (Edirne) S. 102, 115; S. 204, 209; B. 209, 322, 347
Hadrianus, Papalar: - IV. 165; - VI. 237; İmp.: 39, 98
Haeckel 342
Haganah 537
Hagia Triada 32
Haile Selasiye I. 457, 481, 545, 547, 621
Haithabu 131, 162, 171
Haiti 224, 277, 303, 308, 330, 454, 465, 561, 613
Halaf 16
Halberstadt 123, 254
Haldane 361, 382, 387
Halder 485
Halep 35, 137, 175
Halife(lik) 42, 130, 134
Halk cephesi 419, 438, 467, 469, 510, 543
Halk cumhuriyeti 533, 540
Halk demokrasileri 508, 546
Halk egemenliği 184, 289, 293, 299, 309, 319, 329, 339
Halk komünü 513
Halk kongresi, Alm. 527, 533
Halk Savaşı 349
Halk temsilcisi, Frans. 299; Roma 77, 92
Halle/Saale 262
Haller 318
Hallstein 523; - Doktrini 529
Halsey 494
Halstatt Kültürü 20
Halys 35, 45, 64
Hambach Şenliği 328
Hamburg 125, 162, 182, 247, 324
Hamilkar Barkas 80
Hamilton 293
Hammarskjöld 503
Hammurabi 28
Hançerleme efsanesi 427
Händel 256
Han Hanedanı 40
Hannibal 80, 85
Hannover 262, 268, 280, 282, 303; Krallık 316, 324, 328, 338, 352, 595
Hannover, Hanedanı 280
Hanoi 514, 575
Hansa 163, 182, 189, 194, 198, 247, 249
Hansen 507
Hansson 430
Harald Mavi Diş 143, 463; - İngiltere'li 129, 163; - Güzel Saçlı 131, 163; V. 578
Harappa Kültürü 42
Hardenberg 311, 315, 317
Hardie 378
Harding 422
Hariciler 135
Harizimşahlar İmp. 178
Harkov, S. 484
Harmodios 55
Harnack 486
Harriman 487
Harrington 344
Hartmann v. Aue 157
Hartum 374
Harun el-Reşid 137
Harzburg Cephesi 471
Hasan II 486
Hasdrubal 81, 83
Hassel, K. U. v. 529
Hassel, U. v. 486
Hassuna 16
Hastings 367
Hastings S. 128, 160
Hatoyama 496, 513
Hatta 541
Hatti ülkeleri 34
Hattin S. 150
Hattuşili I. 35; - III. 25
Haubach 486
Haugwitz 307
Haushofer 461
Haussa (Havsa) devletleri 374
Havariler K. 107
Hava savaşı (1939-45) 478, 495
Havel 573
Havelberg 111, 142
Hawaii 278, 394
Hawkins 247
Haydar Ali 367
Haydarabad 366, 542
Haynau 358
Hazarlar (Hanl.) 112, 130, 132
Hazarlar (Krallığı) 557
Hébert 297, 299
Hecker 335, 337
Hegel 319, 333, 342, 347, 460
Heian dönemi 177
Heidelberg 252, 258, 310, 334
Heidelberg kateşizmi 251
Heilbronn birliği 254
Heine 329
Heinemann 529, 589
Heinrich II Jasomirgott 165; - Aslan 163, 165, 171, 173; - Montferrat'lı 207; - Plauen'li 201; - Raspe 173; - Henrique, Gemici 221; - Kibirli 165
Heinrich Kietlicz 148
Heinrich, Alman İmp.: - I. 143; - II. 119, 143; - III. 133, 145, 167; - IV. 147, 151, 155, 157, 167, 169; - V. 148, 159, 161; - VI. 131, 153, 165; - VII. 173; - VIII. 193; İngiltere (Henry): - I. 148, 159, 161; - II. 161; -III. 159, 161; - IV. 188; - V. 188; - VI. 188; - VII. 188, 247; - VIII. 219; Fransa (Henri): - I. 159; - II. 237, 241, 247; - III. 247; - IV. 247, 260
Heisenberg 459
Held 428
Helen Birliği 63
Helenizm 39, 51, 64
Helenleştirme 65
Helfferich 427
Helgoland 183, 316, 324, 362, 387, 405
Hellespont 65
Hellpach 428
Helmholtz 343
Helotlar 52, 59, 61
Helvet Cumhuriyeti 300
Helvet mezhebi 231
Hendaye 476
Henderson 468
Henlein, K. 435
Henlein, P. 221
Hephaistos 49
Hera 48
Heraclea S. 78
Herakleios I. 101, 139
Herakleitos, Efes'li 51
Herbart 343
Herder 310
Hermann Billung 143; - Salza'lı 153, 199
Hermes 49, 58
Hermiyonlar 109
Herodes, Büyük 39; - Antipas 39
Herodot 23, 45, 58, 59
Herriot 425, 429, 469
Hersek 204, 358, 398
Herter 497, 519
Hertling 345
Hertzog 595
Herzen 389, 391
Herzl 341
Hesiod 49, 51, 53
Hess, M. 344
Hess, R. 461
Hessen 247, 282, 291
Hessen-Darmstadt 307, 324, 352

Hessen-Kassel 328
Hetairia 323
Heuss 529
Heydrich 483
Heye 529
Hıristiyan Sosyalist Parti (Avusturya) 357, 434
Hıristiyanlara takibat 101, 107, 227, 385
Hıristiyanların liderliği tartışması 252
Hıristiyanlaştırma 107; İngiltere 129; Franken 121; Litvanya 201; Norveç 163; Polonya 167; Saksonya 123; Slavlar 111; Macarlar 169; Vikingler 131
Hırvatistan (Hırvatlar) 21, 110, 168, 175, 204, 336, 339, 356, 410, 435, 481, 486, 499, 560
Hicaz 446
Hicret 135
Hideyoshi Toyotomi 227
Hidrojen bombası bkz. nükleer silahlar
Hieron, Siracusa'lı I. 57, 73; - II. 61, 81, 83
Hieronymus 107
Hildebrand, bkz. Gregorius VII.
Hildebrand, I.. v. 265
Hildegard, Bingen'li 184
Hildesheim 123
Hilferding 418, 427, 429
Himaye bölgesi, İng. 375, 448; Frans. 385, 456, 527; İtaly. 397; Japon 393; Reich- 474
Himayeci gümrük 261, 326, 355, 362, 373, 377, 383, 385, 424, 430, 463
Himera S. 57, 61
Himmler 461, 473, 475, 477, 483- 486, 491, 493
Hindenburg, O. v. 403, 409, 428, 471, 477
Hindenburg, P. v. 403, 409, 428, 471, 477
Hindu devletleri 274, 366
Hindu tarikatları 229
Hindu(izm) 43, 211, 229, 274, 498, 542
Hint-Avrupalılar 15. 21, 23. 32, 45, 47, 49, 201
Hint-Avrupa dilleri 33, 35, 43, 109
Hint-Çin Savaşı 542
Hint-Pakistan Savaşı 542
Hipparch 55, 57
Hippeis 55
Hippias 55, 57
Hippodamos 59
Hippolyt 107
Hipponaks 51
Hiram, Tiros'lu 37, 39
Hirobumi 393
Hirohito 453, 605
Hiroşima 495
Hirsau 141
Hissar 16
Histadrut 537
Hititler 18, 24, 29, 31, 34
Hitler 271, 417, 427, 429, 433, 437, 443, 460, 461, 468, 471, 475, 481, 485, 489, 493; - darbesi 427
Hitze 345
Hiyeroglifler, bkz. yazı
Hizkiya 37
Ho Şi Minh 515
Hoare 468
Hobbes 256, 259
Hobson 377, 418
Hoca 489, 510, 575
Hochkirch S. 282
Hofer 307
Hohenfriedberg S. 280
Hohenlinden S. 302
Hohenlohe-Schillingsfürst 388
Hohenmölsen S. 146, 148
Hohenstaufen Hanedanı 164, 172, 181, 217
Hohenzollern Hanedanı 196, 263, 416
Hojo 177
Holbein, Oğul 213
Hollanda 193, 214, 220, 225, 232, 240, 244, 251, 259, 261, 266, 274, 280, 291, 301, 315, 320, 328, 340, 349, 363, 376, 412, 430, 476, 486, 490, 525, 565, 579
Hollanda Hindistanı 244, 363, 384, 447, 494
Hollanda, Avusturya'nın 287, 298, 301, 317; İspanya'nın 241, 244; Birleşik 316, 320, 328
Holstein 162, 171, 183, 198, 253, 316, 324, 334, 337, 352, 362
Holstein, F. v. 361, 387
Homburg a. d. Unstrut S. 146
Home 524
Home Rule 382
Homer 47, 49, 51
Honduras 455, 517, 561, 613
Honecker 595
Hongkong 368, 380, 494, 498. 512, 581, 605
Honorius, Papalar: - I. 140; - III. 141; İmp.: 103, 115
Hoorn 245
Hoover 422; - Moratoryumu 423
Hoplit safları 53, 55
Horatius 95
Horşa 43
Horthy 435, 489
Horus 23
Hosius 241
Hossbach Tutanağı 475
Hoşea 37
Houphouet-Boigny 545
House of Commons 189
House of Lords 189
Höchstädt S. 267
Hölderlin 310, 323
Höyük mezar kültürü 19
Hsia Hanedanı 41
Hsi-Hsia (Krallığı) 176, 179, 210
Hsi-yü boyları 40
Huayna Capac 223
Huber 486
Hubertusburg B. 282
Hudson Bay ülkeleri 269, 276
Hudson's Bay Company 276
Huë 384
Hugenberg 387, 429, 472
Hugenotlar 240, 246; - Savaşları 241, 243, 246
Hugo Candidus 147
Hugo Capet 159
Hugo, V. 310
Hugo, Vienne'li 119; - St. Victor'lu 184
Huklar 541
Hukuk, Germen 109; Yun. 53; Yüksek Uyg. 23, 29, 35; Ortaçağ 157, 185. 189; Yeniçağ 219, 247. 287, 305, 355; Roma 86
Hultschin 410
Hum kültürü 18
Humbert I, İtalya'lı 397
Humbert, Silva-Candida'lı 147
Humboldt 311, 317, 325
Hume 257
Humeyni 576
Hunlar 40, 69, 101, 111, 112, 177
Hurriler 28, 358
Hus 181, 184, 197, 435
Husçular (savaşları) 184, 196, 215, 233
Husrev I 101; -II. 101
Husak 559
Hutten 212, 231, 233
Hutterciler 232
Huygens 279
Hümanizm 155, 207, 212, 221, 230, 234, 257
Hüseyin I, Ürdün'lü 535, 599, 600
Hüseyin, Mekke'li 446
Hüseyni, Kudüs'lü 537
Hydaspes S. 43, 64
Hyde 448
Hydriotlar 322
Hyksos 23
Hyphasis 64
Hysiai S. 52

-I-

Iaksartes 44, 64
Ianus 87
Ibykos 55
Irak 15, 26, 28, 45, 410, 424, 444, 446, 481, 517, 534, 559, 561, 585, 598, 600, 611
Ibanez del Campo 549
Ibarra 549
Idistaviso S. 96
Idstedt S. 334, 338
Idume (Edom) 36
Ieharu 369
Ieyasu Tokugava 227
Ifni 546
IG Boya 387, 527
Ignace de Loyola 239
Igor, Kiev'li 133
Ikeda 513
Ikonion (Konya) S. 150
Iktinos 58
Ildefonso Ant. 277, 280, 301
Illinois 292, 372
Illiryalılar 18, 21, 32, 38, 47, 49, 65, 73, 81, 115

Imperator 91
Imrédy 435
Independentler 267
Independents (bağımsızlar) 297, 327
Index librorum prohibitorum 239, 583
India Act 447
Indiana 292
Indra 29, 43
Indus 44, 64, 211, 264
Indus kültürü 27, 43
Ingveonlar 109
Inka 222, 277
Inkerman S. 346
Innocentius, Papalar: - III. 149, 153, 159, 161, 163, 172; - IV. 149; - VIII. 217, 230; - XI. 265
Interregnum (Fetret) 185, 195
Ipsos S. 66
Ireland Act 448
Irenaeus 107, 140
Irene 139
Irian 540
Irk politikası 331, 373, 395, 457, 460, 482, 518, 545
Irkçılık 343, 377, 423, 483
Irkutsk 272
Irredenta politikası 351, 357, 397, 400
IRO 499
Ironsi 581
Isabella, Kastilya: 187, 225, 236; İspanya: - II. 260, 363
Isagoras 55
Isel Dağı S. 306
Isis 49
Isokrates 63
Isonzo S. 405
Issos S. 64
Istriya 350, 397, 401, 410, 509, 521
Istveonlar 109
Isvolski 361, 391, 399
Italikler 20, 32, 38, 50, 73, 79
Iturbide 331
Itzcoatl 223
Ivan Bolotnikov 203
Ivan, Rusya: - I. 203; - III. 179, 203; - IV. 203, 249, 273; Bulgaristan: - Asen II. 205
Ivo, Chartres'li 148
Ivoşima 494
Iyonyalılar 25, 44, 46, 50, 53, 56, 61
Iyonyalıların isyanı 56

-İ-

İade fermanı 253
İbni Rüşt 149, 194
İbni Sina 184
İbni Suud 446
İbrahim Paşa 365
İcar yasası 365, 487
İcatlar 459, 221, 279, 321, 343
İç savaş, Arap 135; Birmanya 540; Burundi 625; Bizans 207; Çin 512; Dominik 520; İngiliz 188, 266; Fin 431; Fransız 246; Yunan 489, 507; Japon 227; Yemen 534; Kolombiya 617; Lübnan 599, Meksika 371; Nijerya 620; Filistin 537; Roma 88; Rus 420; İspanyol 419, 437; ABD 372; Kıbrıs 524
İkona kırma 233, 245
İkona tartışması 139
İlerleme Partisi (Hür Düşünceliler) 355
İlk Çağ ve erken tarih 11
İlk Germenler 19
İlyas 37
İmalathaneler 261, 263
İmha kampları 482
İmparator kültü, Roma 39, 101
İmparatorluğun bölünmesi, Frank 121, 123, 124; Moğol 179; Roma 92, 103
İmparatorluk alayı
İmparatorluk anayasası, Alman
İmparatorluk idari bölgeleri 145, 147, 184, 307
İmparatorluk kilise mallarının müsaderesi 219
İmparatorluk kilisesi 145, 148
İmparatorluk mahkemesi 219, 235, 237
İmparatorluk ordusu 219, 263
İmparatorluk prensleri 218, 253
İmparatorluk şövalyeleri 233, 307
İmparatorluk zümreleri 235, 255, 307
İncil çevirileri 107, 189, 231
İngiltere, ayrıca bkz. B. Britanya 15, 19, 21, 99, 127, 128, 148, 154, 160, 172, 184, 188, 193, 212, 217, 219, 225, 238, 240, 242, 245, 247, 251, 253, 256, 259, 262, 266, 274, 280, 289, 291
İngiltere-Hollanda deniz savaşları 266
İnönü 507
İnsan hakları 291, 297, 299, 318, 341, 373, 501, 523, 539
İntifada 597, 599
İpek yolu 41, 70, 178, 183, 226
İpli seramik kültürü 14, 33, 109
İran (Pers) 17, 26, 28, 59, 155, 209, 279, 404, 421, 446
İran 444, 446, 481, 503, 505, 507, 561, 567, 601
İrlanda (Eire) 15, 19, 127, 130, 161, 240, 247, 266, 309, 319, 326, 340 382, 424, 448, 524, 565, 581
İsa 36, 39, 107, 257, 342
İsa Cemiyeti bkz. Cizvitler
İskandinavcılık 362
İskandinavya 109, 115, 119, 162, 182, 198, 240, 248, 362, 507
İskenderiye 39, 64, 67, 70, 90, 93, 107, 135, 140, 153, 300, 374
İskitler 20, 31, 35, 38, 44, 50
İslam 134, 150, 187, 205, 211, 221, 229, 240, 365, 498, 542, 599, 618
İslamabad 542
İsmail I. 179
İsmail Paşa 375
İsmaililer 365
İspanya 15, 19, 21, 77, 80, 92, 116, 127, 135, 154, 169, 186, 214, 217, 219, 223, 236, 242, 245, 251, 259, 265, 267, 276, 280, 287, 291, 298, 301, 310, 312, 320, 322, 327, 331, 340, 348, 353, 363, 373, 376, 395, 416, 438, 456, 474, 521, 565, 585, 619
İspanya iç savaşı 419, 437, 468
İspanya-Amerika savaşı 360, 363, 371, 395
İsrail 25, 36, 39, 45, 490, 496, 517, 529, 534, 536, 561, 565, 596
İsrail-Mısır Savaşı 535, 537
İstanbul 209, 444, 567
İstiklal Partisi 457, 547
İsyan, Baronlar 161; Kürtler 534; Paris komünü 378, 383; Poznan 508; Prag 292; Sepoylar 366, 382; Köle (Roma) 91; Slavlar 111, 142; İspanya 307, 312; Tirol 306; Macar 499, 508, 511, 519; Varşova 491
İşbirlikçiler 486, 524
İşçi ayaklanmaları 320, 326, 333, 363
İşçi hareketi 326, 345, 378
İşçi kurulları 509
İşçi ve asker kurulu 409, 427, 430
İşçi dernekleri 335, 345
İşgal bölgeleri 487, 524, 526
İşgal tüzüğü 497, 529
İşsizlik 309, 423, 430, 449, 462, 465, 468, 473, 529
İştar 29
İtalya 15, 19, 21, 51, 61, 72, 115, 118, 124, 130, 138, 142, 154, 164, 168, 172, 182, 207, 212, 216, 236, 239, 256, 261, 265, 268, 280, 300, 307, 310, 315, 319, 328, 332, 339, 347, 350, 352, 357, 360, 376, 379, 382, 385, 387, 396, 401, 404, 410, 415, 421, 423, 430, 434, 436, 439, 442, 460, 465, 468, 474, 480, 482, 485, 488, 495, 521, 565, 583
İtalya-Avusturya Savaşı 351
İtalya-Habeşistan Savaşları 396, 415, 457, 460, 469
İtalya-Türkiye Savaşı 396
İttifak, Alm. 251, 263; Frans. 242, 246; Kutsal 219, 237, 242; Mayapan - 222
İttifak, ilerleme için 520, 549; Büyük 259, 268; Kutsal (1684) 265; Kutsal (1815) 316, 323, 325, 327, 329, 331, 347; Ren 259, 263
İttifak sistemleri 242, 268, 280, 360, 442, 516
İzlanda 131, 163, 241, 362, 430, 507, 578
İzonomi 55

-J-

Jackson 293, 373
Jadwiga 201
Jagiello 201
Jagiellolar 200, 249
Jagir sistemi 211
Jahn 310, 335
Jaime, Aragon: - I. 187; İngiltere (James): - I. 267, 280; - II. 267, 269, 280; İskoçya (James): - IV. 247; - VI. 241
Jakobenler 297, 299, 301, 311, 319, 327
Jamaika 267, 276, 548
Jameson'ın saldırısı 375, 381
Jansenius 261
Janseniusçular 261
Japonya 177, 211, 226, 239, 279, 368, 371, 376, 380, 387, 390, 392, 400, 411, 415, 423, 452, 465, 467, 475, 494, 498, 513, 516, 540, 605
Jarl Birger 163
Jarres 428
Jaruzelski 573
Jaşi B. 285
Jaurès 379, 383
Jeanne d'Arc 190
Jean Paul 323
Jefferson 291, 293
Jellachich (Jelaçic) 336
Jemappes S. 298, 301
Jena , S. 235, 310, 324, 303, 306
Jenkinson 278
Jérôme 304, 307
Jewish Agency 537
Jiménez 549
Jimmu Tenno 177
Jirondenler 297, 299
Jivkov 510, 560
Jodl 477, 493
Johann Friedrich von Sachsen 235, 237
Johann Hunyadi 201, 209; - Laski 241; - Zapolya 209
Johann, Arşidük 311, 335, 337
Johann, Bohemya (Jan): 194; Burgonya: 192; İngiltere (John): - I. Yurtsuz 159, 161; Fransa (Jean): - II. 190; Polonya: - I Albrecht 201; - II Kasımir 271; - III Sobieski 259, 265; Portekiz: - VI. 313, 323; İsveç: - III Wasa 249
Johannes, Papalar: - XII. 119; - XXII. 181, 184, 217; - XXIII. 583; - Paul I. 583; - Paul II. 583; Habeşistan: - IV. 375; Bizans: - I . 175; - II. 174; - III. 207; - V. 207; - VIII. 207; - Kantakuzenos 207
Johannesburg 374
Johnson, A. 395
Johnson, L. B. 497, 520, 531, 611
Jonas 521
Jordanes 111
Joseph, Habsburg: - I. 264, 269; - II. 264, 285, 287; İspanya: - Bonaparte 304, 313
Josephçilik 261, 287
Joubert 303
Jouhaux 379
Jourdan 301, 303
Jöntürkler 365
Juan Carlos 585
Juan d'Austria 208, 243
Juárez 371
Jugurtha 89
Jugurtha Savaşı 89
Juliana, Hollanda'lı 525, 579
Julianus Apostata 103
Julia-Claudia Hanedanı 96
Julius II, Papa 217, 219
Junin S. 330
Juno 86
Junot 312
Jupiter 86
Jura 579
Justin, Din Kurbanı 107
Justinianus 117, 138, 155
Jülich 250
Jülich-Kleve veraset kavgası 250
Jütler (Jütland) 114, 128, 183, 252

-K-

Kaas 429
Kabe 135
Kabil 275, 366, 603; Ant. 429
Kabiliye 349, 546
Kaçarlar Hanedanı 365
Kadar 511, 575
Kaddafi 587
Kadeş S. 24, 34
Kadınlara seçim hakkı 423
Kafkaslar 484
Kaganoviç 467, 505
Kahire 137, 300; Konferansı 487, 516, 539, 545
Kahlenberg S. 264
Kahr 427, 473
Kalabriya 131, 147, 350
Kalat Carmo 16
Kalaureia 52
Kalinga 42
Kalinin 421
Kalisz B. 201; Ant. 315, 317
Kalixtinler 197
Kalka S. 132, 178
Kalkınma yardımı 496, 520, 538, 543
Kallias 61; Kalküta B. 59
Kallikrates 58
Kallisthenes 65
Kalmar 249; - Birliği 183, 199
Kalmuklar 274, 498
Kalonci 546
Kamakura Şogunluğu 177
Kamboçya 348, 384, 514, 540, 553, 561, 607
Kambyses II. 25, 44
Kamenev 467
Kamerun 361, 386, 456, 525, 544, 620
Kammin 255
Kamo Mabuçi 369
Kampanya 51, 73, 77, 79, 81
Kanada 247, 276, 282, 290, 308, 373, 376, 380, 394. 449, 520, 611
Kanagava Ant. 393
Kandahar 275
Kandaules 35
Kan davası 157, 197, 219
Kanem 220, 374
Kang Yu-Vey 369
Kang-Hsi 275
Kango Mussa 221
Kanişka 43
Kaniyakubia 43
Kant 257, 310
Kanton 450
Kanunlar, Hammurabi 29; - Justinianus 139
Kap ili 488
Kapadokya 44, 90, 97
Kapitalizm 215, 309, 321, 377, 496
Kapitalizmin ilk dönemleri 214, 225, 247
Kap-Kahire Planı 381
Kapodistrias 323
Kapp darbesi 427
Kappel S. 231
Kapuçinler 239
Kara Kitaylar 176, 178
Kara Mustafa 265
Karantina konuşması 465
Kara ölüm 154, 184, 189, 191, 227, 267
Kara Yorgi (Karacorce) 323
Karaçi 542
Karakurum 178
Karamanlis 507, 587
Karayipler 583
Karelya 498, 509
Kariya 38, 50, 56, 60, 65
Karl Albert, Sardinya'lı
Karl Anjou'lu 172, 207; - Burgonyalı (Yiğit) 191, 193, 236; - Arşidük 301, 303, 307, 311
Karl Friedrich von Baden 287
Karl I Büyük 111, 113, 118, 122, 127, 129, 131, 139, 145, 148, 157, 169, 187; - II Kel 124; - III Şişman 119, 124
Karl Martell 121, 126
Karl Theodor 285
Karl, Danimarka: - VIII. 199; Alman imp.: - IV. 194, 197, 212, 217; - V. 215, 219, 231, 235, 239, 241, 245, 247, 253; - VI. 264, 268; - VII 281; İngiltere (Charles): - I. 267, 280; - II. 259, 267, 280; Fransa (Charles): - IV. 190; - V. 190; - VI. 190; - VII. 191, 193, 219; - VIII. 191, 219; - IX247; - X. 260, 318; Lothringen: - V. 265; Avusturya: - I. 264, 407, 409, 435; İsveç: - IX. 249; - X. Gustav 271; - XI. 271; - XII. 270; - XIV. 305, 362; - XV. 362; XVI. Gustav 578; İspanya (Carlos): - I (V.) 219; - II. 268; - III. 260; - IV. 260, 313
Karlmann 121
Karlofça B. 265
Karlsbad Kararları 325
Karlsbad Programı 435
Karlstadt 230, 233
Karmelitler 141, 239

Karnak 23
Karnatak 366
Kärnten 125, 142, 168, 194, 201, 241, 250, 301, 411
Karolenjler Hanedanı 119, 123, 143
Károlyi 409, 435
Karpatlaraltı Ukraynası 509
Karrhe S. 68, 90
Kars 346, 445
Karşı Reformasyon 239, 241, 249, 250, 253, 256
Kartaca 38, 50, 57, 59, 65, 67, 73, 77, 79, 85, 99, 117, 135, 139
Kartel 377, 463, 527
Karthaus manastırı üyeleri 141
Kasavubu 547
Kasım 535
Kasimir I. 133, 167; - III. Büyük 201; - IV. 201
Kassander 66
Kassitler 28
Kast düzeni, Yunan 49; Hint 43, 367, 543
Kastilya 137, 186, 193, 326
Kaşav ayrıcalığı 201
Kaşgalılar 34
Katalonya 125, 186, 243, 363, 438
Katanga 503, 546
Katharina I. 273; - II. Büyük 283, 285, 287
Katharina Siena'lı 181, 184
Katharlar 149
Katkov 391
Katoliklik, siyasi 325, 339, 355
Katyn 476, 491
Kaunda 545, 621
Kaunitz 283
Kautsky 378
Kavimler Göçü 20, 23; Germen 102, 114; Yun. 46; Hint-Avrupa 32; Slav 110; Bozkır kavimleri 112
Kay 321
Kazaklar 203, 215, 249, 271, 287
Kaza hakkı 289, 292
Kazan 179
Kazık temelli yapı kült. 18
Keats 310
Keitel 476
Kekkonen 507, 578
Keldaniler 31
Kellogg 415
Keltler 21, 32, 38, 49, 66, 69, 73, 76, 79, 85, 88
Kenan 27
Kendi kaderini tayin hakkı 319, 362, 539
Kennedy, J. F. 497, 503, 520, 531, 539, 549
Kent 128
Kent birliği, Ren 194; Süebya 194, 197; Güney Alm. 195; Verona 164
Kent cumhuriyetleri 145, 147, 184, 307
Kent devletleri, Italy. 217; Fenike 39; Sümer 27
Kent, Frank 126; Yunan 47; büyük - 376; Helenist 65, 68, 71; Yüksek uygarl. 17, 27; Ortaçağ 170, 182, 185
Kent nizamnamesi, İng. (1833) 326; Prusya (1808) 311; Rus (1870) 347
Kentucky 292, 372
Kenya 380, 544, 567, 621
Kenyatta 545
Kepler 221, 251, 256, 279
Kerala 542
Kerbela 134
Kerenskiy 407
Keşifler, coğra. 131, 183, 220, 224, 278, 374, 458; bilms. 221, 279, 343, 377, 459
Keşişlik 127, 141
Keşmir 366, 502, 542
Ketteler 335, 344
Khalkidike 350
Khlesl 241, 251
Khmer 607
Kıbrıs 47, 151, 175, 359, 380, 404, 410, 502, 507, 524, 537, 561, 563, 565, 586
Kırgızlar 176, 178, 565, 571
Kırım 179, 203, 273, 285, 287, 346
Kırım Savaşı 346, 351, 365, 382, 391
Kıta ablukası 302, 308, 313, 321
Kızılderililer 222, 277, 290, 293, 373
Kızıl Haç 363, 379
Kızıl Şapel 486
Kiachta Ant. 369, 412
Kiaocou Ant. 369, 412
Kia-Tsing 227
Kibbuz 537
Kiderlen-Wächter 361, 387
Kiel B. 314, 362
Kien-lung 275
Kierkegaard 342
Kiesinger 589
Kiev 113, 130, 132, 166, 179, 433, 484
Kilikya 38, 50, 65, 90, 175, 410, 444
Kilise Babaları 107
Kilise devleti 118, 122, 140, 144, 172, 216, 300, 303, 313, 332, 348, 350
Kilise, Anglikan 238, 240, 267, 309; Bekennende 473; Frank 126; Gallikan 181, 191, 219, 261; Rum-Ortodoks 111, 133, 139, 147, 150, 175, 180, 207, 240, 359; Latin 149; Lutherci 232, 234, 240, 325, 473, 533; Reformasyon 232, 234, 238, 240, 325; Roma-Katolik 111, 117, 121, 127, 129, 139, 140, 147, 180, 184, 215, 217, 230, 234, 239, 247, 257, 267, 305, 309, 343, 351, 355, 363, 460, 473, 510; Rus 207, 273, 347
Kiliseler Evrensel Kurulu 501
Kilisenin bölünmesi 107
Kimba isyancıları 546
Kimberler 88, 115
Kim Il Sung 415, 605
Kimmerler 20, 30, 34, 45
Kimon 57, 59
King, M. L. 520, 611
King, W. L. M. 449
Kingsley 344, 382
Kissinger 605
Kiş 26
Kitan 176
Kitap basımı 177, 221, 230
Kitay 176
Kitchener 375, 385
Kitle demokrasisi 319, 342, 417
Klages 343
Klaktonyen Kült. 12
Klasik 310
Klaus 521
Kléber 299, 365
Kleist 310
Kleisthenes Atina'lı 54; - Sikyon'lu 53
Kleitos 65
Klemens İskenderiye'li 107
Klemens, Papalar: - II. 147; - III. 148; - V. 153, 181; - VII. 181, 217
Kleomenes I. 55; - III. 69
Kleon 61
Kleopatra VII. 91, 93
Klephtisler 322
Kleruchlar 56, 59
Kleve 250, 262, 303
Klopstock 225
Knidos 63
Knossos 32
Knox 241
Knut, Büyük 129, 131, 147, 162; - IV. 163
Koalisyon savaşları 293, 297, 301, 306, 309
Koenig, P. 486, 527
Kohl 591, 595
Koivisto 561
Kolberg 306
Kolçak 467, 505, 513
Kolektifleştirme 467, 509, 533
Kolhoz 467, 505, 513
Kolin S. 282
Koloman I. 169
Kolombiya 225, 327, 330, 370, 395, 454, 548, 549, 585
Kolonileştirme, Çin 274; Alman doğuda kolonil. 111, 166, 170, 199; İngiliz 276, 290; Fransız 276; Yunan 38, 50; Helen 68; Avusturya 265, 286; Fenike 38, 50, 73; Prusya 287; Roma 76, 94; Rus 272; ABD 372
Kolophon 51
Kolping 345
Kolumbus 224
Kolyma 355
Komedya 547
Kominform 505, 509
Komintern 412, 419, 491
Komiserlik genelgesi 491
Komnenoslar Hanedanı 175
Komünistler Birliği 509
Komünizm 299, 342, 344, 379, 383, 418, 455, 496, 505, 513, 517, 519, 530, 549

Konfederasyon bkz. İsviçre
Konfederasyon, Polonya 249, 285
Konfüçyusçuluk 227, 275, 451
Konfüçyus bkz. Kung-tse
Kongo 220, 363, 374, 386, 496, 499, 502, 547
Kongo Ant. 385
Kongo Konferansı 375, 387
Kongo-Brazzaville 544, 621; Leopoldville 544, 546, 591
Kongre Polonyası 284, 317, 433
Konkordatum 305, 339, 357, 430, 473, 583
Konon 63
Konoye 453
Konquistadorlar 225
Konrad, Alman imp. veya kral.: - I. 143, 145; - II. 145, 147, 157, 165, 167; - III. 145, 150, 165, 167; - IV. 173
Konrad, Mazovya'lı 199; - Kızıl 143, 147; - Zavallı 232
Konradin 173
Konsern 377, 387, 463
Konstantin, havarı 111, 139, 169
Konstanz B. 165; Konsili 180, 197, 201, 231, 303
Konstanze, Sicilya'lı 131, 165, 173
Konsil, Havariler 107; Basel 180, 219; Chalkedon 139; Efes 139; Constantinopolis 107, 140; Konstanz 180, 197, 201; Laterano 149, 155; İznik 107, 140; Trento 235, 239, 251; Vatikan 351, 355, 565
Konsilin papadan üstünlüğü kuramı 181, 184
Konsüllük anayasası Fransız 326, 345
Konsüllük, Roma 74, 92; Fransa 305
Konvansiyon Hükümeti 280
Konvenienz politikası 280
Konya S. 364
Konyev 492, 509
Kooperatifçilik 345
Kopenhag 303, 309, 559
Kopernikus 184, 221, 249
Kore (heykel) 53
Kore 177, 226, 274, 390, 450, 487, 494, 498, 502, 512, 514, 5853, 605; - Boom 515, 529; - Savaşı 507, 514, 524
Korint 21, 47, 51, 53, 59, 69, 84
Korint Birliği 62, 65
Korint Savaşı 63
Korkyra 60
Korsika 182, 301, 469, 583
Kortrijk S. 190
Kosciuszko 285, 291
Kosigin 505, 569
Koslov 506
Kosova (Amselfeld) S. 204, 208
Kossuth 337
Kostov 510
Koşinşin 348, 384, 514
Kotzebue 325
Köleler 49, 51, 83, 85, 91, 187, 209, 220, 225, 257, 269, 276, 321, 371, 373; - isyanı 91; - ticareti 220, 225, 269, 276, 371, 375, 381, 457; - savaşı 85
Köln 123, 143, 165, 182, 212; Diyet Mec. 219, 230, 251, 258, 262, 268
Köln kargaşaları 325
Königgrätz S. 352
Königsberg 169, 235, 262, 273, 306, 492
Körfez Savaşı 553, 575, 583
Körner 521
Köyden kente göç 321, 325, 377, 381, 425
Köylü isyanları, Çin 227, 451; Alm. 215, 232; İng. 188, 215; Fran. 190, 215, 298; Polon. 215; Rus 203, 215; Çek 215
Köylü savaşları 232, 235
KP (Alm.) 426, 470, 527, 529
KP (Çin) 450, 513
KP (Fransa) 524
KP(SSCB) 421, 466, 505, 571
Kraft 213
Krain 19, 142, 168, 194, 241, 250, 411, 481
Krakov 166, 201, 249, 270, 306, 328, 510
Kraliyet sömürgeleri, İng. 277, 367
Kramar 357
Krasnov 420
Krasnoyarsk 272
Krateros 64
Kratinos 58
Kreisky 521, 579
Kreoller 331
Kristallnacht 483
Kriz bölg. Avrupa 440
Kroisos 25, 35, 45, 51
Krokos S. 62
Kronstadt 360, 389; ayaklanma 419
Krupp 387, 527
Kruşçev 497, 503, 505, 509, 513, 519, 531, 533, 539, 549
Krüger 375
Krüger telgrafı 361, 387
Ksanthippos 57, 81
Kshatrapa 42
Ksenophanes 51
Ksenophon 58, 63
Kserkses I. 45, 56
Ku Yen-vu 275
Kuadlar 95, 99, 108
Kuangçouvan Ant. 368
Kuang-Hsu 369
Kuban Kültürü 19
Kubiçek 549
Kubilay Han 178, 210
Kuç Rann'ı 542
Kudlich 337
Kudüs 31, 36, 39, 97, 107, 134, 137, 140, 150, 239, 347, 536
Kujawy 166
Ku-Klux-Klan 395, 423
Kulaklar 389, 467
Kulikovo S. 202
Kulmerland 198, 201
Kumanlar 112, 174, 204
Kumran 39
Kun, Béla 435
Kunersdorf S. 282
Kung-tse 41
Kuran 135
Kurganlar 20
Kuril Adl. 390, 487, 494, 604
Kurland 131, 162, 182, 198, 248, 277, 312, 402, 409, 493
Kuropatkin 391
Kursk S. 491
Kurtuba (Córdoba) 515
Kurtuluş savaşları 314
Kurupedion S. 66
Kuruzze ayaklanması 264
Kusnezk 504
Kusnezov 505
Kuşanlar 42
Kutsal emanet kültü 230
Kutuzov 313
Kuvatlı 535
Kuveyt 516, 534, 559, 561, 567, 599, 600
Kuvrat 113
Kuvvetlerin ayrılığı 269, 287, 289, 293, 299, 318
Kuzey Afrika 480, 487
Kuzey Alman Federasyonu 352, 355
Kuzey Amerika 224, 233, 257, 276, 279, 282, 289, 290, 321, 326, 341
Kuzey Borneo 540
Kuzey Germenleri 108, 115
Kuzey İrlanda 581
Kuzey Kore 514, 553, 605
Kuzey Savaşı 268, 270, 273, 281
Kuzey Vietnam 515, 607
Küba 224, 282, 363, 370, 394, 454, 465, 516, 548, 553, 561, 613, 615, 627
Küçük Asya 19, 21, 29, 35, 45, 47, 57, 59, 61, 67, 69, 155, 206, 365, 401
Küçükkaynarca B. 285
Kültür siyonizmi 341
Kürdistan 507
Kürtler 444, 586, 600
Küstendil S. 204
Kütahya Ant. 364
Kütüphane, İskenderiye 71, 91; - Frans. millî 212, 217; Bergama 69; Vatikan 212
Kyaksares 21, 31, 45
Kybele 35, 49, 87
Kyklades 47
Kyme S. 57, 72
Kynoskephalai S. 67, 84
Kynuria 52
Kypselos 53
Kyrene 50, 60
Kyros II 21, 31, 39, 44, 58
Kythera 60
Kyzikos S. 60

-L-

La Fayette 291, 295, 297, 327
La Hoche 299
La Hogue S. 259, 268
La Plata 331
La Rochelle 241, 246, 259

La Rothiére S. 314
La Salle 277, 279
La Téne Kültürü 21, 76
Labarna 35
Labiau Ant. 263, 270
Labour Party 378, 382, 424, 468, 524, 581
Labriola 379
Lacordaire 319
Lade S. 57
Ladislaus I. 169; - Posthumus 194, 197
LAFTA 549
Lagaş 26
Lahey B. 245; Konf. 361, 541; Ulusl. Adal. Div. 415, 430, 465, 471, 500
Laibach 19; Kongresi 322
Laiklik 319, 445
Laikleştirme 231, 235, 238, 241, 307
Lainez 239
Lakedaimonyalılar 53
Lakonia 46, 48, 52, 61, 63
Lamarck 342
Lamartine 310, 327, 333
Lambarene 546
Lamberg 337
Lamennais 319, 344
Lamia Savaşı 347
Lammasch 379
Lancaster, Hanedanı 188
Langensalza S. 352
Lansbury 468
Lansing 411
Laos 384, 502, 514, 520, 581
Larsa 26, 29
Las Casas 225
Lascaux 13
Lassalle 345, 378
Laterano Ant. 430, 437, 460
Latin Amerika 454, 462, 465, 548, 553, 565
Latin İmparatorluğu 133, 149, 153, 172, 175, 183, 204, 206
Latinler, Latium 8, 72, 77, 79
Lauenburg Dükalığı 163, 324, 352
Lausitz 142, 146, 166, 171, 194, 252
Lausitz Kültürü 18
Laval 437, 468, 489, 524
Lavoisier 279, 299
Law 281
Lawrence 446
Le Bon 298
Leber 486
Lebon 298
Lebrun 469
Lechfeld S. 142, 169
Ledebour 378
Ledru-Rollin 333
Lee 373
Lefévre 212
Legien 378
Legion Condor 439
Legnano S. 164
Leibniz 256, 263
Leif Eriksson 224
Leipzig 256, 324, 354, 378; S. 314
Leipzig Milletler Savaşı 365, 487
Lejitimistler 378
Lejitimizm 377
Lemberg 328, S. 402
Lenin 377, 379, 389, 407, 418, 421, 496
Leninciliik 418, 517
Leningrad 484
Lentschisa 167
Leo, Papalar: - I. 139; - III. 123, 140; - IX. 147; - X. 215, 217, 219, 231; - XIII. 344, 355, 379, 383; Bizans: - I. 139
Leoben B. 300
Leon bkz. Asturia
Leon I. 139 - IV. 175
Leonardo da Vinci 213, 221
Leone 565
Leonidas 57
Leopardi 310
Leopold, Belçika: - I. 329; - II. 363, 375, 387; - III. 430, 477, 525; Alman imp.: - I. 263, 268; - II. 264, 287; Hohenz.-Sigm.: 353, 363; Avusturya (Dük): - I. 193; - III. 194
Léopoldville 546
Lepanto (İnebahtı) S. 208, 242
Lepidus 92
Lermontow 310, 347
Lesbos 51, 61
Lesotho 625
Lesseps 349, 383, 395
Lessing 257, 310, 341
Letonya 340, 416, 431, 440, 442, 474, 557
Lettow-Vorbeck 405
Leuktra S. 62
Leuschner 486
Leuthen S. 282
Leuwenhoek 245, 279
Levaluvaziyen 12
Levant (ticareti) 153, 175, 182, 207, 221
Lewes S. 161
Lex Hortensia 77
Lexington S. 290
Ley 461
Leyte S. 494
Lhasa Ant. 366
Liang Vu-ti 177
Li Hung-Çang 369
Liao 176
Liberalizm 318, 325, 327, 342, 344, 355, 460
Liberaller, İngiltere 381, 407, 424, 468; Almanya 388
Liberum Veto 249, 285
Liberya 373, 456, 561, 624
Libya 23, 25, 38, 45, 134, 396, 401, 436, 456, 480, 516, 544, 546, 553, 587, 600, 619, 623
Lichnowsky 335
Licinius 103, 107
Licinius-Sextius yasaları 77
Lidice 486
Lie 503
Liebig 339, 343
Liebknecht, K. 427
Lidya(lılar) 20, 25, 30, 34, 38, 44, 50, 53, 56, 60
Liebknecht, W. 335, 378
Liegnitz S. 166, 178
Ligny S. 314
Liguria Cumhuriyeti 300
Ligurlar 20, 38, 50
Likya 38, 50, 56
Lima 225
Limes 97, 101
Lincoln 373, 395, 520
Lindisfarne 128, 130
Linné 279
Lipan S. 196
Lisle, R. de 297
Lissa S. 351
List 325
Little Rock 518
Litvanya 154, 198, 240, 248, 281, 312, 340, 403, 408, 416, 427, 431, 440, 474, 555, 557, 565, 569, 574
Litvinov 467
Li Tai-po 177
Liu Hsiu 41
Liu Şao-çi 513, 605
Liudolf 143
Liutizler (Lusiciler) 166
Liverpool 320
Livius 97
Livonya 182, 198, 202, 248, 270, 409
Lizbon 150, 153, 225, 242, 287, 312
Lloyd George 382, 407, 411, 424
Lob Nor 512
Locarno, Konsili 413; Ant. 425, 429, 442, 474
Locke 256, 269, 289, 318
Lohmann 355
Lokris 59
Lollardlar 184, 188, 215
Lombardiya 349
Lombardiya Birliği 148, 164, 173
Lombardlar 95, 108, 114, 118, 123, 127, 138, 143
Lomonossow 287
Londra 182, 188, 247, 257, 266, 273, 277; Konferansı 323, 413, 423, 429, 468, 481, 486, 497, 502, 527, 540, 551, 555, 565; Ant. 323, 329, 345, 353, 355, 359, 365, 378, 389, 397, 401
López 371
Lorcha savaşı 349, 369
Lothar, Alman imp.: - I. 124; - III. 157; Fransa: 145
Lothar, Supplinburg'lu 148, 165
Lothringen 125, 142, 150, 169, 280
Louisiana 276, 282, 290, 292, 295, 303, 308
Louvois 261
Lovett 326
Lozan B. 397; 437, 441, 444; Konf. 413, 471
Lublin Birliği 248
Lublin Komitesi 491, 510
Lucknow B. 366
Lucullus 91
Ludendorff 341, 401, 403, 409, 427, 461
Ludwig (Louis) Philipp I. 260, 327

Ludwig, Bavyera: - I. 323, 325, 335; - II. 353; Bohemya: - II. 236; Alman imp.: - IV. 181, 184, 195, 217; Franken: - I. 123, 131, 155; - II. 124; - Germen 169; - III. 124; Fransa (Louis): - IV. 145; - VI. Şişman 159, 185; - VII. 150, 159, 165; - VIII. 159; - IX. Aziz 153, 159, 161, 173; - X. 190; - XI. 191, 193; - XII. 219; - XIII. 259, 268; - XIV. 241, 258, 263, 265, 267, 271, 281, 294; - XV. 260, 281, 294; - XVI. 260, 294, 297, 299; - XVIII. 260, 315, 317, 327; Italya: - III. 119; Macaristan-Polonya: - I Büyük 201, 207, 217
Lueger 357, 461
Lugal 27
Lully 256
Lumumba 503, 547
Lund 162
Lunéville B. 302, 306
Luther, H. 427, 429
Luther, M. 155, 230, 233, 235, 238
Luthuli 545
Luviler 32
Luxemburg 258, 316, 324, 328, 340, 348, 353, 363, 430, 476, 522, 525
Luxenburg R. 378, 427
Lübeck 162, 171, 182, 185, 248; B. 253, 324
Lübke 529, 589
Lübnan 425, 446, 481, 503, 534, 561, 597, 599
Lüderitz 387
Lüksemburg 258, 316, 324, 328, 340, 348, 353, 363, 430, 476, 522, 525
Lüksemburg, Hanedanı 193, 200
Lüneburg 165
Lützen S. 254
Lyautey 385
Lygdamis, Naxos'lu 51
Lykurg 53
Lyon 298, 327
Lysander 61
Lysippos 58
Lysimachos 66

-M-

Macapagal 541
Macaristan (Macarlar) 19, 110, 112, 119, 125, 130, 142, 146, 168, 172, 175, 178, 197, 200, 204, 208, 219, 236, 240, 249, 251, 259, 264, 268, 281, 286, 303, 319, 336, 339, 347, 349, 356, 408, 434, 435, 440, 480, 484, 487, 496, 498, 505, 508, 511, 517, 526, 553, 555, 565, 575, 595
Macarlaştırma 357
MacArthur 494, 503, 513, 515
Macdonald 312
MacDonald 378, 382, 424, 468
Machiavelli 217, 461
MacMahon 349, 383
Macmillan 497, 524
Madagaskar 220, 278, 384, 544, 547, 621
Madde Dört Programı 519, 539
Madison 293
Madras 274, 282
Madrid 567 B. 237, 312, 322, 331; Konferansı 375
Maecenas 93, 95
Mafya 323, 583
Magalhaes (Magellan) 224, 278
Magdeburg 111, 143, 170, 231, 235, 237, 254
Magdelenyen 12
Magenta S. 350
Maghada 42
Maginot Hattı 425
Magistrat, Roma 74
Maglemose Kültürü 15
Magna Charta, Danimarka 163; İng. 161, 326
Magnatlar 167, 201, 249, 265
Magnesia S. 69, 84
Magnus Eriksson 199
Mağrib 547
Maharacalar 229
Mahayana Budizmi 177
Mahdvalar 229
Mahmud Büyük 211; - II. 365
Mainz 99, 123, 143, 147; Asayiş 148, 155, 169, 173; Diyet Mec. 230, 255, 262, 306, 324
Maistre, J. de 318
Majeste mektubu 251, 253
Majordomus 121, 126
Maka 44
Makam nedeniyle soylu, Roma 77
Makarios 524, 587
Makedonya 45, 49, 56, 60, 62, 67, 81, 85, 93, 101, 358
Makedonya Savaşı 1. 67, 81; 2. 67, 84; 3. 67, 85
Makineleri kırma eylemi 309
Makino 411
Malakka 221, 541
Malan 545
Malavi 545, 621
Malaya 13, 452, 494, 541, 608
Malazgirt S. 150, 175
Maldiv Adl. 542, 601
Malenkov 505
Maleter 511
Malezya 503, 540, 608
Malezya Federasyonu 541
Mali 220, 544, 619; - Federasyonu 544
Malignar Ant. 469
Malik 503
Malinovski 488, 492, 506
Maliye 79, 185, 214, 260, 281, 294, 377
Mallia 32
Malplaquet S. 268
Malta 153, 301, 303, 316, 488, 553, 565, 587
Malthus 321, 377
Manastır reformu 140
Manaşşe 37
Manchester Liberalizmi 321, 326, 382
Manco Capac 223
Mançu Hanedanı 274, 368
Mançu Imp. 274, 368
Mançukuo 450, 452
Mançurya 274, 390, 412, 415, 450, 494, 498, 504
Manda, Ingiliz 524, 537
Manescu 575
Mani 101
Manifesto, komünist 344
Manin 333, 337
Maniu 441, 510
Mannerheim 431
Mansfeld 252
Mansholt 555
Mantineia S. 62
Mantua 300, 307
Manuel I. 151, 174; - II. 207
Manzoni 310
Mao Çe Tung 451, 494, 505, 513, 605
Maquis 486
Marat 297, 299
Maratalar 274, 308, 366
Marathon S. 45, 56
Marburg 235; - din görüşmeleri 231, 235
Marchfeld 168, 194
Marco Polo 211
Marcus Antonius 91, 95
Marcus Aurelius 98
Mardonios 57
Marduk 29
Mare Nostro 436, 460
Marengo S. 302
Margarete Danimarka'lı 199; - Parma'lı 245
Mari 26
Maria Portekiz: - II da Gloria 323, 363; (Mary) Ingiltere: - Katolik 238, 247; Iskoçya: - Stuart 241, 247; Avusturya: - Theresia 264, 281, 283, 285, 287
Marie Antoinette 295, 299
Marienburg 153, 198
Marignano S. 218
Marius 89
Mark, Kontluk 250, 262
Markion 107
Marklık (sınır) 122, 142, 146
Markomanlar 95, 99, 108, 115
Marlborough 269, 271
Marne S. 402
Marquises Adl. 384
Mars 86
Marseillaise 297, 299
Marshall 513, 523; - Planı 496, 505, 511, 519, 523
Marsilius, Padua'lı 184, 217
Marsilya 328, 490
Martinez 455
Martinik 276, 283, 303
Martinus V. Papa 181
Martov 389
Marwitz 311, 318
Marx, K. 319, 335, 342, 378, 391, 418
Marx, W. 428
Marxçılık 344, 378, 389, 418, 460, 517; Avusturya tipi - 379
Maryland 277, 290

Masagetler 44
Masaryk, J. 511
Masaryk, T. G. 357, 435
Masinissa 82, 85
Masonlar 257, 331, 437
Massachusetts 277, 290
Massena 312
Massu 525, 547
Materyalizm 257; diyalektik 418; tarihsel 342, 344
Mathilde, Tuscie'li 146
Matteotti 437
Matthias, Alman imp.: 236, 251, 253; Macaristan: - I. 197, 201
Mau-Mau 545
Maupertuis S. 190
Maurer 510, 575
Maurice 27, 49
Mauricius 139
Mauritius Adl. 279, 625
Mauriya Hanedanı 43
Maurras 383
Max von Baden 409
Maxentius 103
Maximian 101
Maximilian, Arşidük 357, 371
Maximilian, Bavyera: - I. 251, 253, 255, 263; - II Emanuel 263, 265; - II (kral) 335, 339; Alman imp.: - I. 193, 197, 212, 219, 236, 245, 249; - II. 236, 249, 251
Maximinus Daia 103
Maximinus Thrax 101
Maverayı Ürdün 446
Maya Kültürleri 222
Mayıs Yasaları 355, 357
Maynotlar 322
Mazarin 259, 265
Mazdek 101
Mazeppa 271
Mazovya 166, 198
Mazurya Gölleri S. 402
Mazzini 329, 333, 351
McCarthy, J. 519
McMahon 446; - Hattı 513, 542
McNamara 520
Mechelin 362
Mecklenburg 165, 171, 183, 252, 263, 324, 526
Medici, Hanedanı 214, 217, 219
Medici, Katharina 247
Medine 134, 364, 446
Medler 21, 30, 35, 37, 44
Megakles 57
Megalit Kültürü 14, 109
Megalopolis S. 65
Megara 50, 53, 55, 59, 61
Megaron 15, 47, 51
Meggido S. 24
Mehdi 375, 381, 396
Mehmed, Osmanlılar: - I. 209; II. 209; - Köprülü 209, 265 IV. 265; - V. 365; -VI. 445
Meici Devri 393
Meinecke 319, 388
Meir, Golda 537, 597
Meissen 146, 171
Meister Eckart 184
Mekke 134, 365, 446
Meksika 223, 348, 371, 373, 406, 454, 467, 548, 611, 613
Melanchton 212, 231, 235, 251
Melanezya 279
Melchiorcular 232
Melfi kararnameleri 173
Mellon 423
Memel toprağı 411, 427, 431, 440, 474
Memluklar 137, 153, 179, 206, 301, 375
Menander 58
Mendel 343, 461
Mendelssohn 257, 341
Menderes 507
Mendès-France 525
Menelik II 375, 397
Menes 23
Menfis 22, 60
Mengü Timur 179
Menno Simons 233
Mennocular 232
Menşevikler 379, 389
Menşikov 347
Mentana S. 350
Mercan Denizi S. 494
Merchant Adventurers 242, 247
Mercia 128
Mercurius 87
Merimde 16, 23
Merkantilizm 155, 260, 263, 269, 275, 277, 281, 289, 295; Yeni - 377
Merkez 339, 355, 378, 388, 407, 426, 470
Merkeziyetçilik 318
Merkezi Afrika Federasyonu 545; - Cumhuriyeti 544, 591
Merovenjler 120, 123
Mers el Kebir 546
Mersen Ant. 124
Mesenya 46, 48, 52, 57, 59, 63
Mesenya Savaşları 52, 57
Messina 333
Messmer 565
Metaurus S. 82
Metaxas 417, 441
Metodistler 257
Metodiy 111, 169
Metternich 303, 315, 317, 323, 325, 327, 337, 347
Metz 236, 254; S. 348
Mezolitik bkz. Orta Taş Çağı
Mezopotamya 15, 19, 24, 26, 37, 57, 69, 98, 101, 137, 155, 405, 446
Mısır 15, 19, 22, 30, 33, 35, 37, 44, 49, 53, 59, 63, 65, 92, 101, 134, 141, 150, 179, 208, 300, 303, 308, 323, 327, 361, 364, 373, 374, 380, 385, 404, 410, 424, 456, 480, 503, 529, 533, 537, 561, 567, 620
Michael, Bizans: - I. 123, 139; III. 139; - VIII Palaiologos 153, 207; Rusya (Mihail): - I. 203
Michaelis 407
Michelangelo 213, 215, 256
Mickiewicz 285, 310
Midas 35
Midway Adl. S. 494
Mieszko I. 111, 167; - II. 147, 167
Mihael Romanya'lı 510
Mihailoviç 486
Miken 19, 24, 33, 46
Mikerinos 609
Miklas 434
Mikokiyen 12
Mikolajczyk 510
Mikoto 177
Mikoyan 505, 510
Milano 101, 103, 107, 146, 164, 183, 216, 236, 281, 300, 332, 336, 460, 521
Milet 35, 45, 47, 50, 53, 56, 59
Militarizm 353, 377, 388, 527
Mill 318, 342
Miller 420
Millerand 379, 425
Miller-Hut 415
Millet Meclisi, Alm. 334, 337, 411; Fransız 296, 341; Prusya 339; Türk. 445
Milletler Cemiyeti 409, 412, 414, 429, 434, 446, 453, 457, 467, 477; - mandaları 456
Milletler Savaşı 314
Milli atölyeler, Fransız 486
Milli Cephe 533
Milli dernek 339
Milli ekonomi 289, 321
Milli kilise 181, 184, 191, 205, 219, 241
Milli kongre, faşist 460; Yunan 323; Hint 367, 447
Milli konsil 261
Milli konvansiyon 297
Milliyetçilik 289, 319, 377
Miltiades 57
Milton 267
Mimber maddesi 355
Mimnermos 51
Minden 123, 254, 282
Mindszenty 511
Minerva 86
Ming Hanedanı 226, 275
Ministerialler 157
Minoritler 141
Minos Kültürü 19, 32, 47
Minsk S. 389, 484
Miquel 353
Miquelon 384
Mir Sistemi 347, 389, 391
Mirabeau 395, 297
Miranda 331
Mississippi 292
Missouri uzlaşması 373
Mistra 206
Mitanni (Krallığı) 24, 29, 32, 34
Mithras 87, 99
Mithridates I. 69; - II. 69; - VI. 89
Mithridates'in savaşları 69, 88, 91
Mitra 87, 99
Mitterrand 583
Moab(lılar) 36
Mobutu 547, 625
Modena 316, 328, 350
Moğol Halk Cum. 504, 512, 516
Moğol Imp. 113, 132, 137, 166, 169, 176, 178, 200, 204, 206, 210, 226, 275

Mohaç S. 201, 208, 236
Mojmir 169
Mola 438
Moldavya (Boğdan) 204, 249, 285, 322, 346, 358
Moleschott 342
Molfetta Kültürü 73
Molina 239
Mollet 525
Mollwitz S. 280
Molotov 467, 485, 487, 497, 506, 510; - Planı 497
Moltke, H. J. v. 486
Moltke, H. v. (Baba) 349, 353
Moltke, H. v. (Oğul) 400, 403
Molük Adl. 225, 244, 609
Mommsen 339
Monarchianer 107
Monarkomaklar 247
Monarşi, meşruti 269, 318, 322; parlamenter 322
Mondros 444
Monnet 525
Monomotapa Krallığı 220
Monroe 331; - Doktrini 331, 371, 373, 519
Monrovia Devletleri 544
Montagu-Chelmsfort reformları 447
Montaigne 212
Montalembert 319
Montanus 107
Monte Cassino 141; S. 488
Montenegro (Karadağ) 204, 316, 358, 398, 401, 404, 408, 481, 486, 555, 557, 565, 577, 595
Montereau S. 314
Montesquieu 289, 293, 318
Monteverdi 256
Montevideo B 330
Montezuma II. 223
Montgelas 311
Montgolfier 279
Montgomery 481, 488, 492, 527
Montmirail S. 314
Montoire 476
Montpellier 180
Montreal 277, 282
Montrö (Montreux) Konferansı 442, 445
Mook 541
Moravya 15, 19, 119, 139, 166, 168, 194, 252, 356
Moreau 301, 303
Morelli 344
Moreno 371
Morgan 395
Morgarten S. 192
Morgenthau Planı 487
Moriskolar 100, 186, 242
Moritanya 544, 589
Moritz v. Oranien 245; - v. Saksonyalı 235, 237
Moro 521, 583
Morrison 524
Mortara S. 336
Morus 212, 238, 344
Moscicki 433
Moskova 179, 200, 202, 207, 215, 249, 271, 287, 312, 389, 419, 431; B. 477, 484, 487, 489, 501; B. 533; Konferansı 553, 571
Mo-ti 41
Motz 325
Mozambik 363, 521, 589
Möser 310
MRP 524
Mstislav, Büyük 133
Muaviye 135
Muhaceret 499; Alm. 337, 339; Frans. 297, 321, 325, 327; Yun. 51; Irlanda 326; İtalya 397; Polon. 329; İspan. 363
Muhafazakarlık 318, 322
Muhafazakar Parti, İng. 382, 424, 468, 524; Alm. 355; Prusya 339
Muhammed 134
Muhammed Ahmed 375; - Ali 322, 365, 374; - Gur'lu 211
Muhammed ibni Tuğlak 211
Muhammed, Fas: - V. 547; Osmanlı I. 209; II. 209; IV. 265; V. 365; VI. 445
Muhasıp (Quaestor) 74
Mukden 274, 450; S. 392
Mulamba 547
Mulélé isyancıları 546
Munda S. 90
Murad I. 209; - II. 209; - IV. 209
Muraji 177
Muralov 467
Murat 304, 313, 315
Muret S. 158
Murmansk 420
Murner 231
Murşili I. 35; - II. 35
Musa 37
Musaddık 507
Mussert 477
Mussolini 397, 417, 437, 443, 449, 460, 468, 475, 477, 480, 489
Musteryen 12
Musul 137, 150, 413, 424, 444
Mutavalli 35
Mutina Savaşı 92
Mutsu-Hito 393
Müdahale (politikası) 322, 327, 331, 375, 395, 420, 539; Belçika 547; Çin 514; Japon 452; ABD 454, 465, 513, 520
Müdahale hakkı 317, 323
Mühlberg S. 237
Mühldorf S. 194
Müller v. Hausen 341
Müller, A. 312
Müller, H. 411, 429, 471
Mülteci sorunu 498; Arap 537; Çin 513; Alm. 526, 531; Hint 542
Münih 254, 262, 324, 334, 389, 408; Konferansı 442, 553
Münih Antlaşması 433, 435, 465, 468, 474
Münster 123, 232, 250; B. 255, 258
Münzer 233
Müslüman isyanları 368; - Birliği 367, 447, 543
Müttefik savaş konferansları 487
Müttefik (denetim) kurulu 487, 521, 526, 530
Mykale Sıradağl. S. 56
Mykerinos 23
Mylae S. 80, 93
Mysia 56, 60
Mysiokephalon S. 174
Mysore (Maisur) 366
Mytilene 65

-N-

Nabonid 31
Nabopolasser 31
Nachtigal 387
Nadir 365
Nagaland 542
Nagasaki 495
Nagy, F. 511
Nagy, I. 511, 575
Nairi ülkeleri 28
Namibya 561, 627
Nanking B. 226, 369, 450, 494, 512
Nansen 459
Napoli 118, 131, 173, 182, 186, 191, 216, 236, 242, 280, 301, 313, 315, 322, 332
Napolyon I. 271, 285, 289, 293, 298, 302, 308, 317, 326, 331, 333, 341, 347, 365; - II. 304; - III. 304, 327, 329, 333, 347, 351, 353, 359, 363, 371
Napolyon soyu 304
Nara dönemi 177
Naramsin, Eşnunna'lı 29
Narodniki 379, 389
Narses 116, 138
Narwa S. 270
Narvas de Tolosa S. 186
Nasır 509, 535, 547, 587
Nasırüddin 365
Nassau 324
Nasyonal sosyalizm 417, 435, 460, 461; Avusturya 475; Hollanda 477
Natal 374
NATO 497, 516, 522, 525, 529, 531, 553, 555, 574, 577, 583, 587, 603
Natufyen 15
Naukratis 25, 50
Naumann 344, 388
Nauru 609
Navalizm 377
Navarin S. 323
Navarra 186, 190, 239, 247
Nazari sosyalistler 344
Nazca 222
Naziliğin tasfiyesi 527
Nazi örgütleri 461, 473, 527
Neandertaller 11
Nearchos 64
Nebukadnezar I. 29; - II. 31, 37
Necef 536
Necid 446
Necip 535
Necker 295, 297
Nedentanrıcılık 257
Neerwinden S. 258, 298, 301
NEFA 542
Nefertiti 25
Negade 16, 23

Negus Negesti 375
Nehemya 39
Nehru, C. 447, 509, 543
Nehru, M. 447
Neipperg 315
Nelson 300, 303, 309
Nemea 47
Nenni 521
Neofaşizm 460, 521
Neolitik bkz. Yeni Taş Çağı
Nepal 366, 542, 565, 601
Nerçinsk Ant. 272
Neri 239
Neron 96, 107
Nerva 99
Nesselrode 317
Nettuno 488
Neumann 256
Neuilly B. 411, 441
Neurath 472
Neustria 121
New Deal 465
New England eyaletleri 277, 290
New Hampshire 290
New Jersey 277, 290
New Orleans 292
New York 267, 277, 290, 555, 567, 611; Konferansı 496, 500, 559
Newfoundland 269, 276, 380, 448, 520
Newport 326
Newton 256, 279
Ngwane bkz. Svaziland
Nice 349
Niebuhr 310
Niemöller 473
Nietzsche 319, 342, 377, 460
Nightingale 347
Nihai çözüm 483
Nihilizm 342, 379, 389
Nijer 544, 619
Nijerya 386, 544, 620
Nikaia 153, 183, 206
Nikaragua 454, 517, 561, 613
Nikephoros Phokas 175
Nikias B. 61
Nikita I, Montenegro'lu 399
Nikolaus, Papalar: - I. 140; - II. 147; - V. 212, 217, 230; Rusya: - I. 323, 362, 391; - II. 362, 389, 391
Nikolaus, Kues'li 181, 184, 219, 221
Nikolsburg B. 253, 352
Nikomedes 69
Nikopolis S. 201, 206
Nimitz 494
Nimwegen B. 258
Ninova 31, 45
Nippur 26
Niş S. 264
Niue 579
Nivelle 403, 407
Nixon 519, 605, 611
Nizam 366
Nizip S. 364
Nkrumah 545
NKVD 467, 505
Nobel 343
Nobiles, Roma 77
Nogay Han 179, 204
Noreia S. 88
Noricum 88, 94
Normandiya 125, 130, 150, 155, 159, 191
Normanlar 125, 129, 130, 147, 150, 153, 165, 175
Norodom 385
North America Act 381
North Carolina 290, 372
Northumbria 128
Norveç 130, 149, 156, 162, 172, 182, 198, 240, 248, 313, 315, 320, 340, 362, 376, 430, 476, 479, 486, 507, 563, 565, 578
Nosek 511
Notion S. 60
Novara S. 336
Nova Scotia 269, 277
Novgorod 130, 179, 182, 199, 202
Novotny 511
NSDAP 427, 431, 461, 470
Nu 541
Numantia 82
Numidya(lılar) 38, 80
Nur Cihan 229
Nurhaç 275
Nübya 23, 25, 31, 45, 374
Nüfus artışı 289, 309, 320
Nükleer silahlar 494, 512, 517, 529, 539, 546, 550
Nürnberg 170, 231; Diyet Mec. 235, 254; - Yasaları 483; - Duruşması 527
Nyerere 545, 621
Nygaardsvold 430
Nyon Konferansı 442
Nystad B. 270
Nzinga Nkuwu 221

-O-

O'Connell 326
O'Donnell 363
OAPEC 576
OAS, Amerikan 516, 520, 549
OAS, Fransız 525, 547
OCAM 591
Oberländer 529
Obrenoviç, Milan 359
Obrenoviç, Miloş 323
Obrok 346
Octavian 92
Oda Nabunaga 227
ODECA Şartı 549
Odense, Diyet Mec.240
Oder-Neisse hattı 497, 532, 589
Odessa 323, 389
Odo 125
Odoaker 103, 115, 139
OECD 522, 539, 578
OEEC 509, 521
Ohio 292
Ohrana 389
Oinophyta 59
Okinawa 605
Okyanusya 327, 384
Olaf Tryggvason 163; - Aziz 163; - Skötkonung 163
Olaf V. 507, 578
Oldenbarneveldt 245
Oldenburg 111, 143, 316, 324
Olga 133
Olgerd 201
Olguculuk 289, 342
Oligarşi 49, 59, 61, 63
Oliva B. 263, 270
Ollenhauer 529
Olmütz B. 197, 336; Ant. 338
Olyeg, Bilge 133
Olympia 47, 58
Omdurman S. 375
Omi 177
Omladina Hareketi 359
Omri 37
Oniki Ada 360, 396, 410, 436
Oniki Kent Birliği 73
Oniki Levha Yasası 77
Oniki Oymak Birliği, İsrailli 36
Ondört Madde 409, 411, 415
Ongania 615
Ontario 308
Operasyon grupları 482
Oppenheimer 519, 550
Opriçnina 202
Optimates 77, 83, 89
Oradour 486
Oranien Hanedanı 245, 259, 280
Oranj Cum. 374
Oratoryanlar Hareketi 239
Ordaz 549
Ordu (Reichswehr)426, 429, 471
Oregon Ant. 373
Orfizm 49
Orhan 207, 209
Origenes 107, 140
Orinyaksiyen Kült. 12
Orlando 411
Orléans 121, 127, 190
Orosius 129
Orta Hindistan 367
Ortam teorisi 342
Orsini 217
Orsini suikastı 349, 351
Orşa-Vitebsk 484
Orta Amerika 222, 276, 330, 371, 394, 412, 454, 612, 613
Orta Taş Çağı 15
Ortega y Gasset 363
Ortoli 555
Osiander 231
Osiris 23, 49
Oskar I. 362; - II. 362
Osman dan Fodio 375
Oslo Paktı 599
Osmanlı Imp. 154, 178, 182, 200, 204, 208, 221, 236, 242, 249, 259, 264, 270, 280, 285, 301, 313, 319, 322, 337, 340, 346, 358, 360, 364, 374, 376, 386, 396
Osnabrück B. 123, 255, 270
Oster 486
Oster Adl. 279
Ostrakismos 55, 57, 59
Ostrogotlar 100, 112, 114, 121, 138
Ostrolenka S. 328
Otarsi 49, 377
Otho 97
Ottawa Konferansı 448, 468
Otto, Alman imp.: - I. 111, 119,

143, 167; - II. 143, 163, 167; - III. 111, 119, 143, 167; - IV. 159, 173; Yunanistan: - I. 323
Otto, Bamberg'li 167; - Habsburg'lu 264, 521; - Wittelsbach'lı 165
Ottokar I. 169; - II. 168, 171, 194
Otuzyıl Savaşları 243, 252, 259
OUA 544
Oudenaarde S. 268
Oviedo 312
Owen 326, 345
Oxenstierna 255, 271
Oxford 161, 238
Oyunlar, Yunan 47, 53, 55

-Ö-

Ömer 135
ÖVP 521, 579
Ösel 248
Ötanazi 483, 486
Özel kilise 127, 141
Özel mülkiyet (düzeni) 289, 297, 342, 344
Özgür Almanya Milli Komitesi 491
Özgür Fransızlar Milli Komitesi 486
Özgürlük ilkesi 289, 295, 297, 318, 321, 344
Özgürlük savaşı, Cezayir 546; Yunan 322; İrlanda 382; Hollanda 244

-P-

Paasikivi 507
PAC 545
Pachacutec 223
Pachomius 141
Paderborn 123, 250
Paine 291, 309
Pakistan 447, 498, 513, 542, 561, 567, 601, 603; - Planı 447
Palacky 335, 337
Palaiologoslar Hanedanı 207
Paleolitik bkz. Eski Taş Çağı
Palermo 131, 172, 333, 350
Palestrina 213
Palladio ekolü 256
Palme 578
Palmerston 326, 333, 382
Palmyra 99, 105
Pamphylia 38, 50
Panama 224, 361, 370, 380, 383, 454, 548, 613; - Kongresi 330
Panama Kanalı 395, 613
Panamerikan kongreleri 454, 465
Pandya 42
Panin 285
Panipat S. 228
Pankhurst 382
Panmuncom 514
Pannonia 88, 94, 102, 115, 119
Panormus S. 80
Panslavcılık 357, 359, 377, 391
Papadopulos 587
Papagos 507
Papalığın üstünlüğü 140, 147, 231, 318
Papalık 125, 127, 139, 140, 147, 153, 159, 165, 172, 181, 184, 195, 215, 217, 230, 239, 351
Papalık fermanı 344, 379, 430, 473, 565
Papanın yanılmazlığı dogması 351, 355
Papandreu 50
Papen 471
Papua Yeni Gine 609
Para, Attika 55; İyon 51; Lidya 35; İran 45; Roma 79, 105; Sparta 53
Para ekonomisi 51, 215
Para reformu 527, 531
Paraguay 277, 330, 370, 548, 553, 615
Pareto 460
Parinda 42
Paris 120, 145; Ant. 159; B. 159, 161, 180; Ant. 191, 215, 239, 241, 247; Konsil 261; B. 283, 285, 291, 294, 301, 313, 315, 325, 327, 333, 335, 339, 347, 359, 365, 378, 395, 402, 405, 476, 482, 486; Konferansı 496, 509, 524, 557, 567
Paris antlaşmaları 497, 517, 529
Paris komünü bkz. isyan
Parlamento Konseyi 527
Parliament Act 382
Parma 280, 316, 328, 350
Parmenides 51
Parmenion 65
Parnell 382
Parmiler bkz. Partlar
Parnon Sıradağl. 52
Parthenon 58
Parthénopée Cumhuriyeti 301
Parti programı, Brünner (SPÖ) 379; Erfurt (SPD) 378; Godesberg (SPD) 529; Gotha (SPD) 355, 378
Partikularizm 317
Partlar (- imp.) 43, 66, 68, 71, 90, 97, 155
Pasarofça B. 264
Paschalis II, Papa 148
Pasiç 359
Pasifik Okyanusu 225, 278
Pasifik Savaşı 494
Paskyeviç 329, 336
Passau Ant. 237
Patagonya 370
Pathet Lao 514, 607
Patkul 271
Patrimonium olarak devlet 318
Patrimonium Petri ayrıca bkz. Kilise Devleti 118, 140, 144
Patrisyenlik, Roma 77; kentlerde 185, 217
Päts 431
Pauker, Ana 510
Paul Kilisesi 335, 337
Paul-Boncour 469
Paulus (havari) 106
Paulus Diaconus 127
Paulus, F. 485
Paulus, Papalar: - III. 237, 239; - IV. 239; - VI. 503, 537, 583; Yunanistan: - I. 507; Rusya: - I. 303, 309
Paulusçular 239
Pausanias 57
Pavelic 481
Pavia S. 101, 118, 122, 143, 165; S. 236
Pax Augusta 95, 105
Pearl Harbor 465, 494
Pebble-Culture bkz. yonga kültürü
Peçenekler 111, 112, 132, 174, 204
Pedro, Brezilya: - I. 331; - II. 331, 371; Portekiz 363
Peel 326, 382
Peiraios (Pire) 59, 61
Peisistratos 51
Peisistratos oğulları 55
Pekin 210, 226, 272; Ant. 368, 450, 506, 510
Pelagonia S. 206
Pella 521
Peloponnes 47, 52, 56, 59, 115, 481; - Birliği 53; - Savaşı 60
Pelusium S. 25, 44
Pencap 43, 45, 210, 366
Penn 277
Pennsylvania 277, 290
Pentakosiomedimnoslar 55
Pentateuchos 39
Pepin 121, 123, 126
Pepin'in bağışı 123, 140
Peraea 36
Perdikkas 67
Perestroyka 569
Perez de Cuellar 559
Pergamon (Bergama) 66, 69, 71, 84
Periander 53
Perigordiyen 12
Perikles 59, 61
Perikles Dönemi 59
Perioikler 52
Perón 455, 549, 615
Persepolis 64
Perseus 67, 85
Persler 25, 31, 44, 48, 51, 56, 64, 69, 100, 137, 178, 361, 364, 376, 390; Med Savaşları 56
Peru 215, 222, 330, 370, 454, 548, 617
Pestalozzi 311
Peşvalar 275
Petain 403, 407, 469, 489, 524
Peter (Pedro) Aragon'lu: - II. 159; - III. 172, 187, 207; Rusya (Petro): - I. 265, 271, 273; - III. 283; Sırbistan: - I. 359; - II. 481, 486
Peter (Pierre), Amiens'li 151
Peters 387
Petersberg 528
Petersburg ayrıca bkz. Leningrad 270, 273, 339, 360; Ant. 365, 389, 407, 419
Petervaradin S. 264
Petition of Rights 267
Petkov 510

Petöfi 337; - Klubü 511
Petrarca 212, 215
Petrol ablukası, İng. 507
Petrol üretimi 534, 546
Petropolis, Konf. 516, 548
Petrov 492
Petrus (havari) 107, 140
Petrus Abaelardus 149; - Canisius 239, 251; - Damiani 147; - Lombardus 149; - Valdo 149
Pfalz 122, 194, 247, 250, 255, 258, 336, 348
Pfalz-Neuburg 251
Pfalz Seçici Prensl. 247, 250
Pfizer 325
Pfordten 339
Phaistos 32
Pharnaces 69, 90
Pharsalus S. 90
Pheidon 53
Phidias 58
Philadelphia 290, 293
Philipp, Burgonya: - İyi 192; - Atak 191; Fransa: - I. 148, 151, 159; - II. August 150, 159, 161, 165, 173; - III. 190; - IV. 181, 190; - V. 190; - VI. 190; Hessen: - 235, 237; Makedonya: - II. 62; - V. 67, 81, 83, 85; İspanya (Felipe): - II. 236, 242, 245; - III. 236, 243, 253, 268; - IV. 243, 268; - V. 260, 268; Orléans'lı 281; - Süebya'lı 173
Philippi S. 92
Philippus Arap 101
Phillimore 415
Philokrates 63
Philotas 65
Photios 139
Phraortes 45
Phyle (aşiret) 52
Piast Hanedanı 133, 167
Pichon 411
Pieck 533
Piemont 303, 316, 322, 329, 336, 349
Pilsen taahhütnamesi 255
Pilsudski 379, 417, 433
Pindar 55
Pinochet 617
Pinsker 341
Piramitler 22, 300
Pireneler Barışı 243, 259
Pisa 175, 183, 187, 216
Pisalılar 52
Pişvaya 275
Pithecanthropiler 11
Pitt, W. (Birinci) 283, 291
Pitt, W. (İkinci) 303, 309
Pittermann 521
Pius, Papalar: II. 181, 197, 217; - V. 239; - VI. 301; - VII. 305; - IX. 333, 351; - X. 343; - XI. 430, 473; - XII. 430
Piyetizm 257, 263, 310
Pizarro 223
Planck 343
Plantagenet, Hanedanı 161
Plassey S. 282, 366
Plataiai S. 56, 61
Platon 58, 61, 212
Plautus 95
Plebeyenler 77
Plehanov 379, 389
Pleistosen 11
Pleven 523, 525
Plevne S. 358
Plinius 97
Ploesti 488
Ploetz 461
PNF 437, 460
Pobyedonostsev 389
Podgorni 506, 569
Pogodin 391
Pogrom 155, 341, 389
Pohai 176
Poincaré 361, 383, 400, 413, 425
Polignac 327
Polinezya 279
Polis 47, 58, 63
Politbüro 407
Polonya 15, 19, 110, 130, 133, 142, 148, 154, 166, 172, 178, 197, 200, 209, 240, 248, 255, 259, 262, 270, 280, 284, 301, 306, 310, 312, 316, 319, 328, 340, 346, 353, 355, 357, 379, 382, 388, 401, 405, 408, 416, 425, 432, 435, 440, 442, 469, 474, 482, 487, 496, 498, 505, 508, 510, 517, 523, 527, 555, 565, 573
Polonya-Rusya Savaşı 421
Polonya'nın bölünmesi 284, 432, 476, 485
Poltawa S. 270
Polybios 67, 83, 85, 95
Polygnot 58
Polyklet 58
Polykrates 25, 51, 55
Polymedes 51
Polyperchon 67
Pomeranya 162, 166, 198, 201, 254, 315, 526
Pomeranyalılar 110
Pomerelya 162, 166, 198, 201
Pompadour 281, 283
Pompei 87, 97
Pompeius, Cn. 39, 69, 90; - S. 92
Pompidou 525, 583
Pontius Pilatus 39
Pontus 69, 88
Pontus Konferansı 359
Pontus-Aral Kültürü 15
Porkkala 508
Poros 43, 64
Port Arthur 390, 506, 512
Portekiz 131, 149, 154, 172, 186, 220, 224, 242, 268, 274, 287, 302, 308, 312, 322, 327, 331, 340, 363, 376, 416, 438, 456, 521, 563, 565, 585, 605, 627
Portsmouth B. 391, 393, 453
Poseidon 47
Pöppelmann 263
Potamik uygarlıklar 17
Poteidaia 60
Potemkin 285
Potosi 276
Potsdam, Konferansı 496, 499, 515, 526
Pön savaşları 80, 85
Poznan 284, B. 306; 401, 407, 510
PPS 379
Prado 549
Prag 111, 143, 167, 195, 212, 250; B. 255, 280, 315; Kongresi 336; B. 352, 357, 379, 435, 492; - Maddeleri 197; - pencereden atma 197, 253; - maddeleri (compactata) 181, 197
"Prag Baharı" 573
Pragmatizm 289
Prandtauer 265
Prasad 543
Prehominidler 13
Prérnontré tarikatı 141, 169, 171
Prenslerin özgürlüğü 237, 253, 285
Prenslik 185, 195
Prenslik kilisesi 181, 235, 251
Presapien grubu 11
Preston S. 266
Pretoriyenler 97, 99
Preuss 427
Preussisch Eylau S. 306
Pribislaw 171
Primo de Rivera, A. 439
Primo de Rivera, M. 417, 439
Princeps 92, 97, 99
Princeton S. 290
Privilegium maius 195
Prodikos 58
Prohibition (içki yasağı) 423
Prokop 197
Prokopios 111
Prokynesis bkz. Saray Merasimi
Proletarya 215, 295, 319, 321, 325, 327, 331, 337, 344, 369, 389, 391
Propaganda 412, 417, 473
Proscription 89, 93
Protagoras 58
Protestan Birliği 251
Protestanlar 234, 241, 251, 255, 257, 265, 269, 343, 383
Proudhon 344
Provence 131, 154, 159
Prusya 168, 173, 182, 198, 234, 241, 248, 257, 262, 265, 268, 270, 280, 287, 291, 298, 301, 306, 311, 312, 314, 316, 320, 322, 325, 328, 334, 338, 347, 349, 351, 352, 363, 365, 388, 391, 471
Prytanie 54, 59
Przemysl II 167
Przemysl soyu 167, 169, 194
Psammetih I. 25; - III. 25; - Korint'li 53
PSI 379, 521
Pteria S. 34, 44
Ptolemaios 109, 111
Ptolemaios I. 66
Ptolemaioslar Hanedanı 25, 66, 84, 88, 93
Ptolemeos Savaşı 93
Puerto Rico 394
Pufendorf 256, 263

Pugaçow 287
Punt 22, 25
Punta del Este Konferansı 516, 548
Pusan 514
Puşkin 310, 347
Püritenlik 267, 277, 321, 341, 381
Pyatakov 49
Pydna S. 67, 84
Pylos 46
Pym 267
Pyrrhus 61, 78
Pythagoras 51
Pythagorasçılar 49
PRZP 500

-Q-

Quadros 549
Quebec 276, 282, 308, 487, 611
Quemoy 512
Quesada 223, 225
Quesnay 289
Quiberon 298, 301
Quierzy, Diyet Mec. 123, 159
Quippus (düğümlü sicim) 223
Quisling 477

-R-

Ra 23
Raab 496, 521
Rabah 375
Rabelais 212
Racconigi Ant. 360
Racine 261
Racputlar (- devletleri) 210, 229, 274, 366
Radbod 121
Radek 419, 467
Radetzky 336
Radhakrişnan 543
Radic 441
Radowitz 335, 339
Raeder 476
Raetia 94
Raffael Santi 213
Ragusa 204
Raiffeisen 345
Raimund, Toulouse'lu 150; - VI. 159; - VII. 159
Rainald, Dassel'li 165
Rákosi 511
Raleigh 277
Ram Mohan Roy 367
Rama 447
Ramadier 525
Ramakrişna 367
Rameau 256
Ramillies S. 268
Ramses II. 25; - III. 25
Rancit Singh 367
Rangun 366
Ranke 310, 319
Rankovic 509
Rant sistemi 215
Rapacki Planı 551
Rapallo Ant. 421, 427, 437, 442
Rapheia S. 66
Rasputin 389
Rastatt B. 268; Kongresi 306
Rath 483
Rathenau 427
Ravenna 87, 103, 114, 119, 123, 139
Ravensburg 250, 262
Reagan 551, 611
Reconquista 137, 186, 221
Recuay 222
Refah devleti 345, 430, 455, 507, 520, 524
Refah komisyonu 299
Reform derneği 147, 239
Reform karamameleri 239
Reform konsilleri 180
Reformasyon 155, 217, 231, 238, 241, 249, 257, 325
Reformcu papalık 339
Reformlar, Avusturya 287; Prusya 281, 287, 311; Rusya 346
Regensburg 99, 111; Diyet Mec. 197, 234; Diyet Mec. 251; Diyet Mec. 259, 263; - Meclisi 234; - Mütarekesi 259
Reggane 546
Reggio 333
Regiomontanus 221
Regulating Act 309, 367
Rehavam 37
Reichenbach 285
Reich kamu hizmeti 473
Reich komiserlikleri 491
Reich ordusu 426, 429, 471
Reichsmatrikelordnung 219
Reichwein 486
Reims 190
Reitzenstein 311
Rekhared I. 117
Rekiswinth 117
Rekuperation (işgal) 173
Remagen 492
Rembrandt 245
Remedello Kültürü 19, 73
Ren (Rhein) 98, 258, 301, 325, 327, 335, 337, 351, 353; - İttifakı 259, 263; - Federasyonu 306, 311, 314, 325
Renan 342
Renner 434, 521
Rense seçiciler kurulu 195
Resaina S. 100
Résistance (direniş) 486, 524
Restorasyon 267, 317, 318, 325, 331, 339
Retorik 58
Reuchlin 155, 212
Réunion 385
Reuter 531
Revizyonizm 378
Reynaud 469, 477
Rhee 515
Rheinland 401, 410, 425, 427, 468, 474
Rhetra 53
Rhode Island 290
Rhodes 375, 381
Rhone Kültürü 18
Riade S. 142
Ribbentrop 475, 485
Ribemont Ant. 124
Ribot 343
Ricardo 321
Richard, Cornwall'lı 195
Richard, Ingiltere: - I. 150, 161, 173; - II. 188; - III. 188
Richelieu 241, 255, 259
Richmond 372
Richter 355
Ridgway 515
Riemenschneider 213
Rienzi 217
Rif kabileleri 363
Riga 182, 198, 240, 249, 263, 402, 431; B. 433
Rigveda 43
Rijswijk B. 258
Rimsin, Larsa'lı 27, 29
Rinaldone Kültürü 19
Rio Paktı 516
Risorgimento 351
Riyad 364
Riykov 467
Robert, Dindar 159; - Guiskard 131, 147; - Normandiya'lı 150; - Bilge 217
Robertson 527
Robespierre 297, 299, 301, 319
Roca 371
Roccourt S. 280
Rochdale 326
Rockefeller 395
Rodbertus 344
Rodezya 221, 375, 380, 544, 589
Rodos 46, 50, 63, 84, 95, 153, 206, 209, 410
Rodos şövalyeleri 153, 171, 187, 209
Rodriguez 449
Roger II. 131, 150, 175
Roggeveen 279
Rokoko 281
Rokosovskiy 492, 510
Rokovski 359
Roland 299
Rollin 327
Roma 57, 72, 99, 103, 107, 115, 140, 143, 147, 172, 180, 212, 217, 230, 237, 240, 242, 251, 301, 304, 333, 350, 379; Yürüyüşü 437, 460, 488
Roma'dan Kopma Hareketi 357
Roma Protokolleri 434, 437, 442; - Hukuku 157, 175, 185, 187, 233; - İmp. 25, 39, 61, 93, 155; - Cum. 301, 303; - Ant. 523
Romagna 328
Romanos I. 175; - IV. 175
Romanov Hanedanı 203, 273, 416
Romantik 310, 347
Romanya 328
Rommel 481
Romulus 73
Romulus Augustulus 103
Roncaglia, Diyet Mec. 164
Roncevalles S. 122
Ronsard 212
Roon 353
Roosebeke S. 190
Roosevelt, F. D. 293, 412, 455, 464, 487, 501, 519, 550
Roosevelt, Th. 395
Rosas 371
Rosenberg 461, 491

Rosenzweig 341
Roskilde B. 270
Rossbach S. 282
Rostock 182, 595
Rotten boroughs 309, 326
Rotterdam 244
Rouen 190
Rourkela 542
Rousseau 257, 289, 299, 301, 310, 319, 383
Röhm 461, 473
Rönesans 213, 217, 256
RPF 525
RSDIP 379
Ruanda 544, 559, 561, 625
Rubens 245
Rubicon 90
Rudolf, Burgonya: II. 119; Habsburg: - I. 169, 194; - II. 236, 251, 253; - IV. 194
Rudolf, Süebya'lı 148
Ruge 335
Ruhr Dairesi, 526, 529 - bölgesi işgali 413, 424, 427, 429
Rum 150, 175
Rumeli 364
Ruprecht, Pfalz'lı 197
Rurik 131
Rurik Hanedanı 133, 203
Rus-Japon savaşları 360, 367, 389, 391, 395
Rusk 520
Rus-Polonya savaşları 425, 433
Russel 326
Rus-Türk savaşları 285, 305, 323, 358, 365
Rusya ayrıca bkz. SSCB 553, 571, 597
Rutenyalılar 357
Rutherford, D. 279
Rutherford, E. 343
Rydz-Smigly 433

-S-

Saar bölgesi 410, 474, 526
Saarbrücken 315
Sabinler 72, 78
Sacco di Roma 217, 237
Sachs, Hans 231
Sachsen-Altenburg 324
Sachsen-Coburg-Gotha 324
Sachsen-Meiningen 324
Sachsen-Weimar 324
Sadabad Ant. 446
Sadowa S. 349, 352
Sadukiler 39
Sagartia 44
Sagauli Ant. 366
Sagunt 80
Sahalin 390, 487, 494, 499
Sahel Devletleri 390, 487, 494, 499
Sahır 543
Sahra 385, 459, 547
Sahte papalık kanunları 140
Sainonji 411
Saint Germain, kararnamesi 247; B. 247; B. 258, 270, 411, 434
Saint Vincent 301
Saint-Just 297, 299
Saint-Simon 344
Sajo S. 178
Sakalar 43, 68
Sakçegözü 16
Sakson hukuk kitabı 167
Saksonlar 100, 108, 114, 121
Saksonya, Dükalık 125, 128, 142, 164; - Seçici Prensliği 196, 234, 251, 262, 271; - Krallığı 306, 313, 320, 324, 328, 334, 338, 352; - Eyaleti 419, 427, 526
Salahaddin 137, 150
Salamis (Kıbrıs) 59, 66
Salamis S. 56
Salan 525, 547
Salandra 397
Salazar 417, 439, 521, 585
Saldanha 363
Salerno 118, 180, 188
Salisbury 161
Salisbury, Lord 361, 365, 381, 387
Sallar 115, 121
Salmanasser I. 29; - III. 31, 45; - V. 31
Saló 488
Salomon Adl. 278, 609
SALT 551
Saltçılık, Asur 29; aydınlanmış 287, 289, 295, 297, 301, 311, 313, 322; Avrupa 155, 193, 247, 256, 259, 267, 271, 281; Roma 101
Salzburg 110; Başpisk.luk 122, 240, 303, 306, 434
Samarra 16, 29
Samiler 16, 23, 26, 29, 32, 341
Samiriye 31, 36, 39
Samnit savaşları, - 1. 79; - 2. 78; - 3. 78
Samnitler 72, 77, 89
Samo 169
Samoa 278
Samori Turé 375
Samos 46, 51, 53, 59, 61
Samuray 177, 227, 393
San Domingo 276, 325
San Francisco, B. 496; Konferansı 501, 513
San Germano, Ant. 173
San Marino 333
San Martin 330
San Remo, Konferansı 413, 446
San Salvador 224
Sanat, Antik Çağ 33, 47, 51, 53, 58, 71, 87; Çin 227; Avrupa 156, 213, 243, 245, 249, 256, 263, 265; erken tarih 13, 17, 23, 25, 27, 29, 31, 73, 223; Hint 229; İnka 223; Japon 369
Sanayi planı 527
Sanayi, İngiltere 309, 320, 326, 376; Çin 512; Almanya 320, 325, 338, 355, 376; Avrupa 320; Fransa 320, 327, 376; İtalya 397, 455; Japonya 393; Kanada 520; Meksika 455; Rusya 320, 391; Sovyetler 467, 518; ABD 376, 518
Sand, G. 310
Sand, K. L. 325
Sandomir 166, 240
Sanherib 31, 37, 39
Sanskritçe 43
Santa Ana 331, 371
Santiago 516
Saragat 521
Sarapis 49
Saratoga S. 290
Saravak 540
Saray merasimi (Proskynesis) 45, 65, 103
Sarajbosna 264, 358, 361, 400, 576
Sardes 44, 51, 56, 60
Sardinya 18, 38, 50, 80, 183, 186, 280, 302, 315, 322, 332, 346
Sardinya-Fransa-Avusturya savaşı 350
Sardinyalılar 18
Sardur I. 35; - II. 31, 35
Sargon I. 26; - II. 30, 35, 37
Sarmatlar 32, 99
Sarmiento 371
Sarraut 469
Sasaniler 43, 100, 134, 138, 155
Sasonov 391, 399
Sassuliç 389
Sathmar B. 264
Satrap(lıkları) 44, 51, 64
Satyagraha 447
Saul 37
Sava 205
Savaş, Antik Çağ 47, 52, 61, 63, 81, 89, 101, 103; erken tarih 21, 27, 29, 31, 41, 45; ortaçağ 109, 126, 131, 139, 179, 189, 193; Yeni Çağ 253, 259, 261, 263, 281, 283, 285, 297, 301, 305, 311, 347, 405, 478, 550
Savaş baltası kültürü 14, 19, 109
Savaş borçları 412, 423, 425
Savaşın sorumlusu 400, 411, 417
Savaş suçluları duruşmaları 411, 513, 527
Savigny 310
Savinkov 389
Savoie 154, 164, 238, 253, 268, 280, 301, 315
Savonarola 219
Saygon 348, 384, 514
Scaliger 217
Scelba 521
Schacht 427, 429, 475
Scharett 537
Schärf 521
Scharnhorst 307, 311, 315
Schasar 537
Scheel 589
Scheidemann 409, 427, 429
Schelling 310, 347
Schill 306
Schiller, F. 257, 310, 339
Schiller, K. 589
Schirach 461
Schlaun 256
Schlegel 310
Schleicher 471, 473
Schleiermacher 310, 325

Schleswig 109; Piskoposluk bölg. 143, 146, 163, 198, 334, 337, 352, 362; Kuzey - 411, 427
Schlieffen 403; - Planı 363, 400
Schlüter, A. 263
Schmerling 339, 353
Schmidt 589
Schmoller 344
Scholl Kardeşler 486
Schopenhauer 319
Schönbrunn B. 302, 306
Schönerer 357, 461
Schroeder, Louise 531
Schulenburg 486
Schulze-Boysen 486
Schulze-Delitzsch 339, 345
Schumacher 529
Schuman 523, 525
Schurz 337, 395
Schuschnigg 434
Schwarzenberg, F. v. 337, 339
Schwarzenberg, K. Ph. v. 312
Schwechat S. 336
Schwenkfeldciler 232
Schwerin v. Krosigk 493
Scipio Africanus 83, 85
Scipio, P. Cornelius 81; - Cn. Cornelius 81; - L. Cornelius 85
Scott, R. F. 458
SDI 611
SEATO 515, 516, 520, 525
Seçici prensler 185, 194
Seçilmiş imparatorlar 98
SED 527, 531
Sedan S. 348
Sedat 620
Seddin 19
Seeckt 427, 429
Seeley 381
Segesta 60
Segni 521
Seipel 434
Sejm 201, 249
Sekigahara S. 226
Sekincilik 251
Selamet Ordusu 343, 345
Selanik 364
Selçuklular 136, 150, 174, 178, 206
Seldte 472
Selevkos I. 43, 66, 69; - II. 69
Selevkoslar 39, 66, 84, 88
Selim I. 209; - II. 365
Sellasia S. 69
Semerkant 135, 178
Semiramis 31
Sempach S. 192
Senanayake 543
Senato, Fransız 305; Roma 74, 89, 92, 99; ABD 292
Sendika (Syndicat) 377, 527
Sendikacılık 345, 379, 383
Sendikalar, Afrik. 545; İng. 326, 345, 378, 382, 424; Alm. 345, 378, 427, 471, 473, 527, 524, 533; Frans. 345, 379, 383; uluslararası 378; İsrail 537; İtalya 379, 397; Avusturya 379; Rus 421; İspan. 363; ABD 378, 395, 519
Seneca 97
Senegal 348, 385, 544, 619, 620
Senegambiya 283, 291, 295, 374, 385
Senghor 545, 620
Senlis B. 193; Ant. 219
Sentinum S. 78
Senyörlük 167, 169
Sepoylar 367
Septennat 355
Septimius Severus 99
Septuaginta 39
Serbet ticaret (politikası) 321, 326, 349, 351, 355, 373, 381, 468
Serfliğin kaldırılması, Danim. 287; Avrupa 320; Fransa 297; Avusturya 337; Prusya 311, 325; Romanya 359; Rusya 346; Solon 55; Macar. 337
Serflik 55, 215, 287, 295, 347
Serflik 110, 149, 172, 174, 204, 207, 264, 280, 316, 322, 346, 357, 385, 360, 398, 400, 404, 408, 435, 481, 499, 555, 557, 565, 575, 577, 595
Sermaye birikimi 344
Sermaye ihracı 349, 359, 361, 367, 371, 377, 385, 391, 549
Sermaye konsantrasyonu 344, 377
Sermaye yatırımı 377, 395
Servet, M. 221, 238
Servius reformu 75
Sesostris III. 23
Sethos I. 25
Severus Aleksandros 99
Severus Hanedanı 99
Sevilla 225, 312, 438
Sevr (Sèvres) B. 411, 444
Seydlitz, F. W. 283
Seylan 105, 221, 274, 301, 303, 317, 366, 542, 577
Seyrüsefer Yasası 267, 277
Seyss-Inquart 434, 477
Seyşel Adl. 589
Sezaropapizm 139, 273
SF 524
SFIO 383
Sforza, Francesco 217; - Ludovico II. 219
Shaftesbury 257, 267
Shakespeare 212, 310
Shatavahana Hanedanı 42
Shensi 512
Sherman 372
Sikkım 366, 542
Sınıf kavgası 342, 418, 460, 539
Sırbistan (Sırplar) 110, 149, 172, 174, 204, 207, 264, 280, 316, 322, 346, 357, 358, 360, 398, 400, 404, 408, 435, 481, 499, 555, 557, 565, 575, 577, 595
Sırp-Türk savaşı 359
Sialk 16
Sibirya 203, 272, 278, 376, 389, 412, 421, 467
Sickingen 233
Sidon (Sayda) 38, 152
Siemens 387
Sierra Leone 380, 544, 561, 624
Sieyès 295, 305
Sigismund, Lüksemburg: - 194, 197, 201, 209; Polonya: - I. 249; İsveç: - I. Wasa 241; - III. Wasa 241, 249
Signorya 185, 216
Sih Krallığı 366
Sihler 229, 274, 366, 543
Sikullar 18
Sikyon 53
Silezya 166, 195, 200, 252, 280, 314, 335, 410, 526
Simeon 175
Simon, J. 468
Simon, Montfort'lu 159; - Oğul 161, 189
Simoni 147, 217, 239
Singapur 380, 494, 540, 608
Sinkiang-Uygur 512
Sinkretizm 49
Sinn-Féin Hareketi 448, 581
Sinovyev 419, 424, 467
Sipahiler 209
Siracusa 140
Sirenaik 480, 488
Siricius 140
Sirmium 102
Sismondi 344
Sivas 444
Sivastopol 285; S. 346, 485
Sivil anayasa (ruhban) 297
Sixtus, Papalar: - IV. 217; - V. 239
Siyam ayrıca bkz. Tayland 384, 447
Siyonizm 341
Skagerrak S. 405
Skolastik 149, 184, 212
Skopas 58
Slankamen S. 264
Slav isyanı 111, 142
Slavlar 32, 110, 115, 122, 131, 139, 143, 169, 175, 310, 357
Slivnitza S. 358
Slovaklar, Slovakya 110, 169, 405, 411, 435, 440, 480, 484, 511
Slovenler 110, 410, 460
Smalkalde Birliği 234; - Savaşı 235, 237
Smith, A. 289, 321
Smith, J. 545, 627
Smolensk S. 312, 490
Smolinasee S. 248
Smuts 375, 415, 449, 457
Snellman 362
Snofru 23
Sobibór 482
Sobukwe 545
Sofistler 58
Sogdiyana 44, 64
Sogdlar 45
Soğuk Savaş 496, 505
Sokolovski 527
Sokrates 58, 61, 63
Solf Grubu 486
Solferino S. 350, 363
Solidarnoş (Dayanışma) 559
Solon 54
Solovyev 391
Solutren 12
Somali 544, 561, 589, 595, 624
Somali toprağı 381, 437
Sonderbund Savaşı 332

Songay Devleti 221
Songram 541
Sonnino 411
Sophokles 58
Sorblar 110, 122
Sorel 344, 460
Sosyal Darwincilik 341, 377, 461
Sosyal düzen, Aztek 223; Çin 221; Frank 126; Fransız 261; Germen 109; Yunan 49; Hitit 35; Yüksek Uygarlık 17; Hint-Avrupa 33; İslam 135; Japon 393; Ortaçağ 157; Miken 47; Osmanlı 209; Prusya 287; Roma 83; Rus 273; Slav 111; Bozkır kavimleri 113
Sosyal krizler İng. 326; Avrupa 215
Sosyal mesele 321, 326, 345, 539
Sosyal politika 345, 349, 355, 529
Sosyal reform, İng. 67; Prusya 311, 344; Rusya 347; İsveç 430
Sosyal savaş, Yunan 63; Roma 89
Sosyal yasalar, İng. 326, 345; Alm. 345, 355, 388; Frans. 345; İtal. 397; Prusya 345; ABD 465
Sosyalist partiler 378
Sosyalistlerin ayaklanması 434
Sosyalistler hk. yasalar 355, 378, 388
Sosyalizm 289, 319, 344, 378, 383; Arap 535; Hıristiyan 344; ilk dönemler 344; ütopik 344, 347
Sosyalizmin ilk dönemleri 327
Sosyalleştirme 355, 378, 388
Sosyoloji 342
Soto 239
Soult 312
South Carolina 290, 372
Soveteryen 15
Sovhoz 467
Sovyet işgal bölgesi ayrıca bkz. Almanya, DAC
Sovyet Kongresi, Rus Sovyetleri 421
Sovyetler 389, 407, 466
Sovyetler Birliği bkz. SSCB
Sovyetleştirme 509
Soylular bkz. sosyal düzen
Sozziniciler 241
Sömürge ikiciliği (İng. - Frans.) 275, 277, 303, 308
Sömürge imparatorlukları, Belçika 376, 386, 456; İng. 247, 267, 269, 274, 290, 301, 303, 308, 366, 371, 374, 380, 384, 386, 396, 448, 456, 545; Danim. 277, 376; Alm. 376, 386, 401, 411, 456; Fransa 247, 274, 281, 303, 308, 327, 348, 360, 374, 384, 396, 456, 514, 525, 545; İtalya 376, 386, 396, 436, 456, 521; Japon 376; Hollan. 244, 274, 301, 308, 363, 376, 540; Portekiz 221, 242, 274, 308, 330, 363, 374, 386, 456, 521, 542; İspanya 225, 242, 276, 308, 319, 330, 363, 371, 376, 386, 456, 521, 544
Spa Konferansı 409
Spaak 523, 525
Spalatin 231
Sparta 35, 52, 55, 69
Spartacus 91
Spartakus Birliği 427; - ayaklanması 427
Spartalos S. 60
Spartiatlar 52, 57
SPD 355, 378, 388, 407, 409, 426, 470, 527, 529, 591, 593, 595
Speer 479
Spencer 318, 342
Spengler 461
Speyer, Ant. 173, 219; Diyet Mec. 235, 237, 259
Sphakteria S. 60
"Spiegel Olayı" 529
Spinola 243, 252
Spinoza 245, 256
Splendid Isolation 361, 381
Spoleto 118
SPÖ 357, 379, 434, 521, 579
Sri Lanka 603
St. Helena 315
St. Lawrence N. 282
St. Quentin S. 242
St. Vincent S. 291
Stadion, Kont Ph. v. 303, 307, 311
Staël, Germaine d e 305, 310
Stahl 318, 339
Stalin 407, 418, 467, 485, 487, 491, 496, 505, 509, 521, 527, 533
Stalincilik 418, 505
Stalingrad S. 479, 488, 490
Stambulov 359
Stanislaus I Leszczinski 271, 281; - II Poniatowski 285
Stanley 374
Starace 480
Starhemberg 265
Statutum in favorem principum 173, 307
Stefan Duşan bkz. Uroş IV.
Stefan Nemanya 205
Steiermark 142, 164, 168, 194, 201, 241, 250, 434, 481
Stein, Frh. v. u. z. 311, 313, 315, 317, 325
Stein, L. v. 343
Stentinello Kültürü 73
Stephan, Arşidük 337
Stephan, H. v. 355
Stephan, Papalar: - II. 123, 140; - IV. 125; Moldavya: - III. 205; Macaristan: - I Aziz 169
Stephan Turtko 205
Stephanus 107
Stesichoros, Himera'lı 51
Stettin 254, 262
Steuben 291
Stevenson, A. E. 520
Stilicho 115
Stimson, H. L. 412
Stinnes 387
Stirner 344
Stoacılık 71
Stockholm 182, 198, 248; B. 270, 551
Stoecker 344, 355
Stojadinovic 441
Stolbowa B. 249
Stoliypin 362, 389
Stonehenge 15
Stoph 533, 591, 593
Stoss, V. 213
Störtebecker 183
Straits Settlements 381, 384
Stralsund 171; B. 183, 199, 252, 270
Strasbourg S. 103, 125, 231, 238, 250, 258, 327, 522
Strasbourg yeminleri 125
Strasser, G. 461, 471
Strasser, O. 461
Strategosluk 54, 57, 59
Straubing kültürü 19
Strauss, D. F. 342
Strauss, F. J. 529
Streicher 461
Streletsler 203, 273
Stresa Konferansı 442
Stresemann 413, 415, 419, 425, 427, 429
Strijdom 545
Stroessner 549, 615
Stroganow 273
Strossmayer 359
Stuart Hanedanı 189, 247, 267, 280
Stumm 387
Stumpff 493
Sture, Sten I. 199; II. 249
Sturm w. Drang 310
Stülpnagel 486
Suárez 239, 243
Subartu 26, 28
Subay kökenli imparatorlar 100
Subsidiarite 344
Subutay 179
Sucre 331
Sudan 221, 375, 380, 385, 456, 516, 524, 534, 567, 623
Suetonius 97
Suffragettler 382
Suger, St. Denis'li 159
Suharto 609
Suhr 531
Sui Hanedanı 177
Sukarno 447, 541, 609
Sulla 89
Sully 247
Sumatra 244, 363, 540, 603, 608
Sumialot 546
Sun Yat-Sen 369, 451
Sund gümrüğü 221
Sundgau 255
Sundjata Keita 221
Sung Hanedanı 176, 210
Surinam 579, 615
Suriye 13, 17, 23, 28, 31, 35, 45, 65, 68, 85, 90, 99, 135, 150, 175, 208, 300, 364, 410, 444, 446, 481, 534, 599
Suriye (Isauros) Hanedanı 139
Susiana 44
Sussex 128
Suşa 17, 31, 44, 64
Sutri, Sinodu 147; Ant. 148
Suttner 379
Suudi Arabistan 534, 567, 600
Suvorov 285, 303

Südetler 435, 474, 499
Süebya 121, 125, 142, 145
Süebya Birliği 197
Süebya Hukuk Kitabı 157
Süebya Savaşı 193, 219
Süebyalıların göçü 286
Süleyman 37, 39
Süleyman II 209
Sümer(ler) 26, 43
Sünniler 135, 446
Süntel Sıradağl. S. 122
Sürgünler (Exulanten) 240
Süveyş Kanalı 348, 374, 380, 385, 405, 456, 481, 503, 524, 534, 537, 587
Süevler 108, 114, 140
Svarez 287
Svatopluk 362
Svaziland 374, 625
Sven Çatalsakal 163
Svendrup 362
Sverdlovsk 504
Sverker, Büyük 163
Sverker, Küçük 163
Sverre 163
Svinhufvud 431
Svoboda 573
Svyatoslav 113, 133
Swift 269
Syagrius 120
Sybel 339
Sydney 308
Sykes-Picot Ant. 401, 446
Syllabus errorum 351
Symmachus 117
Symmachus, Papa 140
Szälasi 435, 489
Szlachta 167

-Ş-

Şah Rıza Pehlevi, A. 446; , Muhammed 507, 569, 576
Şam 31, 37, 135, 151, 169, 179, 364
Şamanlar 21, 113
Şammuramat 31
Şamşiadat I. 29; - V. 31
Şamun 535
Şang Hanedanı 41
Şanghay 450
Şantung Ant. 412
Şapur I. 101; - III. 103
Şdanov 467, 505
Şepilov 506
Şeritli Seramik Kült. 14
Şidekora 453
Şiiler 135, 209, 365, 446, 599
Şiir bkz. edebiyat
Şili 215, 225, 306, 330, 370, 376, 451, 548, 586
Şimabara 227
Şimonoseki B. 392
Şintoizm 177, 227, 369, 453
Şipka Geçidi S. 358
Şiva 43
Şivaji 275
Şogun(luk) 177, 369, 393
Şogunsuz dönem 227
Şotoku Taişi 177
Şova dönemi 453
Şovalyeler, Jap. 177, 227; Ortaçağ 157; Roma 83, 99
Şovalye ayaklanması 232
Şovalye tarikatları 153
Şukov 492, 506, 527
Şuppiluliuma 35

-T-

Taaffe 357
Tabii hukuk 256, 289, 318
Taborlular 197
Tac Mahal 229
Tacitus 97, 109, 111, 112
Taft 395
Taft-Hartley Yasası 519
Tagliacozzo S. 172
Tahiti 278, 384
Tahran 229, 487, 527
Taika reformu 177
Taine 342
Taişo Dönemi 453
Takvim, Mısır 23; Aztek 223; Frans. Devr. 299; Gregoryen 239; Rumi 47; Jülyen 91
Talas S. 176
Talleyrand 295, 297, 305, 315, 317, 327
Tallien 298
Tallinn 248, 360
Talmud 155
Tanagra S. 59
Tanaka muhtırası 453
Tanca 360, 546
Tang Hanedanı 176
Tanganyika 457, 545
Tangutlar 176, 226, 275
Tankred, Lecce'li 151, 173
Tannenberg S. 200, 402
Tannu Tuva 447, 504
Tanrı Barışı 147, 157
Tanrı lütfü 259, 317
Tanrıkrallık, Mısır 17; Akad 27; Roma 97, 101
Tantrizim 229
Tanzanya 545, 567, 621
Tao 41
Tarafsızlık 509, 535, 545
Taraori S. 210
Taranto 52, 78, 83, 93, 119
Taranto Savaşı 61
Tardenuvaziyen 15
Tarık 135
Tarım 105, 109, 126, 171, 215, 287, 309, 321, 325, 465, 467
Tarihçilik 310, 319, 342
Tarihi görev bilinci 377, 381
Tarnopol 304, 307, 402
Tarnów 402
Tartarescu 510
Tasa 16
Tasman 278
Tasmanya 278
Tassilo 123
Taş Devri 12, 223
Taşkent Konf. 543
Tatarlar bkz. Moğollar
Tauroggen 315
Tay Dzung 177
Tayasiyen 12
Taygetos Dağl. 52
Tayland ayrıca bkz. Siyam 13, 447, 452, 471, 494, 540, 581
Tayvan bkz. Formoza
Tazminatlar 411, 417, 423, 427, 429, 435, 463, 471, 487, 505, 509, 513, 521, 527
Teateliler 239
Tegea 117
Tehcir 498
Tımar 126, 215, 249
Tımar zorunluluğu 157, 185
Teia 117
Tek parti devleti 460
Tekstil sanayii 320
Telelat Ghassul 16
Telipinu 35
Temmuz krallığı 327
Templer Tarikatı 153, 181, 187, 191, 215
Temsili seçim sistemi 289
Tenasserim 366
Tennessee 292; - Valley Programı (TVA) 464
Tenno 177, 227, 369
Tenochtitlan 222
Teotihuacan 222
Tepe Gaura 16
Terboven 477
Tereşkova 551
Terpander, Lesbos'lu 51, 53
Terra Ferma 183, 216
Terramare Kültürü 73, 87
Tertry S. 121
Tertullianus 107, 140
Tesalya 46, 48, 56, 60, 63, 358
Teschen (Cieszyn) 412, 433
Test Act 267, 321, 326
Tetrapolitana 234
Tetrarşi 101, 103
Tetzcoco 222
Teutoburger Wald S. 94
Texas 371
Texas savaşı 371
Thales, Milet'li 45, 51
Thälmann 428
Thapsus S. 90
Thatcher, M. 581
Thebai, Yun. 46, 59, 62; Mısır 22
Themistokles 57
Theoderich, Büyük 115, 121
Theodora 139
Theodoros I Epiros'lu 207; - I Laskarios Nikaia'lı 207; - Tarsus'lu 129
Theodoros II. Habeşistanlı 375
Theodosius I. 103, 115, 140, 155
Theognis, Megara'lı 55
Theognost 203
Theophanu 143, 159
Theopompos 53
Therese, Avila'lı 239
Theresienstadt 482
Thermopylai S. 56, 69; S. 84
Thermos 51
Thespis 58
Thessalonike 85; kararname 103, 107; krallık 206
Thetler 55, 57
Theudebert I. 121
Thiers 327, 333, 349, 365, 383, 385
Tholoi 33
Thomas, Aquino'lu 149
Thompson 326
Thor 109
Thorbecke 363
Thorez 469, 525
Thorn 198; B. 201
Thrasybulos 63
Thukydides 58
Thukydides, demagog 59
Thutmosis I. 25; - III. 24

Thüringen 115, 120, 125, 145, 173, 195, 232, 255, 419, 427, 526
Tiahuanaco 222
Tiberius 95
Tibet 176, 274, 365, 447, 459, 498, 512, 542
Ticaret bkz. ekonomi
Ticaret kolonileri 377
Ticaret kumpanyaları 215, 245, 247, 275, 277
Ticari şirketler 214, 377
Ticinus 80
Tieck 310
Tientsin 368; B. 385
Tiglatpileser I. 29, 31; - III. 31, 35
Tilak 367
Tilly 252, 255
Tilsit B. 302, 306, 311, 313
Timbuktu 220
Timokrasi 55, 69, 75
Timoleon 61
Timurlenk 179, 206, 209, 229
Tinchebrai S. 160
Tindemans 561
Tiranlık 45, 48, 51, 53, 55, 57, 61, 63
Tirol ayrıca bkz. Güney Tirol 232, 303, 306, 339, 436
Tirpitz 361, 387
Tiryns 46
Tisza 357
Tito 486, 489, 493, 509, 575
Titoculuk 505, 509
Titus 39, 97
Tiwaz 109
Tiziano 213
Tkaçov 389
Tlacopan 222
Toba Devl. 177
Tobago 291
Tobruk 480
Tocqueville 327, 342
Togliatti 521
Togo 386, 456, 525, 544, 620, 625
Toharlar 32, 66, 68
Tokugawa Şogunluğu 227, 369
Tokyo 227, 392
Tolbuhin 488, 492
Toledo, Konsil 117, 186
Tolentino B. 300; S. 315
Tollan (Tula) 222
Toltekler 222
Tomsk 272
Tomski 467
Tonga Adl. 278, 609
Tonkin 384; - Körfezi S. 514
To-Pa (Tapgaçlar) Krallığı 177
Toplama kampı, İng. 375, 537; Alm. 479, 482, 529
Toprak reformu 329, 369, 389, 407, 431, 435, 440, 507, 509, 513, 527, 535, 539, 543, 549
Tordesillas Ant. 225
Torgau 492
Torgau Birliği 234
Torino S. 268; Ant. 349
Toros kültürü 21
Torquameda 155, 187
Tory 267, 269, 309, 326
Toskana 131, 280, 333, 350
Totila 117
Toul 236, 254, 400
Toulon 298, 301, 489
Toulouse 117, 125, 150, 158, 312
Tourés, Sékou 545, 620
Tours-Poitiers 121, 134
Toyo 453
Tököly 265
Tötonlar 88, 115
Tönnies 343
Trablusgarp 360, 385, 396
Trablusgarp S. 365
Trade Unions 326, 345, 378
Trafalgar S. 303
Trajanus 98, 107
Trakya 20, 32, 45, 56, 60, 67, 69, 97, 115
Transilvanya (Erdel) 115, 153, 168, 208, 240, 252, 264, 356, 399, 401, 411, 435, 440, 480, 499
Transkei 545
Transsibirya Demiryolu 390
Transvaal 374, 381
Trapezunt (Trabzon) 207, 209
Trasimenus Gölü S. 80
Trebia S. 80
Treblinka 482
Trebonianus Gallus 101
Treitschke 461
Trento 119; K. 235, 239, 250
Trenton 290
Trializm 357
Trianon B. 411, 435
Tribur, Diyet Mec. 125, 148
Tribut meclisleri 239
Trichterbecher Kültürü 14, 109
Trier 101, 195, 233, 490
Trieste 357, 410, 496, 503, 508
Trinidad 303, 548
Triparadeisos 66
Tripolje Kültürü 14
Triumvirlik 91, 93
Trocki 389, 407, 409, 418, 421, 467
Troia 24, 33, 47
Troppau Kongresi 322
Trott zu Solz 486
Troyka sistemi 503, 506
Trudeau 611
Trujillo Molina 455, 549
Truman 515, 519, 527, 539
Truman Doktrini 497, 507, 519, 523
Tsao Pei 41
Tsı-Hsi 177
Tsingtao 361, 386, 452
Tsuşima S. 392
Tudeh Partisi 507
Tudor Hanedanı 188, 247
Tufan İmp. 176
Tuğrul Bey 151
Tuhaçevskiy 421, 467
Tuka 435
Tuli 179
Tulsi Das 229
Tunç Çağı 18, 109
Tung-Çiç 369
Tunguzlar 272, 275
Tunus, S. 80, 83, 117, 153, 236, 376, 384, 396, 456, 469, 488, 516, 525, 544, 546, 619
Tupac Amaru 277
Tupac Yupanqui 223
Turenne 255, 261
Turgot 295
Tuscie, Tusculum 118, 148, 165, 173
Tuşratta 35
Tutankamon 25
Tüketici kooperatifler 326, 345
Tüm Avusturya Partisi (Avusturya) 357
Tüm Alman Fed. 387, 400
Türki kavimler 111, 113, 137, 211, 512
Türkistan 21, 41, 113, 209, 211, 390
Türkiye 364, 401, 404, 409, 416, 442, 444, 446, 463, 480, 485, 498, 505, 507, 509, 516, 519, 565, 587
Türkler 137, 175, 177, 197, 237
Türklerle savaşlar 264, 281, 285
Türkmençay B. 364
Türk-Yunan Savaşı 444
Tycho de Brahe 221
Tyler 188, 215
Tyros 38, 57, 64
Tyrtaios 51, 53

-U-

UEP (Avr. Ödemeler Birl.) 521
U Thant 503, 559
"Ufukta Savaş Göründü" Krizi 361
Uganda 380, 386, 544, 561, 621, 625
Uhland 310, 335
Ukrayna 111, 203, 271, 357, 389, 408, 501, 553, 565, 574
Ulbricht 497, 531, 533, 535, 591, 593
Ulmanis 417, 431
Ultramontanizm 318, 355
Ultraquistler 197
Ulus devlet 237, 319, 341, 377, 539
Ulus kavgaları, Avusturya 357
Uluslararası kuruluşlar 501
Uman S. 484
Umbria 78, 119
Unam sanctam fermanı 181
UNESCO 500, 521
UNICEF 500
Uniting for Peace Resolution 501, 503
UNRRA 499
Upanişadlar 43, 229
Uppsala 19, 115, 131, 163, 240
Ur 26
Urartu 21, 30, 34
Urbanus, Papalar: - II. 148, 151; - III. 165; - V. 181; - VI. 181
Urna sahaları kültürü 18
Uroş IV. 205; - V. 205
Uruguay 330, 370, 454, 548, 553, 615
Uruk 16, 26
USAP 501
Usçuluk 256, 279
USPD 407, 409, 426
Utrecht 121; Birliği 244; B. 268, 271
Uydu sistemi, Napolyon 300, 315; Sovyet 447, 496, 505, 508
Uygurlar 176
Uzay 506, 520, 550
Uzun yürüyüş 450

-Ü-
Üç devlet kuramı 497, 506, 533
Üç hal yasası 342
Üç imp. ittifakı 360, 391
Üç sınıflı seçim hakkı 338, 388, 405
Üç ülke savaşı 370
Üçlü ittifak 360, 381, 387, 397
Üçlü pakt 453, 475, 495
Ügedey 133, 178
Üniversiteler 180, 187, 195, 212, 234, 249, 257, 287, 311, 324, 329, 341, 347, 357, 367, 391, 523, 528, 531, 537
Ürdün 446, 498, 524, 599
Üretim kooperatifleri 344, 378

-V-
Vaday 43
Vahhabiler 364, 446
Valdocular 149, 197
Valencia 438
Valens 103, 115
Valentinianus I. 103; - II. 103; - III. 140
Valerianus 101, 107
Valla 190, 193
Valmy S. 298, 301
Valois Hanedanı 190, 193
Van Zeeland 430
Vandallar 108, 114, 138
Van der Weyden 213
Vang Çing-Vey 451, 494
Vang-Mang 41
Van-Li 227
Vardhamana 43
Varegler 111, 113, 130
Vargas 455, 549
Varna S. 201, 206
Varro 95
Varşova Paktı 497, 508, 516, 518, 522, 531, 533, 555
Varşova, S. 270, 328, 337, 402, 432, 476, 491, 513; Grandükalık 284, 306, 491
Varus 95, 115
Vasallık 41, 127, 157
Vasco da Gama 220, 228
Vasilyevskiy 492
Västerås Diyet Mec. 240
Vatikan ayrıca bkz. Kilise Devleti 181, 351, 383, 425, 430, 435, 474, 559, 583
Vauban 261
Veba 154
Vecchi 437
Veda dönemi 42
Vedalar 43
Vefd Partisi 457, 535
Veihaivei Ant. 368
Veii 76
Velid I 135
Vendée 298
Venedik 133, 153; B. 165, 175, 182, 204, 209, 216, 242, 264, 300, 332, 336
Venetler 19, 21, 32, 111
Venetya 123, 303, 337, 350
Venezuela 225, 330, 370, 395, 454, 459, 548, 613, 615, 617
Venizelos 359, 399, 401, 441, 445
Veraset Savaşı, Bavyera 285; Avusturya 280; Polonya 281; İspanya 263, 265, 268, 271, 281, 294
Vercellae S. 88
Vercingetoriks 91
Verden 111, 122, 254, 217
Verdun, Ant. 124, 236, 254, 400; S. 402
Vergilius 95
Vergniaud 299
Verhoyansk 272
Verimli Hilâl Kuşağı 16
Verona Kongresi 322
Versailles 261; Ant. 283; B. 291, 295, 297; B. 349, 353; B. 383; Ant. 411; Konf. 415; Ant. 415, 423, 427, 429, 433, 443, 449, 475
Verwoerd 545
Vespasianus 39, 97
Vespucci 224
Vesta 87
Vestfalya 165, 197, 233, 253, 256; Krallığı 306, 311, 317, 325
Vestfalya Barışı 185, 254, 259, 263, 270, 285, 307
Veto hakkı, Polonya 249, 285; Roma 77; BM 501; ABD 293
Vicayanagar 210
Vichy 476
Victor Emanuel II. 337, 351; - III. 397, 437, 480, 489
Victoria 280, 326, 367, 381
Victoria dönemi 326, 382
Vietkong 514
Vietminh 514
Vietnam 494, 498, 502, 514, 520, 525, 607
Vikingler 129, 224
Világos 336
Villafranca 350
Villanova Kültürü 73, 87
Villèle 327
Villon 341
Vilna 312, 402, 574; - bölgesi 432, 442
Vinland 224
Virchow 343, 355
Virginia 247, 276, 290, 293, 567
Virginia Bill of Rights 293, 297, 341
Virginia Statute of Religious Liberty 293
Viriathus 83
Vischer, P.
Visconti 217, 219
Vitalien Kardeşler 183, 199
Vitellius 97
Vitoria S. 312
Vivaldi 385
Viviani 383, 400
Viyana Kongresi 311, 315, 316
Viyana konkordatumu 181, 197, 230
Viyana, B. 99, 201, 208, 230, 236, 249, 255, 263; B. 281; B. 285, 302; B. 323, 334; - Temmuz darbesi 437, 492
Vladimir I. 111, 133, 175; - Monomach 133
Vladivostok 390, 421
Vlassov 491
Vogelsang 357
Volga 287
Volhinya 312, 402
Volkanus 87
Volonté général 289
Voltaire 257, 295
Volturno S. 350
Vorarlberg 303
Vormär 325
Voroşilov 485, 505
Vorpommern 254, 259, 262, 271
Vosnesenski 505
Vouillé S. 116, 120
Vratislav 169
V silahları 479, 490, 550
Vucedol 19
Vu-Ti 41

-W-
Wagner, A.344
Wagner, R. 337, 461
Wagram 306
Wake 412
Wakef eld 381
Waldeck 339, 353
Waldemar I, Büyük 163; - II Muzaffer 162, 173; - III. 199; - IV. Atterdag 183, 199
Waldersee 369
Waldheim 559
Wales 128, 188
Walesa 573
Wallace, W. 189
Wallenstein 252
Wallon bölgesi 430
Walpole 269
Walther v.d. Vogerheide 157
Wannsee Konferansı 483
Wartburg Bayramı 325
Wasa Hanedanı 249, 271
Washington 292, 553, 555, 561; Konf. 412, 423, 453, 487, 497, 501
Washington, G. 291, 293
Waterloo S. 314
Watt 279, 321
Watteau 281
Wattignies S. 298, 301
Wealth of Nations 289
Webb 378
Weber 343, 388
Wehlau Ant. 263
Wehner 591
Weitling 344
Weizmann 341, 537
Weizsäcker 591
Welcker 325
Welfler 148, 164, 173
Wellesley, A. bkz. Wellington
Wellesley, R. 309, 367
Wellington 309, 312, 323, 326
Welser Ailesi 215, 221, 225, 237
Wendler (Venetler) 111, 150, 153, 163, 165
Wenzel (Venceslav) I. 169; - II 167, 169, 194; - III. 169, 194; - IV. 194, 197
Wesley 257
Wessex 128
Westminster, Konkordatum 161; Konvansiyonu 283, 448, 457, 468
Wettin Hanedanı 164, 171, 196, 263

Weyden 213
Weygand 425, 433
Whigler 267, 269, 283, 309, 326
Whitby, Sinodu 140
White Paper politikası 537
Wichern 345
Wiclif 184, 189, 197, 238
Widukind 123
Wielopolski 329
Wilhelm, Alman İmp.: - I. 264, 353; - II. 264, 355, 361, 387, 391, 407, 409, 411; İngiltere (William): - I. 129, 161; - II. 161; - III. 259, 269, 280; - IV. 280; Oranien: - I. 245; - III. 363; Sicilya: - I. 165; - III. 173
Wilhelm, Hollanda'lı 173; - Ockham'lı 184
Wilhelmina, Hollanda'lı 363
Wilhelmshaven 409
Wilson, H. 524, 545, 581
Wilson, W. 395, 405, 407, 409, 411, 415, 421, 423
Wimpfeling 212
Win 541
Windischgrätz 337
Windsor antlaşması 363
Windthorst 355
Winning of the West 282
Winrich, Kniprode'li 199
Wirth 427
Wisby 182, 199
Wismar 182, 254
Witold 201
Witte 389, 391
Wittelsbach Hanedanı 165, 193, 263, 268, 285
Wittenberg 230, 240
Wladislaw, Bohemya: - II. (dük) 169; - II. (kral) 201, 236; Polonya: - I. Lokietek 167, 201; - Jagiello 201; - III. 201; - IV. 197
Wodan 109
Woermann 387
Wolff 257, 263
Wolfram v. Eschenbach 157
Wollenweber 533
Wolsey 238, 247
Wolter v. Plettenberg 249
Workuta 504
Worms Kararı 231, 255; - Konkordatumu 148, 173
Worms, 115; Sinodu 148; Diyet Mec. 165, 173, 195; Diyet Mec. 219, 231; Diyet Mec. 235, 237, 251, 258
Wrangel, F. H. v. 335
Wrangel, P. N. 421
Wulfila 115
Wullenwewer 249
Wundt 343
Württemberg 195, 234, 263, 302, 306; Krallığı 316, 324, 354
Würzburg, Diyet Mec. 165, 194, 250, 301
Wyszynski 497, 505

-X-

Xanten Ant. 251, 263

-Y-

Yabancı işçiler 479
Yabancı lejyonu 385, 515
Yafa 341
Yagoda 467
Yahudiler 31, 36, 39, 45, 97, 99, 111, 126, 131, 154, 187, 189, 243, 257, 287, 340, 383, 401, 435, 461, 482, 486, 498, 536; - eşitliği 311, 340
Yakın Doğu 446, 481, 507, 534, 555
Yakup Han 369
Yalnızcılık (izolasyonizm), İng. 381; Kanada 449; ABD 293, 412, 423, 519
Yalta 487, 501, 527
Yamato Krallığı 177
Yandabo Ant. 366
Yangtse S. 400
Yararcılık 319
Yaroslav, Akıllı 133
Yarovam 37
Yasa Kanunu 179
Yaşam alanı 474, 485, 499
Yayılma politikası, Jap. 392; Rus 367, 390; ABD 394
Yazı 17, 23, 27, 33, 39, 41, 47, 223
Yediyıl Savaşları 282, 294
Yehu 37
Yehol 450
Yeltsin 557
Yemen 446, 534, 576
Yenan 450
Yeni Delhi 542
Yeni Destur Partisi 547
Yeni Gine 278, 449, 499
Yeni Granada 331
Yeni Hebrid Adl. 278
Yeni hümanizm 310
Yeni İspanya 225, 290, 331
Yeni Kaledonya 278, 348
Yeni sömürgecilik 539
Yeni Taş Çağı 411, 441
Yeni Zelanda 278, 321, 376, 378, 380, 412, 448, 463, 608, 609
Yeniçeriler 209, 365, 375
Yeniden birleşme (Reunion) 258
Yeniden Canlanma (Renovatio) 509, 535, 545
Yenisey 272
Yenisseysk 272
YEP 421, 451
Yeremya 37
Yerleşim kolonileri 376, 381, 387, 448
Yerleşim sistemi 15, 17, 109, 171
Yermak 272, 278
Yeşaya 37
Yeşil Burun 221, 589
Yezid I. 135
Yıldız Kamarası 247
Yoaş 37
Yoksulluk tartışması 181, 184
Yonga kültürü 13
Yoram 37
Yorck v. Wartenburg, L. 315
Yorck v. Wartenburg, P. 486
Yoritomo 177
York 101, 127, 129
York Hanedanı 188
Yorktown 290
Yoruba 374
Yoşida 513
Yoşihito 453
Yoşimitsu 227
Yoşimune 369
Young Planı 413, 423, 429
Ypres S. 402
Yuçeler 176
Yudas Makkabeus 39
Yudeniç 420
Yuen Şı-kay 369, 451
Yu-fu 369
Yugoslavcılık 359
Yugoslavya 340, 408, 416, 425, 436, 440, 442, 469, 480, 486, 498, 505, 508, 529, 533, 557, 559, 575, 587
Yukarı Italya 73, 85, 144, 214, 300, 303, 315, 322, 336, 350
Yukarı Pfalz 194, 252
Yukarı Silezya 410
Yukarı Volta 544
Yukatan 222
Yumuşama dönemi 509
Yunanistan 19, 25, 32, 35, 45, 46, 69, 85, 111, 133, 206, 322, 340, 346, 358, 360, 396, 398, 401, 410, 417, 423, 440, 480, 486, 498, 505, 507, 517, 519, 555, 565, 587
Yung-Lo 227
Yurttaşlık hakl. Atina 59; Roma 79, 89, 99, 155; - Yasası (ABD) 520
Yüan Hanedanı 210
Yüksek Ortaçağ 142
Yüksek uygarlıklar 16, 22, 222
Yünnan 210, 368
Yürütme 289, 292
Yüz Çiçek Konuşması 513
Yüzyıl Savaşları 183, 188, 191

-Z-

Zacharias 123
Zaire 547, 625
Zaisser 533
Zama S. 82
Zambiya 544, 589
Zanaat serbestliği 311, 321, 362
Zankoff 417
Zápotocky 511
Zaragoza 312
Zela S. 69, 90
Zengibar 374, 386, 544; Ant. 387
Zenon 101
Zensor 74
Zenta S. 264
Zenobia 101
Zeppelin 343
Zerdüşt 45, 101
Zeus 47, 53, 58
Ziggurat 26
Zimbabve 221, 589
Zinzendorf 257
Ziska 197
Zisterzien Tarikatı 141, 169, 171
Zogu 417, 441
Zola 383
Zriny 209
Zulu devleti 375
Zümre devleti 185, 195, 289, 439
Zürich 193, 231, 349, 351
Zwickau 232
Zwingli 231, 235

Başlangıcından itibaren bütün dünya tarihine ilişkin kronolojik bilgileri tamamı renkli harita ve tablolarla birlikte veren, iki cilt halindeki *Dünya Tarihi Atlası* tarihin anlaşılmasını kolay ve zevkli bir hale getiriyor.

İkinci ciltten bazı bölümler:
Devrim Zamanları. Napolyon Dönemi.
Restorasyon ve Devrim Zamanları.
Ulus Devletler Dönemi. Emperyalizm Dönemi.
Birinci Dünya Savaşı.
İki Dünya Savaşı Arası Dönem.
İkinci Dünya Savaşı.
1945-2005 Dönemi Yakın Tarihi.

İkinci ciltin dizini ile birlikte

"Büyük bir çalışma, başarılı bir yayın, edisyon, haritacılık eseri."
Die Welt

18.00 TL (KDV Dahil)

ISBN 978-9944-344-01-2